

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПОЛІССЯ

Науковий економічний журнал

Випуск 3(7)

ЧЕРНІГІВ

2016

Державна реєстраційна служба України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 21188-10988ПР від 03.02.2015 р.

Науковий журнал «Науковий вісник Полісся» включено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ (Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015 р.)

Журнал зареєстровано, реферується та індексується у наступних міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: індекс цитування ESCI у Web of Science (Thomson Reuters), Міжнародний центр періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж), Ulrichsweb™ Global Serials Directory, Google Scholar, PИHЦ, Index Copernicus, Українська науково-освітня мережа УРАН, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, реферативна база даних «Україніка наукова».

Випуск рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ЧНТУ
Від 31.10.2016 р., Протокол № 9

Редакційна колегія:

Гонта О. І.	доктор економічних наук, професор (головний редактор);
Коваленко Л. О.	кандидат економічних наук, професор (відповідальний редактор);
Шкарлет С. М.	доктор економічних наук, професор;
Абакуменко О. В.	доктор економічних наук, професор;
Антонюк Л. Л.	доктор економічних наук, професор;
Грішнова О. А.	доктор економічних наук, професор;
Гришова І. Ю.	доктор економічних наук, професор;
Дьякон Р.	доктор економічних наук, професор (Рига, Латвія);
Живитере М.	доктор економічних наук, професор(Рига, Латвія);
Ільчук В. П.	доктор економічних наук, професор;
Каленюк І. С.	доктор економічних наук, професор;
Левківський В. М.	доктор економічних наук, професор;
Маргасова В. Г.	доктор економічних наук, професор;
Петкова Л. О.	доктор економічних наук, професор;
Савченко В. Ф.	доктор економічних наук, професор;
Сорвиров Б. І.	доктор економічних наук, професор (Гомель, Білорусь);
Тропіна В. Б.	доктор економічних наук, професор;
Дерій Ж. В.	доктор економічних наук, доцент;
Живко З. Б.	доктор економічних наук, доцент;
Стрілковскі В.	доктор економічних наук (Прага, Чехія);
Кирилюк Ю. В.	кандидат економічних наук, доцент;
Саркісян А. С.	кандидат економічних наук, доцент (Свіштов, Болгарія);
Вдовенко С. М.	доктор наук з державного управління, доцент;
Корсак К. В.	доктор філософських наук, професор;
Мельник А. І.	доктор філософських наук, професор;
Півоварскі Ю.	доктор філософських наук, професор;
Тополь О. В.	доктор філософських наук, доцент;
Мороз Н. В.	відповідальний секретар.

Н 34 Науковий вісник Полісся [Текст]. – Чернігів : ЧНТУ, 2016. – № 3(7). – 310, [2] с.

Висвітлюються актуальні проблеми розвитку сучасної економіки, функціонування та розвитку підприємств різних форм власності, інвестиційно-інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, регіонального розвитку.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів, практиків.

Ліцензія Creative Commons «Attribution-NonCommercial»
(«Із зазначенням авторства – Некомерційна») 4.0 Всесвітня

ISSN 2410-9576 (Print)
ISSN 2412-2394 (Online)

Ministry of Education and Science of Ukraine
Chernihiv National University of Technology

SCIENTIFIC BULLETIN OF POLISSIA

Scientific journal on Economics

Issue 3(7)

CHERNIHIV
2016

The *Scientific Bulletin of Polissia* has been included in the list of scientific professional publications of Ukraine, where the results of dissertations for the degree of Doctor and Candidate of Economics (established by the decree of Ministry of Education and Science of Ukraine from July 13, 2015, № 747) can be published.

The journal is registered, being reviewed and indexed in the following international scientometric databases, repositories and search engines: citation index ESCI in Web of Science (Thomson Reuters), international Centre for periodicals (ISSN international Centre, Paris), Ulrichsweb™ Global Serials Directory, Google Scholar, RINTS, Index Copernicus, Ukrainian Research and Academic Network URAN, Vernadsky National Library of Ukraine, abstract database "Ukrainika science".

The issue is recommended to be sent to the press by Chernihiv National University of Technology Academic Senate decision
From 31.10.2016, Proceeding № 9

Editorial Board:

Honta O. I.	Doctor of Economic Sciences, Professor (<i>chief editor</i>);
Kovalenko L. O.	Candidate of Economic Sciences, Professor (<i>managing editor</i>);
Shkarlet C. M.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Abakumenko O. V.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Antoniuk L. L.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Hrishnova O. A.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Hryshova. I. Yu.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Djakons R.	Doctor of Economic Sciences, Professor (Riga, Latvia);
Živitere M.	Doctor of Economic Sciences, Professor (Riga, Latvia);
Ilichuk V. P.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Kaleniuk I. S.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Levkivskiy V. M.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Marhasova V. H.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Pietkova L. O.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Savchenko V. Ph.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Sorvyrov B. I.	Doctor of Economic Sciences, Professor (Homel, Belarus);
Tropina V. B.	Doctor of Economic Sciences, Professor;
Derii Zh. V.	Doctor of Economic Sciences, Associate Professor;
Zhyvko Z. B.	Doctor of Economic Sciences, Associate Professor;
Strielkowski W.	Doctor of Economic Sciences (Prague, Czech Republic);
Kyryliuk Yu. V.	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor;
Sarkisian A. S.	Doctor of Economic Sciences, Associate Professor (Svishtov, Bulgaria);
Vdovenko S. M.	Doctor of Public administration Sciences, Associate Professor;
Korsak K. V.	Doctor of Philosophy, Professor;
Melnyk A. I.	Doctor of Philosophy, Professor;
Piwowski J.	Doctor of Philosophy, Professor;
Topol O. V.	Doctor of Philosophy, Associate Professor;
Moroz N. V.	managing secretary

Scientific bulletin of Polissia [Text]. – Chernihiv : ChNUT, 2016. - № 3(7). – 310, [2] p.

Urgent problems of present-day economics' development, different ownership enterprises operation and development, investment and innovative activity, increasing national economy's competitiveness, regional development are reported.

It is intended for scientists, lecturers, postgraduate students, students and practitioners.

Creative Commons License "Attribution-NonCommercial"
4.0 International (CCBY-NC 4.0).

ISSN 2410-9576 (Print)
ISSN 2412-2394 (Online)

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

<i>Абакуменко О. В.</i> Фіскальні інструменти у комплексних механізмах енергетичного та екологічного регулювання: стислий огляд	9-14
<i>Васильців Т. Г., Бойко В. В.</i> Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки	15-21
<i>Вдовенко Н. М., Сокол Л. М.</i> Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів	22-28
<i>Шкарлет С. М., Маргасова В. Г., Сакун О. С.</i> Механізм управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці	29-37
<i>Romanenko Y. A., Kaidashev R. P., Shevkun T. V.</i> The structural issues of using project and program management within the system of non-state pension provision	38-44
<i>Приходько О. М.</i> Розвиток державної податкової політики України	45-48
<i>Zelenska O. O., Zelenskyi S. M., Aleshugina N.O.</i> Efficiency estimate of the state support mechanism for Ukrainian agricultural sector	49-54
<i>Євдоченко О. О., Ткаченко О. А.</i> Міжнародні організації у формуванні торговельної інтеграції	55-59
<i>Станкевич І. В.</i> Організаційно-економічні напрямки розвитку українських освітніх організацій в контексті вимог європейського простору вищої освіти	60-75
<i>Шепелев С. С.</i> Підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства через призму впливу зростаючого глобального ринку	76-83
<i>Гонта С. В.</i> Категоріальний простір дослідження структурної трансформації національної економіки	84-92
<i>Shtyrkhun Kh. I.</i> Social entrepreneurship in the development of organic production in Ukraine	93-97

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

<i>Strielkowski W., Tarkhanova N. P.</i> Tourism economics: formation of regional brands	98-105
<i>Бойко С. В.</i> Фіскальний потенціал місцевих податків і зборів: кластерний аналіз регіонів України	106-111
<i>Рябова Т. А., Рябов І. Б.</i> Стан та перспективи розвитку ринку послуг Чернігівської області	112-116
<i>Сидорук С. В.</i> Специфіка формування бренду готельних послуг регіону	117-123

ІННОВАЦІЇ

<i>Naumova L. N., Mityay O. V., Galitsky A. N.</i> Development of the innovative enterprises of the agrarian production in the current economic system of Ukraine	124-129
<i>Чубукова О. Ю., Ралле Н. В.</i> Складові інноваційної економіки – освіта, технологічні уклади, когнітивні технології	130-133
<i>Romanenko Y. A., Chaplay I. V.</i> Sustainable economic growth of the small and medium businesses in Ukraine on the basis of innovation development of diversified economy	134-139

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

<i>Товстиженко О. В., Міхєєнко Т. В., Сіренко К. Ю.</i> Особливості реформування системи соціального страхування на випадок безробіття	140-145
<i>Тибінка Г. І.</i> Ефективні інструменти регулювання оплати праці зарубіжних країн та їх використання в Україні	146-149

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

<i>Шкарлет С. М., Дубина М. В., Тунік М. В.</i> Особливості створення служби контролінгу у страхових компаніях	150-161
<i>Вдовенко Н. М., Богач Л. В.</i> Зміни у глобальних тенденціях формування біологічних активів та сільськогосподарської продукції	162-167

<i>Hryshova I. Yu., Naumov O. B., Shabaturova T. S.</i> , Brand capitalization as a tool to maximize business value	168-175
<i>Tsarenko O. V., Karmazina N. V.</i> Methodical techniques of system research of the state financial audit process of budgetary establishments and organizations	176-180
<i>Gogol T. A., Hnedina K. V.</i> Strategic management of enterprise activity in the context of sustainable development concept	181-189
<i>Gonchar O. I.</i> Anagement potential of the company with regard flock business life	190-196
<i>Волот О. І.</i> Модель взаємодії ІКТ - процесів в системі управління промисловими підприємствами	197-200
<i>Zaitseva O. I., Betina V. O.</i> On evolution of the strategic enterprise adaptation concept	201-206
<i>Куліш Д. В.</i> Розвиток методичних підходів бюджетування в агропромислових підприємствах	207-216

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

<i>Тропіна В. Б.</i> Реформування системи фінансової підтримки сфери культури в Україні	217-223
<i>Vyhovska V. V., Marhasova V. G., Klymenko T. V.</i> The simulation modeling of the safety level of the insurance market in Ukraine	224-234
<i>Петраков Я. В.</i> Фінансові інструменти: сутність та класифікація	235-241
<i>Iurchenko M. Ye., Marchenko N. A.</i> Effect of reinsurance on the probability of insurance company bankruptcy	242-246
<i>Petrushka O. V.</i> World experience of financial support of health care: lessons for Ukraine	247-252
<i>Shuliuk B. S.</i> Financial instruments of public and private partnership development	253-260

МЕНЕДЖМЕНТ

<i>Сахно, Є. Ю.</i> Створення системи управління інноваційно-інвестиційними проектами на виробництві	261-265
<i>Narafonova O. I.</i> Scientific and methodological approaches to assessing strategic position enterprise	266-270
<i>Мельник А. О.</i> Теоретико-методологічні аспекти ефективності адаптації вітчизняних підприємств	271-276
<i>Сікалюк А. І., Пермінова В. А., Литвин С. В.</i> Етика сучасного менеджменту: соціально-етичні цінності майбутнього управлінця	277-281
<i>Реферати</i>	282-294
<i>Відомості про авторів</i>	295-306
<i>Правила оформлення та подання рукопису до журналу</i>	307-310

TABLE OF CONTENTS

NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT AND ECONOMICS	
<i>Abakumenko O. V.</i> Fiscal instruments in complex mechanisms of energy and environmental regulation: brief overview	9-14
<i>Vasyltsiv T. G., Boiko V. V.</i> International practices of rural development in context of state economic security policy	15-21
<i>Vdovenko N. M., Sokol L. M.</i> Macroeconomic assessment of the agricultural sector of Ukraine in the context of integration processes	22-28
<i>Shkarlet S. N., Marhasova O. V., Sakun O. S.</i> The management mechanism in the system of strategic providing of the economic sustainability to the economic security threats	29-37
<i>Romanenko Y. A., Kaidashev R. P., Shevkun T. V.</i> The structural issues of using project and program management within the system of non-state pension provision	38-44
<i>Pryhodko O. M.</i> Development of state tax policy of Ukraine	45-48
<i>Zelenska O. O., Zelenskyi S. M., Aleshugina N. O.</i> Efficiency estimate of the state support mechanism for Ukrainian agricultural sector	49-54
<i>Yevdochenko O. O., Tkachenko O. A.</i> International organizations in the trade integration formation	55-59
<i>Stankevych I. V.</i> Organizational and economic trends of Ukrainian educational organizations in the context of the requirements of the european higher education area	60-75
<i>Shepelev S. S.</i> The competitiveness of the fisheries through the prism of the impact of the growing global market	76-83
<i>Gonta S. V.</i> Categorial space of research of structural transformation of national economics	84-92
<i>Shtyrkhun Kh. I.</i> Social entrepreneurship in the development of organic production in Ukraine	93-97
REGIONAL ECONOMICS	
<i>Strielkowski W., Tarkhanova N. P.</i> Tourism economics: formation of regional brands	98-105
<i>Boiko S. V.</i> Fiscal potential of local taxes and fees: cluster analysis of Ukrainian regions	106-111
<i>Riabova T. A., Riabov I. B.</i> State and prospects of the market for services Chernihiv region	112-116
<i>Sydoruk S. V.</i> Specifics of forming brand of hotel services in the region	117-123
INNOVATIONS	
<i>Naymova L. N., Mityay O. V., Galitsky A. N.</i> Development of the innovative enterprises of the agrarian production in the current economic system of Ukraine	124-129
<i>Chubukova O. Yu., Rallie N. V.</i> Components of innovative economy - education, technological way, cognitive technologies	130-133
<i>Romanenko Y. A., Chaplay I. V.</i> Sustainable economic growth of the small and medium businesses in Ukraine on the basis of innovation development of diversified economy	134-139
LABOUR ECONOMICS	
<i>Tovstyzhenko E. V., Mihyeyenko T. V., Sirenko K. Y.</i> Features reform of social insurance against unemployment	140-145
<i>Tybinka G. I.</i> Effective tools for regulation of remuneration of foreign countries and their use in Ukraine	146-149
ENTERPRISE MANAGEMENT	
<i>Shkarlet S. N., Dubyna M. V., Tynyk M. V.</i> Creation features of THR controlling service in the insurance company	150-161
<i>Vdovenko N. M., Bohach L. V.</i> The changes in global tendencies of bio recourses and agricultural goods formation	162-167
<i>Hryshova I. Yu., Naumov O. B., Shabatura T. S.</i> Brand capitalization as a tool to maximize business value	168-175
<i>Tsarenko O. V., Karmazina N. V.</i> Methodical techniques of system research of the state financial audit	

process of budgetary establishments and organizations	176-180
<i>Gogol T. A., Hnedina K. V.</i> Strategic management of enterprise activity in the context of sustainable development concept	181-189
<i>Gonchar O. I.</i> Anagement potential of the company with regard flock business life	190-196
<i>Volot O. I.</i> Model of interaction ICT - processes in the management of industrial enterprises	197-200
<i>Zaitseva O. I., Betina V. O.</i> On evolution of the strategic enterprise adaptation concept	201-206
<i>Kulish D. V.</i> Development of methodological approached of budgeting at agro-industrial companies	207-216

FINANCE. BANKING

<i>Tropina V. B.</i> Reforming the system of financial support to the cultural sphere in Ukraine	217-223
<i>Vyhovska V. V., Marhasova V. G., Klymenko T. V.</i> The simulation modeling of the safety level of the insurance market in Ukraine	224-234
<i>Petrakov I. V.</i> Financial instruments: nature and classification	235-241
<i>Iurchenko, M. Ye., Marchenko, N. A.</i> Effect of reinsurance on the probability of insurance company bankruptcy	242-246
<i>Petrushka O. V.</i> World experience of financial support of health care: lessons for Ukraine	247-252
<i>Shuliuk B. S.</i> Financial instruments of public and private partnership development	253-260

MANAGEMENT

<i>Sakhno Ye. Yu.</i> The establishment of a system of management of innovative - investment projects on production	261-265
<i>Harafonova O. I.</i> Scientific and methodological approaches to assessing strategic position enterprise	266-270
<i>Melnyk A. O.</i> Theoretical and methodological aspects of effective adaptation of domestic enterprises	271-276
<i>Sikaliuk A. I., Perminova V. A., Lytvyn S. V.</i> Managerial ethics: socio-ethical values of future managers	277-281
<i>Abstracts</i>	282-294
<i>Authors data</i>	295-306
<i>The rules of formatting and publishing the article in the journal</i>	307-310

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.22

О. В. Абакуменко, д. е. н., професор

ФІСКАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ У КОМПЛЕКСНИХ МЕХАНІЗМАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ: СТИСЛИЙ ОГЛЯД

Анотація. У статті досліджено еволюцію місця і ролі фіскальних інструментів у складі комплексних механізмів енергетичного та екологічного регулювання. Проаналізовано методологічні підходи до оцінки їх впливу на таргетовані групи стейкхолдерів та суспільний добробут.

Ключові слова: фіскальні інструменти; комплексні механізми регулювання; оцінка впливу; мікс інструментів політики; енергетичні та екологічні податки.

О. В. Абакуменко, д. э. н., профессор

ФИСКАЛЬНЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ В КОМПЛЕКСНЫХ МЕХАНИЗМАХ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО И ЭКОЛОГИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ: КРАТКИЙ ОБЗОР

Аннотация. В статье исследовано эволюцию места и роли фискальных инструментов в составе комплексных механизмов энергетического и экологического регулирования. Проанализированы методологические подходы к оценке их воздействия на таргетированные группы стейкхолдеров и общественное благосостояние.

Ключевые слова: фискальные инструменты; комплексные механизмы регулирования; оценка воздействия; микс инструментов политики; энергетические и экологические налоги.

O. V. Abakumenko, Doctor of Economic Sciences, Professor

FISCAL INSTRUMENTS IN COMPLEX MECHANISMS OF ENERGY AND ENVIRONMENTAL REGULATION: BRIEF OVERVIEW

Abstract. Proposed research aggregates evolution of fiscal instruments' nature and role in context of complex mechanisms of energy and environmental regulation. Methodological approaches for their impact assessment on targeted stakeholder groups and societal welfare are analyzed.

Keywords: fiscal instruments; complex regulatory mechanisms; impact assessment; policy instrument mix; energy and environmental taxes.

Постановка проблеми. Світова економічна криза 2008–2009 років призвела до перегляду місця і ролі фіскальної політики в комплексних механізмах регулювання. Ланцюгові реакції ринків на шоки попиту і пропозиції внаслідок валютних, боргових, бюджетних та секторальних криз, виклики для навколишнього середовища, потреба в стабілізації споживання обмежених ресурсів задля досягнення цілей сталого розвитку – всі ці проблеми не можуть бути якісно вирішені адресним застосуванням якогось одного регулюючого чи коригуючого інструменту.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню фіскальних інструментів в сучасних умовах нестаціонарності світової економіки та пост-шокових станів ринків товарів та капіталу присвячено багато публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, Альді [1], Дечезлепетр і Попп [2], Гулдер та Перрі [4], Європейська Комісія [3], МВФ [5; 12], Міжнародне агентство з відновлювальних джерел енергії [6], Маркандія та ін. [7], МакГрегор та Джеймс [8], Мок та Янг [9], МакКей, Сміт, та Пірсон [10], Косонен та Нікодем [11], Рогге і Рейхарт [13], Тертон та ін. [14], Мельничук [22], Новицька [23], Петраков [15; 17; 21; 25–27], Соколовська та Петраков [18; 19; 24], Чешко [17], Шкарлет [23].

Як зазначає Дж. Альді, ефективні податки та субсидії повинні таргетувати екстерналії якнайближче до існуючої проблеми аби мінімізувати втрати в суспільному добробуті [1, с. 22)]. Разом

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

з тим, застосування «оптимальної» комбінації інструментів політики, за Дечезлепретром, повинно тривати досить довго, аби досягти очікуваного результату, оскільки таргетовані галузі потребують надлишкових фінансових ресурсів для модернізації [2]. Гоулдер та Перрі стверджують, що жоден з інструментів не має домінуючого становища при відповідному виборі політики, оскільки жоден з них не може забезпечувати повноцінної рівноваги, а тому більш розповсюдженим стає застосування «гібридних» інструментів, а також їх комбінацій [4, с. 170–171].

В енергетиці та екології ряд досліджень вказують на необхідність коінтеграції податків зі складними механізмами регулювання (схемами з торгівлі викидами, субсидіями, програмами підтримки цільових інвестицій у фінансовому секторі, адміністративними та неторговими бар'єрами тощо). Зокрема, Тертон та ін. апелюють до потреби в таргетуванні викидів вуглецю з інтеграцією податків у кліматичні плани зі стабілізації атмосферних забруднень [14], МакГрегор та Джеймс – до механізмів з інвестування у відновні джерела енергії [8], Рогге та Рейхарт проведено аналіз застосування різних «міксів» політики в сфері відновних джерел енергії у Німеччині та ідентифіковано політичні, урядові, географічні, секторальні (технологічні), інноваційні, локальні та часові чинники, які впливають на вибір та ефективність застосування інструментів [13].

Окремо варто виділити цикл досліджень Петракова Я. В. та Соколовської А. М., в яких робиться оцінка впливу фіскальних інструментів поза межами традиційної бюджетно-податкової політики, зокрема, в щодо соціальних, екологічних, енергетичних екстерна лій [15–21].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існуючі напрацювання, слід зауважити, що податки, які раніше розглядалися як переважно інструмент фіску та бюджету, почали активно вводити до складних механізмів регулювання: дуальних (комбінація монетарної та фіскальної політик) та триальних (мікс економічної, екологічної та соціальної політик). Це свідчить про необхідність перегляду місця і ролі фіскальних інструментів в системі державного регулювання економіки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження еволюції місця і ролі податків як фіскальних інструментів у складі комплексних механізмів енергетичного та екологічного регулювання, та аналіз методологічних підходів до оцінки їх впливу на таргетовані групи стейкхолдерів та суспільний добробут.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюція ринків (а саме – розмивання кордонів традиційних ринків, заміщення старих ринків новими, діджиталізація ринків) вимагає відповідної адаптації від системи державного регулювання, яка виходить з підходу адміністративного контролю (command-and-control approach), що є застарілим та породжує додаткові бар'єри входження на ринок для нових учасників. Саме тому впродовж двох останніх десятиліть уряди розвинених країн поступово інтегрують до систем регулювання підхід ринкового механізму (market-based approach), сутність якого полягає в підборі найбільш релевантних мотиваційних інструментів для таргетування очікувань та поведінки економічних агентів. Зазвичай ринковий механізм впливає на процес ціноутворення, і, як наслідок, конкурентоспроможність конкретного продукту чи послуги, що змушує бізнес швидко реагувати на стимул. Найвідомішим прикладом зміни підходів в регулюванні є витіснення енергетичних субсидій на енергопродукти екологічними податками, коли неефективне споживання обмежених ресурсів змінюється цілеспрямованими інвестиціями в альтернативну енергогенерацію.

Приклад енергетичних субсидій є показовим, оскільки зміна в підходах стимулювала перегляд фіскальних інструментів – прямі бюджетні видатки (спрямовані не кінцевим вигодонабувачам) були заміщені комплексом податкових стимулів (інвестиційним податковим кредитом з податку на прибуток, податковими знижками з індивідуального податку на доходи, «зеленими» тарифами для приватної та корпоративної електрогенерації), які а ріогі мають більш таргетовану дію та можуть застосовуватися у різних комбінаціях.

Іншим прикладом заміщення видатків стали грошові чеки для малозабезпечених родин на придбання товарів першої необхідності, які прийшли на заміну загальної системи субсидування малозабезпечених.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Такі зміни істотно вплинули на швидкість реакції економічних агентів на ринкову волатильність – значно скорочуючи тривалість «провалів» ринків.

Ефективність фіскальних інструментів регулювання безпосередньо залежить від його можливості активно впливати як на очікування платників податків, так і на вибір альтернативних варіантів ринкової взаємодії. Це є надзвичайно важливим в сфері охорони навколишнього середовища, де вибір на користь «чистого» виробництва та/або споживання на пряму визначається обсягом додаткових витрат, необхідних для відповідної «екологізації». Якщо інструмент регулювання за природою є репресійним (штрафи, санкції), а його розмір – порівняно невеликим для платника податків, то такий інструмент дуже часто ігнорується. Водночас, додатковий репутаційний вигравш учасника ринку від застосування дружніх для навколишнього середовища технологій може бути додатково простимульований податковими пільгами з прямих податків. Аналогічно, нижчі ставки акцизного податку на бензини з біоетанолу роблять останні більш привабливі для споживача як в економічному, так і екологічному контексті. Таким чином, таргетований вплив інструментів та їх комбінацій дозволяє швидше і економніше вирішувати не тільки провали ринків, а й суспільно важливі проблеми.

Втім, масштаб соціальних та екологічних викликів у світі (глобальне потепління, забруднення повітря, води і ґрунтів, полігони відходів) – їх вирішення за участю багатьох стейкхолдерів вимагає комплексного механізму, який задіявав би кілька груп інструментів (фінансових, фіскальних, адміністративних). Це потребує *ex ante* аналізу реакцій ринків, таргетованих ринків та груп з метою недопущення негативних та згубних реакцій на запроваджені інструменти.

Це, в свою чергу, актуалізує питання вибору методології для оцінки впливу комплексних механізмів регулювання. Найбільш загальноприйняті (ринкові) підходи: аналізу витрат і вигод та економетричного моделювання, які застосовують більшість регуляторів в розвинених країнах, а також пошагової (адміністративної) оцінки впливу комплексних механізмів регулювання – в країнах, що розвиваються, мають свої недоліки. Зокрема, як ринкові, так і адміністративний підхід «страждають» на суб'єктивність оціночних суджень експертів/регуляторів та зазвичай обмежений часовий діапазон аналізу (що створює найбільші виклики при оцінці нових ринків). Крім того, адміністративний підхід, що застосовується для аналізу *ex post* не враховує потенційних ризиків та загроз, генерованих зовнішнім середовищем. Так, оцінки впливу не можуть передбачити «каскадних» ефектів майбутніх валютних війн чи банківських криз при аналізі впливу інструментів, що таргетують промисловість чи споживання.

Узагальнюючи результати аналізу літературних джерел вітчизняних та зарубіжних вчених основними причинами еволюції місця і ролі податків можна назвати:

- поширення застосування ринкових механізмів в системі державного регулювання;
- заміщення інструментів бюджетних витрат податками (як прямими, так і непрямими), які менше викривляють інтереси та наміри економічних агентів, що, в свою чергу, дозволяє швидше стабілізувати ринки та обмежувати масштаби їх «провалів»;
- потребу в «адресності» чи таргетованості впливу інструментів та їх комбінацій (з метою зниження суспільних витрат);
- ускладнення проблем і викликів, їх довгостроковий (структурний) характер, що змушує уряди не тільки застосовувати «нетрадиційні» механізми регулювання, а й оцінювати *ex ante* ймовірну реакцію ринків, таргетованих груп стейкхолдерів на вплив регуляторів.

Аналіз методологічних підходів до оцінки впливу комплексних механізмів регулювання на таргетовані групи стейкхолдерів та суспільний добробут дозволив встановити наступне:

- найбільш розповсюджений підхід аналізу витрат і вигод від застосування комбінацій інструментів не завжди надає адекватні висновки, оскільки не передбачає кілька етапів ітерації оцінок впливу;
- підхід економетричного моделювання взаємодії фіскальної політики на таргетовані сектори часто призводить до зворотних (до реальності) висновків, що пояснюється нелінійними кореляційними зв'язками між аргументами та функцією;
- підхід до пошагової (*step-by-step*) оцінки впливу комплексних механізмів регулювання є досить тривалим і здійснюється в режимі *ex post*, а тому може бути лише частково корисним для

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

прийняття рішень, оскільки не враховує потенційних ризиків та загроз, генерованих середовищем.

У зв'язку з цим, ми стверджуємо, що для збалансованої та коректної оцінки впливу комплексних механізмів державного регулювання необхідно застосовувати комбінації методологічних підходів.

Висновки. Місце і роль фіскальних інструментів в сучасному світі кардинально змінилися протягом останніх двох десятиліть. Обумовлено це, в першу чергу, змінами в довгострокових пріоритетах і стратегіях розвитку на глобальному рівні. По-друге, розвиток методологічних підходів до оцінки впливу державної політики в ЄС та США сприяв підвищенню якості прогнозів та ретретування дії окремих інструментів на специфічні галузі та групи стейкхолдерів. По-третє, перманентний характер криз та шоків на глобальному та регіональних рівнях, призвів до адаптації інструментів політик, які стали більш гнучкими та орієнтованими на вузьку групу бенеціарів, але, разом з тим, ефективнішими по відношенню до досягнення різних цілей (економічного, екологічного, соціального характеру).

Розробка та практичне застосування методологічних підходів до оцінки впливу комплексних механізмів регулювання на таргетовані групи стейкхолдерів та суспільний добробут в розвинених країнах створили підґрунтя для структурних реформ, реалізації амбітних цілей сталого розвитку, досягнення кліматичного балансу, уповільнення темпів зростання розриву між бідними та багатими.

Література

1. Aldy, Joseph E. Designing Energy and Environmental Fiscal Instruments to Improve Public Health // Lancet Commission on Investing in Health Working Paper, 2013. Retrieved from : http://scholar.harvard.edu/files/jaldy/files/lcih_designing-energy-environmental-fiscal-instruments_2013.pdf.
2. Dechezleprêtre, Antoine and David Popp. Fiscal and regulatory instruments for clean technology development in the European Union// ESRC Centre for Climate Change Economics and Policy Paper. – 2015. – 50 p.
3. European Commission Green Paper on market-based instruments for environment and related policy purposes (COM(2007)140 final), Brussels, 2007.
4. Goulder, Lawrence H. and Ian, W. H. Parry. Instrument Choice in Environmental Policy // Review of Environmental Economics and Policy, 2008, volume 2, issue 2, PP. 152–174.
5. IMF Survey : Fiscal Policy to Address Energy's Environmental Impacts, July 31, 2014. Retrieved from : <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sopol073114a>.
6. IRENA. Evaluating Policies in support of the deployment of renewable power // IRENA Policy Brief, 2012, 22 p.
7. Markandya, Anil, Xavier Labandeira, and Ana Ramos. Policy Instruments to Foster Energy Efficiency / chapter in "Green Energy and Technology" ed. by Alberto Gago, and Pedro Linares, Springer, 2014, PP. 93–110.
8. McGregor, Nathalie, and Sebastian James. Providing Incentives for Investments in Renewable Energy // The Investment Climate In Practice Note Series, 2011, No. 11, 7 p.
9. Mock, Peter, and Zifei Yang. Driving electrification. A global comparison of fiscal incentive policy for electric vehicles // ICCT White Paper, 2014, 32 p.
10. McKay, Stephen, Stephen Smith and Mark Pearson. Fiscal instruments in environmental policy // Fiscal Studies, 1990, Vol. 11, No. 4, pp. 1–20.
11. Kosonen, Katri and Gaëtan Nicodème. The role of fiscal instruments in environmental policy // EC Taxation Paper, 2009, No.19, 33 p.
12. Promising Domestic Fiscal Instruments for Climate Finance. Background Paper for the Report to the G20 on—Mobilizing Sources of Climate Finance // IMF, November 2011, 34 p.
13. Rogge, Karoline S. and Kristin Reichardt. Towards a more comprehensive policy mix conceptualization for environmental technological change: a literature synthesis // ISI Working Paper Sustainability and Innovation, 2013, no.3, 62 p.
14. Terton Anika, Philip Gass, Laura Merrill, Armin Wagner and Eike Meyer. Fiscal Instruments in INDCs: How countries are looking to fiscal policies to support INDC implementation // IISD Discussion Paper 2015, 12 p.
15. Петраков, Я. В. Статистичні індикатори оцінки ефективності фіскальних інструментів екологічного регулювання / Я. В. Петраков // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2012. – № 4. – С. 142–156.
16. Петраков, Я. В. Фіскальні інструменти державного регулювання надкористування: загальний огляд світової практики [Електронний ресурс] / Я. В. Петраков, С. О. Чешко // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1818>.
17. Петраков, Я. В. Фіскальні інструменти нейтралізації соціальних екстерналій в системі екологічного регулювання / Я. В. Петраков // Податкова політика: стратегія соціального розвитку : монографія / Т. В. Калінеску, О. М. Антіпов, К. В. Баляба, Г. М. Бурлуцька, Б. А. Сегаль; ред.: Т. В. Калінеску; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. –Луганськ, 2013. – 255 с. – С. 37–47.
18. Соколовська, А. М. Концепція податкових витрат та шляхи її застосування в Україні / А. М. Соколовська, Я. В. Петраков // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 23–45.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

19. Соколовська, А. М. Економічна сутність та зміст платежів за використання природних ресурсів / А. М. Соколовська, Я. В. Петраков // Потенціал рентних платежів за видобуток корисних копалин в Україні : монографія / А. М. Соколовська, Л. М. Унігівський, В. Й. Башко, В. Л. Осецький, Н. І. Передерієнко; Держ. навч.-наук. установа "Акад. фін. упр." - К. : ДННУ "Акад. фін. упр.", 2013. – С.8–44, 194–200.
20. Петраков, Я. В. Світові тенденції в оподаткуванні видобутку корисних копалин / Я. В. Петраков // Світ фінансів. – 2013. – № 2. – С.16–26.
21. Мельничук, Г. С. Оцінка ефективності екологічно орієнтованих податків та шляхи її підвищення / Г. С. Мельничук, Я. В. Петраков // Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції : [колект. монографія] : у 2 т. / за ред. О. В. Шлапака, Т. І. Єфименко ; Держ. навч.-наук. установа "Акад. фінанс. упр." – Київ : ДННУ "Акад. фінанс. упр.", 2014. – Т. 1. – С. 159–194, 221–247.
22. Новицька, Н. Екологічне оподаткування в Україні: стан та перспективи розвитку : дис... канд. екон. наук / Н. Новицька. – Рукопис – Ірпінь: УДФСУ, 2016. – 275 с.
23. Shkarlet, S. Environmental Taxation Evolution in Ukraine: trends, challenges and outlook / Shkarlet S., Petrakov I. // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»: науковий збірник. – 2012. – № 4(62). – С. 287–302.
24. Соколовская, А. М. Теоретические подходы к отраслевому применению налоговых льгот / А. М. Соколовская, Я. В. Петраков // Налоговые льготы. Теория и практика применения : монография / И. А. Майбуров [и др.] ; под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова. - М. : ЮНИТИ, 2014. – 486 с.
25. Petrakov, I. Methodological approaches for the state policy economic instruments' evaluation in public finance: international experience and outlook for CEE-countries / I. Petrakov // Вклад молодых исследователей в развитие публичного управления: матер. Межд. научн.-практ. конф. (Кишинев, 27 февраля 2015 года). – Кишинев : АПУ, 2015. – С. 83–87.
26. Петраков, Я. В. Оцінка фіскального потенціалу екологічного податку в контексті реалізації Національної стратегії наближення законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля / Я. В. Петраков // Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України : [монографія] / А. М. Соколовська, Р. Л. Балакін, В. Й. Башко, С. С. Гасанов, Т. Г. Затонацька; ред.: Т. І. Єфименко; Держ. навч.-наук. установа "Акад. фінанс. упр." – Київ : ДННУ "Акад. фінанс. упр.", 2015. – С. 366–384, 418–444.
27. Петраков, Я. В. Оцінка фіскальних імпульсів від застосування податкових інструментів / Я. В. Петраков // Фінанси України. – 2016. – № 1. – С. 57–79.

References

1. Aldy, Joseph E. (2013) Designing Energy and Environmental Fiscal Instruments to Improve Public Health, Lancet Commission on Investing in Health Working Paper. Retrieved from : http://scholar.harvard.edu/files/jaldy/files/lcih_designing-energy-environmental-fiscal-instruments_2013.pdf.
2. Dechezleprêtre, Antoine and David Popp (2015). Fiscal and regulatory instruments for clean technology development in the European Union, ESRC Centre for Climate Change Economics and Policy Paper, 50 p.
3. European Commission (2007). Green Paper on market-based instruments for environment and related policy purposes (COM(2007)140 final).
4. Goulder, Lawrence H. and Ian W.H. Parry (2008). Instrument Choice in Environmental Policy, Review of Environmental Economics and Policy, volume 2, issue 2, PP. 152–174.
5. IMF Survey: Fiscal Policy to Address Energy's Environmental Impacts, July 31, 2014. Retrieved from : <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sop01073114a>.
6. IRENA (2012). Evaluating Policies in support of the deployment of renewable power, Policy Brief, 22 p.
7. Markandya, Anil, Xavier Labandeira, and Ana Ramos (2014). Policy Instruments to Foster Energy Efficiency, chapter in "Green Energy and Technology" ed. by Alberto Gago, and Pedro Linares, Springer, PP.93–110.
8. McGregor, Nathalie, and Sebastian James (2011). Providing Incentives for Investments in Renewable Energy, The Investment Climate In Practice Note Series, no.11, 7 p.
9. Mock, Peter, and Zifei Yang (2014). Driving electrification. A global comparison of fiscal incentive policy for electric vehicles, ICCT White Paper, 32 p.
10. McKay, Stephen, Stephen Smith and Mark Pearson. Fiscal instruments in environmental policy (1990), Fiscal Studies, 11(4), pp. 1–20.
11. Kosonen, Katri and Gaëtan Nicodème (2009). The role of fiscal instruments in environmental policy, EC Taxation Paper, No.19, 33 p.
12. IMF (2011) Promising Domestic Fiscal Instruments for Climate Finance. Background Paper for the Report to the G20 on "Mobilizing Sources of Climate Finance", 34 p.
13. Rogge, Karoline S. and Kristin Reichardt. Towards a more comprehensive policy mix conceptualization for environmental technological change: a literature synthesis // ISI Working Paper Sustainability and Innovation, 2013, no.3, 62 p.
14. Terton Anika, Philip Gass, Laura Merrill, Armin Wagner and Eike Meyer (2015). Fiscal Instruments in INDCs : How countries are looking to fiscal policies to support INDC implementation, IISD Discussion Paper, 12 p.
15. Petrakov, I (2012) Statistical indicators of environmental regulatory fiscal instruments assessment, Accountancy, analysis and audit: problems of theory, methodology, organization [Statystychni indycatory otsynky efektyvnosti fiscal'nyh instrumentiv ekolohichnogo reguliuvannya, Oblik, analiz i audit: problemy teorii, metodologii, organizatsii], no.4, PP.142–156 (in Ukrainian).
16. Petrakov I., Cheshko S. (2013a), Fiscal instruments of public rent taxation regulation : world practice overview, Effective Economy, no. 2. [Fiscal'ni instrumenty derjavnogo reguliuvannya nadkorystuvannya, Effectyvna ekonomica] (in Ukrainian). – Retrieved from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1818>.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

17. Petrakov, I. (2013c), Fiscal instruments of social externalities neutralization in the environmental regulation system, chapter in "Tax policy: strategies of social development" ed. T. Kalinesku [Fiscal'ni instrumenty nejtralizatsii sotsial'nyh eksternaliy v systemi ekologichnogo reguliuvnna], Luhansk, PP. 37–47 (in Ukrainian).
18. Sokolovska, A., Petrakov I. (2013a), Tax expenditures concept and its application in Ukraine, Finance of Ukraine [Kontseptsia podatkovykh vytrat ta shliahy ii zastosuvannya v Ukraini, Finansy Ukrainy] no.11, PP. 23–45 (in Ukrainian).
19. Sokolovska, A., Petrakov I. (2013b) Economic nature and essence of natural resource taxes, chapter in "Rent taxes potential in Ukraine" ed. A. Sokolovska [Ekonomichna sutnist' ta zmist platejiv za vykorystannia pryrodnykh resursiv, rozdil v monografii 'Potentsial rentnykh platejiv za vydobutok korysnykh kopalyn v Ukraini], Kyiv, Academy of Financial Management, PP. 8–44, 194–200 (in Ukrainian).
20. Petrakov, I. (2013d) World trends in subsoil rent taxation, World of Finance [Svitovi tendentsii v opodatkuванні vydobutku korysnykh kopalyn, Svit Finansiv], no.2, PP.16–26 (in Ukrainian).
21. Melnitchuk G., Petrakov I. (2014) Environmental taxes efficiency assessment and the ways for its increase, chapter in "Modernization of Financial System in Ukraine during Eurointegration" ed. by O.Shlapak, T.Iefymenko [Otsinka efektyvnosti ekologichno orientovanykh podatkov ta shliahy ii pidvyschennia, rozdil v monografii "Modernizatsia finansovoi systemy Ukrainy v procesi Evrointegratsii], Kyiv, PP. 159–194, 221–247 (in Ukrainian).
22. Novitska, N. (2016) Environmental taxation in Ukraine: state and prospects for development (PhD thesis) [Ekologichne opodatkuвання v Ukraini : stan ta perspektivy rozvytku (dysertatsia kand.ekon.nauk)], Irpin', University of State Fical Service, 275 p.
23. Shkarlet, S., Petrakov, I. (2013b), Environmental taxation evolution in Ukraine: trends, challenges and outlook, MPRA Paper, No. 45168.
24. Sokolovska, A., Petrakov, I. (2014), Theoretical approaches for sectorial application of tax expenditures, chapter in "Tax Expenditures. Theory and practice" ed. by I. Maiburov, Y. Ivanov [Teoretychni pidhody do otraslevogo zastosuvannya podatkovykh pil'g, rozdil v monografii "Podatkovi pil'gy. Teoria ta praktyka zastosuvannya], Moscow, Yuniti-Dana, 487 p. (in Russian).
25. Petrakov, I. (2015a) Methodological approaches for the state policy economic instruments' evaluation in public finance: international experience and outlook for CEE-countries // Input of young researchers in public management development: International conference proceedings, Chisinau, Feb. 27, 2015). PP.83–87.
26. Petrakov, I. (2015b). Environmental tax fiscal potential assessment in the context of National strategy for Ukrainian law approximation to the EU legislature in environmental issues, chapter in monograph "Development of public finance management and tax reforms in Ukraine" [Otsinka fiskal'nogo potentsialu ekologichnogo podatku v konteksti realizatsii Natsional'noi strategii nablyennia zakonodavstva Ukrainy do prava EC u sferi ohorony dokillia, rozdil v monografii «Udoskonalennia upravlinnia derjavnymu finansamu ta reformuvannya podatkovoi systemy Ukrainy», Kyiv, Academy of Financial Management, PP. 366–384, 418–444 (in Ukrainian).
27. Petrakov, I. (2016). Tax instruments' fiscal impulse assessment, Finance of Ukraine [Otsinka fiskal'nykh impulsiv vid zastosuvannya podatkovykh instrumentiv, Finansy Ukrainy], no.1, PP.57–79 (in Ukrainian).

Надійшла 23.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Абакуменко, О. В. Фіскальні інструменти у комплексних механізмах енергетичного та екологічного регулювання: стилій огляд / О. В. Абакуменко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 9–14.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.43:332.1(100)

Т. Г. Васильців, д. е. н., професор,
В. В. Бойко, к. е. н., доцент**СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Анотація. У статті обґрунтовано доцільність використання світового досвіду стимулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки України. Визначено ключові безпекові пріоритети Спільної аграрної політики країн-членів ЄС. Опрацьовано світовий досвід подолання диспропорцій просторово-регіонального розвитку. Аргументовано можливості адаптивного застосування світових механізмів та інструментів розвитку сільських територій в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: світовий досвід; економічна безпека; сільські території; ризик; державна політика.

Т. Г. Васильцев, д. э. н., профессор,
В. В. Бойко, к. э. н., доцент**МИРОВОЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ В КОНТЕКСТЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

Аннотация. В статье обоснована целесообразность использования мирового опыта развития сельских территорий в контексте реализации государственной политики обеспечения экономической безопасности Украины. Определены ключевые приоритеты безопасности Общей сельскохозяйственной политики стран-членов ЕС. Обработано мировой опыт преодоления диспропорций пространственно-регионального развития. Аргументировано возможности адаптивного применения мировых механизмов и инструментов развития сельских территорий в отечественных условиях хозяйствования в контексте реализации государственной политики обеспечения экономической безопасности.

Ключевые слова: мировой опыт; экономическая безопасность; сельские территории; риск; государственная политика.

T. G. Vasylytsiv, Doctor of Economic Sciences, Professor,
V. V. Boiko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**INTERNATIONAL PRACTICES OF RURAL DEVELOPMENT IN CONTEXT OF STATE
ECONOMIC SECURITY POLICY**

Abstract. The article proves the expediency of using international experience of the promotion of socio-economic development of rural areas in the context of the implementation of Ukraine's state economic security policy. The key security priorities of the Common Agricultural Policy of the European Union member countries are determined too. The international practices of overcoming the imbalances of regional development are examined by the author. The author gives reason to the possibilities of adaptive application of world mechanisms and instruments of rural development in national economic conditions in the context of implementation of the state economic security policy.

Keywords: international experience; economic security; rural areas; risk; state policy.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Ф-63 Державного фонду фундаментальних досліджень.

Актуальність теми дослідження. Важливість вивчення світового досвіду розвитку сільських територій в контексті реалізації прикладних засад державної політики забезпечення економічної безпеки обумовлюється такими причинами, як сформовані розбіжності та протиріччя між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; незбалансований непропорційний розподіл і використання бюджетних коштів між урбанізованими та сільськими територіями; ігнорування інтересів сільського населення в системі пріоритетів державної політики; об'єктивна необхідність логічного завершення трансформаційних процесів у середовищі сільського розвитку; необхідність визначення пріоритетного формату функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення; розвиток багатукладного сільського господарства та формалізація оптимальної моделі його функціонування; наближення рівня життя сільського населення до прийнятих стандартів розвинених країн.

Постановка проблеми. Доцільним є змістовне вивчення напрацювань передового світового досвіду в сегменті розвитку сільських територій з метою аргументації можливостей його імплементації та адаптивного застосування в процесі реалізації прикладних засад державної політики забезпечення економічної безпеки у вітчизняних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню світового досвіду розвитку сільських територій присвячені наукові праці таких учених як В. Бечко, А. Ключник, О. Прокопчук, А. Селищев, Т. Сокольська, Д. Солонько, Ю. Улянич, В. Чемерис та інші. Науковцями досліджено теоретико-прикладні аспекти провадження європейського досвіду стимулювання розвитку сільських територій, організації зарубіжної практики забезпечення функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення, вирівнювання диспропорцій просторово-регіонального розвитку, страхування ризиків в аграрній сфері, організації сільськогосподарського дорадництва закордоном тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Науковцями ще недостатньо опрацьованими залишаються питання аргументації можливостей імплементації пріоритетних напрямів світового досвіду розвитку сільських територій в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є структуризація передових практик світового досвіду розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки та обґрунтування його адаптивного використання у вітчизняних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Ресурсний потенціал економічно розвинених держав дозволяє, поряд із протидією зовнішнім викликам, ефективно протистояти дестабілізуючим впливам внутрішніх загроз, що пов'язані із стагнацією соціально-економічного розвитку сільських територій. Надання високої пріоритетності вирішенню проблем сільських територій в межах державної політики забезпечення економічної безпеки в економічно розвинених країнах, з однієї сторони, зумовлено усвідомленням на державному рівні важливості подолання критичних дисбалансів просторово-регіонального розвитку для мінімізації ймовірності виникнення суспільних розбіжностей, класових конфліктів, протиріч і забезпечення соціальної справедливості, а з іншої - наявністю потужних резервних фондів, які сформовані внаслідок реалізованих процесів розширеного відтворення, що об'єктивно дозволяє проводити перерозподіл ресурсів на користь подолання депресивного характеру розвитку сільських територій та підвищення добробуту населення.

У відповідності до визначеної термінології Світової організації торгівлі (СОТ) прикладні інструменти, засоби та механізми надання державної підтримки аграрній сфері в країнах-учасницях чітко структуровані в межах чотирьох "скриньок" (червоної, блакитної, жовтої та зеленої), що диференціюються прикладними засадами, стратегічними цілями та формами реалізації (табл. 1). Для країн ЄС характерною є переорієнтація від надання прерогативи інструментам "жовтої скриньки" на користь реалізації заходів "зеленої скриньки", першочерговими пріоритетами в межах якої є підтримка процесів наближення параметрів соціально-економічного розвитку сільських територій до рівня урбанізованих, забезпечення належного рівня добробуту сільського

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

населення, організація раціонального природокористування та охорона навколишнього середовища. Тобто притаманне чітке зміщення пріоритетів із сегменту захисту інтересів виробника сільськогосподарської продукції в площину забезпечення безпеки розвитку сільських територій, як вихідної передумови розширеного відтворення. Безперечно, що заходи "зеленої скриньки" є масштабними, потребують більш потужної ресурсної підтримки та часу на їх реалізацію. Однак, вони закладають фундаментальні засади підтримки безпекових процесів.

Для економічно розвинених країн Північної Європи (Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Великобританія), поряд з можливістю отримання потенційних економічних вигод, передусім, пріоритетним є реалізація безпекової стратегії в екологічній та природоохоронній сферах, тоді як країнам Південної Європи (Греція, Іспанія, Італія, Португалія), що є менш розвиненими, характерною є орієнтація на структурну модернізацію та перебудову депресивних сільських територій [1].

Таблиця 1

Диференційована характеристика категорій державної підтримки аграрної сфери за термінологією СОТ*

Стратегічні безпекові цілі	Форми та механізми реалізації	Обмеження до застосування
ЗАХОДИ "ЧЕРВОВОЇ СКРИНЬКИ"		
Захист внутрішнього аграрного ринку, реалізація політики протекціонізму; підтримка низько конкурентних виробників аграрної продукції	Нетарифне регулювання (ліцензування, квотування, адміністративні обмеження)	Строго обмежені до використання
ЗАХОДИ "БЛАКИТНОЇ СКРИНЬКИ"		
Скорочення аграрного виробництва (зменшення поголів'я тварин, посівних площ)	Надання прямих субсидій виробникам	Не має обмежень до використання
ЗАХОДИ "ЖОВТОЇ СКРИНЬКИ"		
Пряма підтримка виробників рослинницької та тваринницької продукції; дотації на елітне насінництво; компенсація вартості мінеральних і паливомастильних матеріалів; стимулювання лізингових відносин; гарантування мінімальних державних закупівельних цін на продукцію	Виділення дотацій; відшкодування операційних витрат; компенсація відсотків за кредитами; надання пільг	Обмежені до використання в межах обсягів, що визначені торговельними партнерами
ЗАХОДИ "ЗЕЛЕНОЇ СКРИНЬКИ"		
Фінансування наукових досліджень, підготовки наукових кадрів та інформаційно-консультаційного забезпечення; боротьба зі шкідниками, проведення ветеринарних і фітосанітарних заходів; формування державних стратегічних продовольчих запасів; покращення землекористування; стимулювання диверсифікації діяльності в сільській місцевості; охорона навколишнього середовища; фінансування інфраструктурних проектів, програм соціально-економічного розвитку та структурної перебудови сільських територій; підтримка депресивних і периферійних сільських територій; страхування ризиків в аграрній сфері.	Надання підтримки через урядові бюджетні програми та грантову допомогу	Обмеження до використання відсутні

*Джерело: узагальнено на основі [2; 3].

Для подолання корупційних впливів у процесі реалізації проектів, які фінансуються за грошові кошти країн-членів ЄС, пріоритетним є механізм їх грантового розподілу, що формує передумови для забезпечення рівної конкурентної боротьби за доступ до фінансових ресурсів. Традиційним є дотримання горизонтального підходу в процесі фінансування проектів подолання просторово-регіональних диспропорцій сільських територій, що передбачає обов'язкове залучення представників громадських організацій та місцевого населення. Це, своєю чергою, формує механізми двостороннього контролю за використанням коштів, що мінімізує ймовірність ризиків їх нецільового використання.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Державна політика забезпечення економічної безпеки передбачає подолання депресивного розвитку сільських територій, що визначаються катастрофічно незадовільними умовами проживання та породжують інтенсивні міграційні процеси. З цією метою, в сусідній Білорусії передбачено розвиток спеціалізованих агромістечок – зразкових в усіх відношеннях поселень, які рівномірно розподілені по регіонах держави. Здебільшого, вони створюються в адміністративних центрах сільських рад, в яких проживає більша кількість населення та зосереджені основні об'єкти соціально-економічної інфраструктури. Такий підхід забезпечує оптимізацію сільського розселення, зменшує радіус його обслуговування установами та організаціями соціальної інфраструктури, підвищує рівень якості життя та формує передумови для покращення демографічної ситуації [4, с. 234]. Заслугує на увагу досвід диверсифікації сільської економіки Китаю. В результаті проведеної аграрної реформи сільська економіка країни отримала новий поштовх для економічного розвитку, основу якого сформували сільські промисли та ремесла. Для запобігання масовій міграції сільського населення до урбанізованих територій було розроблено стратегію стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва на засадах різних форм власності. Якщо на початку процесу становлення реформованої сільської економіки вона головним чином була орієнтована на самозабезпечення, то згодом - почала виконувати функції національного та глобального масштабів, що дозволило акумулювати ресурси для подолання просторово-регіональних диспропорцій [5]. Диверсифікація господарської діяльності неодмінно призводить до збільшення антропогенного навантаження на екосистеми сільських територій. Досвід економічно розвинених країн світу передбачає застосування прямого адміністративного впливу в сфері охорони та збереження довкілля, шляхом встановлення платежів за видачу ліцензій, сертифікатів, дозволів на провадження потенційно небезпечної для навколишнього середовища господарської діяльності.

Структурною складовою процесу забезпечення економічної безпеки є страхування потенційних ризиків. Доцільність використання такого інструменту управління безпекою в аграрній сфері, поряд з чинником традиційного ризику, характерного для ведення будь-якого виду господарської діяльності, обґрунтовується також такими галузевими особливостями, як надмірна залежність від природно-кліматичних умов, впливом фактору сезонності та недостатнім рівнем ліквідності. На світовому ринку страхування аграрних ризиків сформувалося три моделі, серед яких:

1) американська (США, Канада) – передбачає масштабну участь держави в наданні страхових послуг, що забезпечує надійні гарантії виплати страхових платежів фермерам, однак, спричинює зайве адміністративне навантаження на державний бюджет;

2) класична європейська (Великобританія, Німеччина) – базується на мінімальному втручанні держави в процес страхування ризиків ведення сільського господарства, що обмежує масштаби розвитку ринку виключно ресурсними потужностями приватного капіталу;

3) змішана (Іспанія, Франція) - передбачає солідарну відповідальність у процесі покриття страхових ризиків з боку страхових компаній та держави [6, с. 49]. Змішана система агрострахування дозволяє найбільш ефективно мінімізувати ризики в процесі ведення сільського господарства, оскільки вона передбачає формування диверсифікованих джерел покриття страхових виплат, є гнучкою та легко адаптованою до зміни умов функціонування параметрів аграрної галузі, забезпечує узгодження державних і корпоративних інтересів.

Обов'язковою передумовою мінімізації ризиків та забезпечення економічної безпеки є зниження рівня інформаційної невизначеності в процесі розробки та прийняття управлінських рішень. Таку функцію в середовищі сільського розвитку покликані виконувати сільськогосподарські дорадчі служби. Ефективне інформаційно-консультаційне забезпечення, засноване на знанні сутності та специфіки надання консультаційних послуг сприяє удосконаленню управління ризиками, покращенню стратегічного планування, впровадженню інноваційних технологій, підвищенню ефективності господарювання. Масштабна інформаційно-консультаційна діяльність є важливим чинником забезпечення підтримки процесів безпеки та сталого розвитку [7, с. 179]. У більшості країн Європи на початку XXI ст. дорадчі служби (Advisory Service) функціонують як результат приватної ініціативи (за принципом “знизу-вверх”) і лише підтримуються за відповідними бюджетними програмами [8, с. 62].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Впровадження передових практик світового досвіду розвитку сільських територій у вітчизняних умовах реалізації прикладних засад державної політики забезпечення економічної безпеки потребує обґрунтування та розробки механізму адаптивного застосування (рис. 1).

Рис. 1. Механізм адаптивного використання світового досвіду розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки*.

*Джерело: власна розробка.

У Данії сільськогосподарські дорадчі служби функціонують при асоціаціях фермерів на основі кооперативного принципу. Надання послуг складається з двох рівнів: національний центр обслуговує локальні центри, які, своєю чергою, обслуговують фермерів. Система дорадництва лише

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

10% свого бюджету покриває зі сторони державних субсидій. Організація послуг є неприбутковою: рівень їх вартості врівноважений, відповідно до собівартості. Система дорадництва у Данії охоплює близько 80% ринку дорадчих послуг і передбачає надання бухгалтерських консультацій та ведення рахунків, аналіз ґрунтів, планування полів, добрив та захисту рослин, облік надоїв молока, аналіз фуражу, планування кормів, розробку комп'ютерних програм. У Великобританії система інформаційно-консультаційного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників побудована на засадах державно-приватного партнерства: В приватному секторі консультаційну діяльність надають близько 70 тис. осіб. На замовлення уряду надаються безкоштовні консультації для фермерів за такими напрямками, як контроль за забрудненням середовища, охорона природи, оптимальне застосування органічних і мінеральних добрив з метою збереження джерел питної води. Дорадча служба в Канаді є складовою департаменту регіональних аграрних послуг та об'єднує 4 регіональні та 39 районних відділень. Як правило, штат районного відділення дорадчої служби складається із спеціаліста-дорадника загального профілю, спеціаліста з питань аграрної економіки та офіс-менеджера. На цьому рівні спеціалісти дорадчої служби надають послуги виробникам та їхнім родинам, підвищуючи знання та навички з аграрного менеджменту, маркетингу, інноваційних технологій та напрямків диверсифікації діяльності. Дорадчі служби в США функціонують при університетах та фінансуються з таких джерел: 25% бюджету забезпечує департамент сільського господарства США, 40% – уряд штату, 35% – уряд округу. На федеральному рівні розробляють стратегічні плани з пріоритетних програм діяльності дорадництва [9].

Висновки. Імплементация пріоритетних досягнень світового досвіду державної політики економічної безпеки засобами активізації розвитку сільських територій реструктуризує традиційні методологічні підходи до формалізації системи її забезпечення, що сприяє розширенню інструментарію економічної безпеки, диверсифікації джерел формування резервних страхових фондів, збалансуванню просторово-регіональних і галузево-секторальних компонентів економічної безпеки, інноваційній спрямованості процесів її забезпечення. Адаптивне застосування світового досвіду розвитку сільських територій дозволяє мінімізувати потенційні ризики господарювання, врахувати ймовірнісні прорахунки державної політики, підсилити обґрунтування раціональності вибору стратегії економічної безпеки, спрогнозувати значення індикаторів функціональних складових останньої, базуючись на прецедентах передових світових практик. Формування безпечних умов розвитку сільських територій потребує використання збалансованого системного підходу, узгодженості інтересів суб'єктів прийняття рішень на всіх ієрархічних рівнях управління економікою та забезпечення масштабної ресурсно-фінансової підтримки. Механізм адаптивного застосування світового досвіду розвитку сільських територій в контексті забезпечення економічної безпеки держави полягає у формуванні інноваційної сукупності засобів нівелювання нестабілізуючого впливу загроз і проектуванні варіантів структурної перебудови сільських територій на шляху орієнтації до засад їх сталого розвитку.

Література

1. Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe / Edited by Leibniz Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe IAMO, 2009. – Volume 49. [Електронний ресурс]. Режим доступу :<http://econpapers.repec.org/bookchap/zbwiamost/49.htm>.
2. Перспективи розвитку сільського господарства після вступу України до СОТ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.zoda.gov.ua/article/1963/perspektivi-rozvitku-silskogo-gospodarstva-pislya-vstupu-ukrajini-do-sot.html>.
3. Organization for economic cooperation and development [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.oecd.org/about/>.
4. Ключник, А. В. Формування та розвиток економічного потенціалу сільських територій України : монографія / А. В. Ключник. – Миколаїв : Дизайн та поліграфія, 2011. – 468 с.
5. Селищев, А. С. Китайская экономика в XXI веке / А. С. Селищев, Н. А. Селищев. – СПб, 2004. – 240 с.
6. Прокопчук, О. Т. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу / О. Т. Прокопчук, Ю. В. Улянич, В. П. Бечко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 3 (153). – С. 46–53.
7. Сокольська, Т. В. Інформаційно-консультаційне забезпечення сільськогосподарського виробництва / Т. В. Сокольська // Збірник наукових праць УНУС, 2011. – Вип. 76, Ч. 2. Економіка. – С. 174–179.
8. Чемерис, В. А. Розвиток регіональної системи сільськогосподарського дорадництва в контексті реалізації конкурентних переваг галузей тваринництва / В. А. Чемерис, Д. О. Соломонко // Збірник наукових праць ВНАУ : економічні науки, 2012. – № 1 (56), Том 4. – С. 61–67.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

9. Сільськогосподарське дорадництво у світі. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dorada.org.ua/na-dopomogu-doradniku/silskogospodarske-doradnitstvo-u-sviti.html>.

References

1. Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe (2009) / Edited by Leibniz Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe IAMO, Volume 49. Retrieved from : <http://econpapers.repec.org/bookchap/zbwiamost/49.htm>.
2. *Perspektyvy rozvytku silskoho hospodarstva pislia vstupu Ukrainy do SOT [Prospects for agriculture after Ukraine's accession to WTO]*. Retrieved from : <http://www.zoda.gov.ua/article/1963/perspektivi-rozvitku-silskogo-gospodarstva-pislyavstupu-ukrajini-do-sot.html>.
3. Organization for economic cooperation and development. Retrieved from : <http://www.oecd.org/about/>.
4. Kliuchnyk, A. V. (2011). *Formuvannia ta rozvytok ekonomichnoho potentsialu silskykh terytorii Ukrainy [Formation and development of the economic potential of rural Ukraine]*. Mykolaiv: Dyzain ta polihrafiia, p. 468 [in Ukrainian].
5. Selyshchev, A. S., Selyshchev, N. A. (2004). *Kytajskaia ekonomika v XXI veke [China's economy in the twenty-first century]*. SPb, p. 240 [in Russian].
6. Prokopchuk, O. T., Ulianych, Yu. V., Bechko, V. P. (2014). *Osoblyvosti strakhuvannia ahrarykh ryzykiv u krainakh svitu [Features of insurance of agricultural risks in the world]*. Aktualni problemy ekonomiky, № 3 (153). - P. 46–53 [in Ukrainian].
7. Sokolska, T. V. (2011). *Informatsiino-konsultatsiine zabezpechennia silskogospodarskoho vyrobnytstva svitu [Information and consultancy to ensure agricultural production]*. Zbirnyk naukovykh pras UNUS, Vyp. 76, - P. 174–179 [in Ukrainian].
8. Chemerys, V. A., Solomonko, D. O. (2012). *Rozvytok rehionalnoi systemy silskogospodarskoho doradnytstva v konteksti realizatsii konkurentnykh perevah haluzei tvarynnytstva [The development of regional agricultural extension system in the context of competitive advantage livestock industries]*. Zbirnyk naukovykh prats VNAU : ekonomichni nauky, № 1 (56), - P. 61-67 [in Ukrainian].
9. Silskogospodarske doradnytstvo u sviti [*Agricultural extension in the world*]. Retrieved from : <http://www.dorada.org.ua/na-dopomogu-doradniku/silskogospodarske-doradnitstvo-u-sviti.html>.

Надійшла 15.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Васильців, Т. Г. Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки / Т. Г. Васильців, В. В. Бойко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 15–21.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 332.056

Н. М. Вдовенко, д. е. н., професор,
Л. М. Сокол, к. е. н.**МАКРОЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Анотація. У статті розглянуто основні макроекономічні показники розвитку аграрного сектору економіки. Наведено результати державного прогнозу економічного та соціального розвитку України. Проаналізовано динаміку обсягів виробництва валової продукції і валової доданої вартості у сільському господарстві, стан і тенденції розвитку галузей рослинництва та тваринництва, динаміку обсягів виробництва харчових продуктів, структуру експорту-імпорту агропродовольчої продукції, використання матеріально-технічних ресурсів для аграрного сектору. Розглянуто перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах трансформаційних процесів.

Ключові слова: аграрний сектор економіки; сільське господарство; валовий внутрішній продукт; валова додана вартість; експорт; імпорт; матеріально-технічні ресурси.

Н. М. Вдовенко, д. э. н., профессор,
Л. М. Сокол, к. э. н.**МАКРОЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ
В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ**

Аннотация. В статье рассмотрены основные макроэкономические показатели развития аграрного сектора экономики. Приведены результаты государственного прогноза экономического и социального развития Украины. Проанализированы динамика объемов производства валовой продукции и валовой добавленной стоимости в сельском хозяйстве, состояние и тенденции развития отраслей растениеводства и животноводства, динамика объемов производства пищевых продуктов, структура экспорта-импорта агропродовольственной продукции, использование материально-технических ресурсов для сельскохозяйственного производства. Рассмотрены перспективы развития агропромышленного производства.

Ключевые слова: аграрный сектор экономики; сельское хозяйство; валовой внутренний продукт; валовая добавленная стоимость; экспорт; импорт; материально-технические ресурсы.

N. M. Vdovenko, Doctor of Economics Sciences, Professor,
L. M. Sokol, Candidate of Economic Sciences**MACROECONOMIC ASSESSMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE IN THE
CONTEXT OF INTEGRATION PROCESSES**

Abstract. The article describes the main macroeconomic indicators of development of agricultural sector of the economy. The results of the state prediction of economic and social development of Ukraine are considered. The dynamics of GDP, GVA in agriculture, current state of crop and livestock production, dynamics of food production, and the structure of export-import of agricultural products, the using of material and technical resources for agricultural production are analyzed. The perspectives of agricultural production development are considered.

Keywords: agricultural sector; agriculture; gross domestic product; gross value added; export; import; material and technical resources.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Актуальність теми дослідження. У розвинутих країнах світу, де спостерігається інформаційне та інноваційне забезпечення, аграрний сектор економіки займає близько 2-5 %. Для оцінки аграрної політики країни використовують макроекономічні індикатори (показники). Основними макроекономічними показниками аграрного сектору економіки є: обсяги виробництва валової сільськогосподарської продукції (рослинництва, тваринництва), обсяги валової доданої вартості у сільському господарстві, обсяги експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції, обсяги імпорту сільськогосподарської продукції, індекс споживчих цін; зростання розміру середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства.

Постановка проблеми. Стаття спрямована на вивчення показників розвитку сільського господарства, проведення макроекономічного аналізу саме аграрного сектору економіки за основними показниками в умовах інтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням економічної оцінки аграрного сектору економіки значну увагу приділяли у своїх роботах вчені-економісти Кваша С. [1], Діброва А. [3; 4], Стельмашук А. [5], Прокопенко К. [6]. Інформаційну базу досліджень становили законодавча і нормативно-правова база України [2], матеріали статистичної звітності Державної служби статистики України [7], інтернет-ресурси.

Виклад основного матеріалу Важливою державною функцією є прогнозування макроекономічних індикаторів розвитку галузей економіки. Постановою Кабінету Міністрів України № 558 від 05.08.2015 схвалено Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2016 рік (табл. 1).

Таблиця 1

Прогноз макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України

Показник	Сценарій 1	Сценарій 2
	Прогноз	
Валовий внутрішній продукт:		
- номінальний, млрд гривень	2262	2245,7
- відсотків до попереднього року	102	99,7
Індекс споживчих цін:		
- у середньому до попереднього року, відсотків	114,2	116,6
Експорт товарів і послуг:		
- млн доларів США	53877	52205
- відсотків до попереднього року	107,1	103,8
Імпорт товарів і послуг:		
- млн доларів США	55454	53274
- відсотків до попереднього року	107,3	103,1
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто:		
- номінальна, гривень	4857	4821
- номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього року	102,3	99,5
Сільське господарство		
- відсотків до номінального ВВП	-5,0	4,2

Джерело: Складено на основі опрацювання даних Державної служби статистики України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Відповідно до цільових орієнтирів реалізації Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р) планується збільшення макроекономічних показників розвитку галузі, а саме: збільшення до 2020 року порівняно з 2012 роком обсягу валової сільськогосподарської продукції у 1,3 рази; збільшення щороку обсягів експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції на 3-4 відсотки; зростання розміру середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства до середнього за галузями економіки; продовольчу безпеку планується забезпечити через пропозицію основних видів вітчизняної сільськогосподарської продукції (зерна, молока, м'яса, цукру, яєць, олії соняшникової, овочів) на рівні не менш як 80 відсотків попиту внутрішнього ринку; конкурентоспроможність вітчизняної продукції передбачається забезпечити через

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

зменшення щороку витрат енергетичних ресурсів на 1 тону виробленої продукції в середньому на 1-2%, створення та функціонування саморегульованих організацій в усіх галузях сільського господарства та збільшення щороку на 1 відсоток питомої ваги сільськогосподарської продукції, що реалізується за довгостроковими контрактами, у загальному обсязі її реалізації.

Аналіз Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року дає можливість виокремити напрями та способи розв'язання проблем розвитку аграрного сектору національної економіки та очікувані результати виконання Програми, зокрема: збільшення обсягу споживання основних продуктів харчування на 3-7%; забезпечення ефективного використання рибогосподарських водних об'єктів для вирощування риби в умовах аквакультури та доведення загального обсягу добування риби та інших водних біоресурсів до 130 тис. тонн на рік; збільшення обсягів виробництва харчових продуктів на 6-8%, зокрема дитячого харчування на 9%; зменшення споживання традиційних енергоресурсів галуззю на 8-10%; розширення бази формування власних фінансових ресурсів та покращення умов доступу до зовнішніх джерел, а доступні обсяги фінансових ресурсів зростуть на 5-7%, їх вартість знизиться на 2,5-3 відсоткових пункти; збільшення експортних можливостей харчової та переробної промисловості за рахунок продукції глибокої переробки, виробленої із застосуванням новітніх інноваційних параметрів, зокрема, на ринку ЄС на 5-7 відсотків.

Проведені дослідження дали змогу зробити узагальнення, що вітчизняний аграрний сектор в умовах інтеграційних процесів, не зважаючи на значні труднощі, досить успішно продовжує забезпечувати потреби як внутрішнього, так і зовнішнього ринків (табл. 2).

Таблиця 2

Валова продукція сільського господарства України (млн грн)

Рік	Валова продукція	У тому числі		У тому числі		Індекси виробництва валової продукції, відсотків (1990 рік = 100)
		рослинництво	тваринництво	сільськогосподарські підприємства	господарства населення	
1990	282774,2	145502,0	137272,2	199161,3	83612,9	100
1995	183890,3	106329,6	77560,7	99448,6	84441,7	65,0
2000	151022,2	92838,9	58183,3	57997,7	12206,7	53,4
2005	179605,8	114479,9	65125,9	72764,7	106841,1	63,5
2007	172129,7	105979,5	66150,2	74432,9	97696,8	60,9
2010	194886,5	124554,1	70332,4	94089,0	100797,5	68,9
2011	233696,3	162436,4	71259,9	121053,7	112642,6	82,6
2012	223254,8	149233,4	74021,4	113082,3	110172,5	79,0
2013	252859,0	175895,2	76963,8	136590,9	116268,1	89,4
2014	251438,6	177707,9	73730,7	139058,4	112380,2	92,6

Джерело: Складено за даними Державної служби статистики України.

Порівняно з іншими секторами економіки, аграрний сектор виявився більш стійким до впливу довготривалих економічних ускладнень. За даними Інституту економіки та прогнозування НАН України, у 2015 році добувна промисловість скоротила обсяги виробництва на 14,5%, переробна – на 13,1%, знизили обсяги торгівля та будівництво – на 21% та 14,9%, відповідно [1; 3; 5; 6]. Обсяги сільськогосподарського виробництва зменшилися, однак в значно менших масштабах. Якщо проаналізувати стан перед світовою економічною кризою у 2007 році частка сільського господарства у ВВП України становила лише 6,6 %, у 2014 році – 10,0%, у 2015 році – 14% (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції). Динаміка валової доданої вартості у сільському, лісовому та рибному господарстві за останні 5 років зросла на 3,4 відсоткових пункти: у 2010 році валова додана вартість становила 82,9 млрд гривень (8,4%), а у 2014 році – 160,5 млрд гривень (11,8%) (табл. 3).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 3

**Динаміка валової доданої вартості за видами економічної діяльності України
(у фактичних цінах; мільйонів гривень)**

Показник	2010	2011	2012	2013	2014*
Валова додана вартість (основні ціни)	992175	1166900	1262157	1336364	1361696
Сільське, лісове та рибне господарство у відсотках до загального підсумку	82948 8,4	109961 9,4	113245 9,0	132354 9,9	160516 11,8
Промисловість із неї виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	250774 42295	294067 42952	313565 46904	303086 46070	310874 ...
Будівництво	36648	41057	40500	38450	34979
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	162171	201746	210232	222789	222675
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	87269	108123	103869	110085	109136
Тимчасове розмішування й організація харчування	10105	11639	11459	11540	9789
Інші види економічної діяльності	362260	400307	469287	518060	513727

Джерело: Складено за даними Державної служби статистики України.

Як показують дослідження, виробництво сільськогосподарської продукції в Україні впродовж 1990-2014 рр. коливалося. Індекси виробництва валової продукції відповідно становили: 1990 р. – 100%, 2010 р. – 68,9%, 2014 р. – 92,6%. Аналіз даних висвітлює, що виробництво сільськогосподарської продукції за усіма категоріями господарств у 1990 р. складало: рослинництво – 51,5% (з них 59,2 % – сільськогосподарські підприємства та 33,0% – господарства населення), тваринництво – 48,5% (з них 40,8 % – сільськогосподарські підприємства та 67% – господарства населення). Відповідно, у 2010 році: рослинництво – 63,9% (з них 71,0% – сільськогосподарські підприємства та 57,3 % – господарства населення), тваринництво – 36,1% (з них 29,0% – сільськогосподарські підприємства та 4,7% – господарства населення). Обсяги виробництва у 2014 році скоротилися порівняно з 2013 роком на 0,6%, але продукція рослинництва збільшилася на 1,03 %, а тваринництва – зменшилася на 4,2%. Розподіл за категоріями господарств для рослинництва 75,9% – сільськогосподарські підприємства та 64,2 % – господарства населення; для тваринництва – 24,1% та 35,8% відповідно. Обсяги сільськогосподарського виробництва у 2015 році скоротилося порівняно з попереднім роком на 4,8%, у т.ч. рослинництво – на 5,3%, тваринництво – на 3,7 % [3; 6]. Така тенденція пов'язана, в першу чергу, з не урахуванням тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції в Україні. Також зменшення обсягів виробництва у рослинництві пояснюється досить високою базою попередніх років, а скорочення виробництва тваринницької продукції вже стало системною проблемою. За останні роки галузь показує зменшення поголів'я та обсягів виробництва. У 2014 році у тваринництві спостерігалися певні втрати. Зокрема 257,7 тис. голів свиней, 107,5 тис. голів великої рогатої худоби, з яких 90,4 тис. голів – корів. Відповідно це негативно відобразилося на виробництві тваринницької продукції. Зменшилося виробництво молока на 4%, м'яса – на 1,4%, яєць – на 14,3%. Серед основних причин такої ситуації слід відзначити зниження купівельної спроможності населення, що вимагає від виробників пошуку компромісного балансу між ціною, яку в змозі заплатити споживач, і необхідністю покриття власних витрат на виробництво. Крім того, на зменшення виробництва вплинуло закриття вже звичних зовнішніх ринків тваринницької продукції та необхідність освоєння нових, що потребує певного часу та зусиль для сертифікації продукції, змін у технологічних процесах, пошуку нових партнерів тощо [6]. Як приклад, виробництво основних видів продукції тваринництва у 2015 р. до 1990 р.: м'ясо (у забійній вазі) – 53,3%; молоко - 43,3; яйця від

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

птиці – 103,0; вовна – 7,6 відсотків. Диференціація реалізації сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами у 2000-2014 рр. демонструють скорочення частки реалізації продукції переробним підприємствам (на 7 відсоткових пунктів), населенню в рахунок оплати праці (16,9 відсоткові пункти), на ринку (на 33 відсоткові пункти). За період 1995-2014 рр. виробництво основних продуктів харчування у сільському господарстві країни збільшувалося по всіх видах, окрім молока та молочних продуктів, що пов'язано зі скороченням тваринницької галузі (табл. 4). У 2014 році була нестача у самозабезпеченості плодами, ягодами та виноградом (18%).

Таблиця 4

Виробництво основних продуктів харчування по роках (тис. т)

Продукти харчування	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2014 до 1995, %
М'ясо та м'ясні продукти	2294	1663	1597	2059	2210	2389	2360	102,9
Молоко та молочні продукти	17274	12658	13714	11249	11378	11488	11133	64,5
Яйця та яйцепродукти	544	508	753	985	1104	1133	1131	207,9
Зерно (продукти переробки зерна в перерахунку на зерно)	33930	24459	38016	39271	46216	63051	63859	188,2
Картопля	14729	19838	19462	18705	23250	22259	23693	160,9
Овочі і баштанні продовольчі культури	6377	6195	7606	8873	10815	10668	10323	161,9
Плоди, ягоди і виноград	2355	1966	2133	2154	2465	2871	2435	103,4
Цукор	2139	1805	2143	1263	2053	...
Олія	1437	3101	4067	3712	4926	...

Джерело: Складено за даними Державної служби статистики України.

Україна входить до трійки найбільших експортерів зерна та соняшникової олії. Крім того, в значній мірі експортує технічні культури. Продукція агропродовольчого сектору наразі складає основу товарної структури українського експорту. Експорт продукції у 2015 році становив 37 % валютних надходжень до бюджету або 10,4 млрд дол. США. У структурі загального експорту зернові культури становили 15,7%, готові харчові продукти – 6,4%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 8,4%, насіння і плоди олійних рослин – 4%. Саме експортоорієнтовані культури – зерно та олійні, є найбільш привабливими для виробників та забезпечують ефективність галузі рослинництва [1; 6].

Споживання основних продуктів харчування у кілограмах за рік подається як фонд споживання відповідних видів продуктів із розрахунку на одну особу наявного середньорічного населення України [1-3]. Фонд споживання включає кількість продуктів виробництва звітного року, імпортованих, а також виробництва попередніх років у вигляді спожитих запасів, використаних на особисте споживання у будь-якому вигляді.

Збільшення споживання основних продуктів харчування населенням протягом 1990-2014 рр. спостерігалось за такими видами: олія (12,9%); плоди, ягоди та виноград (10,3%); овочі (59,2 %); картопля (7,6%); яйця (14,0%). В той же час скорочення споживання продуктів харчування спостерігалось щодо цукру (27,4%); м'яса та м'ясопродуктів (20,7%); молока та молокопродуктів (40,3%) згідно з Державною службою статистики України. Споживання харчових продуктів залежить від демографічної ситуації в країні, доходів населення та від показника індексу споживчих цін. Індекс споживчих цін (індекс інфляції) у січні 2016 року порівняно з груднем 2015 року становив 100,9%, за період січень 1998 року – січень 2016 року – 939,6%. Індеси споживчих цін на основні продукти харчування в Україні протягом січня 2015 року – січня 2016 року змінився з 104,7% до 102,3% (табл. 5).

У найближчому майбутньому навряд чи можна очікувати відчутного пошвавлення на споживчому ринку та зростання споживання тваринницької продукції. Вітчизняні виробники поступово

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 5

**Індекси споживчих цін на основні продукти харчування в Україні
(до попереднього місяця; відсотків)**

Товари	Січень 2015	Січень 2016
Індекс споживчих цін	103,1	100,9
Продукти харчування	104,7	102,3
хліб	102,9	100,9
м'ясо та м'ясопродукти	101,4	100,4
риба та продукти з риби	107,1	101,1
молоко, сир та яйця	101,5	102,1
олія соняшникова	105,3	101,4
фрукти	113,5	109,6
овочі	117,8	109,1
цукор	101,9	100,4

Джерело: Складено за даними Державної служби статистики України.

будуть освоювати нові зовнішні ринки. Однак слід відзначити, що вже два роки поспіль відбувається падіння світових цін на продовольство, про що свідчить індекс цін на продовольство, регулярно оприлюднює ФАО (за останні два роки він зменшився на 51,4 відсоткових пункти). Така тенденція не стимулюватиме виробників до значного розширення експорту, хоча девальвація гривні дозволить отримувати прибутки від експорту [6]. За даними Державної служби статистики України за 2014 рік сільськогосподарськими підприємствами було придбано: насіння овочів та квітів, саджанці, розсаду; комбікорми, силос, сінаж; нафтопродукти; вугілля; природний газ; мінеральні добрива; засоби захисту рослин; сільськогосподарську техніку та обладнання, роботи і послуги.

Таким чином, сільськогосподарськими підприємствами у 2014 році було придбано нову сільськогосподарську техніку: зокрема, комбайни зернозбиральні – 336 шт. (середня ціна яких порівняно з 2013 роком зросла на 30,4%); трактори всіх видів – 1822 шт. (32,0%); плуги – 804 шт. (17,9%); борони – 1366 шт. (12,4%). Також у 2014 році було придбано мінеральні добрива, серед них: азотних – 26408,7 тис. ц, фосфатних – 277,6 тис. ц, калійних – 850, 3 тис. ц, а ціна з 2013 року зросла на 16,4, 34,3% та 23,1% відповідно [6-8]. Із засобів захисту рослин сільськогосподарськими підприємствами у 2014 році придбано 2913,4 т гербіцидів, ціна за які до попереднього року перевищила 49,2%. Ринок матеріально-технічної бази для сільськогосподарського виробництва потребує удосконалення за напрямками: залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; проведення суцільної інвентаризації; реформування амортизаційної системи (розмежування економічної та фіскальної функцій амортизації); розвиток відновлюваних джерел енергії і альтернативних видів палива; удосконалення систему лізингу сільськогосподарської техніки та обладнання, забезпечення державної підтримки; розвиток ринкової інфраструктури аграрного сервісу; сприяння розвитку кооперації товаровиробників; посилення науково-інформаційного забезпечення.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження дають всі підстави для того, щоб зробити висновок, що до перспектив розвитку сільського господарства в Україні передусім необхідно віднести підвищення попиту на агропродовольчу продукцію у світі, розширення міжнародних торгових зв'язків з країнами Азії, де стрімко збільшується кількість населення та розвивається логістична інфраструктура. Крім того, важливим напрямом розширення залишається виробництво органічної сільськогосподарської продукції. Особливу увагу заслуговує наявність безмитних квот на органічну продукцію з боку Європейського Союзу. Отже, світові інтеграційні процеси, міжнародна співпраця, вимоги до якості продукції, сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки країни, інвестиційній привабливості та розвитку переробної сфери аграрного сектору економіки України.

Література

1. Кваша, С. М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С. М. Кваша // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 12–21. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_8_4.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

2. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/>.
3. Регулювання аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції: монографія / А. Д. Діброва [та ін.]; за ред. А. Д. Діброви, В. Є. Андрієвського ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Ін-т розвитку аграр. ринків. – Київ : Інтердрук, 2014. – 572 с.
4. Розвиток аграрної політики України в умовах євроінтеграції: монографія / А. Д. Діброва [та ін.]; за ред. А. Д. Діброви, В. Є. Андрієвського ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Ін-т розвитку аграр. ринків. - Київ : Інтердрук, 2014. – 568 с.
5. Стельмащук, А. М. Державне регулювання економіки / А. М. Стельмащук. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 315 с.
6. Прокопенко, К. Аграрний сектор: результати та перспективи / К. Прокопенко / К. : Інститут економіки та прогнозування НАНУ, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/agrarnyy-sektor-rezultaty-ta-perspektyvu>.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
8. Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/User/Desktop/Concensus_2015_December_Ukr%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/Concensus_2015_December_Ukr%20(1).pdf).

References

1. Kvasha, S. M. (2013): Metodolohichni bazys pryiniattia suspilnykh rishen v aharnii politytsi [Methodological basis of social design-making process in Ukraine]. Ekonomika APK, № 8, PP. 12–21, Retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2013_8_4 [in Ukrainian].
2. Ministerstvo aharnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Ministry Agrarian Policy and Food of Ukraine] Retrieved from : <http://minagro.gov.ua/en>.
3. Dibrova, A. D., Andrievskiy, V. E. (2014): Rehuliuвання aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii : monohrafiia [The regulation of the agricultural sector of economy of Ukraine in terms of European integration : monograph], NULES, Institute of Agrarian Markets Development, Kyiv, Interdryk, 572 [in Ukrainian].
4. Dibrova, A. D., Andrievskiy, V. E. (2014): Rozvytok aharnoi polityky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii: monohrafiia [Development of Agrarian Policy of Ukraine in terms of European integration: monograph], NULES, Institute of agrarian markets development, Kyiv, Interdryk, 568 [in Ukrainian].
5. Stelmashchuk, A. M. (2000): Derzhavne rehuliuвання ekonomiky [State regulation of the economy]. Ternopil [in Ukrainian].
6. Prokopenko, K. (2016): Aharnyy sektor: rezultaty ta perspektyvy [The agricultural sector: results and prospects]. Retrieved from : <http://edclub.com.ua/analitika/agrarnyy-sektor-rezultaty-ta-perspektyvy> [in Ukrainian].
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from : <http://ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy [Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Retrieved from : [file:///C:/Users/User/Desktop/Concensus_2015_December_Ukr%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/Concensus_2015_December_Ukr%20(1).pdf) [in Ukrainian].

Надійшла 22.09.2016 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Вдовенко, Н. М. Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів / Н. М. Вдовенко, Л. М. Сокол // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 22-28.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.2(477)

С. М. Шкарлет, д. е. н., професор,
В. Г. Маргасова, д. е. н., професор,
О. С. Сакун, к. е. н.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ ДО ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Анотація. Стаття присвячена проблемі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Визначено необхідність та послідовність механізму формування та управління системою стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Розроблена методика функціонування механізму управління системою стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці.

Ключові слова: стійкість економіки; загрози економічній безпеці; економічна безпека.

С. Н. Шкарлет, д. э. н., профессор,
В. Г. Маргасова, д. э. н., профессор,
А. С. Сакун, к. э. н.

МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ В СИСТЕМЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТОЙКОСТИ ЭКОНОМИКИ К УГРОЗАМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация. Статья посвящена проблеме стратегического обеспечения устойчивости экономики к угрозам экономической безопасности. Определена необходимость и последовательность механизма формирования и управления системой стратегического обеспечения устойчивости экономики к угрозам экономической безопасности. Разработана методика функционирования механизма управления системой стратегического обеспечения устойчивости экономики к угрозам экономической безопасности.

Ключевые слова: устойчивость экономики; угрозы экономической безопасности; экономическая безопасность.

S. N. Shkarlet, Doctor of Economic Sciences, Professor,
O. V. Marhasova, Doctor of Economic Sciences, Professor,
O. S. Sakun, Candidate of Economic Sciences

THE MANAGEMENT MECHANISM IN THE SYSTEM OF STRATEGIC PROVIDING OF THE ECONOMIC SUSTAINABILITY TO THE ECONOMIC SECURITY THREATS

Abstract. The article is devoted to the problem of the strategic providing of the economic sustainability to the economic security threats. The necessity and sequence of mechanism of forming and management of the strategic providing of stability of economy to the economic security threats are defined. The methodology of functioning of the management mechanism of the strategic providing of the economic sustainability to the economic security threats is worked out.

Keywords: economic sustainability; economic security threats; economic security.

Актуальність теми дослідження. Найбільш загальними характеристиками моделі державного управління вітчизняною економікою, що реалізується, виявлено наступне: по-перше, вона слабо спрямована на досягнення загальних цілей і виконання державою своєї місії; по-друге, у змінених умовах структурно-функціональна ієрархічна вертикальна модель державного управління малоефективна, оскільки у функціонально-побудованій системі генеральний суб'єкт управління не має змоги оперувати зростаючим обсягом даних; по-третє, існуючий підхід важко реалізовується при відсутності ефективної стратегії.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Постановка проблеми. З огляду на зазначені розроблені та обґрунтовані методологічні основи та практичні рекомендації вимагають уточнення організаційно-економічних умов генерування різноспрямованих трансформаційних змін у межах національної економіки, а також при реалізації дієвої Стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Поряд із цим, вважаємо слід об'єктивно оцінити параметри результативності, значення прийнятих та проголошених суб'єктами державного управління „проектів”, стратегічних програм і різного роду державних доктрин.

Оскільки, ми вважаємо їх лише за окремими структурними розділами можна було б вважати стратегічно спрямованими, а не адекватними за своєю суттю та змістом „Державні стратегії”. Тому, й необхідно встановити ключові основи для формування, передбаченої методологічними засадами формування системи стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці (ССЗСЕ_{ЕБ}), Стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці для генерування системних ознак до стійкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема стійкості економіки в контексті загроз економічній безпеці присвячені праці таких вчених, як: М. В. Мяснікович [1], П. Г. Нікітенко [2], А. В. Бесчастний [3], В. А. Ліпкан [4], Н.В. Коленда [5], І. Ф. Коломієць [6]. Не дивлячись на те, що проблеми стійкості економіки в контексті загроз економічній безпеці досліджуються в економічній літературі, але залишаються не розробленими питання стратегічного управління даним процесом. Зокрема, недостатньо вивчені питання впровадження стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. В цьому контексті особливо актуального значення набуває питання реалізації механізму впровадження стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Це і обумовило вибір теми та постановку завдання статті.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичні аспекти розробки механізму управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки України до загроз економічній безпеці.

Виклад основного матеріалу. Стратегія забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці будувалася на основі виділення в ній елементів логічної структури діяльності, розгляду їх як компонентів, що мають власний склад елементів, і відповідної декомпозиції цих компонентів з вивченням їх змісту.

Системною ціллю реалізації Стратегії є зменшення флуктуацій в економіці, які можуть призвести до її деструктивних змін, тобто протидія загрозам і викликам з боку зовнішнього та внутрішнього середовищ, посилення стійкості національної економічної системи.

Рис. 1 наочно відображає алгоритм формування та реалізації стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці, головною задачею розробки якої є підтримання таких взаємин між елементами національної економічної системи та її середовища, які дозволяють досягати поставлених цілей у сфері забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці, відповідають внутрішнім можливостям і зовнішнім вимогам.

Для досягнення мети реалізації Стратегії повинен бути реалізований комплекс завдань:

- визначення основних параметрів стійкості економіки до загроз економічній безпеці умов, тенденцій, обмежень і виявлення можливостей розвитку економіки;
- формування комплексу заходів, що сприятимуть досягненню цілей і завдань забезпечення стійкості економіки та зміцнення економічної безпеки;
- науково-технічна, інформаційна, ресурсна та кадрова підтримка реалізації Стратегії.

Для забезпечення органічності функціонування ССЗСЕ_{ЕБ} потребують визначення напрямів управлінських впливів. Згідно сформованих уявлень, управління є сукупністю процесів, що забезпечують підтримку об'єкта управління в заданому стані або переведення його в новий бажаний стан шляхом реалізації цілеспрямованих управлінських впливів (рис. 2).

Отже, на рис. 2 не тільки наведено класифікацію і можливі наслідки різних типів управлінських впливів, але також охарактеризовано їх предметно-об'єктну сферу, що дозволяє структурувати систему управління відповідно з цією ознакою. Вирішення зазначених вище завдань можна досягти лише у разі розробки і реалізації відповідного виду Стратегії за відповідними розділами (таблиця 1).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

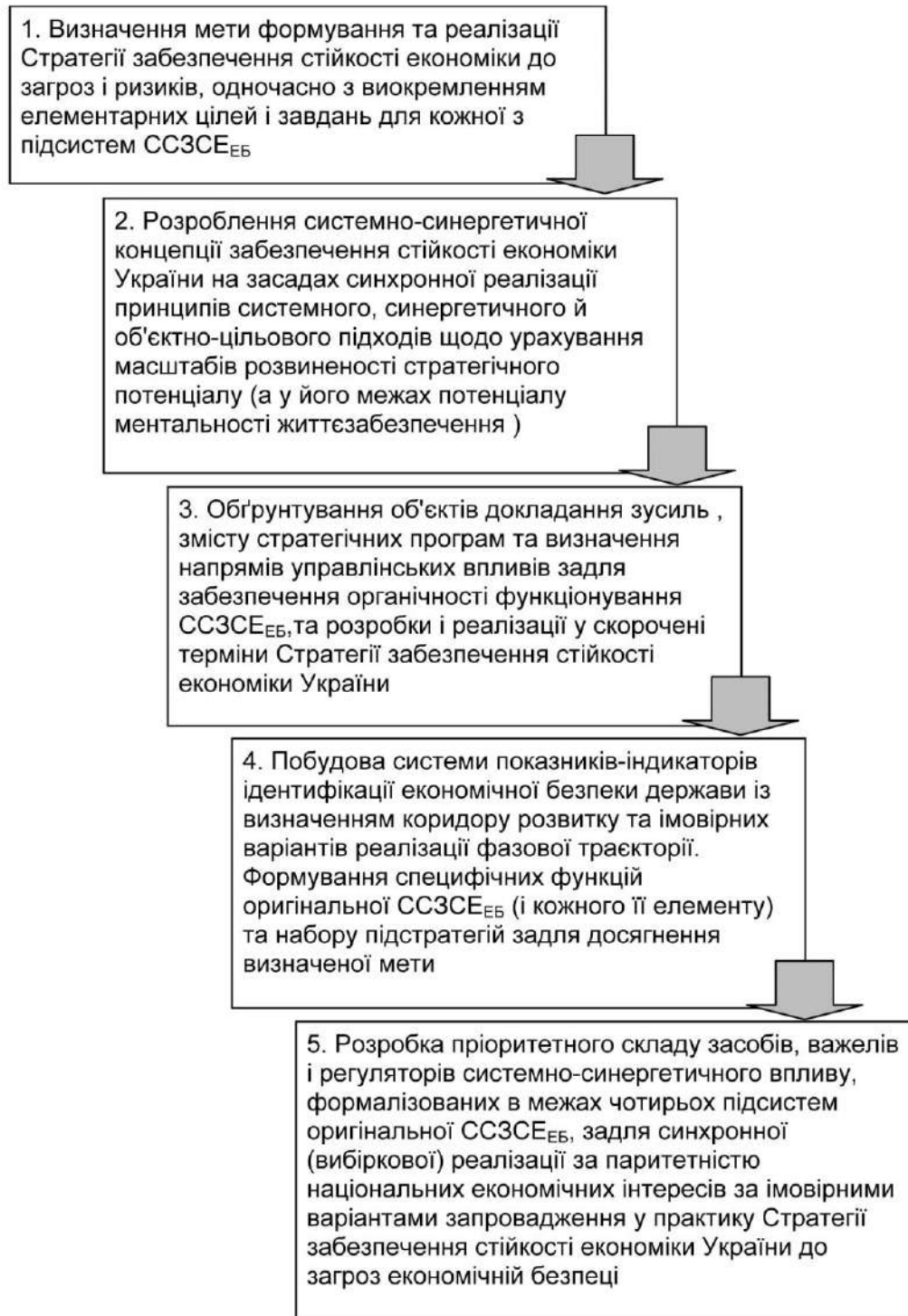

Рис. 1. Алгоритм формування та реалізації стратегії забезпечення стійкості економіки України до загроз економічній безпеці *

* Джерело: авторська розробка

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Рис. 2. Типи управлінських впливів та їх наслідки для об'єкта управління *
 *Джерело: складено авторами

У цьому контексті методичний підхід до реалізації Стратегії та вирішення завдання забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці передбачає за функціонально орієнтованістю виділення механізму зовнішнього і внутрішнього впливу (рис. 3).

Рис. 3. Взаємодія внутрішнього та зовнішнього механізмів впливу *
 *Джерело: [11, с. 151]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Інкорпорація стратегічного набору завдань і заходів до Стратегії забезпечення стійкості економіки України до загроз економічній безпеці*

Розділи	Зміст завдань і заходів у відповідності до Концепції забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці системно-синергетичного типу	Стратегія забезпечення економічної безпеки держави	Стратегія соціально-економічного розвитку України
Введення	Стратегія забезпечення стійкості економіки України	Стратегія забезпечення економічної безпеки держави	Стратегія соціально-економічного розвитку України
Основні цілі й завдання Стратегії	Описано її основна мета, роль у реалізації економічної політики розвитку держави та доцільність формування інформаційно-методичної бази для уточнення змісту цього доктринального документа в контексті забезпечення стійкості економіки	Основні мета і завдання Стратегії: Основні тенденції, прогностичні оцінки вагомості впливу рівня економічної безпеки на забезпечення стійкості економіки.	Опис: а) сучасного соціально-економічного стану держави; б) основних тенденцій і перспектив економічного зростання в країні; в) вимоги до Стратегії.
Тенденції прогностичності економіки на відповідній Стратегії	Основні цілі та завдання Стратегії, взаємопов'язані із ними пріоритети й завдання загальної Стратегії забезпечення економічної безпеки держави та Стратегії соціально-економічного розвитку за трьома варіантами розвитку подій, тобто у разі переходу економіки України: а) у нестійкий стан (фазу фрустрації); б) знаходження у фазі безпеки (поріг безпеки); в) у фазу стійкого розвитку (біфуркації)	Перспективи і цілі щодо: локалізації перспектив із нарощування СП; заведення в контекст активізації процесів із модернізації інституційної сфери діяльності	аналіз імовірних трендів довгострокового розвитку економіки держави (можливості соціально-економічного розвитку, ключові проблеми і обмеження). Здійснено опис можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону у довго- і середньостроковій перспективі
Вибір Стратегії	опис сценарію розвитку держави у цілому та відповідної програми забезпечення стійкості економіки до загроз. Слід навести: характеристики складових і домінуючих Стратегії соціально-економічного розвитку держави, розробленої з урахуванням стратегічних напрямів розвитку, окремих галузей промисловості, а також відповідної Стратегії забезпечення економічної безпеки держави та стратегічного набору забезпечення стійкості економіки України	деталізовано зміст державної політики щодо забезпечення економічної безпеки: а) основи її формування й етапи її реалізації за трьома варіантами розвитку подій (знаходження у фазі фрустрації, безпеки або біфуркації); б) ключові стратегічні орієнтири;	аналіз імовірних трендів довгострокового розвитку економіки держави (можливості соціально-економічного розвитку, ключові проблеми і обмеження). Здійснено опис можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону у довго- і середньостроковій перспективі
Державна політика щодо забезпечення стійкості економіки	зміст Стратегії за трьома рівнями, а саме, за розвитком економіки у фазі: а) фрустрації; б) безпеки; в) біфуркації	в) інноваційна й науково-технічна політика; г) соціальна політика	обґрунтовано стратегічні напрями розвитку держави: а) мета розвитку; б) вибір стратегічних пріоритетів (сценарію розвитку і механізми реалізації стратегії); в) покращення демографічної ситуації
Цільові показники й оцінка ефективності Стратегії	привести прогностичний ІСЕ _{ЕБ} як найважливіший інструмент оптимізації процесів розподілу та використання СП. Встановлено роль Концепції при вирішенні завдань у сфері забезпечення стійкості економіки до загроз, за яким приведено доцільність корегування інструментарію методик складання державних програм. Більш раціональною є процедура формування, інноваційна й науково-технічна політика в сфері забезпечення стійкості економіки мистецтв, розробку і введення новітньої безпеки, а також ідентифікації результативності забезпечення стійкості економіки.	перспективи та стратегічні ініціативи щодо цілеорієнтованого розвитку економіки задоволення потреб національного прогнозного ІСЕ _{ЕБ} . При визначенні стратегічного значення; б) етапів стратегічного набору щодо імперативи забезпечення стійкості економіки до загроз; в) розкрито економіку розвитку за трьома варіантами (у разі аспекти державної політики щодо забезпечення стійкості економіки в різних фазах її розвитку; г) представлено очікувані результати за наслідками реалізації Стратегії; д) запропоновано систему управління поетапного реалізацією Стратегії	приведено базові принципи реалізації технології управління і етапи стратегії соціально-економічного розвитку держави, при визначенні: а) механізмів введення проектів стратегічного набору щодо значення; б) етапів стратегічного набору щодо реалізації стратегії економіки; в) наслідки розвитку за трьома варіантами (у разі знаходження у фазі фрустрації, безпеки або біфуркації)
Додаток зі складом заходів із забезпечення стійкості економіки, цільових показників (індикаторів економічної безпеки) з урахуванням стратегічного потенціалу	При цьому, розраховується вплив ІСЕЕБ на ВВП, що дозволяє одержати об'єктивну інформацію про стійкість економіки на різних фазах її розвитку. У додатках приводяться конкретні цільові показники реалізації Стратегії	г) представлено очікувані результати за наслідками реалізації Стратегії; д) запропоновано систему управління поетапного реалізацією Стратегії	приведено базові принципи реалізації технології управління і етапи стратегії соціально-економічного розвитку держави, при визначенні: а) механізмів введення проектів стратегічного набору щодо значення; б) етапів стратегічного набору щодо реалізації стратегії економіки; в) наслідки розвитку за трьома варіантами (у разі знаходження у фазі фрустрації, безпеки або біфуркації)

*Джерело: визначено, сформульовано та обґрунтовано авторами

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Зовнішній механізм захисту можна віднести до більш високого рівня ієрархії, ніж внутрішній механізм, оскільки він безпосередньо взаємодіє з середовищем і по суті є надсистемним утворенням. Його раціональне функціонування вимагає, в першу чергу, щоб органи управління володіли достовірною інформацією про стан зовнішнього економічного середовища, на основі якої здійснюється корегуючий вплив.

Не можна обійти увагою ту обставину, що внутрішній захисний механізм забезпечує вирішення таких завдань: відобразити вплив зовнішнього середовища, який подолав зовнішній захист економічної безпеки; долати структурні обурення, що породжуються системою, в тому числі й самим механізмом захисту; сприяти розвитку економічної системи для досягнення намічених цільових установок [1, с. 150–151].

Зважаючи на важливість цих завдань, основна мета функціонування внутрішнього захисного механізму полягає у мінімізації негативних наслідків впливу загроз на економічну безпеку національної економіки.

Механізм управління в ССЗСЕ_{ЕБ} – це та методологічна основа, яка дозволяє виявити взаємозв'язки між суперечностями економічних процесів у екзо- та ендогенному середовищі. Такий механізм можна охарактеризувати як спосіб організації суспільного виробництва з властивими йому організаційно-економічними відносинами, за допомогою якого суспільство використовує економічні закони з урахуванням історичної обстановки. З іншого боку, вони є сукупністю свідомо встановлюваних державою норм, правил, умов, критеріїв, показників, організаційних структур, в рамках і за допомогою якого здійснюється розширене відтворення та забезпечення стійкості економіки [2, с. 299–302].

Механізм управління визначає, як ведуть себе суб'єкти управління – елементи системи і як вони приймають рішення.

Багатогранність економічних зв'язків не може бути реалізована через існування універсального механізму. Проте, функціонування механізму управління в ССЗСЕ_{ЕБ} має бути підпорядковано таким вимогам: дія в межах, визначених чинним законодавством; забезпечення надійного захисту та реалізації національних економічних інтересів; своєчасне виявлення та відвернення загроз стійкості економіки [3, с. 44–45].

Вихідними моментом у логічній моделі дослідження механізму управління в системі забезпечення економічної безпеки стійкого розвитку національної економіки, на нашу думку, повинно бути визначення етапів формування та реалізації (рис. 4).

Рис. 4. Етапи формування та реалізації механізму управління в ССЗСЕ_{ЕБ} *

*Джерело: запропоновано авторами

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Хоча останнім часом усе більше науковців звертають увагу на необхідність розробки та підвищення дієвості таких механізмів, в економічній літературі не існує єдиного підходу до алгоритму їх побудови.

Виходячи із постулатів загальної методології побудови адаптивної ССЗСЕ_{ЕБ}, будь-який завершений цикл здійснення управлінської діяльності у цій системі складається з наступних фаз: проектування, реалізації і рефлексії (рис. 5).

У рамках фази проектування здійснюються такі функції управління, як: збір, обробка та аналіз інформації, прогнозування, планування, які включає підготовку управлінського рішення.

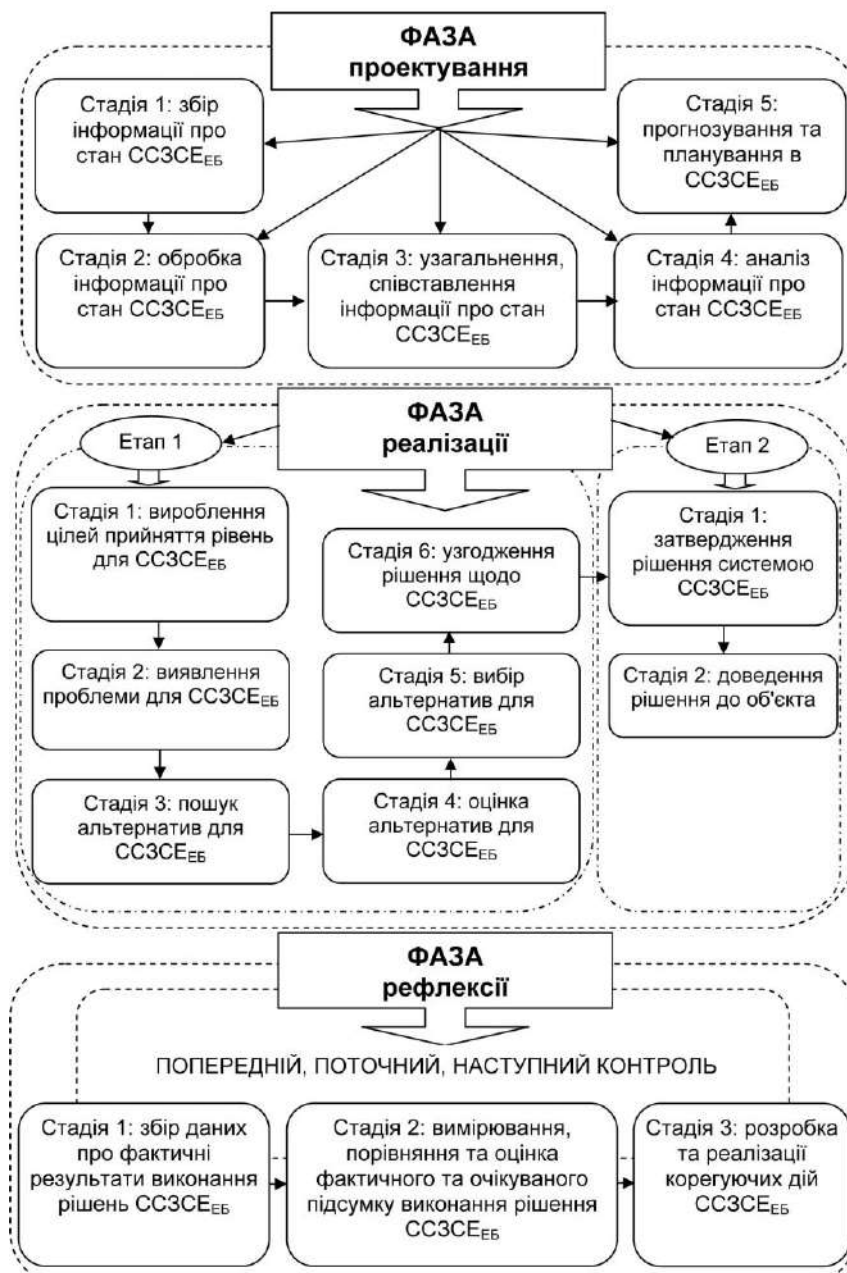

Рис. 5. Часова структура реалізації методики функціонування механізму управління в ССЗСЕ_{ЕБ} *
* Джерело: складено авторами

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

1. Збір, обробка та аналіз інформації. Для фази проектування велике значення мають інформаційні технології, тобто самі процеси, методи пошуку, збору, зберігання, обробки, надання, поширення інформації, а також способи здійснення таких процесів і методів, які разом з інформацією, що міститься в базах даних, які утворюють цілісну інформаційну систему.

Істотним для першої фази управління в системі забезпечення економічної безпеки стійкого розвитку національної економіки є аналіз отриманої інформації.

2. Прогнозування. Прогноз (з грец. – „вперед, впізнання”) – це науково обґрунтоване судження про можливі стани керованого об’єкта в майбутньому і (або) про альтернативні шляхи і терміни їх здійснення.

Прогнозування як метод механізмів управлінні у ССЗСЕ_{ЕБ} є процес розробки прогнозів станів керованих об’єктів щодо цієї системи в майбутньому. Прогнозування є необхідною стадією першої фази управління, і його основне завдання – орієнтація управління на можливі зміни стану і розвитку об’єктів управління і зовнішнього середовища їх функціонування.

3. Планування – складання спеціальних документів-планів, в яких відображаються прогнози; проміжні та кінцеві цілі, завдання; механізми розподілу ресурсів і координації діяльності.

Другою частиною циклу є фаза реалізації – вироблення та реалізація управлінських рішень щодо проблем, які виникають. Фаза реалізації складається з двох етапів: етапу прийняття рішення та етапу реалізації рішення в підсистемі управління ССЗСЕ_{ЕБ}.

У зв’язку з цим, в механізмі управління обов’язковою є *рефлексивна фаза* (або фаза рефлексії). У рамках цієї фази механізму управління реалізується така функція, як контроль під яким розуміється або результат, або процес.

Цикл функціонування механізму внутрішнього та зовнішнього впливу в ССЗСЕ_{ЕБ} представлено на рис. 6.

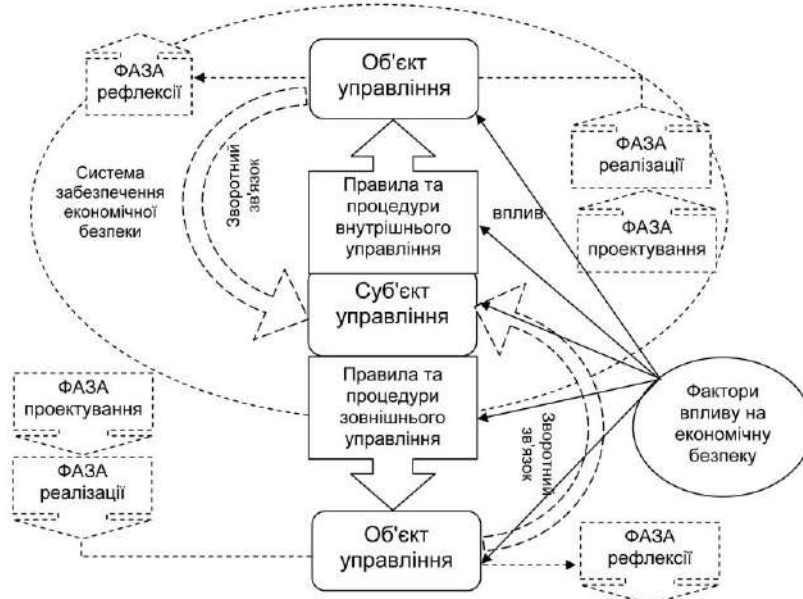

Рис. 6. Цикл функціонування механізму управління внутрішнього та зовнішнього впливу в ССЗСЕ_{ЕБ} *

* Джерело: складено авторами

Однак вплив зовнішнього середовища на об’єкти управління викликав відхилення параметрів в їх функціонуванні від необхідних для досягнення мети управління. У цей момент відбувається виникнення найпростішого замкнутого контуру зі зворотним зв’язком з реакцією лише на поточний вплив. Подальший розвиток механізму управління призвів до утворення другого контуру зворотного зв’язку, що дозволяє здійснити програмну зміну характеру впливу суб’єкта управління на об’єкт в цілях збереження стійкості останнього.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Мета реалізації механізму управління полягає у забезпеченні стійкості, ліквідності, збалансованості та ефективності національної економіки, запобіганні можливому порушенню її нормального функціонування через вплив різного роду загроз.

Постановка завдань щодо забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці відбувається на основі результатів моніторингу факторів впливу на неї, ступеня їх небезпеки та можливих наслідків [4, с. 57].

При побудові механізму управління в ССЗСЕ_{ЕБ} одночасно важливо враховувати й принципи як вихідні положення, якими слід керуватися, визначаючи зміст, організаційні форми і методи реалізації політики щодо забезпечення економічної безпеки [5, с. 142].

Висновок. Підводячи підсумок, слід зазначити, що ефективне і цілеспрямоване функціонування механізму управління в ССЗСЕ_{ЕБ} має базуватися на розумінні внутрішньої сутності та динамічних змін сучасних перетворень категорій, через які воно реалізується. Використання методологічного підходу до забезпечення стійкості економіки полягає у застосуванні різних рівнів дослідження та врахування специфіки форм прояву сутності і змісту цих категорій щодо об'єкта дослідження.

У цьому контексті особливого значення набуває розгляд механізму управління в ССЗСЕ_{ЕБ} як складної системи взаємодії багатьох суб'єктів, що потребує здійснення реального управлінського впливу із застосуванням економіко-математичного моделювання рівня економічної безпеки та її впливу на розвиток національної економіки.

Література

1. Мясникович, М. В. Управление системой обеспечения экономической безопасности / М. В. Мясникович, С. С. Полоник, В. В. Пузиков. – Минск : ИООО „Право и экономика”, 2005. – 264с.
2. Экономическая безопасность: теория, методология, практика / под науч. ред. П. Г. Никитенко, В. Г. Булавко ; Институт экономики НАН Беларуси. – Минск : Право и экономика, 2009. – 394 с.
3. Бесчастний, А. В. Механізми регулювання економічної безпеки національної економіки : дис... канд. екон. наук : 08.00.03 / А. В. Бесчастний. – Донецьк, 2010. – 169 с.
4. Ліпкан, В. А. Національна безпека України : навчальний посібник / В. А. Ліпкан. – К.: Кондор, 2006. – 552 с.
5. Коленда, Н. В. Сутність механізму забезпечення соціальної безпеки населення / Н. В. Коленда // Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. – 2012. – Вип. 9 (1.1). – С. 140–149.
6. Коломієць, І. Ф. Загрози та виклики економічній безпеці держави: синергетичний аспект / І. Ф. Коломієць, О. В. Пабат // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С.7–13.
7. Беда, К. В. Визначення економічної безпеки на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України / К. В. Беда // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 : Економіка. – 2013. – Вип. 2. – С. 62–66. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NvChdieu_2013_2_10.pdf.
8. Cable, V. (1995), What is International Economic Security?, International Affairs, vol. 71, no. 2, p. 312.
9. Williams, S. (2012), The Role of the National Interest in the National Security, debate, Defence Academy of the United Kingdom, Royal College of Defense Studies : Seaford House Paper, UK.

References

1. Miasnikovich, M.V., Polonik, S.S., Puzikov, V.V. (2005). Upravlenie sistemoy obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti [Management by the system of providing of economic security]. Minsk: Pravo i ekonomika [in Russian].
2. Nikitenko, P.G., Bulavko, V.G. (2009). Ekonomicheskaya bezopasnost: teoriya, metodologiya, praktika [Economic security: theory, methodology, practice]. Minsk: Pravo i ekonomika [in Russian].
3. Beschastnyy, A.V. (2010). Mehanizmi reguliuvannya ekonomichnoi bezpeki natsionalnoi ekonomiki [Mechanisms of adjusting of economic security of national economy]. Donetsk [in Ukrainian].
4. Lipkan, V.A. (2006). Natsionalna bezpeka Ukrainu [National safety of Ukraine]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
5. Kolenda, N.V. (2012). Sutnist mehanizmu zabezpechennia socialnoi bezpeki naselennia [Essence of mechanism of providing of social safety of population]. Ekonomichni nauki. Seriya Ekonomika i menedgment, 9, 140-149 [in Ukrainian].
6. Kolomiyets, I.F., Pabat, O.V. (2011). Zagrozi ta vikliki ekonomichni bezpetsi dergavi: sinergetichnyi aspekt [Threats and challenges to economic security of the state: synergistic aspect]. Regionalna ekonomika, 1, 7-13 [in Ukrainian].
7. Beda, K. V. (2013). Vyznachennia ekonomichnoi bezpeki na suchasnomu etapi sotsialno-ekonomichnogo rozvitku Ukrainu [Economic security determination at the current stage of socio-economic development of Ukraine]. Scientific journal of ChSIEM, 2 (18), 62-66. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NvChdieu_2013_2_10.pdf [in Ukrainian].
8. Cable, V. (1995), What is International Economic Security?, International Affairs, vol. 71, no. 2, p. 312 [in English].
9. Williams, S. (2012), The Role of the National Interest in the National Security, debate, Defence Academy of the United Kingdom, Royal College of Defense Studies: Seaford House Paper, UK [in English].

Надійшла 20.10.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Шкарлет, С. М. Специфіка формування бренду готельних послуг регіону / С. М. Шкарлет, В. Г. Маргасова, О. С. Сакун // Науковий вісник Полісся. - 2016. -№ 3 (7). - С. 29-37.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC 519.68:368.914

Y. A. Romanenko, Doctor of Science in Public Administration,
Associate Professor,
R. P. Kaidashev, Candidate of Engineering Sciences,
Honored Economist of Ukraine,
T. V. Shevkun, Director of the National Association of
Non-state Pension Funds & Administrators of Non-State
Pension Funds of Ukraine

THE STRUCTURAL ISSUES OF USING PROJECT AND PROGRAM MANAGEMENT WITHIN THE SYSTEM OF NON-STATE PENSION PROVISION

Abstract. *This paper considers the possibility of using the project management system in a new practical area – the system of non-state pension provision - and develops a classification of projects in this area. It also defines an algorithm and develops a classifier of projects in the field of non-state pension provision. In addition, it analyzes the factors affecting the implementation of projects in this practical area and, based on this analysis, defines an approach to the implementation of projects in the field of non-state pension provision.*

Keywords: *project management; pension reform; the system of non-state pension provision; projects classifier.*

Є. О. Романенко, д. н. з дер. упр., доцент,
Р. П. Кайдашев, к. тех. н., заслужений економіст України,
Т. В. Шевкун, директор Національної Асоціації недержавних пенсійних фондів України та Адміністраторів недержавних пенсійних фондів

СТРУКТУРНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ І ПРОГРАМАМИ В СИСТЕМІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. *В статті розглянуто можливість використання системи управління проектами у новій прикладній галузі – системі недержавного пенсійного забезпечення, зроблено класифікацію проектів у цій сфері. Дано визначення алгоритму та розроблено класифікатор проектів у галузі недержавного пенсійного забезпечення. Проаналізовано чинники, які впливають на реалізацію проектів у даній прикладній сфері, та на основі аналізу дано визначення підходу до реалізації проектів у галузі недержавного пенсійного забезпечення.*

Ключові слова: *управління проектами, пенсійна реформа, система недержавного пенсійного забезпечення, класифікатор проектів.*

Е. А. Романенко, д. н. гос. упр., доцент,
Р. П. Кайдашев, к. тех. н., заслуженный экономист Украины,
Т. В. Шевкун, директор Национальной Ассоциации не государственных пенсионных фондов Украины и Администраторов не государственных пенсионных фондов

СТРУКТУРНЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЕ ПРОЕКТАМИ И ПРОГРАММАМИ В СИСТЕМЕ НЕГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Аннотация. *В статье рассмотрена возможность использования системы управления проектами в новой прикладной области - системе негосударственного пенсионного*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

обеспечения, сделано классификацию проектов в этой сфере. Дано определение алгоритма и разработаны классификаторы проектов в области негосударственного пенсионного обеспечения. Проанализированы факторы, которые влияют на реализацию проектов в данной прикладной сфере, и на основе анализа даны определения подхода к реализации проектов в области негосударственного пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: *управление проектами; пенсионная реформа; система негосударственного пенсионного обеспечения; классификатор проектов.*

Urgency of the research. Raising living standards of the average citizen and the issue of European and Euro-Atlantic integration have been the priority line of Ukraine's economic development. Therefore experience of various countries of Europe, South America, USA, as well as CIS nations in development of pension system was analyzed before a three-tier non-state pension system was implemented.

Introduction and further development of the third tier of the Ukrainian pension system – a voluntary accumulative system of non-state population's pension provision is one of the key and innovative areas of reform implementation. The purpose of creating the non-state pension provision system is to enable citizens to receive payments additional to their pensions drawn under mandatory pension insurance. What is more, available experience in creating a voluntary accumulative system and operating non-state pension funds is one of the prerequisite for introduction of a mandatory accumulative system.

Pension funds, insurance organizations and banking institutions ensure non-state pension provision. In addition to these entities, a number of other agents delivering services to the key "players" in the non-state pension market such as administrators, asset management companies, custodian banks, auditors and other infrastructure entities carry out activities in the non-state pension provision sphere. Some of these entities have already existed in the Ukrainian economic area and conducted their activities in the financial market pursuant to the existing regulations. Implementation of the non-state pension provision system gave an impetus not only to introduction of new activity types of the already-existing financial institutions but also to creation of brand-new financial market participants such as non-state pension funds and their administrators.

The creation of separate "new" participants in the non-state pension provision system and introduction of a new activity area for the already-existing ones resulted in creation of a raft of standalone projects. The innovative nature of these projects is due to the emergence of a new practical area for implementing projects to establish separate legal entities and introduction of new lines of activity for the existing legal entities in the financial market.

Target setting. The use of the project management methodology while implementing projects and programs in the sphere of non-state pension provision will enable to optimize timing and mobilized resources to achieve objectives of individual projects, promptly identify risks associated with implementation of projects and take anti-risk measures. All this will facilitate more rapid and effective development of the entire system of non-state pension provision as a whole.

Actual scientific researches and issues analysis. Arrangement of the practical aspects regarding the use of the project management system in the new practical area is reflected in works by D. Archibald Russell (2005), S. Bushuyev (2000), R. Kaidashev (2006), Y. Romanenko (2007), F. Rohalskyi (1999), T. Shevkun (2004, 2005), S. Pogodayev (2006), and V. Varapayev (2003).

Uninvestigated parts of general matters defining. Most publications concerning the pension system reform in Ukraine and non-state pension provision system development deal with analysis of the pros or cons of pension reform. At the same time, such pros or cons are considered from the points of view of individual parties to the pension system, in particular, that of future pensioners - as to the rate of the pension received, that of the working population – as regards the amount of pension contributions, and that of the state – relative to the available potential to improve social protection of the population by creating additional sources of pension provision, that of the entities working in this market – in terms of profit opportunities and competitiveness.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Some publications give overviews of pensions systems of the world's developed countries, as well as make assumptions about the possibility to apply the principles of building pension systems to our country. In particular, the publication "Great Britain: No Fog" (Shevkun, 2005) examines one of the oldest pension systems – that of Great Britain. This paper analyzed the development of the English pension provision system, its current structure and pluses and minuses it offers its participants. Also, the paper considers the possibility of applying in Ukraine some principles of creating and operating the pension system of Great Britain, as well as makes assumptions regarding the effects of such integration.

A particular part of publications deals with the specifics of activities of the non-state pension provision system entities in this market. Thus, the article "Administrator Licensing Revisited" (Shevkun, 2004) determined the procedure for obtaining a license for administering a non-state pension fund, which is one of the constitutive steps of creating such non-state pension provision market entity as administrator. This paper established the key requirements, actions, list of documents and requirements to them that should be known in order to obtain a license for administering non-state pension funds beginning with the time of submitting documents to the licensing public authority and until receipt of the license itself. But if we consider the whole license obtaining process from the project management perspective, then the administration license obtaining project includes well more components, including resources, procedures, and time. Furthermore, the administration license obtaining project can be an integral part of another project, for example, a project to create a financial market entity – administrator of non-state pension funds, or a multiproject to implement a corporate program designed to raise the staff social security level for an individual employer (Archibald Russell, 2005 Romanenko, 2007).

Given the innovative nature of the practical area, the existing publications did not take up the issues of applying the project management methodology within the non-state pension provision system. Research in this area was conducted only with respect to practical issues related to the activity of the non-state pension provision system itself and its individual entities. Therefore the issue of using project management in this field remains understudied and inviting further research.

As indicated above, such area as implementation of projects to establish individual legal entities and introduce new activity areas for the existing legal entities within the non-state pension provision system has emerged quite recently (Bushuyev, 2000 Rohalskyi, 1999).

Like any new area, the processes of implementing the first projects to create administrators and non-state pension funds were of a rather random nature due most of all to the existing legislation and requirements of the regulatory legal acts in the sphere of non-state pension provision. Requirements of the legislative and regulatory frameworks have concerned and concern as of today the results of such projects rather than the procedure for their implementation itself. Project-based approaches and the project management methodology have hardly been used at the initial stages of such projects.

The exception is provided by software development projects to maintain a system of personalized record-keeping of those participating in non-state pension funds. Organizations that are project-oriented in their organizational and functional structure have been and still are engaged in implementation of these very projects; they also have considerable experience in execution of software and data product development projects and programs. However, establishment of a system of personalized record-keeping of the non-state pension fund participants can be considered only as a standalone project within a multiproject, program or a package of projects designed to create a system of non-state pension provision. Therefore such organizations are involved in the sphere of non-state pension provision only at individual stages of the process of creating entities of the non-state pension provision system.

The research objective. The research objective is to present a classification (definition of the main/model types) of the projects within the non-state pension provision system and identify basic approaches to application of the project management methodology when implementing different types of projects in the sphere of non-state pension provision.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

The statement of basic materials. In order to effectively apply methodological approaches to project management in any field it is necessary, first, to clearly define types of projects in this particular practical area, the possibility to combine them.

The system of non-state pension provision is a new segment of the Ukrainian financial market, and so defining the project classification principles in this area requires combination of requirements to activities of the non-state pension provision system entities defined in legislative and regulatory and legal acts with hands-on experience of the market participants themselves (Kaidashev, 2006).

Thus, for example, legislation sets requirements to a non-state pension fund including the need for state registration, registration as a financial institution, registration of the fund's individual internal documents, members of the pension fund governing body having an appropriate skill level and others. In reality, to fulfill all these requirements an entity should draw up documents that must meet the set requirements, select and provide training to the prospective members of pension fund board, produce a number of accompanying documents and do other actions needed to fulfill legislative requirements. Concurrently, establishing a non-state pension fund requires conducting analysis of the market of the non-state pension fund's prospective contributors and participants. The results of such analysis will affect choice of the type of the pension fund being established, content of the statutory and other internal documents that will determine the procedure for the fund's further activities and its relationship with other participants in the non-state pension provision system (Varapayev, 2003).

On the other hand, the non-state pension provision system can be considered from the employer's viewpoint. The statement "Cadres are the key to everything" I. V. Stalin delivered in 1935 was tested through practice by most employers and has become for now a "catch phrase." Therefore an effective employer sets a goal of pursuing a more effective personnel policy at enterprises, and introduction of a corporate pension scheme for employees can be one of its focal points. But along with this, each enterprise owner tries to find an additional source of profit. In this case, implementation of such a conception can be regarded as a complex multiproject that will also include establishment of a non-state pension fund, an administrator of the non-state pension fund, an asset management company, and development of information systems needed for operations of these entities, as well as organizing interaction of these entities and raising awareness of the enterprise employees.

Moreover, it should be noted that identification of a separate category of classification or typing of projects requires statistical data on completed projects that would show that individual projects not only are different but also share typical features, traits enabling to subsume them under the same category or type of projects.

A classification of projects in the sphere of non-state pension provision has been developed based on the analysis of the legislative and regulatory-legal frameworks, relevant experience of some entities, statistical and analytical data captured during 2004-2014, as well as practical experience of entities of non-state pension provision systems of developed countries (Pogodayev, 2006).

Classification of projects within the non-state pension provision system.

1. By entities of the non-state pension provision system:
 - creation of an administrator;
 - establishment of an AMC;
 - establishment of a NPF;
 - creation of a corporate pension scheme;
 - creation of an insurance company;
 - creation of a self-regulating organization;
2. By project scope:
 - Standalone project;
 - multiproject;
 - program;
3. By deration:
 - before the start of an entity's activities;
 - in the course of an entity's activities;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

4. By project content:
- registration of a legal entity;
 - registration of a financial institution;
 - obtaining a license;
 - registration of an entity's internal documents;
 - creation of a necessary information and software framework;
 - holding tenders and conclusion of contracts;
 - holding promotional events and activities;
 - creation of an agency network;
 - professional staff training and skill improvement;
 - conclusion of pension contracts;
 - conclusion of pension payment agreements;
 - making once-only payments; and
 - others.

Any project, irrespective of its kind or type, is implemented by performing a certain sequence of activities. The list of such activities, their content, scope, completion time, coordination with one another are determined depending on the project ultimate objective, project execution deadline and resources used. Activities or even subprojects can be more or less detailed, grouped into separate stages. The existing statutory requirements in the sphere of non-state pension provision for some types of activities or subprojects, their sequence and completion period have a major impact on specification or grouping of individual types of activities or subprojects.

For the purposes of this study, let us define the concept of algorithm (A) as a system of rules for performing a series of activities (product-oriented processes) most of which are defined and regulated by both general legislative requirements and specific requirements of legislation on non-state pension provision.

Relying on this definition, let us designate the core projects within the non-state pension provision system classified by content as a list of basic algorithms (Table 1).

Table 1

Classification of projects

Project name	Algorithm designation
legal entity registration	A1
financial institution registration	A2
obtaining a license	A3
registration of an entity's internal documents	A4
creation of a necessary information and software framework	A5
holding tenders and conclusion of contracts	A6
holding promotional events and activities	A7
creation of an agency network	A8
professional staff training and skill improvement	A9
conclusion of pension contracts	A10
conclusion of pension payment agreements	A11
making once-only payments	A12
others	A22

Source: (Kaidashev, 2006)

In the furtherance of these goals, any project includes not only activities aimed to create a final product but also efforts associated with project management (project management processes). Depending on the project ultimate objective, external and internal environments, project manager's and project management unit's experience, various project management processes can be used; preference can be given to any methods and techniques from various branches of knowledge about project management. In addition, the practical aspect of project execution also has a significant impact on the choice of methods and techniques.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

As previously noted, in the sphere of non-state pension provision, a part of activities (product-oriented processes) for different types of projects, associated with a final product creation are unvarying and regulated by legislation. Reasoning from this fact, it is fair to assume that the project management methods and techniques used while performing these activities (processes) will also be unvarying irrespective of as part of what project or multiproject they are used. Thus, it is possible to define the approach as a certain set of project management processes with appropriate methods and techniques of the project management methodology used while implementing specific algorithms.

Conclusions. Identification of model projects in the sphere of non-state pension provision, their classification and identification of the primary approaches of project management in the sphere of non-state pension provision is only the first step in introducing the project management methodology within into the non-state pension provision system. Further scientific research areas will include more detailed elaboration of the specifics of applying any given project management elements on models of typical projects is the following research and development area, identification, based on practical information, of typical and atypical situation in projects in this practical sphere and determination of possible means for more effective implementation of various kinds of projects in the field of non-state pension provision.

Modeling a project manager's behavior in typical and atypical situations is an important aspect of applying the project management methodology in the sphere of non-state pension provision. Project manager's choosing a particular approach when executing an individual project or combining such approaches depends not only on personal traits of the project manager himself as its leader but also on experience he accumulated as the project manager, as well as on the manager's positioning his role in this project. An additional point is that the project's external and internal environments exercise significant influence over the progress in implementing the project and achieving its objectives. Any disturbances in them demand assessment require assessment and other approaches.

1. The studied situations, identified algorithms and approaches can be used when managing projects in the sphere of non-state pension provision.

2. Algorithm in case of project management in the sphere of non-state pension provision represents a system of rules for performing a series of activities (product-oriented processes) most of which are defined and regulated by a set of requirements of general legislation and legislation on non-state pension provision.

3. Approach – a certain set of project management processes in the sphere of non-state pension provision involving appropriate methods and techniques of the project management methodology used while implementing specified algorithms.

References

1. Archibald Rassel D. (2005). Globalnaia sistema kategorizatsii proyektov: neobkhodimost i predlagaiemyi podkhod, primeneniye na praktike i opisaniie tekushego sostoiianiia proiekta razrabotki sistemy [Global system for categorizing projects and the need for the proposed approach, the practical application and the description of the current state of the system development project]. *Upravleniie proiektami : Dlia spetsialistov, zhelaiuschikh podelitsia svoim opytom v oblasti upravleniia proiektami, programami i portfeliami proiektov – Project Management: For professionals who want to share their experiences in the field of project management, programs and portfolios*, № 2 (2), p. 93–98 [in Russian].
2. Bushuieva, S. D. (Transl.). (2000). Kerivnytstvo z pytan proektnoho menedzhmentu. Komitet z pytan standartiv PMI. Instytut proektnoho menedzhmentu SShA (PMI) [Guide to project management. The Committee on PMI standards. US Project Management Institute (PMI)]. Бушуєва С. Д. – Kyiv : Vydavnychiy dim "Dilova Ukraina" [in Ukrainian].
3. Kaidashev, R., Shevkun, T. (2006). Proektnyi menedzhment i sistema nederzhavnoho pensiihnoho zabezpechennia [Project management and the system of private pension coverage]. *Upravlinnia proektamy u rozvytku suspilstva : III Mizhnarodna konferentsiia – Project management in the development of society: III International Conference*. Kyiv : KNUBA, p. 65–67 [in Russian].
4. Romanenko, Ye. O. (2007). Marketynh partnerskykh vidnosyn – suchasnyi instrument zabezpechennia zrostantia prodazhiv strakhovykh produktiv [Marketing partnerships - a modern tool to ensure the growth of sales of insurance products]. *Pedahohichni innovatsii: Idei. Realii. Perspektyvy : zbirnyk naukovykh prats – Pedagogical innovations: ideas. Realities. Prospects: Proceedings* Kyiv: Institute of Advertising. - Issue.10, p. 21–30 [in Ukrainian].
5. Rohalskyi, F. B. (1999). Ekonomiko-matematychno modeliuвання systemy stratehichnoho planuvannia pidprijemstva [Economic-mathematical modeling of strategic enterprise planning system]. *Vestnyk KhHTU – Bulletin KHGTU*, №3 (6), pp. 191–194 [in Ukrainian].
6. Shovkun, T. V. (2004). «Yeschyо raz o litsenzirovaniі administratora» ["Once again, about the licensing administrator"]. *Finansovyye uslugi*, № 6, pp. 10–11 [in Russian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

7. Shovkun, T. V. (2005). Velikobritaniia: nikakogo tumana [United Kingdom: no fog]. *Finansovyye uslugi*, № 5, pp. 56–59 [in Russian].

8. Pogodayev, S. E. Marketing of works as a source of the new hybrid offerings in widened marketing of goods, works and services, *Journal of Business and Industrial Marketing* 2006, 28 (8), pp. 638–648.

9. Varapayev V. I. and Archibald Russell D. Project categories and life cycle models : Report on the 2003 IPMA Global survey. *Proceeding of the 18th IPMA Word congress on project management*, 18–21 june, Budapest, Hungary, pp. 102–104.

Література

1. Арчибальд Рассел Д. Глобальная система категоризации проектов: необходимость и предлагаемый подход, применение на практике и описание текущего состояния проекта разработки системы : часть 2 / Рассел Д. Арчибальд // *Управление проектами : Для специалистов, желающих поделиться своим опытом в области управления проектами, программами и портфелями проектов.* – 2005. – № 2 (2). – С. 93–98.

2. Керівництво з питань проектного менеджменту. Комітет з питань стандартів PMI. Інститут проектного менеджменту США (PMI) / пер. з англ.; за ред. д.т.н., проф. Бушуева С. Д. – К.: Видавничий дім "Ділова Україна", 2000. – 198 с.

3. Кайдашев, Р. Проектний менеджмент і система недержавного пенсійного забезпечення / Р. Кайдашев, Т. Шовкун // *Управління проектами у розвитку суспільства : III Міжнародна конференція.* – К. : КНУБА, 2006. – С. 65–67.

4. Романенко, Є. О. Маркетинг партнерських відносин – сучасний інструмент забезпечення зростання продажів страхових продуктів / Є. О. Романенко // *Педагогічні інновації: Ідеї. Реалії. Перспективи : збірник наукових праць.* – К.: Інститут реклами. 2007. – Вип.10. – С. 21–30.

5. Рогальський, Ф. Б. Економіко-математичне моделювання системи стратегічного планування підприємства / Ф. Б. Рогальський, Р. П. Кайдашев // *Вестник ХГТУ.* – 1999. – № 3 (6). – С. 191–194.

6. Шовкун, Т. В. «Еще раз о лицензировании администратора» / Т. В. Шовкун // *Финансовые услуги.* – 2004. – №6. – С. 10–11.

7. Шовкун, Т. В. Великобритания: никакого тумана / Т. В. Шовкун // *Финансовые услуги.* – 2005. – №5. – С. 56–59.

8. Pogodayev, S.E. Marketing of works as a source of the new hybrid offerings in widened marketing of goods, works and services, *Journal of Business and Industrial Marketing* 28 (8), pp. 638–648.

9. Varapayev, V. I. and Archibald Russell D. Project categories and life cycle models: Report on the 2003 IPMA Global survey. *Proceeding of the 18th IPMA Word congress on project management*, 18–21 june, Budapest, Hungary.

Received for publication 8.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Romanenko, Y. A. The structural issues of using project and program management within the system of non-state pension provision / Y. A. Romanenko, R. P. Kaidashev, T. V. Shovkun // *Науковий вісник Полісся.* – 2016. – № 3 (7). – С. 38-44.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 336.02(477)

О. М. Приходько, к. н. з держ. упр.

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті автором розглянуто історичний аспект розвитку податкової політики та можливості модернізації її інституту в Україні. Автор аналізує основні функції та мету оподаткування в залежності від конкретної історичної епохи. Проаналізовано історичні етапи становлення та еволюції податкової системи, виокремлено основні фактори, що сприяли розвитку цієї системи.

Ключові слова: Державний бюджет; податкова політика; фінансовий сектор.

О. Н. Приходько, к. н. по гос. упр.

РАЗВИТИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье автором рассмотрен исторический аспект развития налоговой политики и возможности модернизации ее института в Украине. Автор анализирует основные функции и цели налогообложения в зависимости от конкретной исторической эпохи. Проанализированы исторические этапы становления и эволюции налоговой системы, выделены основные факторы, способствовавшие развитию этой системы.

Ключевые слова: Государственный бюджет; налоговая политика; финансовый сектор.

О. М. Pryhodko, Candidate of Science
in Public Administration**DEVELOPMENT OF STATE TAX POLICY OF UKRAINE**

Abstract. The author considers in this article the historical aspect of state tax policy and the possibility of upgrading its institution in Ukraine. The author analyzes the main functions and purpose of taxation depending on the particular historical era. The historical stages of formation and evolution of the tax system have been also analyzed, the main factors that contributed to the development of this system have been determined.

Keywords: The state budget; tax policy; financial sector.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку податкових систем у країнах Заходу та в нових незалежних державах, до яких належить і Україна, наблизився до того моменту, коли зміни податків і режимів оподаткування, маневрування податковими ставками вичерпують свій реформаторський потенціал.

Можна стверджувати, що упродовж ХХ ст. були застосовані майже всі можливі варіанти структурно-нормативних перетворень в оподаткуванні. Процеси інтеграції та глобалізації, синхронні податкові реформи все більше роблять національні податкові системи схожими одна на одну. При зростаючих вимогах фіскального і соціального характеру до податкових систем настає час задіяти повністю суб'єктивно-мотиваційний фактор у модернізації оподаткування, реалізація якого здійснюється через адміністративні, організаційні та інформаційні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням концептуальних засад формування та розвитку податкової політики держави займалися як зарубіжні вчені-економісти Ф. Бекон, С. Брю, К. Макконел, А. Лаффер, М. Фрідмен, так і вітчизняні – М. Азаров, В. Андрущенко, А. Аронов, В. Базилевич, В. Борейко, В. Вишневецький, Ю. Іванов, А. Соколовська та багато інших видатних вчених. Проте ряд питань щодо формування раціональної податкової політики все ж залишаються недостатньо розв'язаними.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Постановка завдання. Мета статті – розглянути історичний аспект розвитку податкової політики та можливості модернізації її інституту в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова система є найстародавнішою фінансово-економічною системою людства. В період натурального господарства в якості податків збиралась на користь керівника або ватажка частина здобичі в натуральному вигляді.

На початку народження державного устрою й в перший період його існування оподаткування проводилось у вигляді жертвування, причому ставка була визначена в розмірі 10% від усіх доходів. Звідки і термін "десятина".

Пізніше таку ж частину брали собі і релігійні організації. Кошти, які збирались, витрачались на утримання армій, будівництво храмів, різних фортифікаційних споруд, шляхів, проведення свят тощо.

У країнах південної Європи (Греція, Італія) сплачувались "податі". Для цього все майно та скарб платника оцінювались й виділялась та частина, яка підпадає під оподаткування. В Італії при стягненні податків існував особливий механізм - найбільший тягар оподаткування припадав на вибраних магістрантів, які працювали на користь міста безкоштовно. У мирний час громадяни взагалі не сплачували податки. В основі цієї податкової системи було майнове та подушне обкладання, тобто з'являється подушний податок.

Пізніше, в IV-III ст. до нашої ери Римська імперія змінює стратегію своєї діяльності і змінюється її податкова система. Податки поділяються на громадянські та провінціальні. Громадянський податок стягувався у вигляді майнового податку. Провінціальний поділявся на поземельний та особистий. Таким чином, податкова система поділялась на державні та місцеві податки (тобто перші форми комунального податку).

В подальшому податкові системи змінювались, кількість податків зменшувалась (або збільшувалась). Був час, коли на початку тисячоліття в Римській імперії крім державних та поземельних податків встановлювалась плата за фрукти дерева, виноградну лозу та ін. Крім того, існувала також "подушна подать". Це були, головним чином, прямі податки. Але в той же час застосовувались і непрямі податки - наприклад, податок з обігу (ставка 1%), податок з обігу по торгівлі рабами (ставка 4 %), податок на звільнених рабів (ставка 5%) тощо.

В цей же час, як правило, стягнення податків у грошовому вигляді стимулювало продаж виробниками залишків своєї продукції, тобто вони виконували ще й функцію стимулювання розвитку господарства.

Податкова система, яка існувала в Римській імперії, в подальшому застосовувалась і в інших країнах. Наприклад, у Візантії існував 21 прямий податок, до яких відносились земельний податок, подушна подать, податок на утримання армії, на купівлю коней. Існував податок на рекрутів, який дозволяв тим, хто його сплачував, не проходити службу в армії. Було вперше введено мито на видачу державних актів (тобто прообраз існуючого зараз мита).

Податкова політика та податкові системи в Європі будувались за прикладом Римської імперії, але поступово вони змінювались.

Фінансова система Русі почала складатися наприкінці IX ст. В той же час почалася складатися і податкова система, яка на той час була практично єдиним джерелом доходу Великого князя Русі. При стягненні дані були запропоновані два способи:

- "візки", коли платники привозили данину до князя в Київ;
- "полюдно" - за податками їздили сам князь або його "військова дружина".

На відміну від західних європейських держав, податки зберігалися і розподілялися князем на утримання своєї військової дружини та інші державні потреби. Існувала також і надзвичайна "подать", але вона запроваджувалась на час війни або військових походів.

Поряд з прямими податками існували і непрямі. За провезення товарів через кордон в деяких місцевостях збирався "мит", за перевезення через річку - "перевіз". Якщо хтось мав сховище, то він сплачував "гостинне мито", при здійсненні торгівлі на ринках сплачувалось "торговельне мито", за відвантажування товарів встановлювалось мито "вага", за вимірювання - мито "міра". Були введені і різні судові мита: за вбивство стягувалось мито "вірі", за інші злочини - "продаж".

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Наприкінці XV ст. почала створюватися нова фінансова система і особиста податкова політика. Головним чином податок збирався у вигляді грошей. Він стягувався з селян та посадових осіб. Крім того, були введені податки "ямські", "пищальні" (для виробництва гармат), збори міські, "засічки" (спрямовувались на будівництво охоронних укріплень, засік). Потім царем Іваном IV був введений "стрілецький податок" на утворення військ, а також "полонений податок" - для викупу російських полонених, які були взяті в полон ворогом.

В подальшому міра "соха" як міра вимірювання, або "сошиний лист", почала розповсюджуватись не тільки на землю. До неї стали включатись двори в містах та інші елементи. Була встановлена система, коли до "сохи" входили двори, які поділялись в залежності від видів діяльності та розміру доходу.

В цілому виділялись державні чиновники, які складали загальні "посошні листи" по всіх містах, повітах, дворах, різноманітні категорії землевласників, які об'єднались в окрему книгу. Податкова політика будувалась так:

- Виділялись волості в цілому з визначенням загальної суми податі по окладах, який визначався на підставі "сохи".

- Оклад розподілявся по окремих селах та посадах.

Визначався розмір податі з кожного двору або податної особи. При цьому подать, яка збиралася з двора, однаково була з податної особи, незалежно від його майнового стану.

Розробку ефективної податкової політики по праву визнають фундаментальним випробовування для будь-якої держави. В табл. 1 схематично відображено процес і складові формування інституту податкової політики.

Таблиця 1

Формування складових інституту податкової політики

Норми	Зміст норми визначають на:	
	загальнотеоретичному рівні	практичному рівні
Базисні	Існуюча соціально-економічна модель (формація)	Обрана модель соціально-економічного розвитку
Додаткові	Інститут держави	Функції держави та відповідно рівень централізації доходів
Допоміжні, підтримуючі	Інститут інтересів	Політика доходів у державі
Ціннісні	Фундаментальні принципи оподаткування	Рівень економічної нейтральності оподаткування
Когнітивні	Інститути права, контролю та масово-роз'яснювальної роботи	Положення Податкового кодексу України

Держава повинна гарантувати стабільність основних принципів оподаткування, а механізми та правила їх дії мають бути зафіксовані в єдиному документі - Податковому кодексі України. У ньому повинна бути втілена сутність нової або оновленої податкової політики, яка не просто визначатиме траєкторію розвитку податкових відносин і податкового права, а поєднає тенденції і напрями реформувань у податковій сфері зі стратегією економічного розвитку країни.

Разом з тим, про формування нової податкової політики та проголошення чи уточнення її основоположних принципів, які враховують виклики нової реальності, практично не йдеться. Більш того, у запропонованих чисельних концепціях реформування податкової системи словосполучення "податкова політика" взагалі не використовується або розуміється як синонім словосполучень "податкова система", "система оподаткування". Йдеться про системну кризу не податкової політики, а податкової системи, яка власне є механізмом реалізації цієї політики.

Висновки. Отже, створення ефективної системи оподаткування неможливе без теоретично й практично обґрунтованої, зрозумілої для платника податку і працівників податкової служби з технічної і правової точок зору концепції податкової політики. Вона має визначити пріоритети податкових перетворень, будучи органічною частиною державної програми економічних реформу-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

вань. Знайти її складові, означає реалізувати ту гармонійну узгодженість стабільності оподаткування з його гнучкістю, яка визначає головні тенденції при побудові будь-якої податкової системи.

Література

1. Клейнер, Г. Б. Эволюция институциональных систем / Г. Б. Клейнер, ЦЭМИ РАН. – М. : Наука, 2004 – 240 с.
2. Меркулова, Т. В. Институційні основи оподаткування та податкового регулювання економіки : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.01.01 ; 08.04.01 / Меркулова Тамара Вікторівна; Держ. установа "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". - К., 2006. - 36 с.
3. Институты: от заимствования к выращиванию. Опыт российских реформ и возможности культивирования институциональных изменений / Я. И. Кузьминов, В. В. Радаев, А. А. Яковлев, Е. Г. Ясин // Модернизация экономики и выращивание институтов: в 2 кн. Кн. 1 / отв. ред. Е. Г. Ясин. – М.: Издат. дом ГУ ВШЭ, 2005. – С. 7–64.
4. Онишко С. В. Проблеми та можливості модернізації інституту податкової політики в Україні / С. В. Онишко // Гроші. Фінанси. Кредит. - 2007. - С. 129-137
5. Онишко С. В. Шляхи досягнення взаємозв'язку між окремими елементами податкової системи / С. В. Онишко // Фінансово-кредитний механізм регулювання економічної стабілізації: Зб. наук. пр. - К.: Ін-т економіки НАН України, 1998. - С. 86-97.

References

1. Kleiner, G. B. (2004). Evoliutsiia institutsionalnykh system [The evolution of the institutional system]. *TSEMI RAN – The Central Economic Mathematical Institute of the Russian Academy of Sciences*. Moscow: Nauka [in Russian].
2. Merkulova, T. V. (2006). Instytutsiini osnovy opodatkuвання ta podatkovoho rehulivannia ekonomiky [Institutional framework of taxation and tax regulation of economy]. *Derzh. ustanova "In-t ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy"* – The Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
3. Kuzminov, Ya. I., Radaiev, V.V., Yakovlev, A. A., Yasin, Ye. G. (2005). Instituty: ot zaimstvovaniia k vyrashchivaniiu. Opyt rossiyskikh reform i vozmozhnosti kultivirovaniia institutsionalnykh izmeneniy []. *Modernizatsiia ekonomiki i vyrashchivaniie istitutov* – Moscow: Izdat. dom HU VShE – HSE Publishing House, PP. 7–64 [in Russian].
4. Onyshko S. V. (2007). Problemy ta mozhlyvosti modernizatsii instytutu podatkovoi polityky v Ukraini [Challenges and opportunities of modernization of the Institute of tax policy in Ukraine]. *Hroshi. Finansy. Kredyt – Money. Finance. Credit*, pp. 129-137 [in Ukrainian].
5. Onyshko S. V. (1998). Shliakhy dosiahnennia vzaiemozviazku mizh okremymy elementamy podatkovoi systemy [Ways to achieve interconnection between the individual elements of the tax system]. *Finansovo-kredytnyi mekhanizm rehulivannia ekonomichnoi stabilizatsii – Financial and credit mechanism of economic stabilization regulation*. Kyiv: NAS Institute of Economics, pp. 86-97 [in Ukrainian].

Надійшла 20.10.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Приходько, О. М. Розвиток державної податкової політики України / О. М. Приходько // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 45-48.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC 338.439.02(477)

O. O. Zelenska, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
S. M. Zelenskyi, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
N. O. Aleshugina, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

EFFICIENCY ESTIMATE OF THE STATE SUPPORT MECHANISM FOR UKRAINIAN AGRICULTURAL SECTOR

Abstract. *The relative effectiveness of state support for domestic agriculture with all its direct and indirect mechanisms using the technique of Organization for Economic Cooperation and Development has been analyzed.*

Keywords: *state support for agricultural producers; producer support estimate; consumer support estimate; total support estimate.*

О. О. Зеленська, к. е. н., доцент,
С. М. Зеленський, к. е. н., доцент,
Н. О. Алешугіна, к. е. н., доцент

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Анотація. *Проаналізовано відносно ефективність державної підтримки вітчизняної аграрної сфери з урахуванням усіх прямих та опосередкованих її механізмів з використанням методики Організації економічної співпраці і розвитку.*

Ключові слова: *державна підтримка агровиробника; оцінка підтримки виробника; оцінка підтримки споживача; оцінка загальної підтримки.*

Е. А. Зеленская, к. э. н., доцент,
С. Н. Зеленский, к. э. н., доцент,
Н. О. Алешугина, к. э. н., доцент

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕХАНИЗМА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ АГРАРНОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ

Аннотация. *Проанализирована относительная эффективность государственной поддержки отечественной аграрной сферы с учетом всех прямых и опосредованных механизмов с использованием методики Организации экономического сотрудничества и развития.*

Ключевые слова: *государственная поддержка агропроизводителя; оценка поддержки производителя; оценка поддержки потребителя; оценка общей поддержки.*

Actuality. In an era of rapid globalization of world commodity and capital markets and, consequently, high dynamism of their parameters, the responsibility of national authorities to ensure proper, or at least more or less acceptable operating conditions of domestic agricultural production and compliance with at least a minimum level of country's food security increases significantly. Under conditions of limited budget resources the importance of providing their acceptable efficiency of usage increases including to support the agricultural sector, the ability to take advantage of the benefits that occasionally are given by the dynamics of world food markets. High acuity of the above issues for modern Ukraine causes quite a significant relevance of problems viewed in this article.

Problem definition. Each year only from the state budget of Ukraine billions of dollars are directed for direct and indirect support of domestic agricultural sphere. The question arises as to the effectiveness of this support and as to the place of Ukraine among the countries by indexes of state protectionism for national agricultural producers.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Analysis of recent studies and publications. Agricultural sphere state support and country's food security issues are widely reflected in studies of such domestic and foreign scientists: Belsky V. I., Borschevsky P. P., Brown L., Vlasov V. I., Voloshin O. R., Hoychuk O. I., Gusakov V. G., Humerov R., Deyneko L. V., Ilyina Z. M., Kaletnik G. M., Kvasha S. M., Krysanov D. F., Lysak M. A., Moldovan L. V., Paskhaver B. J., Sabluk P. T., Holt Giménez E., Shubravska O. V. and others.

Pointing out the unexplored aspects of the problem. Despite the multiple and considerably thorough studies of the problem mentioned above, the volatility of world food markets and high dynamism of food policy of countries and international economic groups, competing Ukraine, lead to the necessity of constant tracking and analyzing the trends in agricultural sphere support indexes in real time mode.

Setting objectives. The article is a complex efficiency estimate of the existing mechanisms of state support for Ukraine's agricultural sector and a determination of the respective positions of our country among the OECD members.

Main material. Let us make a comparative estimate of state support for the agricultural sector of Ukraine using the technique of Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). Despite the presence of conventions and assumptions in this technique (usage of the difference between domestic and world prices as a criterion for the presence and the level of agricultural sphere state support), its use seems to us quite reasonable. This technique allows not only to make time and inter-state comparisons, but also to estimate the domestic agricultural sector support dynamics, taking into account the consequences of spontaneous, "shadow" and latent influence of society's political elite on domestic agricultural production.

The period of existence of independent Ukrainian state has not been marked by the presence of some at least relatively stable approach to the state policy formation concerning domestic agricultural sector. The periods of relative support and protectionism had been periodically replaced by the periods of active squeezing funds from agricultural sphere (Table 1). The gradual improvement of the business climate in Ukraine, which has taken place since the second half of the 90s together with the continuation of the trends of making payments from the budget to agricultural producers allowed to change the practice of using domestic agriculture as a donor for "transformations", carried out in the country, into the reverse processes. The period from 1997 up to 2010 gives a reason to say about a certain, although sometimes purely nominal, state support of agriculture in Ukraine. Moreover, this support was provided primarily by means of direct budget payments to agricultural producers related to materials used in a sphere and production volumes. In the "best" in the context of state support for agricultural producers 2005 - 2006 years, the volume of resources reallocation from taxpayers and consumers to support farmers reached over 10% of their total income.

Table 1

PSE dynamics in Ukraine (by the international methodology)

Million UAH

Indexes	1995-1997	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Producer Support Estimate (PSE)	-1775	8462	19505	16602	-13834	4472	-11157	-34294
Support based on commodity output	-2850	1714	9979	4261	-27339	-12064	-28486	-52661
Market Price Support (MPS)	-2866	-2416	8604	2208	-27374	-13881	-30862	-53432
Payments based on output	16	4130	1375	2053	36	1817	2376	771

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*Continued Table 1*

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Payments based on input use	551	4475	8695	9541	10373	12502	13257	14105
Payments based on Area planted, Animal numbers, Receipts, Income	525	2273	830	2801	3132	4034	4072	4262
Producer Support Estimates (PSE), %	-8,9	5	10	6,5	-4	1,5	-3,2	-8,2

Source: OECD «Producer and Consumer Support Estimates», OECD Agriculture Statistics (database), <http://dx.doi.org/10.1787>

However, with the beginning of the 2010s the situation around the national agricultural sphere changed again. Under the relative stability of budgetary payments to agricultural producers the main reason of drop in PSE was the change in price parity of internal and external prices for agricultural products.

In 2013 - 2014 years on the background of military-political crisis in the country, with a noticeable weakening of national currency, the situation with price parity for Ukrainian farmers became even worse. This led to a sharp drop of PSE index and its gaining a negative value, that is another transformation of the system of redistribution of financial resources towards their outflow from Ukraine's agricultural sector.

Thus, one can make a conclusion that some (and not so minor in absolute terms) amount of direct state support for domestic agricultural producers is largely offset by the lack of means of indirect support to agriculture through the mechanism of pricing. As a result the Ukrainian agricultural sphere continues to donate funds for proclaimed "reforms", losing because of price disparity sometimes up to 10% of total revenue in the form of a sort of indirect taxation.

The mentioned above situation puts domestic agricultural producers, *ceteris paribus*, in more difficult circumstances in comparison with producers from other OECD countries. The latter tend to have very substantial support due to certain state and sometimes interstate (European Union) protectionism. Although the whole level of this support in OECD countries has dropped considerably over the last decade, its average is more than 15% of agricultural producers' income and in such countries as Norway, Switzerland, Japan, and Korea - from 50 to 60%.

It should be noted that the main component of the agricultural sphere support mechanism in OECD countries is not direct budgetary payments, but market prices support. Such countries as Indonesia, China, and Kazakhstan are increasing the amounts of state preferences to agriculture, thus creating additional advantages for its competition with the producers from Ukraine in the world markets and in the future, perhaps, in our domestic market.

An important and in some periods of time a crucial component of the state support mechanism of the agro-food system of Ukraine is a general services support (GSSE), especially transfers to education, personnel training and research in agriculture (Table. 2). During 2008 - 2013 years the annual financial investments in this area reached from 5 to 7 billion UAH, which sometimes was more than 60% of the agricultural producers direct budget support.

Even compared to other OECD countries the state investments in providing services for agriculture is quite noticeable. Only during 2012 - 2014 years, they (according to OECD) reached 575.1 million USD. Consider that 45% of these state investments in 2014 were a funding in research and agricultural sphere innovation systems, against the 29% in the OECD countries. These support

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

priorities concerning the domestic sector of providing services to agriculture could be viewed as very progressive, if there are proper grounds to speak about the relevant return of the specified government spending in the form of a noticeable increase in personnel and technological potential of the agricultural sector of Ukraine.

Table 2

GSSE dynamics in Ukraine (by the international methodology)

Million UAH

Indexes	1995-1997	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
General Services Support Estimate (GSSE)	521	6121	6883	4867	5384	6191	5253	3487
Agricultural knowledge and innovation systems	131	1935	1915	2097	2412	2837	1995	1951
Development and maintenance of infrastructure	329	843	904	1012	997	1296	293	9
Marketing and promotion	5	25	51	49	214	37	56	16
Cost of public stockholding	0	2432	3239	193	237	305	1168	180
GSSE, % of TSE	...	42,0	26,1	22,7	...	58,1

Source: OECD «Producer and Consumer Support Estimates», OECD Agriculture Statistics (database), <http://dx.doi.org/10.1787>

Thus, the overall dynamics of TSE index was determined, above all, by the MPS index for the product, which was not usually favorable for domestic agricultural producers. Accordingly, transfers from taxpayers, received in various forms of budget support, generally could not compensate reverse transfers to consumers from producers of agricultural products (Table 3).

Table 3

TSE dynamics in Ukraine (by the international methodology)

Million UAH

Indexes	1995-1997	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Total Support Estimate (TSE)	-1253	14583	26388	21469	-8449	10663	-5904	-30807
Transfers from consumers	-3454	9687	15140	3589	-21541	-11911	-18107	-39429
Transfers from taxpayers	1957	9611	15987	19032	13450	23521	14369	8591
Budget revenues	245	-4716	-4740	-1152	-358	-947	-2166	32
TSE, of GDP	...	1,54	2,89	1,98	-0,64	0,8

Source: OECD «Producer and Consumer Support Estimates», OECD Agriculture Statistics (database), <http://dx.doi.org/10.1787>

As a legacy of the Soviet Union, the Ukraine inherited a situation when the PSE index reached an average of 72%, which means that about $\frac{3}{4}$ of agricultural producers' gross income was formed by means of state support [1, p. 95]. Isolation breach of domestic agricultural producers as to the external markets, liberalization of the economy with the sharp rise in the prices of material and technical resources required for agriculture, reduction of direct state support led to a sharp drop of TSE index. With a certain fluctuations of TSE index during the 90 s, its negative value became commonplace, which is difficult to interpret otherwise than the lack of real support of national agricultural sphere from the state with all its direct and indirect mechanisms.

The situation has changed since the year of 2000. The reason was a significant increase in direct budget expenditures to support the agricultural sector of Ukraine. In particular, in 2004 the corresponding budget expenditures amounted to 2.7 billion UAH, which was 3.5 times more than the

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

figures of 2000, and in 2006 their amount increased to 6.6 billion UAH. [1, p. 97]. In addition, debt restructuring on overdue tax obligations, partial write-offs for delivered by state material and technical resources, introduction of tax exemptions on VAT and so on had a positive effect. However it is difficult to disagree with the conclusions that there was no significant improvement in domestic agricultural sphere [1, p. 97]. This, among other things, causes a number of questions about the compliance of agricultural sector budget support mechanisms, with a predominance of payments based on material and technical resources consumed by sphere, with modern Ukrainian realities.

It was already noted about the transformation of real parameters of state support for domestic agricultural sphere in 2011 - 2014 and its main reasons. The result of these changes was not a quite usual among OECD countries situation "around the agricultural sphere" in Ukraine in the context of state assistance to the flow/outflow of financial resources in the sphere (Fig. 1). Back in 2001 - 2006s, when there were all reasons to speak about the real state participation in solving many (including financial) problems of domestic agriculture, Ukraine was a part of the group of countries with the lowest level of its state support [1, p. 101]. In 2013 - 2014s Ukraine had become almost the only OECD country with a negative TSE index. In such circumstances, domestic agricultural producers under the competition have to rely except on the availability of large amounts of suitable and even favorable (yet) for agricultural production farmlands and cheap but still high-quality workforce.

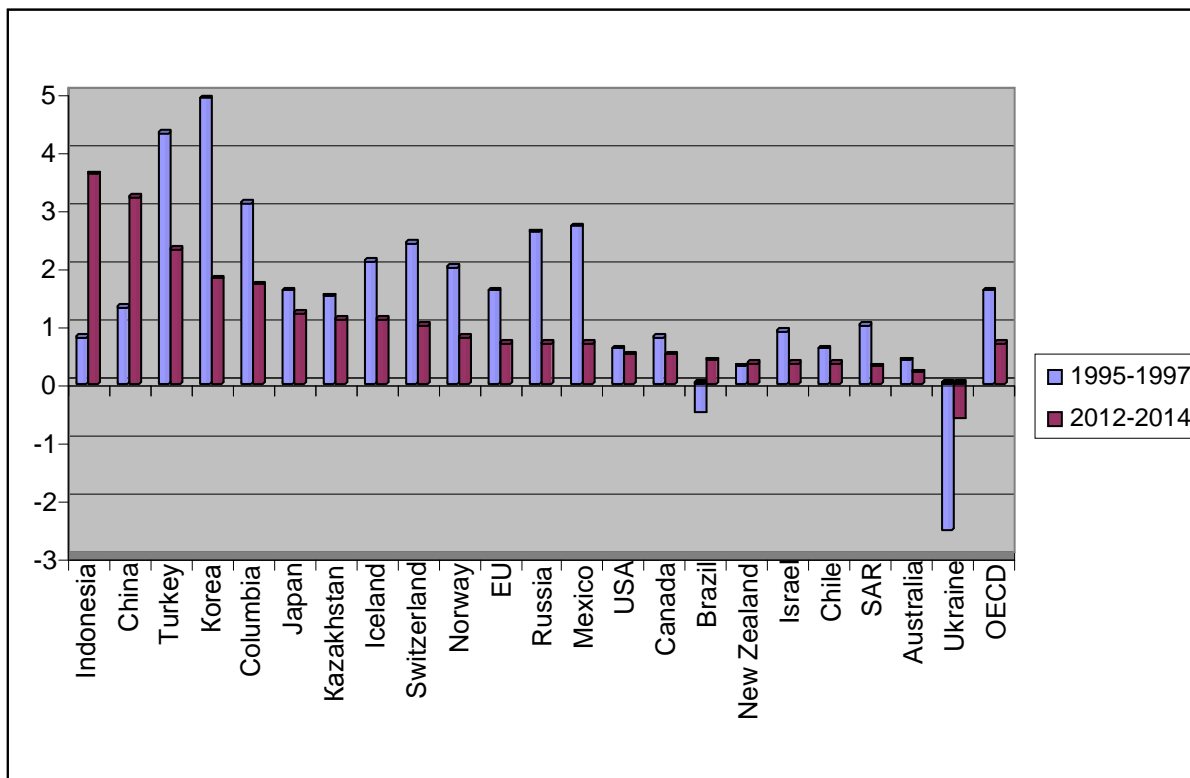

Figure 1. TSE dynamics in OECD countries (% of GDP).
 Indonesia, China, Turkey, Korea, Columbia, Japan, Kazakhstan, Iceland, Switzerland, Norway, EU, Mexico, Canada, Brazil, New Zealand, Israel, Chile, SAR, Australia, Ukraine, OECD.
Source: OECD (2015a) «Producer and Consumer Support Estimates», OECD Agriculture Statistics (database), <http://dx.doi.org/10.1787/agr-pcse-data-en>.

Conclusions. Thus, we believe there is every reason to affirm far from optimal efficiency of a current state agrarian policy of Ukraine, as well as the mentioned policy for the entire period of independence of our country in general. The mechanisms used, which are based primarily on direct budget payments to agricultural producers at the expense of taxpayers, are not well-judged and not

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

properly adapted to the specific conditions of Ukraine with all its peculiarities and peculiarities of its population. The interrelation of significant amounts of budget financial resources to support agriculture with a very limited effect from their use does not allow to speak about the effectiveness of the current mechanism of agro-food system state support. With no overall more or less clear strategic line, the state financial policy for domestic agriculture (including the use of budgetary mechanisms) is focused on trying to solve some tactical problems, and therefore the mechanisms used are unsystematic, inconsistent and often incompatible with the principle of saving and more efficient use of very limited in today's Ukraine budget resources.

References

1. Borodina, O. M. (Ed.), Kyryzyuk, S. V., Popova, O. L. et al. (2008). Derzhavna pidtrymka ahrosfery: evoliutsiia, problemy [Agricultural sphere state support: evolution, problems]. Institute of Economics and Prognostication. NASU. Kyiv [in Ukrainian].

Література

1. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми / О. М. Бородіна, С. В. Киризиук, О. Л. Попова та ін.; за ред. О. М. Бородіної; Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ. – К., 2008. – 264 с.

Надійшла 5.08.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Zelenska, O. O. Efficiency estimate of the state support mechanism for Ukrainian agricultural sector / O. O. Zelenska, S. M. Zelenskyi, N. O. Aleshugina // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 49-54.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 339.52

О. О. Євдоченко, к. е. н., доцент,
О. А. Ткаченко, аспірант**МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Анотація. У статті узагальнено чинники, які суттєво вплинули на виникнення та еволюцію міжнародних організацій, наведено класифікацію останніх. Досліджено роль міжнародних організацій у процесах торговельної інтеграції країн з різним рівнем розвитку.

Ключові слова: торговельна інтеграція; міжнародні інститути; кооперація; глобальне управління; економічний потенціал; ринок.

Е. А. Евдоченко, к. э. н., доцент,
О. А. Ткаченко, аспирант**МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ФОРМИРОВАНИИ ТОРГОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ**

Аннотация. В статье обобщены факторы, которые существенно повлияли на возникновение и эволюцию международных организаций, приведена классификация последних. Исследована роль международных организаций в процессах торговой интеграции стран с разным уровнем развития.

Ключевые слова: торговая интеграция; международные институты; кооперация; глобальное управление; экономический потенциал; рынок.

О. О. Yevdochenko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
О. А. Tkachenko, Postgraduate**INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE TRADE INTEGRATIONFORMATION**

Abstract. In this article the factors that significantly influenced on the creation and evolution of the international organizations are summarized, the classification of the international organizations is given. The role of international organizations in the process of trade integration of countries with different levels of development is identified.

Keywords: trade integration; international institutions; cooperation; global governance; economic potential; market.

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах розвитку глобальної економіки міжнародні організації суттєво впливають на формування та розвиток як міжкраїнової торговельної інтеграції в цілому, так і міжфірмової зокрема. Актуальним питанням залишається ступінь впливу міжнародних організацій на торговельну інтеграцію країн з різним рівнем економічного розвитку.

Постановка проблеми. Сьогодні дедалі частіше науковці наголошують на тому, що членство в міжнародних організаціях приносить все більше вигоди розвинутим країнам і все менше іншим державам. Саме тому існує потреба дослідити вплив МО на сучасні процеси торговельної інтеграції та їх роль у розвитку країн-членів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців займаються проблематикою міжнародних організацій та їх впливу на торговельну інтеграцію. Так, Jianhong Zhang у своїй статті «Міжнародна торгівля, конвергенція та інтеграція» справедливо зауважує, що у процесі прийняття рішення щодо інтеграції малорозвинених держав до міжнародної торгівлі в рамках членства у МО, перш за все, потрібно звертати увагу на розрив у економічному розвитку та фінансовий стан держав. [1] Michael Asampa у своєму дослідженні «Вплив регіональної інтеграції на міжнародні торговельні переговори та співробітництво в країнах з низьким

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

розвитком економіки», розкриває тему формування міжнародних об'єднань, їх спроможності до ефективного функціонування та виділяє особливості їх участі у торговельній інтеграції малорозвинених країн Африки, Азії та Тихоокеанських островів. Багато вітчизняних фахівців також приділяють значну увагу вивченню міжнародних організацій та їх впливу на процеси торговельної інтеграції.

Постановка завдання. Завданням даної статті є узагальнення ролі міжнародних організацій у формуванні торговельної інтеграції на макроекономічному рівні та визначення ступеню їх впливу на торговельну інтеграцію країн з різним рівнем економічного розвитку. Для подальшого аналізу міжнародної торговельної інтеграції та впливу на неї МО, перш за все, необхідно визначити, що в даній статті міжнародні організації розглядаються як організаційно-правова форма міждержавного співробітництва. У системі міжнародних організацій для координації діяльності створюються спільні органи, координаційні комітети, дорадчі органи.

Проаналізувавши ряд досліджень, ми підтримуємо думку багатьох науковців, що створення міжнародних інститутів відбувалося, в першу чергу, з метою лобювання економічних (матеріальних) інтересів держав із розвиненими економіками та спрощення механізмів їх виходу на міжнародну арену. Саме захист даних механізмів лежить в основі міжнародних законів та представницьких установ, спочатку Ліги Націй, а тепер Організації Об'єднаних Націй (ООН). Ідея полягала в тому, що створення міжнародних організацій приносить користь для кожної зі сторін-учасниць. У процесі розкриття суті глобальних цілей створення більшості МО важливим є розуміння того факту, що перш за все, задачею даних утворень є економічне зростання та розширення кордонів міжнародної торговельної інтеграції, але зазначені завдання мають виконуватися в рамках реалізації сценарію мирного співіснування країн-членів водночас із культурною та торговельною кооперацією з іншими державами світу. Саме тому варто згадати, що найпершим пунктом Статуту ООН (як головної організації у справах Миру) є абсолютна заборона на насильство, порушення якого унеможливує подальшу мирну кооперацію держави з іншими державами-членами в рамках організації. [2, с. 7]

Оскільки метою даної статті є узагальнення ролі міжнародних організацій саме у формуванні торговельних інтеграційних процесів, тому ми пропонуємо наступну класифікацію МО з урахуванням існуючого або потенційного їх впливу на економіку різних країн. (Рис. 1).

Кожен з видів організацій, відокремлених на рисунку, має власну мету, сферу та напрям діяльності, також органи, що забезпечують безпосередню кооперацію між МО та іншими державами. Так, ООН реалізують міжнародне економічне співробітництво через ЕКОСОП, спеціалізовані установи та автономні органи, пов'язані з ООН. Метою регіонального економічного співробітництва, задекларованого в правових актах, є надання допомоги країнам, що розвиваються, забезпечення стійкого економічного зростання та підвищенню ВВП.

Беручи до уваги вищенаведену класифікацію, ми можемо зробити висновок, що міжнародна торговельна інтеграція, як частина міжнародних економічних відносин, розвивається від найпростіших форм і рівнів до більш складних і досконалих, переходячи з одного щабля до наступного. Але на кожній стадії розвитку інтеграції настає момент, коли «природна течія» процесу починає гальмуватися через недосконалість організаційних механізмів регулювання (впливу). Відбувається це з наступних причин: ускладнення міжнародних зв'язків, які не завжди корелюють в масштабах світового господарства; неузгодженість зовнішньоекономічної політики держав, які піклуються про свої власні інтереси; політичні конфлікти. Дотримання державами певних норм і принципів міжнародної діяльності, які встановлюються на рівні міжнародних організацій, сприяє розв'язанню протиріч, що стають на перешкоді інтеграції, і надає нового імпульсу її розвитку.

Сьогодні міжнародна економічна інтеграція стимулюється інтенсифікацією впливу транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків на всі сфери економічної діяльності, які, в свою чергу, є наслідком поглиблення міжнародного поділу праці. Об'єктивно транснаціональні корпорації сприяють формуванню організаційної структури міжнародних економічних відносин, оскільки зосереджують регулюючі функції на транснаціональному рівні. [3]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

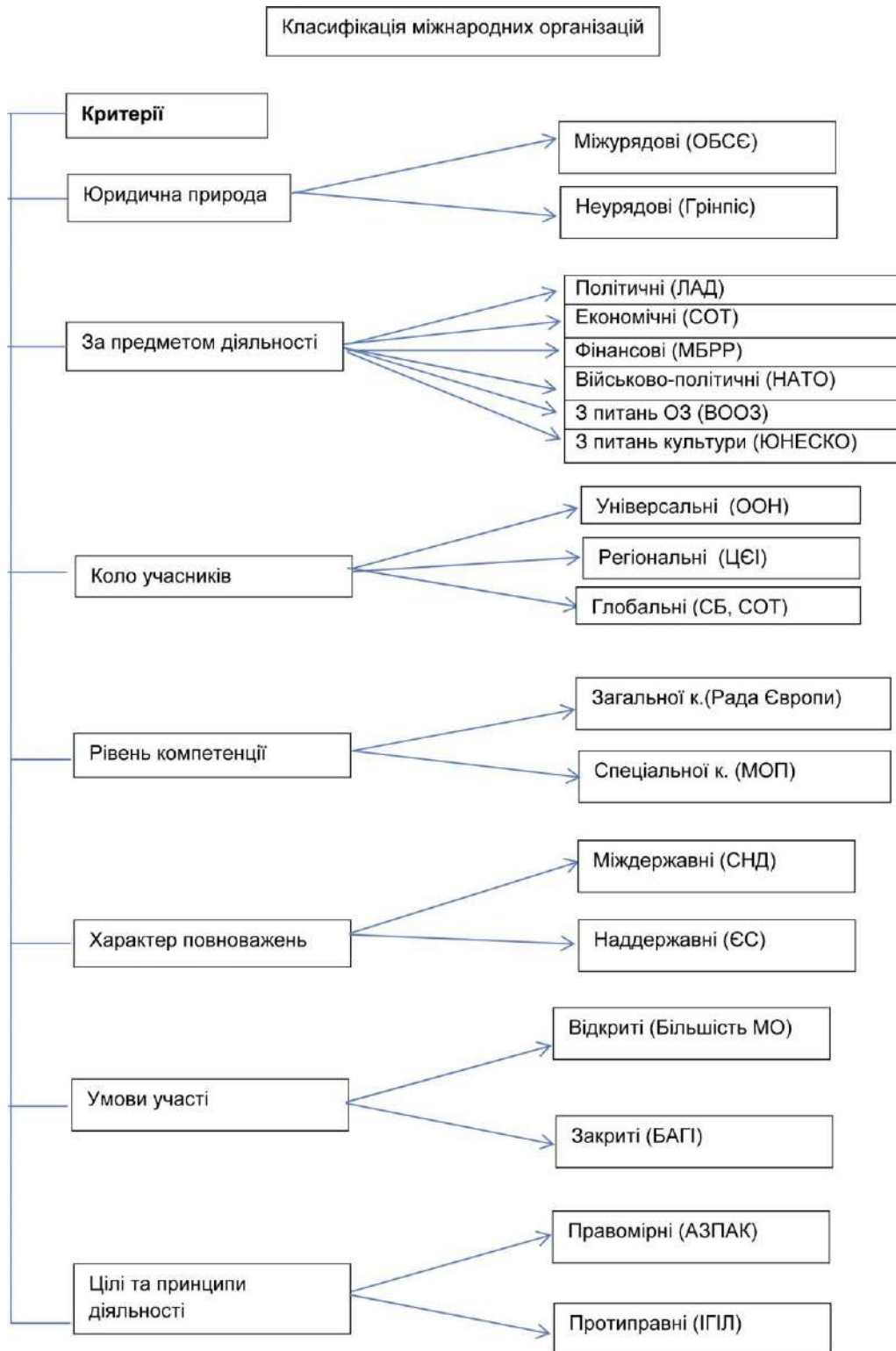

Рис. 1. Класифікація міжнародних організацій*
 *систематизовано автором на основі [2;5]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

В сучасній науковій літературі “глобальна торговельна інтеграція” є багатограним поняттям, адже включає в себе торговельні відносини великої кількості країн з різним рівнем розвитку, економічним потенціалом та цілями. Саме тому відповідною має бути і система глобального управління в рамках міжнародних організацій, які виступають акумулятивними центрами торговельної інтеграції на різних рівнях. Система глобального управління на сьогодні повинна бути максимально чіткою щодо єдиної цілі, якої прагне організація в цілому, максимально мобільною у методах її досягнення, зважаючи на постійне розширення даної МО. Виключно важливим для ефективного менеджменту в МО є розуміння того, що через політико-економічну інтеграцію та об'єднання інтересів держав-членів міжнародних організацій, формуються спільні торговельні пріоритети, що зумовлюють можливість уніфікації принципів та норм торговельної інтеграції. У даному випадку глобальне управління (менеджмент) стає інструментом адаптації кожної держави до уніфікованих норм та принципів співіснування в рамках міжнародного об'єднання. Очевидним є той факт, що реалізація завдань міжнародних організацій у процесах торговельної інтеграції зумовлюється ефективністю системи управління в них. [1]

Говорячи про міжнародну торговельну інтеграцію з позиції країни, що є членом МО, ми часто покладаємо основний важіль впливу у даному процесі саме на організацію, що автоматично спонукає до завищення вимог до МО щодо економічної результативності даного інтеграційного процесу. Кажучи простіше, як тільки країна вступила до МО, відповідальність за зростання її економіки лягає на організацію, що є однозначно хибним твердженням. Хоча з точки зору масштабності впливу та повноважень, МО явно має більший потенціал, водночас, контролювати покрокову торговельну інтеграцію покликані не лише органи та концептуальні статuti міжнародних організацій, але й уряди держав-членів безпосередньо, адже загальновідомо, що національні уряди часто вносять закони та поправки на користь національних компаній, таким чином любіюючи їх інтереси [2]. Розвиток світової економіки доводить, що такі факти найчастіше мають місце у країнах з економікою перехідного типу, а також в країнах, де значний вплив тіньового сегменту економіки.

Однозначно вплив конкретної організації, наприклад ООН, на державотворчу та міжнародну політику її учасників є вагомим, але не абсолютним, адже вони є залежними один від одного. Даний принцип взаємозалежності можна сформулювати наступним чином: для того, щоб «більшість» приймала потрібні для організації рішення, її потрібно для початку сформувати з тих держав, котрі будуть беззаперечно слідувати політиці організації. Тому в ООН різка критика діяльності урядів країн-членів з питань глобального управління, частіше за все, не практикується, тому що організація є залежною від політичного та економічного вектору розвитку країн-членів. Адже критика може призвести, з часом, до втрати авторитету ООН і інших міжнародних організацій, і, як наслідок, нанесення матеріальних збитків державам учасникам, що виражається у втраті ВВП, з одного боку, а з іншого – втраті фінансової підтримки організації.

Міжнародні організації часто стикаються з проблемою внутрішніх процесів прийняття рішень та пошуку прозорого способу їх контролю, щоб уникати критики, і, водночас, мати беззаперечні важелі впливу. Сьогодні при всьому різноманітті існуючих міжнародних організацій більшість з них працюють над однаковими завданнями, тому важливим є саме наявність чіткої системи глобального управління в рамках інтеграційних процесів для майбутньої продуктивної співпраці. Особливо це стосується питання створення нових організацій [4].

Підсумовуючи вищезазначене, слід наголосити на тому, що сьогодні основним завданням міжнародних організацій, як вагомим важелю впливу на торговельні інтеграційні процеси є ефективність менеджменту. Існує думка, що недосконалий менеджмент призводить до зниження рівня інтеграційних процесів у регіоні та сповільнює розвиток економік в ньому, таким чином дані країни віддаляють своє можливе членство у міжнародних економічних та політичних об'єднаннях [5, с. 208]. У той же час постає питання: «А чи потребують певні країни членства у МО?» Відповідь на дане питання не може бути однозначною, тому, що з одного боку, для держав, що розвиваються, членство у міжнародних організаціях, є вагомим кроком до розвитку економіки та розширення торговельних та політичних зав'язків. Країни, що розвиваються та

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

малорозвинені країни, у теорії глобальної економічної інтеграції, повинні слідувати прикладу високорозвинених країн з метою покращення економічних показників. Водночас, не можна не зауважити, що у питаннях торгівлі є низка факторів, які часто не сприяють процесам інтеграції, такі, як наприклад, історичні засади розвитку економіки, багаторічний не зовсім позитивний досвід економіко-політичної кооперації даної держави з іншими країнами світу. Іншими словами, на сьогодні ми не можемо стверджувати, що торговельні інтеграційні процеси в світовій економіці несуть виключно позитивні наслідки для малорозвинених держав.

Висновок. Підсумовуючи вищезазначене щодо ролі міжнародних організацій у формуванні тенденцій міжнародної торговельної інтеграції в умовах галопуючої глобалізації XXI століття, варто зауважити, що МО не можна визначити як виключно позитивних або негативних суб'єктів впливу на інтеграційні процеси. [6, с. 2] На сьогоднішній день критика міжнародних організацій отримала значне поширення у світі, але в той же час дані факти не зменшують важливої ролі, яку вони відіграють у інтеграційних торговельних процесах, адже серед економістів існує думка про те, що міжнародні організації на сьогоднішній день проходять процес становлення, і в подальшому своєму розвитку відіграватимуть роль фактично єдиної всеохоплюючої форми інтеграції на міжнародному рівні, а проміжні інтеграційні та коопераційні процеси, що за своїми масштабами є менші, будуть розглядатися як такі, що регламентуються МО.

Література

1. International trade, convergence and integration: восьме зібрання Європейської групи з торговельних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etsg.org/ETSG2006/papers/Zhang.pdf>.
2. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
3. Міжнародні організації: кредитно-модульний курс / В. В.Ковалевський, Ю.Г.Козак, С. Н. Лебедева, Н. С.Логвінова, Л. П.Апостолук, Ю. І.Грамадик, М. І. Барановська, М. А.Левицький, О. В.Воронова, О. В.Захарченко, М. С.Гаврилов, К. В.Лапін, Є. В.Кравченко, за ред. доц. В. В.Ковалевського, доц. Н. С.Логвінової.– Київ, 2011.
4. Офіційний сайт інформаційного порталу Academia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academia.edu/9234383/Impact_of_Regional_Integration_on_International_Trade_Negotiations_and_Cooperation_in_LDCs_A_Case_Study_of_EAC_and_EPAs.
5. Міжнародна економіка: підручник / за ред.Ю.Г. Козака, Д.Г.Лук'яненко, Ю.В.Макогона. – К., ЦНЛ, 2009.
6. Economic integration and international trade policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukessays.com/essays/politics/economic-integration-and-international-trade-politics-essay.php#literature>.

References

1. "International trade, convergence and integration, eighth meeting of the European group on trade studies [Electronic resource]. Retrieved from : <http://www.etsg.org/ETSG2006/papers/Zhang.pdf>.
2. Official website of the United Nations. Retrieved from : http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents-publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
3. Kovalevsky, V. V., Kozack, Y. G., Lebedev, S. N., Logvinova, N. C., Apostoluk, L. P. et al. (2011). Mizhnarodniorhantzatsii: kedytno-modulnykurs ["International organization": cedano-modular course]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Official website information portal Academia. Retrieved from : http://www.academia.edu/9234383/Impact_of_Regional_Integration_on_International_Trade_Negotiations_and_Cooperation_in_LDCs_A_Case_Study_of_EAC_and_EPAs.
5. Kozack, Y. G., Lukianenko, D. G., Makogon, Y. V. (2009). Mizhnarodna ekonomika [International Economics]. Kyiv, CNL, [in Ukrainian].
6. "Economic integration and international trade policy: [Electronic resource]. Retrieved from : <https://www.ukessays.com/essays/politics/economic-integration-and-international-trade-politics-essay.php#literature>.

Надійшла 19.09 2016

Бібліографічний опис для цитування:

Євдоченко, О. О. Міжнародні організації у формуванні торговельної інтеграції / О. О. Євдоченко, О. А. Ткаченко // Науковий вісник Полісся. –2016. – № 3 (7). –С. 55-59.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 378.1

І. В. Станкевич, к. е. н., доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті досліджено сучасний стан та тенденції функціонування освітніх організацій України. Автором визначено низку проблем, що властиві сучасному ринку освітніх послуг країни. В ході узагальнення національних тенденцій та європейських вимог у сфері вищої освіти, обґрунтовано основні організаційно-економічні напрямки подальшого розвитку освітніх організацій України, такі як: мобільність, диверсифікація та якість вищої освіти. Діяльність освітніх організацій у зазначених напрямках дозволить забезпечити досягнення базових цілей та пріоритетів перспективного розвитку сфери вищої освіти країни в контексті вимог Європейського освітнього простору.

Ключові слова: освітні організації; Європейський простір вищої освіти; організаційно-економічні напрямки; диверсифікація; мобільність; якість.

І. В. Станкевич, к. э. н., доцент

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В КОНТЕКСТЕ ТРЕБОВАНИЙ ЕВРОПЕЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье исследовано современное состояние и тенденции функционирования образовательных организаций Украины. Автором определен ряд проблем, присущих современному рынку образовательных услуг страны. В ходе обобщения национальных тенденций и европейских требований в сфере высшего образования, обоснованы основные организационно-экономические направления дальнейшего развития образовательных организаций Украины, такие как: мобильность, диверсификация и качество высшего образования. Деятельность образовательных организаций в указанных направлениях позволит обеспечить достижение базовых целей и приоритетов перспективного развития сферы высшего образования страны в контексте требований Европейского образовательного пространства.

Ключевые слова: образовательные организации; Европейское пространство высшего образования; организационно-экономические направления; диверсификация; мобильность; качество.

I. V. Stankevych, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC TRENDS OF UKRAINIAN EDUCATIONAL ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA**

Abstract. The paper investigated the current state and the trends of the functioning of educational organizations of Ukraine. The author identifies a number of problems inherent in the country's modern market of educational services. During synthesis of the national trends and European requirements in the field of higher education, grounded basic organizational and economic directions of the further development of educational organizations of Ukraine, such as mobility, diversification and quality of higher education. The activities of educational organizations in these areas will ensure the achievement of the basic goals and long-term development priorities of the higher education sector of the country in the context of the European educational space requirements.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Keywords: *educational organizations, the European Higher Education Area, organizational and economic trends, diversification, mobility, quality.*

Актуальність теми дослідження. Сучасні зміни в освітньому суспільстві, пов'язані із інтернаціоналізацією вищої освіти (наділі – ВО), мобільністю студентів між країнами, зміною підходу та принципів фінансування освітніх організацій, демографічними чинниками, а також вимогами міжнародної освітньої спільноти, зокрема Європейського простору вищої освіти (надалі – ЄПВО), потребують відповідного перегляду політики управління як освітньою системою України в цілому, так і окремо кожною освітньою організацією. Зокрема, виникає потреба переходу освітніх організацій від масового уніфікованого підходу до освіти до індивідуального клієнтоорієнтованого, максимально наближеного до вимог окремої особистості залежно від її здібностей та можливостей. Усе вищезазначене свідчить про актуальність проведення досліджень, спрямованих на пошук нових напрямків розвитку освітніх організацій України, зокрема в контексті сучасних вимог Європейської освітньої спільноти.

Постановка проблеми. Роль освітніх організацій, як первинної ланки підготовки робочих кадрів, постійно зростає. Сучасний цивілізаційний розвиток висуває до вищої школи вимоги підготовки фахівців, здатних в умовах динамічних змін у суспільстві в короткі терміни пристосовуватися до реалій та вимог ринку праці. Сучасні здобувачі ВО усе більше прагнуть отримати освіту не заради самої освіти, а задля отримання (опанування) компетенцій, які б забезпечили їм потенційну спроможність до працевлаштування. Працевлаштування визначено сьогодні ЄПВО як один із головних пріоритетів на наступне десятиріччя. Усе це потребує від освітніх організацій України нових організаційно-економічних напрямків свого розвитку, з огляду того, що усталені традиційні, у контексті сучасних вимог, не є дієвими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом ряду останніх років тенденції, проблеми та організаційно-економічні напрямки розвитку вітчизняної освітньої сфери, забезпечення якості надання освітніх послуг та управління діяльністю освітніх організацій (надалі по тексту – ВНЗ, вишів тощо) обговорювались на багатьох як методичних семінарах, так і науково-практичних симпозиумах та конференціях. Дані питання знайшли відображення у наукових працях: Баши І. М. [1], Гуменюк А. [2], Жилієва І. Б. [3], Ковтунця В. В. [3], Кінельова В. Г. [4], Ковальчук Т. [2], Мартякової О. В. [5], Оболенської Т. Є. [6], Остапченко В. Д. [7], Сьомкіна М. В. [3], Фадіної Т. В. [8], Шепеленко О. В. [9] тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В роботах [1; 5; 6] досліджено особливості механізму регулювання сучасного ринку освітніх послуг, спрямованого на формування конкурентоспроможного ринку здобувачів ВО відповідно до вимог сучасного ринку праці. Автори робіт [2; 3] дослідили проблеми інтеграції української освіти до європейського освітнього простору з урахуванням вимог нових світових стандартів. Але, у сучасних умовах розвитку освітньої сфери України як поглиблюється ряд існуючих проблем, так і з'являються нові, пов'язані із працевлаштуванням студентів, міжнародною відкритістю, мобільністю та якістю вищої освіти тощо, що потребує чіткого обґрунтування напрямків подальшого розвитку освітніх організацій.

Постановка завдання. Обґрунтування організаційно-економічних напрямків розвитку освітніх організацій України на основі узагальнення національних тенденцій їх функціонування та сучасних вимог Європейського простору ВО.

Виклад основного матеріалу. Ринок освітніх послуг є досить неоднорідним з огляду того, що забезпечує пропозицією існуючий попит в освіті, як безпосередніх її замовників, так й інших зацікавлених сторін, що непрямо споживають результати освіти. Він включає багато сегментних, взаємопов'язаних ринків, які формуються під впливом різних обставин: рівня і ступеня освіти, типу освітньої організації, профілю підготовки, характеру спеціальності, статі, віку, сімейного стану та інших чинників. Структура ринку освітніх послуг визначається структурою освітньої системи країни, яка на сучасному етапі розвитку України включає: загальну освіту, професійно-технічну освіту, професійну та академічну освіту. Відповідно до (0 – 8) рівнів освіти за Міжнародною стандартною класифікацією освіти МСКО 2011 (надалі – МСКО 2011) [10] та (0 –

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

9) рівнів кваліфікації за Національною рамкою кваліфікацій (надалі – НРК) України [11], розробленої в 2011 році із урахуванням вимог ЄПВО, структуру освіти України можна представити наступним чином (див. табл. 1). Поступове реформування освітньої структури України, зокрема системи ВО, відповідно до вимог ЄПВО, спрямоване на максимальне наближення до світової практики передових систем. На кожному із освітніх та кваліфікаційних рівнів із завершенням навчання особистості здобувають певний ступінь освіти та виходять на ринок праці (рис. 1).

З рис. 1 видно, що ринок освітніх послуг системи професійної та ВО України безпосередньо пов'язаний, як з ринком праці, так і з ринком науково-технічної продукції та інвестицій, що відбиває його характерні властивості та висуває ряд вимог до самих учасників освітньої системи.

Таблиця 1

Співставлення освітніх (наукових) та кваліфікаційних рівнів освіти за МСКО – 2011 та НРК – 2011

Міжнародна стандартна класифікація освіти – 2011		Національна рамка кваліфікацій України-2011		Освітні рівні України
Освітні рівні	Опис рівня	Кваліфікаційні рівні	Опис рівня	
1	2	3	4	5
0	Освіта дітей дошкільного віку: – розвиток дітей молодшого віку; – дошкільна освіта	0	Здатність адекватно діяти у відомих простих ситуаціях під безпосереднім контролем. Готовність до систематичного навчання	Дошкільна освіта
1	Початкова освіта	1	Здатність виконувати прості завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під безпосереднім керівництвом. Готовність до навчання на наступному рівні	Початкова середня освіта
2	Перший етап середньої освіти	2	Здатність виконувати типові нескладні завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під керівництвом з елементами самостійності	Базова загальна середня освіта
3	Другий етап середньої освіти	3	Здатність виконувати виробничі або навчальні завдання середньої складності за визначеними алгоритмами за встановленими нормами часу і якості	Повна загальна середня освіта
4	Післясередня нетретинна освіта (професійно-технічна)	4	Здатність самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі чи навчальні завдання у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, зокрема в нестандартних ситуаціях	Професійно-технічна освіта

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	1
5	Загальна та професійна освіта	Короткий цикл третинної освіти	5	Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов	Вища освіта: – початковий рівень (короткий цикл);
6	Академічна та професійна освіта	Бакалавріат чи його еквівалент	6	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов	– перший (бакалаврський) рівень;
7		Магістратура чи її еквівалент	7	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог	– другий (магістерський рівень);
8		Докторантура чи її еквівалент	8	Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики	– третій (освітньо-науковий) рівень;
				9	Здатність визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій

Джерело: складено автором в ході узагальнення матеріалів [10; 11].

На розвиток сучасних освітніх організацій, як головних суб'єктів освітньої системи, впливає сьогодні як ряд вимог з боку міжнародної освітньої спільноти, зокрема ЄПВО, так і усталені національні тенденції їх розвитку та функціонування. Відповідно даних представлених в табл. 2 (дані в табл. 2 подані на початок відповідного навчального року – *примітка автора*), основними тенденціями та особливостями функціонування освітніх організацій України за останні 15 років (2000-2015 рр.) є :

– з одного боку, скорочення загальної чисельності ВНЗ на 1/3 (32%), що відбулося у переважній більшості за рахунок скорочення ВНЗ I – II рівнів акредитації, при цьому, 17% скорочень відбулися лише протягом одного навчального року (надалі – н. р.) (з 2013/2014 н. р. по 2014/2015 н. р.), та з іншого, реорганізація та зміна статусів вищів з розширенням сфери своєї діяльності та правом випуску здобувачів наступних освітніх (наукових) рівнів, зокрема: чисельність технікумів скоротилась на 81% та училищ на 59%, але зросла частка коледжів на 55%; чи-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

сельність інститутів скоротилась на 56% та академій на 8%, при цьому, зросла частка університетів на 65%;

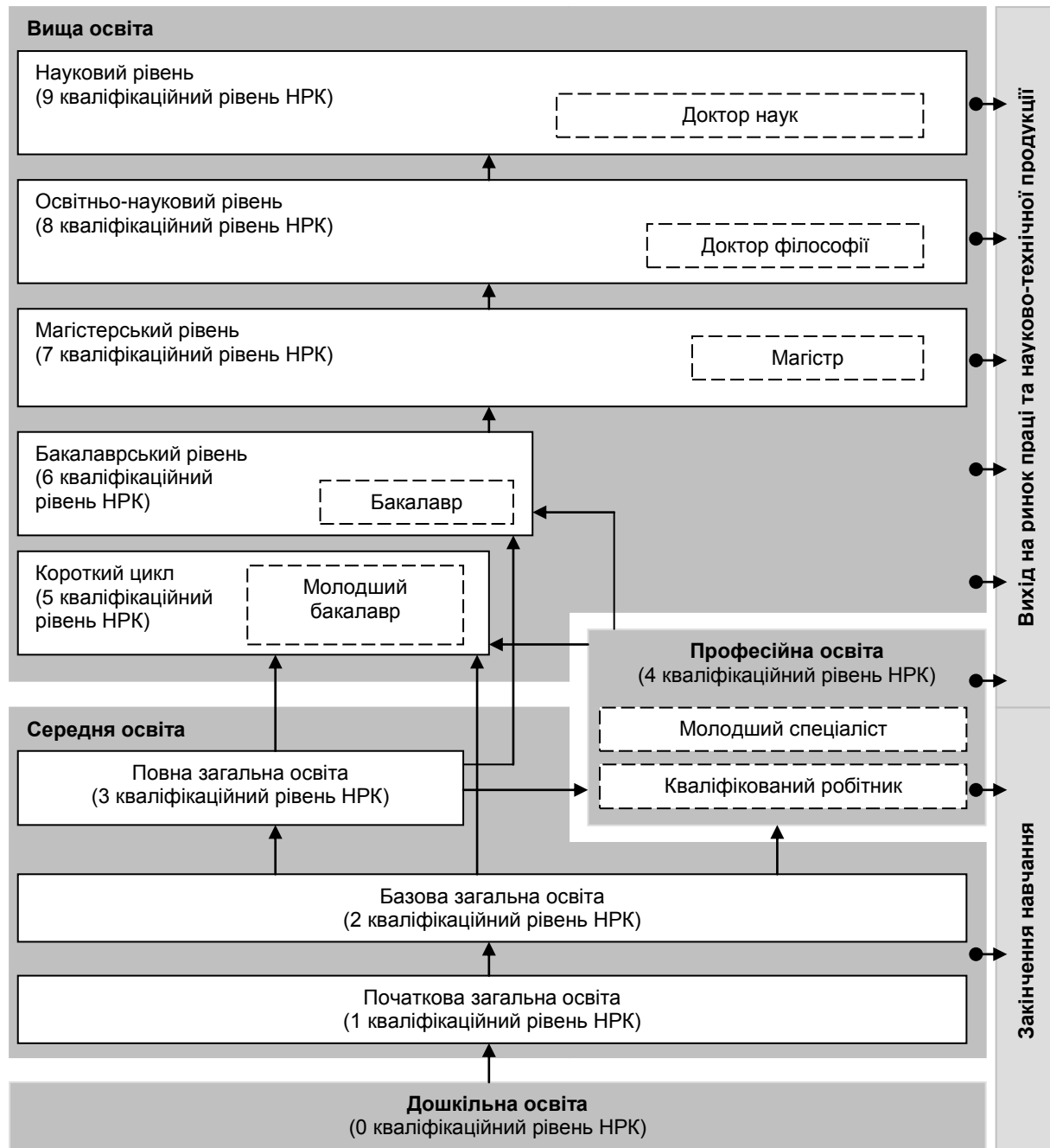

Рис. 1. Структура сучасної освіти України за освітніми (науковими) та кваліфікаційними рівнями відповідно до НРК 2011

Джерело: складено автором в ході узагальнення матеріалів [10-12].

– зростання загальної кількості працівників ВНЗ (на 23%), в цілому, але у 2014-2015 н. р. порівняно із попереднім навчальним роком, чисельність працівників ВНЗ скоротилась на 13%, у переважній більшості за рахунок скорочення чисельності працівників ВНЗ III – IV рівнів акреди-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

тації. Також спостерігається тенденція зростання чисельності працівників із науковими ступенями по ВНЗ I – II рівнів акредитації, що вплинуло на зміну структури кадрів у цьому сегменті ринку освітніх послуг;

- загальне скорочення чисельності студентів на 13%, переважною більшістю за рахунок скорочення чисельності по ВНЗ I – II рівнів акредитації (на 52%) при незначному зростанні студентів ВНЗ III – IV рівнів акредитації на 2%, у тому числі, за 2013-2015 рр. зменшилась частка (на 4%) іноземних студентів, які отримують навчання в Україні;

Таблиця 2

Основні показники діяльності освітніх організацій I – IV рівнів акредитації України за 2000 – 2015 навчальні роки

№ з/п	Показники	2000 – 2001 н.р.	2013-2014 н.р.	Індекс динаміки 2013/2014 до 2000/2001	2014-2015 н.р.	Індекс динаміки 2014/2015 до 2013/2014	Індекс динамік и 2014/2015 до 2000/2001
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Кількість вищих навчальних закладів, усього	979	803	0,82	664	0,83	0,68
	- з них приватних	163	167	1,02	144	0,86	0,88
	у т.ч.: - технікуми	309	97	0,31	59	0,61	0,19
	- училища	212	117	0,55	87	0,74	0,41
	- коледжі	143	245	1,71	222	0,91	1,55
	- університети	106	198	1,87	175	0,88	1,65
	- академії	59	62	1,05	54	0,87	0,92
	- інститути	149	83	0,56	66	0,80	0,44
	- консерваторії	1	1	1,00	1	1,00	1,00
2.	Кількість ВНЗ I – II рівнів акредитації	664	478	0,72	387	0,81	0,58
3.	Кількість ВНЗ III – IV рівнів акредитації	315	325	1,03	277	0,85	0,88
4.	Кількість працівників ВНЗ, усього, чол.	118748	169096	1,42	146445	0,87	1,23
	у т.ч.: - кількість педагогічних працівників	38000	51080	1,34	43638	0,85	1,15
	з них: - ВНЗ I – II рівнів акредитації	38000	30680	0,81	25553	0,83	0,67
	- ВНЗ III – IV рівнів акредитації	-	20400		18085	0,89	
	- кількість науково-педагогічних працівників	80748	118016	1,46	102807	0,87	1,27
	з них: - ВНЗ I – II рівнів акредитації	748,0	86,0	0,11	128,0	1,49	0,17
	- ВНЗ III – IV рівнів акредитації	80000	117930	1,47	102679	0,87	1,28
5.	Кількість працівників ВНЗ із науковими ступенями, усього, чол.	в/в	85784	-	76810	0,90	-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8
	у т.ч.: - ВНЗ I – II рівнів акредитації	в/в	1132	-	1141	1,01	-
	% від загальної чисельності		3,7	-	4,4	1,19	-
	- ВНЗ III – IV рівнів акредитації	в/в	84652	-	75669	0,89	-
	% від загальної чисельності		61,2	-	62,7	1,02	-
6.	Кількість студентів, усього, осіб	1930900	2052678	1,06	1689226	0,82	0,87
	у т.ч.: - ВНЗ I – II рівнів акредитації	528000	328993	0,62	251271	0,76	0,48
	- ВНЗ III – IV рівнів акредитації	1402900	1723685	1,23	1437955	0,83	1,02
7.	Прийнято на навчання, усього, осіб	536400	337400	0,63	291600	0,86	0,54
	у т.ч. - до ВНЗ I – II рівнів акредитації	190100	93900	0,49	69500	0,74	0,37
	- до ВНЗ III – IV рівнів акредитації	346400	348100	1,00	291600	0,84	0,84
8.	Випущено, усього, осіб	422200	576300	1,36	484500	0,84	1,15
	у т.ч. - з ВНЗ I – II рівнів акредитації	148600	91200	0,61	79100	0,87	0,53
	- з ВНЗ III – IV рівнів акредитації	273600	485100	1,77	405400	0,84	1,48
9.	Чисельність студентів, які отримали направлення на роботу, всього, осіб	в/в	156473	-	134399	0,86	-
	- % до загальної чисельності випускників	в/в	27,2	-	27,7	1,02	-
	- у т.ч. які навчалися за рахунок коштів бюджету, осіб	в/в	138604	-	120745	0,87	-
10.	Чисельність студентів у розрахунку на 10000 населення	392	452	-	393	1,15	1,00
11.	Чисельність студентів, які отримують стипендію, осіб	в/в	681451	-	583185	0,86	-
12.	Навчання іноземних студентів, осіб	в/в	59391	-	56933	0,96	-
13.	Загальна площа будівель ВНЗ, усього, кв. м:	в/в	27924594	-	24914058	0,89	-
	у т.ч.: - ВНЗ I – II рівнів акредитації	в/в	4860950	-	3952060	0,81	-
	- ВНЗ III – IV рівнів акредитації	в/в	23063644	-	20961998	0,91	-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8
14.	Загальна площа будівель ВНЗ у розрахунку на 1 студента, кв. м/чол.	в/в	13,6	-	14,75	1,08	-
15.	Видатки зведеного бюджету на вищу освіту, млн. грн.	2285,5	30003,1	13,13	20483,0	0,68	8,96
	- приведені до USD відповідно до офіційного курсу валют на 01.01 відповідного календарного року, млн.\$	420,55	3753,67	8,93	1298,94	0,35	3,09
	- % до ВВП	1,3	2,1	1,62	1,8	0,86	1,38
16.	Чисельність студентів ВНЗ, які навчаються за кошти державного та місцевих бюджетів, осіб	в/в	970572	-	833241	0,86	-
	у т.ч.: - ВНЗ I – II рівнів акредитації	в/в	201323	-	157846	0,78	-
	% від загальної чисельності	-	61,2	-	62,8	1,03	-
	- ВНЗ III – IV рівнів акредитації	в/в	769249	-	675395	0,88	-
	% від загальної чисельності	-	44,6	-	47,0	1,05	-

***Примітка:** в/в – відомості відсутні**Джерело:** складено автором на основі даних [13–16].

- зростання видатків зведеного бюджету на ВО, в цілому, майже у дев'ять разів, але з огляду доларизації гривні, при перерахунку видатків за офіційним курсом валют Національного банку України (надалі – НБУ) [16], їх зростання у доларовому еквіваленті за 15 років відбулося лише у три рази. У той час, як за останній аналізований н. р. (з 2013/2014 н. р. по 2014/2015 н. р.) видатки скоротилися на 1/3 (32%), що свідчить про брак бюджетних коштів як на розвиток інформаційного, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, так і оплату праці працівників освітніх організацій;

- випередження темпів скорочення чисельності студентів ВНЗ, які навчаються за власні кошти та кошти інших джерел, темпів скорочення чисельності студентів, які навчаються за кошти державного та місцевих бюджетів (на 14%), з огляду зростання частки останніх у загальній структурі студентів по освітніх організаціях (на 3% по ВНЗ I – II рівнів акредитації та 5% по ВНЗ III – IV рівнів акредитації);

- вельми низький рівень працевлаштування випускників (27,7% від загальної чисельності випускників освітніх організацій у 2014 році) за офіційними направленнями на роботу.

З огляду наведених висновків, освітній системі країни характерний ряд проблем, деталізація яких потребує проведення додаткового аналізу ряду показників функціонування ВНЗ України. На рис. 2 представлено динаміку чисельності студентів ВНЗ I – IV рівнів акредитації України за 1990-2015 н. р., з якого видно, що в країні проявляється тенденція зниження приросту студентів, яке відбувалося, переважно, за рахунок скорочення прийому на навчання до ВНЗ (див. рис. 3). Усі табл. та рис., які оперують даними за 2013- 2015 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції (примітка автора).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

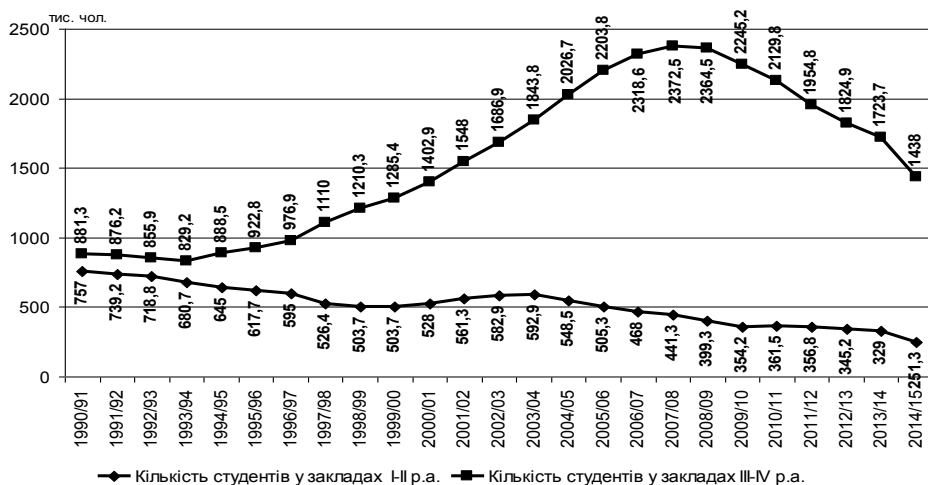

Рис. 2. Динаміка чисельності студентів освітніх організацій України (I – IV рівнів акредитації) за 1990 – 2015 навчальні роки, тис. осіб

Джерело: складено автором відповідно даних [13-15; 17].

В сфері освіти продовжує спостерігатись «криза народжуваності», пов'язана із низьким рівнем народжуваності населення країни протягом 1999-2002 рр. Відповідно даних джерела [18], лише починаючи з 2016 р. чисельність випускників загальноосвітніх навчальних закладів (надалі – ЗНЗ) почне покривати сукупні по ВНЗ країни місця держзамовлення. На рис. 4 наведено динаміку випуску учнів ЗНЗ, відповідно якої їх численність протягом останніх років щорічно зменшується.

Скорочення прийому, що спостерігалось протягом останніх років, призвело до зменшення випуску із ВНЗ протягом останніх трьох років (див. рис. 5). Як наслідок – приймання до ВНЗ осіб, не підготовлених належним чином до здобуття ВО і неминуче зниження якості ВО.

Джерелами фінансування освіти в Україні є державні та приватні асигнування, що не заборонені законодавством. Відповідно даних, представлених в табл. 2, загальних видатків зведеного бюджету на ВО України за період 2000-2015 рр. спостерігається позитивна тенденція росту, але у той же час аналізування по роках та видах підготовки кадрів для ринку праці, видно, що витрати на підготовку робітничих кадрів були різко скорочені у 2011 році (майже в чотири рази).

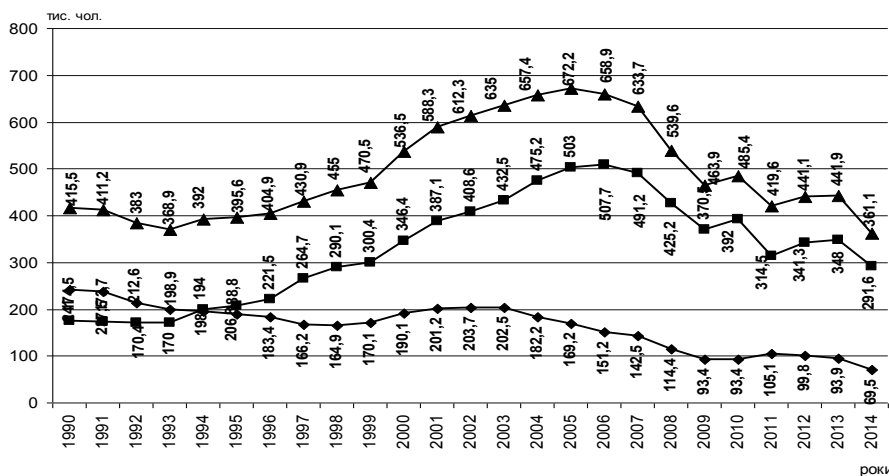

Рис. 3. Прийом студентів до освітніх організацій України (I - IV рівнів акредитації) у 1990-2014 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором відповідно даних [13-15; 17].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

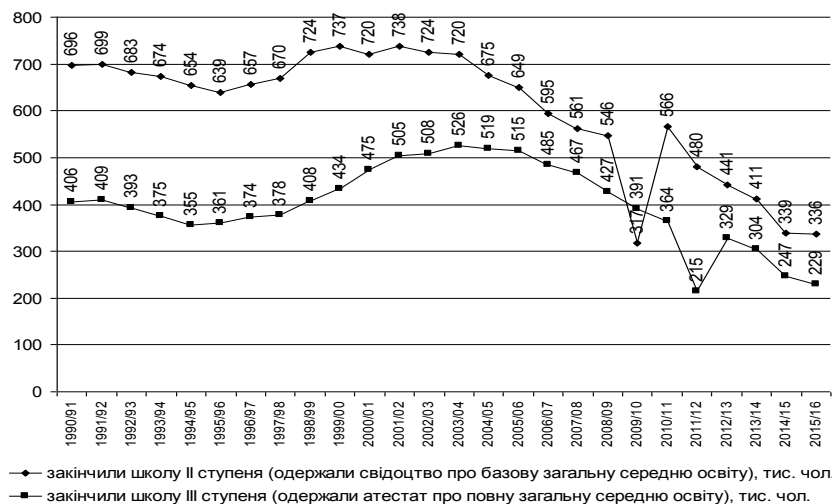

Рис. 4. Випуск учнів загальноосвітніми навчальними закладами України за 1990- 2016 навчальні роки, тис. осіб
Джерело: складено автором відповідно даних [17].

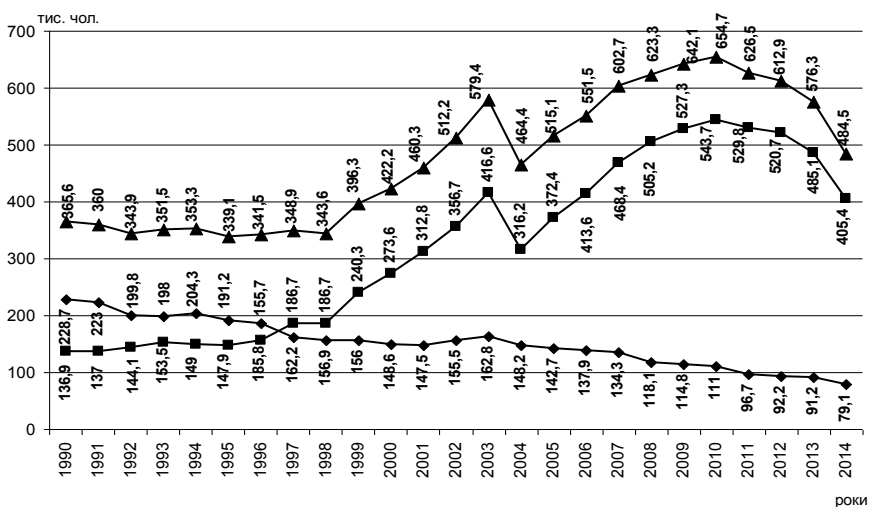

Рис. 5. Випуск з освітніх організацій України (I - IV рівнів акредитації) у 1990-2014^{*} рр., тис. осіб
Джерело: складено автором відповідно даних [13-15; 17].

З того часу показники підготовки робітничих кадрів не відновились. Решту витрат на підготовку робітничих кадрів було покладено на місцеві бюджети. Відповідно даних джерел [13-15], у 2014 році витрати на підготовку робітничих кадрів заплановані у розмірі 1,41 млрд. грн., що становить лише 37% номінальних витрат від рівня 2010 року.

Щорічно зростають заплановані витрати на державне замовлення (див. рис. 6). Відповідно даних табл. 2 у 2014/2015 н. р. за рахунок бюджетних коштів навчались 62,8% студентів освітніх організацій I – II рівнів акредитації та 47% студентів освітніх організацій III – IV рівнів акредитації.

При цьому, відбувається скорочення кількості бюджетних місць у розрізі напрямів та спеціальностей підготовки здобувачів ВО (рис. 7). Протягом 2007-2014 років найбільше місць виділялось на напрями інженерної справи, виробництва і будівництва. Напрями суспільних наук,

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

економіки і права займають другу позицію за кількістю наданих державних місць. В загальній структурі державного замовлення суттєво змінилась частка суспільних наук, економіки та права, а також інформаційних технологій (надалі – ІТ). У 2007 р. перші складали чверть всього держзамовлення, а у 2014 р. одну п'яту. Натомість частка групи ІТ за останні сім років зросла на 3% в межах загальної структури державного замовлення (див. рис. 7), а на усі інші групи напрямів відбулося скорочення державного замовлення.

Загальне збільшення витрат на освіту, що спостерігалось останніми роками призвело до суттєвого збільшення загальних витрат на одного студента, які складали у 2007 році 5793,6 грн. на рік (або 1147,2 дол. США за офіційним курсом валют НБУ [16]), у 2008 р. – 7833,6 грн. (\$ 1486,5); у 2009 р. – 8893,1 грн. (\$ 1141,6); у 2010 р. – 10 758,6 грн. (\$ 1355,0); у 2011 р. – 11 705,6 грн. (\$ 1468,7); у 2012 р. – 13 512,8 грн. (\$ 1691,2), при цьому, 85% – кошти державного сектора та лише 15% – кошти недержавного сектора [20].

Проведений загальний аналіз фінансування ВО України свідчить, що основним джерелом фінансування українських освітніх організацій залишається державний та місцеві бюджети, що у сучасних реаліях країни є не результативним та потребує реформування діючої моделі фінансування освітніх організацій.

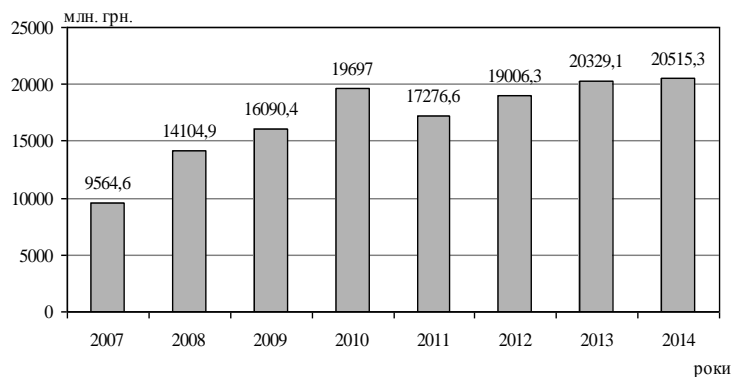

Рис. 6. Заплановані витрати на державне замовлення, млн. грн.

Джерело: складено автором відповідно даних [19].

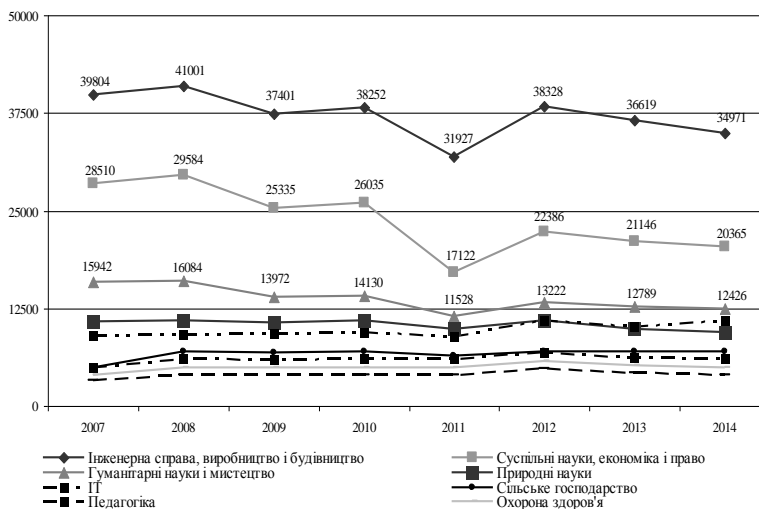

Рис. 7. Кількість бюджетних місць у розрізі напрямів та спеціальностей підготовки здобувачів вищої освіти України за 2007-2014 рр.

Джерело: складено автором відповідно даних [19].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Проведений загальний аналіз фінансування ВО України свідчить, що основним джерелом фінансування українських освітніх організацій залишається державний та місцеві бюджети, що у сучасних реаліях країни є не результативним та потребує реформування діючої моделі фінансування освітніх організацій. Нова модель має передбачати заміну попереднього затратного механізму виділення коштів з державного бюджету на цільовий, такий, що врахував би не лише витрати освітньої організації на підготовку одного студента, а й характер конкретних програм навчання та наукових досліджень, актуальність і якість яких визначається на конкурсній основі з урахуванням особистих потреб, інтересів і здібностей особистостей, та передбачав би у вартості підготовки спеціаліста частку накопичення, що може бути спрямована на розвиток матеріально-технічної бази, мотивацію та стимулювання працівників освіти тощо.

Що ж стосується працевлаштування випускників освітніх організацій України, то проведений нами аналіз матеріалів, представлених на сайті Державної статистичної служби України [17], свідчить про певний дисбаланс між потребами працедавців у працівниках та зайнятим населенням. Так, відповідно офіційних даних (станом на 01.03.2016 р.) пропозиція робочої сили перевищує її попит у 13 разів (загальна кількість офіційних безробітних в країні 508,2 тис. чол., загальна кількість вакансій – 38,9 тис. од. – *примітка автора*) [17]. Проблема працевлаштування є сьогодні однією із найгостріших як для країни в цілому, так і для окремих освітніх організацій, тому як є основним результатом ВО та відповідно формою прояву її якості. Дисбаланс, який існує наразі на ринку праці пов'язаний із рядом, як економічних, організаційних, так і соціальних причин: з одного боку, це диспропорції між кількістю робочих місць за певним видом економічної діяльності та кількістю випускників за певними спеціальностями, за якими здійснюють підготовку освітні організації, а з іншого – протиріччя між вимогами працедавців (бажання мати молодих, висококваліфікованих та швидко адаптованих до робочого місця працівників за вельми низьку заробітну платню) та випускників (бажання отримувати високу заробітну платню при низьких вимогах щодо набутих компетентностей).

З огляду проведених нами досліджень, сучасному ринку освітніх послуг України властивий ряд як організаційних, так і економічних проблем, які повинні сьогодні привертати найбільшу увагу, зокрема:

- демографічна ситуація;
- зміни у структурі та кількості освітніх організацій;
- відтік професіоналів з освітньої сфери;
- недовірливість чинної моделі фінансування освітніх організацій;
- диспропорції на ринку праці;
- зниження якості вищої освіти тощо.

Вирішення зазначених проблем безпосередньо пов'язано із головними пріоритетами, що визначає сьогодні ЄПВО на наступне десятиріччя, а саме: працевлаштування та соціальний вимір; «навчання впродовж життя»; студентоцентроване навчання; освіта, дослідження та інновації; міжнародна відкритість (транснаціональна освіта); мобільність; збір даних; інструменти забезпечення прозорості, зокрема у сфері якості та визнання освітніх програм/освітніх організацій; фінансування [21, с. 11 – 12].

Реалізація вищезазначених пріоритетів у рамках ініціативи «Європа 2020» (Europe 2020) та «Освіта і навчання 2020» (Education & Training 2020)) потребує досягнення основних цілей – мобільність, диверсифікація та якість (див. рис. 8) [22; 23].

Відповідно до Національного освітнього глосарію [24] та джерела [25], поняття зазначених цілей розкривається наступним чином:

- «мобільність (mobility) – ключовий принцип формування європейських просторів ВО і досліджень, що передбачає різноманітні можливості для вільного переміщення студентів, викладачів, дослідників, адміністраторів у цих просторах з метою академічного і загальнокультурного взаємозбагачення, слугує забезпеченню цілісності зазначених європейських просторів»;
- «диверсифікація ВО (diversification of Higher Education) – розширення видів та форм ВО, створення альтернативних ВНЗ, що відбиває потреби суспільства у різних за фахом кваліфікованих спеціалістах»;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

– «якість ВО (quality of Higher Education) – характеристика ВО, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи і суспільства».

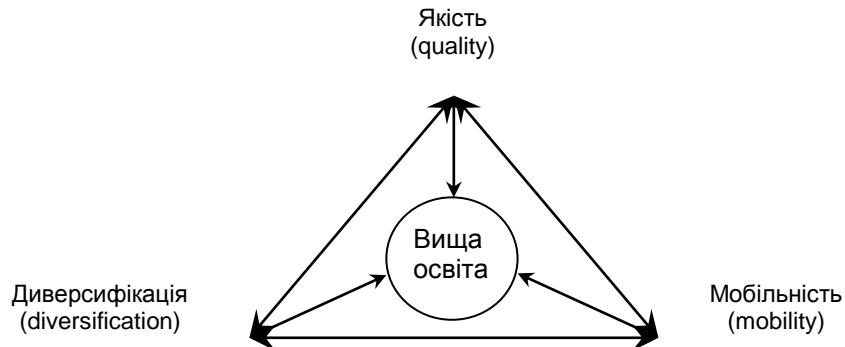

Рис. 8. Піраміда базових цілей перспективного розвитку сфери вищої освіти в рамках ініціативи «Європейський простір вищої освіти»

Джерело: складено відповідно даних [22; 23].

– «якість ВО (quality of Higher Education) – характеристика ВО, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи і суспільства».

Для досягнення поставлених цілей, Європейськими освітніми співтовариствами відповідно до «Education & Training 2020» окреслено наступні групи напрямів діяльності: 1) реалізація концепцій безперервної освіти і мобільності; 2) підвищення ефективності і якості освіти та навчання; 3) просування зусиль в напрямку соціальної єдності та справедливості; 4) посилення творчої, інноваційної складової освітнього процесу [22].

Кількісними показниками, що оцінюють результати діяльності на рівні особистостей, у цих напрямках та досягнення визначених цілей у ВО на 2020 рік відповідно до «Education & Training 2020» є:

- щонайменше, 10% молоді у віці 18 – 24 роки повинні бути охоплені ВО;
- щонайменше, 40% людей у віці 30 – 34 роки повинні мати завершені форми ВО;
- щонайменше, 15% дорослого населення повинні брати участь у навчанні протягом усього життя;
- щонайменше, 20% випускників ВНЗ та 6% людей 18 – 34-річних з початковою професійною кваліфікацією повинні витратити деякий час на вивчення або навчання за кордоном;
- щонайменше, 82% повинно бути працевлаштованих випускників ВНЗ та людей у віці 20-34 роки (які завершили навчання у ВНЗ понад 1 – 3 років тому) [22].

Основні світові пріоритети розвитку у сфері ВО та визначені цілі, потребують від українських освітніх організацій рішучих дій у напрямку їх реалізації, зокрема таких, що будуть зорієнтовані «не на минуле, а на майбутнє» [21, с. 27], зокрема:

- зміна характеру освітніх програм з масової уніфікованої освіти на індивідуальну клієнтоорієнтовану траєкторію навчання здобувачів ВО;
- впровадження у практику освітніх організацій обов'язкової внутрішньої та зовнішньої мобільності як викладацького складу, так і здобувачів ВО, що забезпечить підвищення якості, як трудової, так і освітньої діяльності;
- усвідомлення ролі якості ВО, розвиток систем управління якістю, що забезпечить результативний механізм контролю та управління за діяльністю освітніх організацій, з посиленням акцентів саме на здобутих результатах, кількісна оцінка яких демонструє досягнення конкретно визначених цілей ВО та забезпечує порівнянність освітніх організацій як у межах країни, так й іншими країнами світу.

Висновки. З огляду проведених в роботі досліджень, вважаємо, що визначення перспектив розвитку українських освітніх організацій у сучасних реаліях, потребує урахування як

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

національних тенденцій їх функціонування, так і вимог міжнародної, зокрема європейської, освітньої спільноти. Аналізуючи сучасний стан розвитку освітньої сфери України, було встановлено прагнення до інтеграції у ЄПВО, що відбивається у реформуванні освітньої системи через узгодження освітніх (наукових) та кваліфікаційних рівнів, узгодження за формою та змістом освітніх програм, оптимізація мережі освітніх організацій тощо, але при цьому, наявні ряд проблем, як демографічних, фінансових, так і проблем на ринку праці.

Підсумовуючи, зазначимо, що для вирішення існуючих проблем в контексті вимог ЄПВО, українські освітні організації повинні встановити для себе пріоритети, аналогічні до визначених ЄПВО, відповідно чого, мобільність, диверсифікація та якість повинні стати головними організаційно-економічними напрямками їх подальшого розвитку. Кожен із яких має бути реалізований наступним чином:

1) «мобільність ВО» для освітніх організацій України повинна враховувати, як студентську мобільність, так і мобільність персоналу, зокрема:

– мобільність студентська має бути організована через навчання здобувачів ВО освітніх організацій України, у режимі он-лайн повністю або частково, в освітніх організаціях інших країн світу. Така освіта може носити як формальний, так і неформальний чи інформальний характер та мати різну тривалість залежно від поставлених цілей та завдань, що відповідатиме прийнятому міжнародною освітньою спільнотою транснаціональному характеру ВО та поглиблюватиме міжкультурні компетенції майбутніх фахівців;

– мобільність персоналу має бути організована освітніми організаціями через навчання та (чи) викладання працівників освітніх організацій України у режимі он-лайн повністю або частково, в освітніх організаціях інших країн світу, виключаючи міграцію. Мобільність персоналу також відповідатиме транснаціональному характеру ВО та поглиблюватиме чи підвищуватиме рівень знань та рівень викладання дисциплін в освітніх організаціях України;

2) «диверсифікація ВО» має бути спрямована на зміну характеру процесу навчання, підходів до викладання та освітніх програм з масового уніфікованого теоретичного навчання до індивідуального професійно-практичного, а також зміну моделі фінансування, що призведе до появи в Україні нових освітніх організацій, орієнтованих на потреби суспільства;

3) «якість ВО» має бути спрямована на створення систем управління якістю, формування принципів оцінки та розвиток культури якості в освітніх організаціях України, що демонструвати досягнення здобувачами відповідних результатів своєї освіти, а освітніми організаціями виконання встановлених цілей у ВО.

Розвиток освітні організації країни у зазначених напрямках забезпечить їм можливість задоволення вимог усіх зацікавлених у ВО сторін, а першу чергу – потенційних споживачів освітніх послуг. Перспективами подальших досліджень автора у цьому напрямку є пошук об'єктивних критеріїв та показників оцінювання якості ВО, які б відображали основні вимоги та цілі ВО.

Література

1. Баша, І. М. Маркетингові дослідження на ринку освітніх послуг : дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Баша Інна Миколаївна, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2015. – 237 с.
2. Гуменюк, А. Проблеми інтеграції української освіти до європейського освітнього простору [Електронний ресурс] / А. Гуменюк, Т. Ковальчук. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1214/84/>.
3. Вища освіта України: стан та проблеми / І. Б. Жилияєв, В. В. Ковтунець, М. В. Сьомкін. – К. : Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. – 96 с.
4. Кинелев, В. Г. Контури системи образования XXI века / В. Г. Кинелев // Информатика и образование. – 2000. – № 5. – С. 2–8.
5. Мартякова, О. В. Регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці на основі механізму управління їх якістю [Електронний ресурс] / О. В. Мартякова, С. М. Свігова, О. В. Мудра // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – Режим доступу : <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>.
6. Оболенська, Т. Є. Наукові засади формування конкурентного ринку освітніх послуг для функціонування ринку праці / Т. Є. Оболенська // Теорія і практика маркетингу в Україні: монографія / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак, В. Я. Кардаш, В. П. Пилипчук та ін.; за наук. ред. д. е. н., проф., акад. АПН України А. Ф. Павленка. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 13–57.
7. Остапченко, В. Д. Концепция товарного образовательного производства в системе высшего образования / В. Д. Остапченко // Молодежь, образование, рынок. – М. : НИИВО. – 1992. – С. 83–92.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

8. Фади́на, Т. В. Рынок образовательных услуг как фактор развития инновационной экономики / Т. В. Фади́на // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1 (4). – С. 438–444.
9. Шепеленко, О. В. Сучасні тенденції розвитку системи вищої освіти та її інформаційного потенціалу як основи стратегії розвитку України / О. В. Шепеленко, Н. Є. Мащенко // Менеджер. – Донецьк : ДонДУУ. – 2012. – № 1 (59). – С. 236–241.
10. Международная стандартная классификация образования МСКО 2011 [Электронный ресурс] / Канада : Институт статистики ЮНЕСКО, 2013. – 87 с. – Режим доступа : <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/iscde-2011-ru.pdf>.
11. Про затвердження національної рамки кваліфікацій [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 / Портал ЛІГА:ЗАКОН. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP111341.html.
12. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
13. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року. Статистичний бюлетень. – К. : Держкомстат України, 2015. – 169 с.
14. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року. Статистичний бюлетень. – К. : Держкомстат України, 2014. – 165 с.
15. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2000/2001 навчального року. Статистичний бюлетень. – К. : Держкомстат України, 2001. – 84 с.
16. Официальные курсы валют НБУ на 01.01. 2000 – 2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bankstore.com.ua/component/option,com_bankstore/Itemid,233/task,showcurrencydailyrates/bank_id,123286/currency_id,16/rate_type,0/year,2000/month,1/day,1/.
17. Державна служба статистики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
18. Современное состояние рынка образовательных услуг в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.dissertlib.com/left_menu%20rapka/sovr_sost.php.
19. Світяшук, І. Державне фінансування підготовки кадрів у вищій освіті: досвід та виклики [Електронний ресурс] / І. Світяшук, А. Солодько, Є. Стадний. – К. : Центр дослідження суспільства, 2014. – 76 с. – Режим доступу : http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/055/original/Report_CSR_finance_HEI.pdf?1410506631.
20. Національні рахунки освіти України у 2012 році. Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 6 с.
21. Основные тенденции развития высшего образования: глобальные и болонские измерения / под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. – 352 с.
22. Strategic framework – Education & Training 2020 [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm.
23. Communication from the commission Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth [Electronic resource]. – Access mode: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=%20COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.
24. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш [та ін.]; за ред. Д. В. Табачника, В. Г. Кременя. – К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.
25. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали / [упорядники: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин]. – Частина 2. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004.– 202 с.

References

1. Basha, I. M. (2015) "The marketing researches on the market of educational services", Abstract of Ph.D. dissertation, Economics and management of enterprises (by types of economic activity), Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
2. Gumeniuk, A. & Kovalchu, T. (2015) "Problems of integration of Ukrainian education to European educational space". Retrieved from : <http://vuzlib.com/content/view/1214/84/> (Accessed 18 July 2016) [in Ukrainian].
3. Zhiliaev, I. B., Kovtunec, V. V. & Siomkin, M. V. (2015), Vyshha osvita Ukraini: stan ta problema, [Higher education in Ukraine: condition and problems], Research Institute of Informatics and law of the National Academy of legal Sciences of Ukraine, Institute of higher education National Academy of pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, pp. 96 [in Ukrainian].
4. Kinelev, V. G. (2000) "Outlines of the educational system of the XXI century" Informatics and education", *Informatika i obrazovanie*, vol. 5, pp.2–8 [in Russian].
5. Martjakova, O. V., Svigova, S. M. & Mudra, O. V. (2013) "Regulation of interaction of markets of educational services and labour on the basis of the mechanism of quality management", *Marketing i menedzhment innovacij*, vol. 3. Retrieved from : <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/> (Accessed 02 September 2016) [in Ukrainian].
6. Obolens'ka, T. E., Pavlenko, A. F., Vojchak, A. V., Kardash, V. Ja., Pilipchuk, V. P. and others (2005) "Naukovi zasady formuvannja konkurentnogo rinku osvithnih poslug dlja funkcionuvannja rinku praci" [Scientific bases of formation of competitive market of educational services for the functioning of the labor market] [monograph]. *KNEU*, Kyiv, Ukraine, pp. 13–57 [in Ukrainian].
7. Ostapchenko, V. D. (1992) "Konceptiia tovarnogo obrazovatel'nogo proizvodstva v sisteme vysshogo obrazovaniia" [The concept of commodity production in the educational system of the institution of higher education], *Molodezh, obrazovanie, rynek / Nil vysshogo obrazovaniia*, Moscow, Russian Federation, pp. 83–92 [in Russian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

8. Fadina, T. V. (2011) "Market of educational services as a factor in the development innovation economy", *Biuleten Mizhnarodnogo Nobelivskogo ekonomichnogo forumu*, vol. 1 (4), p. 438–444 [in Ukrainian].
9. Shepelenko, O. V. & Mashhenko, N. E. (2012) "Modern trends in the development of the higher education system and its information potential as the basis of strategy of development of Ukraine", *Menedzher*, DonDUU, Donetsk, Ukraine, vol. 1 (59), pp. 236–241 [in Ukrainian].
10. UNESCO Institute for Statistics (2015) "ISCED : International Standard Classification of Education". Retrieved from : <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-ru.pdf> (Accessed 10 May 2016) [in Ukrainian].
11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the national framework of qualifications 3"". Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP111341.html (Accessed 15 July 2016) [in Ukrainian].
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "Of higher education". Retrieved from : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> (Accessed 05 September 2016) [in Ukrainian].
13. State Statistics Committee of Ukraine (2015) "Main indicators of activity of higher educational establishments of Ukraine at the beginning of the 2014/15 school year." *Statistical Bulletin*, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
14. State Statistics Committee of Ukraine (2014) "Main indicators of activity of higher educational establishments of Ukraine at the beginning of the 2013/14 school year." *Statistical Bulletin*, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
15. State Statistics Committee of Ukraine (2001) "Main indicators of activity of higher educational establishments of Ukraine at the beginning of the 2000/2001 school year." *Statistical Bulletin*, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
16. Bankstore. Informational portal about banks of Ukraine. "The official NBU exchange rates at 01.01. 2000 – 2015". Retrieved from : http://www.bankstore.com.ua/component/option,com_bankstore/Itemid,233/task,showcurrencydailyrates/-bank_id,123286/currency_id,16/rate_type,0/year,2000/month,1/day,1/ (Accessed 05 July 2016) [in Ukrainian].
17. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from : <http://ukrstat.gov.ua/>.
18. Disserlib.com "The current state of the market of educational services in Ukraine". Retrieved from : http://www.disserlib.com/left_menu%20papka/sovr_sost.php (Accessed 20 May 2016).
19. Svitjashhuk, I. Solod'ko, A. & Stadnij, E. (2014) "State funding for training in higher education: practices and challenges", *Centr doslidzhennja suspil'stva*, Kyiv, Ukraine, pp. 46. Retrieved from : http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/055/original/Report_CSR_finance_HEI.pdf?1410506631 (Accessed 20 May 2016) [in Ukrainian].
20. State Statistics Service of Ukraine (2016) "Documents of state statistics service of Ukraine: statistical information / Demographic and social statistics / labour Market / Employment and unemployment". Retrieved from : <http://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 02 September 2016) [in Ukrainian].
21. Baidenko, V. I. (2010), *Osnovnye tendentsii razvitiia vysshogo obrazovaniia: globalnye i bolonskiye izmereniia*, [The main trends of higher education development: global and Bologna measurement], *Issledovatel'skii tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov*, Moscow, Russian Federation, pp. 352 [in Russian].
22. Strategic framework – Education & Training 2020. Retrieved from: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm (Accessed 05 July 2016).
23. Communication from the commission Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Retrieved from : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=%20COM:2010:2020:FIN:EN:PDF> (Accessed 05 July 2016).
24. Babin, I. I., Bolyubash, Y. Y. & Garmash, A. A. (2011), *Nacional'nij osvittnij glosarij : vishha osvita*, [National educational Glossary: higher education], (edited by D. V. Tabachnyk and V. G. Kremen), TOV «Vydavnychii dim «Pleiadi», Kyiv, Ukraine, p.100 [in Ukrainian].
25. Stepko, M. F., Boljubash, Ja. Ja., Shinkaruk, V. D., Grubinko, V. V. & Babin, I. I. (2004), *Osnovni zasady rozvytku vyshhoi osviti Ukraini v konteksti Bolonskoho protsesu. Dokumenty i materialy*, [The basic principles of development of higher education of Ukraine in context of Bologna process. Documents and materials] Vid-vo TNPU im. V. Gnatjuka, Ternopil, Ukraine, Part 2, pp. 202 [in Ukrainian].

Надійшла 09.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Станкевич, І. В. Організаційно-економічні напрямки розвитку українських освітніх організацій в контексті вимог європейського простору вищої освіти / І. В. Станкевич // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 60-75.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 339.137.2:639.3:339.923

С. С. Шепелєв, здобувач

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВПЛИВУ ЗРОСТАЮЧОГО ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

Анотація. У статті розкрито сучасні напрями підвищення конкурентоспроможності рибного господарства з урахуванням особливостей у формуванні попиту та пропозиції на товарну рибу та морепродукти. Доведено важливість рибного господарства для місцевих та глобальних продовольчих систем та необхідність забезпечення здорового харчування, відмічено позитивний ефект у питанні зменшення волатильності цін завдяки посиленню контролю над виробництвом риби та рибної продукції, стабілізації її постачання.

Ключові слова: конкурентоспроможність; волатильність цін; глобальний ринок; попит; пропозиція; товарна риба; морепродукти; рибне господарство.

С. С. Шепелєв, соискатель

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЫБНОГО ХОЗЯЙСТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВЛИЯНИЯ РАСТУЩЕГО ГЛОБАЛЬНОГО РЫНКА

Аннотация. В статье раскрыты направления повышения конкурентоспособности рибного хозяйства с учетом особенностей в формировании спроса и предложения на товарную рыбу и морепродукты. Доказана важность рибного хозяйства для местных и глобальных продовольственных систем и необходимость обеспечения здорового питания отмечен положительный эффект в вопросе уменьшения волатильности цен благодаря усилению контроля над производством рыбы и рибной продукции, стабилизации ее поставки.

Ключевые слова: конкурентоспособность; волатильность цен; глобальный рынок; спрос; предложение; товарная рыба; морепродукты; рибное хозяйство.

S. S. Shepelev, Applicant

THE COMPETITIVENESS OF THE FISHERIES THROUGH THE PRISM OF THE IMPACT OF THE GROWING GLOBAL MARKET

Abstract. In the article the modern ways of increasing the competitiveness of Fisheries allowing for the formation of supply and demand for commodity fish and seafood. Importance of Fisheries for local and global food systems and the need to ensure a healthy diet observed a positive effect on the issue of reducing the volatility of prices by strengthening control over the production of fish and stabilize its supply.

Keywords: competitiveness; price volatility; global market demand, supply; market fish; seafood; fisheries.

Актуальність теми дослідження. Товарна риба та морепродукти останнім часом позиціонуються як продукція, що посідає у глобальному вимірі, у зовнішній торгівлі, перші місця. Крім того, реалізація та рух такої продукції спрямовані від країн з низькими доходами до країн із досить високими доходами. Кілька останніх років, власне починаючи з 2011 року, в Україні вибудувалась нова, відмінна від попередніх років, система планування і проведення структурних реформ задля підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства. Водночас важливість рибного господарства для місцевих та глобальних продовольчих систем, його роль у забезпечення здорового харчування, особливо для незаможного населення, залишаються без належної уваги та очевидно недооцінюються.

Постановка проблеми. Стаття спрямована на вивчення проблем формування і реалізації заходів підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства з необхідністю розроблення науково-практичних рекомендацій для вирішення проблемного питання щодо

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

зменшення розміру орендної плати за землі водного фонду як державної, так і комунальної власності для забезпечення населення доступною по ціні продукцією аквакультури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ринки товарної риби та морепродуктів, включаючи дрібну сушену рибу, існують всюди і знаходяться в центрі уваги багатьох провідних вчених-економістів. У країнах, що розвиваються вони доступні і для незаможного населення, оскільки харчові продукти для них продаються за низькими цінами [1, с. 784–786]. Як стверджують провідні зарубіжні дослідники Т. Сігборн та Ф. Ейш, збільшення обсягів штучно вирощеної продукції аквакультури, особливо в країнах Азії, сприяло стабілізації цін на рибу, зберігаючи їх на рівні, доступному для незаможних людей [2, с. 784–786]. Аквакультура також позитивно впливає на зменшення волатильності цін завдяки посиленню контролю над виробництвом риби та рибної продукції, стабілізації їх постачання. Дослідження підтверджують, що у Бангладеш обсяги виробництва продукції аквакультури збільшились за останнє десятиріччя більш ніж удвічі.

При цьому вчені Б. Белтон та С. Тілстед, вивчали питання зменшення цін на фермерську товарну рибу, що у результаті зробило цей харчовий продукт більш доступним для незаможних людей. Однак ціни на місцеву, туводну живу рибу, яка виловлена в умовах рибальства та яку споживає незаможне населення, різко зросли [3, с. 77–87; 4, с. 609–620]. Безперечно, вказане підтверджує думку про те, що рибальство та аквакультура здатні відігравати додаткову роль у збільшенні наявності та доступності риби та морепродуктів.

Маємо можливість стверджувати, що у науковій фаховій літературі активно вивчаються і дискутуються проблеми, пов'язані із пошуком напрямів підвищення конкурентоспроможності галузі рибного господарства. Проте віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних учених у дослідженні даної проблематики, потрібно зазначити, що недостатнє зосередження на проблемах підвищення конкурентоспроможності окремо як сектору рибальства, так і аквакультури в Україні, під час виокремлення важелів впливу на розвиток галузі, є прикладом невикористаних можливостей, які мають бути реалізовані з метою забезпечення здорового харчування населення.

Виклад основного матеріалу. Рибальство є досить різноманітним за кількістю видів риби, що використовуються, у той час як аквакультура ґрунтується на вирощуванні декількох вибраних видах риби. Як вважають вчені Дж. Богард, М. Віел та С. Тілстед, корисність вживання риби пов'язана зокрема з високою концентрацією біодоступних мінералів, важливих жирних кислот та тваринних білків [5, с. 120–133; 6, с. 222–229]. На думку дослідника піднятих проблемних питань М. Хансена, як джерело високо біоактивного кальцію, дрібна риба дуже важлива у харчуванні бідних людей, позбавлених таких продуктів як молоко та молочні продукти [7, с. 148–154]. Те ж саме стосується і цинку та заліза, які, як вважається, є «проблемними поживними речовинами» у глобальному вимірі. Поживна цінність риби може бути також підвищена шляхом розвитку ланцюгів з поліпшення споживчої цінності кінцевого продукту. Вказане має зменшити понесені втрати та бути досягнутим за рахунок розвитку технологій додаткової переробки риби, переважно в'ялення та копчення риби, для збільшення термінів її зберігання, концентрації поживних речовин, збільшення доступності риби та рибної продукції незалежно від сезону, зниження податкового навантаження на виробників продукції аквакультури, встановлення фіксованого розміру орендної плати для земельних ділянок, задіяних в аквакультурі. Направлення інвестицій на розвиток ланцюгів місцевих та регіональних ринків риби, виступає ефективним напрямком забезпечення доступності харчових продуктів для незаможних верств населення. Поліпшення якості та збільшення обсягів виробництва риби та морепродуктів потребує додаткових інвестицій як в управління рибальством з метою підтримання різноманіття та забезпечення того, щоб рибні ресурси не було переловлено, так і в зростання кількості вирощуваних і культивованих в аквакультурі видів риби та підвищення конкурентоспроможності самої галузі рибного господарства.

Для вирішення поставлених задач у статті використовувалася низка загальних і спеціальних методів наукового дослідження, до числа яких варто віднести наступні: системний – при формуванні теоретичних та методичних положень конкурентоспроможності рибного

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

господарства з урахуванням особливостей у формуванні попиту та пропозиції на рибу; аналізу, синтезу та логічного узагальнення – для визначення особливостей та обґрунтування закономірностей у питанні зменшення волатильності цін шляхом посилення контролю над виробництвом та реалізацією риби; моделювання – для виявлення цілей рибогосподарської, мультисекторальної політики у різних блоках завдань: ефективного управління та захисту виробничих систем, диверсифікації виробничих систем, створенні додаткової вартості та розвитку ринків риби, врахуванні потреб та уподобань споживачів.

Все більш актуальним з огляду на забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства, досягнення продовольчої безпеки і якісного харчування постає питання зменшення прямих втрат риби та відходів від переробки. Втрати риби та відходи від переробки становлять до 39 % від вивантажень риби-сирця у світовому масштабі, з величезними обсягами викидів частини вилову, що викидається у море, у процесі морського рибальства ще до вивантаження риби [8]. Втрати після вилову є досить високими у країнах з низьким рівнем доходу через слабку інфраструктуру, відсутність адекватної кількості холодильних потужностей, переробних потужностей та складських приміщень. В той час у країнах з високим рівнем доходів великі втрати є на рівні рітейлу та кінцевого споживача. Зменшення втрат та відходів можуть базуватись на поліпшенні умов для працівників, серед яких багато жінок. Особливо це стосується країн з низькими доходами. Також важливим є поліпшення технологій переробки для того, щоб вирішувати проблеми у пік сезонного вилову, зменшення залежності споживання від сезону та збільшенні доступності риби для населення, які не мають можливості купувати та споживати свіжу рибу.

Якщо проаналізувати цілі рибної політики в Україні та в світі, видно, що вони залишаються секторальними і включають лише обмежений докладний розгляд конкурентоспроможного потенціалу рибного господарства у досягненні більш широких соціальних цілей, таких як харчування, здорова їжа та сталість її постачання і отримання. Важливим, на наш погляд, є наукові думки М. Ахмеда і М. Лоріка відносно максимального збільшення продуктивності та потенціалу усього рибного господарства [9, с. 125–141; 10].

Тому в роботі пропонується заходи вітчизняної рибної політики здійснювати за такими напрямками: а) врахування потреб та уподобань споживачів у харчових продуктах; б) диверсифікація виробничих систем; в) створення додаткової вартості та розвиток ринків риби та рибної продукції; г) ефективне управління, регулювання та захист виробничих систем.

Врахування потреб та уподобань споживачів у харчових продуктах. Подальший розвиток і функціонування рибного господарства має передбачати дотримання підходів, що забезпечують якісне харчування. Але все це має бути підтримане саме забезпеченням і оцінкою галузевої конкурентоспроможності. Необхідно поєднувати і враховувати культурні уподобання, звички у харчуванні, потреби у поживних речовинах споживачів, зокрема вразливих груп, таких як жінки, діти та люди похилого віку. Також доцільно розробляти плани управління рибним господарством та водними біоресурсами, що включали б підтримку різноманітного постачання багатих на поживні речовини продуктів. Також має бути на належному рівні оцінена важливість споживчих уподобань у формуванні попиту на певні види риби та рибної продукції, морепродуктів. Особливо вказане може мати важливі наслідки під час аналізу тенденцій попиту та формування прогнозних моделей постачання риби та рибної продукції на майбутні періоди.

Диверсифікація виробничих систем. Інтегровані та диверсифіковані виробничі системи, впливаючи на харчування людей, можуть суттєво розширити комплексні вигоди від рибного господарства в питанні забезпечення здорового харчування населення. З метою поліпшення доступності різноманітної та здорової їжі, продуктів, що містять поживні речовини, потрібно розширити сферу підтримки рибного господарства з метою виробництва більшого різноманіття видів риби і збільшення асортименту рибної продукції.

Диверсифікація рибогосподарського виробництва зумовлена об'єктивними причинами як природного, так і економічного характеру. Вона позитивно впливає на економічну, соціальну і екологічну ефективність рибницьких господарств. Через реалізацію проектів диверсифікації рибогосподарського виробництва покращується використання водних об'єктів, засобів

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

виробництва, трудових і рибних ресурсів, займаються додаткові ніші на ринках, стабілізується фінансове становище рибницьких господарств, у більш повній мірі задовольняється сукупний попит на рибу та рибну продукцію.

Створення додаткової вартості та розвиток ринків риби та рибної продукції. Обрані напрями функціонування та розвитку рибного господарства зосереджені на торгівлі та ринках риби, рибної продукції для забезпечення виробництва і реалізації достатньої кількості безпечної для харчування людини риби до країн саме з високим рівнем доходів. На розвиток даних ринків, як правило, направляються великі інвестиції, переважно у системи інспекції з продовольчої безпеки та поліпшення відстежуваності. Також слід відмітити, що країни-імпортери часто наполягають на сертифікації безпосередньо ланцюгів постачання. Водночас потрібно зазначити, що розвиток даних ринків має бути переорієнтований у напрями сприяння доступності риби та морепродуктів та забезпечення споживчих можливостей незаможного населення. Вказане переважно стосується поширених місцевих та регіональних ринків, де реалізується сушена та копчена дрібна риба від якої залежить населення з невисоким рівнем доходу. У такому випадку потрібне розширення координації між секторами національної економіки, залучених у процес рибогосподарського виробництва, зокрема транспорту та інфраструктури, соціального добробуту. Увагу слід було б приділити постачанню різних, багатих на поживні речовини видів риб, створенню та підтриманню відповідної інфраструктури для забезпечення належної якості рибної продукції. Безперечно вказане дає можливість зробити висновок про те, що без виваженої державної підтримки рибне господарство буде залишатися досить чутливим до негативних впливів зростаючого глобального ринку, на якому прогнозується зростання реалізація риби та морепродуктів до країн з достатньо високими доходами.

Ефективне управління, регулювання та захист виробничих систем. Ефективне управління та регулювання у рибному господарстві з метою досягнення конкурентоспроможності полягає у тому, щоб рибницькі господарства та переробні підприємства мали рівноправний доступ як до загальних водних, так і рибних ресурсів. Необхідно пам'ятати, що виробництво риби є не лише використанням водного та морського простору. Водночас будівництво гребель на річках та озерах, висушування багатих на рибні запаси річкових заплав та боліт, прибережна урбанізація, розвиток туризму – всі перелічені вище заходи створюють конкуренцію для розвитку виробництва риби та рибної продукції.

У глобальному вимірі існує потреба в тому, щоб збільшити споживання дрібної риби, наприклад, сардин та анчоусів людиною. Зменшення природних запасів риб та пов'язані з цим зростаючі витрати спонукають до використання альтернативних інгредієнтів для кормів для риб, що вирощуються в аквакультурі, зокрема багаті на поживні речовини водорості. Тож потрібна потужна скоординована державна політика та відповідні дії для забезпечення нарощування обсягів виробництва продукції рибного господарства саме в даному секторі економіки. У більшості випадків товаровиробники аквакультури є основними платниками податків, роботодавцями у відповідній сільській територіальній громаді. Отже, держава має дбати про створення сприятливих умов для розвитку рибогосподарського виробництва.

Сказане вище спонукає нас провести дослідження у частині вирішення проблеми зменшення орендної плати за водогосподарські об'єкти для цілей аквакультури та встановлення відповідного розміру оподаткування рибогосподарських товаровиробників – платників єдиного податку четвертої групи. Відповідно до чинного законодавства річна сума орендної плати за землі водного фонду для суб'єктів аквакультури складає від 3% до 12% нормативної грошової оцінки. Наведена розбіжність у розмірі орендної плати є на сьогодні неприйнятною для суб'єктів рибного господарства у галузі аквакультури, що призводить до неконтрольованих зловживань та робить діяльність у цій сфері завідомо збитковою.

У результаті проведеного дослідження, нами було з'ясовано, що після набрання чинності 1 січня 2015 року нової редакції Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI, податкове навантаження на рибогосподарських товаровиробників, у тому числі суб'єктів рибного господарства у галузі аквакультури, значно підвищилось. Це пов'язано із тим, що рибницькі господарства одразу були переведені на єдиний податок четвертої групи спрощеної системи оподаткування з

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

фіксованого сільськогосподарського податку. Тенденції зміни розмірів податків для рибницьких господарств за використання земель водного фонду для суб'єктів аквакультури після податкової реформи 2014 року наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок розмірів податків для підприємств аквакультури за використання земель водного фонду після податкової реформи 2014 року

№ п/п	Назва адміністративно-територіальної одиниці	Нормативно-грошова оцінка 1 га землі, грн., станом на		Мінімальна орендна плата 1 га земель, грн.		Фіксований сільськогосподарський податок, грн/га в рік	Єдиний податок 4 групи, грн/га в рік
		01.07.1995 (до реформи)	01.01.2015 (після реформи)	до реформи	після реформи		
1	АР Крим	7703,18	30789,64	221,86	923,68	110,93	415,66
2	Вінницька	6895,46	27561,18	198,57	826,83	99,29	372,07
3	Волинська	6242,26	24950,35	179,78	748,51	89,89	336,82
4	Дніпропетровська	6781,33	27104,99	195,32	813,14	97,66	365,91
5	Донецька	7266,84	29045,57	209,30	841,36	104,65	392,11
6	Житомирська	4290,92	17150,82	123,59	514,52	61,79	231,53
7	Закарпатська	5499,51	21981,56	157,52	659,44	78,76	296,75
8	Запорізька	7054,95	28198,67	203,21	845,96	101,61	380,68
9	Івано-Франківська	5956,05	23806,35	171,55	714,19	85,77	321,38
10	Київська	6665,44	26641,79	191,96	799,25	95,98	359,66
11	Кіровоградська	6691,79	26747,09	192,75	802,41	96,38	361,08
12	Луганська	5529,19	22100,18	159,24	663,02	79,62	298,35
13	Львівська	5550,43	22185,10	159,87	665,53	79,93	299,49
14	Миколаївська	5496,00	21967,54	158,31	659,02	79,15	296,56
15	Одеська	5861,23	23427,36	168,80	702,87	84,40	316,26
16	Полтавська	7141,29	28543,76	208,41	856,31	104,21	385,34
17	Рівненська	6547,79	26171,55	188,57	785,14	94,28	353,31
18	Сумська	6135,15	24522,22	176,72	735,66	88,36	331,04
19	Тернопільська	6263,06	25033,47	190,54	751,00	95,27	337,95
20	Харківська	6777,29	27088,85	195,22	712,66	97,61	365,69
21	Херсонська	7234,35	28915,72	207,77	867,47	103,88	390,36
22	Хмельницька	7192,21	28747,28	207,17	862,41	103,59	388,08
23	Черкаська	8300,21	33175,94	239,08	995,27	119,54	447,87
24	Чернівецька	7088,61	28333,20	204,19	849,99	102,09	382,49
25	Чернігівська	5091,93	20352,47	146,65	610,57	73,33	274,75
У середньому по Україні		6450,25	25781,70	186,24	768,24	93,71	348,04

Окремої уваги заслуговує нова проблема, оскільки вказані зміни призвели до того, що для цих господарських суб'єктів базою оподаткування є нормативна грошова оцінка землі, що знаходиться в оренді, а ставка податку зросла майже втричі, тобто до 1,35 з 0,45.

Практична реалізація можливостей прибуткової діяльності в аквакультурі ускладнюється тим, що суб'єкт аквакультури за користування на умовах оренди водним об'єктом має сплатити орендну плату не тільки за землю, але й за гідротехнічні споруди та водний об'єкт. У такій ситуації суб'єкт господарювання має досить значні виробничі витрати, а також у повній мірі сплачує податки. При цьому прибуток від реалізації товарної риби та рибопосадкового матеріалу теоретично може бути отриманий лише на третій рік. Це пов'язано з біологічними особливостями вирощування продукції аквакультури, оскільки середня тривалість виробничого процесу складає не менше як 30 місяців.

Дослідження в черговий раз підтверджують, що нормативна грошова оцінка також збільшилась в чотири рази завдяки зміні порядку її визначення. Якщо звернутись до попередньої редакції документу, нормативна грошова оцінка визначалась станом на 1 липня 1995 року. Як бачимо, у новій редакції нормативно-правового акту на 1 січня 2015 року

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

кумулятивне значення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель становить 3,997.

З огляду на перспективність галузі та враховуючи вищезазначене, можна констатувати, що фінансове навантаження і розмір орендної плати для суб'єктів аквакультури є досить надмірним. Такий стан справ не дає можливості сталого розвитку конкурентоспроможного вітчизняного рибного господарства та призводить до занепаду аграрного сектору економіки. Крім того, збільшення податкового навантаження на рибницькі господарства, відповідно впливає на збільшення вартості товарної рибної продукції та рибопосадкового матеріалу, імпортозалежності України, та зниження конкурентоспроможності галузі, продовольчої безпеки держави, зменшення обсягів надходження на ринок вітчизняної риби та рибної продукції.

Для зниження податкового навантаження на суб'єктів аквакультури в частині орендної плати за використання земель водного фонду під рибницькими господарствами, а також забезпечення ефективного використання наявних потужностей рибогосподарського водного фонду України, вважаємо за необхідне надати науково-практичні рекомендації з цього питання, внести відповідні доповнення та зміни саме до Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI. Пропонуємо текст викласти в такій редакції і внести до статті 288 Податкового кодексу України такі зміни: пункт 288.5 доповнити новим підпунктом такого змісту: «288.5.4 має складати 3 відсотки нормативної грошової оцінки – щодо земельних ділянок, які використовуються для цілей аквакультури (рибництва)» замість підпункту 288.5.3 «може перевищувати граничний розмір орендної плати, встановлений у підпункті 288.5.2, у разі визначення орендаря на конкурентних засадах». Отже, для досягнення поставленої мети, у процесі забезпечення досягнення конкурентоспроможності галузі запропоновано: по-перше, встановити фіксований розмір орендної плати для земельних ділянок, що використовуються для виробництва продукції аквакультури, у розмірі 3 відсотки нормативної грошової оцінки; по-друге, встановити базою оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи для земель водного фонду, зокрема внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ, у розмірі нормативної грошової оцінки ріллі проведеної раніше, станом на 1 липня 1995 року, та встановити ставку податку у розмірі 0,45.

Важливою умовою конкурентоспроможного галузевого розвитку є саме формування передумови створення механізму реалізації положення про комплексне використання земельної ділянки з розташованими на ній водними об'єктами, технологічної водойми, інших виробничих будівель та споруд, запровадження збалансованої орендної плати за їх користування.

З метою створення умов для забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства в Україні запропоновані рекомендації щодо встановлення оптимальної орендної плати за землі водного фонду, наданих для здійснення діяльності в галузі аквакультури, сприятимуть: підвищенню інвестиційної привабливості галузі рибного господарства; суб'єктам рибного господарства у галузі аквакультури оформленню земель водного фонду як державної, так і комунальної власності під рибогосподарськими водними об'єктами на умовах оренди; вивільненню та акумулюванню від оренди земель кошти та вкладанню у сучасні і перспективні біотехнології; збільшенню обсягів виробництва риби та рибної продукції; забезпеченню доступних цін для реалізації риби населенню України.

Подальші кроки щодо удосконалення режиму оподаткування мають бути виваженими й економічно обґрунтованими. Прискорення адаптації законодавства до вимог та потреб виробників, дасть змогу суттєво зменшити кількість земель, що використовуються сьогодні без оплати. Тому зменшення фінансового навантаження забезпечить суб'єктам аквакультури різної форми власності можливість активніше розвивати виробництво риби та рибної продукції, створювати нові робочі місця, забезпечити стабільну роботу господарюючих суб'єктів різних форм власності, що здійснюють діяльність у сфері аквакультури.

Запропонований у даній роботі механізм комплексного використання земельної ділянки з розташованими на ній водними об'єктами, рибогосподарськими технологічними водоймами, іншими виробничими будівлями і спорудами із запровадженням збалансованої орендної плати за їх користування, дасть можливість центральному органу виконавчої влади, діяльність якого

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

спрямовується на реалізацію державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства та органам місцевого самоврядування, забезпечити здійснення державного регулювання діяльності в рибному господарстві, сприяти його конкурентоспроможному розвитку, створити сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу саме у сфері аквакультури.

Висновки. Таким чином, провівши відповідні дослідження маємо можливість зробити наступні висновки:

1. Як харчовий продукт риба може відігравати значну роль у підтриманні здоров'я населення. Тому одним із головних завдань функціонування рибного господарства, в контексті зростання попиту, є досягнення відповідної конкурентоспроможності рибного господарства, щоб забезпечувати попит у повноцінній їжі. Для того, щоб вказаного досягти, потрібні скоординовані дії держави та інвестиції за усіма складовими сферами: рибальства та аквакультури. Рибне господарство слід розглядати як основний блок сектору сільського господарства, що має за мету поліпшення харчування та здоров'я населення.

2. Пропонується започаткувати розроблення планів управління рибним господарством та водними біоресурсами, що включає диверсифікацію рибогосподарського виробництва і підтримку різноманітного постачання багатих на поживні речовини продуктів.

3. Нині вся господарська діяльність у галузі зосереджена на досягненні максимальної рибопродуктивності та економічних показників, а не виведенню галузі із занепаду. Водночас, щоб досягти конкурентоспроможності рибного господарства, потрібні збалансовані дії та заходи з боку держави, зокрема: а) по-перше, сприяти досягненню конкурентоспроможності сталого рибальства та аквакультури; б) по-друге, враховувати, що взаємне доповнення між рибальством та аквакультурою повинно бути обов'язковим, діяльність слід спрямувати на отримання вигод. Це потрібно для того, щоб будь-яка країна працювала у напрямі сталого зростання обсягів виробництва риби та рибної продукції, поліпшення якості та безпечності продукції з урахуванням корисності для здоров'я, включаючи також потреби споживачів із низькими рівнем доходів.

4. Нині річна сума орендної плати за землі водного фонду для суб'єктів аквакультури від 3% до 12% та встановлена нормативна грошова оцінка земель водного фонду, зокрема внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ, негативно впливає на діяльність рибогосподарських підприємств у сфері аквакультури і робить її збитковою. Тому у роботі запропоновано: а) знизити податкове навантаження на виробників продукції аквакультури що уможливить зменшення орендної плати за використання земель водного фонду; б) встановити базою оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи для земель водного фонду, зокрема внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ, у розмірі нормативної грошової оцінки ріллі проведеної раніше, станом на 1 липня 1995 року, та встановити ставку податку у розмірі 0,45; в) встановити фіксований розмір орендної плати для земельних ділянок, що використовуються для цілей аквакультури у розмірі 3 % нормативної грошової оцінки.

Література

1. Smith, M. D., Röheim, C. A., Crowder, L. B., Halpern, B. S., Turnipseed, M., Anderson, J. L., Asche, F., Bourillyn, L., Guttormsen, A. G., Khan, A., Liguori, L. A., McNevin, A., O'Connor, M. I., Squires, D., Tyedmers, P., 2010. Sustainability and global seafood. *Science* 327, P. 784–786.
2. Tveterås, Sigbjorn, Frank Asche, Mark Bellemare, Martin Smith, Atle Guttormsen, Adun Lem, Kristin Lien, Sefania Vannuccini. *Fish Is Food. – The FAO's Fish Price Index. PLoS ONE Vol 7 Issue 5: e36731, 2012.*
3. Belton, B., van Asseldonk, I. J. M., Thilsted, S. H., 2014. Faltering fisheries and ascendant aquaculture: Implications for food and nutrition security in Bangladesh / Belton, B., van Asseldonk, I. J. M., Thilsted, S. H. // *Food Policy* 44, 2014, P. 77–87.
4. Toufique, K. A., Belton, B., 2014. Is aquaculture pro-poor? Empirical evidence of impacts on fish consumption in Bangladesh. *World Dev.* 64, P. 609–620.
5. Bogard, J. R., Thilsted, S. H., Marks, G. C., Wahab, M. A., Hossain, M. A. R., Jakobsen, J., Stangoulis, J., 2015. Nutrient composition of important fish species in Bangladesh and potential contribution to recommended nutrient intakes. *J. Food Comp. Anal.* 42, P. 120–133.
6. Wheal, M. S., DeCourcy-Ireland, E., Bogard, J. R., Thilsted, S. H., Stangoulis, J. C. R., 2016. Measurement of haem and total iron in fish, shrimp and prawn using ICP-MS : implications for dietary iron intake calculations. *Food Chem.* 2016, P. 222–229.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

7. Hansen, M., Thilsted, S. H., Sandström, B., Kongsbak, K., Larsen, T., Jensen, M., Swrensen, S. S., 1998. Calcium absorption from small soft-boned fish. *J. Trace Elem. Med. Biol.* 12, P. 148–154.

8. HLPE, 2014. Sustainable fisheries and aquaculture for food security and nutrition. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Food and Agriculture Organization, Rome, Italy.

9. Ahmed, M., Lorica, M. H., 2002. Improving developing country food security through aquaculture development—lessons from Asia. *Food Policy* 27, P. 125–141.

10. Kobayashi, M., Msangi, S., Batka, M., Vannuccini, S., Dey, M. M., Anderson, J. L., 2015. Fish to 2030: the role and opportunity for aquaculture. *Aquacult. Econ. Manage.* 19, P. 282–300.

References

1. Smith, M. D., Roheim, C. A., Crowder, L. B., Halpern, B. S., Turnipseed, M., Anderson, J. L., Asche, F., Bourillyn, L., Guttormsen, A. G., Khan, A., Liguori, L. A., McNevin, A., O'Connor, M. I., Squires, D., Tyedmers, P., 2010. Sustainability and global seafood. *Science* 327, P. 784–786.

2. Tveterås, Sigbjorn, Frank Asche, Mark Bellemare, Martin Smith, Atle Guttormsen, Adun Lem, Kristin Lien, Sefania Vannuccini. *Fish Is Food. – The FAO's Fish Price Index. PLoS ONE Vol 7 Issue 5 : e36731, 2012.*

3. Belton, B., van Asseldonk, I. J. M., Thilsted, S. H., 2014. Faltering fisheries and ascendant aquaculture: Implications for food and nutrition security in Bangladesh / Belton, B., van Asseldonk, I. J. M., Thilsted, S. H. // *Food Policy* 44, 2014. - P. 77–87.

4. Toufique, K. A., Belton, B., 2014. Is aquaculture pro-poor? Empirical evidence of impacts on fish consumption in Bangladesh. *World Dev.* 64, P. 609–620.

5. Bogard, J. R., Thilsted, S. H., Marks, G. C., Wahab, M. A., Hossain, M. A. R., Jakobsen, J., Stangoulis, J., 2015. Nutrient composition of important fish species in Bangladesh and potential contribution to recommended nutrient intakes. *J. Food Comp. Anal.* 42, P. 120–133.

6. Wheal, M. S., DeCourcy-Ireland, E., Bogard, J. R., Thilsted, S. H., Stangoulis, J. C. R., 2016. Measurement of haem and total iron in fish, shrimp and prawn using ICP-MS : implications for dietary iron intake calculations. *Food Chem.* 2016, P. 222–229.

7. Hansen, M., Thilsted, S. H., Sandström, B., Kongsbak, K., Larsen, T., Jensen, M., Swrensen, S. S., 1998. Calcium absorption from small soft-boned fish. *J. Trace Elem. Med. Biol.* 12, P. 148–154.

8. HLPE, 2014. Sustainable fisheries and aquaculture for food security and nutrition. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Food and Agriculture Organization, Rome, Italy.

9. Ahmed, M., Lorica, M. H., 2002. Improving developing country food security through aquaculture development—lessons from Asia. *Food Policy* 27, P. 125–141.

10. Kobayashi, M., Msangi, S., Batka, M., Vannuccini, S., Dey, M. M., Anderson, J. L., 2015. Fish to 2030: the role and opportunity for aquaculture. *Aquacult. Econ. Manage.* 19, P. 282–300.

Надійшла 20.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Шепелев, С. С. Підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства через призму впливу зростаючого глобального ринку / С. С. Шепелев // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 76-83.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.22.01

С. В. Гонта, аспірант

**КАТЕГОРІАЛЬНИЙ ПРОСТІР ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. У межах статті ідентифіковано основні категорії у сфері дослідження структурних трансформацій національної економіки, серед яких виділено такі: «структурні зміни», «структурні зрушення», «трансформація», «структурна трансформація», «структурний розвиток», «структурний потенціал», «структурна криза». Значна увага приділена визначенню сутності категорій «структурні зрушення», «трансформація», «структурна криза». У статті окреслені категорії через врахування їх сутності та ідентифікації природи, опису їх основних характерних рис, були об'єднані в єдиний категоріальний простір дослідження явища структурної трансформації національної економіки та ідентифіковано базові взаємозв'язки між ними.

Ключові слова: структура; структурне зрушення; структурна зміна; трансформація; структурна трансформація; структурний розвиток; структурний потенціал; структурна криза.

С. В. Гонта, аспірант

**КАТЕГОРИАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО ИССЛЕДОВАНИЯ СТРУКТУРНОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**

Аннотация. В рамках статьи идентифицировано основные категории в сфере исследования структурных трансформаций национальной экономики, среди которых выделены следующие: «структурные изменения», «структурные сдвиги», «трансформация», «структурная трансформация», «структурное развитие», «структурный потенциал», «структурный кризис». Значительное внимание уделено определению сущности категорий «структурные сдвиги», «трансформация», «структурный кризис». В статье обозначенные категории, учитывают их сущности, описания их основных отличительных черт, были объединены в единое категориальное пространство исследования явления структурной трансформации национальной экономики и идентифицированы базовые взаимосвязи между ними.

Ключевые слова: структура; структурный сдвиг; структурное изменение; трансформация; структурная трансформация; структурное развитие; структурный потенциал; структурный кризис.

S. V. Gonta, Postgraduate

**CATEGORIAL SPACE OF RESEARCH OF STRUCTURAL TRANSFORMATION
OF NATIONAL ECONOMICS**

Abstract. Main categories in sphere of investigation of structural transformations of national economics were studied in the article, among which the following were defined: «structural changes», «transformation», «structural transformation», «structural development», «structural potential», «structural crisis». Interrelation between the mentioned definitions was clarified. Much attention was paid to defining the essence of the categories such as «structural changes», «transformation», «structural crisis». The defined categories taking into account their essence and nature identification, description of their main characteristics, were combined in uniform category in space of the event investigation of structural transformation of the national economics, the basic interrelations were identified.

Keywords: structure; structural change; transformation; structural transformation; structural deve-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

lopment; structural potential; structural crisis.

Постановка проблеми. Національна економіка є важливою і невід'ємною компонентою розвитку сучасного суспільства, яка фактично впливає на всі його сфери буття. Така ситуація обумовлює підвищену увагу всієї громадськості до реформування економіки держави, оскільки наслідки таких дій впливають загалом на всіх членів суспільства. Важливість економічної складової у розвитку будь-якої держави вкрай складно переоцінити у сучасних умовах, оскільки економічні відносини досить глибоко та міцно проникли у різні сфери функціонування держави, що і обумовлює високий рівень важливості та актуальності питань щодо дослідження закономірностей розвитку національного господарства.

Національна економіка як складна динамічна система з позиції її вивчення як науково обґрунтованого, окремого та цілісного об'єкту дослідження постійно перебуває у неперервному процесі розвитку. Така ситуація вимагає застосування відповідних наукових підходів до аналізу національної економіки, що не можливо реалізувати не визначаючи основну її структуру, базові та допоміжні компоненти і елементи. Сама структура національної економіки також трансформується під тиском внутрішніх та зовнішніх чинників і змінюється одночасно з компонентами економіки держави. Дослідження структурних змін є досить важливими, оскільки будь-які трансформації завжди впливають на процес розвитку даного економічного об'єкта і визначають вектор його подальшого функціонування. Саме тому, питання наукового поглиблення категоріального простору трансформацій у межах зміни під їх тиском структури національної економіки вимагають реалізації подальших наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених значну увагу приділено на сьогодні питанням дослідження структури національної економіки, її трансформації. Зокрема, дослідження трансформаційних процесів містять праці Бойко А., Гейця В. Гальчинського А., Єрохіна С., Журавльова О., Кирилюка Є., Подуная В., Кухарської Н., Поченчук Г., Чухна А. та ін. Структурним зрушенням присвячені наукові праці Крихтіна О., Коломицевої О., Чернюк Л., Рехтети О., Дідич О., Жипнас В., Шинкарука Л.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, не зважаючи на численні наукові напрацювання у сфері аналізу структурної трансформації національної економіки, існує необхідність систематизації основних категорій у окресленій площині та дослідження їх взаємозв'язку.

Мета статті. Метою статті є ідентифікація основних категорій у сфері дослідження структурної трансформації національної економіки, з'ясування їх сутності та взаємоузгодженості.

Виклад основного матеріалу. Таким чином, з початку розпочнемо дослідження з ідентифікації основних категорій, які на сьогодні зустрічаються у науковій літературі при вивченні питань трансформації структури національної економіки. Зокрема, одразу зауважимо, що у науковому просторі вже сформована значна кількість таких дефініцій, які використовуються у площині реалізації подібних досліджень.

Цілком погоджуємося з Каримовою М. Т., яка зауважує, що для опису змін в економічній системі, що мають структурний характер, тобто змінюють її взаємозалежні пропорції, застосовується низка термінів, з яких найбільш часто зустрічаються такі: структурні зрушення, структурна перебудова, структурні перетворення, структурна трансформація. Можна припустити, що ці поняття є взаємозв'язаними, оскільки вони описують порушення структури економічної системи певного рівня – макро-, мезо-, мікрорівня, а тому часто використовуються як синонімічні, тобто безсистемно. Синонімічність у застосуванні понять «структурні зрушення», «структурна перебудова», «структурні перетворення», «структурна трансформація» зумовлена такими причинами, як їх термінологічна пов'язаність і термінологічна нез'ясованість [6, с. 62]. Також зауважимо, що у межах вивчення змін, що відбуваються у національній економіці, окрім вище зазначених, у науковій літературі можна зустріти такі: «структурна диспропорція», «структурна динаміка», «структурна криза», «структурний розвиток», «структурний потенціал»,

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

«структурний ризик» і т.д. Тобто, спектр застосування різних категорій є значним, що і вимагає реалізації певної їх систематизації з обґрунтованістю сутності таких дефініцій.

У межах даної статті, насамперед, основну увагу приділимо дослідженню сутності таких категорій як «структурні зміни», «структурні зрушення», «трансформація», «структурна трансформація», «структурний розвиток», «структурний потенціал», «структурна криза», ідентифікації їх взаємозв'язку та визначення доцільності їх використання у межах процесу вивчення змін, що відбуваються у межах національної економіки.

Проаналізуємо сутність категорій «структурні зміни» та «структурні зрушення». У науковій літературі на сьогодні окреслені поняття досить часто зустрічаються як однорідні. Проте, на нашу думку, між ними є певні відмінності і використовувати їх як синонімічні не є доцільним. Так, Чайко Ю. у контексті вивчення механізму структурного розвитку національної економіки використовує категорію «структурні зміни», яку пропонує трактувати наступним чином: структурні зміни – це об'єктивні та немінучі процеси, що відбуваються постійно в окремих регіонах, країнах, у світовому господарстві взагалі, незалежно від рівня розвитку виробництва або відносин [13, с. 38]. Проте, найбільшого поширення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених на сьогодні отримало використання категорії „структурні зрушення”.

Аналізуючи наявні у науковій літературі основні підходи до ідентифікації сутності категорії «структурні зрушення», варто зауважити, що у більшості випадків вчені розглядають її як зміну економічного об'єкта. Загалом, у контексті дослідження окресленої категорії можна виділити такі ознаки структурних зрушень, що притаманні їм як економічній категорії за сутнісною ознакою.

1. Розгляд структурних зрушень з позиції вивчення їх як певної *зміни*, що відбувається у суспільстві і призводить до подальших трансформацій національної економіки загалом.

2. Дослідження структурних зрушень з позиції переходу національної економіки на якісно новий рівень свого розвитку, тобто відбувається саме *якісна зміна* у функціонуванні певного економічного об'єкта.

3. Аналіз сутності структурних зрушень з позиції застосування системного підходу до вивчення національної економіки і дослідження її як складно організованої, динамічної системи. Це дозволяє, насамперед, стверджувати, що структурні зрушення пов'язані із *зміною взаємозв'язків* між основними компонентами зазначеної системи.

4. Застосування системного підходу дозволяє зробити висновок, що структурні зрушення відбувається *під тиском зовнішнього середовища* по відношенню до системи національної економіки, яке впливає на зміну внутрішньої будови такої системи.

Отже, категорію „структурні зрушення”, на наш погляд, доцільно трактувати наступним чином: *структурне зрушення – якісно нова зміна взаємозв'язків між основними компонентами системи національної економіки, що відбувається під тиском зовнішнього середовища і позитивно впливає на подальший розвиток такої системи.*

Таким чином, використовуючи наведене означення категорії «структурне зрушення», можна визначити її зв'язок з дефініцією «структурна зміна». Зокрема, Каримова М. Т. зауважує, що структурне зрушення – це результат структурних змін [4, с. 19]. В цілому ми погоджуємося з такою позицією, однак, варто зауважити, що структурне зрушення – це якісний процес, якому притаманні позитивні риси подальшого функціонування системи, що досліджується. У свою чергу структурні зміни можуть бути будь-якої природи та характеру, що не завжди пов'язано з їх однозначним позитивним впливом на економічну систему. Саме тому, найбільш вдалим вважаємо надати таке трактування категорії «структурні зміни» – це будь-яка зміна співвідношень між основними компонентами системи національної економіки, якій притаманна кількісна наповненість. При цьому, структурні зрушення – це структурні зміни, яким характерним є зміна співвідношень між основними компонентами системи національної економіки, котрій притаманна кількісна та *якісна* наповненість. Таким чином, *структурні зрушення – це якісний результат структурних змін.*

Визначимо тепер сутність категорії «структурна трансформація». Для цього з початку дослідимо природу дефініції «трансформація». У науковій літературі на сьогодні

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

використовується декілька наукових підходів до з'ясування сутності трансформацій та їх ролі у розвитку національної економіки.

Загалом, більшість вчених розглядають трансформацію як певний процес реалізації змін. Зокрема, Подунай В. В. зауважує, що окреслене поняття найбільше своє розповсюдження отримало у другій половині 20 ст. і трактувалося як процес подолання істотних елементів старого порядку і формування нового якісного стану економічної системи [18, с. 151]. Процесного підходу до вивчення сутності трансформації як універсальної наукової категорії дотримується також і Поченчук Г. М., яка стверджує, що трансформація – перетворення суспільної системи різного масштабу, глибини, спрямованості, спричинені внутрішніми або зовнішніми факторами чи їх комбінацією. Такі процеси відбуваються на певних етапах розвитку, так званих точках біфуркації, коли системи дуже чутливо реагують на будь-які впливи [10, с. 125]. Стеблякова Л. П. зауважує, що трансформація представляє собою об'єктивно-суб'єктивний процес, з одного боку, відбувається відповідно до об'єктивних законів, а з іншого – ініційований і регульований суб'єктами з метою його прискорення і надання йому певної спрямованості [11, с. 21]. Подібний підхід підтримує Кирилюк Є. М.: трансформація – це як суб'єктивний, так і об'єктивний процес розвитку (еволюції) економічних систем. Трансформація – це процес, що передбачає глибинні якісні перетворення системи [5, с. 18].

Інші науковці розглядають трансформацію як не процес, а певний момент у часі, у розвитку економічних систем. Таку думку відстоює Бойко А. І., яка зауважує, що поняття «трансформація» відображає певний момент у розвитку суцього, що характеризується переходом від накопичення певних ознак нового до руйнування старих засад, становленням якісно нового стану предмета. Трансформація як момент розвитку предмета відображає перехідний стан від того, чого вже немає, до того, чого ще немає, але що має чи може бути [1, с. 24].

Вихарев В. В. також зазначає, що трансформація соціально-економічної системи – це дискретний процес якісної зміни системи. При цьому трансформація є тільки результатом системних змін, сам момент перетворення, а не процес переродження системи [2, с. 33]. Однак, такі зміни на наш погляд не можуть відбуватися одномоментно у просторі та часі, оскільки трансформація складних економічних систем вимагає певного часового лагу, тому що обумовлена необхідністю зміни різних компонентів такої системи, яким притаманна власна поведінка. Результати таких змін не завжди синхронізовані у часі і тому по різному впливають на зміну вектору розвитку самої цілісної системи.

Існує також і інша думка щодо сутності трансформації. Зокрема, Кухарская Н. А. відмічає, що трансформація – це постійна форма життєдіяльності, руху, в ході якої співіснують старе і нове, народжуються і в певних умовах виживають і розвиваються інноваційні напрямки, наприклад, такі як матеріально-технічна та соціальна база НТР, реформи, соціальні наслідки, а іноді і негативні для суспільства новоутворення і деформації [8, с. 11]. Таким чином, науковець розглядає окреслену категорію не з позиції вивчення її як окремого процесу, а з точки зору її онтологічного виразу, тобто як форму життєдіяльності певної економічної системи.

Отже, провівши аналіз наукових підходів до трактування сутності категорії «трансформація» можна ідентифікувати такі основні її характерні риси.

1. Трансформація – процес. Незважаючи на наявність багатоваріантних підходів розгляду цієї категорії, залишаємося прихильниками процесного підходу до трактування цієї дефініції, оскільки інші підходи до її аналізу також акцентують загалом увагу на певній сукупності дій, яка повинна відбутися для реалізації трансформацій, що і є процесним підходом за своєю сутністю. Зокрема, трактування трансформації як певного моменту розвитку безпосередньо також пов'язане з дослідженням її з позиції вивчення процесу, оскільки не доцільно вивчати статичний стан економічної системи і стверджувати про трансформацію.

2. Трансформація – якісний процес. Фактично всі науковці згодні, що для трансформації як універсального процесу притаманними є позитивні зміни у розвитку об'єкта, що вивчається, у т.ч. і економічного. Загалом трансформація сприяє руху певного явища до кращої його версії у просторі та часі суголосно.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

3. Трансформація – динамічний якісний процес, якому притаманна постійна зміна об'єкта, який перебуває у стані змін та певної турбулентності. Фактично трансформації без динамізму не буває, оскільки економічний об'єкт реалізує рух у певному позитивному векторі.

4. Трансформація – причина виникнення у системі не рівноважних станів, що обумовлюється поступовим руйнуванням старих елементів певної системи, їх оновленням, виникненням інших компонентів, що продиктовано часом та реальністю. Фактично під час трансформації економічна система знаходиться у не рівноважному стані, що обумовлено наявністю одночасно в ній і старих елементів та зародження нових, які не завжди суголосні між собою. Наявність такої невідповідності та відсутність взаємоузгодженості і викликає певні конфлікти.

Таким чином, враховуючи вище окреслене, вважаємо за доцільне трансформацію трактувати наступним чином: *трансформація – динамічний якісний процес перетворення систем різної природи, який призводить до зростання в них рівня ентропії, що спонукає сам процес зародження та розвитку нового з поступовим підвищенням його ролі у подальшому функціонуванні такої системи.*

Визначимо сутність категорії «структурний розвиток». У науковій літературі цей термін використовується не досить часто, проте, у більшості випадків структурний розвиток економічних систем розглядають у контексті загального аналізу їх розвитку. Зокрема, Чайка Ю. М. у контексті дослідження особливостей впливу економічних механізмів на структуру економіки України зауважує, що структурний розвиток варто розглядати як складову економічного розвитку, що відображає його структурні особливості, характеризує розвиток структури національної економіки, незворотні, спрямовані зміни окремих підсистем та елементів національної економіки, взаємозв'язків, що між ними виникають і зумовлюють виникнення загальних якостей і властивостей цілісної органічної єдності, якісні зміни її розвитку [12, с. 42]. Отже, розглядаючи сутність категорії «структурний розвиток», насамперед, варто зауважити, що розвиток вимагає розгляду виключно якісних змін об'єкта, що досліджується. Цілком погоджуємося з твердженням Шинкарука Л. В., що розвиток – це позитивна економічна зміна [14, с. 13]. Таким чином, *структурний розвиток – це якісна зміна взаємозв'язків між окремими компонентами певної системи, що досліджується, яка відбулася у певний період часу і, як результат, її дії можна констатувати якісне оновлення та перебудову компонентного складу цієї системи.*

Можна стверджувати, що сам процес розвитку такого об'єкту відбувається двома шляхами:

1) *загальний розвиток* системи як окремого явища, що відбувається не лише за рахунок зміни структури такої системи, але цілком може здійснюватися за рахунок якісного функціонування окремих її елементів, без суттєвих змін їх ієрархії;

2) *структурний розвиток системи* – є одним з видів розвитку, що досягається за рахунок зміни структури, тобто співвідношень між окремими елементами такої системи. Структурний розвиток відбувається у симбіозі із загальним розвитком системи, оскільки не всі цілісні об'єкти мають можливість якісно розвиватися виключно за рахунок зміни їх структури, тобто просторового положення окремих елементів у загальній їх ієрархії.

Системи, які мають внутрішню можливість розвиватися та підвищувати рівень якості свого існування виключно за рахунок удосконалення структури без паралельного покращення умов функціонування їх компонентів, формування сприятливого зовнішнього середовища, володіють *структурним потенціалом* до власного розвитку, що є *здатністю системи забезпечувати власний подальший якісний розвиток виключно за рахунок зміни місця та ролі окремих її компонентів у загальному конструкті такої системи.*

Розглянемо, враховуючи проведений аналіз, тепер сутність категорії «структурна трансформація». Для цього використаємо наступне тлумачення категорії «структура»: *структура – сукупність компонентів єдиної системи, які ієрархічно ідентифіковані, утворюють та розвивають стійкі зв'язки у процесі їх взаємодії між собою.* Зокрема, Шинкарук Л. В. зауважує, що структурною трансформацією є якась зміна взагалі, без урахування характеру підсумків і наслідків цього процесу. Трансформація без розвитку – це відсутність

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

позитивних економічних змін у суспільному виробництві (що характерно для українських структурних трансформацій) [14, с. 13] (рис. 3).

Використовуючи запропоновані нами трактування категорій «структура» та «трансформація», ідентифікуємо сутність дефініції «структурна трансформація». На рис. 1 наведено синтез вище окреслених категорій.

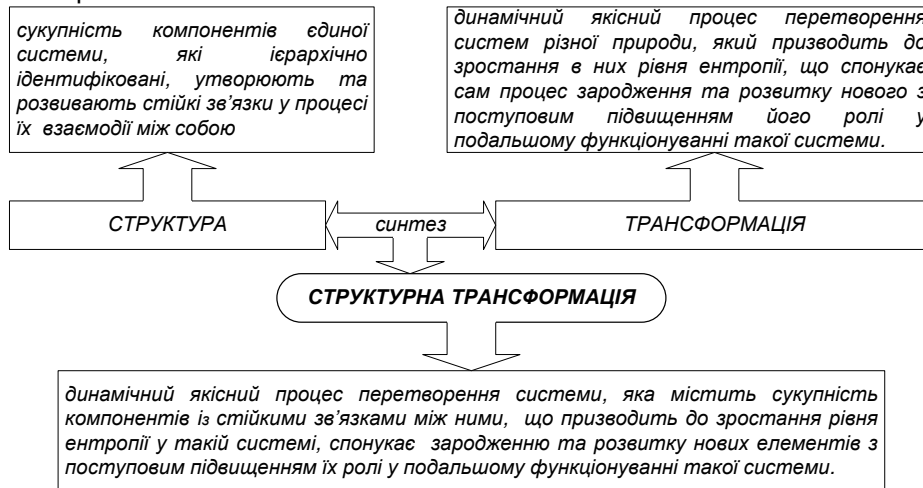

Рис. 1. Сутність категорії «структурна трансформація»

Джерело: створено автором

Таким чином, структурна трансформація, насамперед, пов'язана з кардинальними якісними змінами у взаємозв'язках між окремими компонентами певної системи, що досліджується. Тобто, коли досліджуються питання структурної трансформації, то насамперед, розглядаються зміни ієрархічної будови системи, що аналізується. При цьому акцент не робиться на змінах функцій такої системи, впливах зовнішнього середовища, її властивостях, трансформації піддається лише структура, яка загалом і є серцевиною самої системи і визначає її сутність, а наповнення такої системи окремими елементами ідентифікує її природу.

Розглянемо роль дефініції «структурна криза» у загальному категоріальному просторі дослідження питань функціонування, трансформації та розвитку структури національної економіки.

В цілому структурна криза досить онтологічно переплітається із структурними змінами та трансформаціями, що відбуваються у межах національної системи. Коновалова М. Є. стверджує, що зміст трансформації полягає в переході від одного якісного, щодо рівноважного стану системи до іншого через період структурної кризи, що характеризується посиленням нерівноважності, нестійкості, невизначеності, спадом виробництва, загостренням соціально-економічних протиріч [7, с. 68]. Гасанов М. А. зазначає, що методологічний підхід до сутності еволюції структури економіки полягає в тому, що зміна останньої відбувається в результаті структурних зрушень, якому передують структурна криза, його виникнення є результатом протиріч, що виникають між елементами структури економіки [3, с. 6].

Для структурних криз як і будь-яких кризових явищ не є притаманним певні позитивні зміни у процесі їх функціонування, проте кризи можуть стати певним джерелом формування позитивних змін і поступових трансформацій у подальшому з позиції дослідження економічної системи. Відповідно структурні кризи притаманні, насамперед, структурам конкретного об'єкта, і безпосередньо пов'язані з негативними змінами у ієрархічній взаємодії між конкретними компонентами певної цілісності. Отже, *структурна криза – порушення гармонійної взаємодії між окремими компонентами єдиної системи в наслідок впливу негативних чинників різної природи на її функціонування, розвиток окремих її елементів, що призводить до виникнення значного рівня ентропії у такій системі і формує передумови для її занепаду.*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таким чином, у межах статті нами ідентифіковано сутність таких категорій як «структурна зміна», «структурні зрушення», «трансформація», «структурний потенціал», «структурний розвиток», «структурна трансформація». Наступним етапом дослідження є визначення взаємоузгодженості між окресленими дефініціями. На рис. 2 наведено умовивід щодо кореляції між визначеними категоріями. Розглянемо їх взаємодію більш детально.

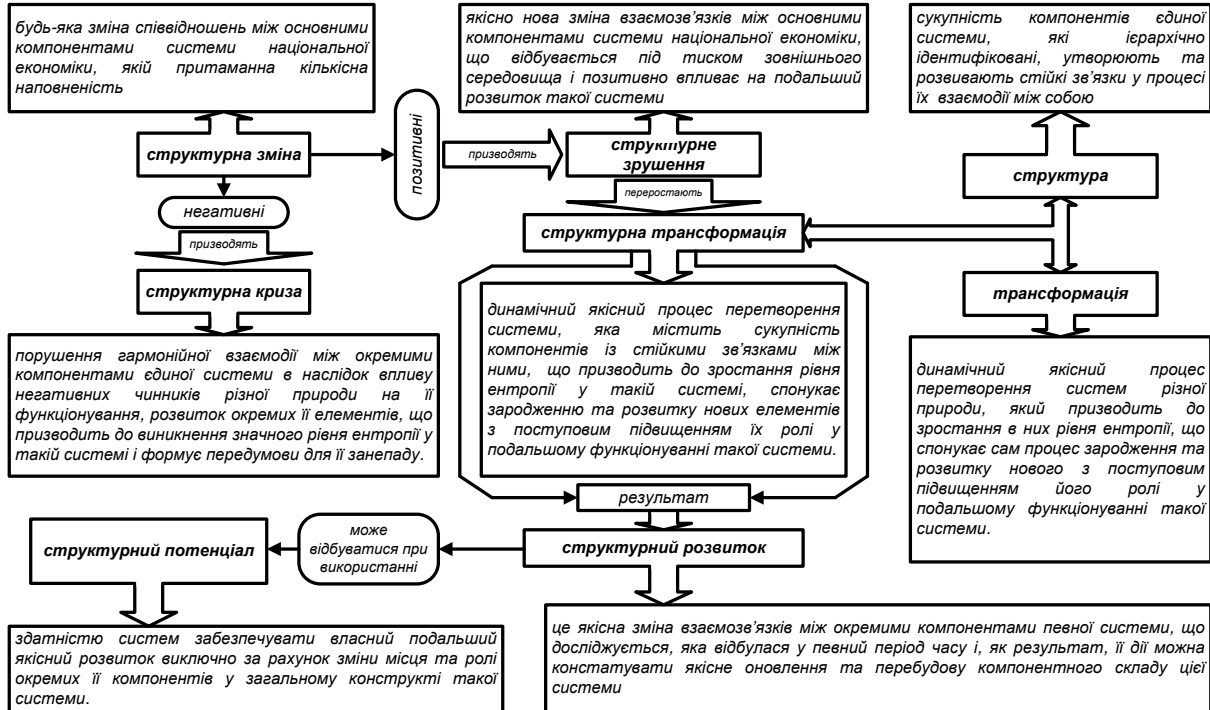

Рис. 2. Умовивід щодо кореляції основних категорій у просторі дослідження структурних трансформацій національної економіки

Джерело: складено автором

На наш погляд, основним поняттям, яке характеризує початкові форми зародження будь-яких змін у структурі системи, що вивчається, є структурна зміна, яка може бути різної природи і призводити до як позитивних подальших трансформацій, так і до негативних наслідків з позиції забезпечення розвитку такої системи. У першому випадку така зміна перетворюється у структурне зрушення, якому, як зазначалося вище, притаманна насамперед якісна ознака. У другому випадку, тобто при негативних змінах ми можемо спостерігати зародження і подальше поглиблення кризових явищ, що у сукупності складають структурну кризу, яка за своєю природою може мати різні наслідки для певної цілісної системи.

При досить позитивних структурних зрушеннях, які поступово перетворюються на кардинальні, якісні зміни, впливають фактично на всі компоненти системи, можемо констатувати існування вже структурних трансформацій, які за своєю природою є більш глобальними та загальними по відношенню до системи, яку ми вивчаємо. У результаті дії таких структурних трансформацій у межах системи відбувається структурний розвиток, тобто якісний перехід такої системи на новий, кращий рівень її функціонування, що позитивно впливає на всі її структурні елементи загалом і підвищує ефективність функціонування такого об'єкта.

Структурний розвиток може відбуватися із залученням та використанням структурного потенціалу системи, що вивчається, якщо такий є у наявності. Як вже зазначалося, структурний потенціал притаманний не всім складним системам. Його наявність є досить позитивною рисою функціонування певного об'єкта, оскільки завдяки його використанню можна отримати додаткові імпульси до розвитку певної системи без залучення додаткових значних ресурсів різної

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

природи. Структурний потенціал дозволяє використовувати для розвитку системи найменш витратні шляхи досягнення якісних змін у її функціонуванні. Однак, навіть при відсутності структурного потенціалу будь-яка система буде розвиватися під тиском зовнішніх та внутрішніх чинників, що проявлятимуться у вигляді структурних та інших змін, зрушень та відповідних їм трансформацій.

Висновок. У межах статті ідентифіковано основні категорії у сфері дослідження структурної трансформації національної економіки, серед яких виділено такі: «структурні зміни», «структурні зрушення», «трансформація», «структурна трансформація», «структурний розвиток», «структурний потенціал», «структурна криза». Також з'ясовано взаємозв'язок між окресленими дефініціями.

Значна увага приділена визначенню сутності категорії «структурні зрушення», які запропоновано розглядати як якісно нову зміну взаємозв'язків між основними компонентами системи національної економіки, що відбувається під тиском зовнішнього середовища і позитивно впливає на подальший розвиток такої системи. Обґрунтовано також основні особливості структурних зрушень як окремих об'єктів пізнання.

Також досліджено основні наукові підходи до розуміння природи трансформації як універсальної категорії наукового простору і запропоновано її трактувати наступним чином: трансформація – динамічний якісний процес перетворення систем різної природи, який призводить до зростання в них рівня ентропії, що спонукає сам процес зародження та розвитку нового з поступовим підвищенням його ролі у подальшому функціонуванні такої системи. Ідентифіковано та описано основні характерні риси трансформацій.

З урахуванням запропонованого трактування категорії «трансформація», у статті обґрунтовано також сутність дефініції «структурна трансформація», яку запропоновано розглядати як динамічний якісний процес перетворення системи, яка містить сукупність компонентів із стійкими зв'язками між ними, що призводить до зростання рівня ентропії у такій системі, спонукає зародженню та розвитку нових елементів з поступовим підвищенням їх ролі у подальшому функціонуванні такої системи.

Структурний розвиток визначено як якісну зміну взаємозв'язків між окремими компонентами певної системи, що досліджується, яка відбулася у певний період часу і, як результат її дії, можна констатувати якісне оновлення та перебудову компонентного складу цієї системи. Також обґрунтовано сутність категорії «структурний потенціал» і визначено її тлумачення наступним чином: структурний потенціал – здатність систем забезпечувати власний подальший якісний розвиток виключно за рахунок зміни місця та ролі окремих її компонентів у загальному конструкті такої системи.

Проаналізовано також у межах статті наявні у науковому просторі підходи до ідентифікації природи структурних криз, визначенню їх сутності. З урахуванням отриманих результатів такого аналізу, з'ясовано, що структурна криза – порушення гармонійної взаємодії між окремими компонентами єдиної системи в наслідок впливу негативних чинників різної природи на її функціонування, розвитку окремих її елементів, що призводить до виникнення значного рівня ентропії у такій системі і формує передумови для її занепаду.

Окреслені категорії через врахування їх сутності та ідентифікації природи, опису їх основних характерних рис, були об'єднані в єдиний категоріальний простір дослідження явища структурної трансформації національної економіки та ідентифіковано базові взаємозв'язки між ними через призму когнітивного усвідомлення змісту цих категорій та її місця у процесі наукового пошуку.

Література

1. Бойко, А. І. Соціальна трансформація суспільства та проблема світогляду / А. І. Бойко // Наукові праці. – 2004. – Вип. 19. – С. 23–26.
2. Вихарев, В. В. Понятие, сущность и содержание трансформации социально-экономической системы в современной экономической науке / В. В. Вихарев // ВЕСТНИК ЮРГТУ (НПИ). – 2012. – № 3. – С. 132–136.
3. Гасанов, М. А. Структурная конвергенция в экономике России и ее ограничения / М. А. Гасанов, Э. А. Гасанов // Вестник Томского государственного университета. Экономика. – 2014. – № 1 (25). – С. 5–17.
4. Каримова, М. Т. Региональные аспекты структурной трансформации национальной экономики (теория, методология, практика): дис. ... докт. экон. наук : 08.00.05 / Каримова Мавзуна Тимуровна. – Душанбе, 2016. – 316 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

5. Кирилук, Є. М. Понятійний апарат досліджень трансформації економічних систем / Є. М. Кирилук // Економіка та підприємництво – 2011. – Вип. 26. – С. 14–25.
6. Клімова, О. І. Структурні зміни в економіці: основні поняття та види / О. І. Клімова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2009. – Вип. 24 (1). – С. 60–65.
7. Коломицева, О. В. Структурні зрушення в економіці: сутність і напрями трансформації / О. В. Коломицева // Продуктивні сили і регіональна економіка. – 2008. – Ч. 2. – С. 186–191.
8. Кухарская, Н. А. Сущность трансформации экономического развития Украины в условиях рыночных реформ / Н. А. Кухарская // Економічні інновації. Шляхи та механізми реалізації відтворювальної функції національної економіки: зб. наук. праць. – Одеса, 2013. – Вип. 52. – С. 113–123.
9. Подунай, В. В. Трансформационные преобразования в постиндустриальном обществе / В. В. Подунай // Вісник Донецького національного університету. Серія : Економіка і право. – 2014. – Вип. 1. – С. 150–153.
10. Поченчук, Г. М. Закономірності трансформаційних процесів національної економіки / Г. М. Поченчук // Економічний аналіз. – 2014. – Том 16. – № 1. – С. 123–129.
11. Стеблякова, Л. П. Трансформация экономических систем: теория и практика : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. экон. наук : спец. 08.00.01 Экономическая теория / Л. П. Стеблякова. – Москва, 2010. – 54 с.
12. Чайка, Ю. М. Вплив економічних механізмів на структуру економіки України / Ю. М. Чайка // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Економіка. – 2012. – № 6 (1). – С. 41–46.
13. Чайка, Ю. Механізми структурного розвитку національної економіки / Ю. Чайка // Вісник КННЕУ. – 2011. – № 3. – С. 30–41.
14. Шинкарук, Л. В. Структурні трансформації підходи та методи їх дослідження / Л. В. Шинкарук // Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – К., 2015. – 304 с.

References

1. Boiko, A. I. Sotsialna transformatsiia suspilstva ta problema svitohliadu [The social transformation of society and the problem of outlook]. Proceedings. 2004. Issue 19, pp. 23–26 [in Ukrainian].
2. Vyharev, V. V. Poniatyie, sushchnost i soderzhanye transformatsyy sotsyalno-ekonomicheskoi systemy v sovremennoi ekonomicheskoi nauke [Concept, essence and content of the transformation of the socio-economic system in modern economic science]. Bulletin of SRSTU (NPI). 2012, № 3, pp. 132–136 [in Russian].
3. Hasanov, M. A. Strukturnaia konvergentsiya v ekonomyye Rossyy u ee ogranycheniya [Structural Convergence in the Russian economy and its limits]. Bulletin of Tomsk state university. Economics. 2014, № 1 (25), pp. 5–17 [in Russian].
4. Karymova, M. T. Regyonalnye aspekty strukturoi transformatsyy natsionalnoi ekonomyy: (teoriya, metodologiya, praktyka). Dokt. Dyss. [MT Locale aspects of Structural Transformation of the National Economy : (Theory, Methodology, practice) : Doct. Dyss.]. Dushanbe, 2016, 316 p. [in Russian].
5. Kyryliuk, Ye. M. Poniatiinyi aparat doslidzhen transformatsii ekonomichnykh system [The conceptual apparatus of economic transformation Research]. Ekonomika ta pidpriemnytstvo: zb. nauk. prats molodykh uchenykh ta aspirantiv [Economics and Business: Coll. Science. works of young scientists and graduate]. Kyiv state economic university named by V. Hetman. 2011, Issue 26, pp. 14–25 [in Ukrainian].
6. Klimova, O. I. Strukturni zminy v ekonomitsi: osnovni poniattia ta vydy [Structural changes in the economy: basic concepts and types]. Proceedings of Cherkasy State Technological University. Aug. : Economics. 2009, Vol. 24 (1), pp. 60–65 [in Ukrainian].
7. Kolomytseva, O. V. Strukturni zrushennia v ekonomitsi: sutnist i napriamy transformatsii [Structural changes in the economy: the nature and direction of transformation]. Productive forces and regional economy. 2008, Part 2, pp. 186–191 [in Ukrainian].
8. Kukharskaia, N. A. Sushchnost transformatsyy ekonomicheskoho rozvytyia Ukrainy v usloviakh rynochnikh reform [Transformatsii essence of economic development of Ukraine in the conditions of market reforms]. Ekonomichni innovatsii. Shliakhy ta mekhanizmy realizatsii vidtvorivualnoi funktsii natsionalnoi ekonomiky: zb. nauk. Prats [Economic innovation. Ways and mechanisms for implementing reproductive function of the national economy : Coll. Science. Works]. Odesa. 2013, Vol. 52, pp. 113–123 [in Russian].
9. Podunai, V. V. Transformatsyonnye preobrazovaniya v postindustrialnom obshchestve [Transformational changes in the post-industrial society]. Bulletin of Donetsk National University. Series B : Economics and Law. 2014, Vol. 1, pp. 150–153 [in Russian].
10. Pochenchuk, H. M. Zakonomirnosti transformatsiinykh protsesiv natsionalnoi ekonomiky [Patterns of transformation processes of the national economy]. Ekonomichnyi Analiz. 2014, Volume 16, № 1, pp. 123–129 [in Ukrainian].
11. Stebliakova, L. P. Transformatsiya ekonomicheskyykh system: teoriia i praktyka: avtoreferat doct. Dyss. [Transformation of economic systems : teory and practice. Abstract doct. Dyss.]. Moscow, 2010, 54 p. [in Russian].
12. Chaika, Iu. M. Vplyv ekonomichnykh mekhanizmiv na strukturu ekonomiky Ukrainy [The impact of economic mechanisms on the structure of the economy of Ukraine]. Bulletin of Dnipropetrovsk University. «Economy» Series, 2012, № 6 (1), pp. 41–46 [in Ukrainian].
13. Chaika, Iu. Mekhanizmy strukturoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Structural mechanisms of the national economy]. Bulletin of KNNEU, 2011, № 3. pp. 30–41 [in Ukrainian].
14. Shynkaruk, L. V. Strukturni transformatsii pidkhody ta metody yikh doslidzhennia [Structural transformation approaches and methods of research]. SI "Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine". Kyiv, 2015, 304 p [in Ukrainian].

Надійшла 22.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Гонта, С. В. Категоріальний простір дослідження структурної трансформації національної економіки / С. В. Гонта // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 84-92.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC 338.439:631.147

Kh. I. Shtyrkhun, Postgraduate

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE DEVELOPMENT OF ORGANIC PRODUCTION IN UKRAINE

Abstract. Different approaches to the definition of "social entrepreneurship" are analyzed. The role of social entrepreneurship in the field of organic agriculture is determined. There are several opportunities for the development of the social entrepreneurship in Ukraine are found out. The components of successful development of organic agriculture on the basis of social entrepreneurship in Ukraine are listed. It is illustrated the international and domestic examples of the successful social enterprises. The project of the social enterprise in the sphere of organic production is offered.

Keywords: social entrepreneurship; organic agriculture; organic production; product.

X. I. Штирхун, аспірант

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано різні наукові підходи до визначення поняття "соціальне підприємництво". Визначено роль соціального підприємництва в області органічного сільського господарства. Визначено можливості для розвитку соціального підприємництва в Україні. Наведено складові успішного розвитку органічного сільського господарства на основі соціального підприємництва в Україні. Проілюстровано міжнародний та вітчизняний приклади успішних соціальних підприємств. Запропоновано проект соціального підприємства у сфері органічного виробництва.

Ключові слова: соціальне підприємництво; органічне сільське господарство; органічне виробництво; продукція.

К. И. Штырхун, аспирант

СОЦИАЛЬНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В РАЗВИТИИ ОРГАНИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ

Аннотация. Проанализированы различные научные подходы к определению понятия "социальное предпринимательство". Определена роль социального предпринимательства в области органического сельского хозяйства. Определены возможности для развития социального предпринимательства в Украине. Приведены составляющие успешного развития органического сельского хозяйства на основе социального предпринимательства в Украине. Проиллюстрировано международный и отечественный примеры успешных социальных предприятий. Предложен проект социального предприятия в сфере органического производства.

Ключевые слова: социальное предпринимательство; органическое сельское хозяйство; органическое производство; продукция.

Urgency of the research. The organic production plays an important role in providing a sustainable development of the national economy and determined as the priority direction of agriculture in Ukraine, which is able to satisfy needs of the population in high-quality products. Organic production is labour-consuming and requires use of a manual work, but due to the lack of the corresponding incentives outflow of able-bodied population from the rural zone to the cities is observed. The social entrepreneurship is particularly important in the production of organic agricultural products because such a system can solve social problems in the new ways, which can provide

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

employment to the unprotected segments of the population, promote overcoming poverty and environmental protection.

Target setting. In spite of the fact that the social entrepreneurship hasn't been fixed at the legislative level in Ukraine yet, however there are favourable conditions for its development. Therefore there is a need of studying of the international experience of implementation of the social entrepreneurship and its adaptation in Ukraine for ensuring effective functioning of the sphere of organic production and achievement of sustainable development of the country.

Actual scientific researches and issues analysis. There are many domestic and foreign scientists whose works are devoted to the theoretical and methodological issues of the development of organic agriculture including V. Chudovska, C. Foster, Ie. Havaza, A. Khodakivska, H. Niberh, P. Midmore, F. Offermann, S. Padel and others. A big contribution to the determination of nature and further development of the social entrepreneurship is made in the papers of such scientist as K. Banks, D. Bornstein, S. Davis, M. Gawell, B. Johannisson, M. Lundqvist, A. Nicholls, Jan.-U. Sandal and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. In spite of a big contribution listed scientists into a modern scientific development of the theory and practice of formation an effective market of organic agricultural products in Ukraine, some questions remain insufficiently studied and require further development, particularly in defining the features of introduction of the social entrepreneurship in Ukraine and its place in the development of organic agriculture.

The research objective. The main goal of this study is to determine the role of the social entrepreneurship in the field of organic agricultural production.

The statement of basic materials. The term "social entrepreneurship" has appeared only 35 years ago. Nevertheless, the social entrepreneurs have always existed and they should not be referred to as philanthropists, reformers, leaders etc.

According to Ken Banks, social entrepreneurship is "a specific term to describe those driven, persistent, ambitious individuals working on innovative solutions to society's most pressing social problems" [1, p. 1]. In Banks' understanding, a separate person leads the social entrepreneurship and brings an innovative idea to solve the most urgent problems of society.

David Bornstein and Susan Davis define social entrepreneurship as "a process by which citizens build or transform institutions to advance solutions to social problems (e.g., poverty, illness, illiteracy, environmental destruction, human rights abuse) in order to make life better for many [2, p. 1].

Malin Gawell holds that societal entrepreneurship is "about initiating and realizing collective, entrepreneurial and often (but not always) innovative processes aiming to strengthen a definable part of society in such a way that the large majority of its citizens may freely (or at a marginal cost) enjoy the results of the processes - with the assumption that such processes are not concerned with traditional social policies or any existing public administration" [3, p. 43].

The two last determinations are more extended and both claim that the social entrepreneurship is a teamwork where the main purpose is an achievement of general social value. In our opinion, the last mentioned definition is complete as it says that the social entrepreneurship exists apart from government.

Jan-Urban Sandal defines social entrepreneurship as "a special form of management, which purpose is to run a production function in such a way as to ensure increased value for all the participating parties in that function" [4].

According to this definition, we can see that there is a parallel between social entrepreneurship and organic production. In our opinion, the role of organic production in solving the problems of social and economic development of Ukraine should be determined depending on the members of the market of organic products (state, producers, consumers) based on the definition of certain benefits and usefulness, which they receive from organic production.

As we can see, there are many definitions of this term. The main point that combines analyzed definitions is the result of providing the social entrepreneurship, namely making appropriate decisions for solving social challenges in an innovative and sustainable way.

In the field of organic agriculture social entrepreneurship aims at achievements of threefold result:

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

1) profit, which allows the company to grow and compete with others, and most importantly to spend it for;

2) solution of social problems and

3) improvement of surrounding environment.

The social value of the social entrepreneurship has a great positive influence on the society. Social entrepreneurship: helps to provide public services in a new way and meet the needs of the community; creates new jobs; involves disadvantaged groups of society into a public life, providing their members with work; strengthens attention to socially vulnerable groups of the population, through providing them with useful socially meaningful work; revives rural and urban areas and improves their social infrastructure etc.

These goals are very important for every country, and nowadays especially for Ukraine. That is why it is necessary to investigate and implement social entrepreneurship as contemporary situation demands new solutions on emerging issues in social and economic sectors of Ukraine [5, p. 133].

There are several opportunities for the development of the social entrepreneurship in Ukraine:

1. Absence of a law that regulates the social entrepreneurship allows the social enterprises to operate according to existed legislation in Ukraine.

2. Availability of subjects that are not involved in traditional business (people with disabilities, refugees (internally displaced persons), national minorities, elderly, people with addictions, former prisoners).

3. International foundations and organizations support social entrepreneurship and that gives an opportunity to get additional sources of financing. Nowadays, organic production is supported by international organisations as FiBL (Switzerland), GIZ (Germany), Argoinvest (the USA) etc. In addition, there is a lending program of social enterprises in cooperation with WNISEF in Ukraine. According to the program, the credit can be obtained for the purchase of equipment, real estate, replenishment of current assets in the amount of from 10000 to 100000 USD under 5-9% per annum with crediting term to 36 months.

In our opinion, there are some components of successful development of organic agriculture based on social entrepreneurship in Ukraine:

1. The government should take care of establishing tax incentives for social enterprises, which can reduce indirect taxes when market income is insufficient to support their social activities. For example, the USA government support of the development of social enterprises is reduced to:

- elimination of legal administrative barriers,

- support preferential loans,

- development of social partnership between the state organizations, business, and non-commercial sector,

- company is guaranteed the possibility of social orders from government agencies.

2. Clearly defined social objectives should be fixed in statutory documents of the enterprise.

3. Profits are reinvested in the expansion and / or directed at achieving social objectives. It is important to involve all interested parties in making such decision; it would illustrate the openness and transparency of the social enterprise.

4. The promotion of the image of social enterprises. Social entrepreneurship is very important in the field of organic agriculture and is able to solve social problems in the new ways. It does not mean that the organic producers only have to produce organic products, it means that the production of such products has to change the way of lifestyle of the population for the achievement of a sustainable development of the country as a whole.

Demand for organic products can be increased through motivating the population to use safe and useful national organic products. It is necessary to create a national ideology of healthy living and clean environment through adequate information about proper nutrition, the advantages of organic products. It can be organized through special fairs, seminars, and conferences [6].

One of the brightest examples of successful social entrepreneurship is Farmers School, established in Russia in 2009 [7]. The mission of this organization is a social adaptation and integration of graduates of orphanages.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

The social enterprise is about to solve the following social problem:

- alienation graduates of orphanages from society,
- lack of skill social adaptation and career guidance,
- lack of housing for graduates,
- the extinction of villages and the reluctance of young people living in rural areas.

The essence of such social business consists of:

- training the participants of the project basics of farming,
- building the housing for young farmers and teachers by common efforts,
- establishing production process.

This project was supported by the fund "Our Future" as a part of the regional competition. A farm was organized and a youth village was built.

In Ukraine Chervonopromin rural Charitable Foundation "Hellas" is an example of the successful functioning of the social enterprise in the sphere of the agricultural industry. It was founded in 2008 and is engaged in cultivation and sale of fruits, berries, vegetables and provision of agricultural services. The social part of the company is providing children in rural areas with organic food, improvement of nutrition in school, kindergarten, reducing the cost of food. The results of the enterprise is free providing students and pupils of Chervonopromin educational complex with tomatoes, red beets, onions, cabbage, potatoes, parsley; provision workers of the welfare sphere of the village with services (plowing, cultivation, transport services) at the prices which are lower that at the market; offering free services in the handling of the school parcel of land.

In our opinion, it is possible to create the social enterprise in the sphere of organic production in Ukraine (Table 1).

Table 1

The project of social enterprise in the field of organic production

Direction	Agriculture
The commercial component of the enterprise	Production and sale of organic products
The social purposes of the enterprise	<ul style="list-style-type: none"> - Job security of socially unprotected segments of the population (disabled people, pensioners, students, refugees, last prisoners, etc.). - Educational work in society through holding free cultural and educational events (pieces of training, seminars for pupils, students, scientific and pedagogical stuff). - Formation of a healthy lifestyle and sustainable consumer demand on organic products. - Providing population with organic food. - Cooperation with the international public organizations and funds.
The document in which the social purposes are stated	Statute, business plan
Profit distribution	Cost value of organic production is high therefore it is reasonable to share profit as follows: 90% - reinvestment 10% - the social purposes
Way of creation of the enterprise	<ul style="list-style-type: none"> - Structural division of educational institution - Separate enterprise.

* created by Kh. Shtyrkhun, 2016

Organic products is a new direction for Ukraine that is why organic producers can be social entrepreneurs and nowadays their task is to spread such novelty among the population, organizations, trade, and industry.

Conclusions. Organic production carries out a very important social and economic role. The social orientation of organic production is that it creates a specific market that meets the needs of consumers in organic products, provides general welfare, rural development and promotes environment protection. Economic feasibility of the introduction of organic production in Ukraine consists in the

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

increase of profitability of agricultural producers, strengthening of competitiveness and image of the country in international markets, providing a sustainable development of national economy.

Social entrepreneurship is business activities aim at mitigation or resolving social problems. Thus, the social entrepreneur is able to see the shortcomings of the market and find opportunities to accumulate resources, develop new solutions, and create environmental awareness that will have long-term positive impact on society as a whole.

In conclusion, we can say that use of entrepreneurial approaches to the solution of social problems through organic production will provide a sustainable development for vulnerable groups of society, lifts social entrepreneurship on a new level of development in Ukraine.

References

1. Banks, K. (2016). *Social entrepreneurship and innovation: International case studies and practice* (1st ed.). London, United Kingdom : Kogan Page Ltd [in English].
2. Bornstein, D., & Davis, S. (2010). *Social entrepreneurship: What everyone needs to know*. New York : Oxford University Press [in English].
3. Gawell M. (2009). *Entrepreneurship in the Name of Society*. Stockholm, Sweden : Knowledge Foundation [in English].
4. Sandal, J. (2007). *Sosial-Entreprenoren: Agent med rett till a endre*. Oslo, Norway : Kolofon [in Norwegian].
5. Chornous, G. O. & Gura, V. L. (2014). Sotsialna orientovanist orhanichnoho vyrobnytstva: svitovy dosvid ta natsionalni realii [Social oriented of organic production: world experience and national realities]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh - Actual problems of international relations*, 122, 126–137 [in Ukrainian].
6. Dovhan, O. M. & Mandybura, Ia. V. (2013). Orhanichne vyrobnytstvo: sutnist, obiektivna neobkhdnist, efektyvnist [Organic production: the nature, an objective necessity, efficiency]. *Stalyi rozvytok ekonomiky - Sustainable economic development*, 1, 200–206 [in Ukrainian].
7. Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini [Social Entrepreneurship in Ukraine]. Retrieved from : <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/baza-znan/mizhnarodnyi-dosvid> (Accessed 07 August 2016) [in Ukrainian].

Література

1. Banks, K. *Social entrepreneurship and innovation: International case studies and practice* / K. Banks. – London : Kogan Page Ltd, 2016. – 282 с.
2. Bornstein, D. *Social entrepreneurship: What everyone needs to know* / D. Bornstein, S. Davis. – New York : Oxford University Press, 2010. – 172 с.
3. Gawell, M. *Entrepreneurship in the Name of Society*. Stockholm, Sweden / Malin Gawell. – Stockholm, Sweden : Knowledge Foundation, 2009. – 92 с.
4. Sandal, J. *Sosial-Entreprenoren : Agent med rett till a endre* / J. Sandal. – Oslo, Norway : Kolofon, 2007. – 171 с.
5. Чорноус, Г. Соціальна орієнтованість органічного виробництва: світовий досвід та національні реалії / Г. Чорноус, В. Гура // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – 2014. – Вип. 122, Ч. 1 – С. 126–137.
6. Довгань, О. М. Органічне виробництво: сутність, об'єктивна необхідність, ефективність / О. М. Довгань, Я. В. Мандибуря // *Сталий розвиток економіки*. – 2013. – № 1. – С. 200–206.
7. Соціальне підприємництво в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/baza-znan/mizhnarodnyi-dosvid>.

Received for publication 19. 09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Shtyrkhun, Kh. I. Social entrepreneurship in the development of organic production in Ukraine / Kh. I. Shtyrkhun // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 93–97.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

UDC 338.48

W. Strielkowski, Doctor of Economic Sciences,
N. P. Tarkhanova, Candidate of Geographic Sciences,
Associate Professor

TOURISM ECONOMICS: FORMATION OF REGIONAL BRANDS

Abstract. *Tourism is a sector of economy with a widespread development. One of the most promising types of tourism is cultural tourism. However, the economic impact of tourism is positive when driven by the well-designed policy of promotion and formation of a positive image. This paper discusses the tourism brand of the Southern Ural. We conducted a study using the method of the focus groups. Our results showed that the visual identifiers of the territory cannot be combined with the identity and cannot be grasped by the audience. Underestimating the role of the graphic design for creating the style leads to the fact that it is not perceived as a real brand attribute or as a decorative element. When this is the case, the efficiency of the developed brand can be very low. The brand does not reflect the ways for improving the competitiveness of the region and its development strategy. In this case, there is a clear discrepancy between the actual situation and the brand platform.*

If one has to develop the new logo, special attention should be attributed to making it the "reflection" of the real situation, representing the advantages yielded by the region and the needs that are important for the key target group. Further research is needed to determine the competitive advantages of the Southern Ural in the context of the long-term planning.

Keywords: brand; logo; territories branding; focus group; visual attributes; region's competitiveness; Ural.

В. Стрілковський, д. е. н.,
Н. П. Тарханова, к. геогр. н., доцент

ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ БРЕНДІВ РЕГІОНУ

Анотація. *Туризм, як галузь економіки отримав широкий розвиток. До найбільш перспективним видам туризму відносять культурний туризм. Однак, економічний ефект від туризму високий в разі здійснення продуманої політики просування і цілеспрямованого формування позитивного образу. У даній статті розглядається бренд Південного Уралу. Дослідження проводилося з використанням методу фокус груп. Результати дослідження показали, що візуальні ідентифікатори територія не поєднуються з ідентичністю і не зрозумілі аудиторії. Недооцінка ролі графічного дизайну при створенні стилю, привела до того, що він сприймається не як атрибут реального бренду, а як декоративний елемент. У цих умовах ефективність розробленого бренду низька. Він не відображає шляхів підвищення конкурентоспроможності регіону та стратегії його розвитку. В даному випадку в наявності невідповідність платформи бренду і реальної ситуації.*

При розробці нового логотипу необхідно врахувати, що він повинен бути «відображенням» реальної ситуації, тих переваг, якими володіє регіон і тих потреб, які важливі ключовий цільовій групі. Необхідні дослідження щодо унікальних конкурентних переваг Південного Уралу і найскладніше питання - це довгострокове планування.

Ключові слова: бренд; логотип; брендинг територій; фокус група; візуальні атрибути; конкурентоспроможність регіону; Урал.

В. Стрілковський, д. э. н.,
Н. П. Тарханова, к. геогр. н., доцент

ЕКОНОМІКА ТУРИЗМА: ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ БРЕНДОВ РЕГИОНА

Аннотация. *Туризм, как отрасль экономики получил широкое развитие. К наиболее перспективным видам туризма относят культурный туризм. Однако, экономический эффект*

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

от туризма высок в случае осуществления продуманной политики продвижения и целенаправленного формирования положительного образа. В данной статье рассматривается бренд Южного Урала. Изучение проводилось с использованием метода фокус групп. Результаты исследования показали, что визуальные идентификаторы территории не сочетаются с идентичностью и не понятны аудитории. Недооценка роли графического дизайна при создании стиля, привела к тому, что он воспринимается не как атрибут реального бренда, а как декоративный элемент. В этих условиях эффективность разработанного бренда низка. Он не отражает путей повышения конкурентоспособности региона и стратегии его развития. В данном случае налицо несоответствие платформы бренда и реальной ситуации.

При разработке нового логотипа необходимо учесть, что он должен быть «отражением» реальной ситуации, тех преимуществ, которыми обладает регион и тех потребностей, которые важны ключевой целевой группе. Необходимы исследования относительно уникальных конкурентных преимуществ Южного Урала и самый сложный вопрос – это долгосрочное планирование.

Ключевые слова: бренд; логотип; брендинг территорий; фокус группа; визуальные атрибуты; конкурентоспособность региона; Урал.

Tourism is one of the largest economy sectors of Europe and Russia, and key industry of the 21st century. Cultural tourism as one of the forms of tourism has great prospects in the future. Tourism industry has undergone great changes, and this, to a large extent, will affect the development of cultural tourism in the coming decades. The transition from traditional to new ways of cultural resources is due to the introduction of information and communication technologies (ICT) and new electronic services (e-services) and the innovations they bring [12]. Thus, there is a need to evaluate the tourist preferences of potential innovative service before, during and after a visit to the tourist destination of their choice. [22] This assessment can provide important ideas for politicians in the formation of the tourist market in order to respond to latent demand and provide a strategy for sustainable development of cultural tourism. Sustainable development of cultural tourism strategy helps to preserve local identities embedded in the relevant cultural heritage, and supports economic growth. [23] The economic impact that cultural tourism has on regional development, is important for the policy makers, the aim of which is to maximize the potential service consumption.

In the context of finding ways to improve profitability, new ways of resource use areas, the formation of stable structures of the economy, many areas pay attention to tourist complex creation. However, the availability of resources does not mean high attendance of the places, a considered policy of promoting and purposeful formation of a positive image is important. This case is also essential on account of the fact that a territory regardless of rank and status is actively competing for investment, tourists, growing prosperity. The success of this struggle is not only connected with the correct administrative policies, but also with the ability to find the strengths and weaknesses, to evaluate development opportunities, anticipate and prevent risks. At the same time branding objectives are long-term and favourable market positioning, brand presence in the information space, providing recognition, the flow of financial resources and the adoption of regional solutions. It should be taken into account that a territorial brand creation and development process is lengthy and resource-intensive, requiring long-term strategies and confidence.

On account of studying place branding issues we have focused on long-term studies of authors such as Philip Kotler, Keith Dinny, J. Randall and Simon Anholt. Simon Anholt first was to introduce the term "place branding" [10]. The works of these authors cover approaches to strategic and market planning, to the peculiarities of consumer perception to the constituents of place image, to the peculiarities of its main information, together with its distribution channels, brands are considered examples of developments that are examined to the last detail. It is possible to evaluate all the factors affecting the development of place branding and track their account in brand development of specific locations [3; 4; 5; 8; 10]. At the same time there is still no single precise definition of this concept.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

On the basis of available material, some authors, such as AP Pakruhin gives the following definition: "a place branding is the process of forming a place brand, based on an integrated approach to the search and development of place identity, as well as informing regarding its comparative advantages to different target groups by creating an attractive bright image, consisting of internal and external attributes"[7]. A brand role in place development is linked with positive image formation and is accompanied by the growth of economic and social indicators.

Works by Simon Anholt is of interest also due to the fact that he has repeatedly made comments about the Russian practice of country branding and its member regions. In particular, it was noted that the right approach to branding as a tool to enhance the territory attractiveness was not been formed in Russia, which reduces its effectiveness.

Comprehending the significance of the issue, many in Russia are attempting to develop their brands. Information on the positioning of Russian regions is reflected in the works of D. Vizgalova, AP Pankrukhin, NS Makatrovov etc. [2; 6; 7]. Big enough for the volume of material, including a wide range of visual symbols of place brands, with an analysis of not only the essence of the developed brand, but also its visual identity, with peer review and comments on the branding of individual cities and regions represented on the Internet, for example, CityBranding, Advertology.ru et al. [1; 9].

The creation and use of the brand is increasingly becoming the subject of research and attract marketers.

Summing up the views of different authors we can note the following: the main stages of the territory of the branding process are reduced to:

- a statement of goals and objectives;
- choice of target groups;• conduct intelligence;
- drawing up development strategies;
- the creation of visual images;
- the search for channels of communication with the aim, as the promotion and development of the proposed brand.

The key thing in branding aspect is target determining on the basis of which, a plan for the designing all other works is made up. The aims of brand development can be very different. For example, in Southern Urals designing a brand development team set a goal to popularize the resources of the region, through the display of objects that can attract and impress: forests and lakes, rugged mountains and tranquil prairie rivers with an abundance of fish, spectacular mountains, waterfalls, rich flora and fauna. Such symbols were chosen for the logo as: deer, lizards, birds and pike. Why are just these symbols? Deer according to Slavic tradition has impersonation of the ancestors; it knows how to do various wonders. In heraldry deer means grace and moderation, creativity and abundance.

Lizard was chosen since its image is familiar on account of Pavel Petrovich Bazhov tales and is considered a symbol of wisdom, the guardian of copper ore deposits, of malachite, and precious stones.

A pike embodies the wealth of fish resources and is associated with a fairy-tale character, fulfilling all desires. The bird represents the beginning of all beginnings.

Brand developers believe that it has come out regardless of time and policy and should be familiar and recognizable, not only for the residents of the area, but also for all Russians, as well as foreign community representatives.

The objective of our study was to evaluate the present position.

Research Methodology. Over the past 20 years the focus group is widely used as a form of qualitative research analysis. Focus group is a group of people discussing a topic and expressing opinions online. Krueger and Casey (2000) indicate that the focus groups have begun to be used at the end of the 30s, that some social scientists expressed doubts about the accuracy of traditional methods of information gathering, after which they began to use the interviews in focus groups. [15] Stewart and Shamdasoni (1990) maintain that focus groups were originally developed to assess the audience responses regarding radio programs in 1941 by a prominent sociologist Robert Merton [21]. During the World War II Merton started using focus groups to study the morale of the US Army. According to Krueger and Casey (2000), while academic researchers were not very interested in the use of focus

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

groups in the 1950's, the market researchers have begun to employ focus groups as a tool to study the attractiveness of their products to certain customers [15]. Morgan (1996) stated that focus groups were rediscovered by sociologists in the 1980s with marketing research using practical strategies [18]. Focus group as an interviewing is represented in many forms, since researchers in various fields have altered procedures in accordance with their own needs and goals [14]. Patton (2000) believed that focus groups were important elements in assessment process, regardless of whether it was in the course of the project, at the end of the project, or several months after completion of the project, since the discussions assist in understanding the opinion of the audience [20]. Morgan (1997) stated that focus group can be used as a preliminary step for further research, as they allow getting an idea about some issues that can be solved by using a specific set of questions at a later stage [19]. The purpose of a focus group is to gather information on the specific aim of the study. Morgan (1990) believes that the focus group is a qualitative method that allows to use it as an accessible form. [17] Greenbaum (2000) defined the focus group as a qualitative research of the market, where the group is represented by 8 or 10 participants with general demographic or other signs, and takes the form of a 2-hour discussion on a particular topic under the guidance of a trained moderator. [13] Makdonah- Philp and Bruseberg (1997) stated that in comparison with other qualitative methods, focus groups provide unique data: researchers do not only get an idea of different opinions on the level of detail, but also a lot of concentrated data about target group within a short period of time [16]. Morgan (1997) maintained that the focus group can be more effective than an interview, because it avoids duplication and overlap [19]. Cameron (2005) considered the question of focus group interview and quantitative method relationship. He believes that the combination of focus groups with quantitative methods is the way to solve problems in some studies [11]. Using focus groups as a brainstorming method, researchers can generate new ideas, which are often used to develop questions for further research.

The attitude to the use of this method is different in studies. Of course, each method has its benefits and disadvantages. With the right use of the method when the goals and objectives are consistent with the goals and objectives of the study flaws get smoothed and advantages get multiplied. Focus group method has become firmly established in the practice of marketing and is a form of quantitative and qualitative research.

Currently, this method is recognized as "flexible" or "qualitative" method of sociological research and is not only a variety of research methods, but also the industry sector, which serves not only the functioning of market institutions, but institutions of democracy as well. The introduction of these methods into practice is currently a necessary condition for improving the work culture of market and political institutions. This method quite often has been used in various studies in the field of tourism

Data description. We have studied the Southern Urals brand by focus group method. We tried to find out the opinion of the population since it is closest to reality. Information on the characteristics of the participants of the focus groups is presented in Table 1.

Table 1

Characteristics of participants in focus groups (%)	
Information on the participants	results
Gender	
Male	17,4
Female	82,6
Age	
18-25	75
older than 25	25
Education	
Higher	26
Average	74
Status	
Single	80
With family	20
Source: personal results	

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

The age of participants was driven by the fact that young people are the most mobile population group, to switch easily to different travel products. The main audience - students of different universities and majors: lawyers, managers, economists, students of tourism specialties.

Age from 19 to 24 years. Moreover those who have already started to work and work as a manager, economist, accountant, lawyer, and specialist were interviewed as well. Age from 25 to 40 years or more. Most of the respondents are single people on account of their age.

Focus Group Results. Totally we have performed 10 focus groups. The total number of participants was 66 people. Focus groups were held in Chelyabinsk in November - December 2015 Assistance in the focus groups was provided by the students of two Chelyabinsk universities.

The participants of the focus groups were offered the following questions for discussion:

- What a place is associated with?
- What a logo is associated with?
- Do you believe that it is successful?
- What would you add or change about the logo?
- Does the brand fit the residents' view?
- How common is the logo?
- To what extent is the place image competitive in comparison with other regions?

The results of the research on the associations that evokes the place are shown in Table 2. The calculation was conducted on the number of respondents.

The surveyed men as well as the respondents over 25 years with higher education and with family told that a place is associated with plants, industry, bad ecology and environmental issues. Natural objects (mountains, lakes, caves, meteorite, and flora) were noted by representatives of female respondents up to 25 years with secondary education. Thus, it turns out that the youth connects the region with natural component.

Table 2

Associations connected with the region and its image (%)

Information on the participants	Associations connected with the region	
	Industrial Centre	Unique natural objects
Gender		
Male	83	17
Female	48	52
Age		
18-25	47	53
older than 25	94	6
Education		
Higher	78	22
Average	46	54
Status		
Single	49	51
With family	69	31
Source: personal results		

Participants were asked questions about what logo was associated with and how successful it was. The results are shown in Table 3. The counting was carried out on the number of respondents.

Most of the participants responded that the logo is too abstract and is not associated with anything specific. Symbols are not successfully implemented. They are hardly recognizable. This was noted in regard to symbols like pike, deer and poultry. About 70% of respondents managed to explain the use of the "lizard" symbol. Concerning other symbols, such as "pike", "deer" and "bird" the situation was more ambiguous. In particular, it was suggested that the symbol "pike" has to do with the fishery resources and "deer" and "bird" are related to the animal world. But the surveyed managed to answer nothing specific, and pointed out that it would be desirable to take the already established symbols, such as camel, which is depicted on the emblem of the city.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

At the same time, the attitude to the colour scheme is positive. The use of 3 colours is associated with summer, winter and spring. Respondents consider the slogan "Southern Urals - the land where dreams come true" as negative one. It was noted that its use is not appropriate since the negative information about the media dominated region. Suffice is to recall pictures with comments posted by actor Leonardo DiCaprio about catching fish on the background of smoking pipes of metallurgical plant.

Table 3

Association, that the logo evoked (%)

Characteristics of participants	Logo Symbols	
	forming any association with the region	not forming any association with the region
Gender		
Male	25	75
Female	46	54
Age		
18-25	40	60
older than 25	12	88
Education		
Higher	11	89
Average	49	51
Status		
Single	40	60
With family	15	85
Source: personal results		

From this table it can be concluded that the visual area identifiers do not match with the identity of the audience and unclear. The participants of the focus groups were asked about the occurrence of the logo in the media. Results on the occurrence of the logo in the media are shown in Table 4. The calculation was conducted on the number of respondents.

Most responded that never encountered the logo. The assumption was made that the logo could be found on the Internet or on banners. However, students who were involved in the maintenance of competition as a volunteer said that the logo can be seen on banners and buses.

The study revealed that the logo is overloaded with small items such as animal characters reproduction of which is difficult. Logo Symbols do not form association of proposed image and the region.

In general, the associations that arise among the participants when reading the image and slogan have little to do with the prevailing place image. Underestimated was role in creating graphic design style, which leads to its perceiving not as an attribute of a real brand, but as a decorative element.

Brand does not reflect the ways to improve the competitiveness of the region and its development strategy, indicating the mismatch of the brand platform and the real situation.

The proposed logo does not meet the objectives. The region is positioned as an industrial one in the information field. The logo does not reflect this fact. The logo is almost never used in the media, despite the fact that each year international level competitions are held on the basis of the city's infrastructure in the regional center.

Based on these data, we can conclude that both the customer and the brand developers ignore the passivity of the population and the negative sentiment towards the created brand and other instruments promoting the region, for example, the slogan: "Southern Urals is the land where dreams come true."

The emphasis on the natural component and the symbolism of birds and animals, unlikely will have an impact on the foreign market, due to the fact that, firstly, even to locals, this symbolism is not too clear, secondly, PP Bazhov tales are not well known abroad (lizard), as well as images of Russian folk tales (pike).

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Table 4

Characteristics of participants	Occurrence of the logo in the media (%)	
	Did not encounter	Two or more times
Gender		
Male	83	17
Female	63	37
Age		
18-25	51	49
older than 25	88	12
Education		
Higher	89	11
Average	46	54
Status		
Single	51	49
With family	85	15

Source: personal results

Most respondents failed to recall how the logo looks like and account for the symbols used. Respondents pointed to the need to simplify the visual identity of the brand, to make it more clear and memorable. This indicates the impossibility of brand existence in its current form in the regional environment, especially in the foreign market. It turns out that the brand does not reflect any increase of region's competitiveness, nor its development strategy. In this case, we observe the incompatibility of the brand platform and the real situation.

Conclusions. Conducted using the method of focus group research has demonstrated that, firstly, the logo design was a first step in creating a brand, without its platform development and the problem field. The mistake was that the logo should be a "reflection" of the real situation, the advantages enjoyed by the region and the needs that are of importance for the key target group. Secondly, there is no work with real problems (environment, rising unemployment). These issues, especially environmental ones can have much greater impact on consumer decision to visit a place than a logo that will be used in the media about the place. Thirdly, there were no preliminary qualitative researches, which are the best ways to explore the hidden motivations, feelings, values, attitudes and perceptions, as well as on the unique competitive advantages of the Southern Urals. This prevented the possibility of the region to "promote" itself to other target markets as well. The emphasize should have been done on the investment attractiveness of the region, based on favourable geographical position between Europe and Asia and favourable conditions for the development of public-private business partnership, including with foreign companies. This fact would have contributed to funds inflow into various economy sectors, both industrial and social. Fourth, thought-out policies in the promotion field are necessary. This is perhaps the most difficult issue, since Chelyabinsk region has no development plan. Under these conditions, a brand development does not serve the long-term prospects.

Литература

1. Азбука городов [Электронный ресурс] : Выпуск № 1. – Режим доступа : <http://www/citybranding.ru/alpha1/>.
2. Визгалов, Д. В. Бренддинг города / Д. В. Визгалов. – М.: Институт экономики города, 2011. – 160 с.
3. Капферер, Ж. Бренд навсегда. Создание, развитие, поддержка ценности бренда / Жан-Ноэль Капферер. – М.: Вершина, 2007. – 448 с.
4. Кейт, Д. Бренддинг территорий. Лучшие мировые практики / Динни Кейт. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 336с.
5. Котлер, Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. – 376 с.
6. Макастрова, Н. С. Как привлечь туристов и стать туристическим брендом в России / Н. П. Макастрова. – М.: Конкретика, 2011. – 400 с.
7. Панкрухин, А. П. Маркетинг территорий. Учебник / А. П. Панкрухин – М.: Омега, 2009. – 656 с.
8. Рэнделл, Дж. Бренддинг. Краткий курс: учебник / Дж. Рэнделл. – М.: «Файр-Пресс», 2004. – 216 с.
9. Территориальные бренды России. [Электронный ресурс]: Статьи. – Режим доступа : <http://www/URL:advertology.ru/article108009.htm>.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

10. Anholt, S. Why brand? Some practical considerations for nation branding. *Place Branding and Public Diplomacy*, 2006, № 2 (2). pp. 97–107
11. Cameron, J. Focusing on the Focus Group. In Iain Hay (Ed.) *Qualitative Research Methods in Human Geography*, 2nd ed. Melbourne, Oxford University Press. 2005.
12. Chiabai, A., Platt, S., Strielkowski, W. Eliciting users' preferences for cultural heritage and tourism-related e-services: a tale of three European cities. *Tourism Economics*, 2014, № 20 (2). pp. 263–277.
13. Greenbaum, T. L. *Moderating focus groups: a practical guide for group facilitation*. London, Sage Publications. 2000.
14. Hibbard, J. H., Jewett J. J. What type of quality information do consumers want in a health care report card? *Medical care research and review*, vol. 53, 1996. pp. 28–47.
15. Krueger, R. A., Casey, M. A. *Focus groups: a practical guide for applied research*. Thousand Oaks, Sage Publications. 2000.
16. McDonagh-Philp, D., Bruseberg, A. The Use of Focus Groups in Design // *Research: A Literature Review*. 2001. URL: http://www.cs.bath.ac.uk/~anneb/CoDesign2001_FG.pdf (Accessed the 10 th of January 2012, at 10:23 CET).
17. Morgan, D. L. *Focus Groups as Qualitative Research*. Newbury Park, Sage Publications. 1990.
18. Morgan, D. L. Focus groups. *Annual Review of Sociology*, vol. 22, 1996. pp. 129–152.
19. Morgan, D. L. *Focus groups as Qualitative research* (2nd ed.). London, Sage Publications. 1997.
20. Patton, M. Q. *Qualitative research and evaluation methods*. 3rd Edition. London, Sage Publications. 2002.
21. Stewart, D. W., Shamdasani, P. N. *Focus Group: Theory and Practice*. London, Sage Publications. 1990.
22. Strielkowski, W., Riganti, P., Wang, J. Tourism, cultural heritage and e-services: using focus groups to assess consumer preferences. *Tourism: an International Multidisciplinary Journal of Tourism*, № 7 (1), 2012. pp. 41–60.
23. Strielkowski, W. Mystery and thriller tourism: Novel solutions for European cities. *Turizam: znanstveno-stručni časopis*, № 61 (3), 2013. pp. 277–287.

References

1. Azbuka gorodov [List of towns and cities]. Issue №1 Retrieved from: <http://citybranding.ru/alpha1/>.
2. Vizgalov, D. V. (2011). Brending goroda [City Branding]. Moscow: *Institut ekonomiki goroda - Institute for Urban Economics* [in Russian].
3. Kapferer, Zh. (2007). Brend navsegda. Sozdaniie, razvitie, podderzhka tsenosti [Brand forever. Creation, development, brand values support]. Moscow: Verzhina [in Russian].
4. Keyt, D. (2013). Brending teritoriy. Luchshiy miroviye praktiki. [Place Branding. Best world practices]. Moscow: [in Russian].
5. Kotler, F., Asplund, K., Reyn, I., Khayder, D. (2005). Marketing mest. Privlecheniye investitsiy, predriatiy, zhiteley i turistov v goroda, kommuny, region i strany Yevropy [Place Marketing. Attracting investment, enterprises, residents, tourists to the city, municipality, region and European states]. Saint-Petersburg: *Stokgolmskaia shkola ekonomiki v Sankt-Peterburge - Stockholm School of Economics in St. Petersburg*. [in Russian].
6. Makatrova, N. S. Kak privilechturistov i stat turisticheskim brandom v Rossii [How to attract tourists and become a tourist brand in Russia]. Moscow: Konkretika, 2011 [in Russian].
7. Pankrukhin, A. P. (2009). Marketing teritoriy [Place Marketing]. Moscow: Omega [in Russian].
8. Rendel, J. (2004). Brending [Branding]. Moscow: «Fair-Press». [in Russian].
9. Teritorialnyye brendy Rossii [Territorial brands of Russia]. Retrieved from: <http://www.advertology.ru/article108009.htm>.
10. Anholt, S. Why brand? Some practical considerations for nation branding // *Place Branding and Public Diplomacy*. 2006. № 2 (2). Pp. 97–107 [in English].
11. Cameron, J. Focusing on the Focus Group. In Iain Hay (Ed.) *Qualitative Research Methods in Human Geography*, 2nd ed. Melbourne, Oxford University Press. 2005 [in English].
12. Chiabai, A., Platt, S., Strielkowski, W. Eliciting users' preferences for cultural heritage and tourism-related e-services: a tale of three European cities // *Tourism Economics*. 2014. № 20 (2). Pp. 263–277 [in English].
13. Greenbaum, T. L. *Moderating focus groups: a practical guide for group facilitation*. London, Sage Publications. 2000 [in English].
14. Hibbard, J. H., Jewett, J. J. What type of quality information do consumers want in a health care report card? // *Medical care research and review*. 1996. Vol. 53. Pp. 28–47 [in English].
15. Krueger, R. A., Casey, M. A. *Focus groups: a practical guide for applied research*. Thousand Oaks, Sage Publications. 2000 [in English].
16. McDonagh-Philp D., Bruseberg A. The Use of Focus Groups in Design // *Research: A Literature Review*. 2001. URL: http://www.cs.bath.ac.uk/~anneb/CoDesign2001_FG.pdf (Accessed the 10 th of January 2012, at 10:23 CET).
17. Morgan, D. L. *Focus Groups as Qualitative Research*. Newbury Park, Sage Publications. 1990 [in English].
18. Morgan, D. L. Focus groups // *Annual Review of Sociology*. 1996. Vol. 22. Pp. 129–152 [in English].
19. Morgan, D. L. *Focus groups as Qualitative research* (2nd ed.). London, Sage Publications. 1997 [in English].
20. Patton, M. Q. *Qualitative research and evaluation methods*. 3rd Edition. London, Sage Publications. 2002 [in English].
21. Stewart, D. W., Shamdasani P. N. *Focus Group: Theory and Practice*. London, Sage Publications. 1990 [in English].

Received for publication 19.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Strielkowski, W. Tourism economics: formation of regional brands / W. Strielkowski, N. P. Tarkhanova // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 98-105.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 336.22: 352

С. В. Бойко, к. е. н., доцент**ФІСКАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ: КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті обґрунтована необхідність дослідження місцевих податків і зборів із застосуванням технологій кластерного аналізу. Проведено кластерне ранжування і регіони України об'єднані у чотири кластери, визначені особливості кожного кластеру.

Ключові слова: місцеві податки і збори; місцеві бюджети; регіони України; кластерний аналіз.

С. В. Бойко, к. э. н., доцент**ФИСКАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ МЕСТНЫХ НАЛОГОВ И СБОРОВ: КЛАСТЕРНЫЙ АНАЛИЗ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье обоснована необходимость исследования местных налогов и сборов с применением технологий кластерного анализа. Проведено кластерное ранжирование и регионы Украины объединены в четыре кластера, определены особенности каждого кластера.

Ключевые слова: местные налоги и сборы; местные бюджеты; регионы Украины; кластерный анализ.

S. V. Boiko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**FISCAL POTENTIAL OF LOCAL TAXES AND FEES: CLUSTER ANALYSIS OF UKRAINIAN REGIONS**

Abstract. In the article is determined necessary of for the research of local taxes and charges with the use cluster analys techniques. A cluster ranging and regions of Ukraine are grouped into four clusters, defined the characteristics of each cluster.

Keywords: local taxes; local budgets; the regions of Ukraine; cluster analys.

Актуальність теми дослідження. Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [7], в основу якої покладено підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу, не можлива без достатнього для соціально-економічного розвитку фінансового забезпечення. Сукупність наявних проблем регіонального розвитку та виклики майбутнього, які пов'язані, у першу чергу, з інфраструктурою та її інноваційною складовою, енергоефективністю, збереженням та нарощенням інтелектуального капіталу, економічного потенціалу продукують необхідність пошуку джерел фінансового забезпечення.

Постановка проблеми. Місцеві податки та збори – невід'ємна частина податкової системи сучасної держави та інструмент фінансування видатків місцевих бюджетів. Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20.05.1993 р. № 56–93 (зі змінами та доповненнями) передбачалося справляння налічувалося близько двадцяти різних місцевих податків і зборів. З прийняттям Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755–VI кількість місцевих податків та зборів скоротилася до п'яти, проте зміни податкового законодавства 2014–2015 рр. призвели до утвердження сучасного складу місцевого оподаткування (пода-

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ток на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір).

У розвитку місцевого оподаткування з погляду фіскальної значущості можна виділити два періоди, що пов'язано з його реформуванням та зміною складу місцевих податків та зборів, адміністрування та порядку нарахування. Перший період тривав до 2011 р. та надходження місцевих податків та зборів становили від 730 млн грн у 2007 р. до 819 млн грн у 2010 р. Частка надходжень від місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів становила близько 1% у 2007–2010 рр., тобто надходження від майже двох десятків різних податків і зборів не забезпечували покриття і одного відсотка місцевих видатків.

У 2011–2014 рр. частка надходжень від місцевих податків та зборів збільшувалася та у 2015 р. досягла максимального значення – 9% доходів місцевих бюджетів. Позитивна динаміка підтверджується збільшенням абсолютних показників: 2012 р. – 117,84%, 2013 р. – 34,12%, 2014 р. – 10,10%, 2015 р. – 235,70%. Посилення ролі місцевих податків у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування відбувається у контексті задекларованої бюджетної децентралізації, проте в Україні присутня регіональна диференціація фіскального потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних і методологічних питань функціонування інституту місцевих податків та зборів, їх ролі у забезпеченні фінансування соціально-економічного розвитку присвячені праці вітчизняних учених, зокрема, М. П. Бадиди, Л. Б. Баранник, Ю. М. Воробйова, О. П. Кириленко, Є. Ю. Кузькіна, І. О. Луніної, В. В. Письменного, В. М. Федосова та інших. Застосування статистичного інструментарію та технологій економіко-математичного моделювання для дослідження податків має місце у працях вчених, до них належить В. П. Дюрядін [2], В. Ю. Ігнатенко [1], С. Л. Лондар [4], І. Г. Лук'яненко [5; 6], В. А. Одинець [3], О. В. Редич [8], С. В. Солодухін [9], В. В. Хорошун [9] та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Поряд з вагомим наявним науковим доробком учених-фінансистів, недостатньо дослідженим залишається доцільність застосування кластерного аналізу для аналізу податків та податкового потенціалу регіонів України.

Постановка завдання. Мета цього дослідження полягає обґрунтуванні доцільності та кластерному ранжуванні регіонів України за відносними показниками фіскального потенціалу місцевих податків та зборів.

Виклад основного матеріалу. Передумовою кластерному аналізу повинно стати обґрунтування критерії (змінних) за якими відбуватиметься ранжування регіонів. Вважаємо, що абсолютні величини (надходження місцевих податків та зборів (МП, табл. 1) не дають можливості об'єктивно провести ранжування регіонів, проте повинні стати основою для визначення відносних показників. Для виконання кластерного аналізу визначимо чотири змінні, які будуть складатися виключно з відносних показників (табл. 1): частка місцевих податків та зборів у податкових надходженнях місцевих бюджетів (Чпод), %; частка місцевих податків та зборів у фінансуванні видатків місцевих бюджетів (Чвид), %; темп росту надходжень місцевих податків та зборів (Тр),%; місцеві податки та збори на 1 особу (МП1ос), грн.

Таблиця 1

Місцеві податки та збори за регіонами України у 2014 р.

Область	Місцеві податки та збори, тис грн	Темп росту, %	Частка місцевих податків та зборів у фінансуванні видатків місцевих бюджетів, %	Частка місцевих податків та зборів у податкових надходженнях, %	Місцеві податки на 1 особу, грн
	МП	Тр	Чвид	Чпод	МП1ос
1	2	3	4	5	6
Вінницька	259959,7	119,18	3,05	10,06	161,74
Волинська	124526,6	114,84	2,02	9,67	119,81

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Дніпропетровська	612410,7	128,70	3,48	6,05	186,64
Донецька	440312,4	82,21	2,70	4,96	102,22
Житомирська	204484,8	117,06	2,88	9,95	162,29
Закарпатська	184082,6	112,46	2,84	13,71	146,63
Запорізька	293805,6	115,12	3,28	7,07	165,98
Івано-Франківська	175335,9	117,22	2,34	10,10	127,09
Київська	417017,6	124,50	4,49	9,90	242,23
Кіровоградська	124988	109,72	2,35	6,85	127,84
Луганська	161343,1	69,03	2,50	5,40	72,51
Львівська	484223,1	125,37	3,74	11,47	192,17
Миколаївська	192907,7	115,78	3,23	9,01	165,50
Одеська	510231,2	115,13	4,20	10,88	213,90
Полтавська	244272,9	115,66	3,22	6,97	168,97
Рівненська	153254,9	115,87	2,24	9,46	132,24
Сумська	156409,9	108,40	2,71	7,96	138,91
Тернопільська	129399,6	109,84	2,34	10,95	121,12
Харківська	690158,1	121,62	4,84	11,85	253,87
Херсонська	159654,1	109,85	2,87	10,89	149,38
Хмельницька	207139,3	116,93	2,96	10,57	159,22
Черкаська	222184,2	117,87	3,33	9,82	177,42
Чернівецька	130423,5	112,70	2,77	13,00	143,92
Чернігівська	159206,2	115,53	2,86	9,22	151,24

Для кластеризації регіонів застосуємо найпоширеніший метод – Варда (Уорда) за нормалізованими значеннями евклідових відстаней (табл. 2 та рис. 2). Перший рядок - перша стадія, коли дані Запорізької та Полтавської областей поєднуються, а відстань при комбінуванні була 0,06. Наступний етап, на якому ця комбінована група додатково приєднується в інший кластер - етап 16. Кожен наступний рядок за аналогічним порядком передбачає кластеризацію регіонів, найвищий ступінь схожості за чотирима змінними між Вінницькою та Житомирською областями (квадрат евклідової відстані - 0,21), Вінницькою та Хмельницькою (0,37), Закарпатською та Чернівецькою (0,54), Івано-Франківською та Рівненською (0,72), Миколаївською та Черкаською (0,97).

Таблиця 2

Результати ієрархічної кластеризації на основі методу Варда

Стадія	Об'єднані кластери		Квадрат евклідової відстані	Стадія, на якій вперше з'явився кластер		Наступна стадія
	1	2		1	2	
1	2	3	4	5	6	7
1	Запорізька	Полтавська	0,06	0	0	16
2	Вінницька	Житомирська	0,21	0	0	3
3	Вінницька	Хмельницька	0,37	2	0	8
4	Закарпатська	Чернівецька	0,54	0	0	19
5	Ів.-Франківська	Рівненська	0,72	0	0	7
6	Миколаївська	Черкаська	0,97	0	0	14
7	Волинська	Ів.-Франківська	1,25	0	5	10
8	Вінницька	Чернігівська	1,59	3	0	11
9	Кіровоградська	Сумська	1,97	0	0	18
10	Волинська	Тернопільська	2,46	7	0	18
11	Вінницька	Херсонська	2,97	8	0	14
12	Київська	Харківська	3,49	0	0	17
13	Львівська	Одеська	4,09	0	0	17
14	Вінницька	Миколаївська	4,74	11	6	19

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7
15	Донецька	Луганська	5,40	0	0	22
16	Дніпропетровська	Запорізька	6,22	0	1	21
17	Київська	Львівська	7,32	12	13	23
18	Волинська	Кіровоградська	8,64	10	9	20
19	Вінницька	Закарпатська	10,62	14	4	20
20	Вінницька	Волинська	13,38	19	18	21
21	Вінницька	Дніпропетровська	16,33	20	16	22
22	Вінницька	Донецька	21,85	21	15	23
23	Вінницька	Київська	28,26	22	17	0

На основі дендограми можна ухвалити рішення про утворення чотирьох кластерів. У результаті проведеного кластерного аналізу визначено такі стійкі об'єднання регіонів за фіскальним потенціалом місцевих податків та зборів:

1 кластер - «низький рівень фіскального потенціалу місцевих податків та зборів». Для даного кластеру характерною особливістю являється найбільша кількість регіонів (15 з 24, або 62,5%), які об'єднані у дві групи та найнижчі значення за всіма досліджуваними показниками, що свідчить про неможливість фінансування частини видатків місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та, зазвичай, фінансову залежність від міжбюджетних трансфертів. Перша група сфор-

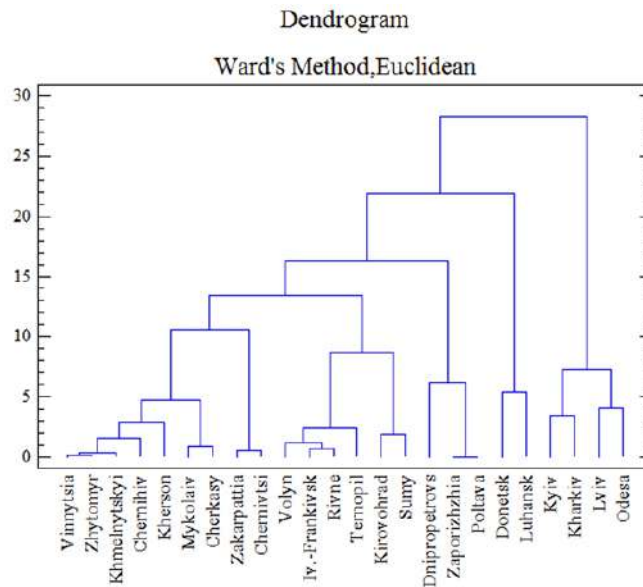

Рис. 1. Дендограма (деревоподібна діаграма) фіскального потенціалу місцевих податків та зборів за регіонами України

мована з дев'яти областей (Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Чернігівська, Херсонська, Миколаївська, Черкаська, Закарпатська, Чернівецька), для яких характерним є низький рівень надходжень місцевих податків та зборів на одну особу (157,48 грн), частка місцевих податків та зборів у податкових надходженнях на рівні 10,69% та щорічне збільшення надходжень на 15,26%. Друга група сформована з шести областей (Волинська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Кіровоградська, Сумська), які мають найменші показники за всіма відносними показниками: надходжень місцевих податків та зборів на одну особу (127,83 грн), частка місцевих податків та зборів у податкових надходженнях - 9,17%, у видатках місцевих бюджетів - 2,33%, щорічне збільшення надходжень на 12,65%.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

2 кластер - «середній рівень фіскального потенціалу місцевих податків та зборів». Регіони, що сформували другий кластер, характеризуються вищими показниками, ніж регіони першого кластеру. Варто відмітити розмір надходжень місцевих податків та зборів на одну особу (173,86 грн), частка місцевих податків та зборів у податкових надходженнях - 6,70%, у видатках місцевих бюджетів - 3,33%, щорічне збільшення надходжень на 19,83%. Таким чином, Дніпропетровська, Запорізька та Полтавська області мають позитивну тенденцію до нарощення потенціалу місцевих податків та зборів.

3 кластер об'єднує лише дві області: Донецьку та Луганську. Дані для кластерного аналізу характеризують надходження місцевих податків та зборів у 2014 р., коли відбувалася антитерористична операція та частина території даних областей була непідконтрольна Україні. Перелічені політичні та соціальні чинники, а також економічна криза, роблять дані регіонів непорівнянними, порівняно з іншими регіонами.

4 кластер - «високий рівень фіскального потенціалу місцевих податків та зборів». Подібно до першого кластеру, сформовано дві групи: перша - Київська та Харківська області; друга - Львівська та Одеська області. Київську та Харківську області слід вважати лідерами серед регіонів України за ознакою фінансового потенціалу місцевих податків та зборів. Вказані області демонструють найвищий темп - 23,06%, частку місцевих податків та зборів у видатках місцевих бюджетів - 4,67 % та рівень надходжень місцевих податків та зборів на одну особу - 248,05 грн.

Висновки. Посилення фінансової самостійності місцевого самоврядування вимагає поглибленого аналізу потенційних джерел його фінансового забезпечення, одним з таких джерел є місцеві податки та збори. За критерієм фіскального потенціалу місцевих податків та зборів проведено кластерне ранжування регіонів та визначено низький потенціал місцевого оподаткування в 15 областях, середній потенціал - 3 областях (Дніпропетровська, Запорізька та Полтавська), високий потенціал - 4 областях (Київська, Харківська, Львівська та Одеська).

Література

1. Ігнатенко, В. Ю. Удосконалення механізму формування бюджетного потенціалу регіонів на основі методу кластеризації / В. Ю. Ігнатенко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. - 2012. - № 2. - С. 70-75.
2. Інтелектуальні технології моделювання в інформаційно-аналітичній системі державної податкової служби : монографія / В. П. Дюрядін [та ін.]; за заг. ред. Л. Л. Тарангул. - К. : Алерта, 2010. - 357 с.
3. Комп'ютерне моделювання та аналіз бізнес-процесів ДПС України : монографія / за ред. В. А. Одинця. - Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2012. - 100 с.
4. Лондар, С. Л. Моделі прийняття рішень з проблем вдосконалення податкової політики в умовах ринкової трансформації економіки України / С. Л. Лондар ; ред. В. Є. Юринець. - Л. : [б.в.], 2001. - 274 с.
5. Лук'яненко, І. Г. Економетричні підходи до аналізу фінансової програми місцевих органів влади України / І. Г. Лук'яненко, Ю. О. Городніченко, Л. І. Краснікова. - К. : Вид. дім "KM Academia", 2000. - 121 с.
6. Лук'яненко, І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи України : принципи та інструменти : монографія / І. Г. Лук'яненко. - [б.в.]. : ВД "Києво-Могилян. акад.", 2004. - 542 с.
7. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінет Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
8. Редич, О. В. Моделювання та комп'ютеризовані засоби підтримки прийняття рішень при адмініструванні податків : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.03.02 / О. В. Редич; Київ. нац. екон. ун-т. - К., 2003. - 21 с.
9. Солодучин, С. В. Методи та моделі бюджетно-податкової політики управління економікою регіону : монографія / С. В. Солодучин, В. В. Хорошун. - Запоріжжя : ЗДІА, 2012. - 330 с.
10. Статистичний збірник: «Бюджет України 2014» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychnyi-zbirnyk-ministerstva-finansivukrainy-budzhzet--?category=budzhzet>.

References

1. Ihnatenko, V. Yu. (2012) Udoskonalennia mekhanizmu formuvannia biudzhetho potentsialu rehioniv na osnovi metodu klasteryzatsii [Perfection of the mechanism of forming budgetary potential of regions is on basis by method of clusterization]. Scientific bulletin of PUET : Economic Sciences. no. 2, pp. 70-75 [in Ukrainian].
2. Diuriadin, V. P., Taranhul, L. L. (2010) Intelektualni tekhnologii modeliuвання v informatsiino-analitychnii systemi derzhavnoi podatkovoi sluzhby [Intellectual technology for modeling in the information-analytic system of the State Tax Service]. Kyiv : Alerta [in Ukrainian].

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

3. Odynets, V. A. (2012) *Kompiuterne modeliuвання at analiz biznes-protsesiv DPS Ukrainy* [Computer modeling and analysis of business processes STS of Ukraine]. Irpin: Vyd-voNats. un-tu DPS Ukrainy [in Ukrainian].

4. Londar, S. L., Yurynets, V. Ye. (2001) *Modeli pryiniattia rishen z problem vdoskonalennia podatkovoi polityky v umovakh rynkovoi transformatsii ekonomiky Ukrainy* [Models of making decisions on issues of improving tax policy in a market transformation of Ukraine's economy]. Lviv [in Ukrainian].

5. Lukianenko, I. H., Horodnichenko, Yu. O., Krasnikova L. I. (2000) *Ekonometrychni pidkhody do analizu finansovoi prohramy mistsevykh orhaniv vlady Ukrainy* [Econometric approaches to the analys of the financial programs of local governments of Ukraine]. Kyiv :Vyd. dim "KM Academia"[in Ukrainian].

6. Lukianenko, I. H. (2004) *Systemne modeliuвання pokaznykiv biudzhetnoi systemy Ukrainy : pryntsyipy ta instrument* [System modeling indicators of the budget system of Ukraine: principles and instruments]. Vyd. dim "KM Academia"[ing Ukrainian].

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014). *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku : postanova vid 06.08.2014 r. # 385* [On approval of the State strategy of Regional Development to 2020 : the order of 06.08.2014 No. 385. Retrieved from :<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].

8. Redich, O. V. (2003) *Modeliuвання ta kompiuteryzovani zasoby pidtrymky pryiniattia rishen pry administruvanni podatkov* [Modeling and the computer aided means of decisions support at tax administrating] (PhD Thesis). Kyiv :Kyiv National Economic University [in Ukrainian].

9. Solodukhin, S. V., Khoroshun, V. V. (2012) *Metody ta modeli biudzhetno-podatkovoi polityky upravlinnia ekonomikou rehionu* [Methods and models of budget and tax policy management of the region's economy]. Zaporizhzhia : ZDIA [in Ukrainian].

10. Ministry of Finance of Ukraine (2015) *Biudzhnet Ukrainy 2014* [The budget of Ukraine 2014]. Retrieved from : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychnyi-zbirnyk-ministerstva-finansivukrainy-biudzhnet--?category=bjudzhnet> [in Ukrainian].

Надійшла 19.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Бойко, С. В. Фіскальний потенціал місцевих податків і зборів : кластерний аналіз регіонів України / С. В. Бойко / Науковий вісник Полісся. – 2016. - № 3 (7). – С. 106-111.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.46(477.51)

Т. А. Рябова, к. е. н., доцент,**І. Б. Рябов**, к. е. н.**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПОСЛУГ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Анотація. Розглянуто основні проблеми розвитку ринку послуг Чернігівської області. Виявлено перелік факторів, які сприяють стрімкому розвитку сфери послуг регіону.

Ключові слова: послуга; сфера послуг; ринок послуг; невиробнича сфера.

Т. А. Рябова, к. э. н., доцент,**И. Б. Рябов**, к. э. н.**СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА УСЛУГ ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ**

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы развития рынка услуг Черниговской области. Выявлен ряд факторов, которые способствуют стремительному развитию сферы услуг региона.

Ключевые слова: услуга; сфера услуг; рынок услуг; непроеизводственная сфера.

Т. А. Riabova, Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor,

I. B. Riabov, Candidate of Economic Sciences**STATE AND PROSPECTS OF THE MARKET FOR SERVICES CHERNIHIV REGION**

Abstract. The basic problems of development of the market of services of Chernihiv region. A number of factors that contribute to the rapid development of the service sector in the region.

Keywords: service; service industry; market services; non-productive sphere.

Актуальність. Рівень розвитку ринку послуг є важливою передумовою функціонування економіки будь-якої держави, сприяючи поглибленню всіх суспільно-економічних контактів і зв'язків, підсилюючи економічний потенціал регіонів. В Чернігівській області, в умовах постійного зниження обсягів промислового виробництва, розвиток ринку послуг набуває все більшого значення.

Постановка проблеми. Економічні реформи, розгорнуті в нашій країні, передбачають комплексний розвиток нових господарських відносин в усіх ланках економіки, формування гнучкої системи управління та створення необхідних умов для розвитку підприємницької діяльності. Ринок послуг як в цілому по Україні, так і по регіонах, розвивається більш швидкими темпами, ніж промисловий, що створює великий потенціал для довгострокового розширення виробництва. Тому на сьогодні необхідним є дослідження тенденцій розвитку регіональних ринків послуг, їх сучасного стану та перспектив.

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження вищезазначеної проблеми зробили такі вчені: В. Апопій [1], І. Бойко, Т. Бушменко, М. Окландер, Р. Заблудська, А. Войчак, Є. Голубков, Л. Співак, В. Захожай, О. Моргулець [4], А. Чухно, М. Шаленко, В. Юхименко та інші дослідники.

Метою статті є визначення стану та перспектив розвитку ринку послуг в Чернігівській області. Дослідження тенденцій розвитку ринку послуг дасть можливість усвідомити потенціал впливу сфери послуг на процес суспільного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвинений ринок передбачає не тільки наявність ринку товарів, але й ринку різноманітних послуг. При цьому ринок послуг розглядається як сфера обміну послугами, які є результатом праці підприємств невиробничої сфери.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Сфера послуг – один із трьох секторів економіки, який включає економічну діяльність, пов'язану з послугами. У розвинутих країнах третинний сектор економіки найбільший за кількістю працівників і зростає найшвидшими темпами. Саме сфера послуг складає в економічно розвинутих країнах основну частину економіки (більше 50%). Сферу послуг часто відносять до постіндустріального економічного устрою.

Для визначення стану та перспектив розвитку ринку послуг в регіоні необхідно порівняти закономірності економічного розвитку України та Чернігівської області. Для аналізу використано данні Державного комітету статистики України за 2012-2014 роки (табл. 1).

Таблиця 1

**Випуск за видами економічної діяльності за 2012-2014 роки
(у фактичних цінах), млн. грн.**

Види економічної діяльності	Україна			Чернігівська обл.		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	269983	315546	381227	11072	12052	15820
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	153036	155870	156192	3032	2490	3240
Переробна промисловість	974924	904052	975675	11658	11111	13630
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря млн. грн.	144578	140522	148408	2553	2439	2641
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	24070	22417	23465	388	318	445
Будівництво	184751	174158	162551	1227	1084	1631
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	399249	409406	442955	4567	4594	5248
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	222425	231003	217287	2542	2612	2213
Тимчасове розміщення й організація харчування	24993	24884	21438	241	257	296
Інформація та телекомунікації	90269	99269	105116	500	567	717
Операції з нерухомим майном	126209	140627	139848	2222	2481	2694
Професійна, наукова та технічна діяльність	88024	97333	92230	493	479	508
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	34563	37560	35938	295	348	326
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	89101	97642	117168	2624	2906	3713
Освіта	106702	112780	106305	2111	2229	2309
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	80542	78876	71755	1531	1384	1435
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	18283	20512	19135	249	302	297
Надання інших видів послуг	18855	20809	20508	324	422	432

Джерело: складено за даними [2; 5]

Сумарна частка аграрного сектору, промисловості і будівництва превалює над сферою послуг за показником випуску як в Україні, так і в Чернігівській області. Так по Україні в 2014 р. частки секторів за показником випуску розподілились таким чином: аграрний – 12%, промисловість – 40%, будівництво – 5% і послуги – 43%. По Чернігівській області в тому ж році частка секторів

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

становила – 27%, 35%, 3% і 35% відповідно. Таке співвідношення характеризується специфікою економіки області, основу якої складають розвинена промисловість та продуктивне сільське господарство.

В 2014 р. в Україні найбільші частки загального обсягу реалізованих послуг припадали на три секції сфери послуг, зокрема послуги "Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів" – 31,9%, "Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність" – 15,6% та "Операції з нерухомим майном" – 10,1%. А по таких секціях сфери послуг як "Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок", "Надання інших видів послуг", "Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування" питома вага в обсязі наданих послуг склала – 1,4%, 1,5%, 2,6% відповідно.

У Чернігівській області можна відзначити схожі тенденції з Україною в цілому. Питома вага в обсязі наданих послуг займає "Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів", "Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування" та "Операції з нерухомим майном", які становили у 2014 р. 26%, 18,1% та 13,3 % відповідно. Послуги секції "Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність" склали 11,0%. Найнижчі показники по секціях "Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування" та "Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок" – 1,6% та 1,5% відповідно.

Основні показники роботи підприємств сфери послуг Чернігівської області за 2012-2014 роки наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Основні показники роботи підприємств сфери послуг Чернігівської області за 2012-2014 роки

	2012	2013	2014
Кількість діючих підприємств на кінець року	1563	1623	1536
Обсяг реалізованих послуг (у ринкових цінах), тис. грн.	3125187,8	3238766,3	2845144,5
у тому числі			
населенню	808499,5	792513,4	841751,7
підприємствам (установам)	1398876,5	1534297,2	1450835,9
іншим категоріям споживачів	31969,3	60508,1	51127,4
Обсяг реалізованих послуг населенню, у % до загального обсягу	25,9	24,5	29,6
Податок на додану вартість, тис. грн.	357972,5	360479,7	289952,8
Проміжне споживання, тис. грн.	1380533,6	1428400,1	1472272,5

Джерело: складено за даними [2; 3]

Обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг за 2014 р., становив 2845,1 млн. грн. Частка послуг, реалізованих населенню, становила 29,6% від загального обсягу. У середньому одному жителю області за цей рік було надано послуг на 2667 грн. Споживання послуг жителями міст та районів області коливається в межах від 81,71 грн. на одну особу в Срібнянському районі до 7367,08 грн. у м. Чернігові. На кінець 2014 р. в області діяло 1536 підприємств сфери послуг. Характерною є концентрація підприємств у містах обласного значення – понад 57% всіх підприємств (876 одиниць), що створюють 88,6% доходу в регіоні від надання послуг, розміщені в чотирьох містах обласного підпорядкування – Чернігові, Ніжині, Н.-Сіверському, Прилуках, в яких проживає – 41,9% всього населення області.

Для забезпечення ефективності роботи підприємств сфери послуг особливе значення має як концентрація підприємств, так і відстань до потенційного споживача, яка створює комфорт споживання послуг. У табл. 3 наведено обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг Чернігівської області за 2012-2014 роки (в цілому та по районах). Як видно з даних табл. 3 тільки чотири райони Чернігівської області мають частку послуг більше 1% від загального обсягу послуг, реалізованого споживачам, а саме: Бобровицький – 1,29%, Козелецький – 1,20%, Прилуцький – 1,21% та Щорський 2,01%. Найгірша ситуація в області в Срібнянському й Талалаївському районах. Там частку послуг від загального обсягу послуг, реалізованого споживачам становила – 0,03% та 0,05% відповідно.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Найбільша частка загального обсягу реалізованих послуг припадала на послуги у сфері "Інформації та телекомунікацій" – 36,8%, "Транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності" – 35,6%.

В таких сферах, як: освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок ринкові відносини не тільки мають свою специфіку, але і обмежені можливості. Тут завжди присутній значний неринковий сектор, у тому числі державні організації та установи. Більш того, саме вони займають у цих галузях домінуюче положення [6].

Разом з тим, на розвиток економіки та соціальної сфери Чернігівської області впливають не-вирішені проблемні питання, головними серед яких залишаються:

- високий рівень зносу основних фондів житлово-комунального господарства, що призводить до високої енергоємності та матеріалоємності виробництв;
- обмеженість інвестиційних ресурсів;
- обмежений доступ до кредитних ресурсів;
- обмеженість ресурсів, що спрямовуються на соціально-економічний розвиток регіону та модернізацію інфраструктури;
- складна демографічна ситуація та низька щільність населення, що призводить до збільшення вартості соціальних послуг;
- нерівномірність розвитку територій та зростання у зв'язку з цим внутрішньо регіональних соціально-економічних диспропорцій;
- недостатній рівень забезпечення послугами транспорту та зв'язку, зокрема доступом до глобальної мережі Інтернет у сільських населених пунктах області;
- значна кількість малокомплектних шкіл та недостатній рівень охоплення дошкільною освітою у сільській місцевості.

Вирішення цих проблем дасть можливість для комплексного розвитку Чернігівської області, підвищить рівень її конкурентоспроможності, забезпечить стійке економічне зростання та розвиток людського потенціалу.

Таблиця 3

**Обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг
за 2012-2014 роки, тис. грн.**

	2012	2013	2014
1	2	3	4
Чернігівська область	3125187,8	3238766	2845145
м. Чернігів	1225504,8	2574661	2178445
м. Ніжин	208031,6	189347,7	201093,1
м. Н.-Сіверський	18628,5	17801,8	22404,9
м. Прилуки	116942,3	107235,4	119329,7
райони			
Бахмацький	33444,6	23712,7	22155,2
Бобровицький	56782,2	45382,8	36776
Борзнянський	12439,5	16451,4	20552,1
Варвинський	10655,5	3602,3	3036,4
Городнянський	13795,3	6283,5	8693,6
Ічнянський	20143,1	10367,5	11055,8
Козелецький	37576,4	23465,7	34169,3
Коропський	10731,4	5645,4	4508,4
Корюківський	21408,4	15228,4	18877,3
Куликівський	11661,5	3354,9	3954,3
Менський	31527,6	25037,9	18696
Ніжинський	8407,2	2223,3	2545,2
Носівський	9226,1	17135,3	3100,1
Прилуцький	79305,9	58388,5	34510,9
Ріпкинський	13357,0	5061,5	4614,1
Семенівський	13806,0	10447	9445,8

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Продовження таблиці 3

1	2	3	4
Сосницький	8529,1	3335,5	2859,4
Срібнянський	4215,6	1043,9	944,3
Талалаївський	4471,1	1528,2	1534,7
Чернігівський	35843,3	24534,6	24680,5
Щорський	64175,6	47489,7	57162,9

Джерело: складено за даними [2; 3; 5]

Висновки. Для підприємств і установ сфери послуг в умовах переходу на ринкові відносини особливо важливим є такий принцип, як самостійність у прийнятті рішень самим суб'єктом, що господарює, який несе всю повноту відповідальності за ефективність цих рішень, безперервність процесу відтворення.

Поряд з розвитком ринкових принципів надання послуг населення, держава за допомогою активної фінансово-економічної політики повинна корегувати регіональні та міжгалузеві диспропорції розвитку послуг та розробляти заходи по стимулюванню розвитку високоприбуткових сфер послуг.

Література

1. Апопій, В. В. Організація і технологія надання послуг : навч. посіб. / В. В. Апопій, І. І. Олексін, Н. О. Шутовська, Т. В. Футало; за ред. В. В. Апопія. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 312 с.
2. Головне управління статистики у Чернігівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chernigivstat.gov.ua/>.
3. Діяльність підприємств сфери нефінансових послуг : статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Чернігівській області. Чернігів : [б. в.], 2014. 37 с. : табл.
4. Моргулець, О. Б. Менеджмент у сфері послуг : навч. посіб. / О. Б. Моргулець. – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 384 с.
5. Регіони України 2015 [Електронний ресурс] : Статистичний збірник. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/-publ2_u.htm.
6. Рябова, Т. А. Особливості та перспективи розвитку сфери послуг в Україні / Т. А. Рябова, І. Б. Рябов // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (3-4 червня 2016 року м. Переяслав-Хмельницький). – 2016. – С. 119–121.

References

1. Apopi, V. V., Oleksin, I. I., Shutovska, T. V. Futalo (2006). Orhanizatsiia i tekhnolohiia nadання posluh [Organization and Technology of Service]. Kyiv : VTs «Akademiia», p. 312 [in Ukrainian].
2. Holovne upravlinnia statystyky u Chernihivskii oblasti [Department of Statistics in Chernigov region]. Retrieved from: <http://www.chernigivstat.gov.ua/>.
3. Diialnist pidpriemstv sfery nefinansovykh posluh : statystychnyi biuletyn / Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy [Activities of enterprises in the sphere of non-financial services: statistical bulletin]. (2014). Holovne upravlinnia statystyky u Chernihivskii oblasti - State Committee of Statistics of Ukraine, the Main Department of Statistics in the Chernihiv region. Chernihiv [in Ukrainian].
4. Morhulets, O. B. (2012). Menedzhment u sferi posluh [Management in the service sector]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Rehiony Ukrainy 2015 [Regions of Ukraine 2015]. Statystychnyi zbirnyk. – Statistical Book Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm.
6. Riabova, T. A., Riabov, I. B. (2016). Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku sfery posluh v Ukraini [Features and prospects of development of the service sector in Ukraine]. Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii : Materialy KhIV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii - Trends and prospects of development of science and education in the context of globalization: Proceedings of the XIV International scientific and practical Internet-conference, pp. 119–121 [in Ukrainian].

Надійшла 29.06.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Рябова, Т. А. Стан та перспективи розвитку ринку послуг Чернігівської області / Т. А. Рябова, І. Б. Рябов // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 112-116.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 640.4:330.123.6:332.1

С. В. Сидорук, к. е. н.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ РЕГІОНУ

Анотація. Розроблено концепцію бренду готельних послуг в регіоні, яка враховує інтереси цільових груп споживачів, визначає можливість формування бренду, забезпечення стабільних надходжень грошових коштів до бюджету регіону, підтримку високого рівня інфраструктурного забезпечення. Досліджено інструменти формування бренду готельних послуг в регіоні як одного із показників розвитку регіональному ринку готельних послуг, проаналізувати цільові групи споживачів готельних послуг.

Ключові слова: бренд; готельні послуги; регіон; споживач; концепція; турист; транзитник; бізнесмен.

С. В. Сидорук, к. э. н.

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ БРЕНДА ГОСТИНИЧНЫХ УСЛУГ РЕГИОНА

Аннотация. Разработана концепция бренда гостиничных услуг в регионе, которая учитывает интересы целевых групп потребителей, определяет возможность формирования бренда, обеспечение стабильных поступлений денежных средств в бюджет региона, поддержание высокого уровня инфраструктурного обеспечения. Исследованы инструменты формирования бренда гостиничных услуг в регионе как одного из показателей развития регионального рынке гостиничных услуг, проанализировать целевые группы потребителей гостиничных услуг.

Ключевые слова: бренд; гостиничные услуги; регион; потребитель; концепция; турист; транзитник; бизнесмен.

S. V. Sydoruk, Candidate of Economic Sciences

SPECIFICS OF FORMING BRAND OF HOTEL SERVICES IN THE REGION

Abstract. The concept of the brand of hotel services in the region, which takes into account the interests of target consumer groups, determines the possibility of the formation of the brand, providing stable cash receipts to the budget of the region, maintaining a high level of infrastructure provision. Explore instruments forming brand of hotel services in the region as one of the indicators of the regional market of hotel services, analyze the target groups of consumers of hotel services.

Keywords: brand; hotel services; region; customer; conception; transit travelers; businessman.

Актуальність теми дослідження. У складних реаліях сьогодення ключовим фактором успіху у готельному бізнесі є регіональний бренд, як найбільш очевидна і сприймана характеристика, від якої залежить соціально-економічний, культурний і політичний розвиток регіону, його інвестиційна привабливість, зовнішня торгівля та розвиток експортно-орієнтованої моделі готельного бізнесу. Тому важливо формувати регіональний бренд готельних послуг, концепцію якого представляє домінуюча ідея побудована на символізації споживчих переваг регіону.

Постановка проблеми. При цьому актуальним аспектом зрізом цієї проблематики є дослідження інструментів формування та оцінки ефекту брендингу готельних послуг в регіоні, як показника успішності розвитку регіональному ринку готельних послуг. Завдяки бренду встановлюються відносини із споживачами і потенційними клієнтами готельних послуг в регіоні.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми брендів піднімали у своїх працях такі вітчизняні автори: як Е. А. Руда [1], Н. І. Норіцина [2], О. В. Мороз [9]. Вони (ці проблеми) час від часу висвітлювалися в українських журналах та газетах: «Маркетинг в Україні», «Дистрибуція и логістика» та ін.[3; 8]. Однак в цілому проблематика бренду готельних послуг на регіональному рівні залишається у нас не розробленою.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Головною метою нашого дослідження є дослідження специфіки формування бренду готельних послуг на регіональному рівні.

Постановка завдання. Характерними тенденціями розвитку брендингу готельних послуг в Україні можна визначити наступні:

- недотримання етапів процесу брендингу у готельній сфері;
- зосередження уваги на розробці візуальних та вербальних складових таких як логотип, салган тощо;
- ініціатива формування бренду в більшості регіонів належить громаді і не має взагалі або досить малу підтримку з боку регіональних органів влади.

Викладення основного матеріалу. Існування у регіоні високого рівня привабливості для тієї чи іншої цільової групи споживачів готельних послуг визначає можливість формування бренду, що дозволить забезпечити стабільні надходження грошових коштів до бюджету регіону, підтримка високого рівня інфраструктурного забезпечення.

Дотримання вимог до формування бренду готельних послуг в регіоні підвищить ефективність та результативність його формування. Разом з тим, створення успішного бренду готельних послуг в регіоні буде здійснюватись поетапно, що у сьогоднішніх реаліях в регіонах країни часто ігнорується. Пропонуємо виокремити наступні етапи формування бренду готельних послуг в регіоні (рис.1).

Рис.1 Розробка концепції бренду готельних послуг в регіоні
*сформовано автором

Спираючись на класичну структуру концепції бренду у [1-2] пропонуємо наступні складові концепції бренду готельних послуг в регіоні:

- зміст або ідея бренду (Brand Essence) відображає його сутність, визначає цільову групу споживачів для якої регіон буде привабливим місцем тимчасового проживання;
- функціональні та споживчі асоціації (Brand Attributes) - це ті образи, які невід’ємно пов’язані із регіоном серед цільових груп споживачів готельних послуг;

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- візуальний образ (Brand Image) – це образи, які асоціюються із регіоном і розміщуються на офіційних документах, брошурах, рекламних щитках тощо. Візуальні символи повинні доповнювати та підкріплювати зміст бренду. Головний візуальний образ бренду готельних послуг має бути відображений в логотипі. Разом із тим, для формування успішного бренду готельних послуг в регіоні, необхідно розробити та обрати ряд візуальних образів, які не суперечитимуть логотипу та які будуть підкріплювати зміст бренду.

- слоган (Brand Name) – це коротка змістова фраза, яка відображає загальне значення готельних послуг в регіоні. Гарний слоган створює підґрунття, від якого можна відштовхуватись в процесі брендингу.

Варто відзначити, що суть складових концепції бренду готельних послуг в регіоні буде різною в залежності від цільових груп, для яких розробляється бренд готельних послуг в регіоні (таблиця 1). Таким чином, сутність складових концепції бренду буде відрізнятись для кожної цільової групи споживачів готельних послуг, що підвищує значення правильності вибору цільової групи на яку буде спрямований бренд регіону.

Таблиця 1

Складові концепції брендингу готельних послуг в залежності від туриста, транзитника, бізнесмена

Складові елементи	Турист	Транзитник	Бізнесмен
Зміст бренду	Доступність користування готельними послугами за вигідними цінами	Широкий асортимент додаткових послуг в тому числі (стоянка, автозаправна станція)	Привабливість регіону у розбудові готельних закладів бізнес-класу
Функціональні та споживчі асоціації	Різноманітна пропозиція готельних послуг від хостелів до апартаментів	Розбудова готельно-транспортної інфраструктури	Асоціація регіонального розвитку, школа культури та туризму
Візуальний образ	Наповненість туристичних програм під час перебування у готелі (велотуризм, кінний туризм)	Зручність парковки транспортних засобів біля місця розташування готелів (біл-борд з картою до їзду до готелю з транзитною спеціалізацією)	Наявність умов для проведення круглих столів, бізнес-зустрічів із технічним забезпеченням
Слоган	«Наші готелі розміщені в серці культурно-історичної спадщини регіону»	«Зупиніться у нашому готелі і отримаєте комфортний відпочинок за вигідною ціною»	«Працюючи ми відпочиваємо»

*сформовано автором

Актуальним питанням лишається організаційне забезпечення процесу бренду готельних послуг в регіоні. Управління брендом готельних послуг в регіоні має здійснюватись робочою групою, до складу якої мають входити спеціалісти різних профілів, які представляють не лише регіональну владу, але і громадські організації. Взаємодія спеціалістів регіональної влади із спеціалістами з бізнесового середовища дозволить забезпечити різносторонній підхід до створення бренду, представлена на (рис. 2). Робоча група має включати представників консалтингових організацій (маркетологи та PR-менеджери), дизайнерські фірми (дизайнери), телекомунікаційні компанії (IT-спеціалісти) та юридичні фірми (юристи) відомо з [4]. З боку регіональної влади участь в розробці бренду регіону мають приймати спеціалісти з управління розвитку підприємництва та реклами, управління інфраструктури та туризму, управління культури та відділ зв'язків із громадськістю.

Іхню діяльність має узгоджувати та координувати керівник робочої групи проекту по створенню бренду регіону який є представником регіональної влади та має повноваження щодо прийняття рішень. Таким керівником може бути людина наділена повноваженнями щодо прийняття такого роду рішень відомо з [3].

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

У ході дослідження було опрацьовано різні методики визначення ефекту бренду і виявлено, що доцільно застосовувати методику Brand efficiency, розроблену й апробовану фахівцями відомої у сфері бренд менеджменту консалтингової компанії Interbrand розкрито у [5; 10].

При адаптації цієї методики до застосування у готельній сфері ми виходили з розуміння суб'єктно-об'єктного сприйняття бренду готельних послуг як символічного капіталу і капіталу в традиційному розумінні для відображення доходів від використання брендингу та споживчої цінності готельних послуг, що реалізуються в регіонах країни.

Визначення ефекту брендингу готельних послуг в регіоні базується на трьох факторній моделі перетворення внеску бренду в додаткові фінансові потоки через кількісні параметри аналізу обсягів реалізації готельних послуг в регіоні. Обумовлює поетапне визначення показників, що впливають на ефект регіонального бренду готельних послуг (MS), який визначається за формулою:

$$M_s = M_1 * M_2 * M_3 , \tag{1}$$

де M_1 – внесок бренду у збільшення обсягів реалізації готельних послуг в регіоні туристами;
 M_2 – внесок бренду у збільшення обсягів реалізації готельних послуг в регіоні транзитниками;
 M_3 – внесок бренду у збільшення обсягів реалізації готельних послуг в регіоні бізнесменами.

Рис. 2 Організаційна структура управління брендом готельних послуг регіону
 * сформовано автором

Цей показник відображає наскільки збільшуються обсяги реалізації готельних послуг при виведенні на ринок аналогічного брендovanого готельного продукту, що має привабливість для потенційних споживачів завдяки сформованому бренду. Внесок бренду у збільшення обсягів реалізації готельних послуг ($M_{1,2,3}$) розраховується за формулою:

$$M_{1,2,3} = \frac{V_{st} + V + V_{br}}{V_{st} + V} , \tag{2}$$

де V_{st} – обсяг реалізації готельних послуг споживачам за стандартною ціною, що склалася у певний проміжок часу;

V – різниця обсягу реалізації готельних послуг (порівняно з менш відомим брендом) із визначеними споживчими характеристиками і стандартністю готельних послуг;

V_{br} – різниця в обсягах реалізації брендovаних і стандартних готельних послуг.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Внесок бренду у збільшення рентабельності готельних послуг по відношенню до питомих витрат на підтримку бренду, обчислюється таким чином:

$$MN = \frac{MN}{PMZ}, \quad (3)$$

де MN – марочна премія брендovаних готельних послуг;

PMZ – питомі марочні витрати, які розраховуються як сукупні витрати на створення, позиціонування і просування брендovаних готельних послуг.

Слід зазначити, що визначення витрат буде ускладнено без побудови чіткої системи моніторингу та контролю не лише витрат, а й результатів, які часто виражені не стільки у вартісній формі, скільки мають емоційну спрямованість. Марочна премія брендovаних готельних послуг (MN) розраховується за формулою:

$$MN = Pt - (S + NP), \quad (4)$$

де Pt – середня ціна реалізації брендovаних готельних послуг;

S – собівартість брендovаних готельних послуг;

NP – норма прибутку.

Показник стратегічної конкурентоспроможності бренду визначає можливість збільшення сфери впливу бренду і розширення його цільового сегменту в середньостроковій перспективі з урахуванням різних видів ризиків; а також дозволяє оцінити наскільки можуть зрости додаткові фінансові потоки від використання даного бренду у майбутньому. Стратегічна конкурентоспроможність бренду готельних послуг в регіоні ($M\tilde{n}$) розраховується за формулою:

$$M\tilde{n} = \frac{DSS * DIS * DE}{1 + R}, \quad (5)$$

де DSS – динаміка цільового сегменту споживачів готельних послуг;

DIS – динаміка інформованості споживачів готельних послуг цільових сегментів;

DE – динаміка ефективності позиціонування бренду;

R – ризики формування бренду.

Динаміка цільового сегменту (DSS) обчислюється таким чином:

$$DSS = \frac{SS}{SSp}, \quad (6)$$

де SS – обсяг нинішнього цільового сегменту споживачів готельних послуг;

SSp – прогнозований обсяг цільового сегменту споживачів готельних послуг на 3 роки;

Динаміка інформованості споживачів готельних послуг цільового сегменту (DIS) визначається як співвідношення:

$$DIS = \frac{IS}{ISp}, \quad (7)$$

де IS – інформованість споживачів готельних послуг цільового сегменту про бренд і особливості його позиціонування в регіоні;

ISp – прогнозна інформованість споживачів готельних послуг цільового сегменту про бренд та ідею його позиціонування в регіоні на 3 роки.

Динаміка ефективності позиціонування бренду в регіоні (DE) розраховується за формулою:

$$DE = \frac{STS}{STSp}, \quad (8)$$

де STS – частка споживачів, що придбають брендovані готельні послуги, із сегменту поінформованих споживачів;

$STSp$ – прогнозована частка споживачів, що придбають брендovані готельні послуги, із сегменту поінформованих споживачів через 3 роки.

Силу бренду готельних послуг в регіоні (від 1 до 100 балів) ми пропонуємо розрахувати за такими показниками, кожен із яких оцінюється за 10-баловою шкалою. Визначення силового впливу бренду відображено на рис. 3.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

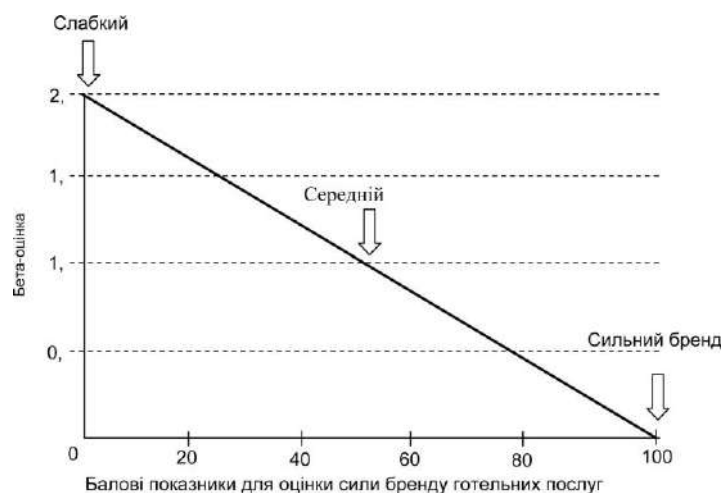

Рис. 3 Визначення складової впливу бренду готельних послуг в регіоні
*сформовано автором

Таким чином, ефект бренду готельних послуг в регіоні пропонуємо розраховувати за модифікованою формулою:

$$M_s = (M_1 * M_2 * M_3) * \beta , \tag{9}$$

де β – оцінка величини сили бренду в регіоні за цільовими групами споживачів (турист, транзитник, бізнесмен).

Розрахунок ефекту впливу бренду готельних послуг в регіоні за цільовими групами споживачів (турист, транзитник, бізнесмен) представлений в таблиці 2.

Таблиця 2

Ефект впливу бренду готельних послуг в регіоні за цільовими групами споживачів (турист, транзитник, бізнесмен) станом на 1.01.2015 р.

Регіони	Ефект впливу бренду готельних послуг в регіоні за цільовими групами споживачів		
	Бізнесмени (M1)	Транзитники (M2)	Туристи (M3)
1	2	3	4
АР Крим	0,2727	0,6364	0,3792
Вінницька	0,1910	0,4955	0,1778
Волинська	0,1510	0,3755	0,1868
Дніпропетровська	0,4273	0,5637	0,2175
Донецька	0,3442	0,6721	0,2432
Житомирська	0,1806	0,4403	0,1956
Закарпатська	0,1461	0,3731	0,2497
Запорізька	0,3241	0,5621	0,1212
Івано-Франківська	0,2121	0,4061	0,2538
Київська	0,4215	0,5608	0,2680
Кіровоградська	0,1912	0,3956	0,0740
Луганська	0,2252	0,5626	0,1194
Львівська	0,2802	0,4401	0,5363
Миколаївська	0,2611	0,4806	0,1783
Одеська	0,3361	0,6681	0,2318
Полтавська	0,3477	0,4239	0,1418
Рівненська	0,1627	0,3814	0,1681
Сумська	0,1750	0,4375	0,1322

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
Тернопільська	0,1548	0,2274	0,1844
Харківська	0,3149	0,5575	0,2313
Херсонська	0,1633	0,4317	0,1581
Хмельницька	0,1799	0,3400	0,2006
Черкаська	0,1955	0,3478	0,1275
Чернівецька	0,1463	0,4232	0,1550
Чернігівська	0,1557	0,4279	0,1951
м. Київ	1	0,8500	0,6141
м. Севастополь	0,2671	0,4586	0,1387

Висновки. Проаналізувавши представлені вище методичні основи визначення ефекту бренду готельних послуг в регіоні слід зазначити, що отримання конкретних результатів дозволить його оцінити як щодо не брендіваних регіонів / готельних послуг (абсолютне значення показника), так і порівняно з показниками ефективності інших брендів, тобто відобразити відносну успішність розробленого бренду готельних послуг.

Література

1. Рудая, Е. А. Бренд-менеджмент : учеб. метод. комплекс / Е. А. Рудая. – М. : МГИМО-Университет, 2008. – 256 с.
2. Мороз, О. В. Теорія сучасного брендингу : монографія / О. В. Мороз. – Вінниця : Універсум „Вінниця”, 2003. – 104 с.
3. Норіцина, Н. І. Маркетингова товарна політика : навч. посібник / Н. І. Норіцина. – К. : НАУ, 2007. - 217 с.
4. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону: наукова доповідь / наук. ред. д. е. н. П. Ю. Бєльський. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 145 с.
5. Осипов, А. К. Экономика региона: механизм комплексного развития / А. К. Осипов. – Екатеринбург : УрО РАН, Институт экономики, 1996. – 234 с.
6. Євдокименко, В. К. Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування. Механізм реалізації) / В. К. Євдокименко. – Чернівці : Прут, 1996. – 288 с.
7. Мальська, М. П. Просторові системи послуг (теорія, методологія, практика) : монографія / М. П. Мальська. – К. : Знання, 2009. – 363 с.
8. Дугіна, С. І. Маркетингова цінова політика : навч. посібник / С. І. Дугіна. – К. : КНТЕУ, 2005. – 393 с.
9. Лук'янець, Т. І. Маркетингова політика комунікацій : навч. посібник / Т. І. Лук'янець. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2003. – 524 с.
10. Маркетинг в отраслях и сферах деятельности : учебник / под ред. В. А. Алексунина. – М. : Маркетинг, 2001. - 516с.

References

1. Rudaia, Ye. A. (2008). Brend menegment [Brand Management]. Moscow : Moscow State Institute of International Relations [in Russian].
2. Moroz, O. V. (2003). Teoriia suchasnoho brendynhu [The theory of modern branding]. Vinnitsa : Vinnytsia : Universum «Vinnytsia» [in Ukrainian].
3. Noritsyna, N. I. (2007). Marketynhova tovarna polityka [Marketing commodity policy].: навч. посібник / Н. І. Норіцина. – Kyiv : National Aviation University [in Ukrainian].
4. Bielienskyi, P. Yu. (2005). Faktory i mekhanizmy zabezpechennia konkurentospromozhnosti rehionu: naukova dopovid [Factors and mechanisms to ensure the competitiveness of the region]. nstitute of Regional Studies of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
5. Osipov, A. K. (1996). Ekonomika regiona: mekhanizmy kompleksnogo razvitiia [The economy of the region: the development of an integrated mechanism]. Ekaterinburg, Ural Branch of Russian Academy of Sciences, Institute of Economics [in Russian].
6. Yevdokimenko, V. K. (1996). Rehionalna polityka rozvytku turyzmu (Metodolohiia formuvannia. Mekhanizm realizatsii) [Regional policy of tourism development (Methodology of formation and implementation)]. Chernivtsi : Prut. [in Ukrainian].
7. Malska, M. P. (2009). Prostorovi systemy posluh (teoriia, metodolohiia, praktyka) [Spatial Service System (the theory, methodology, practice)]. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
8. Duhina, S. I. (2005). Marketynhova tsinova polityka [Marketing price policy]. Kyiv : Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukrainian].

Надійшла 10.10.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Сидорук, С. В. Специфіка формування бренду готельних послуг регіону / С. В. Сидорук // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 117-123.

ІННОВАЦІЇ

UDC 005.952:338.43.01:330.341.01

L. N. Naymova, Doctor of Economic Sciences, Professor,
O. V. Mityay, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
A. N. Galitsky, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

DEVELOPMENT OF THE INNOVATIVE ENTERPRISES OF THE AGRARIAN PRODUCTION IN THE CURRENT ECONOMIC SYSTEM OF UKRAINE

Abstract. *The article is devoted to defining the causes of innovative business failure in supporting stable economic growth of its own enterprises. Historical trends and world experience of big business innovative development have been revealed. Factors that impede effective sustainable business growth due to innovation have been defined. It is shown that the current strategies of large foreign companies' takeover are not consistent with the objectives of their growth. Practical recommendations for the survival of small-scale and average business in terms of current economic system of Ukraine have been formulated.*

Keywords: *innovations; agricultural production; agricultural sector of economics; the current system.*

Л. М. Наумова, д. е. н., професор,
О. В. Митяй, к. е. н., доцент,
О. М. Галицький, к. е. н., доцент

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. *Стаття присвячена визначенню причин інноваційної ділової відмови в підтримці стійкого економічного зростання власних підприємств. Обґрунтовано історичні тенденції і світовий досвід інноваційного розвитку великого капіталу. Визначені чинники, які перешкоджають життєздатному діловому зростанню із-за нововведення. Показано, що поточні стратегії великого іноземного перевороту компаній не погоджені з цілями їх зростання. Практичні рекомендації для виживання невеликого і середнього бізнесу в термінах поточної економічної системи України були сформульовані.*

Ключові слова: *нововведення; сільськогосподарське виробництво; сільськогосподарський сектор економіки; поточна система.*

Л. Н. Наумова, д. э. н., профессор,
О. В. Митяй, к. э. н., доцент,
А. Н. Галицкий, к. э. н., доцент

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННЫХ КОМПАНИЙ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. *Статья посвящена определению причин инновационного делового отказа в поддержке стойкого экономического роста собственных предприятий. Обоснованы исторические тенденции и мировой опыт инновационного развития большого капитала. Определенные факторы, которые препятствуют жизнеспособному деловому росту из-за нововведения. Показано, что текущие стратегии большого иностранного переворота компаний не согласованы с целями их роста. Практические рекомендации для выживания небольшого и среднего бизнеса в терминах текущей экономической системы Украины были сформулированы.*

Ключевые слова: *нововведение; сельскохозяйственное производство; сельскохозяйственный сектор экономики; текущая система.*

ІННОВАЦІЇ

Urgency of the research. Changing business environment, the current economic system generates new problems in running the business, leads to renewal of ways and means of its solvation, forcing each entity to seek their own development directions, compete with competitors for market share. In such circumstances, the business operates today and, obviously, will operate in the future.

Target setting. Innovations are the key factors for effective development of any economic system. Nowadays it is a global trend. Over the last decade, the modern development of leading economic systems is provided due to innovations by 40%. Innovations led to a fundamental shift from traditional science and technology policy to research and innovation one.

Actual scientific researches and issues analysis. Global scientific community considers J. Schumpeter as the founder of the theory of innovations. Currently, the number of his followers in various sectors of the world economy is constantly growing. Problems of innovative development in the field of agriculture have been revealed in the works of such famous domestic scientists as I.Iu. Gryshova & I. O. Kryukova (2015), V. V. Lagodiienko V., V. V. Safonov (2015), Stoyanova-Koval S. S. (2016) and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. However, the conditions that have been created today in Ukraine require another approach to ground the directions of effective development of innovative food complex formations.

The purpose of the article. The aim of the article is to establish the reasons of innovative business failure in supporting sustainable economic growth of its own enterprises; identify and justify the key features which should have been focused on in the formation of innovation policy of food complex enterprises development in terms of current economic system of Ukraine.

The statement of basic materials. Implementation of innovations leads to loss of balance, causing the formation of a new equilibrical state. The spread of innovations is the process of economic system adaptation to new equilibrical state that, as a precondition for next cycle start, always ends with crisis. However, the scientist claimed that the frequency of crises is not strictly periodic, but depend on the type of innovation, the degree of novelty. So, in Schumpeter's theory of innovations, innovation plays the role of external breaker in economic system movement.

It is not difficult to trace the dynamics of innovation development in some economic industries by means of adapting this theory to the conditions of current economic system of Ukraine. Implementation of extensive scientific and technological progress achievements within the medium-term cycle leads to minor modifications of existing types of equipment. Implementation is fundamentally new types of equipment and techniques spread on most economic industries, changing their structure, laying the long-term trends in the economic system functioning, changing the technological mode of production in general. These deep transformations relating to reproduction of production means, human resources and organizational structures are the basis of long-wave fluctuations. The fact of recognizing scientific progress as the inner part of the economic system explains the mechanism of cyclical fluctuations.

The experience of innovative activity of American companies and their markets shows the influence of innovations on economic growth and competitiveness of business formations.

Results of the survey of owners of about 200 US companies, conducted by Economist journal, found that more than half of these companies at least 25% of the proceeds had received from the sale of goods and services created no later than during the last three years. Most of these organizations quickly implemented innovations to meet the new needs of consumers. 90% of companies are capable to support its economic development and derive stable income no more than for 10 years. Factor of success, implemented by these companies innovations, is quite low - about 25%. According to respondents, the inhibiting factors that prevent the effective, integral and sustainable economic growth due to innovation were: 1) overrun of time and money (60%); 2) competitive development priorities (53%); 3) inadequate preliminary analysis of the market (52%); 4) failure in picking up or attracting enough relevant information from end-consumers (44%); 5) poor interaction between business units (39%) [3].

ІННОВАЦІЇ

Historical trends of large global businesses development indicate that only a third part from 100 modern large and successful companies keep their economic force in 25 years. Thus, according to Forbes journal, only one company General Electric from TOP 100 companies will operate in 2017. Moreover, the average attendance at this list reduced nowadays to 10 years. Studies also proved that about 90% of companies can not sustain the income of the shareholders at a level higher than the average, more than ten years [1].

So, at the beginning of new millennium only a small proportion of companies were able to use innovations to ensure sustainable income growth. Thus, there is a considerable gap between objectives and the actual state of affairs.

If the main source of growth for US companies were absorptions, which usually opened up new opportunities for innovation development and access to new markets, then today most companies are satisfied that the strategy of absorption is not consistent with the objectives of growth.

This experience is very important for the food sector of Ukraine, as throughout the period of independence, there was a process of international integration of food industry and its resource-based industry. The concentration of international capital through mergers and acquisitions of companies that led to the development of transnational corporations touched some Ukrainian enterprises that have operated in a permanently unstable conditions.

Today Ukraine lives in historical moment when not only inflation and foreign debt are in constant movement, but also the country's territory, population, relationships with key foreign trade partners, volume of major export goods etc.. These circumstances led Ukraine to the inhibition of industrial development, which in turn contributed to food production sector leading position. Today food complex of Ukraine is the most attractive for foreign business, which, with limited opportunities to expand the business on its own territory, actively seizes markets of Ukraine.

"Cargill" corporation was one of the first that came to the Ukrainian market in 1991. Despite of the losses from operations zone in the east of Ukraine, today the company is one of the powerful exporters of grain, sunflower oil and shot. Over the years, the company has invested in Ukraine more than 200 million USD of direct investment in the reconstruction of oil extraction plants in Kakhovka, Donetsk and 6 elevators. Besides, "Cargill" is present in 66 countries and is the exclusive supplier of raw materials and ingredients for other "food giants" - McDonald's, KraftFood, Walmart [7]. According to public reports, annual income of the company founders ranges from 1 to 3 bln. USD.

Today, foreign companies operate in all sectors of the food industry. In particular, in 1992-2014 domestic dairy industry included such foreign companies, as: Parmalat (Italy), Lactalis Group, Groupe Danon, Groupe Bel and Bongrain (France), Wim-Bill-Dann and Unimilk (Russia), Pepsi Co (USA). Cross mergers and acquisitions occur so often that it is difficult to track it.

An undamped interest to businesses in the food industry is shown by the volume of direct foreign investments, which annually account for 13-15% of total foreign direct investments in Ukraine [7]. However, increasing the number of foreign companies in the Ukrainian market has already raised certain cautions. Taking into consideration the rapid development and rapid extinction of these companies (as it was noted above), within one or two decades, they can deplete the resource potential of the country and completely displace domestic producers from markets.

Economic growth depends on its own productivity and product competitiveness in foreign markets. The food industry also produces final consumption products, which production is generally established, but the considerable effort should be taken to put it to foreign markets.

The main product of Ukrainian exports is agrarian raw material, and traders receive the greatest benefit on its sales. The government does not seek to motivate traders to direct the received considerable profit to innovative development of production with high added value. An excessive government support of raw material export, conscious disregard for processing in the agro-food sector is a direct path to final impoverishment of villagers and impairment of Ukrainian lands.

However, despite of globalization, international trade has many regulation instruments, which allow to balance the internal and external markets. The government should control and influence all these processes, should make the producers and other entrepreneurs to develop as innovation and technological business always effective then material one. For example, introduced export duty on sunflower

ІННОВАЦІЇ

oil at one time was a key motivator for domestic producers on investments in building new technological lines to its production. Thus, due to this duty Ukrainian producers have learned to not only how to grow sunflowers, but also how to produce it and export oil. Currently, this market has significant competitive advantages, as most European countries have small amounts of sunflower growing. According to State Statistics Committee data, the level of profitability of growing sunflowers is 37%, grain legumes - almost 26%, rape - about 29%, sugar beet - 18%. This level of profitability is sufficient to develop processing and production of domestic food production, increase job places and wages, increase the export potential of products with high added value. But, the government supports it only selectively [10].

Many scientists have studied the constraints that impede economic growth [1; 2; 8]. Their conclusions are indisputable and largely coincide with the findings of the proposed research. Companies are not able to maintain high growth rates because they do not institutionalize innovation and adapt to changes at the speed of financial markets change. It is necessary to create rapid innovation, in other words the process of creating new products, services, processes, business models and markets with sufficient differentiation and such a speed that allows the company to maintain profitability at a level higher than average for decades.

Sales of the new product or service are the culmination of the entrepreneur's efforts, and consumers usually determine its usefulness and feasibility. Innovation in the food sector have their own characteristics. Experience shows that they hardly can be called discontinuous, but they can unexpectedly and rapidly create an external disturbance on the market and cause a surge of innovation activity not only in their environment, but in related industrial markets. In turn, the innovation activity of enterprises to create new products that best perceived by consumers, in practice leads to competition not of final products, but, in fact, technologies of its production and technologies (or models) of business management. Thus, these two technologies are closely interrelated.

These circumstances confirm the evidence of a number of grounds, and without its realization we cannot look for the viability of the aforementioned innovative technologies in the modern economy. Let us examine some of them.

1. Domestic producers will never be competitive if the consumers of its products will be deprived of adequate purchasing power and solvency. Taking into consideration the fact that more than half of small businesses operating in Ukraine today, are part of a food complex (including trade and catering), participation of the state in the development of this sector of the economy should be aimed at creating conditions, that facilitate to self-financing innovative business due to the solvency of the population [6].

2. In terms of a deep economic and political crisis that led to structural deformation of economy of Ukraine and absence of distinct innovation priorities, neither large corporate business, no state are still not interested in funding innovative economy of Ukraine. Currently, the country has such situation, when expendable factors of economic development dominate in the rising of economic competitiveness. According to statistics, the load on the worn food industry enterprises equipment is rapidly growing. The degree of depreciation of fixed assets is approaching to 60%, and their profitability decreases annually by 3% (in 2013 reached nearly 10%). Taking into consideration the fact that the predominant share of food products are processed and produced by large monopolies, they have the primary responsibility for investment support of innovative development and post-crisis recovery of the food industry sectors [4].

3. In today's economy conditions, domestic enterprises implement mainly food products that have already been on the market, and cannot reverse the extensive way of its development, since do not fund and motivate employees to their own research. Technological innovations are not actually implemented. Innovation policy of most of the food industry enterprises (more than 90% in 2013) does not focus on the implementation of their own researches, but focuses on the acquisition of licensed equipment, machinery and software. Only 3% of enterprises invest in research. Thus, it is necessary to motivate for the development of technological innovation.

4. Diagnosis of modern markets shows that the most effective ones in the social and commercial application of innovations are those with qualified labor potential and industrial relations are built not on competition but on cooperation of employers and qualified employees. Ukraine has competitive and

ІННОВАЦІЇ

motivational asymmetry of labor and creative potential in the segment of unskilled and skilled labor of all sectors of employment. For this, it is essential to find a practical solution of innovation and investment objective – to create new, modern job places with preparation of skilled labor forces.

5. Diversification by type of production is necessary to optimize the flow of material flow, stability raising and protection from negative external factors. For example, sugar production, that provides proper cultivation and processing of sugar beets. In general, the plant growing should work in conjunction with the processing of cultivated crops and simultaneously ensure the parallel development of animal husbandry.

6. Innovations are supported by changes, and the ability to forecast the unknown future or, at least, awareness of the possibility of its occurrence. One of the hallmarks of successful business entity thinking under continuous of uncertainty and existence in the modern system is almost supernatural ability (as a result of experience and training) to understand the origin of changes, respond and act in an unknown environment. It cannot be done without scientific platform [9].

The innovative structures of the developed countries base their activities primarily on creating basic scientific basis. The attempts to form such an effective platform for national enterprises and organizations encounter on considerable number of different problems. One of such problems is the inconsistency of the institutional environment with modern cycle of passing the innovative products from its scientific development to implementation. For example: the Law of Ukraine “On stimulation of the development of domestic machinery construction for agriculture complex” declares that «new» is the machinery and equipment that are «designed according to approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine programs, have been tested, meet the applicable standards, set for production, certified in Ukraine and mass-produced by machine-building enterprises for agriculture complex not more than three years after staging the production”. The specified by Law innovation chain of passing innovations, is complicated by the procedures duration and financial costs for certification. Therefore, equipment that will overcome all these procedures and finally get into production is unlikely to be called innovative and competitive.

Conclusions. Opportunities for innovations base on the understanding of the need for new approaches, including business community behavior. Major changes and downturn in the political, military, economic spheres can be perceived as either the time to maintain the usual course of thought, or as an occasion to review the established principles. Awareness of the problem on the result is not the best way to find innovation. Only knowledge that go beyond what is already known can create the concept of fast identification of new trends [5].

Research has established that in the modern economic system of Ukraine, which is struck by a constant, often unfounded, price fluctuations, currency fluctuations and other risks, survival of innovative businesses, especially small and medium, is possible only if the enterprises have their own supplies; gradually develop at the expense of their own profits; have not significant external liabilities; are provided with professional, small management that does not burden the internal communication with formal and bureaucratic procedures; have proven partners; support transparency in the work, structure and own an excellent reputation; engage in socially oriented policies by strengthening consumer confidence.

Further researches should be aimed at deepening the theory of innovation, particularly in the development of effective innovation system of food industry.

References

1. Christensen, C. M. & Raynor, M. E. (2003). *The Innovator's Solution : Creating and Sustaining Successful Growth* (Boston : Harvard Business School Press).
2. Chesbrough Henry (2003). *Open Innovation : The New Imperative for Creating and Profiting from Technology* (Boston : Harvard Business School Press).
3. Innovation 2005 // The Boston Consulting Group. - Retrieved from : <http://www.bcg.de/documents/file14520.pdf>.
4. *Harnessing Innovation (2004): R&D in a Global Growth Economy* // The Economist Intelligence Unit; White Paper sponsored by Agilent Technologies, May, 2004. - Retrieved from : http://graphics.eiu.com/files/ad_pdfs/agilent1.pdf.
5. Mityay, O. & Gryshova, I. & Kryukova I. (2015). Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, № 5-6, 24–27 [in Ukrainian].
6. Mityay, O. & Lagodiienko, V., Safonov V. (2015). Competitiveness of agriculture enterprises as the main factor of sustainable development of agricultural sphere. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, № 11-12, 59–62 [in

ІННОВАЦІЇ

Ukrainian].

7. Gryshova, I. U. & Mityay, O. V. & Stoyanova-Koval, S. S. (2016). The estimation of the enterprise trade name competitiveness / I. U. Gryshova, O. V. Mityay, S. S. Stoyanova-Koval // *Naukovyy visnyk Polissya (Scientific bulletin of Polissia)*, № 2 (6), 85–91 [in Ukrainian].

8. Foster, R. & Kaplan, S. (2001). *Creative Destruction: Why companies that the built to last underperform the market - and how to successfully transform them* (New York : Doubleday 2001).

9. Cooper, R. G. (2004). *Winning at New Products : Accelerating the Process from Idea to Launch*, 3rd ed. (Reading, MA : Perseus Books, 2004). Retrieved from : http://www.goodreads.com/book/show/7542.Winning_At_New_Products.

10. World Economic Forum Annual Meeting 2016: Mastering the Fourth Industrial Revolution. (2016). *weforum.org*. Retrieved from : <http://www.weforum.org/reports/world-economic-forum-annual-meeting-2016-mastering-the-fourth-industrial-revolution> [in English].

11. Strielkowski, W., Höschle, F. (2015). Evidence for economic convergence in the EU: The analysis of past EU enlargements // *Technological and Economic Development of Economy*, 22 (4), 617–630.

Література

1. Clayton, M. Christensen and Michael E. Raynor, *The Innovator's Solution: Creating and Sustaining Successful Growth* (Boston: Harvard Business School Press, 2003).

2. Chesbrough Henry, *Open Innovation : The New Imperative for Creating and Profiting from Technology* (Boston: Harvard Business School Press, 2003).

3. Innovation 2005 // The Boston Consulting Group. -<http://www.bcg.de/documents/file14520.pdf>.

4. *Harnessing Innovation : R&D in a Global Growth Economy* // The Economist Intelligence Unit; White Paper sponsored by Agilent Technologies, May, 2004. - http://graphics.eiu.com/files/ad_pdfs/agilent1.pdf.

5. Gryshova, I. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness / I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // *Економічний часопис-XXI*. – 2015. – № 5-6. – С. 24–27.

6. Mityay, O. Competitiveness of agriculture enterprises as the main factor of sustainable development of agricultural sphere / O. Mityay, V. Lagodiienko, V. Safonov // *Економічний часопис-XXI*. – 2015. – № 155 (11-12). – С. 59–62.

7. Gryshova, I., Mityay, O., Stoyanova-Koval, S. The estimation of the enterprise trade name competitiveness / I. Gryshova, O. Mityay, S. Stoyanova-Koval // *Науковий вісник Полісся*. – 2016. – № 2 (6). – С. 85–91.

8. Richard Foster and Sarah Kaplan, *Creative Destruction: Why companies that the built to last underperform the market - and how to successfully transform them* (New York : Doubleday 2001).

9. Robert, G. Cooper, *Winning at New Products: Accelerating the Process from Idea to Launch*, 3rd ed. (Reading, MA : Perseus Books, 2004). http://www.goodreads.com/book/show/7542.Winning_At_New_Products.

10. World Economic Forum Annual Meeting 2016: Mastering the Fourth Industrial Revolution [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/reports/world-economic-forum-annual-meeting-2016-mastering-the-fourth-industrial-revolution>.

11. Strielkowski, W. Evidence for economic convergence in the EU: The analysis of past EU enlargements / W. Strielkowski, F. Höschle, // *Technological and Economic Development of Economy*. – 2015. – № 22 (4). – Pp. 617–630.

Received for publication 21.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Naymova, L. N. Development of the innovative enterprises of the agrarian production in the current economic system of Ukraine / L. N. Naymova, O. V. Mityay, A. N. Galitsky // *Науковий вісник Полісся*. – 2016. – № 3 (7). – С. 124-129.

ІННОВАЦІЇ

УДК 330.341.1:378

О. Ю. Чубукова, д. е. н., професор,
Н. В. Ралле, к. е. н.**СКЛАДОВІ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ – ОСВІТА, ТЕХНОЛОГІЧНІ УКЛАДИ,
КОГНІТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

Анотація. В статті розглядаються три джерела і три складові частини формування та розвитку інноваційної економіки. Пропонуються заходи підвищення рівня конкурентоспроможності національних вищих учбових закладів, переходу на нові технологічні уклади, впровадження когнітивних методів управління.

Ключові слова: інноваційна економіка; «трикутник знань»; технологічний уклад; когнітивні технології.

О. Ю. Чубукова, д. э. н., профессор,
Н. В. Ралле, к. э. н.**СОСТАВЛЯЮЩИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ – ОБРАЗОВАНИЕ, ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ
УКЛАДЫ, КОГНИТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ**

Аннотация. В статье рассматриваются три источника и три составные части формирования и развития инновационной экономики. Предлагаются меры повышения конкурентоспособности национальных высших учебных заведений, перехода на новые технологические уклады, внедрение когнитивных методов управления.

Ключевые слова: инновационная экономика; «треугольник знаний»; технологический уклад; когнитивные технологии.

O. Yu. Chubukova, Doctor of Economic Sciences, Professor,
N. V. Rallie, Candidate of Economic Sciences**COMPONENTS OF INNOVATIVE ECONOMY – EDUCATION, TECHNOLOGICAL WAY, COGNITIVE
TECHNOLOGIES**

Abstract. The article deals with three sources and three components of the formation and development of innovative economy. It is proposed the measures to enhance the competitiveness of the national higher education, to make the transition to the new technological structure, to implement the methods of cognitive management.

Keywords: innovative economy; «knowledge triangle»; technological way; cognitive technologies.

Вступ. Становлення інноваційної економіки – явище суб'єктивне. Причому вона вже сформована у більшості країн світу і незалежно від бажання або можливостей окремих економік займе своє місце і буде диктувати механізми та шляхи політичного та суспільно-економічного розвитку країни.

Постановка проблеми. Аналіз перехідних періодів та формування різних етапів економіки показує, що інноваційна економіка базується на взаємозв'язку людського капіталу, удосконаленні техніко-економічної парадигми (технологічні уклади) та впровадженні новітніх технологій управління. Тому важливо розглядати ці складові у їх взаємозв'язку та взаємовпливі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато іноземних та вітчизняних вчених приділяють увагу питанню формування та розвитку інноваційного суспільства та інноваційної економіки. Це Глазьев С. [2], Грищенко І. [9], Іноземцев В. [7], Кун Т. [3], Фукуяма Ф. [8] та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Вищезазначені науковці всі названі складові розглядали окремо і не робили загальних висновків, не пропонували методик формування та розвитку інноваційної економіки.

Постановка завдання. Метою даної статті є усвідомлення сутності розвитку людського капіталу, технологічних укладів та можливостей впровадження в економіку країни когнітивних засад управління; узагальнення цих складових і запропонування методичних підходів до розбудови інноваційного суспільства та інноваційної економіки.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап суспільного розвитку знаходиться на перехідному етапі від епохи людини фізичної (ручної) праці до епохи людини інтелектуальної (розумової) праці. Перша базується на природних матеріально-енергетичних ресурсах та засобах виробництва, як підсилювачах тілесних

ІННОВАЦІЇ

(фізичних) можливостей людини. Друга – на інформаційних, тобто нематеріальному ресурсі знань та комп'ютерно-телекомунікаційних засобах, як підсилювачах інтелектуальних можливостей людини. Досліджуючи феномен ресурсу знань, наш відомий співвітчизник академік В. І. Вернадський майже 100 років тому писав: «Той народ, який зможе найбільш повно, найбільш швидко, найбільш досконало оволодіти новим знанням, яке відкривається в людському житті, досконало розвинути та прикласти його до свого життя – одержить ту могутність, досягнення якої на загальне благо є основним завданням всякої розумної державної політики» [1, с. 190].

Як показують дослідження процесів людського розвитку сучасне суспільство повинно будуватись та розвиватись на знаннях як на гранично невичерпному та ще й прогресивно зростаючому, під впливом його використання, ресурсі. Ця унікальна властивість ресурсу знань приховує потенціал побудови на його основі бездефіцитної економіки і подолання таких найгостріших проблем цивілізації, як: бідність, безробіття, пагубні залежності (алкоголізм, наркоманія, проституція та ін.) і, як їх наслідки, різноманітні асоціальні явища – безпритульність, грабіжництво, бандитизм, тероризм, війни. Для забезпечення такого розвитку постіндустріального суспільства потрібно вирішити цілу низку проблем, до найбільш актуальних з яких слід віднести технологічні, освітянські та ментальні проблеми.

Процес інтеграції всіх цих елементів можна назвати концепцією «трикутника знань», що лежить в основі формування глобального інноваційного суспільства та інноваційної економіки.

Концепція «трикутник знань» включає такі елементи: освіта, дослідництво та інновації. Реалізувати цю концепцію можна тільки шляхом крупномасштабного інвестування в людські ресурси, розвиток професійних навичок та наукових досліджень.

Україною взято курс на підвищення статусу вищої школи шляхом створення освітянських технопарків, тобто системи, яка об'єднає в єдиний процес навчання, дослідження, навички впровадження отриманих нових результатів протягом всього періоду життєдіяльності людини. Навчання ж протягом всього життя – це система заходів спрямованих на отримання людиною освіти протягом всього життя з метою підвищення рівня знань, навичок та компетенцій для його особистого, громадського, соціального розвитку та/або реалізації перспектив працевлаштування.

Сьогодні перед Україною повстала нова проблема – підвищення конкурентоспроможності національної освіти і запобігання ризиків відтоку молодих та наукових умів [9]. Так, економіко-демографічна ситуація у більшості країн Європи приводить до необхідності залучення абітурієнтів та молодих вчених з інших країн. Виходячи з цього, практично третина абітурієнтів з України їдуть поступати до ВНЗ Польщі, Німеччини, Чехії та інших країн. Це призводить до зменшення кількості ВНЗ в Україні, вивільнення науково-педагогічних працівників (які залишаються з рештою без роботи), відтік молодих вчених через необхідність знання іноземної мови і стажування в іноземних ВНЗ тощо. Звідси, перед системою вищої освіти України стоїть нагальна задача перебудови ВНЗ з урахуванням потреб сучасного суспільства, сучасних методів роботи з інформацією, переорієнтацією сучасної молоді на роботу з інформаційно-телекомунікаційними технологіями, впровадження інноваційних методів освіти та навчання, підвищення рівня інноваційної діяльності, наукових та науково-технічних пріоритетів.

Наступним елементом формування інноваційної економіки є усвідомлення та необхідність спрямування на розвиток новітніх технологічних укладів – п'ятого та шостого, на основі яких стає можливим становлення наступних високотехнологічних укладів у XXI столітті (табл.1).

Таблиця 1

Технологічні уклади та їх характеристика

Технологічний уклад	Часові межі	Домінантні технології
1	2	3
Перший	1780 - 1840 рр.	водний двигун, виплавка чавуну й оброблення заліза, будівництво каналів
Другий	1840 - 1890 рр.	паровий двигун, вугільна промисловість, машинобудування, чорна металургія, верстатобудування
Третій	1890 - 1940 рр.	електротехнічне й важке машинобудування, виробництво сталі, неорганічна хімія, важкі озброєння, суднобудування, лінії електропередач, стандартизація
Четвертий	1940 - 1980 рр.	синтетичні матеріали, органічна хімія, кольорова металургія, електронна промисловість, автомобілебудування, атомна енергетика
П'ятий	1980 - 2000 рр.	обчислювальна техніка, телекомунікації, роботобудування, мікро- і оптоволоконні технології, космічна техніка, інтелектуальні інформаційні технології

ІННОВАЦІЇ*Продовження таблиці 1*

1	2	3
Шостий	2000 – 2020 рр.	штучний інтелект, біотехнології, нанотехнології та генна інженерія, мембранні і квантові технології, фотоніка, робототехніка
Сьомий	2020 – ...	когнітивні технології, психотехнології, термоядерний синтез

Джерело: [2]

В Україні на даний момент переважає доля третього (58%) та четвертого технологічних укладів (38%) з дуже низьким відсотком технологій п'ятого укладу (близько 4%), а технології шостого укладу майже відсутні (<1%). Таким чином, в економіці України спостерігається її невідповідність сучасним викликам світового економічного розвитку. Це є підтвердженням важливості розвитку саме в напрямі новітніх укладів, оскільки саме вони дозволяють перейти на новий тип економіки.

Перехід від однієї стадії суспільного розвитку відбувається через заміну галузевого поділу національного господарства технологічним. Тобто, перехід від одного до наступного технологічного укладу формує новий тип економіки [3]. Формування та зміни технологічних укладів залежать від довгих хвиль економічної кон'юнктури, при цьому темпи економічної активності та економічного розвитку відрізняються на різних фазах хвиль [2].

Формування кожного наступного технологічного укладу відбувається не стрибкоподібно. У рамках попереднього технологічного укладу зароджуються основи наступного, тобто новий цикл технологічного розвитку починається тоді, коли попередні інновації повністю реалізуються у виробництві. Зміни технологічних укладів та їх безпосередній вплив на розвиток виробництва поступово змінює суспільну формацію [4]. Згідно з прогнозами, у рамках шостого технологічного укладу буде вичерпаний потенціал напівпровідникових структур, а подальший розвиток комп'ютерної техніки стане можливим уже на базі біотехнологій; перспективними стануть взаємопроникнення обчислювальної техніки й біологічних процесів, поширення приладів з прямим доступом до нейронів [2].

Наступний сьомий технологічний уклад пов'язують з розвитком когнітивних технологій, які пов'язані з вдосконаленням менталітету та процесів пізнання та навчання людини [5].

Когнітивні технології будуть зменшувати обмеженість можливостей індивіда до адекватної і своєчасної інтерпретації та усвідомлення інформації, підтримувати процеси формування колективного знання та підвищувати критерій задовільності вибору рішення. Ці технології пов'язані не тільки з інформаційними процесами, але й базуються на можливостях людської свідомості пізнавати та сприймати навколишній світ [6].

У першу чергу когнітивні технології практично реалізуються при створенні інтерфейсів взаємодії між людиною та комп'ютером у рамках досліджень питань штучного інтелекту у прикладній інформатиці. Для ефективної роботи людини з комп'ютером постали питання «прозорості» та зрозумілості інтерфейсу – посередника між людиною та машиною. Ці властивості стало можливо реалізувати з розвитком як суміжних з інформатикою, так і далеких від неї наук – психології, медицини, лінгвістики, фізики та техніки. Прикладом когнітивних технологій в інформатиці можна назвати когнітивну графіку, природно-мовні інтерфейси і т.д. Отже, реалізація когнітивних технологій в інформатиці дає можливість стверджувати про важливість врахування особливостей протікання пізнавальних процесів у свідомості людини для підвищення ефективності її діяльності. Активне поширення інформаційних технологій стало можливим завдяки їх пристосуванню до особливостей сприйняття інформації людиною [7].

Просте фактичне впровадження новітніх технологій (реінжиніринг) не завжди дає економічний ефект. Результативність технологій має спрощувати діяльність, але частіше ускладнює її. Можна відзначити, що між кількістю запроваджених технологій та спрощенням й оптимізацією діяльності є залежність. Застосування технологій лише до певної межі спрощує діяльність, перетин цієї межі лише збільшує складність розуміння бізнес-процесів у системі і віддаляє управлінця від самої керованої системи, таким чином знижуючи когнітивність управління. У результаті можна зробити висновок, що управління соціально-економічною системою неможливо повністю автоматизувати й відокремити від управлінця [8].

Для подолання розриву між управлінцем та керованим об'єктом потрібно запроваджувати на рівні з інформаційними технологіями когнітивні технології управління, які вирішать проблему глибокого розуміння процесів, що відбуваються у керованому об'єкті, та дадуть змогу відповідно підвищити адекватність і спрямованість керуючих впливів.

Висновки. Формування інноваційного суспільства та інноваційної економіки слід розглядати через концепцію «трикутника знань», в рамках якої інтегровано основні три складові такої суспільної формації: освіта, дослідництво та інновації, розвиток яких дозволить вирішувати проблеми технологічного, освітнянського та ментального характеру.

ІННОВАЦІЇ

Світовий досвід економічно та технологічно розвинутих країн ілюструє вирішальне значення у розвитку сфери освіти. Інвестиції в людський капітал являються запорукою нарощення інноваційного потенціалу економіки.

Якщо ж в країні спостерігається така модель економіки, при якій інвестиції в людський капітал, в сферу освіти та науки мають низьку пріоритетність, то в результаті знижується попит на кваліфікованих працівників, знання втрачає своє практичне значення, з чого випливає низький попит на якісну освіту.

Проте особливо важливим є те, що такі процеси змінюють саму ментальність суспільства: падає престижність професій науковця, дослідника, працівника сфери освіти. В перспективі це призведе до регресивних процесів не тільки в економічному розвитку, але, в першу чергу, в соціальному.

Тому обґрунтованою є першочергова потреба у поверненні статусу престижності професій, пов'язаних з освітою, наукою та дослідництвом, через підвищення рівня оплати праці таких працівників та запровадження в Україні стратегічного спрямування на пріоритетність державних інвестицій саме в ці сфери.

Література

1. Вернадский, В. И. Начало и вечность жизни / В. И. Вернадский. – М. : Советская Россия, 1989. – 704 с.
2. Глазьев С. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С. Глазьев. – Г. : Владар, 1993. – 456 с.
3. Кун, Т. Структура научных революций / Т. Кун. – К. : Port-Royal, 2001. – 228 с.
4. Федуллова, Л. И. Механизмы формирования регионов знаний / Л. И. Федуллова, Т. Н. Корнеева // Инновации. – 2010. – № 6. – С. 108–119.
5. Основи когнітивної економіки: колективна монографія / за наук.ред. Д. Е. Н., проф. О. Ю. Чубукової, д.т.н., проф. В. Я. Рубана. – К.: ВД «Стилос», 2011. – 180 с.
6. Тихомирова, Е. В. Технологии для экономики знаний [Электронный ресурс] / Е. В. Тихомирова, В. В. Бовт // Центр проектирования контента. – Режим доступа : <http://www.cpk.mesi.ru/>.
7. Иноземцев, В. Л. Технологический прогресс и социальная поляризация в XXI столетии / В. Л. Иноземцев // Полис. – 2000. – №6. – С. 28–39.
8. Фукуяма, Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма; пер. С. англ. М. Б. Левина. – М. : ООО "Издательство АСТ": ОАО "ЛЮКС", 2004.
9. Федоренко, В. Г. Фактор вищої освіти в інноваційній економіці Сінгапуру / В. Г. Федоренко, І. М. Грищенко, О. С. Вітковський. – Економіка та держава. – 2009. – №6. – С. 4 – 7.

References

1. Vernadskyi, V. Y. (1989) Nachalo y vechnost zhyzny [The beginning and eternity of life], Moscow : Sovetskaia Rossyia [in Russian].
2. Hlazev, S. (1993) Teoryia dolhosrochnoho tekhniko-ekonomycheskoho razvytyia. [The theory of long-term technical and economic development], H. : Vladar [in Russian].
3. Kun, T. (2001) Struktura naukovykh revoliutsii [The structure of scientific revolutions], Kyiv : Port-Royal [in Ukrainian].
4. Fedulova, L. Y., Korneeva, T. N. (2010) Mekhanyzmy formyrovanya rehyonov znanyi [The mechanisms of formation of regions of knowledge]. *Ynnovatsyy*, 6, p.108–119 [in Ukrainian].
5. Chubukova, O. Yu., Ruban, V. Ya. (2011) Osnovy kognityvnoi ekonomiky: kolektyvna monohrafiia [The basics of cognitive economics: collective monograph], Kyiv : VD «Stylos» [in Ukrainian].
6. Tykhomyrova, E. V., Bovt, V. V. (n. D) Tekhnolohyy dlia ekonomyky znanyi [The technologies for the knowledge economy]. Retrieved from : <http://www.cpk.mesi.ru/>.
7. Inozemtsev, V. L. (2000) Tekhnolohycheskyi prohress y sotsyalnaia poliaryzatsiya v XXI stoletyy [Technological progress and social polarization in XXI century]. *Polys*, 6, p.28–39 [in Russian].
8. Fukuiama, F. (2004) Nashe postchelovecheskoe budushchee: Posledstviya byotekhnolohycheskoi revoliutsyy [Our posthuman future: the consequences of biotechnological revolution], Moscow : ООО "Izdatelstvo AST": ОАО "liuks" [in Russian].
9. Hryshchenko, I. M., Fedorenko, V. H., Vitkovskiy, O. S. (2009) Faktor vyshchoi osvity v innovatsiinii ekonomitsi Sinhapuru [The factor of the high education in the innovative economy of Singapore], *Ekonomika ta derzhava*, 6, p. 4 – 7 [in Ukrainian].

Надійшла 22.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Чубукова, О. Ю. Складові інноваційної економіки – освіта, технологічні уклади, когнітивні технології / О. Ю. Чубукова, Н. В. Ралле // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 130-133.

ІННОВАЦІЇ

UDC 334.722:330.341.1(477)

Y. A. Romanenko, Doctor of Science in Public Administration,
Associate Professor,
I. V. Chaplay, Postgraduate

SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH OF THE SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN UKRAINE ON THE BASIS OF INNOVATION DEVELOPMENT OF DIVERSIFIED ECONOMY

Abstract. *On the basis of summarizing of the main approaches to the use of qualitative and quantitative criteria for the determination of the subjects of small and medium-sized enterprises in the regional economic systems a number of specific, socio-economic areas of innovation development of the small and medium-sized businesses in Ukraine is considered and suggested. Factors affecting on the formation and operation of the small and medium-sized businesses in Ukraine are justified.*

Keywords: *small and medium business; economic potential; business entities; gross domestic product.*

Є. О. Романенко, д. н. з дер. упр., доцент,
І. В. Чаплай, аспірант

СТІЙКЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАГАТОГАЛУЗЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. *На основі узагальнення основних підходів до застосування якісних та кількісних критеріїв для визначення суб'єктів малого та середнього бізнесу в регіональних господарських системах, розглянуто та запропоновано низку специфічних, соціально-економічних напрямів забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Обґрунтовано фактори, що впливають на формування та функціонування малого та середнього бізнесу в Україні.*

Ключові слова: *малий та середній бізнес; економічний потенціал; суб'єкти підприємництва; валовий внутрішній продукт.*

Е. А. Романенко, д. н. по гос. упр., доцент,
І. В. Чаплай, аспірант

УСТОЙЧИВЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ МНОГООТРАСЛЕВОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. *На основе обобщения основных подходов к применению качественных и количественных критериев для определения субъектов малого и среднего бизнеса в региональных хозяйственных системах, рассмотрено и предложено ряд специфических, социально-экономических направлений обеспечения инновационного развития малого и среднего предпринимательства в Украине. Обоснованно факторы, влияющие на формирование и функционирование малого и среднего бизнеса в Украине.*

Ключевые слова: *малый и средний бизнес; экономический потенциал; субъекты предпринимательства; валовой внутренний продукт.*

Relevance of the research topic. As of today, the Kyiv region ranks among the top five economically developed regions of Ukraine (following the city of Kyiv, Donetsk, Dnipropetrovsk, and Kharkiv regions) in terms of the gross regional product (hereinafter referred to as GRP). The upward trend in the region's GRP growth favors stable growth of the Kyiv region's share in the gross domestic product (hereinafter referred to as GDP) of Ukraine. The region belongs to the industrially developed regions of Ukraine and ranks 7th in terms of sold production of industry per capita.

ІННОВАЦІЇ

In 2014, the Kyiv region was second in gross agricultural product output with a share of 6.3% of total production. The region is inside the top ten in terms of level of productivity of agricultural enterprises, in particular, it is fourth in animal husbandry and 11th – in crop production.

The pattern of agricultural production in the region is largely corn and poultry farming-oriented as the most profitable industries. However, such a production pattern is not optimal to preserve lands, create, and preserve jobs in rural areas.

The Kyiv region has significant opportunities to ramp up agricultural production, satisfy the needs of the region and city of Kyiv for foodstuffs. However, high economic potential and the high GDP level of the state lose their meaning without periodic comparative analysis of the structural changes in development of small and medium business and creation of favorable condition for its doing.

Problem statement. As of early 2015, 210 infrastructure facilities designed to support business operated in districts and cities of regional significance being unevenly distributed and insufficient in number. Creation of a viable and fast-growing sector of small and medium business (hereinafter referred to as SMB) is vital for ensuring sustainable regional development and can complement the activities of the existing industry facilities. Additional chances for SMB development can emerge subject to introducing reforms declared by the government of Ukraine in 2014. At the same time, the economic consequences of Ukraine's rapprochement with the EU threaten Ukrainian small business with stronger competition on the part of more developed European producers.

Import of goods is significantly higher than exports in foreign trade turnover of the Kyiv region, which causes a substantial foreign trade deficit. The average export-import coverage ratio has amounted to 0.4 over the last 12 years [1, pp. 50-53].

Technological parks, innovation funds and companies, and innovation industrial clusters have not been in the territory of the Kyiv region. Strong concentration of economic development in the areas adjacent to the capital can be reduced through balanced development of SMB in the whole of the region with a particular focus on less developed remote districts.

Considering the above, one can say that this topic is rather relevant in both economic and social dimensions despite a fairly large number of studies on problems of small and medium business and its effective performance.

Review of recent papers and research. The current trends in small and medium business development, its role in economic development of the country and its regions are the subject of research of many domestic scholars, among whom:

Z. S. Varnaliy, L. I. Voronina, V. M. Heets, B. M. Danylyshyn, V. I. Kredisov, H. M. Ryzhakova, M. P. Butko, E. M. Libanova, Z. V. Herasymchuk and others. They have considered the process of becoming of small and medium business in Ukraine and specifics of its doing amidst pronounced globalization trends. At the same time, the issues associated with defining the main factors affecting the development of small and medium business remain uncovered and therefore need in-depth research.

Objective setting. The paper is aimed to identify the features and specifics of creating conditions for priority development of small and medium entrepreneurship. Analysis, synthesis, comparative and statistical methods were used to achieve the target goal.

Basic material presentation. Relationships of entrepreneurship in Ukraine are the most implemented exactly in small and medium business where independence of the owner and personification of economic management are directly combined. Small and medium business promotes positive economic and social trends in development of a region and the country as a whole [2, pp. 123-125].

Small and medium business plays a major socioeconomic role in the development of any state. As of today, just by means of small and medium entrepreneurship it is possible to implement modernization-oriented reforms in Ukraine's economy. Small and medium business encourages competition, helps reduce monopoly abuse, has positive effect on the structure of economy and on the GDP quality, expands the scope of market choice freedom, ensures faster implementation of innovations and intensifies investment activities [3, pp. 32-36]. In addition, small and medium business helps create new jobs, improve production methods, and increase investment appeal of regions, which makes positive impact on the GRP growth.

ІННОВАЦІЇ

Having performed a comprehensive analysis of existing practices in economic theory and competition policy, it should be noted that describing the process of ensuring innovation-based development of small and medium entrepreneurship in Ukraine, it is important to form the following areas of activity:

1. Creating new and modernizing the already existing branches of economy, which includes, in particular, organizational and engineering preparation of the investment media of a given region for attraction of required investment resources in the economy, innovative forms of organizing and siting of enterprises [4, pp. 40-41].

2. Increasing competitiveness of the economy of the remote districts by encouraging traditional and newest types of business, improving provision of administrative services.

3. Creating conditions for priority development of small and medium entrepreneurship.

4. Developing tourism potential, namely, promoting weekend tourism as a potential source of additional earnings for residents of a given region.

Let us consider each of the above-said areas of activity in more detail and analyze their essence.

Area 1. Creating new and modernizing the already existing branches of economy. When selecting ideas, the most important thing is that it is somewhat difficult to predict with a high degree of certainty the development of economic trends in the present political and economic contexts [5, pp. 201-202]. However, there is a need to identify and perform economic and social acts that will rest on the current trends and prepare the ground for possible new opportunities.

Exactly such an approach was taken when selecting the ideas that were included into Area 1. Growth in the GDP of a given region can largely be ensured by modernized and newly created high-performance industrial enterprises turning out products with significant added value. This can be achieved only subject to mobilization of extensive investment resources. In this regard, the authorities engaged in economic development management face the task to identify investment-attractive media and carry out necessary organizational, technical and engineering preparation of territories and provide marketing and information support.

Area 1. includes a set of ideas that should ensure:

- conditions for attracting strategic investors to specific territories, with emphasis on the remote districts of a given region;
- marketing information support in order to bring in investments;
- creating new high-tech enterprises and providing jobs for residents of a given region;
- conditions for development of logistics and transport potential of a given region; and;
- conditions for more efficient and effective management of available energy resources, as well as for development of alternative energy.

Area 2. Increasing competitiveness of the economy of the remote districts. The districts closest to the city of Kyiv constitute about one fourth of the region's territory, inhabited by almost half the region's population and producing nearly half of the Kyiv region's GRP. The level of economic development of the remaining districts of the eastern, southern and northern parts is much lower than in the central ones [6, pp. 58-60].

The ideas of Area 2 are aimed at raising the level of economic development of the remote districts by using specific opportunities of these territories and minimizing potential threats to social development, especially with respect to the northern districts of the Kyiv region that suffered as a result of the Chernobyl disaster.

Being aware of the magnitude of needs of these territories, it is necessary to focus on those ideas that will be able to become model (pilot) to test their effectiveness.

Area 2 includes ideas that should ensure:

- favorable conditions for doing small and medium business;
- promoting and developing self-employment of the population; and
- developing newest types of small business and supporting traditional crafts.

Area 3. Creating conditions for priority development of small and medium entrepreneurship. Even today small and medium business creates most jobs and mainly funds the region's budget, therefore facilitating its activities and development should be a priority when making decisions con-

ІННОВАЦІЇ

cerning the region's economy. Special attention should be paid to those districts and cities where entrepreneurship and self-employment are in germ [7, pp. 65-69].

It includes ideas that should ensure:

- building small and medium business support infrastructure;
- conditions for import substitution based on sectoral reorientation of the region's enterprises; and
- improving delivery of administrative services.

Area 4. Developing tourism potential. The tourism industry has huge potential for development, in particular, weekend tourism expansion, especially if the capital of Ukraine, 3-million-strong city of Kyiv, is in the center of the region. In the territory of the Kyiv region, nearly 6,000 cultural heritage sites are listed, as well as reserves, natural and landscape parks, preserved authentic historical and cultural heritage, which enables to develop recreational, historical and rural tourism. However, in spite of these resources, the existing accommodation and leisure facilities, infrastructure and the level of the current tourist services prevent from ensuring sufficient prerequisites for steady growth of this sector [8, pp. 85-90].

Implementation of ideas in this area solves a range of problems important to improve all tourist activities of the region, aimed at developing potential of tourism operators, supporting specific tourist products, increasing tourism potential of recreation areas, marketing support for tourism at the level of both individual products and the region.

Area 4 includes ideas that should ensure:

- improving the range and quality of the region's tourism offer;
- organizing of and informing of the region's festivals and fairs;
- improving and labeling important tourist and recreational facilities;
- advertising regional tourism potential;
- developing cooperation among providers of rural tourism services;
- setting up a tourist information center;
- developing marked bike paths, motor roads and camping facilities; and
- creating rest areas along highways leading to tourist facilities.

In our judgment, implementation of the ideas of the above areas should contribute to achievement of the following results:

- attracting investments to the region's economy;
- ability of the region's cities and districts to attract investment resources;
- creating new jobs and increasing the region's budget revenues;
- reducing dependence of the region on imported energy resources;
- improving the environment for doing business and developing communities;
- improving access of small and medium business to credit resources and loan facilities for business development;
- improving quality, speed and transparency of providing administrative services;
- standardizing and certifying export products in accordance with international standards;
- improving quality of exporters' products;
- developing small and medium business, rural tourism;
- creating additional opportunities for development of local tourist products and services;
- forming a positive tourist image of the region and intensification of tourist flows through its territory; and
- resuming vigorous economic activity in the territories that suffered as a result of the Chernobyl NPP accident [9, pp. 14-18].

It is worth noting that the suggested areas will be formed in the years that are extremely difficult for the country and the region – amid significant economy shrinking in the context of the country's reform and external aggression. Therefore, there are two main conditions for their formation: first, the success of the reforms declared by the Government of Ukraine in the State Strategy of Regional Development of for the Period until 2020; second – effectiveness of response to external challenges related to the military conflict.

ІННОВАЦІЇ

The third condition is the next factor of successful implementation of the ideas of the areas ensuring sustainable development of small and medium entrepreneurship, to wit availability and transparency of the financial resources of the State Fund for Regional Development, as well as institutional and human capacity of those implementing individual ideas.

The fourth condition for successful implementation of the ideas of the areas ensuring sustainable development of small and medium entrepreneurship consists in mobilization of the resources allocated through appropriate government programs via the Ministry of Industrial Policy of Ukraine, Ministry of Infrastructure of Ukraine and State Agency of Automobile Roads of Ukraine.

The fifth condition lies in the ability of regional authorities to combine efforts of all those participating in implementation of the Region Development Strategy: institutions of state and local power, business, educational and scientific institutions, and nongovernmental organizations.

The sixth condition for successful implementation of the ideas of the areas ensuring sustainable development of small and medium entrepreneurship implies a high-performance Agency for Regional Development that will be able to coordinate implementation of all ideas, help raise additional funds and conduct lobbying activities [10, pp. 143-145].

As to the principal risks of developing and introducing the areas designed to ensure development of small and medium entrepreneurship, they are as follows:

- country's GDP critical drop (below 20% per annum);
- region's and country's overall investment rating downgrade;
- failure to meet the revenue side of the regional budget, lack of funds in the development budget;
- lack of the announced amount of funds to be allocated to the State Fund for Regional Development or violation of procedures for submitting projects in order to receive funds; and
- weak motivation of the residents to participate in implementation of the ideas of the above areas.

Conclusion. To sum up the aforesaid, it may be concluded that effective operation and development of small and medium business in Ukraine require considering its specific functions, principles and factors affecting its activities [11, pp. 638-640]. Just small and medium entrepreneurship encourages development of modernization-oriented changes in the country's economy, and creates conditions for implementation and expansion of market reforms. Successful implementation and stability of each suggested area aimed at building and operation of small and medium business is based on balanced consideration of state (regional) and private interests. Therefore, there is a need for, wherever possible, combination of government and private funding in addition to funds coming from local budgets and international technical assistance projects and programs. Creating a critical mass of concerned parties participating in and supporting implementation of the ideas presented requires participation of entrepreneurs, investors, local, district and regional authorities, scientific institutions, educational establishments, nongovernmental organizations and so on.

References

1. Butko, M. P., Popelo, O. V. (2011). Rol maloho pidpriemnytstva u pryskorenni protsesiv innovatsiinoho rozvytku v Ukraini [The Role of Small Entrepreneurship in Accelerating Innovation-Based Development Processes in Ukraine]. *Ekonomist*, № 5, pp. 49–53 [in Ukrainian].
2. Varnaliy, Z. S. (2008). [Small Entrepreneurship: the Fundamentals of Theory and Practice]. Kyiv : "Knowledge" Society, Kyiv Regional Organization, pp. 302 [in Ukrainian].
3. Vorotina, L. I. (2009). Mozhyvosti zberezhennia pidpriemstv sektoru maloho biznesu ekonomiky Ukrainy [Possibilities of Maintaining Enterprises of the Small Business Sector in Ukraine's Economy]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky: zb. nauk. pr. - Theoretical and Applied Issues of Economy : A collection of scientific papers*. Kyiv : Publishing and Printing Center "Kyiv University", Issue 19, pp. 32–38 [in Ukrainian].
4. Herasymchuk, Z. V., Raksha, N. V. (2009). Teoretychni zasady formuvannia konkurentnykh perevah maloho pidpriemstva yak osnovy pidvyshchennia rivnia yoho konkurentospromozhnosti [A Theoretical Framework for Building Competitive Advantages of Small Entrepreneurship as a Basis for Raising the Degree of its Competitiveness] // *Scientific bulletin of Chernihiv State Institute of Economics and Management*, № 3 (4), pp. 32–41 [in Ukrainian].
5. Danylyshyn, B. M., Kondrashov, O. M. (2010). Derzhavna pidtrymka ta podatkovye rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini [Government Support for and Tax Regulation of Entrepreneurial Activities in Ukraine]. Donetsk : Yugo-Vostok Publishing House, 296 pp [in Ukrainian].

ІННОВАЦІЇ

6. Kredisov, V. I. (2003). *Podpriemnytstvo – vyrishalniy faktor rozvytku krain z perekhidnoiu ekonomikoiu* [Entrepreneurship as the Decisive Factor in Development of Transition Economies]. Kyiv : Znannia Ukrainy Publishing House, 327 pp [in Ukrainian].

7. Serova, I. A., Shapovalova, V. O. (2009). *Konspekt lektsii z navchalnoi dystsypliny «Biznes-statystyka» dlia studentiv spetsialnosti 8.050110 «Prykladna statystyka» vsikh form navchannia* [Notes of Lectures on the Academic Discipline "Business Statistics" for Applied Statistics Students (8.050110) of all Modes of Study]. Kharkiv : Publishing House of Kharkiv National University of Economics [in Ukrainian].

8. Bezuhla, L. S. (2011). *Sotsialno-ekonomichni funktsii derzhavy shchodo rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini* [The Socio-Economic Functions of the State as Concerning Development of Small and Medium Entrepreneurship in Ukraine]. Electronic scientific professional edition "Public administration: improvement and development" № 2, pp. 143–145 [in Ukrainian].

9. Andreev, O. V., Vaschenko, K. O., Varnaliy, Z. S., Heets, V. M., Libanova, E. M. et al. (2010). *Pro stan ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini: natsionalna dopovid* [On the Status of and Prospects for Development of Entrepreneurship in Ukraine: A National Report]. Kyiv : State Committee of Ukraine for Regulatory Policy and Entrepreneurship [in Ukrainian].

10. Ryzhakova, H. M. (2010). *Prohnozuvannia obsiahiv realizatsii produktsii malykh pidpriemstv Ukrainy* [Forecasting Volumes of Sales of Small Enterprises in Ukraine]. *Formation of Market Relations in Ukraine*, № 6, pp. 143–145 [in Ukrainian].

11. Pogodayev, S. E. (2013). [Marketing of works as a source of the new hybrid offerings in widened marketing of goods, works and services] / *Journal of Business and Industrial Marketing*, 28 (8), pp. 638–648 [in English].

Література

1. Бутко, М. П. Роль малого підприємництва у прискоренні процесів інноваційного розвитку в Україні / М. П. Бутко, О. В. Попело // *Економіст* – 2011. – № 5. – С. 49–53.

2. Варналій, З. С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики* / З.С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К. : Знання, КОО, 2008. – 302 с.

3. Воротіна, Л. І. *Можливості збереження підприємств сектору малого бізнесу економіки України* / Л. І. Воротіна // *Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. пр.* – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». – 2009. – Вип. 19. – С. 32–38.

4. Герасимчук, З. В. *Теоретичні засади формування конкурентних переваг малого підприємства як основи підвищення рівня його конкурентоспроможності* / З. В. Герасимчук, Н. В. Ракша // *Науковий вісник ЧДІЕУ*. – 2009. – № 3 (4). – С. 32–41.

5. Данилишин, Б. М. *Державна підтримка та податкове регулювання підприємницької діяльності в Україні: монографія* / Б. М. Данилишин, О. М. Кондрашов. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 296 с.

6. Kredisov, V. I. *Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою* / В. І. Кредисов. – К. : Знання України, 2003. – 327 с.

7. *Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Бізнес-статистика» для студентів спеціальності 8.050110 «Прикладна статистика» всіх форм навчання* / укл. І. А. Серова, В. О. Шаповалова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 90 с.

8. Безугла, Л. С. *Соціально-економічні функції держави щодо розвитку малого та середнього підприємництва в Україні* / Л. С. Безугла // *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електронне наукове фахове видання. – 2011. – № 2. – С. 143–145.

9. *Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: національна доповідь* / О. В. Андреев, К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. М. Геєць, Е. М. Лібанова [та ін.]. – К. : Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, 2010. – 219 с.

10. Рижаківа, Г. М. *Прогнозування обсягів реалізації продукції малих підприємств України* / Г. М. Рижаківа // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2010. – № 6. – С. 143–145.

11. Pogodayev, S. E. *Marketing of works as a source of the new hybrid offerings in widened marketing of goods, works and services* / *Journal of Business and Industrial Marketing*. - 2013. – 28 (8), pp. 638–648.

Received for publication 8.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Romanenko, Y. A. *Sustainable economic growth of the small and medium businesses in Ukraine on the basis of innovation development of diversified economy* / Y. A. Romanenko, I. V. Chaplay // *Науковий вісник Полісся*. – 2016. – № 3 (7). – С. 134–139.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 369.3(477)

О. В. Товстиженко, к. е. н., доцент,
Т. В. Міхеєнко, к. е. н., доцент,
К. Ю. Сіренко, к. е. н.

**ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ
НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ**

Анотація. Наведено динаміку основних показників ринку праці в Україні та визначено негативні тенденції, що стримували розвиток вітчизняної економіки та ринку праці зокрема, доведено, що система соціального страхування на випадок безробіття потребує реформування, впровадження нових шляхів та методів, котрі дозволять працювати службі зайнятості більш результативно.

Ключові слова: безробіття; соціальний захист; зайнятість; ринок праці.

Е. В. Товстыженко, к. э. н., доцент,
Т. В. Михеенко, к. э. н., доцент,
К. Ю. Сиренко, к. э. н.

**ОСОБЕННОСТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ
НА СЛУЧАЙ БЕЗРАБОТИЦЫ**

Аннотация. Приведена динамика основных показателей рынка труда в Украине и определены негативные тенденции, которые сдерживали развитие отечественной экономики и рынка труда в частности, доказано, что система социального страхования на случай безработицы требует реформирования, внедрения новых путей и методов, которые позволят работать службе занятости более результативно.

Ключевые слова: безработица; социальная защита; занятость; рынок труда.

E. V. Tovstyzhenko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
T. V. Mihyeyenko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
K. Y. Sirenko, Candidate of Economic Sciences

FEATURES REFORM OF SOCIAL INSURANCE AGAINST UNEMPLOYMENT

Abstract. An dynamics of the main indicators of the labor market in Ukraine and identified the negative trends that hindered the development of the national economy and the labor market in particular, proved that the system of social insurance against unemployment needs reform, new ways and methods that will work employment service more effectively.

Keywords: unemployment; social security; employment; labor market.

Актуальність теми дослідження Досягнення високого рівня зайнятості – одна з основних цілей макроекономічної політики держави. Економічна система, що створює додаткову кількість робочих місць, ставить задачу збільшити кількість суспільного продукту і тим самим у більшому ступені задовольнити матеріальні потреби населення. При повній зайнятості обсяг виробництва є максимально можливим. Тому він називається потенційним і вимірюється за допомогою потенційного валового внутрішнього продукту. В умовах неповної зайнятості фактичний обсяг виробництва менший від потенційного, тобто при неповному використанні наявних ресурсів робочої сили (безробітті) система працює не досягаючи границі своїх виробничих можливостей.

Постановка проблеми. Чималі втрати безробіття наносить життєвим інтересам людей, не

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

даючи їм прикласти своє уміння в тому роді діяльності, у якому людина може найкращим чином виявити себе, через що людина переносить серйозний психологічний стрес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом багатьох років проблеми природи і принципів справедливого й ефективного управління працею були предметом досліджень багатьох мислителів і вчених, таких як Бондар Н., Васечко Л., Діденко Ю., Колосок А., Маршавін Ю., Нагорний В., Столяров В., радянський економіст Струмилін С. Г., Шаварина Н. П., Юрах В., Юрій С. І. та інші. В умовах економічної кризи особливо нагальною є потреба у дослідженні проблем зайнятості, які склалися на ринку праці України, зокрема варто приділити увагу пошуку надійних джерел фінансового забезпечення страхових резервів на випадок безробіття.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Запропоновано створення за німецьким зразком Національного агентства зайнятості на базі наявної системи служби зайнятості (за допомогою розробленого Міністерством соціальної політики законопроекту «Про Національне агентство зайнятості»).

Постановка завдання. Метою статті є аналіз та оцінка основних показників ринку праці в Україні та визначення негативні тенденцій, що стримували розвиток вітчизняної економіки та ринку праці.

Виклад основного матеріалу. В умовах сталого розвитку актуальним є всебічний аналіз соціально-економічних явищ та процесів, що впливають на конкурентоспроможність вітчизняної економіки. Одним з найбільш вагомих чинників, що впливає на макроекономічну стабільність, та найважливішим індикатором стану ринку праці та економіки, в цілому, є рівень безробіття. Безробіття в Україні склалося під дією комплексу суб'єктивних та об'єктивних факторів: скорочення реальних обсягів виробництва; структурна перебудова економіки; банкрутство підприємств; зниження інвестиційної активності; трансформація відносин власності. Тому доцільно буде проаналізувати динаміку основних показників ринку праці в Україні в 2013-2015 роках (таблиця 1). Кількість економічно активного населення України в 2013-2015 роках щороку мала тенденцію до зниження, так – в 2014 році кількість економічно активного населення у віці 15-70 років знизилася на 4,3%, а в 2015 році відносно 2013 року – на 13,1%. Трохи меншими темпами знизилась кількість економічно активного населення у працездатного віку – майже на 2% в 2014 році та більш ніж на 10% в 2015 році відносно базового року. Тобто, рівень економічної активності населення у віці 15-70 років зменшився з 65% до 62,4% в 2014-2015 роках від всього населення даного віку, а працездатного віку – з 73,1% до 71,4% в 2014 році та до 71,5% в 2015 році.

Протягом 2013-2015 років також значно зменшилась кількість зайнятого населення в Україні – у віці 15-70 років на 6,4% в 2014 році та на 14,9% в 2015 році (тобто з 60,3% від загальної кількості населення даної вікової групи до 56,6% в 2014 році та до 56,7% в 2015 році), а працездатного віку – на 3,9% в 2014 році та на 12% в 2015 році відносно 2013 року (з 67,4% від всього працездатного населення до 64,5% в 2014 році та до 64,7% в 2015 році).

На відміну від кількості економічно активного та зайнятого населення в Україні протягом 2013-2015 років, кількість безробітних безупинно зростала, хоча в 2015 році темпи росту трохи уповільнилися – в 2014 році кількість безробітних у віці 15-70 років та безробітних працездатного віку зростає більш ніж на 20%, а у 2015 році відносно 2013 року – майже на 10% (відповідно на 9,6% та 9,5%). Хоча і, кількість безробітних зростала, кількість безробітних працездатного віку, які зареєструвалися у державній службі зайнятості зменшилася більш ніж на 5% (в 2014 році рівень безробіття населення у віці 15-70 років та працездатного віку до населення відповідної вікової групи різко зріс – відповідно з 7,2% до 9,3% та з 7,7% до 9,7%, а в 2015 році трохи зменшився відповідно до 9,1% та 9,5%, тоді як рівень зареєстрованого безробіття населення працездатного віку в 2013-2014 роках був на рівні 2,4% від населення даної вікової групи, а в 2015 році трохи збільшився до 2,7%), що пов'язано передусім з різною швидкістю пошуку роботи (як правило, більш швидше знаходять роботу безробітні, що не скористалися послугами центру зайнятості).

Крім того, безробітні мають більші шанси при працевлаштуванні на роботу отримати її, якщо вони не зверталися до центру зайнятості, оскільки майже кожен роботодавець надає перевагу саме таким безробітним через думку про їх більшу цілеспрямованість (не більше 11-12%, а в

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

деяких місяцях близько 3-4%, від зареєстрованих безробітних щомісяця працевлаштує(державна служба зайнятості).

Таблиця 1

Динаміка основних показників ринку праці України в 2013-2015 роках [7]

Показники	Одиниця виміру	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Темпи росту до 2013 року, %	
					2014	2015
Економічно активне населення	в серед. за період, тис. осіб	-	-	-	-	-
у віці 15-70 років		20824,6	19920,9	18097,9	95,7	86,9
працездатного віку		19399,7	19035,2	17396,0	98,1	89,7
Зайняте населення	в серед. за період, тис. осіб	-	-	-	-	-
у віці 15-70 років		19314,2	18073,3	16443,2	93,6	85,1
працездатного віку		17889,4	17188,1	15742,0	96,1	88,0
Кількість населення віком 15-70 років, зайнятого у неформальному секторі економіки	в серед. за період, тис. осіб	4805,9	4540,9	4303,3	94,5	89,5
Безробітне населення (за методологією МОП)	в серед. за період, тис. осіб	-	-	-	-	-
у віці 15-70 років		1510,4	1847,6	1654,7	122,3	109,6
працездатного віку		1510,3	1847,1	1654,0	122,3	109,5
зареєстроване у державній службі зайнятості, працездатного віку		487,6	458,6	461,1	94,1	94,6
Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості впродовж року	в серед. за період, тис. осіб	1537,4	1468,5	1435,2	95,5	93,4
з них працевлаштовані		541,9	494,6	444,7	1,3	2,1

Також, причиною є те, що більша кількість вакансій в центрах зайнятості передбачає занижену заробітну плату – мінімальна заробітна плата за великої кількості обов'язків, що в результаті змушує безробітних шукати роботу самим через неофіційні сайти та газети, де є інформація щодо наявних вакансій.

Високий рівень безробіття українців, пов'язаний зі зниженням попиту роботодавців в працівниках в 2013-2015 роках також підтверджує збільшення навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць, так в 2013 році навантаження складало 103 особи на 10 вільних робочих місць (з них найбільше навантаження було на посади кваліфікованих робітників сільського і лісового господарств, риборозведення та рибальства – 340 осіб на 10 вільних місць, технічних службовців – 180 осіб, робітників з обслуговування і експлуатації технологічного устаткування – 157 осіб, управителів – 121 особа та найпростіших професій – 119 осіб), в 2014 році – вже 145 осіб на 10 вакантних посад (робітники с/г і лісового господарства – 671 особа, управителі – 219 осіб, технічні службовці – 202 особи та робітники з обслуговування та експлуатації технологічного устаткування – 180 осіб), тоді як в 2015 році 189 осіб (робітники с/г та лісового господарства – 740 осіб, управителі – 352 особи, найпростіші професії – 262 особи, технічні професії – 256 осіб).

Серед регіонів навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) в 2014 році порівняно з 2013 роком значно збільшилося у Івано-Франківській (з 334 до 520 осіб), Запорізькій (з 237 до 857 осіб), Луганській (з 305 до 1008 осіб) та Черкаській (з 430 до 653 осіб) областях. Разом з тим у Вінницькій (з 784 до 611 осіб), Тернопільській (з 142 до 126 осіб) і Хмельницькій (з 755 до 753 осіб) областях спостерігалось скорочення цього показника.

Найбільше навантаження спостерігалось в 2013 році в Вінницькій та Хмельницькій областях, тоді як найменше – в м. Києві (12 осіб), Дніпропетровській (44 особи), Одеській (64 особи), Харківській (71 особа) та Київській областях (75 осіб). В 2014 році дана структура значно змінилася – на 10 вакантних посад припадало 1008 осіб в Луганській області, 857 осіб в Запорізькій, 753 особи в Хмельницькій, 653 особи в Черкаській, 611 осіб в Вінницькій та 520 осіб в Івано-Франківській областях. Як і в попередньому році, найменше навантаження на 10 вакантних по-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

сад мало м. Київ (23 особи), Дніпропетровська (61 особа) та Одеська області (69 осіб).

В 2015 році найбільше навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць спостерігалось у Запорізькій (1846 осіб) і Луганській (1400 осіб) областях, а найменше у м. Києві (43 особи). Майже по всіх областях України спостерігалось різке зростання навантаження, що є наслідком важкої політичної та економічної ситуації в країні впродовж останніх двох років.

Таким чином, аналіз сучасного стану ринку праці в Україні показав, що до сьогодні ринок праці України залишається фрагментарним, розбалансованим і малоефективним.

Своєчасним надходженням інформації до споживачів робочої сили та її носіїв займаються центри зайнятості населення. За роки створення мережі центрів (а нині їх в Україні трохи більше 500) вдалося значною мірою забезпечити їх необхідною технікою, підготувати кадри. Незважаючи на це, останнім часом, діяльність центрів зайнятості в Україні стала менш ефективною через негативні процеси в українській економіці.

За останні 3 роки в Україні загалом, було чимало проблем та негативних тенденцій, що стримували розвиток економіки та ринку праці, основними з яких є:

- зниження обсягів виробництва промислової продукції через відсутність замовлень, у тому числі державних, та низький попит населення на товари місцевих товаровиробників;
- відсутність дешевих кредитних ресурсів для промислового, будівельного комплексу міста та підприємництва;
- тіньова зайнятість та низький рівень оплати праці найманих працівників;
- невідповідність напрямів та обсягів професійної підготовки молодих людей потребам ринку праці.

Починаючи з 2015 року в сфері державного регулювання розпочалася розробка реформи сфери зайнятості, основою якої є створення за німецьким зразком Національного агентства зайнятості на базі наявної системи служби зайнятості (планується це зробити за допомогою розробленого Міністерством соціальної політики законопроекту «Про Національне агентство зайнятості», хоча з дня оголошення готовності даного законопроекту пройшло більше, ніж пів року, а до Верховної Ради він і досі не надійшов – така затримка передусім пояснюється розробниками підготовкою інших законопроектів та їх затвердження для внесення до Верховної Ради даного законопроекту). Основними причинами створення нової служби зайнятості стали зменшення довіри до старої, погіршення політичної ситуації в країні, збільшення кількості внутрішніх переселенців у зв'язку з проведенням АТО та криза легальної зайнятості.

Дане агентство повинно не лише змінити назву старої служби зайнятості на нову, але і змінити функціональну складову. Так, передбачається, що воно втілить передовий досвід європейських країн і діятиме за принципом кадрового агентства з підбору персоналу. Тобто, основою роботи «нової» служби зайнятості, у зв'язку з великою розбалансованістю між попитом і пропозицією на ринку праці, повинна стати професійна підготовка та перепідготовка безробітних з подальшим обов'язковим працевлаштуванням цих безробітних на роботу за зміненою спеціальністю (так, вже в 2015 році кількість безробітних, що пройшли професійну підготовку та перепідготовку значно збільшилася).

Крім зміни профорієнтації більшості безробітних, передбачається також створення єдиної бази даних вакансій та резюме з повним доступом до неї шукачів роботи та роботодавців (при чому, всі повідомлення дискримінаційного характеру за віком чи статтю на цьому сайті видалятимуться автоматично, а роботодавців, які виставлятимуть вакансії з такими запитами, каратимуть), а також середньострокове та короткострокове прогнозування ринку праці спеціально для абітурієнтів (знаючи які професії будуть найбільш затребувані на ринку праці в найближчі роки дозволить абітурієнтам більш ефективно обрати професію, що в подальшому спростить їм процес пошуку роботи).

Також основними нововведеннями в Національному агентстві зайнятості будуть:

- акцент у практичній роботі агентства буде надаватися активному посередництву та регулюванню ринку праці за допомогою новітніх інформаційних технологій;
- очікується більш активна підтримка підприємницьких ініціатив зареєстрованих безробіт-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

них;

– особливу увагу агентство приділить працевлаштуванню молоді, тобто громадян віком до 24 років (залучення випускників до роботи на умовах стажування за взірцями Німеччини і Румунії);

– очікується більш активний пошук роботи для членів особистих селянських господарств, учасників АТО, внутрішньо переміщених осіб та інших найменш захищених осіб;

– оплачувані громадські роботи стануть обов'язковими до виконання (при чому, їх кількість очікується значно збільшити), а у разі відмови будуть відмовляти в виплаті допомоги по безробіттю;

– зміни також зазнають молоді працівники-стажисти – якщо зараз на умовах стажування наймаються тільки студенти, які отримують наступний кваліфікаційний рівень, то відповідно до законопроекту, до них додається також молодь, які закінчили вищі навчальні заклади або звільнилася з військової служби, крім того, ніяких прав при звільненні вони майже не матимуть – можуть звільнити без вихідної допомоги, без терміну попередження та незважаючи на наявність дітей чи вагітності;

– законопроект передбачає аутсоринг послуг, тобто можливість конкуренції агентства з приватними компаніями з працевлаштування – якщо приватна компанія працює більш ефективно і якісно, то вона має право на частину надходжень, що збирає фонд соціального страхування;

– активна робота з усіма випускниками шкіл – передбачається проведення різноманітних тестів випускників для визначення їх здібностей та інформування їх про найбільш популярні професії та про професії, що мають найбільшу потребу в працівниках в найближчі 3-5 років.

Дана реформа сфери зайнятості має як позитивні моменти, так і негативні. Звичайно ж, державна політика зайнятості повинна бути активною, що є позитивом даної реформи, але виконання певної частини задуманих нововведень в сучасних умовах майже не можливо без чіткого визначення механізму їх виконання (так, наприклад, аутсоринг послуг – хто буде і за якою схемою визначати яка компанія більш ефективна, а яка – ні; в даному випадку може виникнути велика імовірність кумівства та корупції зі сторони визначателя. Дане нововведення буде ефективним тільки у випадку прозорості механізму обрання кращої компанії.

Найголовніше в даній реформі уникнення результатів нинішньої системи – більша частина вакансій нинішніх центрів зайнятості передбачає невисокий рівень заробітної плати (в більшості випадків мінімальну заробітну плату), а найбільш оплачувані роботи пропонуються в різноманітних неофіційних газетах та електронних ресурсах через те, що пропонується зарплата в конвертах. Процес стимулювання роботодавців пропонувати роботу з білою заробітною платою даний законопроект не передбачає, що звичайно є значним мінусом.

Незважаючи на порівняно значну кількість мінусів даної реформи, вона повинна стати доволі ефективною (хоча за відсутності бажання змінювати щось в існуючій системі може призвести просто до заміни однієї вивіски на іншу). Розробники даного законопроекту не значно поспішають (більш ніж пів року було оголошено про готовність даного законопроекту для подання до Верховної Ради на затвердження, а і досі нічого не зроблено для цього), хоча провести дану реформу необхідно якомога швидше через неефективність існуючої системи та погіршення в останні 3 роки ситуації на ринку праці.

Висновки. Основними причинами реформи служби зайнятості, що передбачається провести в найближчий рік можна вважати зменшення довіри до старої, погіршення політичної ситуації в країні, збільшення кількості внутрішніх переселенців у зв'язку з проведенням АТО та криза легальної зайнятості.

Дана реформа передбачає багато нововведень в діяльність центрів зайнятості (зміна проф-орієнтації більшості безробітних, створення електронного ресурсу з інформацією про всі наявні вакансії та резюме безробітних, короткострокове та середньострокове прогнозування ринку праці, посилення страховий принцип виплати допомоги по безробіттю, більш активна підтримка підприємницьких ініціатив, обов'язковість оплачуваних громадських робіт, аутсоринг, зменшення прав молодих працівників-стажистів та інше), хоча має значну кількість недоліків. Незважаючи на це, дана реформа повинна стати доволі ефективною, але в тому разі, якщо буде детально

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

продумано механізми реалізації певних моментів законопроекту. Після заяви Міністерства соціальної політики про готовність законопроекту «Про Національне агентство зайнятості» пройшло більш ніж пів року, а він і досі не внесений на розгляд до Верховної Ради, що є свідченням неквапливості його розробників та про неготовність даної реформи до її втілення.

Література

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI : станом на 01.01.2013 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013, –№ 24, – Ст. 243 – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
3. Про Державну службу зайнятості : Указ Президента України від 16.01.2013 № 19/2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/19/2013>.
4. Деякі питання державного управління у сфері зайнятості : Постанова Кабінету міністрів України від 5 березня 2014 року №90. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/90-2014-p>.
5. Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2012 № 1008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-p>.
6. Про бюджет Фонду на 2014 рік : Постанова Правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття №369 від 9.12.13р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/doccatalog/document?id=313440>.
7. Статистичні дані щодо ринку праці України : Офіційний сайт. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543.

References

1. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia na vypadok bezrobittia : Zakon Ukrainy vid 02.03.2000 # 1533-III [On Compulsory State Social Unemployment Insurance: The law of Ukraine from 02.03.2000 number 1533-III]. Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
2. Pro zainiatist naselennia : Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 # 5067-VI : stanom na 01.01.2013 r [On Compulsory State Social Unemployment Insurance: The law of Ukraine from 02.03.2000 number 1533-III]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2013, № 24, Art. 243 Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
- 3..Pro Derzhavnu sluzhbu zainiatosti : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 16.01.2013 # 19/2013. [On State Employment Service: Presidential Decree of 16.01.2013 № 19/2013]. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/19/2013>.
4. Deiaki pytannia derzhavnogo upravlinnia u sferi zainiatosti: Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 5 bereznia 2014 roku #90. [Some issues of public administration in the field of employment: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on March 5, 2014 №90]. Retrieved from : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/90-2014-p>.
5. Pro zatverdzhennia Prohramy spriannia zainiatosti naselennia ta stymuliuвання створення novykh robochykh mist na period do 2017 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.10.2012 # 1008. [On the Population Employment Assistance Program approval and stimulation the creation of new jobs in the period up to 2017: Resolution of the Cabinet of Ministers]. Retrieved from : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-p>.
6. Pro biudzhет Fondu na 2014 rik: Postanova Pravlinnia Fondu zahalnooboviazkovoho derzhavnogo sotsialnogo strakhuvannia Ukrainy na vypadok bezrobittia #369 vid 9.12.13r. [On the Fund budget for 2014: Resolution of the Board of the Fund of obligatory state social insurance of Ukraine against unemployment № 369 from 9.12.13]. Retrieved from : <http://www.dcz.gov.ua/doccatalog/document?id=313440>.
7. Statystychni dani shchodo rynku pratsi Ukrainy : Ofitsiynyi sait. [Statistical data on the labor market in Ukraine: official website]. Retrieved from : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543.

Надійшла 06.08.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Товстиженко, О. В. Особливості реформування системи соціального страхування на випадок безробіття / О. В. Товстиженко, Т. В. Міхєнко, К. Ю. Сіренко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 140-145.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 331.101.38:331.2

Г. І. Тибінка, к. е. н.

ЕФЕКТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті здійснено порівняльно-оціночний аналіз сучасного стану регулювання оплати праці в ринкових системах зарубіжних країн, досліджено основні тенденції регулювання оплати праці в Україні, виокремлено основні проблеми регулювання оплати праці.

Ключові слова: заробітна плата; державне регулювання; законодавчі акти; тарифна оплата праці.

Г. И. Тыбинка, к. э. н.

ЭФФЕКТИВНЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ОПЛАТЫ ТРУДА ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН И ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье осуществлен сравнительно-оценочный анализ современного состояния регулирования оплаты труда в рыночных системах зарубежных стран, исследованы основные тенденции регулирования оплаты труда в Украине, выделены основные проблемы регулирования оплаты труда.

Ключевые слова: заработная плата; государственное регулирование; законодательные акты; тарифная оплата труда.

G. I. Tybinka, Candidate of Economic Science

EFFECTIVE TOOLS FOR REGULATION OF REMUNERATION OF FOREIGN COUNTRIES AND THEIR USE IN UKRAINE

Abstract. In the article the comparatively-evaluation analysis of the modern state of adjusting of payment of labour is carried out in the market systems of foreign countries, the basic tendencies of adjusting of payment of labour are investigational in Ukraine, the basic problems of adjusting to payment of labour are distinguished.

Keywords: salary; government control; legislative acts; tariff payment of labour.

Актуальність теми дослідження. В економічній системі, що ґрунтується на різноманітних формах власності й господарювання, організація заробітної плати здійснюється поєднанням державного регулювання, договірного регулювання через укладання генеральної, галузевих, регіональних угод і колективних договорів на рівні підприємств, трудових договорів із найманими працівниками, механізму визначення індивідуальної заробітної плати безпосередньо на підприємстві.

Постановка проблеми. Світовий досвід свідчить, що жодна країна не обходиться без втручання держави у процес регулювання заробітної плати, хоча методи, сфера, масштаби державного впливу є різними. Актуальними залишаються питання регулювання основних пропорцій в оплаті праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній літературі як вітчизняній, так і зарубіжній широко розглядаються різноманітні методи та напрями регулювання оплати праці, визначення його ролі та основних завдань. Зокрема, проблематика регулювання оплати праці та напрямів його вдосконалення є предметом науково-практичних досліджень Богині Д. П., Грішної О. А., Колота А. М., Кроленка А. В., Кривенко С. В., Матвійчук О. І., Новикова В. М., Ткаченко Л. Г.. Питанням регулювання оплати праці в Україні присвячені праці Губіна К. Г., Лук'яненко Н. Д., Синяєвої Л. В., Сімутіної Я. В., Шалімової Н. С. та багатьох інших дослідників.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Однак, остаточно невіршеними,

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

на нашу думку, залишаються проблеми ґрунтовного вивчення та пошуку шляхів вдосконалення власне самого механізму регулювання заробітної плати, дослідження зарубіжного досвіду у цій сфері та його використання.

Постановка завдання. З огляду на це, основним завданням написання статті є здійснення порівняльно-оціночного аналізу регулювання оплати праці у ринкових економічних системах зарубіжних країн та виявлення основних чинників його диференціації з метою їх врахування при формуванні ефективної системи регулювання оплати праці в Україні.

Виклад основного матеріалу. Система оплати праці буде ефективною лише тоді, коли у сукупності задовольнятиме інтереси суб'єктів відносин, пов'язаних з оплатою праці, тому, використання передового досвіду високорозвинених країн є необхідністю при побудові чи коригуванні системи оплати праці на вітчизняних підприємствах та окремих її складових.

У країнах з розвинутою ринковою економікою нагромаджено великий досвід застосування найрізноманітніших систем оплати праці. Системи оплати праці різних країн характеризуються своїми відмінними ознаками, проте, за державою залишаються функції створення єдиної нормативно-інформаційної бази, яка дозволяє ефективно вирішувати весь комплекс господарських, технічних і соціальних питань у межах підприємства.

Виходячи із проаналізованого нами досвіду зарубіжних країн, серед чинників, які формують систему оплати праці та її рівень, можна виділити ринкові (зміна попиту і пропозиції на ринку товарів і послуг, корисність ресурсу для підприємця, еластичність попиту на працю, взаємозамінність ресурсів, зміна цін на споживчі товари та послуги) та неринкові (заходи державного регулювання, політика профспілок, продуктивність праці та результати діяльності підприємства). Взаємоузгодження представлених чинників визначає ефективність дії встановленої системи оплати праці для кожної країни окремо.

Механізм державного регулювання оплати праці в країнах ЄС базується на співвідношенні таких складових, як: МЗП, граничні розміри її зростання у період інфляції, податкова політика (державне регулювання); загальний порядок індексації доходів, форми і системи оплати праці тощо (колективно-договірне регулювання на галузевому рівні); розміри тарифних ставок і окладів, доплат та надбавок (колективні договори); середня заробітна плата (ринку робочої сили) [1].

Сьогодні у країнах з розвинутою ринковою економікою значна увага приділяється посиленню стимулювальної ролі тарифної заробітної плати, в основі розвитку якої лежить концепція гнучкого тарифу. Суть даної тенденції полягає у тому, що тарифна заробітна плата, поряд із своїм основним завданням повинна стимулювати підвищення кваліфікації працівників, виконувати функції стимулювання індивідуальних результатів їхньої праці насамперед виробіток і якість продукції. На базі концепції гнучкого тарифу зарубіжними фахівцями розроблена модель заробітної плати, в якій розмір тарифу поставлений в залежність від результативності праці.

У колективних чи індивідуальних трудових договорах фіксується основна частина заробітної плати. Визначальний вплив на рівень основної частини заробітної плати гарантує загальнодержавний мінімум заробітної плати. Розмір загальнонаціонального мінімуму заробітної плати визначається з урахуванням прожиткового мінімуму або індексу споживчих цін. Відповідно до Конвенція МОП №131 „Про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються”, при визначенні рівня МЗП необхідно враховувати не тільки потреби працівників та їх сімей, а й брати до уваги економічні аспекти, включаючи вимоги економічного розвитку, рівень продуктивності праці та підтримання високої зайнятості в країні [2].

У сучасній зарубіжній практиці мають місце два підходи до встановлення МЗП. Перший підхід – це встановлення споживчого кошика” життєво важливих товарів і послуг у вартісному вираженні. Другий підхід заснований на припущенні про те, що задоволенню на гарантованому мінімальному рівні підлягають не тільки основні фізичні потреби у продуктах і житлі, але й соціальні, породжувані соціально-культурним розвитком суспільства. Тому другий підхід передбачає співвідношення рівня МЗП з рівнем сформованої заробітної плати [3].

Державний загальнонаціональний мінімум заробітної плати існує у багатьох європейських країнах, серед яких виділимо Францію, Іспанію, Бельгію, Португалію. Не встановлюється МЗП у Німеччині, Італії, Швейцарії, Австрії, Норвегії, Данії та Ірландії. В Україні мінімальний розмір

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

оплати праці встановлюється одночасно на всій її території для всіх працівників (які відносяться до працездатного населення).

Коліваннями економіки породжують інфляцію, яка в загальному зменшує реальну вартість заробітної плати на ринку споживчих послуг та зумовлює необхідність проведення індексації для вирівнювання заробітної плати та відновлення купівельної спроможності населення. У різних країнах це питання вирішуються неоднаково, і, переважно, у колективних договорах. В зарубіжній практиці намагаються вдало скомпонувати централізовані та колективно-договірні методи індексації заробітної плати.

Варто також відзначити, що чим вище співвідношення МЗП до середньої заробітної плати, тим більша вірогідність того, що роботодавці перебуватимуть на законодавчій МЗП. Це явище аналізував Міжамериканський банк розвитку у 12 країнах Латинської Америки у 1998 р. Результати показали, що досить значний ефект у країнах, де МЗП представлена нижче, ніж 30% від середньої заробітної плати (Аргентина, Болівія, Чилі), положення МЗП були порушені тільки у 10% випадків, а в країнах, де МЗП становить 60% або більше середньої заробітної плати, рівень порушень виріс більш ніж на 35% (Сальвадор, Парагвай, Венесуела). Для частини країн дані показують, що найбільш високі темпи недотримання зустрічаються тоді, коли відношення МЗП до середньої заробітної плати є найвищим, як це мало місце у Коста-Ріці (з 1982 по 1986 рік) [4]. Отже, чим вища МЗП, тим більша частота порушень трудового законодавства роботодавцями та працівниками.

З проведеного дослідження іноземного досвіду також робимо висновок, що існує тісний зв'язок між механізмами фіксації розміру мінімальної оплати праці і ступенем використання колективних договорів. У деяких країнах він досить структурований і організаційно відіграє ключову роль у визначенні заробітної плати, обмежуючи функції фіксації МЗП на захист найменш оплачуваних працівників або навіть повністю поглинаючи цю функцію. В багатьох країнах, державні органи керують процесом встановлення мінімального рівня заробітної плати, що є єдиною інституційною рамкою для переговорів про заробітну плату.

Те, яким чином використовується МЗП, є парадоксальним, оскільки можуть виникати конфлікти, якщо вона використовується одночасно для захисту стандартів життя працівників і забезпечення економічної стабільності в країні.

На підприємствах країн ЄС широкого розповсюдження набула індивідуальна оплата праці, яку слід використовувати як при регулярній оцінці досягнень персоналу, так і за допомогою особливої структури тарифної системи. В Україні сьогодні використовується багаторівнева тарифна сітка, що дає можливість коригувати тарифні ставки в залежності від рівня складності роботи, посади та кваліфікації працівника. Вона застосовується переважно у бюджетних установах, організаціях та підприємствах, проте майже не використовують її чи не беруть до уваги при розробці систем оплати праці у приватному секторі.

Для вдосконалення організаційно-економічного регулювання оплати праці в Україні, на нашу думку, варто використати досвід деяких європейських країн і переходити на пряме оподаткування сукупного валового прибутку сім'ї, яке відбувається не на проміжних стадіях отримання прибутку, а на кінцевій.

Висновки. Враховуючи проаналізований досвід розвинених країн щодо регулювання системи оплати праці та її окремих складових, в Україні можна вдало використати наступні:

- Серед систем оплати праці, на нашу думку, вдалою повинна бути орієнтація на досвід Німеччини та Великобританії, в яких система оплати праці побудована на стимулюванні зростання продуктивності та використанні індивідуальних контрактів. Дане впровадження мотивуватиме працівників виготовляти більшу кількість та якіснішу продукцію, а в укладених індивідуальних контрактах – прописувати всі умови праці, що, в свою чергу дозволять ефективніше захищати права найманих працівників.

- Широко застосовувати преміальну систему оплати праці, яка дає змогу диференціювати розміри заробітної плати в залежності від індивідуальних результатів праці кожного працюючого.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

- Запровадити використання тарифної системи заробітної плати на підприємствах (організаціях) усіх видів економічної діяльності та форм власності, що повинно стимулювати підвищення кваліфікації працівників, індивідуальних результатів праці.

- Використовувати проміжну модель формування мінімального розміру заробітної плати, яка визначатиметься у загальнонаціональних колективних угодах, які укладаються щорічно й поширюються на всіх зайнятих. Розмір мінімальної оплати праці повинен бути вищим ніж прожитковий мінімум, і значно вищий, ніж допомога з безробіття для того, щоб мотивувати безробітних до пошуку роботи.

- Проводити вибіркву індексацією заробітної плати: для найманих працівників з низьким рівнем доходів – повністю, а з високим рівнем доходів – частково.

Перечисленні заходи, які систематично проводитимуться та контролюватимуться державними органами у системі організації та регулювання заробітної плати дозволять вирішити значну частину існуючих проблем.

Література

1. Дослідження проблем оплати праці : порівняльний аналіз (Україна та країни ЄС) : монографія / А. М. Колот, Г. Т. Куліков, О. М. Поплавська [та ін.] – К. : КНЕУ, 2008. – 274 с.
2. Конвенція про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються № 131, від 3 червня 1970 р. [Електронний ресурс] / Міжнародна організація праці. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_149.
3. Жулина, Е. Г. Европейские системы оплаты труда [Електронний ресурс] / Е. Г. Жулина, Н. А. Иванова. – Режим доступу : <http://cozap.com.ua/text/19857/>.
4. Ilyash, O. I. Labour market regulation tools and instruments for the border districts of the western regions of Ukraine / Olha Ilyash // Journal of European Economy. – 2014. – Vol. 13. – № 1. – P. 52–68.

References

1. Kolot, A. M., Kulikov, G., Poplavskaya, A. M. (2008). Doslidzhennia problem oplaty pratsi : porivnialnyi analiz (Ukraina ta krainy YES) [The study of problems of payment of labour : comparative analysis (Ukraine and the EU)]. Kyiv : KNEU, p. 274 [in Ukrainian].
2. Konventsiiia pro vstanovlennia minimalnoi zarobitnoi platy z osoblyvym urakhuvanniam krain, shcho rozvyvaiutsia # 131, vid 3 chervnia 1970 [The Convention concerning minimum wage fixing with special reference to developing countries No. 131, dated 3 June 1970]. International labour organization. Retrieved from : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_149.
3. Zhulin, E. G., Ivanova, N. A. Yevropeiskiiie sistemy oplaty truda [European wage system]. Retrieved from : <http://cozap.com.ua/text/19857/>.
4. Ilyash, A. I. (2014). [Labour market regulation tools and instruments for the border districts of the western regions of Ukraine]. Journal of European Economy, Vol. 13, No. 1, P. 52–68 [in English].

Надійшла 20.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Тибінка, Г. І. Ефективні інструменти регулювання оплати праці зарубіжних країн та їх використання в Україні / Г. І. Тибінка // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 146-149.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 005.935:368.03

С. М. Шкарлет, д. е. н, професор,
М. В. Дубина, к. е. н, доцент,
М. В. Тунік, к. е. н

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СЛУЖБИ КОНТРОЛІНГУ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

Анотація. У статті досліджено особливості створення служби контролінгу у страхових компаніях. Зокрема, визначені та описані основних причин запровадження системи страхового контролінгу, проаналізовано переваги та недоліки створення служби контролінгу у межах діяльності страхової компанії. Також метою систематизації можливих варіантів створення зазначеної служби було виділено мінімум 6 моделей формування відділу страхового контролінгу, які були ідентифіковані за допомогою застосування матричного підходу до визначення таких моделей, який полягає синтезі таких ознак: територіальне функціонування страхової компанії, структура основних, реальних власників страхової компанії. Теоретичний базис дослідження створення системи контролінгу у межах діяльності страхової компанії був поглиблений вивченням можливих способів побудови внутрішньої структури самого відділу контролінгу.

Ключові слова: контролінг; страховий контролінг; страхова компанія; матричний метод; управління; структура.

С. Н. Шкарлет, д. э. н., профессор,
М. В. Дубина, к. э. н., доцент,
М. В. Тунік, к. э. н.

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ СЛУЖБЫ КОНТРОЛЛИНГА В СТРАХОВОЙ КОМПАНИИ

Аннотация. В статье исследованы особенности создания службы контроллинга в страховых компаниях. В частности, определены и описаны основные причины введения системы страхового контроллинга, проанализированы преимущества и недостатки создания службы контроллинга в рамках деятельности страховой компании. Также с целью систематизации возможных вариантов создания указанной службы было выделено минимум 6 моделей формирования отдела страхового контроллинга, которые были идентифицированы с помощью применения матричного подхода к определению таких моделей, который состоит из синтеза следующих признаков: территориальное функционирование страховой компании, структура основных, реальных владельцев страховой компании. Теоретический базис исследования создания системы контроллинга в рамках деятельности страховой компании был углублен изучением возможных способов построения внутренней структуры самого отдела контроллинга.

Ключевые слова: контроллинг; страховой контроллинг; страховая компания; матричный метод; управление; структура.

S. N. Shkarlet, Doctor of Economic Sciences, Professor,
M. V. Dubyna, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
M. V. Tunyk, Candidate of Economic Sciences

CREATION FEATURES OF THR CONTROLLING SERVICE IN THE INSURANCE COMPANY

Abstract. In the article the features of the controlling service in the insurance companies were investigated. In particular, the main reasons for introducing a system of insurance of controlling were defined and described, the advantages and disadvantages of creating the controlling service in the

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

framework of the activities of the insurance company were analyzed. Also, in order to systematize the possible options for the specified service minimum 6 models of the formation of the Insurance controlling were allocated, that have been identified through the use of a matrix approach to the definition of such models, which consists of a synthesis of the following features: territorial functioning of the insurance company, structure of the main, real owners of the insurance company. The theoretical basis of the research for the creation of the system of controlling in the framework of the insurance companies was deepened by studying of the possible ways of constructing the internal structure of the controlling department.

Keywords: *controlling; insurance controlling; the insurance company; matrix method; management; structure.*

Постановка проблеми. Ефективний розвиток будь-якого підприємства залежить від правильно організованої системи управління. Саме така система здатна забезпечити прийняття вчасних та важливих рішень у всіх сферах функціонування сучасних підприємств. Проте і така система також залежить від багатьох факторів, які у сукупності можуть здійснювати як позитивний вплив на управлінську складову розвитку суб'єктів господарювання, так і приводити до досить негативних наслідків та втрати доходу та прибутку компаній.

Інформаційний ресурс є одним з чинників, які реалізують потужний вплив на розвиток підприємств, особливо у сучасний час продукування значних масивів інформації різної природи. Це обумовлює об'єктивні передумови формування у межах реально функціонуючих підприємств, організацій та установ систем обігу управлінської інформації, які повинні враховувати специфіку роботи таких компаній, та сприяти прийняттю правильних рішень на всіх рівнях управлінської ієрархії.

Контролінг на сьогодні зайняв важливе місце у розвитку підприємств і покликаний вирішувати проблеми продукування дійсно ефективної інформації в межах підприємств і є засобом підвищення якості управління. Саме формування системи контролінгу на підприємствах є важливим кроком до формування нової концепції створення дієвої моделі управління, що базується на нових методах, принципах та інструментах менеджменту. Зазначимо, що впровадження контролінгу у систему управління підприємствами безпосередньо пов'язане із створенням нових структурних підрозділів на підприємствах із наданням їм специфічних функцій у частині акумулювання, аналізу внутрішньої та зовнішньої інформації, її аналітичного опрацювання та представлення для менеджерів різних структурних підрозділів. Такий підхід дозволяє створити єдину систему обігу інформації на підприємстві, організувати обіг управлінської інформації між різними структурними підрозділами та створити аналітичний центр її обробки.

Зауважимо, що на сьогодні контролінгу вже активно використовується на виробничих підприємствах різних сфер та галузей національного господарства, у межах яких такі системи при їх побудові враховують специфічність операційної діяльності таких суб'єктів господарювання. Останніми роками контролінгу почав використовуватися і банківськими установами, оскільки дозволяє забезпечити ефективний обіг значних масивів інформації, які завжди формуються у банківських установах, та налагодити ефективну роботу з ними. Однак, застосування контролінгу у діяльності інших фінансових установ на сьогодні не набуло широко розповсюдження. Проте, враховуючи специфічну діяльність таких установ, об'єктивні процеси продукування значних масивів різних даних у їх діяльності, вважаємо досить актуальними стають питання формування теоретичних та прикладних аспектів дослідження механізмів впровадження системи контролінгу у діяльність фінансових установ, у тому числі страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, на сьогодні питання підвищення ефективності роботи страхових компаній різних типів функціонування постійно знаходяться у центрі уваги багатьох науковців, що, насамперед, пов'язано з необхідністю постійного пошуку удосконалення роботи таких організацій, мінімізації витрат, збільшення доходів та прибутку. До вчених, які активно займаються проблематикою підвищення ефективності діяльності страхових компаній варто віднести наступних: Внукова Н.М., Вовчак О. Д., , Нагайчук Н. Г., Ненно І. М., Полчанов А. Ю., Роменська А., Тарельник Н. В., Ткаченко Н., Фастунова В. О., Черевко Х. Л.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Контролінг як інструмент підвищення якості управління у межах окремих підприємств, у тому числі страхових компаній, досліджується у працях таких вчених: Акентьєва О. Б., Брехун Н. С., Дякон Л. Л., Івахненко С. В., Кіпіоро І. М., Криворотько І. О., Ніколаєва В. П., Приймак С. В., Пущар М. С., Толстеньова А. С., Шульга Н. П. та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на значний науковий доробок у частині дослідження контролінгу особливостей контролінгу як інструменту підвищення ефективності управління, особливостей його впровадження у діяльність різних суб'єктів господарювання, у більшості наукових праць значна увага приділяється теоретичній компоненті дослідження процесу формування системи контролінгу. Досить незначна кількість наукових праць досліджує прикладні аспекти формування відділів, департаментів контролінгу у ієрархічній структурі підприємства, принципи та умови створення таких підрозділів.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей створення служби контролінгу у страхових компаніях, вивчення доцільності формування таких структурних підрозділів та обґрунтування передумов їх запровадження у межах функціонування окреслених фінансових установ.

Виклад основного матеріалу. Реалізація системи страхового контролінгу у межах функціонування страхової компанії вимагає розробки прикладних аспектів її формування. Звичайно, універсального способу побудови системи страхового контролінгу не може існувати. Саме тому, зазначений процес вимагає розробки практичних заходів щодо створення відділу страхового контролінгу. Однак, навіть запровадження наведеного структурного підрозділу також не завжди є доцільним з урахуванням різних засад функціонування конкретної страхової компанії.

Насамперед, першим питанням, яке виникає при розгляді можливості запровадження у роботу страхової компанії методичних засад контролінгу є питання необхідності створення відповідних структурних підрозділів. З урахуванням таких положень, вважаємо за необхідно конкретизувати основні передумови запровадження страхового контролінгу, аналізуючи специфічні риси запровадження подібних систем у діяльність інших фінансових установ. Зокрема, Толстеньова А. С. досліджує питання впровадження контролінгу у діяльність банківських установ і визначає наступні передумови його запровадження:

- погіршення в порівнянні з подібними за розмірами та розвитком банками економічних показників;
- поява нових цілей або зміна існуючих в стратегії функціонування банку;
- відсутність узгодження цілей;
- застарілі методи планування, калькуляції і аналізу, які не задовольняють вимоги акціонерів та менеджерів банку;
- необхідність удосконалення методик обліку та аналізу, невідповідність вимогам як основи для відстеження діяльності та прийняття управлінських рішень;
- дублювання або відсутність деяких функцій, наявність конфліктних ситуацій при їх виконанні [8].

На наше переконання до основних причин запровадження системи страхового контролінгу варто віднести такі:

- 1) погіршення (часткове зниження) показників ефективності роботи страхової компанії, зокрема, поступове нарощення диспропорцій між темпами зростання доходів страховика та темпів збільшення собівартості пропонованих послуг, що у майбутньому може призвести до збитків у діяльності страхової компанії;
- 2) зниження якості управління та вчасності прийняття необхідних рішень керівництвом страхової компанії, що обумовлено погіршенням якості інформації, що подається топ-менеджерам, та її своєчасністю;
- 3) відсутність системного підходу до організації обігу інформації різного характеру у межах страхової компанії, що впливає на її опрацювання, пошук та призводить до погіршення роботи різних спеціалістів;
- 4) ускладнення організаційної структури страхової компанії, формування нових відділів та підрозділів, що призводить до збільшення обсягів первинної управлінської інформації, яку фізи-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

чно важко опрацювати керівництву без формування відповідної системи попереднього аналізу таких даних та підготовки звітів для топ-менеджерів страхової компанії;

7) зміна орієнтирів стратегічного розвитку страхової компанії, що вимагає формування відповідних тактичних завдань із створення нових підрозділів, які повинні бути сформовані з урахуванням нових напрямків розвитку страховика, якщо це заплановано, або вихід на ринок з новими страховими продуктами, що призводить до ускладнення системи управління нею, зростання обсягів інформації, що вимагає створення відділу, що акумулюватиме та опрацюватиме її;

8) ускладнення умов ведення страхового бізнесу, зростання кількості страхових компаній, розширення спектру їх діяльності, що вимагає удосконалення методики аналізу зовнішнього середовища, вивчення стратегії розвитку інших страхових компаній та виконання постійного моніторингу страхового ринку, пропозиції послуг конкурентів з метою формування конкурентоспроможного страхового продукту;

9) відсутність синхронності роботи різних відділів страхової компанії через невчасне отримання інформації, її неякісне опрацювання, що пов'язано із застосуванням застарілих методик збору, опрацювання даних, їх аналізу некваліфікованими спеціалістами;

10) часткове дублювання функцій обробки та обігу інформації у межах страхової компанії, що підвищує неефективне використання робочого часу працівників, ускладнює роботу відділів, які отримують однакові аналітичні звіти із різними даними, що не корелюють між собою; інколи аналітичні функції виконують працівники, які не мають відповідної освіти, і аналіз полягає у порівняльній характеристиці показників без визначення та глибокого дослідження причин отриманих таких даних та з'ясування кореляційних зв'язків між різними складовими функціонування страхової компанії.

Важливими аспектами впровадження системи страхового контролінгу є розуміння переваг та недоліків реалізації такої системи у межах діяльності страхової компанії, оскільки детальне опрацювання позитивних та негативних ефектів від формування зазначеної системи дає змогу об'єктивно оцінити доцільність її створення. На рис. 1 систематизовано переваги та недоліки створення служби контролінгу у межах діяльності страхової компанії.

Якщо у межах функціонування страхової компанії спостерігається наведені вище закономірності, то можливо формування системи страхового контролінгу дозволить підвищити рівень управління зазначеними фінансовими установами. Однак, враховуючи значну багатоваріантність побудови організаційних структур страхових компаній, які вже реально діють на фінансовому ринку України, зрозумілим є той факт, що єдиного правильного способу реалізації системи страхового контролінгу бути не може, оскільки страховики відрізняються за розмірами активів, регіональною мережею, спектром пропонованих страхових послуг тощо. З урахуванням означеного, на нашу думку, правильним підходом до реалізації зазначеної системи у межах діяльності страхових компаній є виділення мінімум 6 моделей формування відділу страхового контролінгу, які були ідентифіковані за допомогою застосування матричного підходу до визначення таких моделей, який полягає синтезі таких ознак:

1) територіальне функціонування страхової компанії, за яким виділено три основні групи: компанії без структурних підрозділів, або їх кількість мінімальна (до трьох одиниць), страховики, що мають структурні підрозділи у двох і більше регіонах та національні страхові компанії, для яких характерним є існування структурних підрозділів у більшості регіонів нашої країни;

2) структура основних, реальних власників страхової компанії, за цим чинником вважаємо за потрібне розподілити всі страхові компанії на дві великі групи: ті, де директор є одночасно і власником страхової компанії і ті, де директор є представником правління страховика, але немає контрольного пакету акцій для реалізації повного контролю над компанією. Таке ранкування, на наше переконання, у першу чергу має вирішальний вплив на побудову відділу страхового контролінгу, визначення його місця у загальній організаційній структурі страховика та з'ясування системи підпорядкування зазначеного структурного підрозділу.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

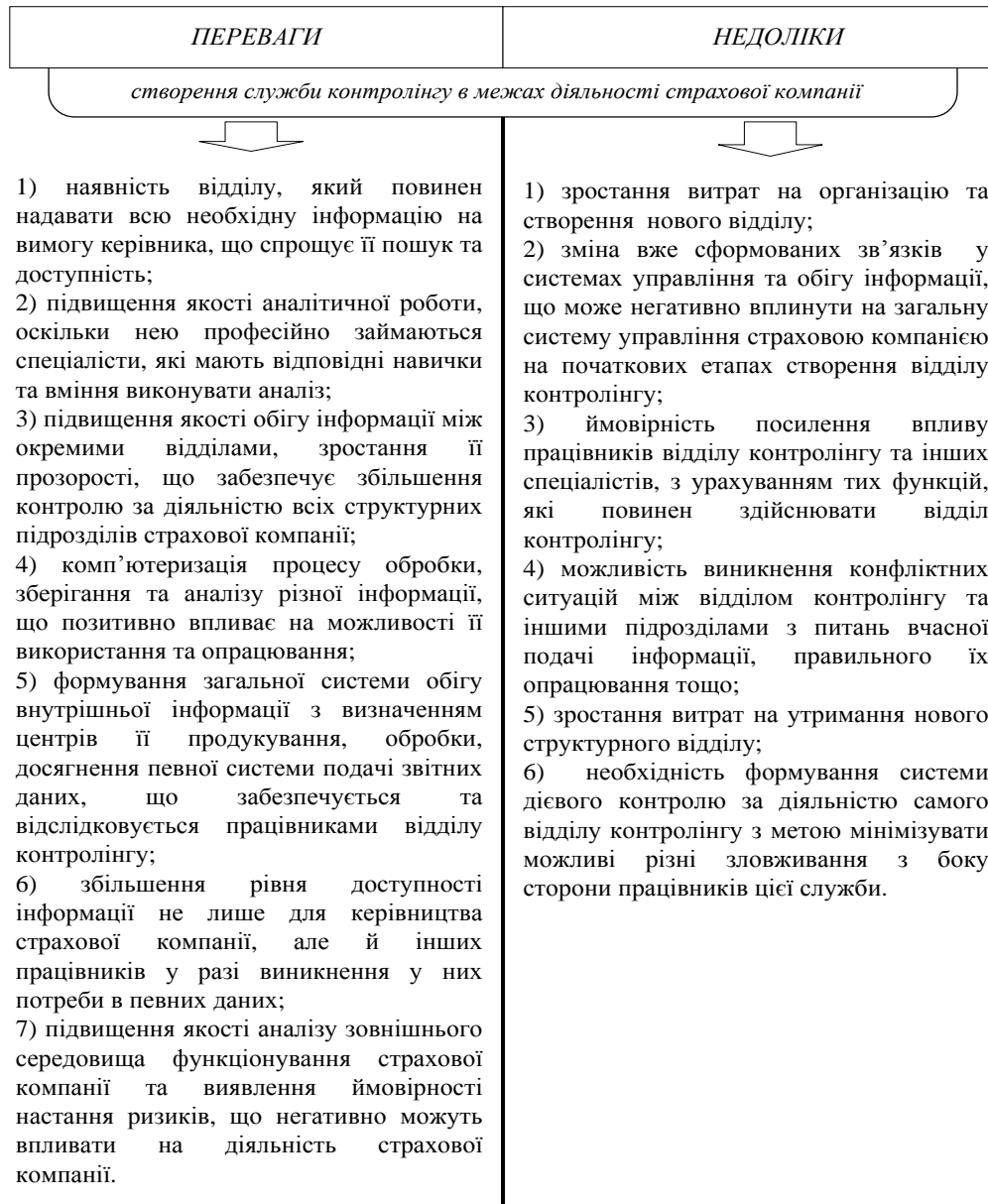

Рис. 1. Переваги та недоліки створення служби контролінгу у межах діяльності страхової компанії
Джерело: складено авторами

У результаті використання матричного підходу нами ідентифіковано такі основні моделі побудови відділу страхового контролінгу: 1) модель відсутньої доцільності; 2) модель мінімальних витрат; 3) модель вагової ролі; 4) модель можливого контролю; 5) модель зростаючої важливості; 6) модель об'єктивної необхідності.

Розглянемо зазначені моделі більш детально та визначимо місце відділу контролінгу як складного прояву впровадження системи страхового контролінгу у діяльність страхової компанії.

Отже, *модель відсутньої доцільності* є характерною для невеликих страхових компаній, де всі працівники тісно пов'язані між собою і за розмірами така компанія є досить малою. У таких страховиків директор є і основним власником і генеральним керівником. Така ситуація призводить до фактичного формування системи обігу всієї управлінської інформації з урахуванням ін-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

дивідуальних особливостей та методів керування директора страхової компанії. Для зазначеної моделі характерними ознаками впровадження системи страхового контролінгу можна визначити наступні:

1) невеликий розмір страхової компанії, як правило, визначає недоцільність створення окремого підрозділу контролінгу у межах функціонування страховика;

2) керівник має змогу самостійно виконувати контроль (або за допомогою своїх заступників) за діяльністю страхової компанії, її структурних підрозділів та окремих відділів;

3) керівник самостійно може аналізувати первинну інформацію без необхідності її попереднього опрацювання із застосуванням складних інформаційних технологій, оскільки обсяг таких даних незначний;

4) в межах діяльності страхової компанії логічно ввести окрему посаду для реалізації функцій контролінгу з підпорядкуванням керівнику страхової компанії, що забезпечить підвищення синхронізації роботи відділів страховика та дозволить забезпечити обіг інформації з її опрацюванням та вчасною підготовкою звітів;

5) з урахуванням того, що керівник є і власником страхової компанії (у реальності), то відсутня потреба формування через використання відділу контролінгу системи контролю за виконавчим органом діяльності та не існує потреби у дослідженні та аналізі синхронності між рішеннями, що приймаються спостережною радою та реалізуються правлінням;

6) ймовірність настання конфліктних ситуацій у сфері управління є незначною.

Для моделі відсутньої доцільності створення відділу контролінгу у межах функціонування страхової компанії може обмежитися лише формуванням однієї або двох посад з відповідними обов'язками у межах вже реально діючих інших структурних підрозділів, або також можливий варіант коли функції контролінгу передаються або розподіляються між вже існуючими відділами та їх працівниками.

Модель мінімальних витрат характеризує форму створення служби контролінгу у межах діяльності страхових компаній, для яких характерним є наявність фактично одного управлінського центру з прийняття рішень та досить розгалуженої системи структурних підрозділів, що функціонують у декількох регіонах країни. За таких вихідних даних, особливостями впровадження системи контролінгу можуть бути такі:

1) зосередження функцій контролінгу у межах підрозділу, що здійснює координацію між основним офісом страхової компанії та її структурними підрозділами;

2) створення системи обігу управлінської інформації між всіма відділами страховика та, насамперед, його філіями, представництвами;

3) безпосереднє підпорядкування реалізації функцій контролінгу керівнику страхової компанії;

4) зосередження значної уваги на питаннях побудови внутрішньої звітності окремих підрозділів для подальшого опрацювання первинної інформації та її подачі керівнику для прийняття управлінських рішень;

5) складність директору страхової компанії самостійно вже виконувати аналіз первинної інформації, особливо, яка стосується функціонування структурних підрозділів, що обумовлено їх досить значною кількістю та можливо специфікою діяльності у залежності від територіального розміщення;

6) мінімізація виникнення конфліктних ситуацій між директором та спостережною радою; організаційна структура страхової компанії є досить складною і її директор вже може займатися виключно стратегічними напрямками розвитку страховика, завдання з тактичного управління страхової компанії поступово делегуються його заступникам, начальникам департаментів, дирекцій тощо;

7) зазначена модель вимагає від керівника страхової компанії застосувати певну децентралізацію управління і передачу функцій щодо прийняття управлінських рішень керівникам структурних підрозділів через фізичну неможливість постійного контролю за діяльністю всіх підрозділів, що вимагає розробки дієвої системи контролю за функціонуванням таких підрозділів, яка б одночасно сприяла їх розвитку та давала можливість виявити зловживання та різнобічні порушення.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Модель вагової ролі впровадження системи страхового контролінгу може бути характерною для великих страхових компаній, у яких в кожному регіоні існують структурні підрозділи і масштаби діяльності є досить значними. Керівники таких компаній фактично є їх власниками. Для впровадження системи страхового контролінгу у діяльність таких страховиків важливими особливостями є:

1) створення окремої служби контролінгу у межах діяльності страхової компанії з прямим підпорядкуванням її правлінню або, виключно керівнику страховика;

2) основними функціями діяльності служби страхового контролінгу є запровадження системи обігу управлінської інформації з акцентом на процесах її збору, опрацювання та надання керівнику страховика;

3) важливими аспектами залишаються уніфікація та розробка внутрішніх стандартів продукування різнобічної інформації структурними підрозділами та іншими відділами страхової компанії;

4) керівник з об'єктивних передумов формування значного масиву первинної інформації у межах діяльності страхової компанії немає змоги самостійно її опрацювати без попереднього аналізу та продукування вже вторинної інформації;

5) важливою складовою залишається формування системи обігу інформації між головним офісом та численними структурними підрозділами або окремими центрами (дирекціями, управліннями), які за своєю природою також виконують координацію вже регіональних структурних підрозділів страхової компанії, що обумовлює формування можливо двокомпонентної системи страхового контролінгу із виділенням окремого відділу з розміщенням в центральному офісі страховика та окремими посадами в кожному регіональному центрі, що дозволить підвищити рівень вчасності отримання інформації та її надходження;

6) відсутність ймовірності виникнення конфліктних ситуацій між директором та спостережною радою, але організаційна структура страхової компанії є досить складною і її директор вже може займатися виключно стратегічними напрямками розвитку страховика, завдання з тактичного управління страхової компанії поступово делегуються його заступникам, начальникам різнобічних департаментів, дирекцій тощо;

7) в системі організаційної структури страхової компанії відділ страхового контролінгу набуває досить значного впливу серед інших підрозділів, оскільки без його діяльності процес управління страховою компанією ускладнюється через відсутність координаційної ланки функціонування зазначеної установи;

8) використання зазначеної моделі також вимагає розробки та впровадження системи контролю і за діяльністю самого відділу контролінгу, визначення методики оцінки його ефективності та аналізу доцільності функціонування.

Модель можливого контролю є характерною для невеликих страхових компаній, де директор є найманим топ-менеджером і не виступає власником страхової компанії. Зазначена модель дозволяє через систему контролінгу здійснювати спостережною радою додатковий контроль та нагляд за роботою виконавчого органу страхової компанії. Саме для моделі можливого контролю загальною рисою є більш вагома роль спостережної ради в управлінні страховою компанією на відміну від моделі відсутньої доцільності як стратегічного органу керування страховиком. До особливостей цієї моделі побудови системи страхового контролінгу варто віднести такі:

1) недоцільно створювати окремий відділ контролінгу з урахуванням незначних розмірів страхової компанії та досить малої кількості її структурних підрозділів;

2) вважаємо, що для такої моделі прийнятним є створення додаткових штатних одиниць з визначенням специфічних функцій по збору, облаштуванню системи обігу інформації, її обробки, періодичності підготовки, що дозволить одночасно і створити передумови для підвищення рівня управління через вчасне отримання керівництвом необхідних даних і мінімізувати витрати щодо утримання нового додаткового відділу;

3) доцільним у межах формування системи страхового контролінгу для невеликих за розмірами страхових компаній сформуванню правильну та раціональну систему підпорядкування осіб, що будуть виконувати функції контролінгу, оскільки інформацію потребують всі органи управління, як спостережна рада, так і виконавча дирекція;

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

4) імовірність виникнення конфліктів між директором і спостережною радою досить висока, і варто враховувати, що подвійне підпорядкування особи, що реалізує функції контролінгу, як спостережній раді, так і дирекції, може створювати складні умови для її роботи;

5) при побудові системи подвійного підпорядкування особи-контролера, варто в роботі системи контролінгу враховувати потреби спостережної ради щодо формування внутрішньої звітності, що обумовлює підвищену роль останньої в управлінні страховою компанією та в прийнятті важливих рішень.

Модель зростаючої важливості дає змогу впроваджувати систему контролінгу з урахуванням як значної кількості структурних підрозділів страхової компанії, так і відсутності єдиноначальства. Така система потребує пошуку зваженого підходу до визначення ролі та відповідальності спостережної ради, керівництва та місця служби контролінгу для забезпечення топ-менеджменту необхідною та вчасною інформацією різнобічного характеру.

Особливостями зазначеної моделі, на нашу думку, варто визначити такі:

1) пошук системи підпорядкування відділу контролінгу та розгляд можливих варіантів його побудови на базі структурного підрозділу, що координує діяльність та функціонування різнобічних підрозділів страхової компанії;

2) також важливими залишаються аспекти побудови ефективної системи обігу інформації між філіями, представництвами страхової компанії та її основним офісом з урахуванням того, що інколи процес прийняття рішень по найбільш важливим питанням може затримуватися через їх узгодження із членами спостережної ради;

3) ймовірність виникнення конфліктних ситуацій через неузгодженість позицій спостережної ради та правління, що може також ускладнювати процес прийняття важливих управлінських рішень та затримувати таким чином сам процес реалізації безпосередньої діяльності структурними підрозділами страхової компанії.

Взагалі модель зростаючої важливості лише показує, що доцільність створення служби або введення нових штатних одиниць із визначенням відповідних функцій до вже реально діючих відділів та служб поступово настає, особливо враховуючи зростаючий попит на інформацію різнопланового характеру як з боку правління страхової компанії, структурних підрозділів, так і спостережної ради страховика.

Модель об'єктивної необхідності характеризується фактичною потребою страхової компанії у відділі контролінгу, який за своєю структурою для реалізації власних функцій не може складатися з одного-двох працівників. Така ситуація обумовлена тим, що фактично всі постійно потребують аналітичної інформації про сучасний стан страховика. Представники спостережної ради можуть просити поглибити виконання дослідження стратегічних позицій страховика на ринку фінансових послуг, поглибили аналіз зовнішнього середовища з метою прийняття більш виважених та правильних рішень розвитку страхової компанії. Для даної моделі, на наше переконання, можна визначити такі особливості:

1) розробка системи аналітичних звітів для внутрішнього користування;

2) поглиблення методик аналізу різнобічних напрямів розвитку страхової компанії;

3) врахування інтересів спостережної ради, правління, керівників структурних підрозділів при формуванні інформаційних ресурсів для прийняття управлінських рішень;

4) значна питома вага обрахування даних за допомогою спеціальних інформаційних технологій, оскільки потоки вхідних даних є досить значними за обсягами, враховуючи складну організаційну структуру страхової компанії;

5) важливість створення передумов для ефективного формування служби контролінгу з урахуванням необхідності запровадження відповідних посад у регіональних представництвах для підтримки збору, обігу та отримання інформації у межах таких підрозділів.

Отже, сформовані моделі організації відділу контролінгу у межах діяльності страхових компаній, на наш погляд, є можливими варіантами побудови системи контролінгу з метою підвищення рівня якості прийняття управлінських рішень через зростання якості управлінської інформації та аналітичної роботи різнобічних аспектів функціонування страхової компанії.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Основним та стримуючим фактором, на наше переконання, впровадження системи страхового контролінгу є виникнення додаткових витрат для страхової компанії. На рис. 2 наведено класифікацію таких витрат з ідентифікацією з початку разових витрат, що пов'язані безпосередньо із створенням служби контролінгу, та періодичних витрат, які виникатимуть постійно в результаті функціонування зазначеного структурного підрозділу. Варто відмітити, що обсяги витрат залежать звичайно від кількості працівників, що залучені до роботи у відділі контролінгу, та переліку функцій, які повинен виконувати зазначений відділ, що може вимагати додаткового інформаційного забезпечення або залучення більш кваліфікованих спеціалістів, оплата праці яких є вищою.

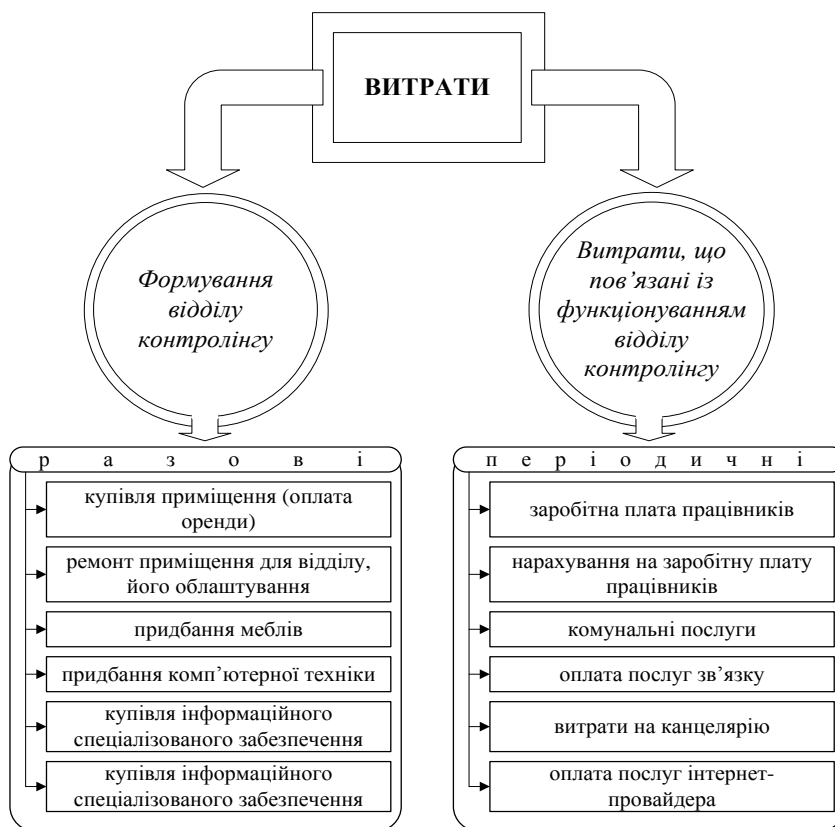

Рис. 2. Класифікація витрат страхової компанії у процесі створення відділу контролінгу
 Джерело: складено авторами

Після дослідження та визначення основних моделей формування системи контролінгу у межах діяльності страхової компанії та з'ясування різнобічних способів організації підпорядкування контролерів у системі організаційної структури страховика, важливим аспектом, на наш погляд, є вивчення можливих способів побудови внутрішньої структури самого відділу контролінгу.

На наше переконання можна виділити такі моделі побудови служби контролінгу, склад яких звичайно буде пов'язаний та визначатися загальною структурою страхової компанії та її місцем на національному страховому ринку.

1. Відділ контролінгу як структурний підрозділ діяльності страхової компанії загалом з підпорядкуванням його або керівнику безпосередньо, або включення до фінансового департаменту страховика.

Така модель побудови страхового контролінгу досить успішно буде працювати у середніх за розмірами страхових компаніях, де обсяги інформації та функції щодо її аналізу є досить значними, щоб з ними справлялася одна-дві особи. Як правило, у межах такого відділу працюють більш універсальні працівники, які і аналізують інформацію та паралельно пропонують заходи

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

щодо удосконалення системи її продукування, збору, опрацювання. У табл. 1 наведено загальну характеристику можливих варіантів побудови системи контролінгу у межах діяльності страхової компанії.

Таблиця 1

Загальна характеристика різних моделей побудови відділу контролінгу

Відділ контролінгу	Департамент контролінгу
1	2
1. Система підпорядкування	
Можна виокремити два підходи щодо підпорядкування відділу контролінгу: або безпосередньо керівництву страхової компанії (директору, спостережній раді, або одночасно цим суб'єктам управління), або опосередковано через включення до структури будь-якого іншого департаменту, наприклад, і що є більш логічним, фінансового департаменту.	Існує один спосіб – пряме підпорядкування директору страхової компанії аналогічно до інших департаментів страховика.
2. Модель структури	
Структура відділу є проста, для якої є характерним існування штатного розпису з визначенням кількості посад.	Структура департаменту є складною, оскільки містить певну кількість окремих відділів, які сформовано за функціональною ознакою. На наше переконання доцільно виділяти такі відділи у межах департаменту: аналітичний відділ, який безпосередньо аналізує інформацію щодо розвитку страхової компанії, відділ інформаційного забезпечення підтримки процесу обігу контролінгової інформації, який, у першу чергу, забезпечує технічне забезпечення специфічної функції обробки та аналізу управлінської інформації, відділ розвитку як основоположний відділ, який постійно генерує ідеї щодо удосконалення функціонування департаменту контролінгу та страхової компанії загалом. У цілому, набір відділів та їх функціональні обов'язки визначаються при формуванні системи страхового контролінгу.
3. Вплив інших підрозділів	
Досить вагомий вплив інших підрозділів на функціонування відділу контролінгу, зокрема, інформаційного відділу, фінансового департаменту, оскільки в межах окремого відділу неможливо забезпечити наявність фахівців із всіх питань, що вирішуються працівниками зазначеного структурного підрозділу.	Незначний вплив інших підрозділів на функціонування департаменту контролінгу, оскільки, з урахуванням більш значного штату працівників є можливість сконцентрувати всі технічні функції у межах окремої системи, що дає змогу більш ефективніше вирішувати поставлені задачі.
4. Рівень спеціалізації працівників	
Наявність у межах відділу контролінгу більш універсальних спеціалістів, які здатні виконувати аналітичну роботу та розробляти заходи щодо подальшого удосконалення системи обігу інформації у межах діяльності страхової компанії.	Можливість забезпечити глибоку спеціалізацію працівників, що позитивно впливає на розвиток страхової компанії через їх підвищену кваліфікацію та наявність додаткових вмінь.

Джерело: складено авторами з урахуванням [1-7]

2. Департамент контролінгу як один з основних компонентів організаційної структури страхової компанії.

Така модель, насамперед, дуже добре підходить для реалізації у межах функціонування великих страхових компаній із значною кількістю структурних підрозділів та значними обсягами інформації, якісне опрацювання якої не може забезпечити окремий підрозділ, оскільки ситуація вимагає створення відповідної інформаційної системи для аналізу різнобічних даних, забезпе-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

чення її функціонування та створення методичних засад формування механізмів обігу контролінгової інформації.

Отже, запровадження системи контролінгу у діяльність страхової системи може забезпечити сукупність позитивних ефектів від функціонування такої системи. Варто розуміти, що в основному реалізація концепції контролінгу та застосування його основних положень у діяльність різних суб'єктів господарювання направлена на отримання довгострокових позитивних впливів, саме тому не варто очікувати одразу швидкої зміни вже функціонуючої системи інформаційного забезпечення у межах страхової компанії та миттєвого покращення якості аналітичних звітів і запровадження у роботу складних інформаційних продуктів обробки значних масивів різнобічної інформації.

Інформаційне забезпечення відіграє ключову роль у функціонуванні системи страхового контролінгу. Така ситуація вимагає розробки відповідних прикладних аспектів організації правильного обігу інформації у межах діяльності страхової компанії. Саме тому питання формування ефективної системи контролінгової інформації у функціонуванні страховика відіграє важливу роль та є базовою умовою подальшого ефективного функціонування відділу контролінгу та системи контролінгу загалом.

Висновки. У статті досліджено особливості створення служби контролінгу у страхових компаніях. Зокрема, визначені та описані основних причин запровадження системи страхового контролінгу, до числа яких віднесено такі: погіршення (часткове зниження) показників ефективності роботи страхової компанії, зниження якості управління та вчасності прийняття необхідних рішень, відсутність системного підходу до організації обігу інформації, ускладнення організаційної структури страхової компанії, зміна орієнтирів стратегічного розвитку страхової компанії, ускладнення умов ведення страхового бізнесу, відсутність синхронності роботи різних відділів страхової компанії, часткове дублювання функцій обробки та обігу інформації у межах страхової компанії, поглиблений їх опис. Також у статті проаналізовано переваги та недоліки створення служби контролінгу у межах діяльності страхової компанії, що дає змогу об'єктивно оцінити доцільність від функціонування контролінгу.

З метою систематизації можливих варіантів створення зазначеної служби було виділено мінімум 6 моделей формування відділу страхового контролінгу, які були ідентифіковані за допомогою застосування матричного підходу до визначення таких моделей, який полягає синтезі таких ознак: 1) територіальне функціонування страхової компанії, за яким виділено три основні групи: компанії без структурних підрозділів, або їх кількість мінімальна (до трьох одиниць), страховики, що мають структурні підрозділи у двох і більше регіонах та національні страхові компанії, для яких характерним є існування структурних підрозділів у більшості регіонів нашої країни; 2) структура основних, реальних власників страхової компанії, за цим чинником вважаємо за потрібне розподілити всі страхові компанії на дві великі групи: ті, де директор є одночасно і власником страхової компанії і ті, де директор є представником правління страховика, але немає контрольного пакету акцій для реалізації цілкового керівництва компанією. Це дозволило виділити такі основні моделі побудови відділу страхового контролінгу: 1) модель відсутньої доцільності; 2) модель мінімальних витрат; 3) модель вагової ролі; 4) модель можливого контролю; 5) модель зростаючої важливості; 6) модель об'єктивної необхідності. Також наведений їх детальний опис та особливості побудови.

Теоретичний базис дослідження створення системи контролінгу у межах діяльності страхової компанії був поглиблений вивченням можливих способів побудови внутрішньої структури самого відділу контролінгу. Ідентифіковано такі моделі: відділ контролінгу як структурний підрозділ діяльності страхової компанії загалом з підпорядкуванням його або керівнику безпосередньо, або включення до фінансового департаменту страховика, департамент контролінгу як один з основних компонентів організаційної структури страхової компанії. Проведений аналіз їх основних характеристик.

Література

1. Амосов, О. Ю. Контролінгові механізми в системі управління підприємством / О. Ю. Амосов // Экономика и управление. – 2012. – № 1. – С. 83–86.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

2. Дякон, Л. Л. Організаційно-методичні основи формування служби контролінгу на підприємстві [Електронний ресурс] / Л. Л. Дякон // Збірник наукових праць Буковинського університету. – 2012. – Вип. 8. – Режим доступу : <http://bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n8/index.htm>.
3. Зоріна, О. А. Організація контролінгу в Україні: питання теорії та практики / О. А. Зоріна // Вісн. Нац. ун-ту „Львів. Політехніка”. – 2009. – № 647. – С. 350–355.
4. Карминский, А. М. Контроллинг в бизнесе: методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А. М. Карминский, Н. И. Оленев, А. Г. Примак. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 256 с.
5. Костроміна, О. М. Роль центрів відповідальності в системі контролінгу [Електронний ресурс] / О. М. Костроміна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/59306.doc.htm.
6. Медведев, А. Служба контроллинга на підприємстві [Електронний ресурс] / А. Медведев. – Режим доступу : <http://www.intalev.ua/library/articles/article.php?ID=24558>.
7. Олексин, А. Г. Особливості функціонування служби контролінгу банку та її роль в мінімізації банківських ризиків [Електронний ресурс] / А. Г. Олексин, А. С. Толстенюва. – Режим доступу : http://www.bsfa.edu.ua/files/konf/tolstenjova,_oleksun.pdf.
8. Толстенюва, А. С. Особливості функціонування служби контролінгу банку та її роль в мінімізації банківських ризиків [Електронний ресурс] / А. С. Толстенюва // Шляхи вдосконалення управління підприємствами в умовах глобальних викликів : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та студентів. – Чернівці : БДФЕУ, 2012. – С. 225–229. – Режим доступу : www.bsfa.edu.ua/files/.../tolstenjova,_oleksun.p.

References

1. Amosov, O. Yu. (2012). Kontrolinhovi mekhanizmy v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Controlling mechanisms in the enterprise management system]. *Ekonomyka i upravleniie - Economics and Management*, №1, pp. 83–86 [in Ukrainian].
2. Diakon, L. L. (2012). Orhanizatsiino-metodychni osnovy formuvannia sluzhby kontrolinhu na pidpriemstvi [Organizational-methodical bases of formation of controlling service in the enterprise]. *Zbirnyk naukovykh prats Bukovynskoho universytetu* Collection of scientific works of Bukovina University, issue 8, Retrieved from : <http://bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n8/index.htm>.
3. Zorina, O. A. (2009). Orhanizatsiia kontrolinhu v Ukraini: pytannia teorii ta praktyky [Organization of controlling in Ukraine : Theory and Practice]. *Visn. Nats. un-tu „Lviv. Politekhnika”*, № 647, p. 350–355 [in Ukrainian].
4. Karmiskiy, A. M., Olenev, N. I., Primak, A. G. (1998). Kontroling v biznese: metodologicheskie i prakticheskie osnovy postroeniia kontrolinga v organizatsiakh [Controlling in business: methodological and practical bases of construction of the controlling organizations]. Moscow : Finance and Statistics [in Russian].
5. Kostromina, O. M. Rol tsentriv vidpovidalnosti v systemi kontrolinhu [The role of the centers of responsibility in controlling system]. Retrieved from : http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/59306.doc.htm.
6. Medvedev, A. Sluzhba kontrolinga na predpriatii [Controlling service in the enterprise]. Retrieved from : <http://www.intalev.ua/library/articles/article.php?ID=24558>.
7. Oleksyn, A. H., Tolstenova, A. S. Osoblyvosti funktsionuvannia sluzhby kontrolinhu банку ta yii rol v minimizatsii bankivskykh ryzykiv [Peculiarities of of controlling operation of the service of the bank and its role in minimizing banking risks]. Retrieved from : http://www.bsfa.edu.ua/files/konf/tolstenjova,_oleksun.pdf.
8. Tolstenova, A. S. (2012). Osoblyvosti funktsionuvannia sluzhby kontrolinhu банку ta yii rol v minimizatsii bankivskykh ryzykiv [Elektronnyi resurs] / A. S. Tolstenova [Peculiarities of functioning of bank service controlling and its role in minimizing banking risks]. *Shliakhy vdoskonalennia upravlinnia pidpriemstvamy v umovakh hlobalnykh vyklykiv : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii molodykh vchenykh ta studentiv. –Ways of improving business management in the context of global challenges: materials of the International scientific and practical Internet-conference of young scientists and students. Chernivtsi : BDFEU, p. 225-229. Retrieved from : www.bsfa.edu.ua/files/.../tolstenjova,_oleksun.p.*

Надійшла 13.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

- Шкарлет, С. М. Особливості створення служби контролінгу у страхових компаніях / С. М. Шкарлет, М. В. Дубина, М. В. Тунік // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 150-161.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 657.421.1:636.3

Н. М. Вдовенко, д. е. н., професор,
Л. В. Богач, к. е. н.**ЗМІНИ У ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЯХ ФОРМУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Анотація. У статті розглянуто методичні і практичні проблеми бухгалтерського обліку в тваринництві, пов'язані з застосуванням Методичних рекомендацій з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств і П (С) БО 30 «Біологічні активи». Досліджено стан організації первинного обліку операцій стосовно біологічних активів, їх перетворень у вівчарстві.

Ключові слова: біологічні активи; тваринництво; сільськогосподарська продукція; справедлива вартість; вівчарство.

Н. М. Вдовенко, д. е. н., професор,
Л. В. Богач, к. э. н.**ИЗМЕНЕНИЯ В ГЛОБАЛЬНЫХ ТЕНДЕНЦИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ БИОЛОГИЧЕСКИХ АКТИВОВ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ**

Аннотация. В статье рассмотрены методические и практические проблемы бухгалтерского учета в отрасли животноводства, связанные с практическим использованием Методических рекомендаций по планированию, учету и калькулированию себестоимости продукции сельскохозяйственных предприятий и П (С) БУ 30 «Биологические активы». Исследовано состояние организации первичного учета операций в отношении биологических активов, их преобразований в овцеводстве.

Ключевые слова: биологические активы; животноводство; сельскохозяйственная продукция; справедливая стоимость; овцеводство.

N. M. Vdovenko, Doctor of Economic Sciences, Professor,
L. V. Bohach, Candidate of Economic Sciences**THE CHANGES IN GLOBAL TENDENCIES OF BIO RECOURCES AND AGRICULTURAL GOODS FORMATION**

Abstract. In the article the methodological and practical problems of accounting in the field of animal related action Methodological recommendations on planning, accounting and calculation of production costs of agricultural enterprises and the introduction of P (S) BO 30 «Biological assets». The state of primary registration transactions in respect of biological assets, their transformation in the livestock industry.

Keywords: biological assets; livestock; agricultural products; the fair value; sheep.

Актуальність теми дослідження. Тваринництво є особливою сферою виробничої діяльності, оскільки в процесі виготовлення готової продукції, поряд з фінансовими, матеріально-технічними та трудовими ресурсами, використовуються ще й природні ресурси: земля та живі організми – тварини. Порядок обліку і контролю наявності та руху таких ресурсів досить складний, адже вони постійно змінюються тварини набирають вагу, набувають вікової зрілості. Враховуючи сказане, можна стверджувати, що виокремлення біологічних активів на підприємствах в обліково-економічну категорію є важливим етапом розвитку як національної системи бухгалтерського обліку, так і аграрного сектора. Прикладне застосування П (С) БО 30 «Біологічні активи», який регулює облік активів сільського господарства є актуальним й обґрунтованим.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Постановка проблеми. Розглянути прикладні аспекти впровадження П (С) БО 30 «Біологічні активи», визначити об'єкти, елементи та статті обліку витрат саме у вівчарстві як важливої складової галузі тваринництва. Дослідити стан організації первинного обліку операцій стосовно біологічних активів, їх перетворень у вівчарстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та прикладним аспектам формування та обліку біологічних активів присвячені праці М. Огічука, В. Пархоменка [1], В. Іовенко, П. Польської, О. Антоненя [2], Н. Гончаренко [3], М. Скрипан [4], Л. Сука [5]. Незважаючи на вагомий науковий напрацювання в частині обліку й аналізу біологічних активів Р. Грачовою, В. Жуком, В. Савчуком, Г. Кірейцевим, М. Михайловим, В. Моссаковським та іншими вченими, наявні ще теоретико-методологічні, практичні і організаційні проблемні питання. Водночас вказане потребує подальшого ґрунтовного дослідження та практичного вирішення в умовах глобальних трансформаційних процесів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження змін у глобальних тенденціях формування біологічних активів та сільськогосподарської продукції у тваринництві зокрема у вівчарстві.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарське виробництво складається з двох відносно самостійних галузей – рослинництва та тваринництва, що зумовлює складності організації бухгалтерського обліку і контролю. Роль бухгалтерського обліку біологічних активів посилилась з набуттям чинності П (С) БО 30 «Біологічні активи». Завдяки цьому біологічні активи виокремлено в окремий об'єкт обліку та впроваджено методологічні засади їх обліку. Серед галузей тваринництва традиційною галуззю для України є вівчарство. Його потужний потенціал завжди був пов'язаний з виробництвом таких незамінних видів сировини, як вовна, смушки, шкури. Крім того, вівці дають м'ясо – цінний дієтичний продукт, а в деяких районах – і молоко для виробництва бринзи та сирів. До біологічних активів та сільськогосподарської продукції у вівчарстві віднесено: основне стадо овець, вовну, сперму, приплід, смушки, ягнят на час відлучення, молоко. Продуктами переробки на які не поширюється П (С) БО 30 є пряжа, бринза, різноманітні сорти сиру, кисломолочні продукти, м'ясопродукти [6]. Враховуючи специфічні особливості галузі вівчарства, даний вид господарювання передбачає облік довгострокових і поточних біологічних активів, додаткових біологічних активів, сільськогосподарської продукції. Основне стадо овець належить до довгострокових біологічних активів. До нього належать продуктивні тварини (вівцематки, барани), які постійно надають сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи. Сільськогосподарська продукція поділяється на основну (вовна основного стада овець), супутню (молоко від основного стада овець) та побічну (гній) [2].

Об'єктом бухгалтерського обліку поточних біологічних активів у вівчарстві є молодняк овець на вирощуванні. Не включаються до складу поточних біологічних активів вівчарства – вівцематки, барани-плідники, валахи. Раціональна організація ведення бухгалтерського обліку продукції вівчарства повинна забезпечувати контроль за виконанням планів кількісних (кількість голів тварин, що поставлені на відгодівлю, і кількість центнерів приросту ваги тварин) і якісних показників (відгодівлі, сприяти виявленню резервів підвищення ефективності відгодівельних операцій).

Об'єктом бухгалтерського обліку біологічного перетворення біологічних активів вівчарства можуть бути види тварин (вівці) або однорідні групи біологічних активів, які складаються з певних статевих-вікових (технологічних) груп (барани-плідники). Вівцематки, барани-плідники, барани-пробники, валахи придбані в інших господарствах, племінних об'єднаннях, оприбутковуються на підставі товарно-транспортних накладних і рахунків-фактур та за первісною вартістю, яка складається з витрат, фактично понесених господарством для їх одержання. Тварини, що надійшли в порядку безоплатної передачі від інших підприємств як їх частина пайової участі, обліковуються на підставі рахунків-фактур і «Товарно-транспортних накладних на відпуск-прийом тварин і птиці» (спеціалізована форма № 1 с.-г.). Операції з передачі в якості внеску до статутного капіталу та безоплатної передачі довгострокових біологічних активів відображаються записами (табл. 1).

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Таблиця 1

Передача як внесок до статутного капіталу та безоплатна передача довгострокових біологічних активів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
Передано в якості внеску до статутного капіталу ВАТ «Ягнятко»				
1.	Списано вартість вівцематок, переданих в якості внеску до статутного капіталу	901 «Собівартість реалізованої готової продукції»	163 «Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю»	12 000
2.	На суму погодженої вартості внеску над балансовою вартістю активу	143 «Інвестиції непов'язаним сторонам»	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	24 000
3.	Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	641 «Розрахунки за податками»	4 000
Безоплатно передано тварин ЗАТ «Чабани»				
1.	Списано вартість безоплатно переданих вівцематок	949 «Інші витрати операційної діяльності»	163 «Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю»	
2.	Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	949 «Інші витрати операційної діяльності»	641 «Розрахунки за податками»	

Первісна вартість безоплатно одержаних довгострокових біологічних активів дорівнює їх справедливій вартості з урахуванням витрат, безпосередньо пов'язаних з доведенням їх до стану, у якому вони придатні для використання. На справедливу вартість безоплатно отриманих біологічних активів збільшується додатковий капітал [1].

При отриманні приплоду (ягнят) слід дотримуватись встановленого порядку його документального оформлення і оцінки з метою оприбуткування і визначення матеріально відповідальних осіб за подальше зберігання поголів'я тварин. Приплід з моменту народження визнається поточним біологічним активом та оприбутковується за справедливою вартістю. Підходи до оцінки приплоду можуть бути наступними (табл. 2).

Таблиця 2

Порядок оприбуткування приплоду у вівчарстві та його оцінка

Вид тварин	Назва і форма документа	Час складання документа	Порядок оцінки
			1. Визначення справедливої вартості
Ягнята	«Акт на оприбуткування приплоду тварин» (форма № ПБАСГ-3)	В день окоту	За справедливою вартістю голови приплоду
			2. При неможливості визначення справедливої вартості За плановою собівартістю голови приплоду (в кінці року роблять до оцінку до фактичних витрат), виходячи з того, що на приплід відносять 12 % витрат основного стада романівської породи, 15 % каракульської та 10 % витрат усіх інших порід.

При формуванні чи переведенні тварин до основного стада складають «Акт № __ приймання довгострокових біологічних активів тваринництва (формування основного стада)» (форма № ДБАСГ-2). Акт заповнює зоотехнік (завідувач фермою, бригадир) у день переведення тварин. Документ підписують і працівники, які передали і які прийняли тварин на подальше утримання. Належним чином оформлені Акти підписує керівник структурного підрозділу, завідувач фермою та використовують для обліку тварин в Книзі обліку руху тварин і птиці на фермі (форма № ПБАСГ-12) та для зоотехнічного обліку. В кінці місяця Акти разом зі Звітом про рух тварин і птиці на фермі (форма № ПБАСГ-13) передають до бухгалтерії господарства, де їх використовують для відображення операцій щодо руху тварин в реєстрах обліку [3]. Отже, первісне визнання

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

продукції вівчарства відображається в обліку в тому звітному періоді, у якому вона відокремлена від біологічного активу.

«Акт на оприбуткування приплоду тварин» (форма № ПБАСГ-3) складається в двох екземплярах завідувачем ферми, зоотехніком або бригадиром безпосередньо в день отримання приплоду. Один екземпляр Акту передається до бухгалтерії підприємства на наступний день після його складання, де він є підтвердженням для оприбуткування приплоду в бухгалтерських реєстрах. Другий екземпляр є підставою для здійснення записів в Книгу обліку руху тварин і птиці на фермі (форма № ПБАСГ-12) і в кінці місяця також надходить в бухгалтерію підприємства разом зі Звітом про рух тварин і птиці на фермі (форма № ПБАСГ-13). Дані активів, крім свого основного призначення – для обліку поголів'я тварин, – використовують також для нарахування заробітної плати робітникам ферм.

Для документального оформлення вибуття тварин в результаті забою, прирізування і падежу використовують «Акт на вибуття поточних біологічних активів тваринництва (забій, прирізування і падіж)» (форма № ПБАСГ-6) та Обліковий лист забою і падежу тварин. Вибракування тварин із основного стада для відгодівлі та реалізації, без забою на підприємстві оформлюється «Актом №__ на списання довгострокових біологічних активів тваринництва (вибракування тварин)» (форма № ДБАСГ-4). На кожен випадок забою тварин, переведених з відгодівлі, вимушеного прирізування, падежу або гибелі від стихійного лиха тварин, або з інших причин, комісія, призначена керівником підприємства, складає «Акт на вибуття поточних біологічних активів тваринництва (забій, прирізування і падіж)» [3].

Відправлення вовни на фабрики і заготівельні пункти оформляють Товарно-транспортну накладну на відправку-прийняття вовни (форма № 1-сг (вовна)). Відпуск продукції іншим (крім заготівельних і переробних) підприємствам оформляють Накладною на відпуск товарно-матеріальних цінностей (форма № М-20) або типовою формою накладної (форма № 1-ТН). До справедливої вартості забитих тварин додають витрати з забою. Якщо такі витрати не можна прямо віднести, то їх попередньо обліковують як цехові витрати з наступним розподілом пропорційно живої маси забитих тварин. Шкури та іншу побічну продукцію оцінюють за встановленими цінами чи цінами можливої реалізації і віднімають від загальної суми витрат. Витрати (без вартості побічної продукції) ділять на масу одержаного м'яса і визначають собівартість одного центнера м'яса. Якщо відбувається сортування м'яса, то витрати можна розподілити між видами та сортами продукції пропорційно цін реалізації. Якщо шкура загиблої тварини має товарну цінність і може бути реалізована, в Акті вказується: «Шкуру знято і здано на склад за накладною №__». Коли з визначених причин її не використовують, то в документі вказують: «Труп утилізовано разом зі шкурою». Після затвердження Акту роблять записи про вибуття поголів'я в «Книзі обліку руху тварин і птиці на фермі» (форма № ПБАСГ-12) та разом зі Звітом про рух тварин і птиці на фермі (форма № ПБАСГ-13) подають у бухгалтерію підприємства [6].

Галузь вівчарства має особливість, що одержану продукцію не тільки реалізують на сторону, а й у значній кількості споживають самим підприємством для повторення процесу виробництва і передають на переробку. При використанні продукції вівчарства всередині підприємства важливо вибрати відповідний метод її оцінки. Підхід має відповідати правилам ведення бухгалтерського обліку і вимогам ринкової економіки. Вивчені питання переробки вівчарської продукції на власних переробних потужностях чи на давальницьких умовах висвітлюють, що оприбуткування продукції з переробки здійснюється виходячи із фактичних витрат на її переробку та вартості сировини. Собівартість продукції виробництв, що здійснюють переробку лише власної продукції, розраховують діленням витрат на переробку та вартості переробленої продукції (без побічної продукції) на кількість одержаної основної продукції. Якщо здійснюють одночасно переробку власної і давальницької сировини, то собівартість продукції визначають таким чином [3]:

КРОК 1. Обчислюють собівартість переробки одиниці сировини (виконаної роботи) шляхом ділення витрат по переробці (без вартості сировини) на кількість переробленої сировини (власної і давальницької).

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

КРОК 2. Обчислюють собівартість продукції шляхом ділення витрат (витрати по переробці, вираховують множенням собівартості одиниці переробки на кількість переробленої власної сировини, плюс вартість сировини) на кількість одержаної з переробки власної готової продукції.

Продукцію, передану для переробки, оцінюють за справедливою вартістю, визначеною під час первісного визнання цієї продукції.

Враховуючи зміни в методології бухгалтерського обліку, важливим його завданням є облік витрат на біологічні перетворення. Враховуючи специфіку галузі вівчарства, облік витрат можна вести за такими статтями витрат: корми, засоби захисту тварин (біопрепарати, медикаменти тощо), витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, роботи та послуги, витрати на ремонт необоротних активів, інші витрати на утримання основних засобів, інші витрати (включають страхові платежі зі страхування будівель і споруд, довгострокових біологічних активів вівчарства, частину вартості літніх таборів для тварин), непродуктивні витрати (в обліку), загально-виробничі витрати. Витрати на утримання стригального пункту, стриження овець, пакування, маркування вовни відносяться безпосередньо на собівартість вовни [6]. Підводячи підсумок викладеному вище матеріалу, можна зробити наступний висновок, що правильна і раціональна організація ведення бухгалтерського обліку продукції вівчарства, повинна забезпечувати контроль за виконанням планів кількісних (кількість голів тварин, що поставлені на відгодівлю, кількість центнерів приросту маси тварин) та якісних показників відгодівлі, сприяти виявленню, використанню резервів підвищення ефективності відгодівельних операцій. Хочеться відмітити, що будь-які нововведення з питань бухгалтерського обліку не дадуть позитивних результатів, якщо бухгалтер вівчарського господарства не буде постійно замислюватись і не вдосконалюватиме свої знання в галузевому аспекті, оскільки знання біотехнічних особливостей росту овець у взаємозв'язку з обліковими даними надає широкі можливості для управління бізнесом.

Висновок. Отже, основними завданнями організації обліку і контролю поточних біологічних активів у вівчарстві є: постійне забезпечення керівників і спеціалістів оперативною інформацією про наявність поголів'я тварин; своєчасне та правильне оформлення документів за операціями та забезпечення достовірних даних про всі зміни; контроль за збереженням тварин у місцях їх утримання і на всіх етапах їх руху; правильне обчислення первісної вартості тварин при їх надходженні та вибутті; визначення справедливої вартості поточних біологічних активів. Удосконалення форм первинних документів, що застосовуються у тваринництві, повинно проходити шляхом поєднання накопиченого передового досвіду, застосування форм первинного обліку з їх подальшим удосконаленням шляхом впровадження нових реквізитів та показників.

Література

1. Бухгалтерський облік в сільському господарстві в первинних документах і проводках / за ред. М. Ф. Огійчука та В.М. Пархоменка. – Х. : Фактор, 2008. – 480 с.
2. Вівчарство України : наукове видання / В. М. Іовенко, П. І. Польська, О. Г. Антонєць та ін. ; Укр. акад. аграр. наук, Ін-т тваринництва степових р-нів ім. М.Ф. Іванова "Асканія-Нова" – Нац. наук. селекц.-генет. центр з вівчарства, Нац. наук. селекційно-генетичний центр з вівчарства. – К. : Аграр. наука, 2006. – 616 с.
3. Гончаренко, Н. Визначення справедливої вартості біологічних активів з урахуванням цін активного ринку: методичні та інформаційні аспекти / Н. Гончаренко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 1. – С. 40–45.
4. Скрипан, М. Проблеми обліку біологічних активів та шляхи їхнього вирішення / М. Скрипан // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації : збірник тез доповідей П'ятої ювілейної міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (ч. 2), (Тернопіль, 21–23 лютого 2008 р.) – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – С. 490–493.
5. Сук, Л. Облік довгострокових біологічних активів // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2007. – № 6 – С. 45–48.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 - Біологічні активи : Затверджено наказом МФУ від 18.11.2005 № 790 // Все про бухгалтерський облік. – 2007. – №18. – С. 103–106.

References

1. Bukhhalterskyi oblik v sil'skomu hospodarstvi v pervynnykh dokumentakh i provodkakh (2008) [Accounting in agriculture in the primary documents and transactions] [in Ukrainian].
2. Iovenko, V. M., Polska, P. I., Antonets, O.H. et al. (2006). Vivcharstvo Ukrainy. Naukove vydannia [Sheep breeding in Ukraine. Scientific publication] «Ahrarna nauka» UAAN, Kyiv [in Ukrainian].

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

3. Honcharenko, N. Vyznachennia spravedlyvoi vartosti biolohichnykh aktyviv z urakhuvanniam tsin aktyvnoho rynku: metodychni ta informatsiini aspekty (2009) [The determination of fair value of biological assets considering the price of active market: methodological and information aspects] Bukhholderskyi oblik i audyt, 1, p. 40–45 [in Ukrainian].

4. Skrypan, M. (2008). Problemy obliku biolohichnykh aktyviv ta shliakhy yikhnoho vyrishennia [Problems of accounting for biological assets and solutions] Ekonomichnyi i sotsialnyi rozvytok Ukrainy v KhKhI stolitti: natsionalna identychnist i tendentsii hlobalizatsii : zbirnyk tez dopovidei Piatoi yuvileinoi mizhnarodnoi naukovo–praktychnoi konferentsii molodykh uchenykh - Economic and social development of Ukraine in XXI century: national identity and globalization trends, book of abstracts of the Fifth anniversary international scientific–practical conference of young scientists. Ekonomichna dumka, 2008, p. 490–493[in Ukrainian].

5. Suk L. (2007). Oblik dovhostrokovykh biolohichnykh aktyviv (2007) [Accounting for long-term biological assets] Bukhholderska v silskomu hospodarstvi, p. 45–48 [in Ukrainian].

6. Polozhennia (standart) bukholderskooho obliku 30 - Biolohichni aktyvy (2007) [Regulation (standard) accounting Biological assets 30] Zatverdzheno nakazom MFU vid 18.11.2005 r. № 790. Vse pro bukholderskyi oblik, № 18, p. 103–106 [in Ukrainian].

Надійшла 27.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Вдовенко, Н. М. Зміни у глобальних тенденціях формування біологічних активів та сільськогосподарської продукції / Н. М. Вдовенко, Л. В. Богач // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 162-167.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

UDC 658.8:658.14

I. Yu. Hryshova, Doctor of Economic Sciences, Professor,
O. B. Naumov, Doctor of Economic Sciences, Professor,
T. S. Shabatura, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor

BRAND CAPITALIZATION AS A TOOL TO MAXIMIZE BUSINESS VALUE

Abstract. A brand as a key determinant of the formation of competitive advantage and a source of increasing financial flows is covered in the article. The role of the brand in the intangible assets of the enterprise and the creation of intangible values for the target audience is defined. The structural components of the brand are identified and the model of the impact of the brand capitalization on maximizing the market value of a business is justified. The synergy of interaction of the constituent elements of it creates intangible values, and provides a socio-economic effect, determines the motion vectors of financial flows and their ability to increase the volume in the future.

Keywords: brand; intangible assets; brand capitalization; market value of a business.

І. Ю. Гришова, д. е. н., професор,
О. Б. Наумов, д. е. н., професор,
Т. С. Шабатура, к. е. н., доцент

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БРЕНДУ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАКСИМІЗАЦІЇ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ

Анотація. Розглянуто бренд як ключову детермінанту формування конкурентних переваг та джерело нарощення фінансових потоків. Окреслено роль бренду в нематеріальних активах підприємства та створенні нематеріальних цінностей для цільової аудиторії. Ідентифіковані структурні складники бренду. Обґрунтована модель впливу капіталізації бренду на максимізацію ринкової вартості бізнесу, синергія взаємодії складових елементів якої створює нематеріальні цінності та забезпечує одержання соціально-економічного ефекту, окреслює вектори руху фінансових потоків та їх здатність нарощувати обсяги у перспективі.

Ключові слова: бренд; нематеріальні цінності; капіталізація бренду; ринкова вартість бізнесу.

И. Ю. Гришова, д. э. н., профессор,
О. Б. Наумов, д. э. н., профессор,
Т. С. Шабатура, к. э. н., доцент

КАПИТАЛИЗАЦИЯ БРЕНДА КАК ИНСТРУМЕНТ МАКСИМИЗАЦИИ РЫНОЧНОЙ СТОИМОСТИ БИЗНЕСА

Аннотация. Рассмотрен бренд как ключевая детерминанта формирования конкурентных преимуществ и источник наращивания финансовых потоков. Определена роль бренда в нематериальных активах предприятия и создании нематериальных ценностей для целевой аудитории. Идентифицированы структурные составляющие бренда. Обоснованная модель влияния капитализации бренда на максимизацию рыночной стоимости бизнеса, синергия взаимодействия составляющих элементов которой создает нематериальные ценности и обеспечивает получение социально-экономического эффекта, определяет векторы движения финансовых потоков и их способность наращивать объемы в перспективе.

Ключевые слова: бренд; нематериальные ценности; капитализация бренда; рыночная стоимость бизнеса.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Urgency of the research. A necessity to study a brand capitalization is caused by understanding the importance of the brand formation and development process as an intangible asset in demand for the implementation of the economic development strategy. The modern concept of brand capitalization is based on the vision of the brand as a tool for creation of intangible assets; it becomes a source of competitive advantages and strengthens its position in the market. Investigation of the role of the brand in the formation of the competitive advantages of the enterprise is determined by the analysis of the factors of its capitalization and the degree of its influence on the maximization of the business market value.

Target setting. Given the ambiguity of the existing views in the economic circle on brand formation and development the relevancy in the allocation of its structural components occurs, providing the process of brand capitalization, and a study of their effect on the maximization of the business market value.

Actual scientific researches and issues analysis. Brand Capitalization as a key factor in the creation of enterprise value, is studied in the works of such renowned researchers as D. Aaker, Zh.-N. Kapferer, K. Keler., O. R. Azyzov, O. O. Krasnorutskyi, Yu. O. Zaitsev, O. V. Mytiai, S. S. Stoianova-Koval, T. P. Hnatiev, A. O. Kravchuk et al. [1-12] The mentioned researchers focus on the study of consumer factors in the brand formation and development, that is certainly, one of the constructive areas of study on this issue.

Previously unsettled problem constituent. At the same time there are problems of uncertainty in the allocation of the structural components of the brand, ensuring the process of capitalization, and the need to study the impact of capitalization on the brand in maximizing the business market value.

The research objective. Considering the brand as an intangible value of the company, which is a key determinant of the formation of competitive advantage and a source of increasing financial flows, there is a need to focus on the brand capitalization, as a tool to maximize the business market value. To accomplish these tasks it is necessary to highlight the role of the brand in the intangible assets of the enterprise, identify its structural components, to reveal the impact of capitalization model of the brand on maximizing business value.

The statement of basic materials. In an increasingly competitive atmosphere the vast number of prominent international companies and some national enterprises while developing the competitive advantages employ a unique combination of tangible and intangible flows, in which the focus is gradually shifting to the creation of mainly the competitive intangible assets. Despite the fact that international practice has not yet provided a final investment preference of intangible component, it unanimously confirms the predominance of intangible group in the structure of operating businesses assets.

Strengthening the world's competitive demands requires from the subjects a national entrepreneurial space to establish and develop their business based on symmetrical use of tangible and intangible resources in order to create a foundation for building the economic capacity, strengthening market position and maximizing a business market value prospectively.

An increasing role of intangible flows in the business capitalization in recent years is also due to the speed and scope of technological advances, corporate nature of enterprise unions, and multiplicativity of the information technology, complication and integration of the national financial market.

From the position of the supporters of people-oriented enterprise management concept [1; 3] a pragmatic study of the process of brand capitalization, its deep analysis and theoretical generalizations are of great importance both for socially responsible enterprise and for its target audience, the priorities harmonization of which will prevent the emergence of future economic conflicts.

It should be noted that today, a common understanding of the capitalization process has not been established among researchers since one group of investigators refers to past achievements, the second ones appeal to the current studies, and the third ones - on future assumptions, but the common among them is the acknowledgment of the direct dependence of maximizing business value by brand capitalization as an intangible asset.

The major capital-forming factors of company are its assets, which are presented as: an irreversible group, open up the capacity and determine future cash flows and their ability to increase their volumes in the long term; a group of long-term liabilities companies, which are represented mainly by

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

their own sources of financial flows, increasing the volume of which determines the financial stability and solvency of the company, and as a result, its investment attractiveness of hypothetical investors and strategic partners. In other words, the non-current assets are acquiring more strategic importance in maximizing business market value where prospective and controlled components perform only intangible assets, primarily represented by the brand.

A brand capitalization concept occurred as a result of the reorientation from the company's products focus to the target audience and communication with it. According to supporters of this concept [2; 4], a key source of increasing financial flows are no longer the enterprise's material resources and the efficiency of their use, but the target audience (customers, clients, partners, suppliers, etc.), where the degree of commitment to the branded product and brand loyalty will determine the future growth of the financial flows of the company, its brand capitalization and business value maximization.

For the first time in brand capitalization concept a shift of emphasis on capital associated with brand took place only in the early 80-ies of the previous century, after which the economic nature of the brand became associated with the product quality, recognition of its certain individual properties. Subsequently the scientific community came to the conclusion that a brand not only promotes the formation of product awareness, but also generates in consumer the understanding of its value and increases the importance of the enterprise itself. From that time on a brand began to be identified with the enterprise capital.

A brand capitalization issue requires, on the one hand, scientific and theoretical justification the effect of the brand on business market value, and on the other hand, substantiating the tools of creation enterprise competitive advantages and areas of investment in the future, since the purpose of branding is not only product advertising for a rapid increase in net financial flows, but also ensuring company's capitalization in the long term. If a certain target audience is gradually forming a clear vision of the branded product as a prestigious, useful and available, subsequently a brand will require much less investment in its development, which, in turn, will also help to maximize the business market value, since powerful brands are more resistant to the negative effects of economic instability and financial crisis.

To determine the financial and administrative levers of brand capitalization, we see it appropriate to define the brand architecture, which should be structured according the generating, providing and effective components. This structuring principle reveals the model of creating intangible values, ensuring the target audience commitment and loyalty and obtaining socio-economic benefit, as well as determines the motion vectors of financial flows and their impact on the maximization of the business market value in the context of brand capitalization.

The brand decomposition in the first place, demonstrates the action speed of each structural component of the financial results of the company's development, which distinguishes between those that quickly affect key development indicators as part of the operating cycle, and those, that are aimed at long-term financial performance of the enterprise.

The main task of forming the brand components is to establish relationships with the target audience. Moreover in collaboration with it creation intangible assets based on the use of such tool components as marketing strategy, social responsibility, strategy and marketing communications, and the like.

The major objective of the resulting components, as the basis of long-term development of the enterprise, is a progressive policy development, strategy of competitive advantage strengthening, ensuring the target audience loyalty and obtaining socio-economic impact.

Thus, considering the decomposition of the structural components of the brand it should be noted that it serves a tool for creation of intangible value both for the target audience and the cost for the enterprise, where:

- For the target audience - it is brand awareness, consumer attachment to it, a sense of security and confidence in making the right decision regarding the selection of goods among the large range of products, since a brand serves as a special guarantor;

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

- For companies - these additional financial flows from the conquest of new target audience provided increasing the degree of commitment to the brand it agrees to buy goods at a price that will allow the company to create additional value.

Thereby, a brand is an instrument of creating intangible value to the target audience and a source of enterprise value creation by increasing the volume of financial flows and accelerating their circulation, where the brand value lies in ensuring a long-term success of the enterprise in the market, expressed in strengthening the competitive position, the company's capitalization and maximization of business market value.

Indisputable is the fact that complementarity relation between the structural components of the brand, which is manifested in their mutual action and synchronous synergetic effect that highlights the brand as a powerful tool and the resulting enterprise capitalization. On this basis, we substantiate the working hypothesis of this study, the essence of which lies in the fact that the brand capitalization is a tool of maximizing the business market value.

An undeniable feature of modern production is placing emphasis on the role of brand capitalization in the chain of market value maximization, where the brand acts as a system-forming factor. Today, socio-oriented enterprises are stepping up investment development of the brand, which in the first place, appears to change the vectors of capital investment, the implementation of loyalty policy, the realization of socially responsible strategies, resulting in accumulation of intangible assets.

For confirmation of the growing influence of brand on business market value we examine the ranking for the top 10 most valuable brands in the world, held annually by the British research company, which is part of WPP communication group (Table 1).

Table 1

Ranking of the 10 most valuable brands in the world in 2015 [5]

Place		Brand	Section	Cost(USD billion)		The level of changes in value from 2015 to 2014 years, in %	Brand Contribution
2015 year	2014 year			2015 year	2014 year		
1	2	Apple	Technology	246,99	147,88	67,0	4
2	1	Google	Technology	173,65	158,84	9,0	4
3	4	Microsoft	Technology	115,5	90,19	28,0	4
4	3	IBM	Technology	93,99	107,54	-13,0	4
5	7	Visa	Financial services	91,96	79,2	16,0	4
6	8	AT&T	Telecommunications	89,49	77,88	15,0	3
7	11	Verizon	Telecommunications	86,01	63,46	36,0	3
8	6	Coca-Cola	Soft Drinks	83,84	80,68	4,0	5
9	5	McDonald's	Fast food	81,16	85,75	-5,0	4
10	9	Marlboro	Tobacco Industry	80,35	67,34	19,0	3

In estimation Millward Brown takes into account not only the current brand cost, but also its ability to bring money in the future, that is, its growth potential. Another feature is that during calculating the way the company proceeds from the sale of branded products, as well as its perception of the target audience is taken into consideration. Furthermore, brand contribution is estimated, which shows its effect on the business market value on a scale of 1 to 5, where 5 - is the maximum criterion.

Thus according to the Table 1 it can be noted that in 2015, experts from Millward Brown recognized Apple Inc a global brand of the world, evaluating the brand of technology leader in USD 246.99 billion compared to USD 147.88 billion in 2014, which allowed corporations to shift from the first line of last year's leader – a representative of Google technology sector company that offers for users numerous free Internet services, as well as a variety of technology solutions related to the Internet and information technology. Google's brand value in 2015 increased by 9.0% and made up USD 173.65 billion... whereas only USD 158.84 billion in 2014. The third and fourth positions are also taken by brands of technology sector companies, namely Microsoft (USD 115, 5 billion) and IBM (USD 93.99 billion.).

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

The last place in top five leaders is held by the Visa Company, a brand of financial services sector, with (USD 91, 96 billion.). Besides in the top ten most valuable brands in the world there also included: AT & T (USD 89, 49 billion.), Verizon (USD 86, 01 billion.), Coca-Cola (USD 83, 84 billion.), McDonald's (USD 81.16 billion.) and Marlboro (USD 80, 35 billion.).

Today in the structure of the total cost of domestic enterprises 2 to 5% is allocated about on the intangible assets, while the international practice of buying and selling a business demonstrates that in the structure of the total market value of companies 40-90% is set aside for the cost of intangible assets. This situation is explained by the fact that brand issues are still quite controversial in domestic business space, the development of which in the developed world requires large investments.

Unfortunately, the domestic business has not yet formed a clear idea of the role of the brand, and therefore they lack a well-established link between intangible assets of the enterprise and its market value. Ukrainian companies primarily seek to implement the strategic priorities for economic development through the effective use of material resources, where the main dominants of companies capitalization is to find the most profitable markets for products and strengthening the position on it by forming a significant competitive advantage through the use of a unique set of resources, while maximizing business market value, based on the brand capitalization as an intangible asset remains out of focus.

As a result, Ukrainian companies today still are not the objects of annual assessment by international agencies, which certainly complicates the process of comparing them with the world's global brands. Therefore, to illustrate the considerable impact of intangible assets on the domestic business market value, we consider the ranking of enterprises most powerful in the parameters of production volumes and net income in different sub-sectors of the Ukraine's food industry allocated to the target audience of the high business reputation among its competitors, and therefore are of great interest for our study (Table 2).

Because according to the European Agency MSCI Barra Index company's market value of quote on the main stock exchange in Ukraine, should be more than \$ 1 billion, we consider elaborating on the analysis of precisely such enterprises sensible. As the figures given in Table 2, the most capitalized Ukrainian companies are SOEs "UK" Roshen in 2015", SC PJSC "Myronivsky khibprodukt" and LLC "Nestle Ukraine". It should be noted that in recent years "UK" Roshen "has become a powerful representative of confectionery products on the domestic market, as well as a serious competitor in the Central European market, which competes with famous Russian confectionery factories and factories of Lithuania and Hungary.

Table 2

Evaluation of Ukraine's food industry cost for 2015 [6]

Capitalization	Enterprise
\$1–3 billion	SE "CC" «Roshen» CC JSC «Myronivskyi khibprodukt» Ltd. «Nestle Ukraine»
\$500–1 000 million	PJSC «AVK» Ltd. «Karhill»
\$100–500 million	PJSC «Karlsberh Ukraina» IDS Group
\$10–100 million	"Rosinka" JSC Kiev factory of soft drinks DP «Milkend-Ukraina» PJSC «Chumak» Ltd. SP «Vitmark Ukraina» PJSC «Kontsem Khibprom» Ltd. «Chipsy liuks» Ltd. «Veres» Oasis SNH
about \$10 million	VAT «Odeskyi korovai» PJSC «Kyivmlyn» Ltd. «Motsart Import» Ltd. «Shelf»

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Nestle Company's endeavour to purchase "Roshen" for USD 1 billion indicates on strengthening the market position of the corporation "Roshen" and building its market value. However, the corporation owners estimate its cost in about USD 3 billion, on account of which they refused this proposal [7].

According to the study "International Marketing Group Ukraine" [8] for the period from 2013 to 2015, public joint stock company "Mironovkii hliboproduct" is a Ukrainian owner of the famous brand - "Nasha Ryaba", and covers about 50% of the domestic market. According to Agravery.com data [9] the market value of the company (on 07.30.2015) is USD 1.078 billion that continues to grow at the expense of strengthening the competitive position by investing in socially-oriented development direction.

According Agroportal Latifundist.com [10] Swiss company "Nestle" has been ranked in the top 10 world producers of food products, the market value of which amounts to USD 247.3 billion and it is characterized by a constant growth tendency, and the company covers more than 25% of baby food of the domestic market with gross size of the sale of more than USD 5 billion.

"AVK" Company sells its products in 20 countries around the world, the market value of which is veiled in the range of USD 500 million to USD 1 billion.

Of course, brand equity, or in other words, a brand capitalization is only a part of the market value of the company, which is as international practice shows quite difficult to distinguish out of a total business market value. The brand capitalization serves an evidence of maximizing business market value, the growth or fall dynamics of which is influenced by the efficiency of the use of structural components of brand, that affect enterprise relationship with the target audience and increasing its commitment to the product degree. It is their structural interaction that provides a complicated process of increasing financial flows, synchronized movements of which directly affect the maximization of business market value (Fig. 1).

For the majority of enterprises a brand capitalization is associated with considerable investments in understanding the kind of target audience that should be cooperated with, that is what kind of audience can become a valuable asset to enterprise and the one that is not capable of creating additional value.

Search and selection of the target audience can significantly affect the economic development model of many enterprises and change the investment vectors in the development of the structural components of the brand. To determine the main factors shaping the business market value it is necessary to define the volume of investment flows directions in creation of intangible assets for specific target audiences. The companies that will be able to correctly determine the intangible assets for consumers will be able to optimize resource capacity needed for the implementation of business strategies that will ensure the generation of cash flows from the target audience.

Establishing a reciprocal information contact with customers will help to improve relations with them through understanding of what exactly spheres you need to invest in to create a marketable intangible value, which in its turn will enhance the company's image and consumers' commitment to product. This socially-oriented growth strategy will result in target audience loyalty that will provide socio-economic benefits in the form of a return on sales, the expansion of the target audience and decreasing of brand development cost, will lead to increased financial flows and thus enhance brand capitalization.

When calculating the volume of financial flows that ensure brand capitalization, not only the positive cash flow generated by the efficient management of the structural components of the brand should be considered, but also the volume of investments aimed at ensuring the brand capitalization.

An analysis of financial flows, serving relationship of the enterprise with each group of the target audience, provides the accuracy of determining the amount of the costs on the encouraging consumers, increasing their commitment and loyalty, makes it possible to evaluate the success of intangible assets making, to determine the need to maintain an appropriate format of cooperation with the target audience and rationality in formation such set of competitive advantages.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

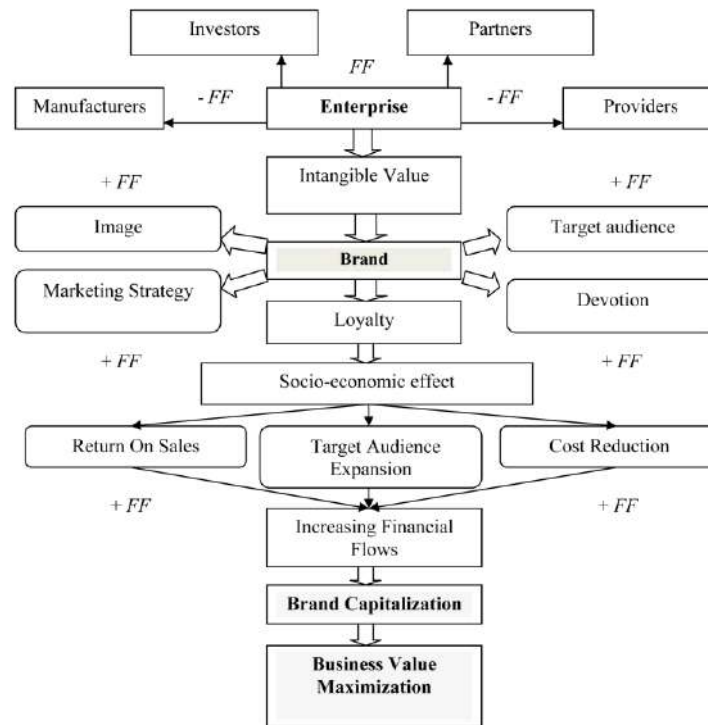

Figure 1. Model of the impact of the brand capitalization on business market value [developed by the authors]

Diagnosis of financial flows in creation and development of intangible assets should contribute to the enterprise social and economic effect which will affect the increase in brand capitalization and maximizing business market value.

Conclusions. The market value of the world's largest brands significantly correlates not only with major financial parameters of characterizing the efficiency of material resources usage, but with the value of intangible assets as well, primarily the brand, which role in the capitalization of the company acquires strategic importance.

Accordingly, the market capitalization of the brand is seen as a tool for the formation of intangible competitive advantage and a source of enterprise value creation by increasing the volume of financial flows and accelerating their circulation, where the brand value is to ensure long-term success of the enterprise in the market, expressed in strengthening the competitive position.

The model of the impact of brand capitalization on business market value maximization is studied in the paper. The synergy of interaction of its constituent elements provide the complex process of creating intangible values, ensuring the commitment and loyalty of the target audience and obtaining socio-economic effect, define the vectors of financial flows and their ability to increase their volumes in the long term. At the same diagnosis of the financial flows in creation and development of intangible assets should contribute to the enterprise social and economic effect which will affect the brand capitalization increase and business market value maximization. This leads to the need for further research in the sphere of methodological approaches to evaluating the effectiveness of brand usage in company's capitalization.

References

1. Hryshova, I. Yu., Mytai, O. V., Hryshova, I. Yu., Kuzhel, V. V. (2016). Stabilnist konkurentospromozhnoho stanu na vnutrishnikh ta zovnishnikh rynkakh ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [A stability of competitive position in domestic and foreign markets, Ukraine's agro-industrial complex]. Aktualni problemy ekonomiky - Relevant Economics Issues, № 3 (177), pp. 66-73 [in Ukrainian].
2. Zaitsev, Yu. O., Hryshova, I. Yu. (2016). Efektyvnist marketynhovo-zbutovykh system ahrarykh pidpriemstv na tsilovykh produktovykh rynkakh [The effectiveness of marketing and sales systems of agricultural enterprises in the target product markets]. Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia: naukovyi zhurnal, Chernihiv : Chernih. nats. tekhnol. un-t – Problems and Per-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

spectives of Economics and Management: Scientific Journal, Chernihiv National University of Technology, № 1 (5), pp. 99–108 [in Ukrainian].

3. Safonov, V. V, Hryshova, I. Yu. (2016). Suchasni marketynhovi instrumenty ta metodyky yikh otsinky [Modern Marketing Tools and Their Assessment Methods]. Ukraine-EU. Modern Technology, Business and Law collection of international scientific papers: Part1. Modern Priorities of Economics / Engineering and Technologies, Chernihiv : CNUT, pp. 111–113[in Ukrainian].

4. Mitai, O., Hryshova, I. (2015). Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness. Ekonomichnyi chasopys-XXI, № 5–6, pp. 24–27 [in English].

5. Millward Brown : Reitynh 100 samykh dorogyykh mirovykh brendov 2014 hoda [100 most valuable brands rating in 2014]. Tsentri humanitarnykh tekhnolohiy - The Centre for Humanitarian Technologies. Retrieved from : <https://www.vedomosti.ru/management/articles/2015>.

6. Derevianko, O. H. (2015). Tendentsii formuvannya reputatsiinoho kapitalu pidpriemstv kharchovoi promyslovosti [Trends in the formation of reputational capital of the food industry]. Biznesinform, # 11, pp. 384–391 [in Ukrainian].

7. Bloomberg – Nestle hotova kupyty Roshen za 1 mlrd dolariv [Bloomberg - Nestle ready to buy Roshen for \$ 1 billion]. Retrieved from : http://zn.ua/ECONOMICS/nestle-gotova-kupit-roshen-za-1-mlrd-dollarovbloomberg_175456_.html або <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-05-08/billionaire-no-more-ukraine-president-sfortune-fades-with-war>.

8. JSC «Myronivskiy khliboproduct» Retrieved from : <http://www.mhp.com.ua/uk/consumers/brands/nr>.

9. «Ukrainski ahrokholdynhy za lipen 2015 roku podorozhchaly na 7%» ["Ukrainian agricultural holdings for July 2015 rose by 7%"]. Retrieved from : <http://agravery.com/uk/posts/show/ukrainski-agroholdingi-za-lipenpodorozcali-na>.

10. TOP 10 vyrobnykiv produktiv kharchuvannya u sviti [Top 10 world's food producers]. Retrieved from : <http://latifundist.com/novosti/26634-top-10-proizvoditelej-produktov-pitaniya-v-mire>.

11. Krasnorutskiy, O. O. (2014). Konkurentni aspekty formuvannya komunikatsiynykh stratehii v strukturі kompleksu marketynhu pidpriemstv-vyrobnykiv ahroprodukolchoi produktsii [Competitive aspects of communication strategies formation in the structure of a complex of agri-food products company-producers marketing]. Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii — Proceedings of the National University of Food Technologies, № 53, pp. 89–100 [in Ukrainian].

12. Krasnorutskiy, A. A., Azizov, O. R. (2015). Formirovaniie i funktsionirovaniie orhanizatsionno-ekonomicheskoho mekhanizma sbytovoi deiatelnosti ahrarykh predpriatii [Formation and functioning of organizational-economic mechanism of agricultural enterprises marketing activity]. Visnyk SNAU : Ekonomichni nauky — The Bulletin of Sumy National Agrarian University: Economics, № 4, pp. 3–7 [in Ukrainian].

Література

1. Гришова, І. Ю. Стабільність конкурентоспроможного стану на внутрішніх та зовнішніх ринках агропромислового комплексу України / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 3 (177). – С. 66–73.

2. Зайцев, Ю. О. Ефективність маркетингово-збутових систем аграрних підприємств на цільових продуктових ринках / І. Ю. Гришова, Ю. О. Зайцев // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал – 2016. – № 1 (5). – С. 99–108.

3. Сафонов, В. В. Сучасні маркетингові інструменти та методики їх оцінки / В. В. Сафонов, І. Ю. Гришова // Ukraine-EU. Modern Technology, Business and Law collection of international scientific papers: Part1. Modern Priorities of Economics / Engineering and Technologies. – Chernihiv : CNUT, 2016. – P. 111–113.

4. Mityay, O. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness / O. Mityay, I. Gryshova, // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24–27.

5. Millward Brown: Рейтинг 100 самых дорогих мировых брендов 2014 года [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий – Режим доступа : <https://www.vedomosti.ru/management/articles/2015>.

6. Дерев'яно, О. Г. Тенденції формування репутаційного капіталу підприємств харчової промисловості / О. Г. Дерев'яно // Бізнесінформ. – № 11. – 2015. – С. 384–391.

7. Bloomberg – Nestle готова купити Roshen за 1 млрд доларів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zn.ua/ECONOMICS/nestle-gotova-kupit-roshen-za-1-mlrd-dollarovbloomberg_175456_.html або <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-05-08/billionaire-no-more-ukraine-president-sfortune-fades-with-war>.

8. ПАТ «Миронівський хлібопродукт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mhp.com.ua/uk/consumers/brands/nr>.

9. «Українські агрохолдинги за липень 2015 року подорожчали на 7%» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agravery.com/uk/posts/show/ukrainski-agroholdingi-za-lipenpodorozcali-na>.

10. TOP 10 виробників продуктів харчування у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://latifundist.com/novosti/26634-top-10-proizvoditelej-produktov-pitaniya-v-mire>.

11. Крaсноруцький, О. О. Конкуренційні аспекти формування комунікаційних стратегій в структурі комплексу маркетингу підприємств-виробників агропродовольчої продукції / О. О. Крaсноруцький // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – № 53. – 2014. – С. 89–100.

12. Крaсноруцький, А. А. Формирование и функционирование организационно-экономического механизма сбытовой деятельности аграрных предприятий / А. А. Крaсноруцький, О. Р. Азизов // Вісник СНАУ : Економічні науки. – 2015. – № 4. – С. 3–7.

Received for publication 21.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Hryshova, I. Yu. Brand capitalization as a tool to maximize business value / I. Yu. Hryshova, O. B. Naumov, T. S. Shabaturova // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 168-175.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

UDC 657.6: 336: 06

O. V. Tsarenko, Doctor of Economic Sciences, Professor,
N. V. Karmazina, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor**METHODICAL TECHNIQUES OF SYSTEM RESEARCH OF THE STATE FINANCIAL AUDIT
PROCESS OF BUDGETARY ESTABLISHMENTS AND ORGANIZATIONS**

Abstract. The article deals with the need for public financial audit and the procedure for state audit of public institutions and organizations is substantiated. Its basic conducting stages are studied and the key problems the government auditors face while performing the financial audit (control) are analysed.

Keywords: state financial audit; control; program of audit; audit of efficiency; budgetary establishments.

O. B. Царенко, д. е. н., професор,
Н. В. Кармазіна, д. е. н., доцент**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВНОГО
ФІНАНСОВОГО АУДИТУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ**

Анотація. У статті розглянуто необхідність проведення державного фінансового аудиту та обґрунтовано процедура проведення державного аудиту бюджетних установ і організацій. Досліджено основні етапи його проведення та опрацьовано ключові проблеми, з якими стикаються державні аудитори при втіленні фінансового аудиту(контролю) на практиці.

Ключові слова: державний фінансовий аудит; контроль; програма аудиту; аудит ефективності; бюджетні установи.

O. B. Царенко, д. э. н., профессор,
Н. В. Кармазина, д. э. н., доцент**МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ СИСТЕМНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОЦЕССА
ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСОВОГО АУДИТА БЮДЖЕТНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЙ И ОРГАНИЗАЦИЙ**

Аннотация. В статье рассмотрено необходимость проведения государственного финансового аудита и обоснована процедура проведения государственного аудита бюджетных учреждений и организаций. Исследованы основные этапы его проведения и проработаны ключевые проблемы, с которыми сталкиваются государственные аудиторы при воплощении финансового аудита (контроля) на практике.

Ключевые слова: государственный финансовый аудит; контроль; программа аудита; аудит эффективности; бюджетные учреждения.

Urgency of the research. The impact of the global economic crisis, the unformed market institutions in the national economy and the slow pace of modernization of the accounting and the tax system, including in the public sector regions exacerbated the problem of formation of a new, adequate state financial control (audit). Financial audit is a tool of independent public control over the activity of public institutions and an important element of public finance management system, the purpose of which is contributing to successful implementation of state policy and the effective use of public financial resources at all levels of the state's public sector.

Target setting. At present, public institutions need state regulation on the reform of the existing system of state financial audit and the development of its regulatory framework. The existing financial control institutions cannot fully prevent the misuse of the state's public resources and contribute to the optimization of the budget process in Ukraine. In this regard, a special attention should be paid to the-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

oretical and practical implementation of systematic investigation concerning state financial audit of budgetary institutions and organizations, since audit serves as a legal and functional procedure to ensure transparency and efficiency in the public sector of the country.

Actual scientific researches and issues analysis. Foreign and domestic researchers made fundamental and applied study on formation of independent public control over the activity of public institutions and organizations, the issues concerning the state financial audit functioning. Among the publications, which address the abovementioned issues are the works of S. V. Bardash, N. S. Barabash, F. F. Butynets, Ye. V. Mnykh, N. I. Ruban, I. B. Stefank, I. M. Chumakova, V.O. Symonenko, Yu. I. Pyvovar, O.V. Tsarenko.

Uninvestigated parts of general matters defining. Under uncertain and risky circumstances, public institutions need state regulation on the state financial audit of the existing system reform and the development of its regulatory framework; the unresolved issues have to do with providing reliable information on the state of public finances in the legislature and the public, and the definition of the state financial audit functional procedure.

The research objective. The purpose of the article is substantiation of theoretical and methodological foundations and practical recommendations for a new solution of scientific and applied problems on formation of a rational system of the state financial audit of budgetary institutions and organizations in the context of proving for user an objective, truthful and transparent information on the efficient use of public financial and material resources of the state.

The statement of basic materials. The results of the study show that the audit of budgetary institutions was introduced in 2006, but, unfortunately, only in the practice of the organs of state control and audit service. However, this type of audit is internal and allows monitoring only at the microeconomic level. This violates the basic principles of external audit, which indicates a lack of understanding of the legislators or conscious disregard of the legal nature of the state audit. Since an external independent control cannot be a substitute for domestic financial one, performed by control structures that are in direct subordination of the Government and, accordingly, depending upon it. This opinion is shared by leading experts in the field of public finance control [1; 2].

Leading Ukrainian scientists reveal the most important issues of methodology and organization of the state financial audit, namely, thoroughly cover the economic background and the practical feasibility of the introduction of the state financial audit institute in Ukraine. Among the considered issues are state budget revenues audit methodology, budget and audit programs, the activities of public institutions and public administration. It describes the activities of the Accounting Chamber of Ukraine and the Main Control and Revision Office of Ukraine in realization of the state financial audit. Moreover, a special attention is paid to the implementation of analytical procedures in the audit, and the generalization and implementation of the state financial audit results.

According to the Article 3 of the Law of Ukraine *On main principles of state financial control in Ukraine* dated October, 16, 2012; № 5463-VI state financial audit is regarded as a kind of state financial control. Its essence lies in testing and analysis of the actual state of affairs concerning the legitimate and efficient use of state or municipal funds and property and other state assets, the correctness of the accounting records and the reliability of financial reporting, internal control systems that is conducted by a state financial control body [3]. It is an independent type of audit, therefore, cannot be carried out subject who obey the executive authorities, which directly control the public resources, since it is against the principles of independence and objectivity.

It is proved that the budget managers organize internal control and internal audit as well as ensure their implementation in their institutions and subordinate budget institutions. However, the present state financial control system do not fully perform its tasks, that is, ensuring budgetary savings, their intended use, efficiency and effectiveness of the budget funds, the adoption of sound management decisions, to prevent violations of budget legislation and ensuring the interests of the state in the management of objects of state process property.

It is noted that the state audit, as opposed to state control is an independent audit type, therefore, cannot be carried out by the subject subordinate to the executive power, which directly manages public resources, because it is against the principles of independence and objectivity. In world practice,

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

public audit is usually performed by the highest state auditing body, which is the Chamber of Accounts in Ukraine. To perform the state audit tasks the highest state auditing body must maintain independence from the organizations that are examined and to be protected from external influences. This independence ensures balance, reliability and objectivity of conclusions of the state audit supreme body auditors, therefore contributes to transparency, ensures an effective independent control, and thus serves to strengthen citizens' trust in government.

The vast majority of scientists and researchers divide state audit into the financial and performance audit (Figure 1.)

1. Financial audit:

- Audit of financial and economic activities of budget institutions;
- Audit of financial and economic activities of economic entities of the public sector, or used at the time of budgets inspection.

2. Performance Audit:

- Auditing the effectiveness of the budget program;
- An audit of efficiency of local budgets use;
- An audit of efficiency of the state budget use [4, p. 69].

We note that the audit of budgetary institutions and organizations must be public, given the fact that their activities are related to the main directions of the state's national security policy, in particular: to ensure the constitutional rights and freedoms of man and citizen; strengthening the rule of law and the preservation of the social and political stability of society; ensuring transparency in the activity of state bodies, management decision-making, public awareness, strengthening on this basis their confidence in the government institutions.

At the planning stage, the statutory auditor examines the founding documents of the audited entity, its financial and statistical reports, financial plans and reports on their implementation, administrative and other documents (including regulatory documents of the governing body), if necessary - other entities, similar to certain characteristics of their activities, as well as existing legislation regulating the activities of the audited entity. Both external and internal risk factors are determined and specified according to results of more accurate information gathered during the first audit stage, as well as the analysis of financial and economic activities and assessment of internal controls carried out at the second stage.

In accordance with the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Procedure of the state financial audit of business entities conducted by the State Financial Inspectorate and the territorial bodies" dated September 7, 2011, № 968, the audit process consists of four stages [5]:

- 1) the audit plan;
- 2) preparation of the audit program;
- 3) verification of risky operations of financial and economic activity of the enterprise, with the help of selected methods (part of which are owned by test, analysis, written explanation, questioning, verification, inspection, examination)
- 4) a report on the results of the audit, according to the results of which the conclusions on assessing the level of management of financial and economic activity of the enterprise, based on the essentiality of their effect on financial and economic activity are made.

No less importance in the preparation of the audit program is defining the level of importance of risk factors, which is to ensure the possibility to draw a conclusion regarding the significance of certain risk factors on the results of the audit activities of the facility as well as the accuracy of the financial statements [6].

However, the establishment of importance level nowadays is subjective and determined by the auditor at his or her discretion. Therefore, determining the significance level of a particular risk factor should be based on the volume of the audit facility activities, the kind of performance that is primarily influenced by one or another risk factor should be carefully considered as well. Each question (risk factor), subject to audit, must be examined taking into account the procedures specified by the audit program, and should be examined with respect to: compliance with legal requirements of business

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

operations; validity (expediency) of transactions for carrying out economic activities of an audit object; comparing the actual result with the expected.

Based on the results of the audit an audit report is made, the obligatory sections of which are the conclusions on compliance with legislation and ensuring the effectiveness of financial and economic activity of the audited entity and substantiated recommendations on its improvement. However, the experience shows that currently regional Audit Offices in carrying out the state financial audit are faced with lack of organization and legal conducting.

So, at the legislative level the responsibility of the head of the supervised object in exclusion the auditors for failing to provide documents is not defined. For example, Art. 164-2 Code of Ukraine on Administrative Offences provides for administrative responsibility for hindering employees of the State Control and Audit Service to conduct audits and inspections, and as to audit conducting such liability is not provided [7].

One of the significant issues concerning the implementation of the budget in most countries is the effective use of budget funds, so it should be noted that at present the performance audit among these kinds of audit is one of the most important activities of the SAs of developed foreign countries. One of the key problems of implementation of the budget in most countries is the most effective use of public funds because of these audits is worth noting that today one of the most important activities of Supreme Audit Institutions of developed foreign countries it is performance audit. This issue is most urgent for Ukraine, since every year there is an increasing problem of inappropriate and ineffective use of budget funds, legality and regularity of expenditure, feasibility of planned expenditures, finding and using reserves to attract additional financial resources to improve the activity, discovering the surplus of appropriations.

This kind of control is also acquiring a gradual development in Ukraine as well, especially in the control and audit activity of the Accounting Chamber of Ukraine during the performance of audits of government programs. According to claim 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 10, 2004 № 1017 "performance audit - a form of state control aimed at determining the effectiveness of budgetary funds use for the implementation of the planned objectives and the establishment of the factors that prevent this". [8] The process of performance audit consists of the following stages: preparation of the audit, audit, and implementation of audit results.

Performance audit was defined to be conducted in any segment of public sector: the central government, local authorities, and various government agencies by state control and revision service plans that are drawn up and approved in accordance with the legislation [9].

During performance audit, auditors select and apply techniques and procedures that correspond to the particular circumstances. These techniques and procedures should allow to obtain sufficient, valid and relevant pieces of evidence which back or disprove their points of view and conclusions.

Efficiency audit is carried out with the analysis of normative-legal acts, guidance documents, and publications in the direction of activities in the program budget, on which performance audit is conducted; results of earlier regulatory authorities control measures; statistical indicators, financial and operational accounting; these interviews, questionnaires, survey citizens and collect information from legal entities[8].

Efficiency audit is a new kind of control in Ukraine, aimed at determining the effectiveness of use of budgetary funds for the implementation of the planned objectives and establishment of the factors that prevent it. It allows to assess the level of achievement of the planned results and to provide suggestions for the effective use of financial resources. As a rule, the audit team is created for audit performing. Auditors, included in this group must have the skills of conducting analysis, writing reports of complex issues that require a logical and well-founded statement.

During the audit of the implementation of budget programs efficiency a particular attention is paid to the planning since an efficiently compiled plan provides an effective auditing.

Timely audit performance plays a significant role in the efficiency of use of budgetary funds, which enables to:

- Assess the level of achievement of successful performance of the budget program by the ratio actually received and planned output indicators; exercise control over the use of budgetary funds;

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

- Identify problems that have a negative impact on the process of implementation of the planned tasks;

- Save budgetary resources by making timely changes;
- Strengthen the responsibility of management's control at all stages of budget funds

Conclusions. Thus, without a clear, transparent and interconnected process of evaluating the effectiveness of the implementation of budget programs and without scientific justification for the existence of individual programs, which is provided by the state financial audit, it is impossible to achieve the purpose of the implementation of program-target method of the state budget formation.

Thereby, the state financial audit plays a key role in the efficient use of budgetary funds. On this basis there is an urgent need to develop and adopt a set of measures on improvement of the state financial audit in the implementation of budget programs in accordance with international standards, and the creation of professional standards and guidelines in the field of financial audit, which should improve the efficiency and the rational use of public finances; it is crucial to the economic development of Ukraine's regions and public welfare.

References

1. Simonenko V. (2014), Biudzhetnoi sisteme Ukrainy neobkhodimo glubokoie statsionarnoie lecheniie [Budget system of Ukraine requires a deep inpatient treatment]. Retrieved from: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
2. «About the main principles of state financial control in Ukraine: Law of Ukraine», (2012), VidomostiVerkhovnoiRady (VVR), Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Nemchenko, V. V., Redko, A. Yu. (2012), Audyty(Osnovyderzhavnogo, nezalezhnoprofesiinoho ta vnutrishnohoaudytu) [Audit (the state, independent and professional internal audit)]. Kyiv, Ukraine.
4. Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnogo finansovoho kontroliu v Ukraini : ZakonUkrainy vid 16.10.2012 r. 5463 - VI 5463 - VI [On approval of Procedure of State financial inspection and its territorial bodies of the state financial audit of business entities, dated October 16, 2012, № 5463 - VI]. (2011). Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
5. Tsarenko, O. V. (2013), Modeliuvannia orhanizatsiino-funktsionalnoi optymizatsii vnutrishnoho audytu v systemi korporativnogo upravlinnia [Modeling of organizational and functional optimization of internal audit in corporate governance Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehioniv v konteksti mizhnarodnoi intehratsii - Socio-economic development of the regions in the context of international integration. Academician YuriyBugay International Scientific and Technical University, pp. 237–242 [in Ukrainian].
6. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia vid 07.12.1984 r. # 8073-Kh (zizminamy) [Code of Ukraine on Administrative Violations, dated December 7, 1984, № 8073-X (amended). (1984). Retrieved fro : <http://rada.gov.ua>.
7. Sukhareva, L. A., Fedchenko, T. V. (2009), Audyty efektyvnosti vykorystannia biudzhetykh koshtiv : protyrichchia formuvannia poniatii nohoaparatu [Audit of efficiency of use of budgetary funds: the contradictions of formation of the conceptual apparatus], FinansyUkrainy, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
8. Derzhavni standarty audytu. [State auditing standards]. (2009). US Government Accountability Office. Retrieved from : <http://www.gsa.org>.

Література

1. Симоненко, В. Бюджетной системе Украины необходимо глубокое стационарное лечение [Электронный ресурс] / В. Симоненко. – Режим доступа : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16726183>.
2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 16.10.2012 р. № 5463 - VI // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/sh>.
3. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підручник. / за ред. проф. В. В. Немченко, О. Ю. Редько, – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.
4. Про затвердження Порядку проведення Державною фінансовою інспекцією й територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р. № 968. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/-show/968-2011-%D0%BF>.
5. Царенко, О. В. Моделювання організаційно - функціональної оптимізації внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління / О. В. Царенко // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції : зб. наук. праць. – Київ : МНТУ ім. Ю. Бугая, 2013. – С. 237–242.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (зі змінами). – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.
7. Сухарева, Л. О. Аудит ефективності використання бюджетних коштів: протиріччя формування понятійного апарату / Л. О. Сухарева, Т. В. Федченко // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 125–131.
8. Державні стандарти аудиту. – Ч. 2. – US Government Accountability Office. – Режим доступу : http://www.gsa.org/Audit_2009.pdf.

Надійшла 19.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Tsarenko, O. V. Methodical techniques of system research of the state financial audit process of budgetary establishments and organizations / O. V. Tsarenko, N. V. Karmazina // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 176-180.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

UDC 005.21:658

T. A. Gogol, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor,**K. V. Hnedina**, Candidate of Economic Sciences**STRATEGIC MANAGEMENT OF ENTERPRISE ACTIVITY
IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT**

Abstract. The article is devoted to theoretical, methodical and organizational regulations of strategic management of the enterprise activity under current economic conditions. The essence of such categories as 'strategic planning' and 'strategic management' has been investigated, the main stages of formation and implementation of a strategy of the business entity development, in order to ensure its sustainable performance, have been defined. The necessity of applying of scenario approach and consideration of economical, ecological and social aspects of activity in the process of formation of development strategy of the enterprise is proved.

Keywords: strategy; strategic planning; strategic management; strategic analysis; SWOT-analysis; sustainable development.

Т. А. Гоголь, д. е. н., доцент,
К. В. Гнедіна, к. е. н.**СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА
У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних та методико-організаційних положень стратегічного управління діяльністю підприємства у сучасних економічних умовах. Досліджено сутність понять «стратегічне планування» та «стратегічне управління», виокремлено основні етапи формування та реалізації стратегії розвитку суб'єкта господарювання з метою забезпечення його сталого розвитку. Обґрунтовано необхідність застосування сценарного підходу та врахування при формуванні стратегії розвитку підприємства економічних, екологічних та соціальних аспектів його діяльності.

Ключові слова: стратегія; стратегічне планування; стратегічне управління; стратегічний аналіз; SWOT-аналіз; сталий розвиток.

Т. А. Гоголь, д. э. н., доцент,
К. В. Гнедина, к. э. н.**СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ
В КОНТЕКСТЕ КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ**

Аннотация. Статья посвящена исследованию теоретических и методико-организационных положений стратегического управления деятельностью предприятия в современных экономических условиях. Исследована сущность понятий «стратегическое планирование» и «стратегическое управление», выделены основные этапы формирования и реализации стратегии развития предприятия с целью обеспечения его устойчивого развития. Обоснована необходимость применения сценарного подхода и учета при формировании стратегии развития предприятия экономических, экологических и социальных аспектов его деятельности.

Ключевые слова: стратегия; стратегическое планирование; стратегическое управление; стратегический анализ; SWOT-анализ; устойчивое развитие.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Urgency of the research. Efficiency of the business entity activity is revealed through the achievement of goals and is impossible without a clear definition of the movement vector and action plan, future implementation of which will lead to the targeted results. Most national enterprises have faced such problem as shortage of resources needed to ensure their continuous activity, thus causing a necessity to define a system of strategic guidelines for their development within existing resource potential. In addition, any enterprise activity is closely connected with the risks increasing in terms of dynamic changes in the business environment. Strategic management of the enterprise activity provides competitive advantages, achievement of high functional efficiency of economic, social and environmental aspects and forms preconditions for sustainable development of the entity.

Determining strategic purpose and goals of development, creating strategic action plan aimed at their achievement, conducting constant monitoring of performance, as well as making adjustments and evaluating results are considered to be the key to efficient business activity under conditions of modern challenges. That is why current researches are dedicated to the issue of formation of the enterprise strategy in the context of sustainable development concept.

Actual scientific researches and issues analysis. Theoretical and methodological bases of the strategy development have been highlighted in scientific works by the classics of strategic management theory R. Ackoff, I. Ansoff, P. Doyle, H. Mintzberg, M. Porter, G. Steiner, A. A. Thompson, M. Chandler, A. J. Strickland and others. Investigations of organizational and methodological regulations of strategic management of the enterprise activity are carried out by well-known national scientists: T. V. Azarov, O. V. Berdanova, V. M. Vakulenko, A. P. Mischenko, G. V. Osovska, S. F. Pokropyvnyi, Yu. O. Sadovska, V. V. Tertychka, Z. Ye. Shershniova. They research the procedure of the strategy development for business entities and their activities, as well as the ways of the strategy implementation.

Uninvestigated parts of general matters defining. Analysis of scientific works of foreign and national authors on developing the concept of strategic management of the enterprise activity indicates different approaches to the strategy development, though most of them are of general nature and do not take account of functioning features of national entities under current economic conditions, causing the relevance of further investigation in the field of strategic management of enterprise activity in order to ensure their sustainable development and, in particular, the relevance of this research.

The research objective. Purpose of the article is the investigation of theoretical, as well as methodological and organizational bases of strategic management of the enterprise activity, summarizing existing approaches to the strategy formation and providing practical recommendations on strategy forming for the enterprise development, taking into account economic, environmental and social aspects of its activity, so that to ensure its sustainable development.

The statement of basic materials. In view of current crisis conditions, strategic management of financial and economic activity plays a crucial role in shaping competitive advantages of the business entity and providing a high level of its adaptability to dynamic changes of environment. External factors, while influencing economic conditions and peculiarities of internal environment, determine the necessity of formation of a strategy of the enterprise activity as a long-term action plan for the growth of economic potential, and providing competitiveness and sustainable development in future.

The issue of formation and implementation of the enterprise activity strategy for sustainable development of economic entities involves the investigation of theoretical, as well as methodological and organizational regulations of strategic management, precisely:

- research of conceptual and categorical apparatus of strategic management;
- definition of the main stages of formation of the strategy for the enterprise development;
- elaboration of the algorithm of formation of the enterprise activity strategy, taking into account economic, environmental and social factors to ensure its sustainable development.

Analysis of the following references [1-10] indicates the ambiguous interpretation of such terms as 'strategic planning' and 'strategic management', thus requiring the investigation of the essence of these economic categories.

Review of definitions of such categories as 'strategic management' and 'strategic planning' by research workers (Table 1) indicates that the first term is wider than the second is. According to the scientists, 'strategic planning' is a systematic process that includes analyzing the environment, defining

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

the main goals and working out programs and plans for future, while 'strategic management' refers to a continuous process aimed at enhancing of the management system functioning by using its existing potential, taking into account the established action plan of strategic development.

Authors of the article consider that formation of the strategy, as well as elaboration of the strategic plan of actions, requires a comprehensive assessment of the enterprise activity efficiency, considering not only economic aspects of its performance, but also with regard to environmental and social factors. Only the balanced development of the business entity can be considered as a sustainable one that is when targeted economic results are achieved together with high environmental properties of the enterprise activity, meeting consumer demand for high-quality products and respecting social conditions of work.

Table 1

Review of definition of the categories 'strategic planning' and 'strategic management' by national and foreign scientists*

Definition of the category 'strategic planning'	Definition of the category 'strategic management'
Systematized and more or less formalized efforts of the whole enterprise, focused on the development and organization of strategic plans, projects and programs. (Shershniova Z. Ye. [1])	Implementation of the concept that combines targeted and integrated approaches to the organization activity, making it possible to set the development goals, compare them with the available capacity (potential) of organization and bring them into compliance through the development and implementation of strategies ('strategic recruitment') (Nebava M. I., Ratushniak O. G. [6])
Managerial process of creating and maintaining a strategic correspondence between the enterprise objectives, its potentialities and success chances. (Sadvovska Yu. O., Melnyk Yu. M. [2])	Such organizational management that relies on human potential as the basic framework, directs its production activity to the demands of consumers, is flexible and conducts timely changes in the organization, meeting the challenges of environment and allowing to achieve competitive advantages, all of which enables the organization to survive in the long term, while achieving its goals. (Vihanskiy O. S. [7])
Systematic process through which an organization, a region or community predicts its activities and future plans. (Berdanova O. V., Vakulenko V. M., Ter-tychka V. V. [3])	Continuous process of the company development, defining objectives, strategy development, strategic plan completing, together with the evaluation of activities, the strategy implementation and correction. (A. A. Thompson, A. J. Strickland [8])
Planning is a formalized procedure to produce an articulated result, in the form of an integrated system of decisions (Henry Mintzberg, [4])	The process of managing the pursuit of organizational mission while managing the relationship of the organization to its environment (James M. Higgins [9])
The process of devising a plan of both offensive and defensive actions intended to maintain and build competitive advantage over the competition through strategic and organizational innovation (Joe Evans, [5])	Continuous process of strategic analysis, strategy creation, implementation and monitoring, used by organisations with the purpose to achieve and maintain a competitive advantage (Fred R. David [10])

* **Source:** it is systematized by the authors on the basis of [1-10]

So, given the researches of the above scientists and the necessity of comprehensive assessment of the enterprise activity efficiency, in the context of sustainable development concept, we proceed to shaping the author's definition of the term 'strategic management' - a process of making managerial decisions based upon the comprehensive assessment of the performance efficiency, including economic, environmental and social aspects of the enterprise activity, which contribute to the formation of proper conditions for sustainable development and implementation of strategic plans of the business entity.

Strategic management of the enterprise activity involves the strategy development, which is a complex of measures defined on the basis of alternatives within existing resources, future implementation of which should ensure achievement of the target goal. Development of the management strate-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

gies at a concrete enterprise is to be carried out in view of the influence of external and internal factors, the peculiarities of scope and kind of the enterprise activity, its production volumes and other factors (inflation processes, tax policy, government regulation, local political situation, the solvency level of population, etc.). The strategy is related to risks due to the constant changing of environmental conditions [11]. Its formation involves identifying strategic directions of development, elaborating measures to enhance the business entity efficiency and creating an effective mechanism for the strategy implementation.

Based on the conducted research, an algorithm of formation and implementation of the enterprise development strategy has been worked out (Figure 1).

This algorithm includes the following units:

- 1) diagnostic unit as the investigation of external and internal environments of the enterprise, analysis of its condition within major financial and economic indicators, evaluation of the resource efficiency in order to identify the main problems, assessment of the strategic potential and definition of perspective directions of development;
- 2) conceptual unit implies the definition of conceptual principles of the strategy development (its vision, mission, goals, directions) and its formalization as the strategy project;
- 3) implementation unit represents the embodiment of a number of strategic actions aimed to achieve the strategic goal;
- 4) monitoring unit provides monitoring of the strategy results in order to identify deviations from strategic guidelines;
- 5) correction unit foresees adjustments to the developed strategy and formation of an alternative strategy of the enterprise development.

The first stage of the strategy development involves a detailed strategic analysis intended to reveal possible threats and opportunities, strengths and weaknesses of the business entity activity. Assessment of the impact of external and internal factors on the business entities development from the position of an integrated approach (economic, environmental and social factors) can be accomplished through appropriate analytical procedures of the SWOT-analysis:

- 1) identification of internal strengths and weaknesses of the enterprise together with drafting a list of parameters to evaluate its activities;
- 2) identification of external market opportunities and threats for the analysis and assessment of financial stability and competitiveness of the enterprise in the current and long-term;
- 3) correlation of strengths and weaknesses of the enterprise together with the market opportunities and threats, as well as generalization of the SWOT-analysis results in form of a SWOT matrix [12, p. 243].

Use of the above mentioned procedures within the analytical enterprise activity provides a significant amount of analytical information for the management system and substantiated decision-making.

For example:

- 1) the ability to systematize the strengths and weaknesses of activities, enabling an efficient and comprehensive analysis of the resource structure, as well as to identify opportunities for expansion and development of certain activity directions of the business entity;
- 2) analysis of existing external risks (threats), so that to monitor general state of the market situation in the current term;
- 3) analysis of potential opportunities to find out and exploit new hidden opportunities, in order to improve the competitiveness of the whole enterprise [12, p. 244].

Investigation of SWOT-analysis methodology, as well as peculiarities of the enterprise activity, while distinguishing existing advantages and disadvantages of the business development at micro and macro levels, taking into account environmental and social factors of impact, has enabled the development of a comprehensive approach for evaluating the current situation and elaborating measures of SWOT-analysis including:

1. Assessment of general features of strengths and weaknesses possibly occurring under conditions of the enterprise performance, also considering economic, environmental and social factors (Table 2).

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

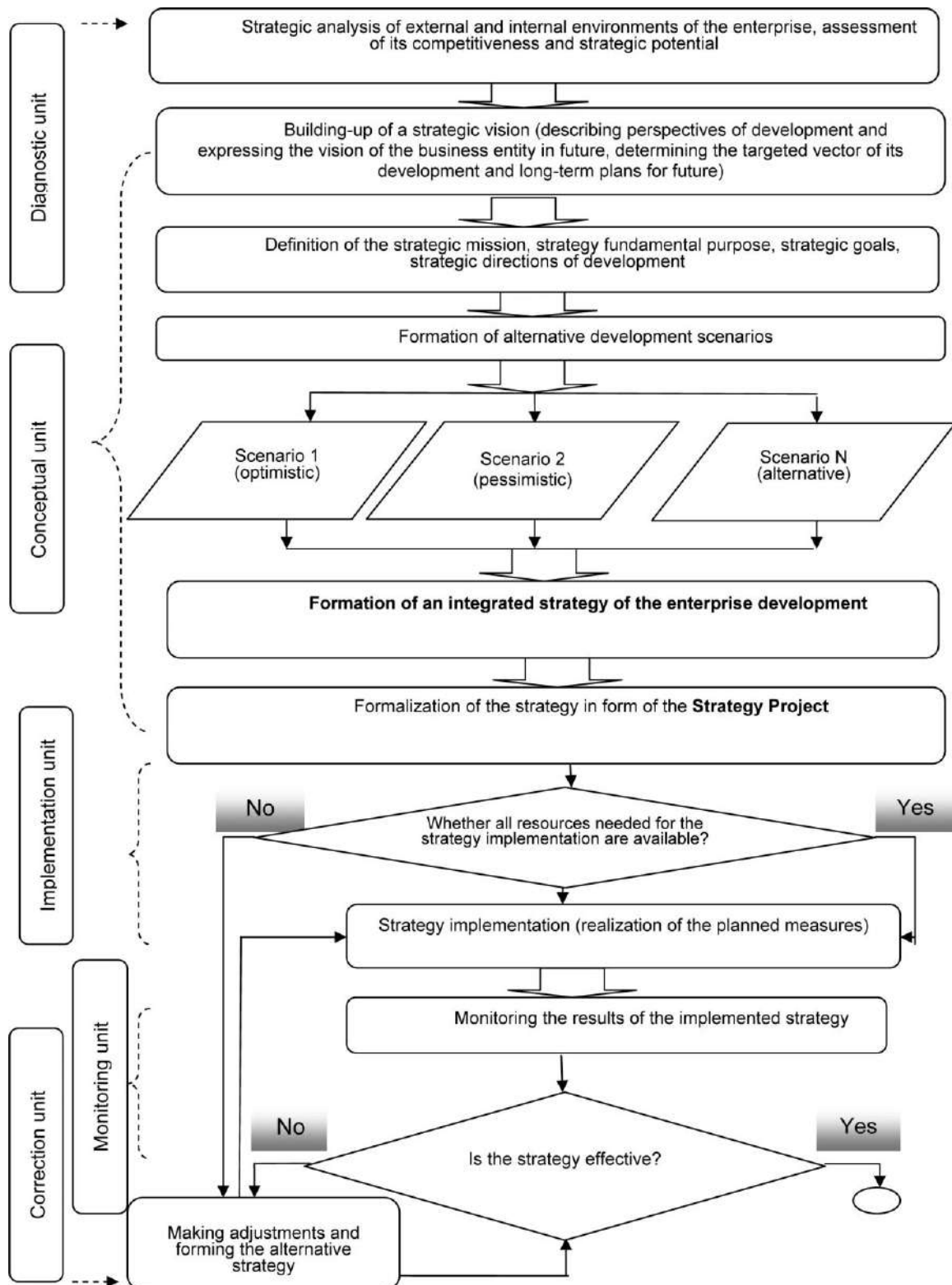

Fig.1. Algorithm of formation and implementation of the enterprise development strategy
*it is worked out by the authors

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

2. Detection and investigation of general external opportunities and threats for the enterprise arising under competitive market conditions with other enterprises, taking into account economic, environmental and social factors (Table 3).

3. Elaboration of SWOT-analysis matrix on the basis of evaluation and correlation of external and internal environmental factors of the enterprise activity.

4. Comprehensive approach to the formation of strategic measures based upon the building-up of SWOT-analysis matrix (Table 4).

Therefore, application of SWOT-analysis methods for the enterprises is economically reasonable and financially proved, because it ensures relative simplicity of methods, opportunity of using minor financial resources for its conduction, flexibility and availability of multiple options and broad analytical information for decision-making.

Table 2

Strengths and weaknesses of the enterprise to be considered by SWOT-analysis*

Potential internal advantages	Potential external disadvantages
<ul style="list-style-type: none"> - managerial interest in the introduction of STP achievements as the opportunity to obtain competitive advantages; - high flexibility of activities; - rate of the enterprise capital turnover; - response time in case of changing market conditions; - well understood market and needs of potential customers; - simplification of the management system and reducing number of administrative structures, thus enabling the adoption of prompt managerial decisions; - well studied internal local market; - readiness and ability for activity risks; - search for new opportunities and initiatives of the enterprise management and personnel; - property responsibility and motivation of management and personnel; - introduction of innovative equipment and technologies into production; - focus on efficiency and quality of products and services; - information awareness and constant monitoring of activities of the company owners; - ability to persuade people, communicability, honesty, reliability; - high productivity; - creation of favorable conditions at the enterprise, implementation of measures on their improvement; - elaboration and compliance of corporate culture; - positive psychological climate, friendly corporate relations; - introduction of the personnel encouragement and stimulation system; - implementation of ecological measures into the enterprise activity; - development of environmental policy at the enterprise and its openness to the society; - dissemination of environmental values both for the personnel and society, support of ecological initiatives; - constant monitoring of environmental results of the enterprise performance. 	<ul style="list-style-type: none"> - limited own financial resources for development and expansion of the enterprise and its business activities; -limited range of goods and services; -limited working capital of the enterprise; - lack of real competitive advantages over the other enterprises; - high sensitivity to changes of economic and political situation in the country, as well as fluctuations of economic conditions, legislation, financial and credit system activities; - high level of the enterprise bankruptcy probability under the crisis economic conditions; - dependence of the enterprise stability on the activity of competing companies, as well as on financial state of enterprises-suppliers and enterprises-consumer of products, the solvency level of population; - use of physically and morally worn-out equipment, outdated technologies; - low rate of innovations implementation; - low quality of products and services; - lack of encouragement system for the personnel; - failure of the personnel to comply with corporate principles; - inappropriate working process organization at the enterprise; - low labor productivity and inefficient use of working hours by the employees; - conflict situations among the employees; - environmentally hazardous production; - insufficient level of ecological efficiency and lack of measures on its improvement; - lack of environmental management system and low ecological initiative.

*it is worked out by the authors

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Table 3

External opportunities and threats for the enterprise to be considered by SWOT-analysis*

Potential external opportunities	Potential external threats
<ul style="list-style-type: none"> - possibility of increasing demand for products (services) of the enterprise by analysis of the needs of consumers in the local market; - finding the target audience in the local market; - possibility of opening own trade outlet located closer to potential customers; - entry into new markets (segments), which are of no interests for other enterprises working in this field; - probability of future market growth by increasing the solvency of population; - possibility of increasing circle of customers and growing number of orders by formation of a positive ecological image of the enterprise, producing environmentally friendly goods of high quality; - growth of the enterprise's investment attractiveness due to its high ecological and social efficiency. 	<ul style="list-style-type: none"> - deterioration of economic, political and environmental situation, peaking of social problems; - sensitivity of the business entity to the financial and economic crisis impact; - imperfection of legal and regulatory framework; - insufficient level of state regulation and governmental support; - ineffectiveness of most governmental programs on supporting the activity of small and medium-sized enterprises; - poor development of market infrastructure; - low level of social protection, thus causing a lower demand in the market; - dynamic changes in the taxation system; - necessity of constant adaptation to market conditions and flexibility of the business entity; - limited obtaining of credit resources for the long term; - complexity while entering foreign markets of goods, labor and capital; - difficulties in concluding long-term contracts with suppliers and customers due to the fluctuations of demand and prices; - changes in the needs, priorities and tastes of consumers, and as a result, reduced sales of products (services) of the enterprise; - loss of market share due to the foreign entities joining it; - low interest of investors; - high requirements to environmental results of the enterprise performance and non-compliance with these requirements.

*it is worked out by the authors

Table 4

Comprehensive approach to the formation of strategic measures based upon the data of SWOT-analysis matrix*

		<i>External environment</i>	
		<i>Opportunities (chances)</i>	<i>Threats</i>
		2	3
1			
<i>Internal environment</i>	<i>Strengths</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Formation of an effective accounting system for providing timely information of high quality to the managerial staff; 2. Arrangement of a timely diagnosis of financial and economic state of the enterprise activity and assessment of its competitiveness level; 3. Market analysis aimed to engage the market niches, which are of no interest for large and medium-sized business enterprises. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Development of information security measures and protection of internal information; 2. Assessment of the enterprise competitive advantages as a whole (of products); 3. Search of the ways to reduce the self-cost without lowering the quality level of products (services); 4. Conduction of timely assessment of the enterprise bankruptcy probability in the short and long term.
	<i>Weaknesses</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gaining access to external financing sources in order to expand activities and to enter new markets of products (increasing the number of clients or customers); 2. Systematic and timely analysis of the enterprise financial state, so that to improve the level of liquidity and financial stability of the enterprise for reducing the level of activity dependency on the economic situation in the country. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Forming a circle of regular customers (clients) and suppliers by means of close communication and personal relationships 2. Conclusion of long-term contracts with customers and suppliers in order to get confidence in the sales of finished products and to fix stable prices on raw materials and finished goods in the current term.

* it is worked out by the authors

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Notes:

- *S and O field requires strategies for support and development of the enterprise strengths towards the implementation of external environmental chances;*
- *S and T field foresees the strategy of using strengths of the enterprise in order to mitigate (eliminate) threats;*
- *W and O field represents elaboration of strategies to overcome weaknesses of the enterprise at the expense of its opportunities provided by the external environment;*
- *W and T field is sometimes called as 'crisis field', since it combines threats of the environment together with weaknesses of the enterprise.*

The basis of proposed algorithm of strategy development (Figure 1) is the scenario approach to strategic planning, allowing consideration of performance risks and including elaboration of several alternative development scenarios with different consequences and the same probability of their occurrence. Strategy development should be carried out in view of all possible development scenarios (both optimistic and pessimistic) and their alternative consequences. The strategy must be effective under any scenario and the strategic consequences should be favorable independently of the scenario. Application of scenario approach in forming the enterprise development strategy ensures creation of an integrated strategy that is universal by any development alternatives, and the implementation of which will lead to achieving the target goals and improving the enterprise activity efficiency. After determining strategic directions of development and drafting the strategy project, it is important to check the availability of all resources needed for the implementation of strategic measures (financial, technical and technological, labor, material and other resources), since their absence at any stage of the strategy implementation can result in the impossibility of realizing further plans. In case of deficiency of a certain resource type, it is advisable to reconsider strategic directions and objectives and add some adjustments into the strategy, thus making it less expensive.

After the introduction of measures according to the strategy project, it is important to estimate results of the strategy implementation and analyze deviations from the strategic guidelines. When the strategic purpose has not been achieved, the results of measures applied do not correspond the targeted ones and there are deviations from the strategic guidelines, the implemented development strategy can be assumed as ineffective. In this regard, it is necessary to carry out the strategy correction, taking into account deviations, and work out its alternative variant.

Advantages of the proposed algorithm of formation and implementation of the enterprise development strategy are:

- scenario approach in strategy forming enables elaboration of the strategy with several (equally possible in the future) scenarios;
- the algorithm foresees assessment of the implemented strategy efficiency and the possibility of making adjustments in order to eliminate revealed deviations from strategic guidelines.

Thus, the given algorithm of formation and implementation of the enterprise development strategy, based upon the scenario approach in strategic planning, taking into account economic, environmental and social factors, allows to consider risks of the enterprise activity and provides the opportunity of working out several alternative development scenarios with different consequences and the same probability of their occurrence.

Conclusions and perspectives for further research. Strategic management of the enterprise activity involves determination of its place in the economic environment and the vector of its future development. Formation and implementation of the enterprise development strategy is a stage process, which includes the comprehensive analysis of external and internal environments (taking into account economic, environmental and social aspects of activity), as well as elaborating the strategy with defined purpose and the system of strategic guidelines of development, realization of strategic measures, monitoring and evaluation of the implemented strategy results. Application of the scenario approach in forming the enterprise development strategy ensures consideration of alternative development scenarios and elaboration of the strategy, which can be effective by any scenario.

The perspective for further researches in the following field is to define the priority of economic, environmental and social factors, affecting the enterprise activity, through working out the system of their

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

evaluation by selected criteria, in order to consider the most important ones in the process of forming the strategy of sustainable development for business entities.

Література

1. Шершньова, З. Є. Стратегічне управління / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
2. Садовська, Ю. О. Порівняльний аналіз матричних методів формування маркетингових стратегій / Ю. О. Садовська, Ю. М. Мельник // Економічні проблеми сталого розвитку : тези доп. наук.-техн. конф. викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту, присвяченої Дню науки в Україні та 60-річчю Сумського державного університету, 21-25 квітн. 2008 р. – Суми : СумДУ, 2008. – Т. 3. – С. 41–42.
3. Берданова, О. В. Стратегічне планування на підприємстві / О. В. Берданова, В. М. Вакулєнко, В. В. Тертичка. – Л. : ЗУКЦ, 2008 – 139 с.
4. Mintzberg, H. The Rise and Fall of Strategic Planning. – FT Prentice Hall? 1994.- 416 с.
5. Evans Joe. Today's definition of strategic planning [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.evancarmichael.com/library/joe-evans/Todays-Definition-of-Strategic-Planning.html>
6. Небава, М. І. Менеджмент організацій і адміністрування / М. І. Небава, О. Г. Ратушняк. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 105 с.
7. Виханский, О. С. Стратегическое управление/ О. С. Виханский. – М. : Гардарика, 1998. – 296 с.
8. Thompson, A. A. Strategic Management : Concept and Cases. – 3rd edition / Thompson A. A., Strickland A. J. – Plano : Business Publications inc., 1984. – 1034 p.
9. Higgins James M. Strategic Management Concepts/ Higgins James M., Vincze Julian W. - Orlando: The Dryden Press, 1993. – 488 p.
10. David, F. R. Strategic management: concepts (12th ed.) / F. R. David. - Upper Saddle River, N. J.: Pearson / Prentice Hall, 2009. – 336 p.
11. Нехай, В. А. Податкові ризики: зміст та методи зниження / В. А. Нехай, К. В. Гнедіна // Науковий вісник Полісся. – 2015. – № 2 (2). – С. 132–138.
12. Гоголь, Т. А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : монографія/ Т. А. Гоголь. – Чернівці : Видавець Лозовий В. М., 2014. – 384 с.

References

1. Shershniova, Z. Ye, Oborska, S. V. (1999). Strategichne upravlinnia [Strategic management] Kyiv : KNEU, p. 384 [in Ukrainian].
2. Sadovska, Yu. O., Melnyk, Yu. M. (2008). Porivnialnyi analiz matrychnykh metodiv formuvannia marketyngovykh strategiiv [Comparative analysis of matrix methods of forming marketing strategies]. Ekonomichni problemy stalogo rozvytku [Economic problems of sustainable development]: theses at scientific-technical conference of lecturers, employees, students and post-graduate students of the Faculty of Economics and Management, dedicated to the Day of Science in Ukraine and the 60th anniversary of Sumy State University, 21-25 April – Sumy : SumDU, V. 3, P. 41–42. [in Ukrainian].
3. Berdanova, O. V., Vakulenko, V. M., Tertychka, V. V. (2008). Strategichne planuvannia na pidpriemstvi [Strategic planning at the enterprise] Lviv : ZUKTS, p. 139 [in Ukrainian].
4. Mintzberg, H. (1994). The Rise and Fall of Strategic Planning. FT Prentice Hall?, p. 416 [in English].
5. Evans, Joe. Today's definition of strategic planning, available at: <http://www.evancarmichael.com/library/joe-evans/Todays-Definition-of-Strategic-Planning.html> (access date June 30, 2016) [in English].
6. Nebava, M. I., Ratushniak, O. G. (2012). Menedzment organizatsiy i administruvannia [Organizational Management and Administration]. Vinnytsia : VNTU, p.105 p. [in Ukrainian].
7. Vihanskiy, O. S. (1998). Strategicheskoe upravlenie [Strategic Management]. Moscow : Gardarika, p. 296 P. [in Russian].
8. Thompson, A. A., Strickland A. J. (1984). Strategic Management: Concept and Cases. 3rd edition, Plano : Business Publications Inc., p. 1034 [in English].
9. Higgins, James M., Vince Julian W. (1993). Strategic Management Concepts. Orlando: The Dryden Press., P. 488 p. [in English].
10. David, F. R. Strategic management: concepts (12th ed.) / David F.R. - Upper Saddle River, N. J.: Pearson / Prentice Hall, 2009. – 336 p. [in English]
11. Nekhai, V. A., Hnedina, K. V. (2015). Podatkovi ryzyky: zmist ta metody znyzhennia [Tax risks: content and methods of reducing]. Scientific Bulletin of Polissia. 2 (2). P. 132–138. [in Ukrainian].
12. Gogol, T. A. (2014). Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia pidpriemstv malogo biznesu : monografiia [Accounting and analytical support for management of small business enterprises : monograph]. Chernihiv : Published by Lozoviy V. M., p. 384 [in Ukrainian].

Received for publication 30.06.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Gogol, T. A. Strategic management of enterprise activity in the context of sustainable development concept / T. A. Gogol, K. V. Hnedina // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 181-189.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

UDC 658.018

O. I. Gonchar, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor**ANAGEMENT POTENTIAL OF THE COMPANY WITH REGARD FLOCK BUSINESS LIFE**

Abstract. *The existing approaches concerning enterprise potential structuring were summarized, and their advantages and disadvantages were identified. Basic structure of building elements as a set of interrelated and interacting elements was grouped. A conclusion is made that*

It is concluded that the construction of hierarchical structure of the enterprise potential model is possible provided the availability of certain functional relationships between components.

The attention is focused on the production and functional relationships between the elements of economic potential, which are formed at each enterprise individually, depending on the characteristics of activity and industry sector.

Considering the impossibility of identifying the production and resource potential levels (since not all the available resources of the enterprise involved in the activity) and, given the principle of capacity building emergence (which causes an increase in the result of the integration of resources compared to the amount of their effectiveness) reasonable approach to its elements identification is substantiated. It is pointed out that the structure of the capacity should be investigated not in three, but in four levels and taking into account the characteristics of the formation of the enterprise potential in current market conditions. At the same time, resource, industrial, economic and institutional levels are justified.

According to the results of the analysis it is proved that the enterprise potential under current conditions is an important and dynamic characteristic of an enterprise as a whole. It reflects the state of the enterprise with respect to the requirements of the external and internal environment and opportunities on the basis of the density of its communication elements determined the value of the enterprise market opportunities. Effective use and capacity building on the one hand, solves the question of satisfying consumer needs, maintenance of stable position on the market and obtaining stable economic benefits and development of internal enterprise capabilities, on the other hand.

The necessity of taking into account the business stages in justifying decisions on enterprise potential management is substantiated.

Keywords: *enterprise potential structure; elements; administrative decisions; improvement; development.*

O. I. Гончар, д. е. н., доцент**УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ВРАХУВАННЯМ ЖИТТЄВИХ СТАДІЙ БІЗНЕСУ**

Анотація. *Узагальнено існуючі підходи щодо структуризації потенціалу підприємства. Вказано на неточності та недоліки. Згрупована базова структура елементів потенціалу, як комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів. Зроблено висновок про те, що побудова ієрархічної моделі структури економічного потенціалу суб'єкта господарювання можлива за умов наявності визначених функціональних взаємозв'язків між складовими.*

Акцентовано увагу на виробничо-функціональних зв'язках між елементами економічного потенціалу, які формуються на кожному підприємстві індивідуально залежно від особливостей діяльності та галузевої приналежності.

Зважаючи на неможливість ототожнення виробничого і ресурсного рівнів потенціалу (оскільки не усі доступні підприємству ресурси залучаються у діяльність) та, враховуючи принцип емерджентності формування потенціалу (який обумовлює збільшення результату від інтеграційного використання ресурсів порівняно із сумою їх результативності) обґрунтовано підхід до ідентифікації його елементів. Вказано на необхідність досліджувати структуру потенціалу не на трьох, а на чотирьох рівнях та із врахуванням особливостей формуван-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

ня потенціалу підприємства у сучасних ринкових умовах. При цьому, обґрунтовуються рівні: ресурсний, виробничий, господарський та інституціональний.

За результатами проведеного аналізу доведено, що потенціал підприємства у сучасних умовах є важливою і динамічною характеристикою підприємства в цілому. Він відображає стан підприємства відносно вимог зовнішнього та можливостей внутрішнього середовища і на основі щільності зв'язку його елементів визначається величина ринкових можливостей суб'єкта господарювання. Ефективне використання і нарощення потенціалу вирішує, з однієї сторони, питання задоволення споживчих потреб, утримання стійких позицій на ринку і одержання стабільних економічних вигод та розвиток внутрішніх здатностей підприємства, з іншої сторони.

Доведено необхідність врахування життєвих стадій бізнесу при обґрунтуванні рішень щодо управління потенціалом підприємств.

Ключові слова: потенціал підприємства; структура; елементи; управлінські рішення; удосконалення; розвиток.

О. И. Гончар, д. э. н., доцент

УПРАВЛЕНИЕ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ С УЧЕТОМ ЖИЗНЕННЫХ СТАДИЙ БИЗНЕСА

Аннотация. Обобщены существующие подходы к структуризации потенциала предприятия. Указано на неточности и недостатки. Представлена базовая структура элементов потенциала, как комплекс взаимосвязанных и взаимодействующих элементов. Сделан вывод о том, что построение иерархической модели структуры экономического потенциала субъекта хозяйствования возможно при условии наличия определенных функциональных взаимосвязей между составляющими.

Акцентируется внимание на производственно-функциональных связях между элементами экономического потенциала, которые формируются на каждом предприятии индивидуально в зависимости от особенностей деятельности и отраслевой принадлежности.

Ввиду невозможности отождествления производственного и ресурсного уровней потенциала (поскольку не все доступные предприятию ресурсы привлекаются в деятельность) и, учитывая принцип эмерджентности формирования потенциала (который обуславливает увеличение результата от интеграционного использования ресурсов по сравнению с суммой их результативности) обоснован подход к идентификации его элементов. Указано на необходимость исследовать структуру потенциала не на трех, а на четырех уровнях. При этом, необходимо учитывать особенности формирования потенциала предприятия в современных рыночных условиях. Обоснованы уровни формирования потенциала: ресурсный, производственный, хозяйственный и институциональный.

По результатам проведенного анализа доказано, что потенциал предприятия в современных условиях является важной и динамичной характеристикой предприятия в целом. Он отражает состояние предприятия относительно требований внешней и возможностей внутренней среды. На основе сбалансированности и оптимальности связей его элементов, определяется величина рыночных возможностей предприятия. Эффективное использование и наращивание потенциала решает, с одной стороны, вопрос удовлетворения потребительских нужд, сохранение устойчивых позиций на рынке и получение стабильных экономических выгод, с другой стороны.

Доказана необходимость учета жизненных стадий бизнеса при обосновании решений по управлению потенциалом предприятий.

Ключевые слова: потенциал предприятия; структура; элементы; управленческие решения; совершенствование; развитие.

Relevance of the research topic. Current integration, internationalization processes and, consequently, increased competition, form a threat to business. For this reason, attention should be paid to

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

the study of uncertainties and emerging new risks and threats. In this context, particular attention should be paid to the study of economic potential of industrial enterprises management issues.

Target setting. Under current conditions domestic enterprises management are not always able to quickly and adequately consider the dynamic environmental conditions. This problem is caused by the imperfection of management tools as businesses in general, and their potential. On the other hand, an important issue that needs to be addressed is the search for forms and methods of business structures management as open complex dynamic systems that are changing over time. Enterprise potential belongs to such systems as well.

Effective enterprise potential management should be based on the principles and methods of system-synergetic approach, to consider the properties of integrity, complexity, consistency and dynamic behaviour of these systems.

Review of recent papers and research. Methodological aspects of enterprise potential management issue was studied by such scientists as: O.M.Anisimova, A. B. Brutman, I. Z. Dolzhanskyi, T. O. Zahorna, I. M. Karapeichyk, N. S. Krasnokutskaya, Ye. V. Lapina, I. M. Riepina, O. S. Fedonina, A. V. Cherep and others.

Despite the existence of different approaches to defining the essence of the enterprise potential and its structuring, the peculiarities of its development management under current conditions of a dynamic external environment require further refinements and developments.

Basic material presentation. The basis for practical actions in modern enterprise capacity management, the rationale for its development prospects are theoretical research in the field of building structuring, identifying its elements and determining the characteristics of their formation. Summarizing the results of modern scholars' scientific research on basis of the enterprise potential structuring, it should be noted that scientists have controversial approaches to its structure defining. Indeed, depending on the industry sector, type of business activity and the specificity of its work the constituents of various entities potential can be modified. However, the basic structure must include a set of elements. The major ones are: information, labour, innovation, investment, financial, organizational and administrative, resource, functional (production) and market potentials [1, p. 36].

However, this approach is descriptive and only outlines the main elements of enterprise potential structure, as each of these types of potentials is also a structured element. For example, it is believed that technological and resource potentials are parts of production potential, or investment potential is part of the financial one, that is, they are components of a lower order due to the fact that they have common characteristics and reflect the overall activity direction of the enterprise [2, p. 48].

Surely the logical connection between the production and the resource or technological potentials do exist, and we believe that the construction of the hierarchical structure of a business entity economic potential model is possible provided the availability of certain functional relationships between the components.

Production and functional links between the elements of the economic potential are generated at each enterprise individually, depending on the characteristics of activity and industry sector [3, p. 184].

To build a potential model adequate to present-day market conditions it is necessary to study the characteristics of its operations and explore the essence and fullness of each of its components.

The most well-known approach to structuring enterprise potential is the one made by Krasnokutskaya N. S. She has suggested a multi-level structural model of enterprise potential formation, which includes production, market and collective potentials [2, p. 29]. Under the proposed approach, the author considers financial resources a material basis for enterprise potential, which is reflected in its balance. Krasnokutskaya N. S. also notes that the value of the total potential is the result of joint efforts for realization of its elements, and which, depending on the interests of the owners may be expressed or potential profits, remaining at the enterprise disposal, or its cost [2, p. 30].

However, this approach can be considered somewhat simplistic. In our opinion, it is impossible to identify the manufacturing and resource potential levels, since not all the available (or affordable) enterprise resources are involved in the enterprise activities or just in productive activities. In addition, the emergence (non-additive) principle of capacity building leads to the deviation (increase) of results from the integration use of resources compared to their effectiveness amount.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Given the above and considering the characteristics of the enterprise potential formation under current market conditions, we think it necessary to carry out the identification of its elements and explore its structure not in three, but four levels, namely: resource; manufacturing; hardware; institutional (Fig. 1).

Thus, the level of enterprise resource potential is determined by the available resources and those that can be borrowed and it also characterizes its ability to pursue opportunities for productive potential development, the performance of the functions, achieving the objectives of maximizing positive result and formation of development prospects.

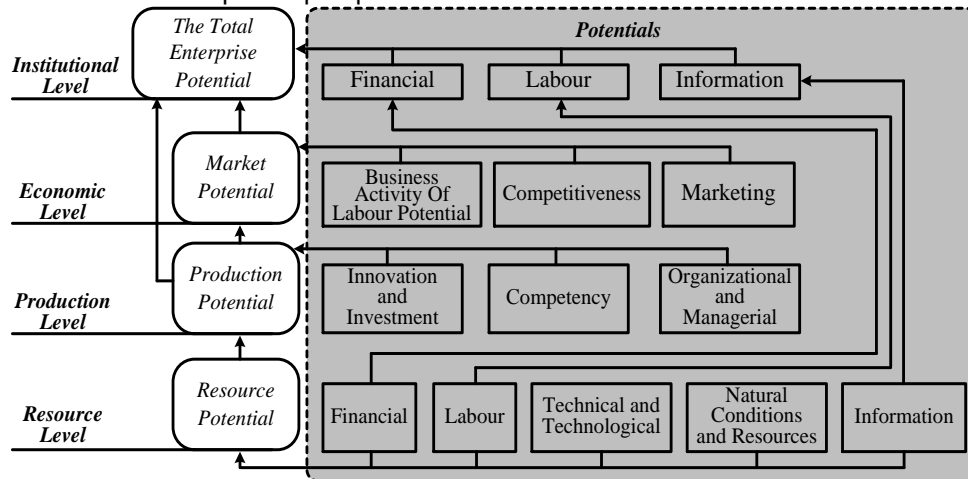

Fig. 1 Hierarchical model of the enterprise potential

Enterprise production potential forms existing enterprise possibility of using means of labour and other resources in order to maximize the volume of output (works, services). In other words, it measures the product amount that can be obtained under conditions of maximum utilization of production factors.

Using the productive capacity to a certain extent depends upon the available resources or, in other words, natural resource potential, and is determined by the natural resources available and / or is at enterprise disposal for implementation of the approved production program.

Natural resource potential is multicomponent. However, the components of nature become natural resources only when society involves them into production process as an object or instrument of labour. In other words, the natural resources availability and their use in the production process form natural conditions and resources potential of the enterprise, affect the results of its work and development prospects.

Thus, the important features of the resource potential are its limitations and exhaustion. These resource potential traits acquire particular relevance under competitive and resource-intensive condition, as a result requires a search for new alternative sources of resourcing. In this regard, a modern production places great emphasis on secondary raw materials as one of the factors to save primary resources. Therefore, under current economic conditions a cycle of the "raw material - production - production - raw materials." is often practiced.

Based on the available resources and approved production program, the enterprise uses a particular technology, which is based on a set of methods, techniques and ways of feedstock processing, natural resources and incoming raw materials, works and services. The enterprise technological potential formation depends upon the type of product that is produced or planned, given its quality and packaging, as well as on the basis of available raw materials and equipment.

The mentioned potential type is closely linked to technical, scientific and technical potentials. Depending on the type of enterprise activity they may be equal with technological potential, and otherwise be on the level of the lowest order, that is to be part of its structure.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

The level of production program performance, the use of available resources and technologies to a large extent depend on organizational structure. Formation of organizational and management potential is carried out on the basis of the strategic goals, objectives, available ways and means of achieving them, the management system, competence and experience of management staff.

Effective organizational and management enterprise potential is expressed in the ability to respond to dynamic changes in external and internal environments and adequately adapt to further strategic objectives. Thus, the internal enterprise infrastructure must meet the criteria of flexibility and mobility, which will ensure proper transmission of management decisions rate. It all depends on the correct construction of the organizational structure, and professional level of management and competence of employees.

The reason for the decline in business activity of domestic enterprises and the emergence of bankruptcy risk is the lack of work for effective monitoring of the results, detection of losses, downtime and the impact of external factors, and enterprise adaptation to the conditions that develop.

Science and best practices prove and confirm that the key to development of entrepreneurship under modern conditions is introduction of innovative systems and technologies. The innovative approach allows restarting economic activity, renewing the relations of production and motivational priorities of employees, ensuring the rationality of technological processes and the use of available resources as well as enhancing the economic efficiency as a whole.

The fierce competition and dynamic external and internal environment require constant improvement, adaptation and creation of something new, which together lead to a new level of business, based on the adoption and use of innovative solutions.

The development of innovative enterprise potential is possible only on the basis of development of all its business units and activities that are being implemented. Therefore, the implementation of innovative projects into practice is closely linked to other forms of enterprise potentials, such as investment, characterized by appeal to raise funds and the ability to cover them. In turn, the latter depends on the financial and its perfection measure.

A key factor in the use of innovative potential level is information provision, which is manifested in the optimal use and speed of information flows passage in the enterprise. Under modern conditions the reaction rate on external information and the ability to use it in a timely manner can not only survive under difficult conditions of uncertainty, but also to strengthen its competitive position in the market.

Accordingly, innovative development allows enterprise to increase its overall potential, its economic assessment (economic potential) and achieve strategic goals by adjusting and improving the current problems. Therefore, the company's ability to innovate is directly influenced by the amount and the level of its economic potential efficiency use.

The actual implementation of innovative projects should be supported by existing financial potential of the enterprise. In addition, the financial potential provides the transformation of resource, manufacturing and market potentials into enterprise activity results.

Most authors of modern scientific publications identify the financial potential with financial resources [4]. However, we believe these concepts are not identical, although they are similar in nature. Financial resources should be considered as part of the financial capacity, ie it is their own and borrowed funds and savings that are involved, and are formed in the course of financial and economic activity. A financial potential should be seen as the ability of available financial resources to repay debt obligations, which arise and generate revenues or other economic advantages in the implementation of statutory activities.

At the same time, it is an important investment potential, which characterizes the economic attractiveness of the enterprise and the ability to attract resources for expanded reproduction of its total potential (economic assessment) as a whole. Investment attractiveness of the enterprise creates a clear financial and property status, structure and composition of financial flows, as well as the level of profitability of operations, together determine the payback period of investments and the income from them. In this regard, the investment potential in scientific publications is often considered as part of the financial one.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

In practice, the use of investment potential is closely linked to the innovation one, since the attraction of investments under current environment requires the introduction of innovative approaches of doing business [5, p. 8].

The final stage of the operating cycle is the realization of finished goods, works and services. The volume and efficiency level in their implementation are determined by enterprise market potential, that is, the ability to overcome competition in order to meet the needs of consumers and the use of potential markets for the planned performance, and vice versa. The enterprise market potential is often referred to as a sales, marketing, marketing in scientific publications and periodicals. However, we consider the implementation of the developed strategy of the enterprise regardless of the type of economic activity involves the study of supply and demand trends at the relevant market, segmenting it according to certain criteria, defining the range of potential customers and their consumer needs, the benefits of rivals and effective marketing policy. Together, they determine the means and resources, capacity and capabilities of the competitive behaviour in the market in order to achieve strategic goals of the enterprise and thereby form its market potential.

Given the market economy nature, which is characterized by uncertain behaviour, formation and use of market potential of domestic enterprises is a prior task and a prerequisite for top-level management in achieving strategic goals and objectives.

Grounded in Fig. 1, hierarchical enterprise potential model is a theoretically generalizing one, since the structure shows the formation of the aggregate potential of the enterprise (its economic assessment) for comprehensive visibility. That is, a formation of a hierarchical structure of the enterprise potential enables evaluating the actual state of affairs at the enterprise, identifying the main action priorities and optimizing the current process of its development strategy implementation for the future.

Considering the nature and features of construction the above types of enterprise potentials, we believe that there is a close relationship and interdependence between them, since the formation, use and stockpiling of each is closely connected with processes of other types of potentials. Thus, the use of enterprise productive potential depends on the use of network marketing, that is, the market potential and vice versa. Also, the production potential is expressed directly in the level of formation and use of technological, resources and institutional enterprise potentials, etc. A financial and information potentials have an undeniable impact on the level of total use since the availability of funding resources, information on the possibility of their involvement play an important role in financing completeness, implementation of production tasks and ensuring development.

Thus, an economic potential is a basis of enterprise functioning, a means to achieve its goals, and a source of its development. Despite this conclusion, it is necessary to distinguish the following features that are peculiar to enterprise:

- it is a dynamic multi-component system and is manifested only as a result of its implementation;
- its use should be accompanied by the accumulation of qualities and properties;
- a potential realization process should be effective and continuous.

So, the importance of each potential type is rather clear. Therefore, we believe, for the enterprise management it is necessary to maintain the proportionality of formation and building of each potential type, since a low level of development and use of one or unequal growth of some of them affects the functioning of the others. This leads to an imbalance of enterprise potential structure and decreases effectiveness of its use to achieve the strategic goals and objectives.

Thus, the potential building process is directly related to the areas of implementation of enterprise strategy, providing for the establishment and organization of the totality of resources and opportunities so that the result of their interaction was a success factor in the implementation of the enterprise economic activity.

Thereby, the enterprise potential as a complex and multi-faceted substance is modified during the period from creation to the moment of liquidation of the enterprise, changing its value, volume, structure, components and relationships between them. So, should a certain dependence of the enterprise potential from the life stages of activity that is shown in Fig. 2 should be taken into account.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

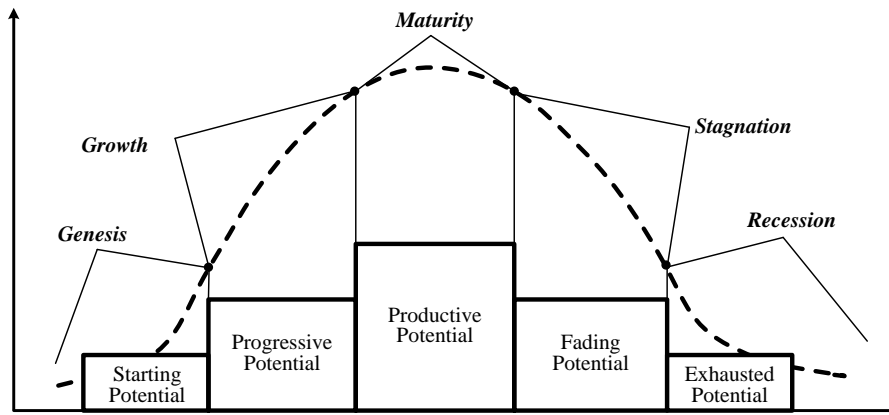

Fig. 2. Dependence of the enterprise potential from business life cycle stages.

Conclusion. Thus, the value of the existing enterprise potential is directly related to business development.

On business life cycle stage of "genesis" and "growth" potential value is characterized by an increase in the number of available resources and enterprise opportunities to enhance and improve the ability to perform complex production functions, to overcome market entry barriers, threats and withstand pressure of the existing competition. In this case, the relationship between potential components enhances and improves, their interaction productivity increases, and emergence is growing on the basis of synergy, the best overall economic results are achieved. The life cycle stages of "recession" and "stagnation" of enterprise activity has the opposite situation, which is characterized by low utilization level and as a whole of the existing potential, reduction of existing action possibilities and is accompanied by other negative trends. That is why, in our opinion, it is important to assess a balance level of the enterprise activity at different stages of enterprise life cycle and take into account the peculiarity of the results in the evaluation process.

Литература

1. Гончар, О. І. Актуалізація управління потенціалом підприємства за умов євроінтеграції : монографія / О. І. Гончар. – Хмельницький : ХНУ, 2015. – 333 с.
2. Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / Н. С. Краснокутська. – Х. : ХДУХТ, 2004. – 287 с.
3. Верховская, О. Р. Динамические способности фирмы: что необходимо, чтобы они были способностями / О. Р. Верховская // Вестн. С.-Петерб. университета. Сер. 8, Экономика. – 2006. – № 4. – С. 183–185.
4. Репіна, І. М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління / І. М. Репіна // Вісн. Укр. акад. держ. управ. при Президенті України. – 1998. – № 2. – С. 262–271.
5. Войнаренко, М. П. Управління ризиками в інноваційній діяльності / М. П. Войнаренко, О. І. Гончар, Тадеуш Троціковскі // Вісн. Хмельниц. нац. університету. Економічні науки. – 2014. – № 4, Т. 3. – С. 7–11.

References

1. Gonchar, O. I. (2015). Aktualizatsiia upravlinnia potentsialom pidpriemstva za umov yevrointehratsii [Actualization of the enterprise management capabilities in terms of European integration]. Khmelnytskyi : XNU, p. 333 [in Ukrainian].
2. Krasnokutskaya, N. S. (2004). Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [Enterprise potential: formation and evaluation]. Khmelnytskyi : XDUXT, p. 287 [in Ukrainian].
3. Verkhovskaya, O. R. Dinamicheskie sposobnosti firmy: chto neobkhodimo, chtoby oni byli sposobnostiami [The dynamic capacity of the company: what makes them capacities]. Vestn. S.-Peterb. universiteta. Ser. 8, Ekonomika, № 4, p. 183–185 [in Russian].
4. Rypina, I. M. (1998). Pidpriemnytskyi potentsial: metodolohiia otsinky ta upravlinnia [Entrepreneurial capacity assessment methodology and management]. Visn. Ukr. akad. derzh. uprav. pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, № 2. – S. 262–271 [in Ukrainian].
5. Voinarenko, M. P., Gonchar, O. I., (2014). Upravlinnia ryzykamy v innovatsiinii diialnosti [Risk management in innovative activity]. Visn. Khmelnyts. nats. universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Khmelnytsky National University. Economics № 4, p. 7–11 [in Ukrainian].

Надійшла 19.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Gonchar, O. I. Anagement potential of the company with regard flock business life / O. I. Gonchar // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 190-196.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК [338.3:005]:004

О. І. Волот, к. е. н., доцент

МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ІКТ-ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Анотація. Запропоновано методичне підґрунтя щодо побудови та використання моделі взаємодії ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами, спрямованої на підвищення обґрунтованості управлінських рішень та ефективності діяльності підприємства.

Ключові слова: модель; інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ); управлінські рішення; ІКТ-процеси.

Е. И. Волот, к. э. н., доцент

МОДЕЛЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ИКТ-ПРОЦЕССОВ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. Предложены методические основы по формированию и использованию модели взаимодействия ИКТ-процессов в системе управления промышленными предприятиями, направленной на повышение обоснованности управленческих решений и эффективности деятельности предприятия.

Ключевые слова: модель; информационно-коммуникационные технологии (ИКТ); управленческие решения; ИКТ-процессы.

O. I. Volot, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**MODEL OF INTERACTION ICT-PROCESSES IN THE MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES**

Abstract. Has been proposed a methodological framework to build and use models of interaction processes of ICT in the management of industry enterprises, aimed at improving the validity of administrative decisions and the effectiveness of the company.

Keywords: model; information and communication technologies (ICT); management solutions; ICT-processes.

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап трансформаційних процесів в Україні потребує дослідження розвитку системи управління підприємствами, особливу роль у якому відіграють новітні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), під впливом яких відбуваються докорінні зміни в системі управління підприємством, автоматизуються процеси прийняття рішень, забезпечується організація їх виконання. Особливої уваги заслуговує інформаційне забезпечення промислових підприємств через їх ключову роль у вирішенні глобальних проблем сучасності, що обумовлює актуальність та доцільність теми дослідження.

Постановка проблеми. Пошук нових методів та моделей ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами, які орієнтовані на поліпшення бізнес-середовища, організаційної структури та інструментів менеджменту на основі максимального використання можливостей сучасних інформаційних технологій є одним з першочергових завдань для багатьох промислових підприємств на даному етапі розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про вагомий внесок у теоретичні та практичні дослідження проблем впровадження ІКТ та інформаційного забезпечення підприємств свідчать наукові розробки таких вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Бланк І. А., Бутко М. П., Твердохліб М.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Г., Сорока П. М. та ін. Питанням теорії інформаційного моделювання присвячені роботи таких авторів як: Венікова А., Година В. В., Кулицького С. П., Советова Б. Я. та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, незважаючи на значний доробок вчених, існує ряд неузгоджених та невирішених питань щодо моделювання та пошуку нових рішень, які можливо і необхідно реалізувати для підвищення ефективності бізнесової діяльності промислового підприємства з використанням можливостей сучасних ІКТ. Вищезазначені питання потребують подальших досліджень та методологічних розробок.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування загальних методологічних підходів щодо формування моделі взаємодії ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами.

Виклад основного матеріалу. Розвиток будь-якого підприємства неможливий без вироблення стратегічних напрямів діяльності, які ґрунтуються на нововведеннях і мають інноваційний характер. Стратегія розвитку підприємства включає використання інформаційних технологій у сфері організації управління, що дає змогу визначити мету діяльності та оцінити стратегічні переваги.

Для досягнення стратегічних цілей підприємству необхідно побудувати таку гнучку систему управління ІКТ, що адаптується і самовдосконалюється та побудована відповідно до наступних принципів [1]: концентрація зусиль і уваги на стратегічній меті підприємства; організація постійного процесу удосконалення управління, що орієнтується на усунення системних обмежень; подолання емоційного опору персоналу щодо впровадження нових ІКТ та змін, що відбуваються; запобігання дії інерції, що є руйнівною в системі управління ІКТ; максимально широке залучення персоналу в процес постійного поліпшення; перехід від традиційних управлінських технологій до нових ІКТ, які інтенсивно розвиваються.

Запропонована автором модель управління ІКТ ґрунтується на процесному підході, який визначає управлінську діяльність як сукупність функціонально обумовлених (що впливають один з іншого) елементів, базується на Теорії обмежень (Theory of Constraints, TOC) [2] та концепції безперервного поліпшення і включає в себе такі процеси:

- що змінювати (виявлення ключових проблем, що стримують ефективність системи в цілому);
- на що змінювати (конструювання простого і практичного рішення щодо усунення або максимального використання виявлених системних обмежень);
- як здійснити процес змінювання (знаходження оптимального ІКТ-рішення).

Для побудови такої системи треба чітко виділити, структурувати й оцінити процеси управління ІКТ. Крім того, необхідно описати модель функціонування системи, що визначає процедури і порядок взаємодії персоналу, що задіяний у сфері ІКТ та ІКТ-процесів між собою.

Автором пропонується структурувати основні взаємопов'язані процеси управління ІКТ наступним чином (рис. 1):

1) діагностика внутрішнього середовища на підприємстві: аналіз бізнес-процесів і системи управління промисловим підприємством, можливість їх модернізації та удосконалення засобами ІКТ;

2) моніторинг зовнішнього ІКТ-середовища: аналіз ІКТ-ринку (технічних засобів, програмного забезпечення, підприємств, що працюють у промисловості, тощо), розвиток інформаційного забезпечення та можливість застосування його складових в діяльність підприємства;

3) управління ІКТ-ресурсами: контроль і планування ресурсів, що задіяні у сфері ІКТ, оцінка ефективності інвестицій в ІКТ, бюджетне забезпечення системи ІКТ і т.д. з метою вибору оптимальних для використання в теперішній час та на перспективу інформаційних технологій та отримання максимального ефекту від їх застосування на підприємстві;

4) управління ІКТ-проектами: планування, контроль та організація впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що являються оптимальними для застосування на підприємстві.

Певно, що перший процес «діагностики внутрішнього середовища» дозволяє отримати відповідь на перше питання «що потрібно змінювати». Другий і третій направлені на знаходження

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

відповіді на питання «на що змінювати»: пошук оптимального ІКТ-рішення, що дозволяє усунути виявлені обмеження. Четвертий процес «управління ІКТ-проектами» описує, як реалізувати етап безперервних удосконалень, «як добитися змін». Модель взаємодії ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами представлена на рисунку 1.

Рис. 1. Модель взаємодії ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами

Очевидно, що перелік завдань, які потрібно вирішити і наявні варіанти рішень цих завдань можуть в різній мірі впливати на удосконалення діяльності підприємства і підвищення його ефективності. Тому дуже важливим завданням є розстановка пріоритетів, оцінка віддачі від інвестицій в ІКТ. До того ж необхідно виявити технології адекватні фінансовим можливостям підприємства. Для вирішення цих завдань організовується процес управління ІКТ-ресурсами. В ході цього процесу аналізуються наявні в компанії ресурси, а також залучаються (що вимагають залучення) ресурси на предмет доцільності та ефективності їх використання в сфері ІКТ. При цьому в сукупності перераховані процеси діагностики внутрішнього середовища, моніторингу зовнішнього середовища і управління ІКТ-ресурсами, шляхом інтерференції (суміщення) їх результатів дозволяють знайти оптимальні для впровадження на даному підприємстві ІКТ-рішення, породжуючи четвертий результуючий процес - процес управління ІКТ-проектами. Кожен ІКТ-процес - це безперервна діяльність з пошуку нових рішень, які можливо і необхідно реалізувати для підвищення ефективності бізнесової діяльності підприємства.

Отже, процеси мають циклічний порядок (сукупність певного набору дій, що повторюються у часі) та відображаються у вигляді спіралі. Це символізує позитивний розвиток ІКТ-інфраструктури підприємства, в результаті чого кожен процес охоплює все ширші області середовища, в якому він функціонує в динаміці: нові сфери застосування ІКТ, нові програмні та інформаційні рішення тощо.

Висновки. Запропонована модель взаємодії ІКТ- процесів в системі управління промисловими підприємствами на основі максимального використання можливостей сучасних інформаційних технологій спричинить реконструкцію бізнес-процесів, оптимізацію організаційної структури, удосконалення системи управління підприємствами і, відповідно, підвищення конкурентоспроможності та ефективності бізнесу підприємства.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Література

1. Волот, О. І. Моделювання інформаційного забезпечення процесу управління промисловими підприємствами з використанням сучасних інформаційних технологій / О. І. Волот // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – Чернівці : ЧДТУ, 2013. – № 2 (66). - С. 125–129.
2. Richard Moore, Ph.D. and Lisa Scheinkopf, "Theory of Constraints and Lean Manufacturing: Friends or Foes?", Chesapeake Consulting, Inc., 1998.
3. Бутко, М. П. Моделювання інформаційного забезпечення в процесі прийняття управлінського рішення / М. П. Бутко, О. І. Волот // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – Вип. 10. – С. 3–7.
4. Петренко, С. М. Моделювання як основа забезпечення інформаційних потреб управління / С. М. Петренко // Наукові праці КНТУ : Економічні науки : зб. наук. пр. – Кіровоград : КНТУ, 2005. – Вип. 7. Ч. 1. – С. 222–230.

References

1. Volot, O. I. (2013). Modeluvannya informatsiynoho zabezpechennia protsesu upravlinnia promyslovymy pidpriemstvamy z vykorystanniam suchasnykh informatsiynykh tehnolohii [Modeling of information support of industrial enterprises management processes using modern information technologies]. Chernigiv : Journal of Chernihiv State Technological University, 2 (66), p. 125–129 [in Ukrainian].
2. Moore, Richard, & Scheinkopf, Lisa (1998). Theory of Constraints and Lean Manufacturing: Friends or Foes? Chesapeake Consulting, Inc. (in USA) [in English].
3. Butko, M. P., Volot, O. I. (2011). Modeluvannya informatsiynoho zabezpechennia v protsesi pryiniattia upravlinskoho rishennia [Modeling information support in making management decisions]. Kyiv: Science Research Economic Institute, 10, 3–7 [in Ukrainian].
4. Petrenko, S. M. (2005). Modeluvannya yak osnova zabezpechennia informatsiynykh potreb upravlinna [Simulation as a basis of providing for management information needs]. Kyrovograd : Kyrovograd National Technical University, 7 (part 1), p. 222–230 [in Ukrainian].

Надійшла 19.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Волот, О. І. Модель взаємодії ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами / О. І. Волот // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 197–200.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

UDC 65.01

O. I. Zaitseva, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
V. O. Betina, Postgraduate

ON EVOLUTION OF THE STRATEGIC ENTERPRISE ADAPTATION CONCEPT

Abstract. *The paper concerns the evolution of the strategic enterprise adaptation concept using an interdisciplinary methodology. The prerequisites of it are defined and the feasibility of the concept in the practice of modern enterprises management is scientifically substantiated in the article.*

Keywords: *strategic enterprise adaptation management; interdisciplinary methodology.*

О. І. Зайцева, к. е. н., доцент,
В. О. Бетіна, аспірант

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНОЮ АДАПТАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. *В статті досліджено еволюцію концепції управління стратегічною адаптацією підприємства з використанням міждисциплінарної методології, визначено передумови і науково обґрунтовано доцільність впровадження концепції в практику господарювання сучасних підприємств.*

Ключові слова: *управління стратегічною адаптацією підприємства; міждисциплінарна методологія.*

Е. И. Зайцева, к. э. н., доцент,
В. О. Бетина, аспирант

ЭВОЛЮЦИЯ КОНЦЕПЦИИ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. *В статье исследована эволюция концепции управления стратегической адаптацией предприятия с использованием междисциплинарной методологии, определены предпосылки и научно обоснована целесообразность внедрения концепции в практику хозяйствования современных предприятий.*

Ключевые слова: *управление стратегической адаптацией предприятия; междисциплинарная методология.*

Relevance of the research topic. The uniqueness of the complex socio-economic systems management issues in the transformation period is linked to the need to study and use of strategic adaptation of the enterprise management concepts, epistemological status of which is still in its infancy. Taking this into account, and given the lack of experience of business leaders in the field of pro-active management is the evaluation of practical importance of this concept is necessary in the context of the formation of scientific research and practical recommendations for the implementation of flexible adaptive management systems that enables enterprises to adapt effectively in an uncertain unstable environment.

Problem statement. The objective of the paper is to study the evolution of the strategic enterprise adaptation management concept, using an interdisciplinary methodology and the scientific rationale for applying this knowledge in the practice of modern enterprise management.

Review of recent papers and research. Enterprises adaptation management issues under conditions of social and economic institutions transformation have been the subject of numerous scientific studies and discussions in Ukraine and abroad. A considerable contribution to the development of theoretical and methodological aspects of the research area was made by such famous scientists as Dudchak, V. V. Pastukhova, O. A., Kaihorodtsev, A. A., Kozachenko, H. V., Lastaiev, T. T., Myloslavo-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

va, I. A., Khanaliiev, H. I., Chizhenkova, Ye. V., Yachmenova, V. M. [2-13]. Still, paying tribute to the theoretical and practical value of the previous scientific achievements, it is important to define the need for systematic interdisciplinary study of adaptive management evolution from the standpoint of strategic management.

Basic material presentation. The concept of "adaptation" was introduced into scientific discourse by biologists to describe different ways living organisms adapt to changing environmental conditions. Subsequently the concept has been applied in psychology and sociology in the context of socio-psychological adaptation to describe the individual's adaptation to the rules and interests of social groups. The ethnic adaptation as a process of human adaptation, or group of people to the new ethnic environment with the aim of co-existence and interaction was identified as a type of social and psychological adaptation. Thus, the biological concept of "adaptation" in the social sciences has been introduced by organic school representatives, who attempted to prove the adjacency of social and biological phenomena and noted that the process of adaptation is closely linked with the process of socialization, that is, the person entering the society and his/her involving into social networks. Later on, the concept of "adaptation" was quickly borrowed by representatives of other sciences.

So, in economic and mathematical encyclopaedia "adaptation" is defined as the ability of the system to adapt to the external environment. Law Dictionary defines "adaptation" as the process of adjustment of domestic legal standards with the international obligations of the state. A modern economic dictionary defines "adaptation" as a process of adaptation of economic systems and their individual subjects, workers to the environmental conditions, production, labour, exchange, life that is changing. "Adaptation" from the perspective of cybernetics is a process of accumulation of information in the system, aimed at achieving an optimal state. Today, the concept of "adaptation" is used in a variety of research and is increasingly used to describe the economic, technological, innovative and social systems. This concept is used not only in natural but also in technical and social sciences, which again proves its interdisciplinary nature. And the use of interdisciplinary methodology, firstly, leads to the development of "border" and / or complex areas of science, within which the research means of individual disciplines, are more effective. Secondly, interdisciplinary methodology that has the opposite tendency to differentiation and specialization of science, however, requires a generalization, systematization and coordination of individual research results. The third feature of interdisciplinary methodology is in the fact that it presupposes the transference of research means from one discipline into another, provided the similarity of the studied subject areas.

Thereby, interdisciplinary methodology represents the highest form of integration in modern economic science, through which it is possible to examine the evolution of strategic enterprise adaptation management concept and its further improvement [1].

The majority of economists while defining "adaptation" are agreeing on considering this concept as a process. For instance, Yachmenova, V. M. [2] and Chizhenkova, Ye. V. [3] consider adaptation as a process of business entities adjustment to the new, uncertain environmental conditions, which enhances the efficiency of their operation. At the same time, Chizhenkova, Ye. V., notes that rapid adaptation to an unstable and rapidly changing market environment is the most essential task of every enterprise. Yachmenova, V. M. maintaining that adaptation is not constant and varies in time and space, identifies four adaptation stages of enterprises in Ukraine:

- Adaptation within a market economy (the process of denationalization of enterprises and the establishment of private enterprise);
- Adaptation, focused on the functioning in a competitive environment (reduction / absence of public funding, an independent search for investors)
- Adaptation, focused on doing business on the "new rules of the game" (within the WTO accession, entry into the EU, etc.);
- Adaptation, focused on the globalization challenges of the environment (internationalization of the economy, changes in the priorities of partner countries, greening management informationalization and humanization of society).

Another group of authors, including Myloslavova, I. A. [4] Khanaliiev, H. I. [5] consider adaptation as a mechanism that will allow the system to operate successfully, save / change the direction and

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

pace of development, regardless of external factors, defining the principles of adaptation, complexity, consistency, feasibility, environmental friendliness, social security and efficiency [5]. Dudchak, V. V. also defines adaptation as a mechanism of interaction between economic entities and socio-economic environment where the participants' expectations are coordinated. [6] At the same time, Pastukhova, O. A. [7] understands under the adaptation qualitative characteristics of the economic system, its sub-systems and individual elements that ensure its survival and modification.

O. A., Kaihorodtsev and Lastaiev, T. T. [8] consider adaptation as a process and as a sign of quality - the ability of the system to change the parameters in response to external and internal factors. The authors identify the following modes of adaptation: the parametric adaptation (jet management within the "standard deviation"); "Passive" structural adjustment (the process of "learning" control) "Active" structural adaptation (proactive management based on the prediction of future changes in the external environment).

A proactive approach to dealing with the concept of 'adaptation' is applied by Kozachenko, H. V. [9] as well. He notes that the concept is much broader and more universal, and implies changes in the activity of enterprises in order to ensure economic security. These changes are of strategic nature and are accompanied by changes in the internal systems of the enterprise, as a response to changing circumstances. The evolution of the concept of 'adaptation' using an interdisciplinary methodology is presented in Table 1.

Table 1

The evolution of the concept of 'adaptation' using an interdisciplinary methodology

Scientific Discipline	Author / source	Contribution / definition
1	2	3
Biology, Physiology, Science	Wikipedia [10]	Adaptation (Latin <i>adapto</i> - adjustment) - the process of building tools and functions of living organisms to environmental conditions (in physiology - a short-term adaptation, in biology - a long-term, during life, a form of physical adaptation - acclimatization)
Psychology, Sociology, Organic School	Wikipedia [10]	Socio-psychological adaptation is person's adaptation to the rules and the interests of social groups. It occurs through mechanisms: reflection, empathy, identification. The psychological and social adaptations are in interdependence. A related concept: ethnic adaptation is the process of adaptation of a person or a group of people to the new ethnic environment with the aim of co-existence and interaction
Philosophy, Sociology	Myloslavova, I. A. [4]	Social adaptation is a socialization mechanism, that allows a person (or a group) actively engage in various structural elements of the social environment by standardizing recurring situations, enabling a person (or a group) to operate successfully in a dynamic social environment
Jurisprudence	Legal Dictionary [11]	Adaptation is adjustment of the internal state legal norms that are applied in the new international obligations of the state.
Mathematics, Economics	Encyclopaedic Dictionary of Economics and Mathematics [12]	Adaptation is a system's ability to detect purposeful behaviour that adapts to difficult conditions
Cybernetics	Wikipedia [10]	Adaptation is a process of accumulation of information in the system, aimed at achieving an optimal state
Economics	Dictionary of Modern Economics [13]	Adaptation is a process of adjustment of economic systems and their separate subjects, workers to environmental conditions, production, labour, exchange, life that is constantly changing.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Continuation of Table 1

1	2	3
Economics, Management	Yachmenova, V. M. [2]	Adaptation is a process of adjustment of any system to the new conditions of existence and activities
Economics, Management	Chizhenkova, Ye. V. [3]	Adaptation is a process of adjusting the parameters of economic entities to uncertain environmental conditions, that provides the increasing of long-term operation efficiency.
Economics	Kaihorodtsev, A. A., Lastaiev, T. T. [8]	Adaptation is a process of purposeful alteration of settings, structures and properties of the system in response to external and internal factors to ensure the effective functioning of the system and its elements
Economics, Management	Khanaliiev, H. I. [5]	Adaptation is a mechanism of economic and social adjustment that allows the system to keep (alter) the direction and pace of development regardless of external factors
Economics, Management	Dudchak, V. V. [6]	Adaptation is a mechanism of interaction of a business entity or group of entities with socio-economic environment where the requirements of the participants expectations are coordinated.
Economics	Pastukhova, Ye. A. [7]	Adaptation is a qualitative characteristics of the economic system, its subsystems and individual elements that ensure its survival and modification
Economics, Management	Kozachenko, A. V. [9]	Adaptation of enterprises is a universal concept and presupposes introducing changes to its activities to ensure economic security

Summarizing the approaches of modern scientists to substantive content of the notion of "adaptation of the enterprise", the meanings of this concept are outlined in Table 2 as a process, a mechanism, and as a quality sign.

Table 2

Content filling of the concept "enterprise adaptation"

Meaning	content filling / management goal
Process	purposeful alteration of settings, structures and properties in response to external and internal factors in order to adjust the direction and pace of enterprise development
	enterprise adaptation to the transformation of social and economic institutions, market, customer needs, globalization calls to improve the economic efficiency of enterprises
	development and implementation of actions aimed at changing the internal environment of the enterprise in accordance with external requirements in order to preserve the operation stability
Mechanism	effective functioning in a dynamic socio-economic environment, which enables unlocking full human and entrepreneurial potential, to implement innovative business breakthrough, to make the company viable and effective
	enterprise adaptation to an open market conditions, informatization and humanization of society through the implementation of people-oriented corporate governance and ethical behaviour of the commercial, partnership and social dialogue, preservation and restoration of environment, responsible integration into the international markets and transmission of the state's traditional functions to private enterprises.
Quality sign	the company's ability to identify viable purposeful behaviour in a competitive market and in a timely manner to carry out appropriate changes to correct the activity of the enterprise
	Enterprise's attribute to maintain / change the direction in accordance with the current requirements of the times
	enterprise's flexible reaction to a change in the environment in real time
	the ability to use its full potential in the new operating conditions and to harmonize the company's interests with the strategic priorities of the territory of the business location

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Conclusion. Adaptive enterprise response can be split into two types: passive adaptation when an entity changes its behaviour under the environment requirements, and active adaptation, when an entity changes the internal and external environment of management, so that it's behaviour at present and in the future will be more effective. As the environment alterations can be slow and prolonged, or rapid, but short-lived, or local scale, the company must be able to flexibly react to them. The enterprises adaptation to changes in environmental conditions is characterized by a valence, the degree of which depends on the adaptive capacity. Low valence characterizes the ability of the valence to overcome only limited factor changes. And in accordance with the modern paradigm of enterprise strategic management the enterprise must constantly adapt to external changes, that is, to follow the principle of dynamic balance and preservation in the process of interaction with the environment values of significant indicators in the given constraints, it is a prerequisite for its effective functioning and further development. This can be achieved through the introduction to modern enterprises management practices the strategic adaptation management concept, which is a major business challenge in terms of socio-economic and political crisis in Ukraine, which also has coincided with the general negative processes on a global scale.

References

1. Zaitseva, O. I. (2010). Evoliutsiia kontseptsii samoorhanizatsii ekonomichnykh system [The evolution of economic systems self-organization concept]. *Visnyk Khmelnytskoho Natsionalnoho Universytetu. Ekonomichni nauky. Ekonomichni nauky - The Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences. Vol. 2, pp. 192–194* [in Ukrainian].
2. Yachmenova, V. M., Osmanova, Z. O. (2010). Sutnist poniat «adaptatsiia» i «adaptivnist» [The essence of the concepts of "adaptation" and "adaptability"]. *Visnyk natsionalnoho universytetu «Lvivska Politehnika» – The Bulletin of Lviv Polytechnic National University, № 684, pp. 46–353* [in Ukrainian].
3. Chizhenkova, Ye. V. (2006). Formirovaniie ekonomicheskoho mekhanizma adaptatsii khoziaistvuiushcheho subiekta k rynochnoi srede [Formation of the economic mechanism of adaptation of the economic entity to the market environment]. Extended abstract of candidate's thesis. spets. 08.00.01 «*Ekonomicheskaiia teoriia*» Moscow [in Russian].
4. Miloslavova, I. A. (1974). Poniatiyii i struktura sotsialnoi adaptatsii [The concept and structure of social adaptation]. Extended abstract of candidate's thesis. *Social Philosophy. Lviv* [in Russian].
5. Khanaliiev, H. I. (2006). Razvitiie sistemy upravleniia adaptatsiiei avtomobilnoho transporta v usloviiakh ekonomicheskoi srede [Development of adaptation management of road transport under economic environment conditions]. Extended abstract of candidate's thesis. «*Ekonomika i upravleniie narodnym khokhiaistvom*» – *Economy and national economy management. Stavropol* [in Russian].
6. Dudchak, V. V. (2006). Teoretiko-metodolohicheskie aspekty formirovaniia systemy adaptivnoho upravleniia promyshlennym predpriiatiiem [Theoretical and methodological aspects of formation of industrial enterprise adaptive control system]. Extended abstract of candidate's thesis. «*Ekonomika i upravleniie narodnym khokhiaistvom*» – *Economy and national economy management. Rostov-na-Donu* [in Russian].
7. Pastukhova, Ye. A. Adaptatsiia ekonomicheskoi sistemy k izmeneniiam vneshnei srede. [The adaptation of the economic system to the changes in the environment]. *Mezhdunarodnyi institut A. Bohdanova. Vserossiiskaia Internet-konferentsiia - Bogdanov International Institute. All-Russian Internet Conference. Retrieved from : www.bogdinst.ru* [in Russian].
8. Lastaiev T. T., Kaihorodtsev, A. A. (2006). Mekhanizm ahropromyshlennoi intehratsii [The mechanism of agroindustrial integration]. *Vestnik KASSU. – The Bulletin of KASSU, 4, pp. 10–12* [in Russian].
9. Kozachenko, A. V., Ponomarev, V. P., Liashenko, A. N. (2003). Ekonomicheskaiia bezopasnost predpriatiia: sushchnost i mekhanizm obespecheniia [Economic safety of the enterprise: the nature and mechanism for its ensurance]. *Kyiv : Lybra* [in Russian].
10. Vikipediia zahalnodostupna vilna onlain-entsyklopediia [Wikipedia free online encyclopedia]. Retrieved from : https://uk.wikipedia.org/wiki/#cite_note-1.
11. Sudarieva, A. Ya. (Ed.) (2007). *Velykyi yurydychnyi slovnyk* [Law Dictionary]. Moscow : YNFRA-M [in Ukrainian].
12. Danilov-Danilian, V. Y. (2003). *Ekonomiko-matematicheskii entsiklopedicheskii slovar* [Encyclopedic Dictionary of Economics and Mathematics]. Moscow : Bolshaia Rossiiskaia Entsiklopediia : Izdatelskii dom : INFRA-M [in Russian].
13. Raizberh, B. A., Lozovskii, L. Sh., Starodubtseva, E. B. (2006). *Sovremennii entsiklopedicheskii slovar* [Modern Encyclopedic Dictionary]. Moscow : YNFRA-M [in Russian].

Література

1. Зайцева, О. І. Еволюція концепції самоорганізації економічних систем / О. І. Зайцева // Вісник Хмельницького Національного університету. Економічні науки. – 2010. – Т. 2. – С. 192–194.
2. Ячменьова, В. М. Сутність понять «адаптація» і «адаптивність» / В. М. Ячменьова, З. О. Османова // Вісник національного університету «Львівська Політехніка». – 2010. – № 684. – С. 346–353.
3. Чиженкова, Е. В. Формирование экономического механизма адаптации хозяйствующего субъекта к рыночной среде : автореф. дисс... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 «*Экономическая теория*» / Е. В. Чиженкова. – М., 2006. – 24 с.
4. Милославова, И. А. Понятие и структура социальной адаптации: автореф. Дисс... канд. Фил. Наук: спец. 09.00.00 «*Социальная философия*» / И. А. Милославова. – Л., 1974. – 24 с.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

5. Ханалієв, Г. И. Развитие системы управления адаптацией автомобильного транспорта в условиях экономической среды: автореф. Дисс... канд. Экон. Наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Г. И. Ханалієв. – Ставрополь, 2006. – 21 с.
6. Дудчак, В. В. Теоретико-методологические аспекты формирования системы адаптивного управления промышленным предприятием: автореф. Дисс... док. Экон. Наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В. В. Дудчак. – Ростов-на-Дону, 2006. – 40 с.
7. Пастухова, Е. А. Адаптация экономической системы к изменениям внешней среды. Международный институт А. Богданова. Всероссийская Интернет-конференция [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.bogdinst.ru.
8. Ластаев, Т. Т. Механизм агропромышленной интеграции / Т. Т. Ластаев, А. А. Кайгородцев // Вестник КАССУ. – 2006. – № 4. – С. 10–12.
9. Козаченко, А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
10. Вікіпедія загальнодоступна вільна онлайн-енциклопедія [Електроний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/#cite_note-1
11. Великий юридичний словник. – 3-е вид., доп. I перероб.; під. 206роф. 206роф.. А. Я. Сударева. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 858 с.
12. Экономико-математический энциклопедический словарь / гл. ред. В. И. Данилов-Данильян. – М. : Большая Российская Энциклопедия: Издательский дом : ИНФРА-М, 2003. – 688 с.
13. Райзберг, Б. А. Современный энциклопедический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 564 с.

Надійшла 16.06.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Zaitseva, O. I. On evolution of the strategic enterprise adaptation concept / O. I. Zaitseva, V. O. Betina // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 201-206.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 658.15:338.43

Д. В. Куліш, магістр фінансів

**РОЗВИТОК МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ БЮДЖЕТУВАННЯ
В АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретико-методичних основ процесу розробки системи бюджетування аграрних підприємств України, як одного з механізмів ефективного управління фінансовими ресурсами. Запропоновані авторські розробки щодо етапів процесу бюджетування, структури комплексної системи бюджетування сільськогосподарського підприємства, описаний модельний базис методологічного підходу до розробки комплексної системи бюджетування на підприємствах АПК України, описані основні бізнес-процеси при бюджетному процесі.

Результати проведеного дослідження можуть бути застосовані на агропромислових підприємствах України при впровадженні і застосуванні бюджетування своєї діяльності.

Ключові слова: бюджет; бюджетування; комплексна система; бізнес-процес; сільськогосподарське підприємство.

Д. В. Кулиш, магистр финансов

**РАЗВИТИЕ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ В
АГРОПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ**

Аннотация. Статья посвящена исследованию теоретико-методических основ процесса разработки системы бюджетирования аграрных предприятий Украины, как одного из механизмов эффективного управления финансовыми ресурсами. Предложенные авторские разработки этапов процесса бюджетирования, структуры комплексной системы бюджетирования сельскохозяйственного предприятия, описанный модельный базис методологического подхода к разработке комплексной системы бюджетирования на предприятиях АПК Украины, описаны основные бизнес-процессы при бюджетном процессе.

Результаты проведенного исследования могут быть применены на агропромышленных предприятиях Украины при внедрении и применении бюджетирования своей деятельности.

Ключевые слова: бюджет; бюджетирование; комплексная система; бизнес-процесс; сельскохозяйственное предприятие.

D. V. Kulish, Master of Finance

**DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL APPROACHED OF BUDGETING
AT AGRO-INDUSTRIAL COMPANIES**

Abstract. The article is devoted to research of theoretical and methodological foundations of development process of budgeting system for agricultural enterprises in Ukraine, as one of the mechanisms for effective management of financial resources. The proposed authoring stages of the budgeting process, the structure of an integrated budgeting system of agricultural enterprise, described the model basis of the methodological approach to the development of an integrated system of budgeting at the enterprises of agroindustrial complex of Ukraine, described the main business processes in the budgetary process.

The results of the research can be applied to the agro-industrial enterprises of Ukraine during implementation and application of the budgeting of its activities.

Keywords: budget; budgeting complex system; business process; agro-industrial company.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Актуальність теми дослідження. Кризові явища в економіці України та значний вплив зовнішнього середовища на діяльність вітчизняних підприємств зумовлює необхідність пошуку дієвих методів та інструментів управління з метою стабілізації їх розвитку і досягнення стратегічних цілей. Одним з таких інструментів виступає бюджетування. Удосконалення управління стратегічно важливими підприємствами, де одне з основних місць посідають аграрні, ставить питання про доцільність використання кращої практики щодо підвищення ролі бюджетування, що дозволить забезпечити безпосередній контроль за процесом реалізації довгострокових цілей розвитку. Особливої ваги воно набуває з огляду на досить вузьке тлумачення бюджетування у вітчизняній теорії, а також орієнтування підприємств переважно на вирішення поточних завдань, що призводить до неефективної структури витрат, погіршення фінансово-економічного стану та втрати конкурентних позицій на ринку.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день бюджетування в кращому випадку застосовується для контролю певних показників фінансових результатів компанії. Однак бюджетування – це не просто інструмент управління. Перш за все бюджетування – це технологія менеджменту, що показує якість управлінських рішень всередині компанії. На наш погляд, в даний момент існує проблема розвитку спеціалізованих методичних підходів і практичних рекомендацій щодо становлення бюджетування на підприємствах. Застосування на вітчизняних підприємствах ефективних бюджетних систем вимагає формування певних передумов (організаційних, економічних, соціальних, технічних тощо), врахування специфіки функціонування організацій у період реформування національної економіки та сприяє вирішенню низки існуючих проблем з метою забезпечення раціонального управління ресурсами підприємства та їх цільового використання, удосконалення управління грошовими потоками для підтримання необхідного рівня платоспроможності, прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень тощо. Існуючий стан проблеми потребує подальшого наукового дослідження, удосконалення системи бюджетування, яка б узгодила стратегічні та тактичні цілі управління на рівні бюджетів задля підвищення ефективності діяльності підприємств аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити дослідження В. В. Савчука, В. В. Бочарова, Л. І. Федулова, О. В. Кобзю, Г. Г. Кірейцева, Т. П. Карова, А. Ю. Харко, В. Е. Хруцького, які зробили значний вклад у розвиток принципів, методів і функцій бюджетування. Але незважаючи на значний прогрес у розвитку теорії бюджетування, до сьогоднішнього часу у зв'язку з відсутністю теоретико-методичних розробок та практичних напрацювань тема впровадження та функціонування бюджетування на підприємствах АПК у вітчизняній економічній літературі широко не висвітлена.

Постановка завдання. Метою статті є розробка методологічного підходу для комплексної системи бюджетування на підприємствах АПК України.

Виклад основного матеріалу. Економічні результати будь-якої діяльності у загальному виді характеризуються різницею доходів від продажів товарів чи надання послуг від витрат на їх виробництво чи реалізацію. Тому важко переоцінити важливість якісного прогнозування доходів, аналізу витрат і управління ними на підприємствах. В зв'язку з цим розробка нових систем управління, які б дозволяли досягати максимальних результатів діяльності, є надзвичайно актуальною. Проведені нами дослідження свідчать, що існуюча система управління не в повній мірі сприяє вирішенню проблем оптимізації витрат та забезпечує ефективність господарської діяльності агропромислових підприємств. Одним із основних елементів сучасної системи управління врешті решт має стати бюджетування. Основними завданнями бюджетування на сучасних агропромислових підприємствах має стати:

- цільова орієнтація та координація усієї діяльності підприємства;
- індексація ризиків та зниження їх рівня;
- покращення гнучкості та готовності до змін.

Агро бюджети мають базуватися на особливостях сільського господарства, міжнародному досвіді управління та поточних світових тенденціях. Враховуючи особливості сільського господарства вважаємо, що слід вирізняти сезонність, тривалий оборот капіталу, кліматичні ризики і переплетіння з біологічними процесами. Питанню сільськогосподарського бюджетування, особ-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

ливо з боку управлінського обліку стану навколишнього середовища, як і раніше приділяється недостатньо уваги. Тільки Burritt і Schaltegger у своїй роботі згадують про це питання. Вони приділили увагу контролю витрат на матеріали та енергію із застосуванням підходу процесного бюджетування. Вважаємо, що їх дослідження не повністю описує сучасні вимоги, оскільки наявна сьогодні традиційна структура бюджетування не розглядає зовнішнє середовище компанії. Відсутність актуальної інформації про ці сторони діяльності підприємства робить наше дослідження більш корисним для широкого кола цільової аудиторії [1].

В даний час підприємства АПК для виживання в умовах конкурентної боротьби змушені використовувати більш ефективні інструменти фінансового менеджменту, ніж традиційна система оперативного планування і управління, що має такі недоліки [2-4]:

- трудомісткість і тривалість процесу планування в часі;
- планові дані значно відрізнялися від фактичних, оскільки процес планування традиційно починався від виробництва, а не від збуту продукції;
- при плануванні переважав витратний механізм ціноутворення, ціна формувалася виходячи з повної собівартості і нормативу рентабельності, а не з урахуванням кон'юнктури ринку;
- при плануванні основна увага приділялась виробництву продукції, а не її реалізації;
- при плануванні і аналізі не використовувалися найважливіші поняття маржинального аналізу, а саме, запас фінансової міцності, точка беззбитковості, ефект операційного важеля тощо;
- економічне планування не доводилося до планування фінансового, що не давало можливості визначати планові обсяги у фінансуванні діяльності підприємства як за рахунок власних, так і позикових джерел;
- при системі планування не було можливості проводити сценарний аналіз і аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах, що змінюються господарювання та при різних рівнях його ділової активності.

Система бюджетування господарської діяльності підприємства як інструмент фінансового менеджменту, усуваючи всі перераховані вище недоліки традиційного підходу до оперативного планування виробничо-господарської діяльності підприємства, також має свої позитивні і негативні моменти.

Вся існуюча література наголошує на тому, що бюджет доходів є відправною точкою кожного основного бюджету, а решта форм бюджетування для поточного бюджетного періоду будуть зроблені пізніше, згідно даних з бюджету продаж. Це означає, що компанія робить прогноз продаж, а потім налаштовує своє виробництво відповідно до попиту на товари у майбутньому [5-8]. Це загальне знання є прийнятним для всіх компаній в різних галузях економіки, але не для сільського господарства.

Характерна риса системи бюджетування - багатоваріантність прогнозних розрахунків, що дозволяють вибрати оптимальний план розвитку підприємства. В цілому, розрахунок так званого «гнучкого бюджету», яка сформована з урахуванням різних масштабів діяльності економічного суб'єкта, дозволяє вибрати коректний варіант витрат для кожного підрозділу підприємства.

Процес бюджетування, на нашу думку, повинен складатися з наступних етапів (рис. 1) [складено на основі 9-11]:

- Збір і аналіз первинної аналітичної інформації. Для успішного впровадження методики бюджетування важливо виконання підприємством необхідних організаційних передумов, в першу чергу зі збору та аналізу інформації управлінського обліку. Як показує досвід, виконання організаційних передумов впровадження бюджетного планування на перших же етапах роботи сприяє вдосконаленню системи управлінського обліку, поліпшенню управління, як підрозділами підприємства, так і підприємством в цілому. Аналіз структури витрат підприємства на етапі підготовки та впровадження бюджетного планування сприяє зниженню собівартості продукції, послуг.

- Розробка, економічне обґрунтування та затвердження бюджетів. Планування є одним з найбільш важливих процесів в господарській діяльності підприємств. Складання та реалізація

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

бюджетних планів дозволяє раціонально розподілити ресурси компанії і досягти намічених стратегічних цілей.

- Моніторинг і діагностика виконання бюджетів. Система внутрішнього контролю виконання бюджету - це логічна структура формальних і (або) неформальних процедур, призначена для аналізу і оцінки ефективності управління ресурсами, витратами, зобов'язаннями організації протягом бюджетного періоду (періодичний моніторинг поточної діяльності, порівняння обсягів і витрат з бюджетними нормативами, для запобігання надмірних витрат).

- Виявлення і контроль відхилень. Для того, щоб проаналізувати виконання бюджету і виявити відхилення фактичної діяльності від запланованої, в повну бюджетну систему включаються не тільки планові, а й фактичні (звітні) дані.

- Коригування бюджетів. В системі бюджетування контроль виконання бюджету відіграє роль зворотного зв'язку, яка необхідна для аналізу стану, результатів роботи і коригування функціонування системи в міру отриманих відповідних сигналів. Без цього механізму система нежиттєздатна і процес бюджетування з інструменту управління перетворюється в окремих випадках планування.

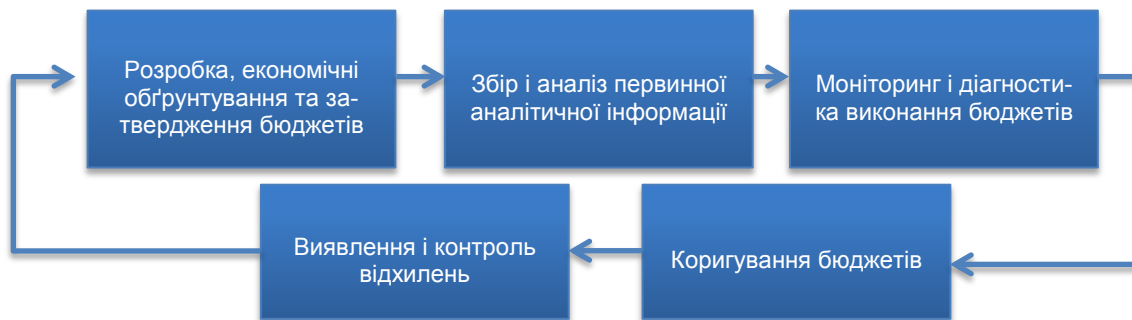

Рис. 1. Адаптивна система бюджетування

**Джерело:* авторська розробка

Внаслідок цього, впровадження бюджетування, як специфічного підходу до управління фінансово-господарською діяльністю підприємства агропромислового комплексу, дозволить забезпечити повну участь всіх підрозділів підприємства в процесі становлення планів на основі своєчасної та достовірної інформації про стан розробки і впровадження елементів бюджетного планування та звітності.

Структура комплексної системи бюджетування сільськогосподарського підприємства показана на рис. 2.

В умовах ринку найбільш важливим індикатором є прибуток, який підприємство отримує внаслідок своєї операційної діяльності. Тому одним з основних задач в системі бюджетування, на наш погляд, має стати максимізація доходів від реалізації продукції у бюджеті продаж, через ефективне прогнозування цін для визначення найбільш сприятливих моментів реалізації. Для обліку різних варіантів формують гнучкий бюджет, який сприятиме прийняттю оптимального рішення в рамках зміни ринкової ситуації.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

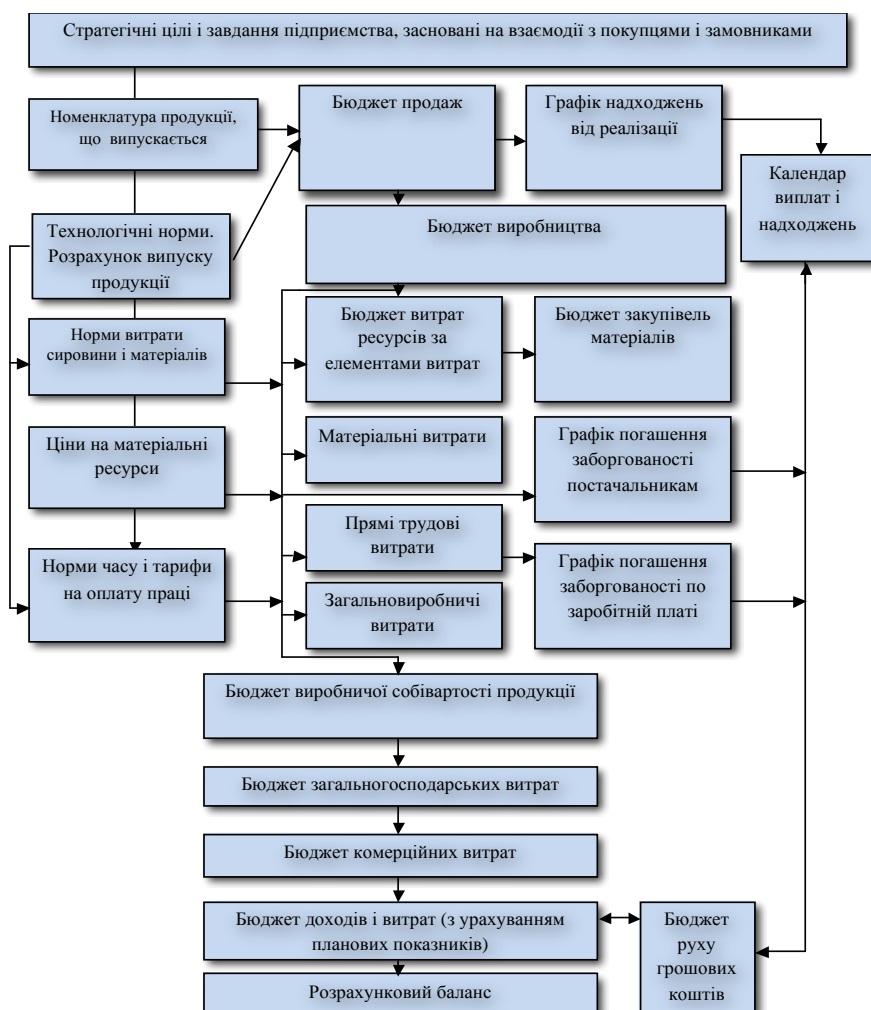

Рис. 2. Структура комплексної системи бюджетування сільськогосподарського підприємства*
 *Джерело: авторська розробка

Основні етапи комплексного бюджетування сільськогосподарських підприємств та їх зміст відображені у табл. 1.

Таблиця 1

Основні етапи комплексного бюджетування сільськогосподарських підприємств*

Етап	Назва	Зміст
1	2	3
Етап 1	Обрахування прогнозних обсягів продажу	Визначення прогнозного обсягу продажів на бюджетний період в вартісному та фізичному вираженні в розрізі окремих видів продукції (на даному етапі організація повністю орієнтується на потреби замовників і покупців). Складається прогнозний графік надходження платежів від реалізації
Етап 2	Визначення бюджету виробництва і рівня запасів готової продукції	
Етап 3	Складання бюджету закупівель матеріалів	Складається прогнозний графік погашення заборгованості постачальникам

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ*Продовження таблиці 1*

1	2	3
Етап 4	Визначення суми прямих матеріальних витрат	Визначення витрат праці за видами продукції, що випускається. Складається графік погашення заборгованості по заробітній платі
Етап 5	Визначення бюджету загальновиробничих витрат	Визначення суми прямих матеріальних витрат
Етап 6	Калькуляція собівартості за видами продукції	
Етап 7	Складання проекту руху грошових коштів	
Етап 8	Складання розрахункового балансу	Складання проекту кінцевих фінансових результатів і підтримання на належному рівні економічної стійкості підприємства
Етап 9	Відстеження показників діяльності підприємства і оперативна зміна вхідних параметрів	Коригування генерального бюджету шляхом скорочення фінансового дефіциту

*Джерело: авторська розробка

Мета комплексного бюджетування - створити спеціалізований бюджет для агропромислових компаній, який буде враховувати специфіку галузі в управлінському обліку і системі прийняття рішень. Насамперед повинно бути зрозуміло, що сільськогосподарські підприємства мають обмежену кількість товарів на продаж, що залежить від розміру врожаю.

Модельний базис методологічного підходу до розробки комплексної системи бюджетування на підприємствах АПК України складається з трьох модулів (рис. 3).

У першому модулі опрацьовуються окремі моделі і підсистеми моделей оцінювання поточного стану бюджетування на підприємства АПК. Розроблені моделі повинні бути взаємно ув'язані і складати єдину систему для цілей прогнозування, що забезпечує взаємодію окремих моделей відповідно до певних вимог.

Такі вимоги будуть зафіксовані в програмі досліджень з проблеми в цілому.

При формуванні системи показників для оцінки поточної системи бюджетування використовуємо методики, що були адаптовані з урахуванням цільової направленості та особливостей об'єкта дослідження на основі багатовимірного статистичного аналізу. На основі галузевого нормативу формується бюджет підприємства АПК.

У другому модулі відбувається розробка моделі прогнозування ціни на зерно на внутрішньому ринку України з урахуванням сезонної компоненти.

Ціни на внутрішньому (національному) ринку України залежать від багатьох факторів, зазвичай які не підконтрольні підприємству, ні державі: починаючи від волатильності на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції, цін на промислові товари, інфляції, до зміни попиту та пропозиції на суміжні товари. Крім того ціни на продукцію сільського господарства змінюються від ядро вираженим фактором сезонності. На фоні періодичних цінових коливань можливо побачити їх періодичне зростання та зниження. Ми вирішили прогнозувати ціни на пшеницю на українському ринку за допомогою методу екстраполяції.

Екстраполяція – це метод наукового дослідження, який базується на використанні минулих та майбутніх тенденцій, закономірностей, зв'язків на майбутній розвиток об'єкта прогнозування. Основною метою метода екстраполяції є показати до якого стану у майбутньому може дійти об'єкт, якщо його розвиток будуть проходити з тією ж швидкістю і прискоренням, що і в минулому. Отже пропонуємо додати цей аналіз в бюджет продаж компаній. Це призведе до точного рухомого прогнозу, комплексного розгляду робочого плану підприємства.

Процес оперативного регулювання виробничо-господарської діяльності підприємства передбачає використання методів математичного моделювання господарських ситуацій, що дозволяють виробляти економічно ефективні стратегії і приймати тактично вірні управлінські рішення.

Формалізація процесу бюджетування виробничо-господарської діяльності економічного суб'єкта забезпечує виконання різноманітних розрахунків з метою визначення оптимального фі-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

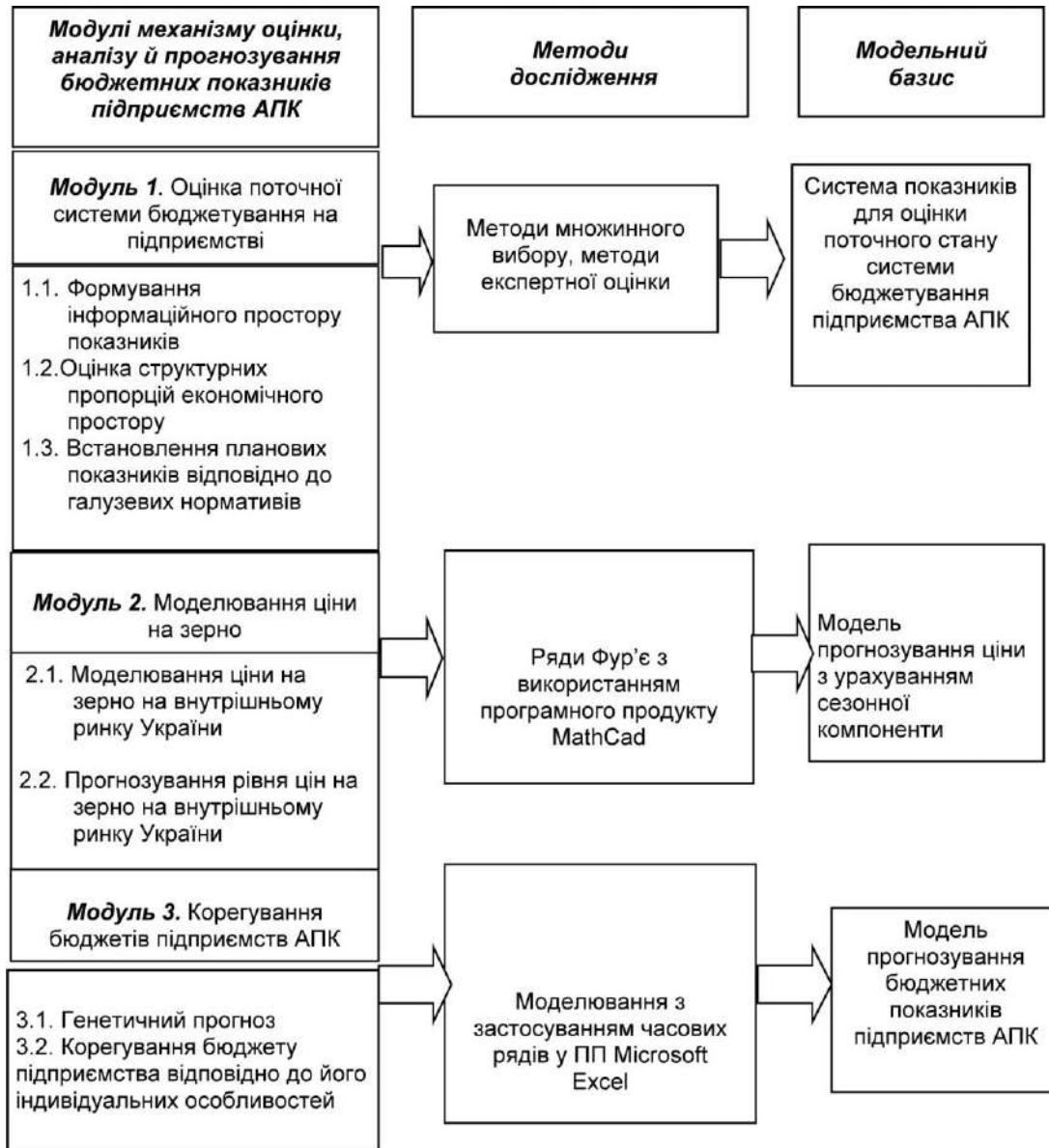

Рис. 3. Модельний базис методологічного підходу до розробки комплексної системи бюджетування на підприємствах АПК України

*Джерело: авторська розробка.

нансового результату при заданих умовах обмеження фінансових, матеріальних і трудових ресурсів. З огляду на, що в ринкових умовах основний інструмент управління фінансовим результатом знаходиться в сфері формування собівартості, складання видаткової частини бюджету необхідно надавати серйозного значення, як найважливішого внутрішньогосподарського резерву підвищення ефективності господарювання.

Взявши за основу вищенаведені способи прогнозування цін на сільськогосподарські товари можливо якісно планувати роботу підприємства на поточний маркетинговий рік.

Третій модуль методологічної процедури призначений визначенню індивідуальних особливостей підприємства АПК та, відповідно до цього, коригуванню складеного бюджету підприємства.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

На основі відповідних даних здійснюється аналіз відхилень та складається остаточний бюджет підприємства. Таким чином, базою основного бюджету має бути виробничий бюджет, який вкаже, які товари будуть вироблятися відповідно до оптимального обігу сільськогосподарських культур, також виробничий бюджет містить прогноз врожайності кожного товару на гектар. Тільки після цього необхідно розробляти бюджет продаж.

Застосування бюджетного моделювання для управління витратами підприємства можливо при використанні конкретно заданих умов господарювання, що визначають напрями пошуку внутрішніх резервів, які перебувають в прямій залежності від реально сформованої структури витрат.

Крім того методологія традиційного бюджетування вказує, що бюджетний період триває 12 місяців, тобто зазвичай починається 1-ого січня і закінчується 31-ого грудня, тобто згідно термінів фінансового року. З нашої точки зору, бюджетний період для сільськогосподарських підприємств має бути трішки зміщено, тому що діяльність компанії вимірюється врожаєм. Отже для підприємства краще розглядати їх бізнес активність від одного врожаю до іншого, тобто керуючись рамками стандартного сільськогосподарського маркетингового року. Згідно існуючої практики компанія намагається оцінити їх прибуток тільки в середині робочого сезону. Отже пропонуємо почати новий період бюджетування з 1-ого липня і закінчити його 30-ого червня. Це призведе до кращого розуміння всіх доходів і витрат до нового врожаю.

Згідно сільськогосподарських особливостей також потрібно враховувати вплив сезонних чинників. Як правило, ми погоджуємося з думкою, що ціни на сільськогосподарський товар поведуться стохастично. Результати нашого дослідження вже припускають, що насправді вітчизняні агропромислові підприємства не борються з негативними аспектами сезонності і більше того, вони навіть не використовують позитивні можливості. Багато світових підприємств готують неформальні прогнози прибутку щомісячно або щоквартально, як правило, в групі планування у фінансовому департаменті. Прогноз рідко зв'язаний з активними рішеннями про управління бюджетом, він майже завжди включає не більш, ніж оновлені прогнози значень на кінець року. В результаті в масштабі всього підприємства процес є непрозорим, ніхто не несе відповідальність за результат, і прогнози на решту року стають все менш і менш цінними. Таким чином ми бачимо, що такі підприємства ведуть бізнес нераціонально і втрачають потенційні можливості покращення їх фінансового становища.

У таблиці 2 представлено опис основних бізнес-процесів підприємства, що входять до складу бюджетного процесу.

Таблиця 2

Опис основних бізнес-процесів і формальна постановка задачі моделювання в бюджетному процесі

Етап бізнес-процесу	Постановка задачі
1	2
Виробництво і реалізація	При відображенні програми виробництва та реалізації в моделі описуються наступні змінні: • в розрізі кожного бізнес-напряму: базовий обсяг виробництва, базовий темп приросту обсягів виробництва (у відсотках до попереднього місяця); базова ціна по кожному бізнес-напряму; базовий темп зростання ціни по кожному бізнес-напряму; тривалість виробничого циклу (квартал)
Надходження грошових коштів за основним видом діяльності	При показі програми надходження грошових коштів за основними видами діяльності в моделі описуються наступні змінні: • коефіцієнти інкасації по кожному бізнес-напряму; • частки реалізації по кожному коефіцієнту інкасації
Опис програми постачання основними матеріалами	Постачальна програма по основних напрямках описується наступними змінними: • коефіцієнт використання кожної одиниці кожному бізнес-напряму; • ціна кожної одиниці ресурсу.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ*Продовження таблиці 1*

1	2
Опис програми постачання за іншими прямими матеріальними витратами	При описі цієї групи витрат (витрати на електроенергію, газ, воду, за нормами інструмент, покупні комплектуючі та т. д.) Використовуються статистично розраховані питомі ваги цих витрат в обсязі виробництва. Спочатку задається базова частка по кожній статті витрат, потім при необхідності можливе корегування цих витрат на будь-якому періоді шляхом введеного коефіцієнта сезонності
Опис процесу нарахування та виплати заробітної плати	При описі даного процесу використовується вхідна інформація з плану праці про нарахований фонд заробітної плати. Крім того, вже в моделі задається рівень премії по всьому підприємству, а також графік виплати заробітної плати (коефіцієнти і терміни ділення нарахованої заробітної плати на виплату авансу і перерахунку, сплати податків до бюджету)
Опис процесу формування витрачання інвестиційних ресурсів	При описі цього бізнес-процесу використовується наступна інформація: • обсяг суми відрахувань коштів по групах основних засобів з урахуванням їх вибуття і придбання; • наявність і потенційна можливість залучення інвестиційних кредитів і позик; • суми накопиченого чистого прибутку підприємства після сплати всіх обов'язкових платежів і дивідендів
Нарахування і сплата податків	Базовими величинами є: вид податку, база оподаткування, період нарахування, ставка податку, період сплати податку. Докладний податковий бюджет створюється у взаємозв'язку з усіма показниками самої моделі і коригується на планові зміни в податковому законодавстві
Залучення і погашення кредитів	Вихідні змінні при описі даного бізнес-процесу: вид кредиту (інвестиційний або короткостроковий), кредитна ставка, термін кредиту, сума кредиту, порядок сплати відсотків по кредиту і погашення основної суми боргу.

**Джерело:* авторська розробка

Комплексну систему бюджетування сільськогосподарського підприємства можна розглядати як корпоративну систему управління, що погоджує між собою стратегічні завдання, ключові стратегії підприємства, критичні фактори успіху і ключові фінансові показники діяльності. Впровадження такої системи це непростий процес, який переносить пріоритети на результати, надає комплексний вигляд показниками, сприяє проведенню аналізу і вчиненню бізнес-рішень, заохочує безперервне вдосконалення, а також встановлює і посилює контроль і критерії відповідальності. Зміщуючи акцент на традиційні фінансові показники і показники продуктивності, система повинна концентруватися на вимірюванні основних результатів діяльності відповідно до стратегічних вимог.

Висновок. Для впровадження системи ефективно функціонуючого бюджетного планування фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта передбачається комплексна, цілеспрямована діяльність управлінського персоналу підприємства за такими найважливішими напрямками:

1. Інформаційна структуризація всіх видів матеріальних і фінансових потоків, що дозволяє планувати фінансово-господарську діяльність економічного суб'єкта в розрізі бюджетних статей з подальшим аналізом відхилень за статтями доходів і витрат, а також впливаючих на них факторів.

2. Розподіл функцій бюджетного планування за центрами відповідальності за організацію фінансового і управлінського обліку, що дозволяє організувати оперативний збір та консолідацію планових і фактичних показників, що відображають результати виробничо-господарської діяльності підприємства.

3. Стимулювання виконання бюджетів за допомогою створення центрів фінансової відповідальності не тільки за консолідований прогноз, але і реальний фінансовий план, який має конкретних виконавців, що відповідають за його виконання.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Література

1. Череп, О. Г. Роль бюджету та процесу бюджетування в управлінні підприємством / О. Г. Череп, О. Ю. Стремидло // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1 (4). – С. 445–451.
2. Шахватова, М. В. Методология формирования и исполнения бюджетов как инструмента управления доходами, расходами и финансовыми результатами деятельности предприятия / М. В. Шахватова. – 2004. – 223с.
3. Шеремет, А. Д. Финансы предприятий / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М.: ИНФРА, 2010. – 343 с.
4. Шим Джай, К. Основы коммерческого бюджетирования / К. Шим Джай, Дж. Сигел. – СПб.: Бизнес. Микро, 2009. – 474 с.
5. Хорнгрен, Ч. Т. Бухгалтерский учет: управленческий аспект / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер; пер. с англ. Я. В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 416 с.
6. Tsay, B.-Yi. Designing an Internal Control Assessment Program Using COSO's Guidance on Monitoring / Bor-Yi Tsay // The CPA Journal. – 2010. – May. – P. 52–57.
7. Терновых, В. К. Формирование бюджетного планирования в интегрированных объединениях АПК / В. К. Терновых, А. А. Плякина // Вестник Воронежского государственного университета. – 2010. – № 3. – С. 58–62.
8. Федосова, Г. Бюджетирование как процесс планирования движения ресурсов / Г. Федосова // Финансовая консультация. – 2010. – № 5. – С. 20–31.
9. Кот, А. Д. Организация процесса бюджетирования в крупных компаниях / А. Д. Кот, В. Е. Филиппов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2012. – № 4. – С. 82–89.
10. Крайник, О. П. Финансовый менеджмент: навч. посібник. / О. П. Крайник. – К.: Дакор, 2001. – 260 с.
11. Куліш, Д. В. Розробка спеціалізованої системи бюджетування для агропромислових підприємств / Д. В. Куліш // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – 2013. – № 12 (1). – С. 63–66.

References

1. Cherep, O. G., Stremidlo O.U. (2011). Rol biudzhetu ta protsesu biudzhetuвання v upravlinni pidpriemstvom [The role of the budgeting process in the management of business]. Bulletin of the International Nobel Economic Forum, № 1 (4), p. 445–451 [in Ukrainian].
2. Shahvatova, M.V. (2004). Metodologiya formirivaniia i ispolneniia biudzhetrov kak instrumenta upravleniia dokhodami, rashodami, i finansovymi rezultatami deiatelnosti predpriatia [Methodology of formation and execution of budgets as the revenue management tools, costs and financial results of activity of the enterprise]. Moscow [in Russian].
3. Sheremet, A. D., Saifulin, R. S. (2010). Finansy predpriatii [Finance of companies]. Moscow : INFRA, p. 343 [in Russian].
4. Shim, Jae K., Siegel, J. (2009). Osnovy komercheskogo biudzhetrovaniia [Basics of commercial budgeting]. Business. Micro [in Russian].
5. Horngren, C. T., Foster, J., Sokolova, Y. V. (Transl.) (2000). Bukhgalterskiy uchet : upravlencheskiy aspekt [Accounting: managerial aspect]. Moscow : Finance and Statistics [in Russian].
6. Tsay, B.-Yi. (2010). Designing an Internal Control Assessment Program Using COSO's Guidance on Monitoring The CPA Journal, P.52–57.
7. Ternovyyh, V. K., Plyakin, A. A. (2010). Formirovaniie biudzhethnoho planirovaniia v integrirovannykh obiedineniiax APK [Formation of budgeting planning in the integrated associations of agro-industrial companies]. Vestnik Voronezhskoho gosudarstvennogo universiteta - Bulletin of Voronezh State University, № 3, p. 58 – 62 [in Russian].
8. Fedosova, G. (2010). Biudzhetrovaniie kak protses planirovaniia dvizheniia resursov [Budgeting as a process of planning of resources traffic]. Financial consultation, № 5, p. 20–31 [in Russian].
9. Kot, A. D., Filippov, V. E. (2012). Organizatsiia protsesa biudzhetrovaniia v krupnykh kompaniiax [The organization of the budgeting process in large companies]. Menedzhment v Rossii i za rubezhom -Management in Russia and abroad, №4, p.82–89 [in Russian].
10. Kraynyk, A. P. (2001). Finansovy menedzhment [Financial Management]. Kyiv : Dakor [in Ukrainian].
11. Kulish, D. V. (2013). Rozrobka spetsializovanoi systemy biudzhetuвання dlia ahropromyslovykh pidpriemstv [Development of specialized budgeting systems for agricultural enterprises]. Kherson National Technical University. Sotsialno-ekonomichniy rozvytok rehioniv v konteksti mizhnarodnoi intehtratsii - Socio-economic development of regions in the context of international integration, №12 (1), P. 63-66 [in Ukrainian].

Надійшла 21.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Куліш, Д. В. Розвиток методичних підходів бюджетування в агропромислових підприємствах / Д. В. Куліш // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 207-216.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.02:338.46

В. Б. Тропіна, д. е. н., професор

**РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ
СФЕРИ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті досліджено проблемні аспекти фінансування сфери культури в Україні. Проаналізовано сучасний стан бюджетного фінансування цієї галузі та визначено напрями реформування існуючої моделі фінансового забезпечення розвитку української культури, основним з яких визначено налагодження партнерської співпраці держави з комерційними і громадськими установами і організаціями.

Ключові слова: сфера культури; державна політика у сфері культури; фінансові інструменти підтримки культури; бюджетне фінансування розвитку культури; благодійна діяльність.

В. Б. Тропина, д. э. н., профессор

**РЕФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ В
УКРАИНЕ**

Аннотация. В статье исследованы проблемные аспекты финансирования сферы культуры в Украине. Проанализировано современное состояние бюджетного финансирования этой отрасли и определены направления реформирования существующей модели финансового обеспечения развития украинской культуры, основным из которых определено налаживание партнерского сотрудничества государства с коммерческими и общественными учреждениями и организациями.

Ключевые слова: сфера культуры; государственная политика в сфере культуры; финансовые инструменты поддержки культуры; бюджетное финансирование развития культуры; благотворительная деятельность.

V. B. Tropina, Doctor of Economic Science,
Professor**REFORMING THE SYSTEM OF FINANCIAL SUPPORT
TO THE CULTURAL SPHERE IN UKRAINE**

Abstract. The article examines the problematic aspects of the financing of the sphere of cultural in Ukraine. The modern state budgetary financing of this sector is analyzed and directions of reforming the existing model of financial provision of development of Ukrainian culture are determined. The partnership of the state with commercial and public institutions and organizations is defined as the main direction.

Keywords: sphere of culture; state policy in the sphere of culture; financial instruments to support of culture; government funding of cultural development; charity activities.

Актуальність теми дослідження. З проголошенням незалежності Україна стала на шлях розбудови демократичної, правової, громадянської держави. У цих процесах важливу роль відіграє культура як потужний засіб консолідації суспільства. За допомогою культури формується творчий, активний інтелект особистості та її висока духовність, що є головною умовою виходу суспільства на нові рівні цивілізації. Світовий досвід свідчить, що ті країни, в яких у найскладніші кризові періоди свого розвитку проводилась зважена, послідовна політика у сфері культури, з

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

мінімальними витратами і в найкоротші терміни досягали значних успіхів у проведенні економічних, соціальних і політичних реформ.

Розвиток сфери культури в Україні протягом тривалого часу не був визначений пріоритетом державної політики. Відсутність належної уваги та підтримки з боку державної влади значною мірою спричинило виникнення негативних явищ у цій сфері, для подолання яких необхідно створювати такі умови, які б сприяли подоланню труднощів з подальшим розвитком сфери культури й поступовим її входженням у ринкову економіку. Розвиток ринкових відносин в Україні характеризується політичною та економічною нестабільністю, що обумовило погіршення стану сфери культури, фінансування якої останніми роками здійснюється за залишковим принципом.

Постановка проблеми. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р була схвалена Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ, необхідність якої, як зазначено в документі, продиктована викликами часу і давно назрілою необхідністю провести глибокі конструктивні реформи у сфері культури [1]. Реформування сфери культури визначено одним з основних завдань як гуманітарної політики, так і політики соціально-економічного розвитку України, побудови сучасної демократичної держави на засадах загальнолюдських цінностей із збереженням самобутніх традицій та культурно-історичних цінностей. Пріоритетним напрямом реформ має стати модернізація та удосконалення фінансових інструментів підтримки культури, що передбачає інвентаризацію та оцінку наявних інструментів та їх постійний моніторинг, зокрема визначення ефективності застосування. Отже, необхідність реформування інструментарію фінансової підтримки сфери культури обумовлює актуальність теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі багато праць присвячено питанням, що пов'язані зі сферою культури та її фінансовим забезпеченням. Це дослідження зарубіжних вчених: П. Інкея, Ч. Лендрі, М. Пахтера, Б. Фрея, Д. Хейлбруна, Ч. Грея та ін. Серед вітчизняних науковців слід відмітити роботи М. Горлатого, І. Дубок., О. Киричук, Л. Максим'як, Ю. Петрушенка та інших [2-7].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на значні наукові здобутки вчених у дослідженні зазначеної проблеми, актуальними залишаються питання щодо визначення напрямів модернізації системи фінансової підтримки сфери культури. Постійна фінансова нестабільність, відсутність системних дій з боку державної влади та мінливість соціально-економічних та політичних процесів, які ускладнюються новими хвилями фінансової кризи, ігнорування державою культурного розвитку суспільства обумовили вибір напрямку дослідження.

Постановка завдання. Зважаючи на необхідність розв'язання проблем, що накопичилися у цій сфері в Україні, та беручи до уваги важливість культури для суспільного розвитку, необхідно актуалізувати дослідження щодо формування ефективної системи фінансування цієї галузі. Отже, мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів реформування системи фінансових інструментів впливу на сферу культури в Україні.

Виклад основного матеріалу. Оскільки на сьогодні не існує загальноприйнятого визначення поняття "культура", (у світовій літературі їх можна знайти більш 500), виклад основного матеріалу потребує навести значення цього терміну, у якому він буде використовуватися у статті, а саме: культура - це сукупність досягнень людського суспільства в результаті його матеріального і духовного розвитку на певному історичному етапі. Поняття культури, як і явища та процесу, що відображає, та включає три важливих аспекти: систему матеріальних і духовних цінностей людства; діяльність людини по створенню цих цінностей; споживання цих цінностей, що означає розвиток самого людства, засвоєння їм культурного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями. Традиційно розрізняють два основні напрями культури — матеріальний і духовний, — відповідно до двох головних сфер людської діяльності. Матеріальна культура охоплює всю сферу виробничої діяльності людства та її результати. Духовна культура стосується області свідомості, пізнання, моралі, виховання, освіти, науки, мистецтва, літератури та інших сторін духо-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

вної діяльності людини. Сюди також належать релігія і міфологія, світоглядні, політичні, моральні та інші уявлення людей. [8].

Наведене дозволяє зрозуміти наскільки складною і багатогранною є сфера культури, і наскільки складними і багатограними є проблеми формування оптимальної моделі її фінансової підтримки.

Фінансування сфери культурних закладів та заходів в Україні поділяється на державне та приватне. Відсутність офіційної інформації про фінансування приватних закладів культури позбавляє можливості провести оцінку загального стану фінансування культури. Але при цьому найскладніші проблеми в існуючій ситуації склалися саме з фінансуванням державного сектора культури.

Аналіз стану фінансування культурної діяльності за останні двадцять років дає підстави стверджувати, що сфера культури в Україні не має достатнього і стійкого забезпечення. За таким показником, як частка витрат на фінансування культури у ВВП, Україна історично відстає від інших країн світу. Загальна світова тенденція полягає в тому, що чим більше виробництво ВВП у розрахунку на душу населення, тим вище частка цих витрат на культуру у ВВП. В Україні статистичні дані свідчать про існування стійкої тенденції фінансування видатків на культуру за залишковим принципом і позбавлення культурної сфери пріоритетності при формуванні бюджетної політики [9, с. 35-37].

В Україні основою державних гарантій збереження і розвитку культури є бюджетне фінансування. В даний час відомо декілька пропозицій щодо розрахунку коштів, необхідних для цих цілей: виходячи з норми бюджетного фінансування на людину і чисельності населення; на основі відсотка від суми національного доходу, створюваного в регіоні; на основі заданого відсотка від загальної суми видатків бюджету.

Методи визначення суспільно необхідних бюджетних асигнувань базуються на тому, що фінансується не культурна діяльність як така, а конкретні організації (установи) культури. Бюджетні кошти виділяються тим установам, які не орієнтовані на комерційні форми діяльності, хоча і використовують ринкові елементи господарювання.

Ресурси фінансового забезпечення організації культури утворюються за рахунок:

- бюджетних асигнувань та інших надходжень від засновника;
- доходів від платних форм культурної діяльності;
- платежів за надання послуг за договорами з юридичними та фізичними особами;
- добровільних пожертвувань, субсидій, коштів, отриманих за заповітів;
- кредитів банків та інших кредитних установ;
- інших доходів і надходжень відповідно до законодавства України [5].

Зокрема, на (рис. 1) представлена інформація щодо видатків зведеного бюджету України на культуру і мистецтво.

Як свідчать наведені на (рис. 1) дані, фінансування культури і мистецтв за рахунок державного та місцевих бюджетів у номінальних показниках протягом останніх років залишалося практично незмінним. Є всі підстави стверджувати, що в 2015 р. воно навіть зменшиться. З урахуванням стовідсоткової інфляції протягом останніх 5 років реальне бюджетне фінансування культури і мистецтв в Україні знизилося вдвічі.

Законом про Державний бюджет України на 2016 рік була збережена норма щодо фінансування культурно-мистецьких програм і проектів в межах наявних ресурсів місцевих бюджетів. Для закладів, підприємств, організацій культури це означає продовження їхньої ліквідації. Так, протягом тільки 2014 року було ліквідовано 1411 бібліотек, 977 клубів, 249 демонстраторів фільмів, 88 шкіл естетичного виховання, 25 музеїв, 9 театрів і 3 концертні організації [10].

Важливою рисою механізму фінансування стало об'єднання коштів, що надходять з різних джерел, включаючи бюджет, в єдиний дохід установи та використання цього доходу незалежно

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

від джерела фінансування. Причому кошти, що надходять з інших джерел, не зменшують величину бюджетних асигнувань.

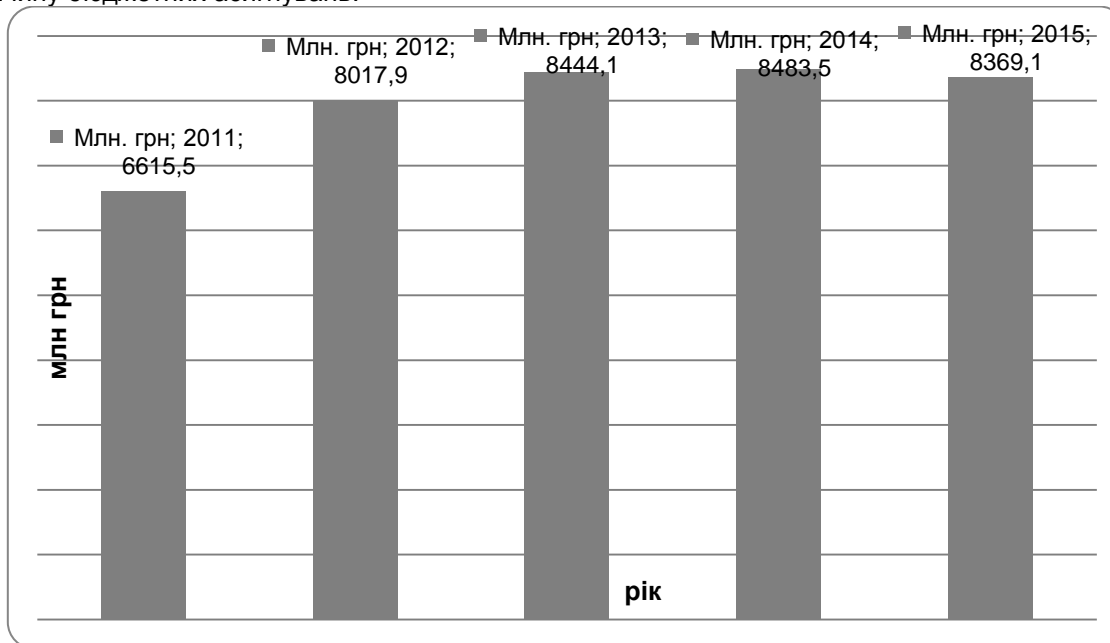

Рис. 1. Видатки зведеного бюджету України на культуру і мистецтво у 2011-2015 рр.

Джерело: складено за [10].

Значна кількість установ культури збільшили перелік своїх послуг, що надаються на платній основі. У результаті зростає частка власних коштів у їхніх загальних доходах. Водночас слід зауважити, що заміна безкоштовних послуг платними призвела до значного скорочення гуртків, зменшення культурно-масових заходів та здійснення зазначеними непрофільних видів діяльності. Крім того, підвищення цін на послуги культури знижує їх доступність для широких верств населення.

В економічно розвинених країнах культура розглядається як важливий фактор соціально-економічного розвитку суспільства, а також як фактор конкурентоспроможності країни у глобалізованому світі. Однією з сучасних рис політики держави у сфері культури, зокрема, в європейських країнах, є її децентралізація та демократизація, а також збільшення учасників організації культурного життя. Спостерігається тенденція делегування повноважень з управління сферою культури та її фінансування з центрального на рівень регіонів та окремих організацій культури. Державні видатки на фінансову підтримку розвитку культури доповнюються залученням значного обсягу позабюджетних ресурсів. Водночас, держава фінансує не тільки державний, але й недержавний сектор культури. Розподіл бюджетних видатків здійснюється переважно на конкурсній основі та під контролем державних органів управління і громадських організацій.

Формами благодійництва в культурі є меценатство та спонсорство. Специфіка цього джерела фінансування не дозволяє отримати інформацію щодо його обсягів, проте за експертними висновками обсяги меценатства та спонсорства в окремих країнах ЄС складає 10-12% від загального обсягу бюджетних видатків на розвиток культури [11].

Усі європейські країни законодавчо стимулюють недержавні форми фінансування культури, але основною мотивацією суб'єктів благодійної діяльності є їхній високий рівень соціальної

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

відповідальності бізнесових структур, та, що цілком логічно і виправдано в ринкових умовах, їхніми маркетинговими цілями.

Упровадження механізмів фандрейзингу надало можливість урядам країн (Франція, Австрія, Німеччина), які до цього орієнтувалися на 100% державну підтримку культури, скоротити бюджетні видатки на культуру та адаптувати організації культури до роботи в ринкових умовах. Унаслідок проведення фандрейзингових реформ в Австрії сформувалися усталені практики співпраці організацій культури з бізнесом. Зокрема, 73% австрійських організацій культури розробляють власні культурні проекти з урахуванням комерційних інтересів партнерів-донорів. Як механізм фінансування культури, фандрейзинг передбачає розвиток зв'язків організацій культури та бізнесу, вироблення різних форм та можливостей їх взаємовигідної співпраці, а також формування громадської думки на користь підтримки культури. [7].

Європейські країни протягом останніх десятиліть приділяють значну увагу налагодженню партнерської співпраці держави з недержавним сектором для втілення ефективної культурної політики. У свою чергу, комерційні та громадські організації в залежності від специфіки соціально-економічного стану країни на тому чи іншому етапі її розвитку виробили різні моделі взаємодії з урядом, і стали важливим партнером у реалізації культурної політики суспільства.

В Україні вже неодноразово робилися спроби щодо реформування сфери культури та системи її фінансування на зразок європейського стандарту, але вони не принесли відповідних результатів. Великою проблемою залишається непослідовність та безсистемність дій органів влади.

Кризовий стан у фінансуванні видатків на культурну сферу в Україні поглиблюється в умовах зростання цін на товари, роботи та послуги, що надаються установам культури, та росту видатків на оплату праці в економічній структурі видатків. Постійне погіршення економічного забезпечення галузі впливає на матеріально-технічну базу культури та призводить до погіршення стану збереження пам'яток історії і культури, музейних експонатів і архівних фондів, інформаційної і культурної ізоляції регіонів, занепаду міської та сільської інфраструктури. Через такий стан фінансування постає загроза невиправаних втрат культурної спадщини, розриву єдиного культурно-інформаційного простору, звуження участі України у світовому культурному обміні та інших негативних тенденцій.

На сьогодні фінансову кризу культурної сфери визначають такі основні фактори:

- відсутність реальних гарантійних зобов'язань держави щодо фінансового забезпечення культури;
- постійне бюджетне недофінансування та неефективні механізми витрачання коштів;
- розпорошення бюджетних ресурсів та неможливість концентрації бюджетних коштів на пріоритетних напрямках;
- низький рівень оплати праці працівників культури;
- відсутність реальних стимулів і механізмів для отримання додаткових фінансових ресурсів та наявність невиправданих розрізнені перешкод для спрямування додаткових коштів на розвиток культури [7, с. 149].

Протягом останніх десятиліть культура в Україні втратила пріоритетність при розробці та в процесі реалізації державної політики. Як наслідок, хронічною стала проблема фінансового забезпечення галузі культури, суттєво знизилась ефективність політики видатків місцевих бюджетів на підтримку сфери культури; культурні заходи є розрізненими, що не відповідає цілям і завданням послідовного культурного розвитку нації.

Створення ефективної моделі фінансової підтримки сфери культури передбачає:

- перехід до грантової системи фінансування культури шляхом розвитку публічно-приватного партнерства та розширення повноважень закладів культури;
- залучення додаткових джерел фінансування культурних проектів через спеціальні фонди та програми підтримки;
- поступове збільшення частки видатків у ВВП на розвиток сфери культури;

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- підвищення ефективності програмно-цільового методу формування та здійснення бюджетних видатків у сфері культури;
- посилення державної підтримки у залученні благодійної допомоги шляхом, у тому числі, шляхом формування відповідного нормативно-правового урегулювання спонсорської та меценатської діяльності;
- вдосконалення механізму залучення інвестиційних коштів на реалізацію програм культурного розвитку України та її окремих регіонів.

Висновки. Отже, діяльність закладів культури та мистецтва спрямована на формування та розвиток особистості людини, що робить її необхідною умовою для розвитку суспільства. Успішному здійсненню державної політики у сфері культури в Україні значно перешкоджає обмеженість фінансових ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей, і низька ефективність їх використання. Існуючі принципи, методи і форми бюджетного фінансування культурної сфери не відповідають її потребам. Водночас позабюджетний механізм фінансування є малорозвиненим, що зумовлюється не розробленістю відповідної нормативно-правової бази, яка б стимулювала благодійну діяльність і сприяла залученню інвестицій у сферу культури. Подолання негативних явищ у цій сфері в Україні вимагає, крім іншого, кардинальних змін в існуючій моделі її фінансового забезпечення, перш за все, шляхом налагодження партнерської співпраці держави з комерційними і громадськими установами і організаціями для втілення ефективної політики держави у сфері культури.

Література

1. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248862610>.
2. Inkei P. Tax incentives for private support to culture, Regional Observatory on Financing Culture in East-Central Europe (The Budapest Observatory), Budapest, Council of Europe, 2001.
3. Frey B. Arts & Economics. Analysis & Cultural Policy. Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, 2000.
4. Heilbrun, J., Gray, Ch. The Economics of Art and Culture . New York : Cambridge University Press, 2 edition. 2001.
5. Горлатий, М. К. Зарубіжний досвід управління розвитком соціальної інфраструктури / М. К. Горлатий, Т. В. Гоголь // Науковий вісник Академії муніципального управління. – 2011. – № 3. – С. 51–57.
6. Дубок, І. П. Джерела фінансування сфери культури в Україні та напрями їх розширення / І. П. Дубок // Вісник НАДУ. – 2015. – № 2. – С. 63–70.
7. Киричук, О. Вдосконалення механізмів фінансування культурно-мистецької діяльності в Україні / О. Киричук, Л. Максим'як // Ефективність державного управління. – 2008. – №14/15. – С. 277–285.
8. Максим'як, Л. Проблеми формування культурної сфери: шляхи її вирішення / Л. Максим'як // Ефективність державного управління. – 2009. – №18/19. – С. 161–168.
9. Петрушенко, Ю. М. Еволюція підходів до фінансування культурної діяльності / Ю. М. Петрушенко, Д. Ю. Віхров // Механізм регулювання економіки. – 2007. – № 1. – С. 142–151.
10. Культура як духовний та суспільний феномен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bibl.com.ua/kultura/639/index.html>.
11. Вейсова, В. Е. Суперечності і труднощі в управлінні культурою в умовах перехідного українського суспільства / В. Е. Вейсова // Культура України. – 2010. – № 1. – С. 90–96.
12. Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kompkd.rada.gov.ua>.

References

1. Pro skhvalennia Dovgostrokovoї strategii rozvytku ukrainskoi kultury – strategii reform : skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.02.2016 № 119-r [On approval to the Long-term strategy of development of Ukrainian culture – the reform strategy]. Retrieved from : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248862610> [in Ukrainian].
2. Inkei, P. (2001), *Tax incentives for private support to culture*, Regional Observatory on Financing Culture in East-Central Europe, Budapest, Council of Europe [in English].
3. Frey, B. (2000), *Arts & Economics. Analysis & Cultural Policy*. Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New York [in English].
4. Heilbrun, J. and Gray, Ch. (2001), *The Economics of Art and Culture*. New York : Cambridge University Press, 2 edition [in English].
5. Gorlatyi, M. K. (2011), *Zarubizhnyi dosvid upravlinnia rozvytkom socialnoi infrastruktury* [Foreign experience of management of development of social infrastructure]. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnogo upravlinnia – Scientific Bulletin of the Academy of municipal management*, 3, 51–57 [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

6. Dubok, I. P. (2015), Dzherela finansuvannia sfery kultury v Ukraini ta napriamy ikh rozshyrennia [Sources of financing of cultural sphere in Ukraine and directions of their extensions]. *Visnyk NADU – Bulletin of the national Academy of public administration*, 2, 63–70 [in Ukrainian].

7. Kyrychuk, O. and Maksymiak, L. (2008), Vdoskonalennia mekhanizmiv finansuvannia kulturno-mystetskoï diialnosti v Ukraini [Improvement of mechanisms of financing cultural and artistic activities in Ukraine]. *Efektivnist derzhavnogo upravlinnia – Efficiency of public administration*, 14/15, 277–285 [in Ukrainian].

8. Maksymiak, L. (2009), Problemy formuvannia kulturnoi sfery: shliakhy ii vyrishennia [Problems of formation of cultural sphere: solutions]. *Efektivnist derzhavnogo upravlinnia – Efficiency of public administration*, 18/19, 277–285 [in Ukrainian].

9. Petrusenko, Y. M. and Vikhrov, D. Y. (2007), Evoliutsiia pidkhodiv do finansuvannia kulturnoi diialnosti [The evolution of approaches to financing cultural activities]. *Mekhanizm regulivannia ekonomiky – Mechanism of regulation of the economy*, 1, 142–151 [in Ukrainian].

10. Kultura yak dukhovnyi ta suspilnyi fenomen [Culture as a spiritual and social phenomenon]. Retrieved from : <http://bibl.com.ua/kultura/639/index.html> [in Ukrainian].

11. Veisova, V. E. (2010), Superechnosti i trudnoshchi v upravlinni kulturoiu v umovakh perekhidnogo ukrainskogo suspilstva [Contradictions and challenges in cultural management in the transition of Ukrainian society]. *Kultura Ukrainy – Culture Of Ukraine*, 1, 90–96 [in Ukrainian].

12. Komitet Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan kultury i dukhovnosti [Verkhovna Rada Committee on Culture and Spirituality]. Retrieved from : <http://kompkd.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

Надійшла 26.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Тропіна, В. Б. Реформування системи фінансової підтримки сфери культури в Україні / В. Б. Тропіна // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 217-223.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

UDC 519.868:368(477)

V. V. Vyhovska, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
V. G. Marhasova, Doctor of Economic Sciences, Professor,
T. V. Klymenko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor

**THE SIMULATION MODELING OF THE SAFETY LEVEL OF THE INSURANCE MARKET
IN UKRAINE**

Abstract. *In this paper, a theoretical study of existing approaches to determining the safety level of the insurance market has been analysed, it is proposed that application toolkit evaluation factors influence the insurance market security goal-oriented to the identification of sources of threats and determining the prospects for further development. The implementation logic of the cognitive approach to the modelling of the insurance market security has been revealed. As a result of cognitive modelling the concepts of insurance market security, as well as the causal relationship between them were justified.*

Keywords: *insurance market; insurance market safety; simulation modelling; cognitive modelling; scenario approach.*

В. В. Виговська, к. е. н., доцент,
В. Г. Маргасова, д. е. н., професор,
Т. В. Клименко, к. е. н., доцент

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. *В даній статті проведено теоретичне дослідження наявних підходів до визначення рівня безпеки страхового ринку, запропоновано прикладний інструментарій оцінки факторів впливу на безпеку страхового ринку цілеорієнтованого на ідентифікацію джерел загроз та визначення перспектив подальшого розвитку. Розкрито логіку реалізації когнітивного підходу до моделювання безпеки страхового ринку. Також за результатами когнітивного моделювання було обґрунтовано концепти забезпечення безпеки страхового ринку, а також причинно-наслідкові зв'язки між ними.*

Ключові слова: *страховий ринок; безпека страхового ринку; імітаційне моделювання; когнітивне моделювання; сценарний підхід.*

В. В. Выговская, к. э. н., доцент,
В. Г. Маргасова, д. э. н., профессор,
Т. В. Клименко, к. э. н., доцент

**ИМИТАЦИОННОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ УРОВНЯ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАХОВОГО РЫНКА
УКРАИНЫ**

Аннотация. *В данной статье проведено теоретическое исследование существующих подходов к определению уровня безопасности страхового рынка, предложено прикладной инструментарий оценки факторов влияния на безопасность страхового рынка целеориентированного на идентификацию источников угроз и определения перспектив дальнейшего развития. Раскрыто логику реализации когнитивного подхода к моделированию безопасности страхового рынка. Также по результатам когнитивного моделирования было обосновано*

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

концепты обеспечения безопасности страхового рынка, а также причинно-следственные связи между ними.

Ключевые слова: страховой рынок; безопасность страхового рынка; имитационное моделирование; когнитивное моделирование; сценарный подход.

Urgency of the research. Increased instability and uncertainty in today's world, territorial, economic and political globalization necessitate improving insurance market security approaches. Domestic insurance market is characterized by the increasing complexity of business environment as a result of the accumulation of destructive influence of environmental factors and uncertainty state. Thus on the basis of empirical research it can be stated that in the near future the situation in the insurance market of Ukraine will not change significantly. This means the design and implementation of strategic imperative of insurance market development issue becomes relevant, to ensure its functioning safety.

Actual scientific researches and issues analysis. Issues of the insurance market theory and practice, its role in the country and the rising issues of the economy are presented in the scientific papers of such renowned scholars as: V. Bazylevych, K. Bazylevych, N. Vnukov, K. Voblyi, O. Hvozdenko, V. Homell, O. Zhuravka, O. Zaliyev, O. Kozmenko, V. Navrotskyi, S. Osadets, D. Furman, V. Shakhov, H. Shershenevych, Ya. Shumelda, R. Yuldashev.

The aim of the paper is development of scientific approaches to assessing the level of insurance market security.

The statement of basic materials. Insurance market is a complex dynamic system, which is characterized by the following features: unpredictability, self-organization, counterintuitivity, insensitivity to changes in most parameters, high sensitivity to changes in only a small number of defined parameters and so on. Since the insurance market has all the characteristics of complex systems, it is sensible to use complex systems modelling methods for insurance market safety assessment and analysis, among which the most common are: econometric modelling, mathematical programming and simulation. In (Figure 1) the comparative characteristic of these methods is given. Based on the above information, it can be argued that under turbulence and uncertainty conditions simulation modelling is the most promising method of mathematical modelling of insurance market safety that allows predicting its development under different conditions, including considering random changes as well.

In our opinion, cognitive modelling, which combines the advantages of fuzzy logic and neural networks is an effective tool of imitation modelling of insurance market security and forecasting the situation. This approach will make it possible to develop the economic and mathematical model for evaluating the insurance market security and, on this basis, make decisions on its development strategy formation. Cognitive modelling allows studying the situation, including the following components: self-development, modelling of external factors, targeted development of the situation modelling (managed development).

Cognitive modelling of insurance market security can be expressed through the interaction of four components (Figure 2.): The insurance market security, logical-mathematical model of the insurance market security, simulation model of the insurance market security and the aimed calculated experiment.

Cognitive modeling in the analysis and management of complex systems is studying of the functioning and development of the situation by constructing a model of a complex system based on cognitive map. In this model, cognitive map reflects the subjective views (individual or collective) study the problem, the situation related to the operation and development of the system. A special feature of cognitive modeling is the possibility of static and dynamic analysis of situations. Static analysis involves the study of the structure of cognitive maps and determines the degree of interference factors. Also, the division of factors occurs to the target and control [2].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

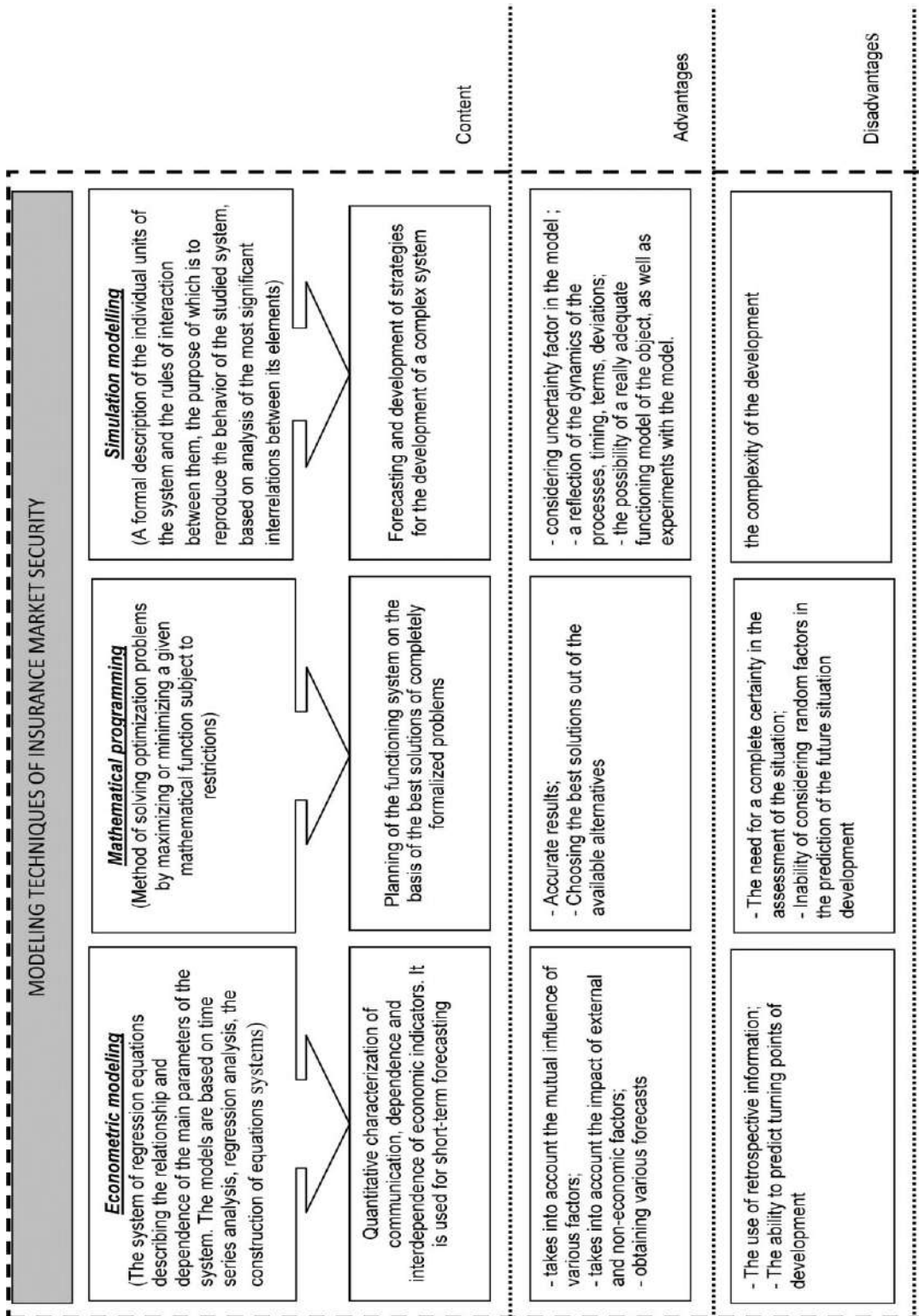

Fig. 1. Comparative characteristics of the main methods of mathematical modeling of insurance market security.
Source: systematized and completed by the author

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Target factors are the ones the value of which is necessary to change within a particular task, and the control factors are the factors that can be used to influence target ones. Dynamic analysis involves dynamic control of target factors depending on the change of control factors, as well as creating time development scenarios and choosing the best option.

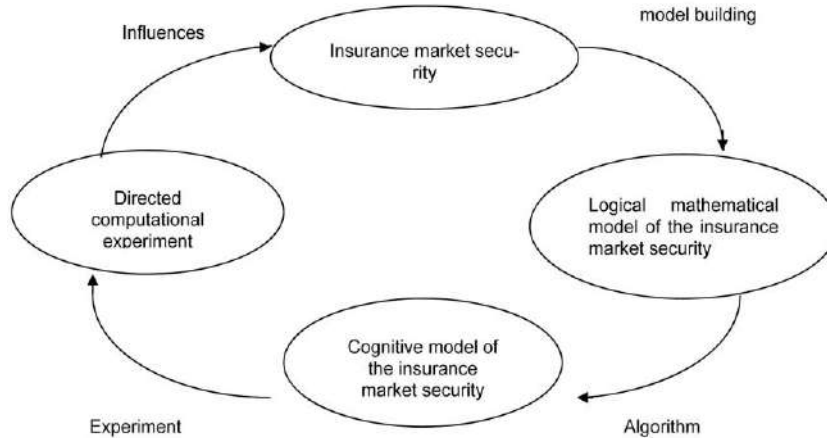

Fig. 2. Decomposition of cognitive modeling process of the insurance market security
 Source: created by the author

So, cognitive modelling theory makes it possible to substantiate the insurance market safety as a complex dissipative system functioning under the influence under external and internal environment factors from the perspective of system-synergetic approach. The advantages of using cognitive modeling of the insurance market security are presented in (Table. 1).

The main elements of cognitive map are the basic factors (or simply factors) and the cause and effect relationships between them. [4] Basic factors (in various publications the terms "concept", "setting" or "variable" are also used) - are the ones that define and limit the phenomena and processes in the system and its environment. They are interpreted by subject of management as essential, key parameters, attributes of these phenomena and processes [8].

Table 1

Advantages of cognitive modeling of the insurance market security

Benefits	Content	Peculiarity of insurance market security assessment
1	2	3
Efficiency in terms of information asymmetry	Standard strategic management methods do not enable considering all the external environment impact. This restriction is lifted because of reduced number and variety of affect factors on the safety of the CP	Simulation of the insurance market security enables creating a basis for the development of its ensuring strategy, taking into account the impact of the key factors
model structuring of problem solving	Poly alternativity of insurance market security ensuring scenarios and the organization of the selected scenarios implementation monitoring	The possibility of the introduction of cognitive models of any factors makes it possible to predict all possible links between security ensuring members
visibility of cognitive maps and models	Representation of only basic factors and relationships. Displays of only the basic regularity of the insurance market safety	It allows additionally considering the subjective opinion of decision-makers in ensuring insurance market security

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Continuation of Table 1

1	2	3
The multidimensionality and interconnectiveness of phenomena and processes consideration	Presentation of cognitive maps in the form of graphs makes it possible to provide indirect relationship between the factors of influence on the insurance market security and reflect the cause and effect relationships between them	Complex hierarchical structuring of the insurance market requires consideration of the relationship between them. The cognitive approach provides the necessary tools
quality increasing of produced management decisions	Creating a system of cause and effect relationships between factors of influence allows to develop a variety of CP safety scenarios	The integration of scenario and the competency approaches allows to provide all options for future insurance market security ensuring
the dynamic nature of elements relations of the card	Presentation of cognitive map as a directed graph makes it possible to fix the spatial and temporal relationships between the security system and its relationships with others	Presentation of the dynamic relationships between the factors of influence on the insurance market security, available resources and competencies allows to identify the bifurcation point and select development attractors
a holistic view of the main problems of the blocks	The links between the elements of the cognitive map provides a view of all important aspects of insurance market security	The integrity feature provides a more efficient way to define the integration limits on the actions of competence possessors involved in the CP security system ensuring
Showing density connections between factors	Implemented by the introduction of weight characteristics of the matrix graph connectedness that reflects the cognitive map elements	Introduction of weight characteristics enables to adapt the reference cognitive maps to CP security ensuring conditions

Source: created by the author [9]

Algorithm of the cognitive approach realization can be displayed as follows: study of the problem and definition of the goals and objectives of the study; construction of cognitive maps; construction of the cognitive model and checking its adequacy; analysis of the spread of excitation (impulses) on the graph; solving the problems of complexity, sensuality and stability systems [1], [7] (Fig. 3)

To determine the nature of the relationship, the importance of factors and clarify the parameters of the system it is necessary to go to the next modelling level that is to create a cognitive model [6].

Cognitive model is a functional graph of the studied system (insurance market security), where the vertices correspond to the system factors, and the arcs reflect the functional relationship between them. A common modelling approach, according to which the spread of the pulse in the system is investigated. Impulse is interpreted as an external impact on the system, and the edges are assigned to the coefficients of the pulse resistance [1].

Computer realization of cognitive insurance market security model requires software implementation of the model in a simulation environment, makes it possible to automatize the process of system research.

The cognitive analysis and modelling of complex systems research begins with solving the problem of its identification as a cognitive model [7], one of the common forms of which - a parametric function graph vector - tuple:

$$G \ll V, E \rangle, X, F, \theta \rangle, \tag{1}$$

де $G = \langle V, E \rangle$, $V = \{v_i \mid v_i \in V, i = 1, 2, \dots, k\}$; $E = \{e_{ij} \mid e_{ij} \in E, i, j = 1, 2, \dots, k\}$;

G – cognitive map, V – the set of vertices, the vertex ("Concepts") $v_i \in V, i = 1, 2, \dots, k$ are elements of the study of the insurance market security; E – set of arcs, the arc $e_{ij} \in E, ij = 1, 2, \dots, n$ reflect the relationship between the vertices V_i and V_j ; impact of V_i on V_j in the system can be positive ("+" sign

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

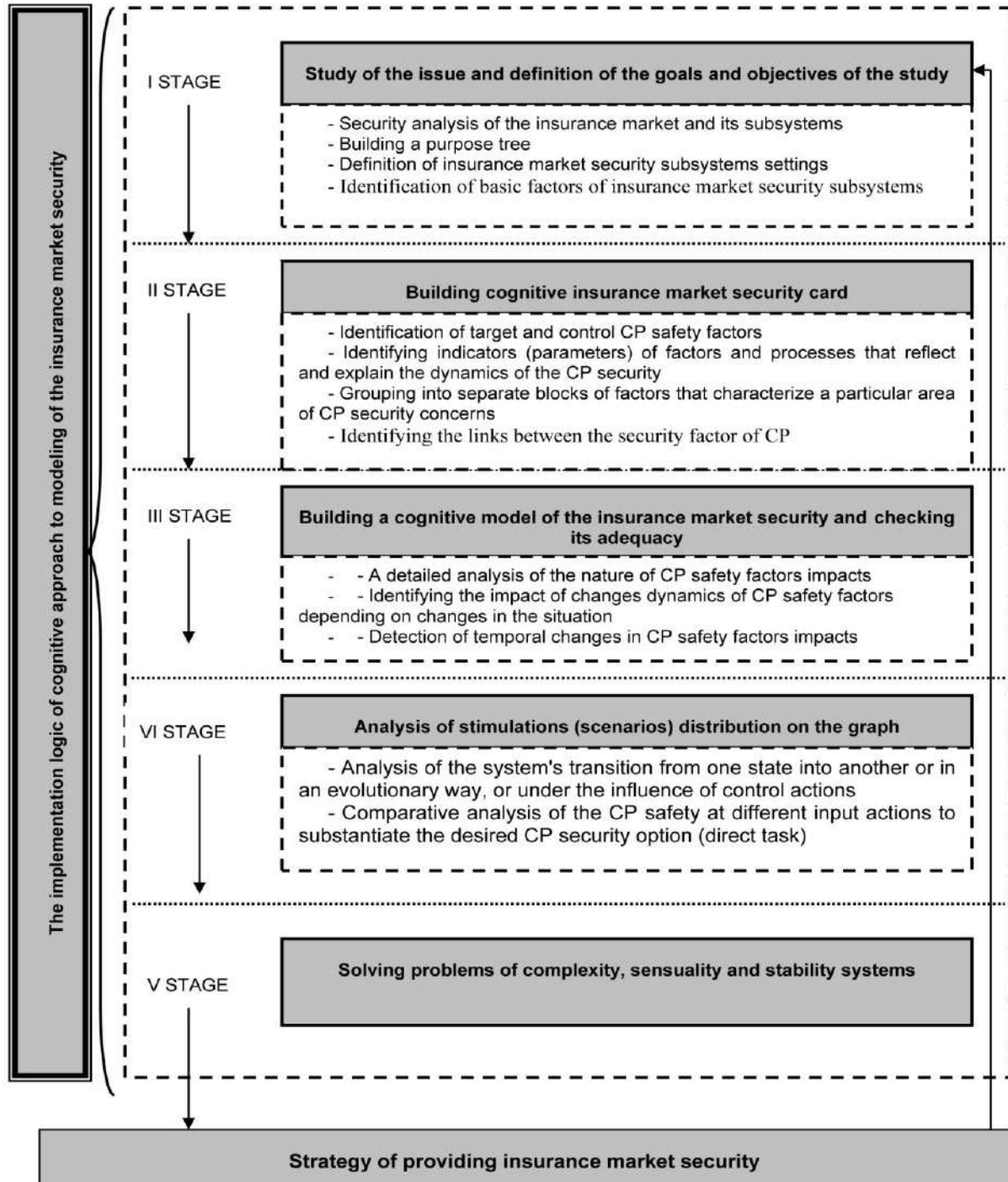

Fig. 3. The implementation logic of cognitive approach to the insurance market security modeling
 Source: systematized and constructed by the author

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

above the arc) if an increase (decrease) of one factor leads to an increase (decrease) of the other, or negative ("- sign above the arc) if an increase (decrease) of one factor leads to decrease (increase) of the other, or is absent; $X : V \rightarrow \theta$, X – parameter set of vertices, $X = \{X^{(V_i)} | X^{(V_i)} \in X, i = 1, 2, \dots, k\}$
 $X^{(V_i)} = \{x^i_g\}$, $g = 1, 2, \dots, l$, $x^i_g - g$ – parameter of vertice V_i , if $g=1$, then $x^i_g = x_i$, θ – space vertex parameters, that is, each vertex is assigned a vector of independent variables;

1) $F = F(X, E)$ – arcs conversion functionality, $F : E \times X \times \theta \rightarrow R$. Dependence of f_{ij} can be not only functional, but also in the form of stochastic regression equations. Defining the parameters of the characteristics of f_{ij} presupposes the establishment of a certain scale, performance, technique, precision measurement units.

Cognitive map except graphic image can be represented in matrix as matrix relationships A_G – is a square matrix which rows and columns are indicated vertices of the graph, and at the intersection of i-line, j-column stand (or not) units, if any (none) the relationship between the elements of V_i and V_j , that is:

$$A_G = [a_{ij}]_{K \times K},$$

Where the relation:

$$\begin{cases} 1 - \text{if } V_i \text{ connected } c V_j \\ 0 - \text{in other case} \end{cases} \tag{2}$$

a_{ij} ratio can be set to «+1» or «-1»

$$X_i(n + 1) = X_i(n) + \sum f(X_i, X_j, e_{ij})P_j(n), \tag{3}$$

due to unknown initial values of X ($n = 0$) at all the vertices and the initial disturbance vector $P(0)$. In the presence of external perturbations Q_i impulse process is defined by the rule

$$X_i(n + 1) = X_i(n) + \sum f(X_i, X_j, e_{ij})P_j(n) + Q_i(n + 1). \tag{4}$$

Impulse model processes can be represented in matrix form that is more convenient for modeling on the iconic graph. Let the vector vertex parameter at time t is given by equation (4). Then vertex parameter changes is generally given by the following equation:

$$X_i(n + 1) = X_i(n) + AP(n) + Q_i(n + 1), \tag{5}$$

where: A – matrix of the cognitive map graph relations G . We get the equation (5) taking into account (4) for $P(n)$:

$$P(n) = A^{n-1}Q_0 + A^{n-2}Q_1 + \dots + AQ_{n-2} + IQ_{n-1}, \tag{6}$$

where: I – identity matrix.

Stability Analysis of the modelled weighted directed graph of the insurance market security system requires the use of specific mathematical apparatus.

We take as a basis the available results of this analysis [0] in order to adapt them to the analysis of the insurance market security.

We take as a basis the available results of this analysis [3] in order to adapt them to the analysis of the insurance market security. To determine the adequacy of the cognitive map we have studied stability in the value and stability of the insurance market in the perturbation of the security system in the course of its evolution. Known theorems [3]:

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Vertex V_j stable by value, but the sequence of values $\{ |X(t)| : t = 0, 1, \dots \}$ are limited.

Vertex V_j is resistant to disturbance, if the sequence of pulses is limited $\{ |P_j(t)| : t = 0, 1, \dots \}$.

The weighted graph is stable in impulses (values), if such property is characteristic for its every vertex. Resistance to impulse does not mean stability value, although the reverse is true as well. Between the introduction of sustainability concept, that corresponds to the internal description and the system resistance of type "black box" (external description) there is a clear analogy, although there is a considerable difference in the mathematical description. Let's consider the concept of algebraic stability criterion to the impulse and the initial value and consider the stability of the connection graph with its topological structure, relying on well-known works [3], [5]. Fundamental in the development of sustainability criteria is a graph describing the idea of the matrix of the graph relations - a cognitive model of the system [3]. Let the matrix A for the relationship graph is defined as follows:

$$A = [a_{ij}] \quad a_{ij} = f(V_i, V_j), \quad ij = 1, 2, \dots, n, \quad (7)$$

where V_i, V_j – vertex of the graph, $f(V_i, V_j)$ – weighting function.

Characterized graph values are defined as proper values of A (the proper values are the roots of the polynomial characterizing matrix, $Y(\lambda) = |\lambda I - A|$, λ – characterizing matrix for A , the independent variable; I – the identity matrix).

To construct a cognitive map of the insurance market it is necessary to determine the safety vertices (concepts) that are directly investigated within the model. As part of this study the parameters that affect the security of the insurance market are highlighted (Table 2, Fig. 4). To assess the strength of the impact of each concept such scale of features effects is used (Table. 3).

Table 3

Scale of qualitative assessments of direction and influence strength between concepts

The nature of influence between concepts	Numeric variables
Absent	0,0
Very weak	0,1; 0,2 (-0,1; -0,2)
Weak	0,3; 0,4 (-0,3; -0,4)
Moderate	0,5; 0,6 (-0,5; -0,6)
Considerable	0,7; 0,8 (-0,7; -0,8)
Substantive	0,9; 1,0 (-0,9; -1,0)

Scenario analysis is an expert "qualitative" analysis of possible scenarios for the development of stability, identifying the worst and best possible scenarios and choosing the desired scenario according to the research objectives.

Conclusions. Based on cognitive modelling results we can justify the concepts of insurance market security, as well as the cause and effect relationship between them. Therefore, the proposed approach allows taking a reasoned decision on the justification of effective alternative scenarios of insurance market security and paves the way for obtaining the vector of structured knowledge about the interaction architecture between the following concepts: insurer's security, insurer's safety. Based on the results of the cognitive analysis, we can develop a set of means of influence on the individual insurance market safety factors with the aim of its providing.

Cognitive modelling makes it possible to justify management decisions for effective security scenario of the insurance market from the standpoint of economic rationality and timely make necessary adjustments in deviation case and promptly respond to them.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Table 2
The adjacency matrix of interdependence and impact strength between the concepts of insurance market security system*

Indicator S	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀	X ₁₁	X ₁₂	X ₁₃	X ₁₄	X ₁₅	X ₁₆	X ₁₇	X ₁₈
X ₁	1,00	0,71	-0,52	-0,18	-0,80	0,05	0,56	0,85	-0,30	-0,71	-0,62	-0,82	-0,12	-0,84	-0,81	0,61	0,83	-0,71
X ₂	0,71	1,00	0,13	-0,66	-0,62	-0,17	0,52	0,93	-0,19	-0,35	0,06	-0,66	0,21	-0,73	-0,95	0,98	0,86	-0,87
X ₃	-0,52	0,13	1,00	-0,57	0,53	0,12	-0,08	-0,11	0,40	0,61	0,96	0,60	0,67	0,53	0,12	0,23	-0,28	-0,12
X ₄	-0,18	-0,66	-0,57	1,00	0,29	-0,10	0,05	-0,44	-0,47	-0,02	-0,54	0,03	-0,69	0,14	0,42	-0,65	-0,25	0,37
X ₅	-0,80	-0,62	0,53	0,29	1,00	0,01	-0,01	-0,75	0,03	0,88	0,58	0,86	0,02	0,90	0,74	-0,56	-0,80	0,35
X ₆	0,05	-0,17	0,12	-0,10	0,01	1,00	-0,20	0,01	0,74	-0,30	-0,12	0,39	0,71	0,32	0,20	-0,19	-0,20	0,05
X ₇	0,56	0,52	-0,08	0,05	-0,01	-0,20	1,00	0,51	-0,67	0,06	-0,13	-0,36	-0,29	-0,33	-0,52	0,46	0,47	-0,82
X ₈	0,85	0,93	-0,11	-0,44	-0,75	0,01	0,51	1,00	-0,22	-0,63	-0,25	-0,77	0,15	-0,83	-0,98	0,91	0,96	-0,87
X ₉	-0,30	-0,19	0,40	-0,47	0,03	0,74	-0,67	-0,22	1,00	-0,06	0,30	0,54	0,85	0,44	0,35	-0,19	-0,41	0,38
X ₁₀	-0,71	-0,35	0,61	-0,02	0,88	-0,30	0,06	-0,63	-0,06	1,00	0,75	0,71	-0,02	0,74	0,56	-0,32	-0,68	0,24
X ₁₁	-0,62	0,06	0,96	-0,54	0,58	-0,12	-0,13	-0,25	0,30	0,75	1,00	0,60	0,50	0,55	0,21	0,15	-0,37	0,02
X ₁₂	-0,82	-0,66	0,60	0,03	0,86	0,39	-0,36	-0,77	0,54	0,71	0,60	1,00	0,42	0,99	0,84	-0,61	-0,91	0,53
X ₁₃	-0,12	0,21	0,67	-0,69	0,02	0,71	-0,29	0,15	0,85	-0,02	0,50	0,42	1,00	0,30	-0,01	0,25	-0,10	-0,10
X ₁₄	-0,84	-0,73	0,53	0,14	0,90	0,32	-0,33	-0,83	0,44	0,74	0,55	0,99	0,30	1,00	0,88	-0,68	-0,94	0,57
X ₁₅	-0,81	-0,95	0,12	0,42	0,74	0,20	-0,52	-0,98	0,35	0,56	0,21	0,84	-0,01	0,88	1,00	-0,93	-0,98	0,85
X ₁₆	0,61	0,98	0,23	-0,65	-0,56	-0,19	0,46	0,91	-0,19	-0,32	0,15	-0,61	0,25	-0,68	-0,93	1,00	0,85	-0,86
X ₁₇	0,83	0,86	-0,28	-0,25	-0,80	-0,20	0,47	0,96	-0,41	-0,68	-0,37	-0,91	-0,10	-0,94	-0,98	0,85	1,00	-0,78
X ₁₈	-0,71	-0,87	-0,12	0,37	0,35	0,05	-0,82	-0,87	0,38	0,24	0,02	0,53	-0,10	0,57	0,85	-0,86	-0,78	1,00

Note: X₁ - insurance penetration indicator (insurance premiums to GDP), %; X₂ - "insurance density" index (premiums per capita), USD; X₃ - the proportion of long-term insurance in the total volume of collected insurance premiums, %; X₄ - the level of insurance payments, %; X₅ - the proportion of premiums ceded to non-resident reinsurers, %; X₆ - the proportion of the total volume of the authorized capital of insurance companies owned by non-residents in the total volume, %; X₇ - the capital adequacy of the insurance market; X₈ - reliability index; X₉ - financial capacity indicator, X₁₀ - an indicator of current liquidity, X₁₁ - equity capital of insurance companies, min UAH; X₁₂ - insurance reserves, min UAH; X₁₃ - the total amount of paid + statutory insurance funds; X₁₄ - the ratio of insurance reserves and the statutory capital, X₁₅ - the inflation index, %; X₁₆ - GDP per capita; X₁₇ - real income of the previous year, %; X₁₈ - the unemployment rate of the working population.

* Source: calculated by the author

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

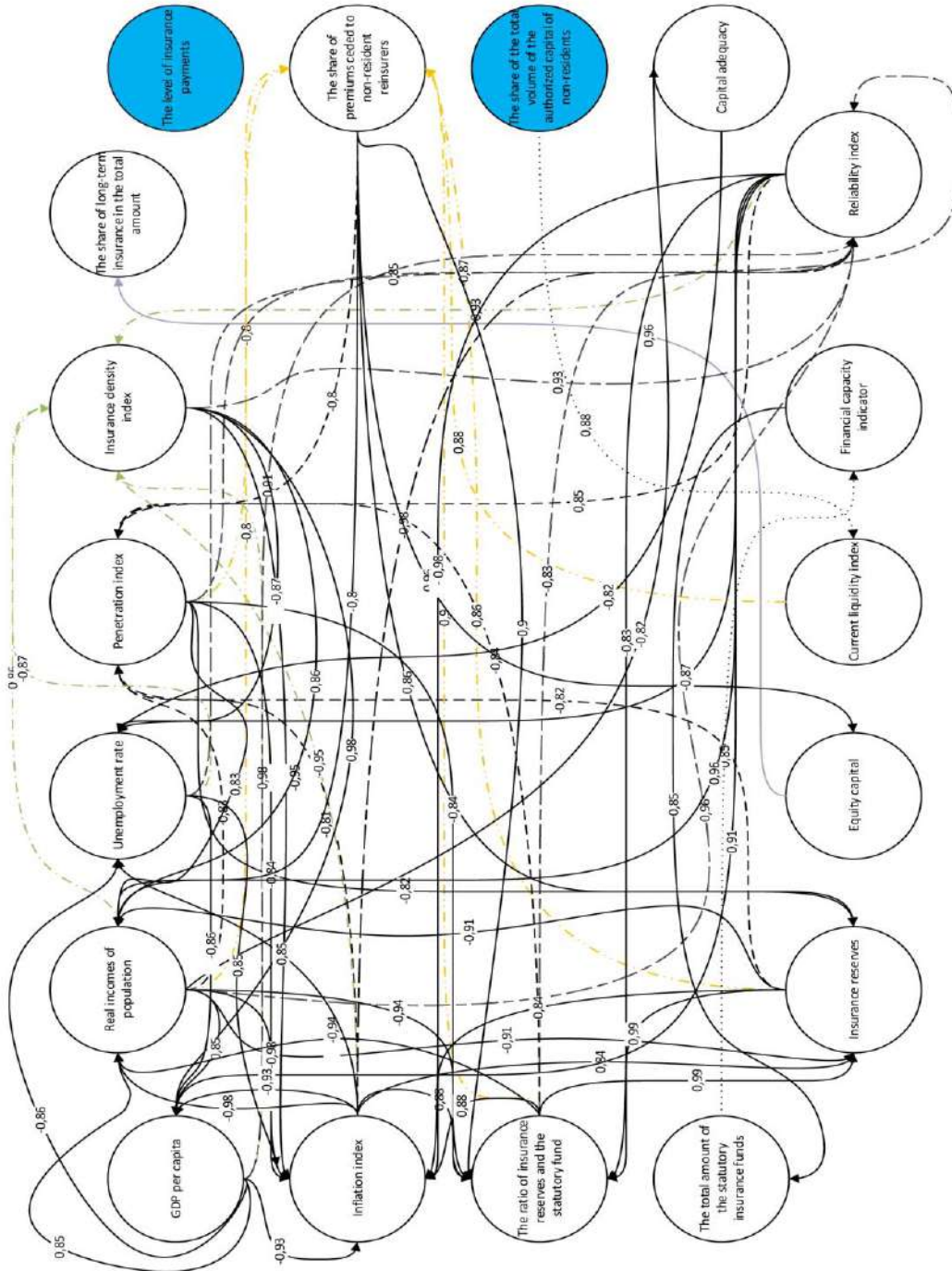

Fig. 4. Graphical representation of interdependencies and power of influence between the concepts of insurance market security system
Source: created by the author

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА**References**

1. Gorelova, G. V., Zakharova, Ye. N., Radchenko, S. A. (2006). Issledovaniie slabostruktirovannykh sotsialno-ekonomicheskikh sistem: kognitivnyi podkhod [Study of semistructured socio-economic systems: cognitive approach]. Rostov-on-Don. Publisher: Rostov University [in Russian].
2. Kamaiev, V. A. (2012). Kognitivnoie sotsialno-ekonomicheskikh system [Cognitive modeling of socio-economic systems]. Volgograd: IUNL VSTU, № 6, p. 39 [in Russian].
3. Kasti Dzh. (1982). Bolshie sistemy: svyaznost, slozhnost i katastrofy [Large systems: connectivity, complexity and disaster]. Moscow: World [in Russian].
4. Kuznetsov, O. P., Kulipich, A. A., Markovskiy, A. V., et al. (2006). Analiz vliiani pri upravlenii slabostruktirovannymi situatsiyami na osnove kognitivnykh kart [Analysis of the effects in semistructured situations management on the basis of cognitive maps]. Chelovecheskiy faktor v upravlenii – The human factor in management Moscow : Book [in Russian].
5. Kulba, V. V., Kovalevskiy, S. V., Kononov, D. A., Chernov, I. V., Shelkov, A. B. (2000). Problemy obespecheniia ekonomicheskoi bezopasnosti slozhnykh sotsialno-ekonomicheskikh sistem [Problems of economic security of the complex socio-economic systems]. Moscow : ISP RAS [in Russian].
6. Maksimov, V. I. (2001). Kognitivnyi analiz i upravleniie razvitiem situatsii: Materialy 1-i mezhdunarodnoi konferentsii v 3-kh tomakh [Cognitive analysis and situations development management: Proceedings of the 1st International Conference in 3 volumes]. Moscow [in Russian].
7. Maksimov, V. I., Kornoushenko, Ye. K., Kachaiev, S. V. (1999). Kognitivnye tehnologii dlia podderzhki priniatia upravlecheskikh reshenii [Cognitive technologies to support management decision-making]. Tekhnologii informatsionnogo obshestva - Information Society Technologies. Moscow : ICS RAS, № 2, pp. 50–54[in Russian].
8. Savchuk, O., Ladaniuk, A., Gritsenko, N. Kognitivnyi pidkhd do modeliuвання i upravlinnia slabo strukturovannymi orhanizatsiino-tekhnologichnymi systemamy(sytuatsiiamy) [The cognitive approach to modeling and managing poorly structured organizational and technological systems (situation)]. eNUFTIR – Electronic National University of Food Technologies Institutional Repository ISSN 2310-8282 0020 – Retrieved from: http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1199/3/Ladanuk_2.pdf.
9. Yaldin, I. V. (2011). Kognitivne modeliuвання u prohnozuvanni stsenariiv stratehii stiikoho rozvytku integrovanoi struktury biznesu [Cognitive modeling in predicting scenarios of integrated business structure sustainable development strategy]. Problemy ekonomiky – Economic Issues, №4, pp. 142–150 [in Ukrainian].

Література

1. Горелова, Г. В. Исследование слабоструктурированных социально-экономических систем: когнитивный подход : монография / Г. В. Горелова, Е.Н. Захарова, С. А. Радченко. – Ростов-н/Д. : Изд-во Рост. унта, 2006. – 334 с.
2. Камаев, В. А. Когнитивное моделирование социально-экономических систем : учеб. пособие / В. А. Камаев. – Волгоград: ИУНЛ ВолгГТУ, 2012. – С. 39.
3. Касты Дж. Большие системы: связность, сложность и катастрофы / Дж. Касты. – М. : Мир, 1982. – 216 с.
4. Кузнецов, О. П. Анализ влияний при управлении слабоструктурированными ситуациями на основе когнитивных карт / О. П. Кузнецов, А. А. Кулинич, А. В. Марковский // Человеческий фактор в управлении / под ред. Н. А. Абрамовой, К. С Гинсберга. Л. А. Новикова. – М.: Ком Книга, 2006. – С. 313–344.
5. Кульба, В. В. Проблемы обеспечения экономической безопасности сложных социально-экономических систем / В. В. Кульба, С. В. Ковалевский, Д. А. Кононов, И. В. Чернов, А. Б. Шелков. – М. : ИПУ РАН, 2000. – 127 с.
6. Максимов, В. И. Когнитивный анализ и управление развитием ситуаций / В. И. Максимов // Материалы 1-й международной конференции в 3-х томах/ под. ред. В.И. Максимова. – М., 2001. – 196 с.
7. Максимов, В. И. Когнитивные технологии для поддержки принятия управленческих решений / В. И. Максимов, Е. К. Корноушенко, С. В. Качаев // Технологии информационного общества 98. – 1999. – № 2. – С. 50–54.
8. Савчук, О. Когнитивний підхід до моделювання і управління слабо структурованими організаційно-технологічними системами (ситуаціями) [Електронний ресурс] / О. Савчук, А. Ладанюк, Н. Гриценко // eNUFTIR – Electronic National University of Food Technologies Institutional Repository ISSN 2310-8282 0020 – Режим доступу: http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1199/3/Ladanuk_2.pdf — Назва з екрану.
9. Ялдин, І. В. Когнітивне моделювання у прогнозуванні сценаріїв стратегії стійкого розвитку інтегрованої структури бізнесу / І. В. Ялдин // Проблеми економіки. – 2011. – № 4. – С. 142–150.

Received for publication 15.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Vyhovska, V. V. The simulation modeling of the safety level of the insurance market in Ukraine / V. V. Vyhovska, V. G. Marhasova, T. V. Klymenko // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 224-234.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.76

Я. В. Петраков, к. е. н., доцент**ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ: СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ**

Анотація. У статті проведено дослідження економічної сутності категорії «фінансові інструменти» на основі вивчення точок зору українських учених і нормативно-правових документів. Запропоновано розширити класифікацію фінансових інструментів в розрізі похідних цінних паперів структурованими продуктами і кредитними деривативами, в розрізі фінансових зобов'язань - піринговим кредитуванням.

Ключові слова: фінансові інструменти; фінансовий ринок; фінансові активи; посередники; деривативи; цінні папери.

Я. В. Петраков, к. э. н., доцент**ФИНАНСОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ: СУЩНОСТЬ И КЛАССИФИКАЦИЯ**

Аннотация. В статье проведено исследование экономической сущности категории «финансовые инструменты» на основе изучения точек зрения украинских ученых и нормативно-правовых документов. Предложено расширить классификацию финансовых инструментов в разрезе производных ценных бумаг структурированными продуктами и кредитными деривативами, в разрезе финансовых обязательств – пириговым кредитованием.

Ключевые слова: финансовые инструменты; финансовый рынок; финансовые активы; посредники; деривативы; ценные бумаги.

I. V. Petrakov, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**FINANCIAL INSTRUMENTS: NATURE AND CLASSIFICATION**

Abstract. The paper aggregates the research results of the economic substance of the category "financial instruments" on the basis of the study perspectives of Ukrainian scientists and legal documents. It is proposed to extend the classification of financial instruments in the context of derivatives with structured products and credit derivatives, in the context of financial liabilities – with peer- to- peer lending.

Keywords: financial instruments; financial market; financial assets; intermediaries; derivatives; securities.

Постановка проблеми. Глобальна фінансіалізація світової та регіональних економічних систем, яка проявляється у превалюванні фінансового сектору над реальним, у зростанні спекулятивних тенденцій в операціях з фінансовими активами, у стрімкому нарощенні фінансових потоків, не підкріплених реальними активами, спричинила появу низки нових фінансових інструментів, здатних задовольнити потреби потенційних реципієнтів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню економічної сутності та класифікації фінансових інструментів присвячено значну кількість наукових публікацій, зокрема, О.В. Абакуменко [18-21], І. М. Бурденко, А. Т. Головка [10], А.П. Данкевича [5], В. В. Корнєєва [12], В. Л. Чеснокова [11] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існуючі напрацювання, проблема розширення спектру фінансових інструментів з урахуванням викликів

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

сучасності та потреб їх реципієнтів, залишається актуальною та вимагає приділення значної уваги.

Постановка завдання. Метою статті є ідентифікація сутності фінансових інструментів та розширення їх спектру.

Виклад основного матеріалу дослідження. При ідентифікації сутності фінансових інструментів найчастіше звертаються до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

У П(С)БО 13 "Фінансові інструменти" [1] зазначається, що «фінансовий інструмент - це контракт, який одночасно зумовлює виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу в іншого».

Схоже визначення дає МСФЗ 32 "Фінансові інструменти: розкриття і подання" [2]: фінансовий інструмент (financial instrument) - це будь-який договір, у результаті якого одночасно виникають: фінансове зобов'язання або пайовий інструмент в однієї сторони і фінансовий актив - у іншої.

Ходаківська В. П. та Данілов О. Д. визначають фінансові інструменти як різноманітні фінансові документи, які обертаються на ринку, мають грошову вартість і за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку [3].

На перший погляд, визначення, що пропонує Іващенко О. А. [4], ідентичне наведеним вище: «фінансовий інструмент» визначається як будь-який стандартизований контракт, що започатковує виникнення фінансового активу в однієї сторони та фінансового зобов'язання у вигляді певного базового активу в іншої сторони й укладається з метою хеджування та страхування комерційних ризиків.

Проте, на відміну від визначень, наведених у П(С)БО 13 та МСФЗ 32, тут акцентується на меті використання фінансових інструментів – хеджування та страхування комерційних ризиків.

Більш ґрунтовно підходить до визначення фінансових інструментів Данькевич А. П. [5], що виділяє вимоги, яким вони повинні відповідати: фінансові інструменти - це певною мірою права на ресурси (активи), які повинні відповідати таким вимогам: вільний обіг (здатність купуватися та продаватися на ринку, виступати як самостійний платіжний інструмент, що полегшує обіг інших товарів); доступність (можливість бути об'єктом усіх видів угод (позики, дарування, зберігання тощо)); стандартність (випуск однорідними серіями, класами тощо); документальність (повинні містити передбачені законодавством реквізити, відсутність будь-якого з них вказує на їх недійсність); регулювання і визнання державою (мають регулюватися та бути визнані державою як передумова довіри до них); ліквідність (здатність бути швидко реалізованими без істотних втрат для держателя); ризик (можливість втрат, що пов'язані з інвестиціями у фінансові інструменти). Маслова О. С. та Опалов О. А. [6, с. 18] визначають фінансові інструменти як особливі товари фінансового ринку, які мають фінансове походження та виступають об'єктом купівлі-продажу на відповідних сегментах фінансового ринку. Проте, важко погодитись з тим, що фінансові інструменти є товаром. В даному контексті ми поділяємо думку Абакуменко О. В., яка стверджує, що товаром на фінансовому ринку виступає саме фінансовий актив, а не інструмент [7].

Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" [8] містить визначення категорії "фінансові інструменти", яке ототожнює поняття "фінансові інструменти" та "цінні папери": "фінансові інструменти - це цінні папери, строкові контракти (ф'ючерси), інструменти грошового обігу, відсоткові строкові контракти (форварди), строкові контракти на обмін (на певну дату в майбутньому) у разі залежності ціни від відсоткової ставки, валютного курсу чи фондового індексу (відсоткові, курсові чи індексні свопи), опціони, що дають право на купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, у тому числі тих, що передбачають грошову форму оплати (курсіві та відсоткові опціони)". Таке звуження обмежує сферу використання фінансових інструментів та їх перелік.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Фактично, аналогічним чином звужене трактування фінансових інструментів у Загороднього А. Г. та Вознюк В. Г., які трактують їх як різноманітні види ринкового фінансового продукту, зокрема, цінні папери, грошові зобов'язання, валюта, ф'ючерси, опціони, депозитні свідоцтва, кредитні договори, страхові поліси тощо [9, с. 191].

Беззаперечним є визначення, що пропонують Головка А. Т., Лаптев С. М., Кабанов В. Г.: фінансовий інструмент – це будь-який інструмент у письмовій формі або електронному вигляді, який має грошову вартість або підтверджує грошові операції [10, с. 8]. Проте, відсутній акцент на сфері використання таких інструментів та їх властивостях.

Ми поділяємо позицію Чеснокова В. Л. [11, с. 3], який трактує фінансові інструменти – як, по-перше, фінансові документи, продаж або передача яких забезпечує отримання фінансових ресурсів, тобто засоби, за допомогою яких здійснюється функціонування самої фінансової сфери, по-друге, - носії інформації про грошові операції, по-третє, це різноманітні види ринкового продукту фінансової природи, які є фіксаторами майбутніх чи минулих фінансових подій.

Вдале визначення дефініції наводить і Корнєєв В. В. : фінансові інструменти вказують на спосіб впровадження фінансової послуги при проведенні операцій з фінансовими активами (капіталом). Власне використання фінансових інструментів сторонами угоди і є одночасно наданням-споживанням фінансових послуг [12, с. 30].

На наше переконання, фінансовими інструментами слід вважати фінансові документи, рух яких призводить до зростання обсягів фінансових ресурсів та отримання кумулятивного ефекту від їх інвестування продуцентами та реципієнтами фінансових активів.

Відповідно до П(С)БО 13, фінансові інструменти поділяються залежно від умов, зазначених у контракті, на: фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу, похідні фінансові інструменти (рис.1).

В цілому погоджуючись з наведеною на рис.1 класифікацією, вважаємо за необхідне розширити наведені в ній окремі структурні елементи.

Зокрема, в розрізі фінансових зобов'язань пропонуємо виділити таку форму мікрокредитування, як пірингове кредитування.

Термін «пірингове кредитування» («peer-to-peer», «p2p», «person-to-person - кредитування») передбачає процес видачі та отримання позик без використання в якості посередників традиційних фінансових інститутів. Як правило, пірингове кредитування реалізується за допомогою інтернет-платформ, де користувачі можуть виступати як в ролі кредитора, так і в ролі позичальника [13].

Використання інтернет-платформ полегшує координацію між дрібними позичальниками та формує кредитні відносини за схемою «рівний-рівному», де кредит не є трансакцією єдиного суб'єкту, а виступає як агрегація ряду дрібних позик [14].

Процес отримання позики відбувається наступним чином. Позичальник заповнює форму, де вказує інформацію про розмір позики та її мету. Статистика показує, що найчастіше кошти залучаються позичальником для розвитку дрібного бізнесу та вирішення побутових проблем чи оплати освіти. Кредитори натомість вирішують, яку суму коштів вони готові надати позичальнику. Коли заявка набирає необхідну суму коштів, то перераховуються позичальнику, і надалі позичальник обслуговує боргові зобов'язання у відповідності до узгоджених вимог. Тривалість позик знаходиться в межах до трьох, іноді п'яти років. Налаштування онлайн-платформ дозволяють проводити усі виплати в автоматичному режимі.

Незважаючи на те, що більшість компаній діють відповідно до цієї стандартної процедури видачі мікрокредитів, деякі компанії намагаються модифікувати її.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

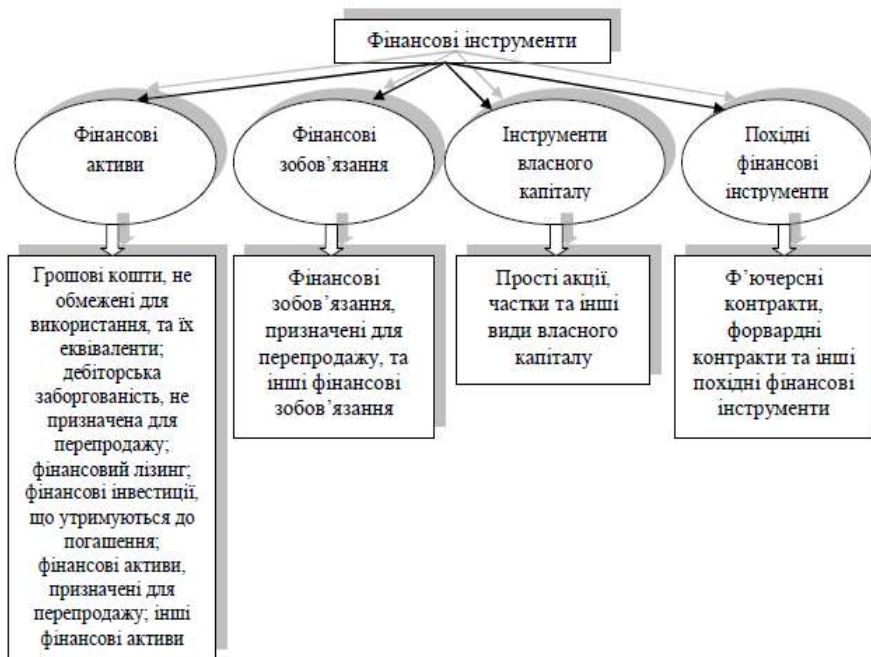

Рис.1 Класифікація фінансових інструментів відповідно до П(С)БО 13.

Так, платформа мікрокредитування «United Prosperity» використовує варіацію моделі мікрокредитування: відстежує надійність позичальника й може надавати гарантію щодо отримання мікрокредиту в місцевий банк, який потім видає збільшену вдвічі суму кредиту мікропідприємцю. «United Prosperity» стверджує, що це забезпечує значний фінансовий леверидж при отриманні кредиту та дозволяє мікропідприємцю долучитися до формування кредитної історії, яка може знадобитися для майбутніх більших кредитів у традиційних фінансових установах [14].

Пірингове кредитування відрізняється від традиційного тим, що використовує інформацію про позичальників, яка поступово накопичується в системі, що в подальшому дозволяє проводити так званий «скоринг» – обрахування надійності позичальника. Ця процедура є аналогом таких механізмів, як кредитна історія, гарантії, застави, які спрямовані на усунення інформаційної асиметрії та зниження ризиків у сфері традиційного кредитування. «Скоринг» дозволяє диференціювати відсоткові ставки для осіб, що мають різний за надійністю кредитний досвід. Кредитор має вибір: отримувати йому більш низький чи високий відсоток, обираючи позичальників із менш надійною оцінкою кредитної історії.

До переваг пірингового кредитування слід віднести: нівелювання окремих недоліків традиційних кредитних механізмів; спрощення для позичальників процедури подання заявки та обґрунтування необхідності отримання коштів; нижчі ставки по кредитах порівняно зі ставками традиційних фінансових інститутів, простіші схеми нарахування відсотків. Дрібні інвестори мають змогу отримати дохід, який може бути вище за дохід по акціям та облігаціям.

Серед похідних цінних паперів слід виділити, на нашу думку, структуровані цінні папери, а також кредитні деривативи.

Структурований фінансовий продукт можна визначити як цінний папір, сконструйований шляхом поєднання в єдиний інструмент первинного цінного паперу (акції, облігації) та одного або декілька похідних цінних паперів [15] з метою підвищення ліквідності, диверсифікації ризику та оптимізації доходу. Під структурованими цінними паперами зазвичай розуміють класичні цінні папери, комбіновані з будь-яким видом деривативів.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Найбільш вдала класифікація структурованих фінансових продуктів наведена у Абакуменко О. В. [15; 16] (рис.2).

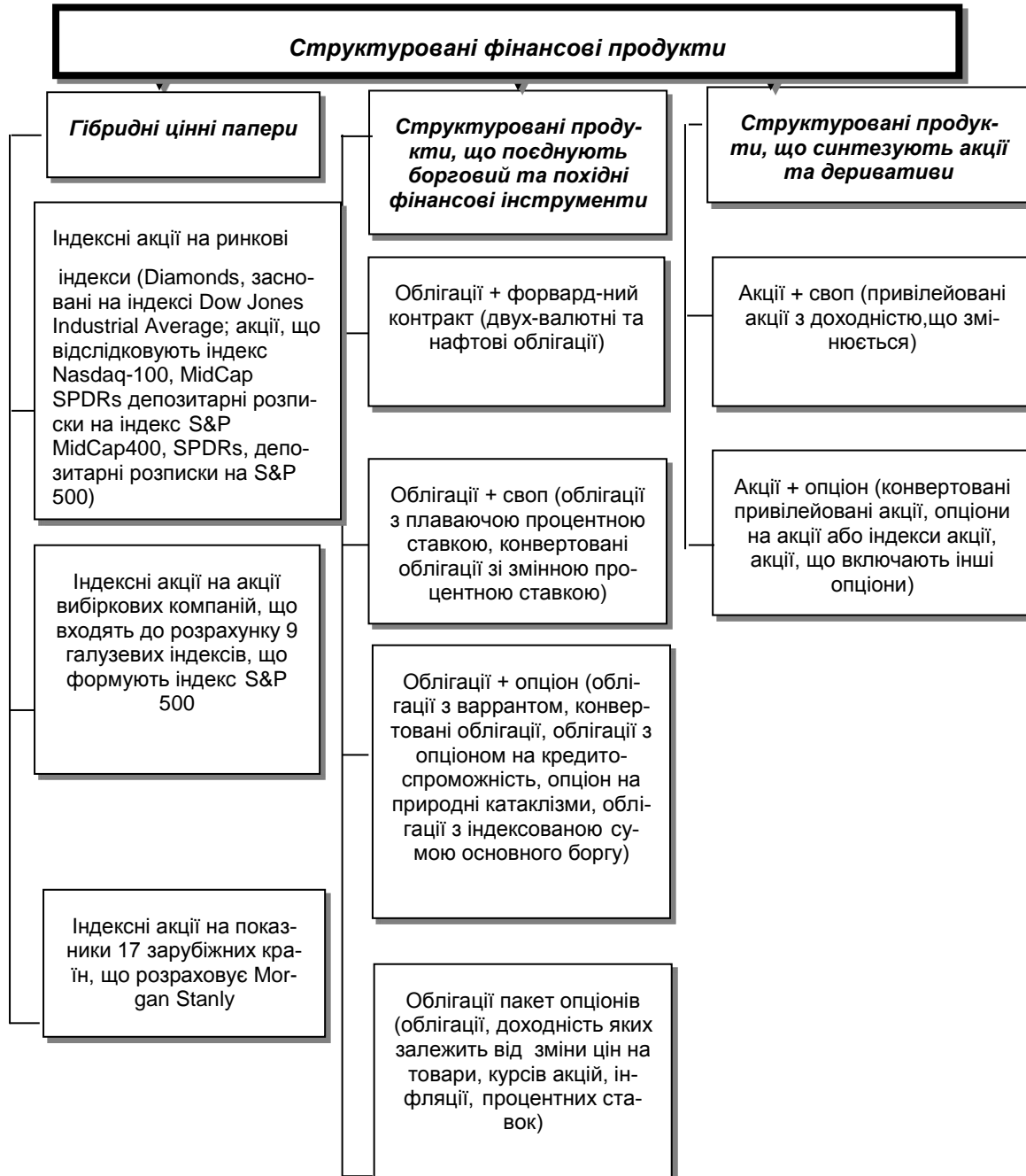

Рис. 2 Укрупнена класифікація структурованих фінансових продуктів

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Кредитні деривативи – це вид структурованих фінансових інструментів, які відокремлюють кредитний ризик від активу та дозволяють бенефіціару перенести кредитний ризик, цим активом, на гаранта [17].

Як зазначається у [17], поява повноцінного ринку кредитних деривативів є об'єктивною необхідністю, дозволяючи підприємствам та фінансовим посередникам оптимізувати структуру кредитного портфелю, не обтяжуючи баланс надмірною дебіторською заборгованістю; застрахувати ризики неплатоспроможності контрагентів при відносно невеликих затратах; забезпечити безперебійний процес фінансування та активізувати роботу банківської та фінансової системи країни в цілому.

Висновки. Проведене дослідження щодо сутності фінансових інструментів дало підстави визначати їх як фінансові документи, рух яких призводить до зростання обсягів фінансових ресурсів та отримання кумулятивного ефекту від їх інвестування продуцентами та реципієнтами фінансових активів. Класифікація фінансових інструментів доповнена в розрізі похідних цінних паперів - структурованими продуктами і кредитними деривативами, в розрізі фінансових зобов'язань - піринговим кредитуванням.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua/document/92444/MSBO_32.pdf.
3. Ходаківська, В. П. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / В. П. Ходаківська, О. Д. Данілов. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 501 с.
4. Іващенко, О. А. Фінансово-інституційні інструменти управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності. – 08.05.01. – Укр. акад. зовн. торгівлі. – К., 2006. – 21 с.
5. Данькевич, А. П. Фінансові інструменти: особливості визначення, класифікації та обігу / А. П. Данькевич // Наукові праці НДФІ. - № 1(46). – 2009. – С. 64-74.
6. Маслова, О. С. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / О. С. Маслова, О. А. Опалов. – К. : Кондор, 2006. – 192 с.
7. Абакуменко, О. В. Розвиток кон'юнктури фінансового ринку України: Монографія / О. В. Абакуменко. – Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2013. – 464 с.
8. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.
9. Загородній, А. Г. Ринок фінансових послуг : Термінологічний словник : термінологічний словник / А. Г. Загородній, В. Г. Вознюк. - Львів : Бескид Біт, 2008. - 544 с.
10. Головка, А. Т. Ринки фінансових інструментів та їх інфраструктура : монографія / А. Т. Головка, С. М. Лаптев, В. Г. Кабанов. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2009. – 560 с.
11. Чесноков, В. Л. Фінансові інструменти : навчальний посібник. – К. : ЦУЛ, 2008. – 288 с.
12. Корнєєв, В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку : монографія / В. В. Корнєєв. – К. : Основа, 2007. – 192 с.
13. Banking without banks // The Economist. Finance and economics. – 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21597932-offering-both-borrowers-and-lenders-better-deal-websites-put-two>.
14. Петрушенко, Ю. М. Новітні підходи до фінансування розвитку місцевих громад: від реконізму до р2р-кредитування / Ю. М. Петрушенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 1 (36). – С. 90–94.
15. Абакуменко, О. В. Фінансові інновації на ринку цінних паперів / О. В. Абакуменко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №12 (66). – С. 17-22.
16. Абакуменко, О. В. Сутність та механізм фінансового інжинірингу / О. В. Абакуменко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 1 (67). – С. 125-130.
17. Абакуменко, О. В. Кредитні деривативи як інструмент зменшення фінансових ризиків / О. В. Абакуменко // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – №102. – С.204-207.
18. Абакуменко, О. В. Фінансові аспекти сек'юритизаційних угод / О. В. Абакуменко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №8. – С. 21-23.
19. Абакуменко, О. В. Модель гармонізації бюджетної та грошово-кредитної політики, орієнтована на розвиток / О. В. Абакуменко, Л. О. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №7 (121). – С.241-251.
20. Абакуменко, О. В. Моделювання рівня конкуренції на фінансовому ринку України / О. В. Абакуменко // Бізнес-інформ. – 2013. – № 5. – С. 302-310.
21. Абакуменко, О. В. Моделювання пропозиції на фінансовому ринку України / О. В. Абакуменко // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 283-290.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА**References**

1. Polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 13 «Finansovi instrumenty» [Ministry of Finance of Ukraine (2001), "Regulations (standard) accounting 13 "Financial Instruments"]. Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (Accessed 29 August 2016).
2. Mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti [International Accounting Standards Board (2011), "International Accounting Standards" (Ukrainian translation)]. Retrieved from : www.minfin.gov.ua/document/92444/MSBO_32.pdf (Accessed 29 August 2016).
3. Khodakivska, V. P., Danilov, O. D. (2001), Rynok finansovykh posluh [Financial services market], Akademiia DPS Ukrainy, Irpin', Ukraine.
4. Ivaschenko, O. A. (2006), Finansovo-institutsiini instrumenty upravlinnia ryzykamy u zovnishnoekonomichnii diialnosti [Financial and institutional instruments of risk management in foreign economic activity]. Ph.D. Thesis, World economy and international economic relations, Ukrainian Academy of Foreign Trade, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
5. Dankevych, A. P. (2009), Finansovi instrumenty : osoblyvosti vyznachennia, klasyfikatsii ta obihu [Financial Instruments: features definition classification and circulation]. Naukovi pratsi NDFI, vol. 1, pp. 64–74 [in Ukrainian].
6. Maslova, O. S. and Opalov, O. A. (2006), Rynok finansovykh posluh [Financial services market], Kondor, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
7. Abakumenko, O. V. (2013), Rozvytok kon'iunktury finansovoho rynku Ukrainy [Development of financial market Ukraine], PAT «PVK «Desna», Chernihiv, Ukraine [in Ukrainian].
8. Pro tsinni papery ta fondovyi rynek: Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 # 3480-IV [The Law of Ukraine "On Securities and Stock Market]. (2006). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - The Verkhovna Rada of Ukraine vol. 31, p. 268 [in Ukrainian].
9. Zahorodnyi, A. H., Vozniuk, V. H. (2008), Rynok finansovykh posluh: Terminolohichnyy slovnyk, [Financial Services Market : Glossary], Beskyd Bit, Lviv, Ukraine [in Ukrainian].
10. Holovko, A. T., Laptiev, S. M. and Kabanov, V. H. (2009), Rynky finansovykh instrumentiv ta ikh infrastruktura, [Markets of financial instruments and their infrastructure], Universytet ekonomiky ta prava «KROK», Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
11. Chesnokov, V. L. (2008), Finansovi instrumenty, [Financial instruments], TsUL, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
12. Kornieiev, V. V. (2007), Finansovi poserednyky iak instytuty rozvytku, [Financial intermediaries as development institutions], Osnova, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
13. The Economist website (2014), «Banking without banks», Retrieved from : <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21597932-offering-both-borrowers-and-lenders-better-deal-websites-put-two> (Accessed 10 December 2016).
14. Petrushenko, Yu. M. (2014), Novitni pidkhody do finansuvannia rozvytku mistsevykh hromad: vid rekonizmu do r2r-kredytuvannia [New approaches to funding community development from rekonizm to P2P lending]. Visnyk Ukrainkoi akademii bankivskoi spravy - Bulletin of Ukrainian Banking Academy, vol. 1, pp. 90–94 [in Ukrainian].
15. Abakumenko, O. V. (2006), Finansovi innovatsii na rynku tsinnykh paperiv [Financial innovation in the securities market]. Aktualni problemy ekonomiky - Relevant Economic Issues, vol. 12, pp. 17–22 [in Ukrainian].
16. Abakumenko, O. V. (2007), Sutnist ta mekhanizm finansovoho inzhynirynhu [The essence of the mechanism and financial engineering]. Aktualni problemy ekonomiky - Relevant Economic Issues, vol. 1, pp. 125–130 [in Ukrainian].
17. Abakumenko, O. V. (2007), Kredytni deryvatyvy yak instrument zmenshennia finansovykh ryzykiv [Credit derivatives as a tool to reduce financial risks], Kultura narodov Prichernomoria - Culture of the Black Sea region people, vol. 102, pp. 204–207 [in Ukrainian].
18. Abakumenko, O. V. (2008), Finansovi aspekty sekiurytyzatsiinykh uhod [Financial aspects of securitized transactions]. Investytsii: praktyka ta dosvid - Investment: Practice and Experience, vol. 8, pp. 21–23 [in Ukrainian].
19. Abakumenko, O. V., Kovalenko, L. O. (2011), Model harmonizatsii biudzhetnoi ta hroshovo-kredytnoi polityky, oriento-vana na rozvytok [Model harmonization of fiscal and monetary policy, focused on development]. Aktualni problemy ekonomiky - Relevant Economic Issues, vol. 7, pp. 241–251 [in Ukrainian].
20. Abakumenko, O. V. (2013), «The modeling competition in the financial market of Ukraine», Biznes-inform, vol. 5, pp. 302–310 [in Ukrainian].
21. Abakumenko, O. V. (2013), Modeliuvannia rivnia konkurentsii na finansovomu rynku Ukrainy [Simulation offers the financial market of Ukraine]. Problemy ekonomiky - Economic Issues, vol. 1, pp. 283–290 [in Ukrainian].

Надійшла 26.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Петраков, Я. В. Фінансові інструменти: сутність та класифікація / Я. В. Петраков // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 235–241.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

UDC 369.04:519.863

M. Ye. Iurchenko Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
Associate Professor,**N. A. Marchenko** Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**EFFECT OF REINSURANCE ON THE PROBABILITY OF INSURANCE COMPANY
BANKRUPTCY**

Abstract. *In insurance theory and practice reinsurance is one of the most complex Business Intelligence decision-making procedures (BI-solutions), that is, operation between two insurance companies, in which one of them transmits and the other receives a part of the risk in exchange for insurance premium payment. Since the objectives of reinsurance decisions inevitably involve risk, so the formulation of relevant tasks should be to reduce this risk to a minimum. Therefore, a common approach to their development on the basis of risk theory and decision theory should include some probability assessment of parameter optimization. In the present article, based on stochastic modelling techniques the technique of reinsurance risk assessment is developed. An optimization criterion on the level of net profit under constraints on the probability of ruin is applied. The solution, which determines the parameters of the optimal strategy.*

Keywords: *insurance risks; reinsurance; stochastic modelling; underwriting.*

М. Є. Юрченко, к. ф.-м. н., доцент,
Н. А. Марченко, к. е. н., доцент

ВПЛИВ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ НА ЙМОВІРНІСТЬ БАНКРУТСТВА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Анотація. *У теорії і практиці страхування однією з найбільш складних процедур прийняття Business Intelligence рішень (BI-рішень) є перестрахування, тобто операція між двома страховими компаніями, при якій одна з них передає, а інша приймає частину ризику в обмін на виплату страхової премії. Оскільки в задачах перестрахування прийняті рішення неминуче пов'язані з ризиком, то і постановка відповідних завдань повинна полягати в тому, щоб зводити цей ризик до мінімуму. Тому загальний підхід до їх розробки на основі теорії ризику та теорії прийняття рішень, повинен включати деякі ймовірні оцінки параметрів оптимізації. У представленій статті на підставі методів стохастичного моделювання розроблена методика оцінки ризиків перестрахування. Застосовані критерії оптимізації за рівнем чистого прибутку при обмеженнях на ймовірність збанкрутіння. Отримано рішення, що визначає параметри оптимальної стратегії.*

Ключові слова: *страхові ризики; перестрахування; стохастичні моделі; андеррайтинг.*

М. Е. Юрченко, к. ф.-м. н., доцент,
Н. А. Марченко, к. э. н., доцент

**ВЛИЯНИЕ ПЕРЕСТРАХОВАНИЯ НА ВЕРОЯТНОСТЬ БАНКРОТСТВА СТРАХОВОЙ
КОМПАНИИ**

Аннотация. *В теории и практике страхования одной из наиболее сложных процедур принятия Business Intelligence решений (BI-решений) является перестрахование, т.е. операция между двумя страховыми компаниями, при которой одна из них передает, а другая принимает часть риска в обмен на выплату страховой премии. Поскольку в задачах перестрахования принимаемые решения неизбежно связаны с риском, то и постановка соответствующих*

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

задач должна заключаться в том, чтобы сводить этот риск к минимуму. Поэтому общий подход к их разработке на основе теории риска и теории принятия решений, должен включать некоторые вероятностные оценки параметров оптимизации. В представленной статье на основании методов стохастического моделирования разработана методика оценки рисков перестрахования. Применены критерии оптимизации по уровню чистой прибыли при ограничениях на вероятность разорения. Получено решение, определяющее параметры оптимальной стратегии.

Ключевые слова: страховые риски; перестрахование; стохастические модели; андеррайтинг.

Urgency of the research. A question of ensuring the financial stability of the insurance companies is a complex one. Many solved problems in this case have mathematical nature. Number of authors developed mathematical methods that quantify the financial risks of the insurance company.

Even under conditions of economic stability insurance companies are not able to create a perfectly balanced portfolio of risks, since in most cases, the number of objects of insurance portfolio are insignificant or contains large and dangerous risks that contribute imbalances to the portfolio. Furthermore, experience shows that any insurance company, and in the case of a careful selection of risks when taking them to the insurance may not create a portfolio of these insurance objects fully isolated from each other, given that the insurance terms usually cover variety of risks that are insured objects may be exposed to, simultaneously upon the occurrence of disasters: floods, hurricanes, earthquakes, devastating fires, and so on. However, due to the fact that the financial resources, and even all of the assets of any insurer is only a small fraction of the total amount of his or her responsibility before insurers for the entire portfolio of insured objects, these insurance claims can not only considerably undermine the financial base of the insurance company, but also bring it to complete bankruptcy.

They resort to reinsurance when balancing insurance sums received on risk insurance, bringing the potential liability for the total sum insured and, accordingly, with financial possibilities of the insurer and to ensure the financial stability of insurance operations and their profitability, obtaining mutual participation in risks accepted for insurance by other insurers.

The need for reinsurance is particularly due to large risks the coverage of which one insurance company is not able to provide, as well as in connection with the possibility of accumulation of small risks.

The main purpose of reinsurance is risk dispersion that in turn, is based on the law of large numbers, which can be effectively applied to the probabilistic point of view only when the number of identical risks is maximum. In practice, no single company may have the identical number of risks and reinsurance task is to absorb the degree of fluctuation in the amount of losses resulting from inadequate use of large numbers law.

Actual scientific researches and issues analysis. The need to find new models of insurance risk management has recently received some coverage in papers. It should be noted that today, as a result of active risk management development the number of papers on various methods of risk assessment are increasing. We can note the works [1-3], where mathematic aspects of defining optimal reinsurance security structure. The most comprehensive results in this area obtained by the authors [4; 5], which focus on dynamic models of bankruptcy, different from the statistical fact that these events are considered for some time. However all the mentioned works cover only accident risk reduce, while other reinsurance risk components remain outside the scope of the study, and the task is solved only in a statistical statement. It should be noted that the study and generalization of the research results showed that at the moment there is no study on creation of an efficient and simple probabilistic method for estimating reinsurance risks affecting the insurer's financial stability, as well as a common methodological approach to risk determination, there are no general principles of risk assessment, there are unresolved questions about its measurement, selection and evaluation.

Uninvestigated parts of general matters defining. Currently insurance companies licensed for life insurance are facing the issue of reinsurance risks. For the European countries in life reinsurance the basic

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

element in the calculation of the reinsurance premium is the insurance statistics of morbidity and mortality, and the risk is determined in a number of cases, the probability of death within a year. Nowadays, such detailed statistics in Ukraine is not conducted, and the available data provide an incorrect interpretation by using a low life expectancy of our population, thus arguing in favour of higher reinsurance rates. At present there are no clear mechanisms that link the mortality and morbidity statistics to the level of underwriting. It should also be noted that in this situation reinsurance companies unreasonably increase the reinsurance risk cost.

The **objective** of the paper is development of efficient and simple probabilistic risk assessment methods in reinsurance based on stochastic modelling.

The statement of basic materials. We consider the reinsurance contract under which a direct insurer will pay all losses to certain $inf F = \alpha$, and the remaining amount covered by reinsurance company. From a mathematical point of view, this problem can be represented as follows:

$$Y_i = \begin{cases} Y, & \text{якщо } Y \leq \alpha \\ \alpha, & \text{якщо } Y > \alpha \end{cases} = \min(Y, \alpha) \tag{1}$$

$$Y_p = \begin{cases} 0, & \text{якщо } Y \leq \alpha \\ Y - \alpha, & \text{якщо } Y > \alpha \end{cases}$$

where Y – the amount that must be paid to the insurer; and Y_i – part of the sum paid by the direct insurer $Y_i = h(Y) \leq Y$, $Y_p = Y - Y_i$ – the differential, which reinsurance company has to pay. The parameter α is called the limit of the content, if this model is applied to each individual claim and the deductible in the case of the model description (1) of the general claim for a certain period of time.

The particular form of the function $h(Y)$ is determined by the terms and conditions of reinsurance. In the present model (1) $h(Y) = \min(Y, \alpha)$

Due to the fact that the company's payouts, that transfers Y_i depends on the deductions α we introduce for this value indication $Y_i^{(\alpha)}$. Similarly, the share of which is to pay the reinsurance company will be denoted as $Y_p^{(\alpha)}$.

Given that direct insurer transfers part of the risk to the reinsurer, he pays him a certain reinsurance premiums, thus reducing their income. It should be noted that in general, it does not reduce the probability of bankruptcy P a company that sells. In accordance with the fact that re-insurance company assumes the risk of the company, gives its risks, for a premium, the reinsurance company for reinsurance process can be regarded as an ordinary insurance. It should be noted that the reinsurance contracts are usually concluded at certain fixed points in time, therefore to describe the work of the company, that uses the services of reinsurer, it is advisable to use a discrete-time model, in particular the classical model of the sampled Cramer-Lundberg proposed by Uilmont [3]. To analyze this problem it is advisable to use the characteristic coefficient β (Lundberg coefficient). It should be noted that the coefficient β is the only positive root of the characteristic equation (2) with respect to Z .

$$\varphi(Z) = 1 + (1 + \theta)kZ, \tag{2}$$

where $k = EY$ – the average size of insurance payments, $\varphi(Z) = Ee^{ZY}$ – a function that calculates the time of payment size; θ – relative insurance premium established before the insurance company. It is generally accepted [3] that the probability of bankruptcy of the insurance company is small, if the characteristic coefficient β is large, that is characteristic coefficient includes the basic model parameters (intensity of payments flow μ ; the distribution of payments size Y , established before the insurance company; premiums received rate p).

After signing of reinsurance contract the intensity insurance claims stream μ will not change, but the size Y will look like $Y_i = h(Y)$, with the average amount of insurance payments

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

$$k_i = EY_i = Eh(Y) \tag{3}$$

When setting the problem, we assume that the distribution of the size of payments is described by an exponential law with parameter distribution μ , therefore using the characteristic equation (2), we obtain $p_i = (1 + \theta)\mu k$,

at the same time after reinsurance characteristic coefficient β for the direct insurer will be the only positive function root

$$P(Z) = Ee^{ZY_i} - 1 - [(1 + \theta)k - (1 + \theta_p)k_p]Z \tag{4}$$

If we assume that reinsurer uses the same relative load, and the company which transmits $\theta_p = \theta$, then (4) can be written as

$$P(Z) = Ee^{ZY_i} - 1 - (1 + \theta)k_p Z \tag{5}$$

and the distribution function of the random variable $Y_i^{(\alpha)}$ will have the form:

$$F_i^{(\alpha)}(x) = P(Y_i^{(\alpha)} > x) = P(\min(Y; \alpha)) = \begin{cases} P(Y > x), & \text{якщо } x < \alpha \\ 0, & \text{якщо } x \geq \alpha \end{cases} \tag{6}$$

We assume that the insurance company's portfolio consists of thousands of life insurance contracts for a period of 1 year. According to the terms of the contract the company pays a certain amount in case of death of the insured during the year and do not pay anything if the insured will live until the end of the year. We also assume that all insured the ones have the same probability of dying within a year, an equal q . Out of N thousands of insured ones N_1 an agreement is signed to the amount of b_1 , N_2 - to the amount of b_2 , N_3 - to the amount of b_3 , N_4 - to the amount of b_4 . The insurance company set relative insurance premium to the amount of θ . We assume that the company has signed an excessive loss reinsurance agreement with retention limits α . Provided that the re-insurance company sets its own rate based on the same mortality statistics as the previous company with the relative insurance premium, we define the way bankruptcy probability of the company changes, transmitting its risks, and its expected income. Taking into account (3) the bankruptcy probability and the expected income in the absence of reinsurance are determined by the mathematical expectation and variance of total payments and are equal to the sum of average values and variances of the sum of all individual losses.

$$EY = \sum_{s=1}^N EX_i, \quad VarX = \sum_{i=1}^N VarX_i$$

Since the possible values of the payments under the individual contract take only two values, 0 with probability $1 - q$ and b_i with probability q , we get

$$EX_i = qb_i, \quad VarX_i = q(1 - q)b_i^2 \tag{7}$$

It should be noted that calculating the values of (7) can be conveniently grouped into a size of insurance amount. Accordingly, the sum of the average values and variances of individual losses for contracts of k group are respectively equal to $N_k q b_k$ and $N_k q(1 - q)b_k^2$. The total amount collected in the form of insurance premiums will be $u = (1 + \theta)EY$, and the expected income of the company is $u - EY = \theta EY$. As stated in the work [2], the probability of bankruptcy P is determined from the following equation

$$P = (Y > u) = P\left(\frac{Y - EY}{\sqrt{VarY}} > \frac{u - EY}{\sqrt{VarY}}\right) \approx 1 - \Phi\left(\frac{u - EY}{\sqrt{VarY}}\right) \tag{8}$$

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

We assume that the insurance company has concluded a reinsurance agreement with a limit of detention α . The difference $EY - EY^{(\alpha)}$ The difference reflects the average total payout of the reinsurance company.. The assets of the company that sells the risks are reduced in this case from the value of the u to the value $u^{(\alpha)}$, and the expected revenue of the company, which transfers the risks is $u^{(\alpha)} - EY^{(\alpha)}$. To calculate the probability of bankruptcy, after reinsurance, we get

$$P^{(\alpha)} = P(Y^{(\alpha)} > u^{(\alpha)}) = P\left(\frac{Y^{(\alpha)} - EY^{(\alpha)}}{\sqrt{VarY^{(\alpha)}}} - \frac{u^{(\alpha)} - EY^{(\alpha)}}{\sqrt{VarY^{(\alpha)}}}\right) \approx$$

$$\approx 1 - \Phi\left(\frac{u^{(\alpha)} - EY^{(\alpha)}}{\sqrt{VarY^{(\alpha)}}}\right) \quad (9)$$

A comparison of the values obtained by using the formulas (8) and (9), allows us to analyze how reinsurance affects the probability of bankruptcy of the company and find the value of the expected income. For example, an insurance company with $N = 20$ thousand contracts, $N_1 = 10$ thousand people, $b_1 = 100000$ грн, $N_2 = 5000$, $b_2 = 200000$ грн, $N_3 = 4000$, $b_3 = 500000$ грн, $N_4 = 1000$, $b_4 = 1$ млн грн, with $q = 0,01$, relative insurance raise $\theta = 15\%$, $u = 500000$ грн and $\theta^* = 20\%$ considering the proposed technique, we find that reinsurance reduces the probability of bankruptcy from 5.82% to 4.85%. It should be noted that this result is achieved at the cost of reducing the expected revenue from 7500000 to 6510000.

Conclusions. In hypothesis that reinsurance process described by a sampled Cramer-Lundberg model the way reinsurance affects the insurance enterprise bankruptcy is analysed. Probabilistic method of calculating the expected income of the company is presented. It is shown that the case of the exponential distribution of insurance payments is the only one for which it is possible to solve the characteristic equation analytically. Equations defining the parameters of optimal strategies are found. Theoretical calculations are illustrated by numerical simulation.

Література

1. Ширяев, А. Н. Основы стохастической финансовой математики / А. Н. Ширяев. – Москва : Фазис, 1998. – 512 с.
2. Мельников, А. В. Элементы страхового риск-менеджмента / А. В. Мельников, И. В. Бойков. – Москва : АФЦ, 2000. – 87 с.
3. Мак, Т. Элементы страхового риск-менеджмента / Т. Мак. – Москва : Олимп Бизнес, 2012. – 411 с.
4. Радюк, Л. Е. Теория вероятностей и случайных процессов / Л. Е. Радюк, А. Ф. Терпугов. – Москва : ЮФУ, 1988. – 174 с.
5. Юрченко, М. Е. Модель некомерційних фондів соціального страхування з експоненційним розподілом витрат / М. Е. Юрченко, Н. А. Марченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 21. – С. 136–138.

References

1. Shyriaev, A. N. (1998). Osnovy stokhasticheskoi fynansovoi matematyki [The foundations of stochastic financial mathematics]. Moscow: Fazys [in Russian].
2. Melnykov, A. V. (2000). Elementy strakhovogo risk-menedzhmenta [The elements of insurance and risk management]. Moscow : AFT [in Russian].
3. Mack, T. (2012). Elementy strakhovogo risk-menedzhmenta [The elements of insurance and risk management]. Moscow : Olymp Biznes [in Russian].
4. Radiuk, L. E., Terpugov, A. F. (1988). Teoryia veroiatnostei i sluchainyh protsessov [Theory of probabilities and stochastic processes]. Moscow : YuFU [in Russian].
5. Yurchenko, M. E., Marchenko N. A. (2014). Model nekomertsiiynkh fondiv sotsialnoho strakhuvannia z eksponentsiiynym rozpodilom vytrat [The model of noncommercial social insurance funds with exponential distribution of expences]. Investytzii: praktyka ta dosvid, 21, 136–138. [in Ukrainian].

Received for publication 26.06.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Yurchenko, M. Ye. Effect of reinsurance on the probability of insurance company bankruptcy / M. Ye. Yurchenko, N. A. Marchenko // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 242-246.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

UDC 368.9.06

O. V. Petrushka, Candidate of Economic Sciences

**WORLD EXPERIENCE OF FINANCIAL SUPPORT
OF HEALTH CARE: LESSONS FOR UKRAINE**

Abstract. The article presents the characteristics of health insurance systems of different countries depending on the form of their financing. Based on comparisons it was proved that in practice there is no universal model of financial support of health care system, so the reform of this industry, including Ukrainian one, should be carried out taking into account a number of social, economic, political and geographical factors.

Keywords: health insurance; models of financial support of health care; international experience.

O. B. Петрушка, к. е. н.

**СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті наведено характеристику систем медичного страхування різних країн світу в залежності від форми їх фінансування. На основі порівнянь доведено, що на практиці не існує універсальної моделі фінансового забезпечення системи охорони здоров'я, тому реформування даної галузі, в тому числі і в Україні, слід проводити із врахуванням ряду соціально-економічних, політичних та географічних чинників.

Ключові слова: медичне страхування; моделі фінансового забезпечення охорони здоров'я; світовий досвід.

E. B. Петрушка, к. э. н.

**МИРОВОЙ ОПЫТ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье приведена характеристика систем медицинского страхования разных стран мира в зависимости от формы их финансирования. На основе сравнений доказано, что на практике не существует универсальной модели финансового обеспечения системы здравоохранения, потому реформирование данной отрасли, в том числе и в Украине, следует проводить с учетом ряда социально-экономических, политических и географических факторов.

Ключевые слова: медицинское страхование; модели финансового обеспечения здравоохранения; мировой опыт.

Urgency of the research. Health insurance is the main tool for protection of population from all kinds of risks to life and health. The major problem of national health insurance development is the question of financial support of insurance medicine and efficient management of financial resources of industry.

Target setting. Nowadays medical industry in Ukraine is in very poor condition that is accompanied by a lack of financial resources from the State and dissatisfaction with the quality of health services by the citizens. These and other factors create preconditions for finding solutions to a number of problems that occur in the health care system. That's why borrowing and the use of positive international experience in reformation of healthcare industry is an effective tool for Ukrainian government in case of development of healthcare financial support policy.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Actual scientific researches and issues analysis. Problematic aspects of health insurance development and health care system reformation are reflected in the works of both domestic and foreign scientists. An important contribution to the study of the problems of health insurance financial support were made by such scientists as P. Belli, P. Randol, John Kutzin, O. Koval, K. Bermutova, O. Vynohradova, V. Lehan, N. Avramenko, Yu. Voronenko etc.

However, among significant number of scientific publications the questions of analysis of foreign experience in reforming the health care system and determination of financial support model for health insurance in Ukraine are less studied.

The research objective. The purpose of the article is to study the international experience of financial support of health insurance and to provide recommendations for its use in Ukraine.

The statement of basic material. International experience of many years in the field of health insurance indicates the presence of various models of financial support of health care systems that have high efficiency and effectiveness. Today in the world there are three basic forms of health care financing: state or budgetary, budgetary and insurance and private. It should be noted that these models of financing of healthcare industry are interrelated and complement one another. They are almost not used separately in any country but only occupy a dominant position depending on the form of financing. Thus, all financial models can be attributed to a mixed type. Let's consider more detailed description of the health insurance models on the example of several countries.

The state (budgetary) form of financing based on the concept of W. Beveridge. This concept resides in the fact that medical service is available to all citizens and is funded at the cost of targeted taxation. Medical staff is paid based on the number of patients it serves. This system dominates in many developed countries and is implemented in Great Britain, Denmark, Ireland, Canada and other countries. Its advantages include common availability of medical service, government control of expenses and correct disposition of funds.

A striking example of budgetary form of health care financing is health insurance system of Great Britain with its high level of centralization of management. The system of National Healthcare Service is based on state financing. The main source of health care budget replenishment is taxes and tax payments (90%) and only 7.5% of budget revenues are employers' contributions. Medical institutions are owned by the Government but have the status of hospital trusts – self-managing organizations. The public health system provides preventative, primary care, hospital treatment. General Great Britain government expenses on health care are 8% of GDP. British model of health insurance has the high level of centralization, domination of budgetary financing system, as well as payment to patients of 10% of their treatment cost [1]. Attraction to health care of extra budgetary resources is the country's acute problem. It can be funds of companies whose employees can get additional medical care from medical institutions on contractual basis. The basis for healthcare industry reform of the country is decentralization of management which aims to improve and intensify the work of structural units by transferring them on a commercial basis.

As for Canada, most scientists believe this country has free health care system. 30% of total budgets of provinces is spend at its needs. Canadian model of health care systems bases on the principles of service availability, universality, mobility and inclusivity.

Since 1971 the universal health insurance system, which includes payment of all types of inpatient and outpatient treatment except dentistry, prosthetics and purchase of medicines, was introduced in Canada. Medical insurance is funded by means of general taxation, insurance contributions and payments in cash. System of medical saving accounts, which are formed from employers' contributions, functions successfully in Canada. The funds on the account are the property of the employee. The existence of saving accounts stimulates effective functioning of the healthcare industry and creates a competitive environment in the market of medical services of Canada.

Budgetary and insurance form of financing of health care system is based on a model of building social insurance system by O. Bismarck. According to this system, medical industry is financed by means of mandatory contributions from employers and employees to special funds created on profes-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

sional or area basis. The amount of contribution depends on the paying capacity of the insurer, access to services depends on the needs of the insured. In most cases medical funds are independent of the Government, although they act in its legal framework. Representatives of the insured manage these funds. This system gets widespread use in Germany, Italy, Sweden, France and Japan.

Germany stands among the first countries where health insurance was introduced. Since 2009 health insurance is compulsory for all citizens of Germany. Obligatory health insurance covers 90% of the population of Germany. Total expenses on health care are highest among European countries and make 12% of GDP [2]. Insurance contributions are divided between employer and employee in proportion and at an average make 15% of salary. Contributions are accumulated in the National Fund of Social Insurance, which provides the redistribution of financial resources between health insurance participants. The funds are divided between the funds according to the scheme of equalization of health risks, taking into account gender, age and disability of the insured. The last, whose annual income exceeds 48,000 euro's, can independently choose the type of health insurance. German health insurance system solves its financial problems autonomously and independently from the State Treasury. In health insurance there are eight types of health insurance funds, which were formed on the base of historical distinction by certain regional and production criteria. The range of offered medical services depends on the capabilities of insurance, though it must ensure all medical services in case of illness of the insured. The minimum insurance package includes outpatient treatment and patient's stay in a hospital. As autonomous organizations, the insurance funds of Germany have the right to set premium rates above the basic level and also to increase the range of medical services above the basic insurance program. The insurance funds are the structural element of the country's health care system and work closely with the Government in the field of settlement payments with medical and preventive treatment facilities and share the responsibility for the healthcare industry in the country.

Unlike Germany, France has centralized form of compulsory health insurance, which was introduced in 2000. Compulsory health insurance covers 80% of the population and provides access to a wide range of services. Types of medical services are determined by the National Union of Health Insurance Funds in accordance with the recommendations of the Department of Health. Total expenses of the French government on financing the healthcare industry are 12% of GDP, moreover part of Government expenses is gradually increasing and makes 85% [3]. In France health insurance programs are financed by means of contributions for social insurance of employers and employees. Contribution rate is set centrally. Distribution of contributions among the employer and the insured is carried out in the ratio of 1:3. Social insurance contributions are accumulated in the Treasury and distributed among funds and programs of health insurance. National Fund (Employee Insurance Fund) which is under control of Ministry of Social Service and Labor is in charge of the system of health insurance funds. Its main functions are the following: determination of the amount of benefits and contributions, general control on the functioning of health insurance funds, control on the quality and cost of medical care. The National Fund has local offices, each of which is responsible for insurance in a separate area and does not compete with others. In these local offices insurance is carried out according to the territorial principle. Customers almost have no right to choose the insurance company. The Government provides low cost remedies [2]. French public health insurance funds buy medical services in public and private commercial medical and preventive treatment facilities. Health care institutions are financed by means of single national tariff system based on clinical and statistical groups.

In addition to compulsory state insurance in France there is a net of voluntary medical insurance and local funds of social assistance. Uninsured people, whose number in this country is not more than 2%, receive medical service at the expense of financial resources of social assistance funds. A large number of French employers include to social insurance package voluntary health insurance. Firstly, it increases the social status of employers, and secondly, it gives the possibility for employees to use the services of hospitals with high quality medical care and solve problems with payments for medical service (within 25% of the total cost of treatment).

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Private model of health care system financing is based on the implementation of paid medical services and the existence of voluntary health insurance. The population, which is the subject to insurance, pays the premium to the insurer and the amount of premium is determined based on the average cost of services provided by the insurer. The insured, which can be put at risk, pay accordingly large amount of contribution. Patients pay the cost of medical services according to established tariffs. Such system functions in the US, the Netherlands and South Korea.

This model is characterized by financing the healthcare industry by means of financial resources of voluntary health insurance and the provision of paid medical services. In other words, there is a parallel between the private and noncommercial form of health insurance. Herewith noncommercial insurance goes on within certain government programs for specific population groups. Typically, these programs are financed from the state budget and are characterized by a limited number of insurance cases.

American health insurance system is based on a combination of financial resources of the central insurance fund and local private insurance organizations. Cash resources are accumulated in a central fund that does not perform administrative functions, and then are redistributed among insurance organizations on base of payment forms approved by the US government.

US health care system is presented by three-level structure, which is formed by independent service:

- first level - family medicine;
- second level - hospital care;
- third level - public health.

In the United States medical services are delivered by private individuals and law firms. Various commercial, charitable and government agencies offer patients both inpatient and outpatient medical services.

According to the latest estimates in the United States they spend for medical care about 16% of GDP. It is expected that the share of GDP allocated for health care in the US will be increasing and become 19.5% till 2017. In the last 30 years we have seen a real increase of expenditure on public health at the expense of government programs that could seriously undermine the financial stability of the country [4]. In most cases (59.7%) the employer provides Americans with health insurance. Employers offer two types of health insurance: fee-for-service insurance (compensation insurance) and managed service insurance.

In compensation insurance the employer pays to insurance company a premium for each employee with appropriate insurance policy. After the insured event happened the insurer pays the receipts presented by medical institution or doctor in charge. In most cases, the insurance company covers 80% of treatment expenses and the patient pays the remaining money on their own [5].

Managed services insurance provides the following: insurance company concludes contracts with doctors and hospitals to provide all kinds of medical services specified by this type of health insurance. A fixed amount of money is previously paid for the each insured on hospital's account. Outpatient treatment is often referred to this type of insurance. In case of managed services insurance doctors get fixed amount of money for the each insured, regardless of whether the patient will get extra services or not.

The government encourages and supports employers in providing their employees with health insurance and does not impose taxes on spent costs. The total amount of such tax subsidies can reach up to 150 billion dollars a year.

Many Americans, who don't have personal insurance, undergo such government programs as Medicare and Medicaid, and also other programs of the various states and local authorities for needy population. These systems cover more than 20% of the population.

Medicare - the most famous national insurance program for people over 65 years old, introduced in the 1967. Program includes inpatient care, diagnostics, medical services at home and short stay in homes for elderly people. Medicare is financed by means of a special tax on workers, part of which

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

they pay themselves and second part is paid by the employer. The contribution is about 15% of the income of employed Americans.

State Medicaid program was introduced in 1966 and focused mainly on implementation of insurance for people from poor families. This program is also available for the disabled, pregnant women and children. Medicaid offers a wide range of medical services: inpatient and outpatient treatment, consultations, stay in homes for elderly people, laboratory and radiological examinations. Financing of the program is carried out both by the federal government and governing bodies of states. The federal government reimburses the costs of Medicaid program by means of revenue from total tax (about 50% of total costs), and the difference is paid by the government of each state [4].

Being the most expensive in the world, the American health care system still has some problems. Many US residents can not receive adequate medical care, the sickness rate is not reduced and preventive measures often do not bring the expected result [5]. Currently there are heated debates about the availability, effectiveness and quality of health services. But the US government is constantly taking steps to improve the efficiency of the health care system and the health of population in general.

The health insurance system of South Korea is mainly financed by means of insurance contributions, personal patients' payments and government subsidies. Medical services in South Korea represented mainly by the private sector, which covers about 90% of hospital beds. All citizens of the country receive medical care on the basis of health insurance system and insurance in case of illness. Practical problems in the insurance industry are solved by the National Health Insurance Corporation, the budget of which is formed by monthly financial contributions of citizens of the Republic of Korea. National health insurance covers most of the population. Those who work must pay to the health insurance fund about 5% of salary and half of the amount the employer is obliged to deduct [1]. Contribution to the health insurance fund for private entrepreneurs is calculated based on their income, property and age. The government partially or fully pays health insurance only for the poor and those who belong to the privileged categories of citizens. In Korea there is a right for close relatives, if they are not officially employed, to use insurance of employed family member.

The level of health care spending in South Korea is quite low (7% of GDP), although there is a tendency to its constant growth. In 2015 contributions for compulsory health insurance are about 6% of salary [1]. According to this index among countries of Organization for Economic Co-operation and Development Korea occupies next-to-last place.

Conclusions. Having considered the health insurance systems of different countries it is obvious that each country has its special kind of insurance and in practice there is no single correct, universal insurance model that would fit all countries. Despite the various financing sources listed above health care systems of foreign countries practicing common tasks: high effectiveness of health care, improvement of the service quality and its availability for a wide range of people. Therefore, we should start the reform of healthcare industry in Ukraine with a study of the main advantages and disadvantages of existing models of international health insurance systems. Based on the positive experience of healthcare reform in several countries, Ukraine needs to develop its own program of insurance medicine system, taking into account current economic conditions. International experience in reforming the health insurance system shows that the financing mechanism for health care can be successfully improved both within the budgetary financing and social health insurance. During reformation of the healthcare industry the Ukrainian government should bring additional financial resources that are the funds accumulated by means of providing paid medical services, revenue from charities and voluntary health insurance. Speaking of the future, in our opinion, the ideal model for Ukraine could be the budgetary and insurance medicine, which will lead not only to the growth of a strong and healthy nation, but also contribute to the sustainable development of a market economy. To increase the efficiency of the health care system in Ukraine it is extremely necessary to implement reforms that would cover the management of this system, its financing and providing health services.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Література

1. Randall, P. Comparisons of Health Insurance Systems in Developed Countries, 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.elsevier.com/books/encyclopedia-of-health>.
2. Health Systems in Transition (HiT) series: Countries and sub regions (Germany HiT, 2014; Netherlands HiT, 2010; Switzerland HiT, 2000). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.euro.who.int>.
3. Belli, P. Ten years of health reforms in the ECA region: lessons learned and options for the future / P. Belli. – Washington, DC : World Bank. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ces-asso.org/sites>.
4. Медичне страхування та його особливості в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok.
5. Медичне страхування в Австрії, Фінляндії, Швеції, Італії, Ізраїлі, США [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/04/05>.

References

1. Randall, P. Comparisons of Health Insurance Systems in Developed Countries, (2014). Retrieved from : <https://www.elsevier.com/books/-encyclopedia-of-health> [in English].
2. Health Systems in Transition (HiT) series: Countries and sub regions (Germany HiT, 2014; Netherlands HiT, 2010; Switzerland HiT, 2000). [Elektronnyy resurs]. Retrieved from : <http://www.euro.who.int> [in English].
3. Belli, P. Ten years of health reforms in the ECA region: lessons learned and options for the future / P. Belli. – Washington, DC : World Bank. [Elektronnyy resurs]. Retrieved from : <http://www.ces-asso.org/sites> [in English].
4. Medychne strakhuvannya ta yoho osoblyvosti v zarubizhnykh krayinakh [Medical insurance and its peculiarities in foreign countries]. Retrieved from : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok [in Ukrainian].
5. Medychne strakhuvannya v Avstriyi, Finlyandiyi, Shvetsiyi, Italiyi, Izrayili, SSHA [Health insurance in Austria, Finland, Sweden, Italy, Israel, USA]. Retrieved from : <http://forinsurer.com/public/04/05> [in Ukrainian].

Надійшла 04.08.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Petrushka, O. V. World experience of financial support of health care: lessons for Ukraine / O. V. Petrushka // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 247-252.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

UDC 336.13:336.64

B. S. Shuliuk, Candidate of Economic Sciences

**FINANCIAL INSTRUMENTS OF PUBLIC AND PRIVATE
PARTNERSHIP DEVELOPMENT**

Abstract. *The nature, purpose and main types of financial instruments of development of partnership relations between the government and business is explained. World practice of using financial instruments in public and private partnership is investigated. The current state and problems of implementation of above mentioned instruments in Ukraine are analyzed. The need for government financial support for implementation of infrastructure projects is emphasized. It will help to ensure economic growth, welfare of population and achievement of other strategic targets of development of the country.*

Keywords: *financial instruments; public and private partnership; infrastructure projects; government financial support.*

Б. С. Шулюк, к. е. н.

ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Анотація. *Висвітлено сутність, призначення та основні види фінансового інструментарію розвитку партнерських відносин держави і бізнесу. Досліджено світову практику використання фінансового інструментарію в діяльності державно-приватного партнерства. Проаналізовано сучасний стан та проблеми реалізації згаданих інструментів в Україні. Акцентовано увагу на необхідності державної фінансової підтримки впровадження інфраструктурних проектів, що дасть змогу забезпечити економічне зростання, добробут населення та досягнення інших стратегічних цілей розвитку країни.*

Ключові слова: *фінансовий інструментарій; державно-приватне партнерство; інфраструктурні проекти; державна фінансова підтримка.*

Б. С. Шулюк, к. э. н.

**ФИНАНСОВЫЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО
ПАРТНЕРСТВА**

Аннотация. *Освещено сущность, назначение и основные виды финансового инструментария развития партнерских отношений государства и бизнеса. Исследовано мировую практику использования финансового инструментария в деятельности государственно-частного партнерства. Проанализировано современное состояние и проблемы реализации упомянутых инструментов в Украине. Акцентируется внимание на необходимости государственной финансовой поддержки внедрения инфраструктурных проектов, что позволит обеспечить экономический рост, благосостояние населения и достижения других стратегических целей развития страны.*

Ключевые слова: *финансовый инструментарий; государственно-частное партнерство; инфраструктурные проекты; государственная финансовая поддержка.*

Urgency of the research. Effective implementation of long-term social and economic problems of the government dictates the need for the involvement of private business. The development of partnership relations between the government and business will help to finance innovative-investment and infrastructure programs. Successful implementation of these programs depends on the use of certain

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

financial instruments, in particular, the one used in developed countries. The world practice shows that national policy targets are achieved efficiently, effectively and with minimal costs in case of using innovative financial instruments.

Target setting. In Ukraine, the absence of a favorable legal environment and lack of development of public and private partnership instruments leads to financial unattractiveness of projects for private investors, limited profitability and high risks in the financial market. Therefore it is necessary to develop innovative financial instruments in the process of interaction between the government and business based on legal safety of contract terms of partners, budget support and international cooperation.

Analysis of recent researches and publications. In economic literature following domestic and foreign scientists made the significant contribution to the scientific justification on expediency of development of partnership relations between the government and business : M. Vysnievskyi [1], I. Zapatri-na [2], T. Maiorova [3], K. Marchevka-Bartkoviak [1], O. Pyltiai [4-5], B. Puszer [6], S. Skuza [7], F. Uzunov [8] and others.

Emphasizing unresearched aspects of the problem. Measures, presented by authors, aimed at improving the interaction between government and private finance in case of financing of infrastructure projects, are of a general nature. At the same time, comprehensive researches on the implementation of innovative financial instruments in the area of public and private partnership and mechanisms of their implementation are absent.

The research objective. The research aims to reveal the features of usage of financial instruments of public and private partnership in the global and domestic practice in order to improve the effectiveness of realization of infrastructure projects in Ukraine.

The statement of basic material. With the deepening of economic and social problems in the community government financial policy got important task – creation of such model of public and private partnership that would ensure the efficient financing of social development. In fact, an important aspect of cooperation between the public and private sector is the possibility to diversify the cost into strategically important infrastructure projects. The financial participation of the government or local self-governing authorities in public and private partnership projects is realized by means of appropriate instruments, which create incentives to attract the private sector for implementation of socially important infrastructure projects.

Financial instrument is a tool by which capital is transferred from investors to its end users. According to the EU strategy called Europe 2020, financial instruments of public and private partnership provide the following [9]:

- support for the private sector in order to stimulate economic growth and innovation, job creation;
- promotion of the competitiveness and sustainability of the European Union in the field of transport, energy and the environment by supporting infrastructure facilities;
- participation of private sector in public service provision.

Depending on the participants and the conditions of public and private partnership financing, instruments are divided into debt-based, equity and hybrid (Fig. 1). Detailization of the financial instruments of public and private partnership demonstrates rather broad and varied opportunities for the usage of the potential of both the government and private sector.

In world practice debt-based financial instruments are infrastructure bonds, which are presented in three categories:

- a) corporate infrastructure bonds (Kazakhstan, Australia, Russia) – bonds issued by private entities to finance infrastructure projects which require significant investment. They are directed to the construction of roads and railways, reconstruction and construction of water supply systems.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

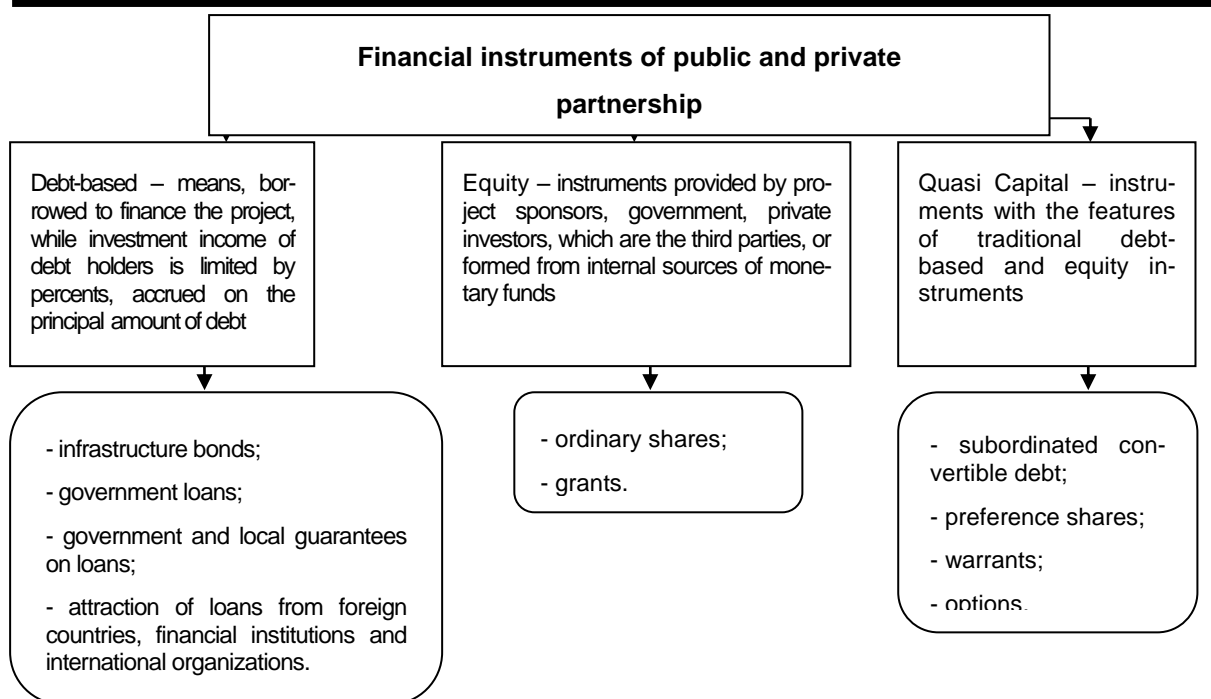

Fig. 1. Types of financial instruments of public and private partnership*

* Prepared by the author

The above mentioned debt-based instrument is characterized by low profitability and long-term circulation period. Such bonds usually have government guarantees or surety of third parties concerning payments of interest, they are long-term, as calculated for the periods of creation and operation of infrastructure facility;

b) municipal targeted bonds (US, India, Chile) – bonds that are issued by local self-governing authority and have targeted use of resources. In the US municipal obligations are divided into two groups: general obligation bonds and revenue bonds;

c) project bonds are focused on infrastructure projects in the sphere of transport, energy, information and communication technologies (European Union). The European Commission believes the usage of project bonds is the most effective, because their use allows to choose the financial behavior of public and private partnership participants and also to improve financing of infrastructure projects [1, p. 146].

In Ukraine, analogue of infrastructure bonds is corporate bonds and local bonds. Key preconditions for effective their implementation are: the existence of perfect legal framework for issue of local bonds and corporate bonds; experience of securitization capital usage (mortgage bonds, mortgage certificates, which are analogous to the infrastructure bonds in case of real estate construction projects); developed financial infrastructure for placement and circulation of corporate bonds and local bonds (pension funds, collective investment institutions, insurance companies).

Corporate bonds have become affordable and effective tool for refinancing of concession projects and municipal bonds in the Ukrainian infrastructure projects are often used in of housing and communal service projects. Thus, the sequence of usage of these financial instruments is shown in Fig. 2.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

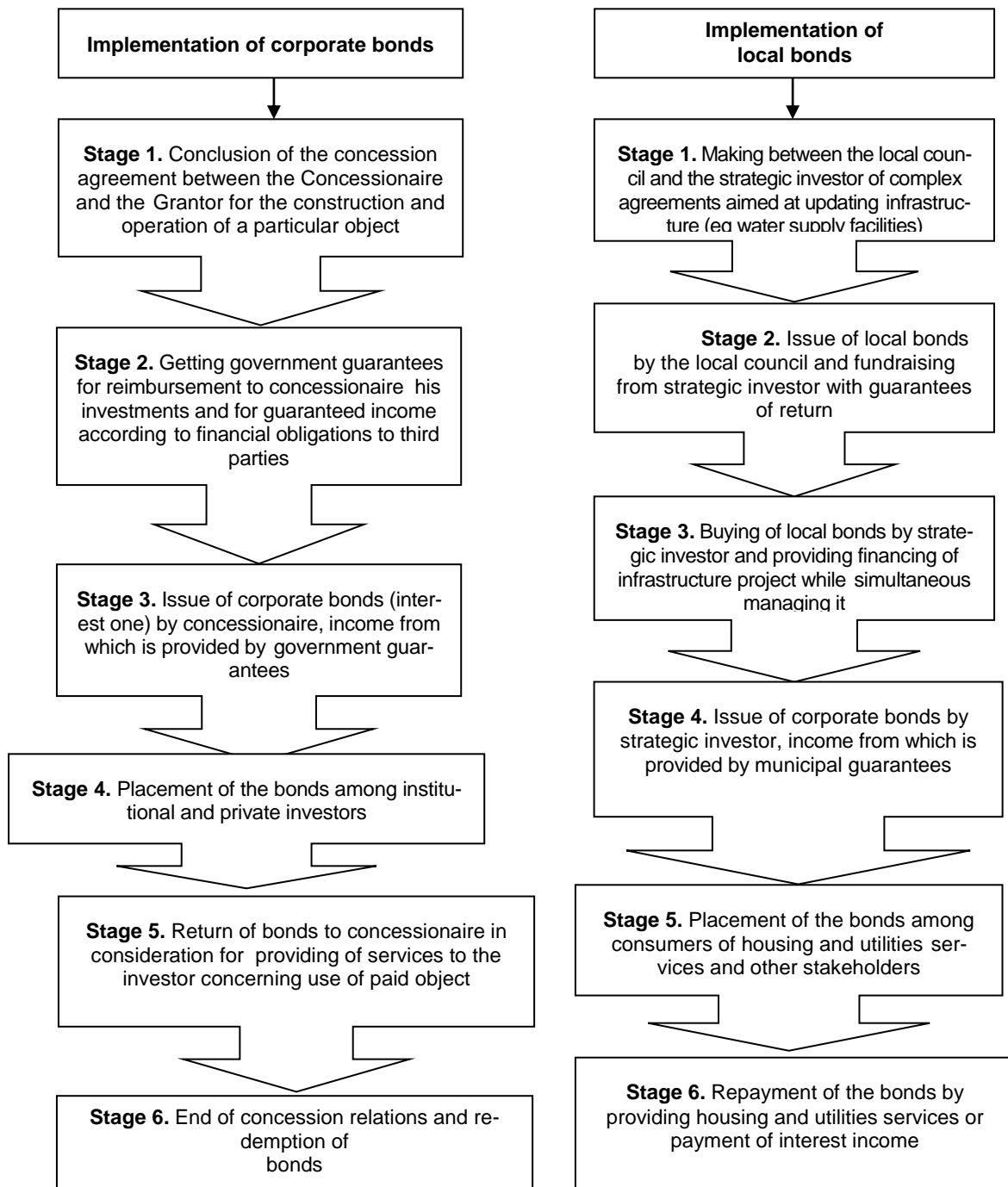

Fig. 2. Algorithm of using corporate bonds and municipal bonds in Ukraine *

** Prepared by the author*

Thus, the main advantages of using infrastructure bonds is in the following: economic viability of instrument is formed by issuer, causing its determination on the optimum level than in case of bank

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

lending; the possibility of rating and quoting of instrument that will let to increase its investment attractiveness; the ability to issue capital derivatives for the supply of infrastructure bonds (for example, options for the supply of bonds).

In the European market the financing of public and private partnership projects depends on loans from commercial banks and public financial institutions. However, despite the fact that credit conditions have become more complex, credit resources are actively involved for the implementation of infrastructure projects. In fact, attraction of public finances only is not possible, even in developed countries [6, p. 208].

In Ukraine such financial instruments as government loans can be granted on the following terms: a) interest free or low interest rates in order to reduce the total costs of the project financing; b) provision of subordinated loans by the government; c) accessibility for all project participants or temporary availability for the company that implements the project in case of main project risks.

In the process of granting loan guarantees the government is obliged to repay any lack of funds of the project company related to main payments and interest payments. Government guarantees are provided only on terms of payment, maturity, collateral security and counter guarantees from other economic members (they may be irrevocable and unconditional guarantees of financial institutions or other companies or availability of adequate collateral). However, they are not available if the source of their return is the government budget.

The volume of government guarantees provided to the private partner is determined for the year by the law on the government budget. They are short-term financial instrument, as their scope can not be predicted for the long term. Therefore, the main purpose of local guarantees is to support investment programs, in particular, the one that deals with the development of municipal infrastructure of the region. Terms of local guarantees are similar to government one.

Thus, the main purpose of government and local guarantees is to reduce the risks in the process of borrowing from financial institutions. At the same time in domestic practice above mentioned financial instruments for promotion of public and private partnership development are not common as cause increasing of cost of borrowed credit resources.

Government borrowing from foreign countries, financial institutions and international financial organizations belong to the external debt and are repaid from the government budget. Getting funds in this way for public and private partnership entities is carried out for the management and financing of municipal or state entities, and such property can not be in mortgage.

As for local borrowings from foreign countries and financial institutions, only Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Kyiv and Sevastopol city councils and city councils of regional centers have the right to receive them. While all city council can carry out local external borrowings in the way of obtaining credits (loans) from international financial institutions [10].

Considering the above mentioned, it should be noted that in the national practice usage of debt-based instruments is accompanied by problems related to:

- limiting the possibilities of communal enterprises in obtaining loans on a commercial basis;
- absence of guarantees concerning government financial support of municipal infrastructure branches;
- absence of appropriate financial guarantees from the local authority concerning the return of investments to private partner in case of early termination of public and private partnership contract;
- absence of financial guarantees concerning maintenance of loans, assigned to finance public and private partnership projects, by means of local budget;
- unequal opportunities and conditions concerning making of local borrowings for different entities of local government [4, p. 86].

Therefore, considering mentioned problems, debt instruments in the implementation of public and private partnership projects require increased attention from public authorities and determine the need for their revision and clear legal regulation.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

In case of equity participation of private capital in financing infrastructure projects, there is high degree of integration of capital within the framework of partnership realization to achieve socially important purposes. Equity financing of investment projects can be carried out in two main forms:

- additional capital stock issues of existing joint-stock company to finance a specific investment project;
- involvement of members who contribute cash or property in the authorized capital of the created company.

Joint-stock investment represents investments in shares and receiving of additional investment resources for a specific project. The main advantages of auctioning, as a method of project financing, are the following: payment for the usage of the involved resources is carried out based on financial results; the usage of involved investment resources is unlimited in duration; capital stock issues allow to provide formation of the necessary financial resources at the beginning of the project implementation and to delay the payment of dividends to the period when the project will start to give income; shareholders can keep control over the targeted use of funds for the project implementation [3, p.153].

However, this method of project financing has some limitations. Thus, the investment resources joint-stock company receives after the placement of shares, and it takes some time, additional costs, evidence of company's financial viability, transparency and others. The procedure of additional capital stock issues relates to the registration, listing and significant transaction costs [3, p. 153]. The joint-stock company, which is going to finance an investment project by means of additional capital stock issues should develop an effective strategy of improvement of liquidity and share value, implies higher degree of financial transparency and information openness of the issuer, expansion and development of activity, capitalization growth, improvement of financial status and image.

In countries with market economy, the second form of financing of public and private partnership projects is common. It is carried out by creation of equity funds of public sector. Funds received through collective investment are used to implement socially important projects.

In addition, projects can be financed by means of grants, that is irrevocable funding source and is usually provided by organizations interested in implementing the project. Grants can be used to reduce risks and, therefore, to help in attraction of companies to projects with high risks and uncertainty in terms of the cost refund.

Some financial instruments are often called «quasi» or «hybrid» instruments, as they have the characteristics of both debt-based and equity instruments. Quasi-instruments may include subordinated convertible debt, preferred shares with profitability, often warrants or options can be included, providing demand for assets. These instruments are an attractive alternative to traditional equity and debt financing. Firstly, from viewpoint of investor quasi-instruments do not require to give control or voting rights, as it is in the case of ordinary shares issue. Secondly, as a claim on the assets provided by quasi-instruments have a higher priority than stock capital, the quasi debt capital has a lower cost. Thirdly, this type of financing provides greater flexibility because it does not provide such restrictive measures as a traditional debt financing.

Regardless of the use of various types of financial instruments, the authorities should support and stimulate the development of partnership relations between the government and business. Only a few projects of public and private partnership can be profitable in case of absence of any public financial support. At the same time, instruments that are going to be used in any specific case, must be carefully designed in order to provide predictability, required by investors, and flexibility, required by government. In particular, the instruments of state financial support of public and private partnership projects are shown in Fig. 3.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

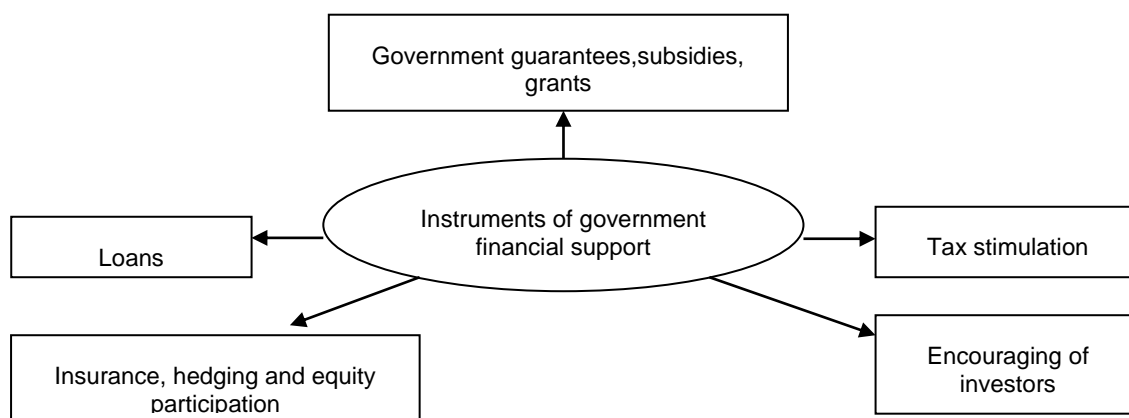

Fig. 3. Instruments of government financial support of public and private partnership projects

** Prepared by the author*

Thus, the government can provide direct financial support through the provision of transfers, subsidies, grants; investment in the authorized capital and crediting; tax and customs allowance, tax credits, refusal of taxes and so on. These mechanisms are especially important if the project is not financially self-sufficient or is at risks that private investors or creditors can not operate effectively.

The above mentioned instruments of financial support can be used in combination with measures of indirect public support, the purpose of which is to achieve certain result or certain quality of infrastructure services. So the government, instead of direct participation in project financing, assumes indirect financial obligations, such as:

- the use of «shadow» tariffs system – reimbursement of payment for provided services for consumers from the government budget through state subsidies for public utilities;
- guarantees of damage reimbursement, for example, in the case of absence of payments by public authorities, lack of income or excess of expenditure, etc;
- state insurance or hedging of project risks, for example, in case of adverse weather conditions, fluctuations of exchange rate, percentage rate or commodity prices etc.
- contingent loans, such as commitments for future loans etc. [2, p. 14; 5, p. 68–69].

Thus, the effective financing of public and private partnership projects can be carried out thanks to government support, particularly of those projects that are economically attractive, but not profitable. It should be noted that in developing countries, the need for state aid is more important than in developed countries.

Conclusions. The research shows that the financial instruments of public and private partnership are means of realization of social and economic targets of the country. In world practice, they having industrial and sectorial orientation, enhance the competitiveness of countries, provide support of business and good-quality public services. At the same time in Ukraine there is still a need for improvement of existing instruments and development of new one directed at improvement of innovation and investment climate in the region. Herewith, limited financial resources of the government requires intensive public assistance in development of financial instruments of mentioned partnership, which should focus on increasing the capitalization of projects in economic sectors.

References

1. Marchewka-Bartkowiak, K. & Wiśniewski, M. (2014). Obligacje projektowe – nowy instrument finansowania przedsięwzięć PPP w formule project finance na poziomie międzynarodowym i krajowym. «Studies BAS», Poland.
2. Zapatrina, I. (2011). Rozvytok derzhavnoyi pidtrymky publichno-privatnoho partnerstva v Ukraini [Development of government support for public and private partnership in Ukraine]. – Ekonomika i prohnouzannya. – Economy and prognostication [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

3. Maiorova, T. V. (2013). Investytsiyni protses i finansovo-kredytni vazheli yoho aktyvizatsii v Ukraini : monohrafiia [Investment process and financial-credit leverage of its activation in Ukraine : monograph]. K.: KNEU [in Ukrainian].
4. Pyltiai, O. (2012). Finansovyi instrumentarii derzhavnoi pidtrymky publichno-pryvatnoho partnerstva [Financial instruments of government support of public and private partnership]. Visnyk KNTEU [in Ukrainian].
5. Pyltiai, O. (2012). Finansovi mekhanizmy publichno-pryvatnoho partnerstva [Financial mechanisms of public and private partnership]. Visnyk KNTEU [in Ukrainian].
6. Puszer, B. (2014). Obligacje projektowe jako innowacyjny instrument finansowania strategicznych projektów w ramach UE. Studia Ekonomiczne : Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Poland.
7. Skuza, S. & Kalisiewicz, A. (2015). Draft amendment to the Polish Act on Public-Private Partnership concerning revenue bonds and allocating public funds in investment funds: amendments proposed by the authors. International Journal of Recent Scientific Research.
8. Uzunov, F. (2014). Instrumentarii realizatsii derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini : nauково-teoretychni zasady, zarubizhnyi dosvid, praktychni aspekty : monohrafiia [Instruments of public and private partnership implementation in Ukraine: scientific and theoretical background, international experience, practical aspects : monograph]. Simferopol: VD «ARIAL» [in Ukrainian].
9. European Commission (2011). A Framework for the Next Generation of Innovative Financial Instruments – the EU Equity and Debt Platforms. Retrieved from : http://ec.europa.eu/economy_finance/financial_operations/investment/europe_2020/documents/com2011_662_en.pdf.
10. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy [The Budget Code of Ukraine] (2010). Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].

Література

1. Marchewka-Bartkowiak, K. Obligacje projektowe – nowy instrument finansowania przedsięwzięć PPP w formule project finance na poziomie międzynarodowym i krajowym / K. Marchewka-Bartkowiak, M. Wiśniewski // «Studia BAS». Poland. – 2014. – № 3 (36). – S. 139–157.
2. Запатріна, І. Розвиток державної підтримки публічно-приватного партнерства в Україні / І. Запатріна // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 3. – С. 9–24.
3. Майорова, Т. В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні : монографія / Т. В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2013. – 332 с.
4. Пильтяй, О. Фінансовий інструментарій державної підтримки публічно-приватного партнерства / О. Пильтяй // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 1. – С. 77–89.
5. Пильтяй, О. Фінансові механізми публічно-приватного партнерства / О. Пильтяй // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 3. – С. 63–74.
6. Puszer, B. Obligacje projektowe jako innowacyjny instrument finansowania strategicznych projektów w ramach UE / B. Puszer // Studia Ekonomiczne: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Poland. – 2014. – № 186, cz. 2 Innowacje, a wzrost gospodarczy. Cz. 2. – S. 208–223.
7. Skuza, S. Draft amendment to the Polish Act on Public-Private Partnership concerning revenue bonds and allocating public funds in investment funds: amendments proposed by the authors / S. Skuza, A. Kalisiewicz // International Journal of Recent Scientific Research. – 2015. – Vol. 6, Issue 8. – P. 5772–5777.
8. Узунов, Ф. Інструментарій реалізації державно-приватного партнерства в Україні: науково-теоретичні засади, зарубіжний досвід, практичні аспекти : монографія / Ф. Узунов. – Сімферополь: ВД «АРИАЛ», 2014. – 420 с.
9. European Commission (2011). A Framework for the Next Generation of Innovative Financial Instruments – the EU Equity and Debt Platforms [Electronic resource]. – Access : http://ec.europa.eu/economy_finance/financial_operations/investment/europe_2020/documents/com2011_662_en.pdf.
10. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: від 08.07.2010 р. за № 2456-VI (із змінами і доповненнями за станом на 11.06.2016 р.). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

Received for publication 16.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Shuliuk, B. S. Financial instruments of public and private partnership development / B. S. Shuliuk // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 253-260.

МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 004.338

Є. Ю. Сахно, д. т. н., професор**СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ НА ВИРОБНИЦТВІ**

Анотація. У статті розглянуто підходи щодо створення системи управління інноваційно-інвестиційними проектами на промисловому виробництві. Визначено вхідні та вихідні параметри та ієрархію системи управління.

Ключові слова: проект; система управління проектами; процеси управління.

Е. Ю. Сахно, д. т. н., профессор**СОЗДАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЕКТАМИ НА ПРОИЗВОДСТВЕ**

Аннотация. В статье рассмотрены подходы создания системы управления инновационно-инвестиционными проектами на производстве. Определены входные та выходные параметры и иерархия системы управления.

Ключевые слова: проект; система управления проектами; процессы управления.

Ye. Yu. Sakhno, Doctor of Technical Sciences,
Professor**THE ESTABLISHMENT OF A SYSTEM OF MANAGEMENT OF INNOVATIVE - INVESTMENT PROJECTS ON PRODUCTION**

Abstract. The article considers the approaches to creation of system of management of innovative and investment projects on production. Input and output parameters are determined and the hierarchy of the control system.

Keywords: project; the project management system; management processes.

Актуальність теми дослідження. Основними принципами управління проектами є створення планів та програм для розвитку підприємства вибору пріоритетів та концентрації ресурсів для їх реалізації. З огляду на всезростаючу обмеженість ресурсів, дуже важливо домагатися їх максимально ефективного використання. Проект повинний бути розроблений настільки вміло, щоб використання обмежених ресурсів було оптимальним. Крім обґрунтування технічної реалізованості проекту для нормального функціонування підприємства необхідні також система управління проектами (СУП) для його здатності і можливості ефективно досягати поставлених цілей.

Система управління проектами сприяє пошуку найбільш придатних напрямків дій, обґрунтуванню і систематизації планових рішень, зниженню ризику прийняття неправильних рішень через помилкову чи недостатню інформацію про можливості чи організації про зовнішнє середовище. СУП допомагає створити єдність загальних цілей усередині організації і тим самим є організуючим початком у діяльності підприємства. СУП діяльності підприємств сприяє пошуку оптимальних рішень при виробництві та реалізації промислової продукції, дає можливість знаходити найкращі шляхи реалізації проектів, допомагає створити єдність загальних цілей у середині підприємства і тим самим бути основою його функціонування в умовах жорсткої конкуренції. Особливо це важливо з обмеженістю та високою собівартістю матеріальних ресурсів, що вимагає їх економії та максимальної ефективності використання.

МЕНЕДЖМЕНТ

Таким чином в умовах дестабілізації економіки, обмеження фінансових ресурсів саме система управління проектами на підприємстві дає можливість впровадження інвестицій та інновацій, що стимулює структурну перебудову національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему побудови систем управління проектами в організаціях представлено в ряді наукових робіт. Так, в роботах [1; 2] наведено основні підходи розвитку інноваційного комплексу України та визначено підходи щодо стратегії інновацій машинобудівельної галузі. В роботах [3; 4] запропоновано нові підходи, методи та моделі організаційних та управлінських взаємодій при управлінні проектами та програмами, а також аналіз систем прийняття проектних рішень. В роботах [5; 6] розглянуто системні аспекти та ефективність управління інноваційно-інвестиційними проектами на виробництві, а також надано підходи щодо побудови системи управління проектам та програмами.

Постановка проблеми. При управлінні інноваційно-інвестиційними проектами край необхідна ефективна система управління, яка дає змогу реалізувати поставлені завдання в встановленні терміни. При цьому розробка СУП повинна базуватися на вхідних та вихідних параметрах проекту, ієрархії управління організацій де проект реалізується, та сучасних інформаційних технологіях.

Виклад основного матеріалу. Вирішення поставлених задач щодо створення СУП повинно відбуватися з урахуванням наступних підходів. Система повинна безупинно підтримувати одночасну роботу великого числа користувачів при пікових робочих навантаженнях, забезпечуючи цілісність і захист даних. Для впровадження такого підходу в теорії управління проектами необхідно розробити взаємопов'язаний комплекс економіко-математичних моделей, що поєднують усі цикли управління - від збору даних до вироблення управлінських рішень і команд, а також доведення їх до виконання. Комплекс економіко-математичних моделей повинен містити структури, які оптимізують проектні рішення, моделі формування даних у послідовності, що відповідає життєвому циклу проекту, та процесам, які відбуваються протягом всього циклу. Таке застосування економіко-математичних методів дозволить раціонально використовувати ПЕОМ у системах управління проектами, забезпечуючи швидкий обмін даними під час вирішення різних управлінських завдань. При моделюванні системи управління проектами також необхідно забезпечити відповідність можливостей підприємства запитам команди проекту. Для управління інноваційно-інвестиційними проектами, враховуючи їх специфіку доцільно відокремити задачі техніко-економічного планування та управління науково-дослідними роботами. Частина, що забезпечує автоматизовану систему управління проектами складається з інформаційної бази, комплексу технічних засобів і математичного забезпечення [3; 4]. СППР в управлінні проектами мають у своєму розпорядженні широкий діапазон спеціальних методів прийняття рішень та універсальних економіко-математичних методів. Менеджери проектів досить часто стикаються з необхідністю приймати рішення у проблемних ситуаціях – здебільшого у погано визначених (неструктурованих) умовах з неповною або нечіткою інформацією.

При розробленні інформаційного забезпечення системи управління проектами на промисловому підприємстві прийнято розглядати як ієрархічну систему, що складається з двох або більше рівнів, тобто як сукупність взаємодіючих дворівневих систем, у яких на верхньому рівні розташовується центр – елемент, що управляє, на нижньому - підсистеми, керовані елементи [5; 6]. Таке уявлення потрібне, щоб спростити моделювання, аналіз та планування розвитку усієї ієрархічної системи (рис. 1, а).

При математичному моделюванні СУП, вважається, що керований об'єкт – організаційно-технічна система, а керуюча система - ієрархія систем управління і відповідна їй ієрархія моделей керованого об'єкта (рис. 1, б). Причому для кожної системи управління 1-го рівня (верхнього) сукупність підпорядкованих їй систем управління (1+*i*)-го (нижнього) рівня і керованих ними підсистем є об'єктом управління. Визначимо зовнішні та внутрішні інформаційні потоки (*ІП*) та необхідне матеріально-технічне забезпечення як вхідні параметри системи. При цьому інформаційні потоки про результати діяльності системи як вихідні параметри. Представимо вхідні і вихідні інформаційні потоки першого рівня управління в системі управління проектами (табл. 1).

МЕНЕДЖМЕНТ

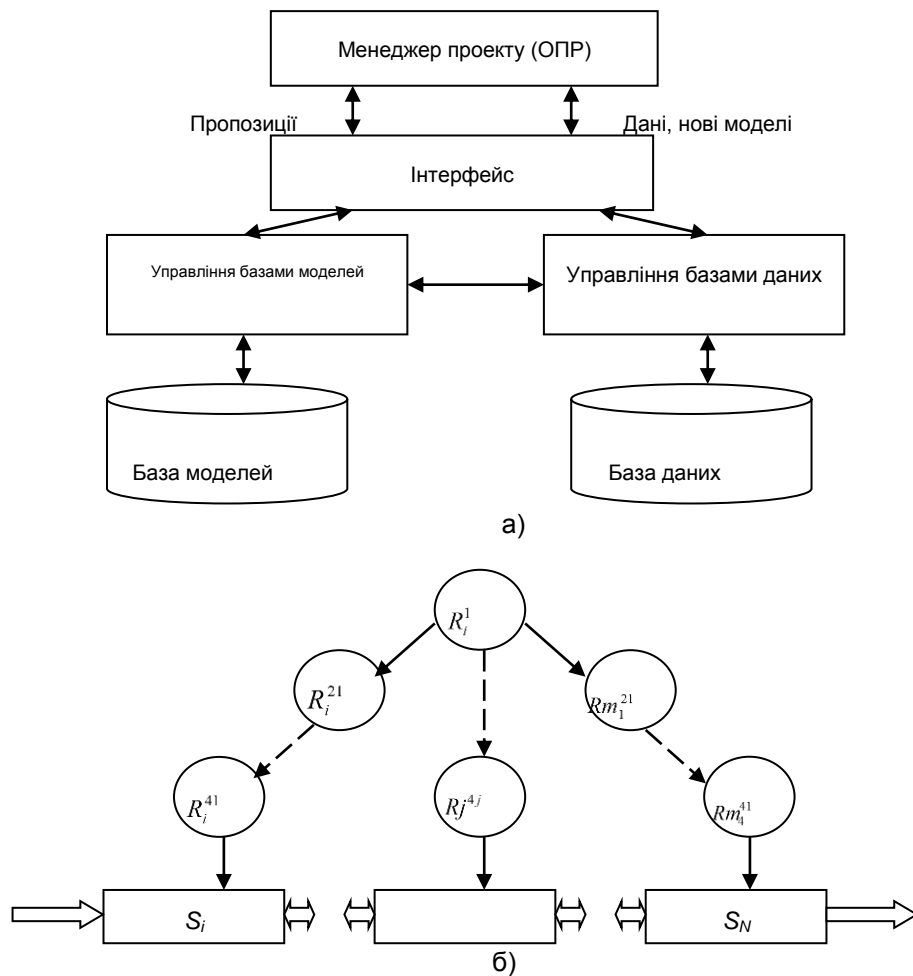

Рис. 1. Схеми управління інноваційно-інвестиційними проектами: а) структура СППР; б) ієрархічна організаційна структура СУП: R - вузли управління; R^1 - вузол 1: менеджер проекту; стрілки - зв'язки підпорядкування; S - об'єкти управління.

Оскільки система це цілісна безліч об'єктів, пов'язаних між собою взаємними відносинами, з'являється можливість описати наявність взаємозв'язку між вхідними і вихідними параметрами системи і, таким чином, надати системі більш строгую форму. У якості методологічної основи в СУП використовується корпоративна імітаційна модель, що представляє собою математичну та інформаційну моделі керованих впливів [7]. Надходження і виплати коштів, здійснювані в процесі реалізації інвестиційного проекту, описуються в імітаційній моделі як події, що відбуваються у певні моменти часу. Під надходженнями розуміється: виручка від реалізації продукції і послуг, реалізації активів підприємства, внеску в статутний фонд, банківські позики, а також інші прибутки по банківських вкладах, отримані підприємством у результаті його діяльності.

Висновки. На основі проведених досліджень визначено основні функції управління та їх зміст в традиційному і проектному менеджменті, а також підходи щодо побудови системи управління інноваційно-інвестиційними проектами на виробництві. Розглянуто вхідні та вихідні параметри проекту, організаційну структуру підтримки прийняття проектних рішень, та на її основі запропоновано ієрархічну систему управління проектами.

МЕНЕДЖМЕНТ

Таблиця 1

Вхідні та вихідні інформаційні потоки СУП

Вхідні дані для СУП		Вихідна інформація СУП
Вхідна інформація для СУП які надходять з системи підприємства	Вхідні інформація для СУП які надходять з зовнішнього середовища:	
<p>X₁ - проект; X₁₁ - назва проекту; X₁₂ - дата початку; X₁₃ - тривалість проекту; X₁₄ - необхідні капіталовкладення, та ресурси; X₁₅ - потреба в інвестиціях; X₁₆ - графік реалізації проекту.</p>	<p>X₄ - зовнішнє середовище: X₄₁ - екологія; X₄₂ - наявність сировини та матеріалів; X₄₃ - захист оточуючого середовища; X₄₄ - рециркування; X₄₅ - економіка;</p>	<p>Y₁ - управлінські рішення; Y₂ - результати; Y₂₁ - прибутки-збитки; Y₂₂ - кеш - фло; Y₂₃ - баланс;</p>
<p>X₂ - компанія (підприємство): X₂₁ - найменування; X₂₂ - цілі компанії; X₂₃ - історія розвитку підприємства; X₂₄ - сфера діяльності і галузева приналежність; X₂₅ - організаційно-правова форма; X₂₆ - відомості про основних акціонерів; X₂₇ - філії та дочірні підприємства; X₂₈ - основні види продукції та послуг, що виробляються; X₂₉ - основні споживачі; X₂₁₀ - виробничі потужності; X₂₁₁ - персонал; X₂₁₂ - фінансові показники; X₂₁₃ - основні переваги фірми; X₂₁₄ - необхідні покращання. X₃ - відомості про інноваційну діяльність: X₃₁ - стан НДДКР на підприємстві; X₃₂ - науково-технічний персонал; X₃₃ - фундаментальні дослідження; X₃₄ - концепція розвитку продуктів; X₃₅ - технологічні ризики; X₃₆ - послуги НДДКР ін. організацій; X₃₇ - державна підтримка НДДКР; X₃₈ - досвід реалізованих інноваційно-інвестиційних проектів.</p>	<p>X₄₆ - соціальний розвиток; X₄₇ - політика та законодавство. X₅ - аналіз ринку; X₅₁ - аналіз споживачів; X₅₂ - сегментація ринку; X₅₃ - аналіз ринку; X₅₄ - аналіз каналів збуту; X₅₅ - аналіз конкурентів; X₅₆ - корпоративний аналіз. X₆ - конкуренція: X₆₁ - основні конкуренти; X₆₂ - конкуруюча продукція чи послуги; X₆₃ - характер конкуренції; X₆₄ - конкурентні ціни; X₆₅ - сильні та слабкі сторони конкурентів; X₆₆ - вплив на конкуренцію зовнішніх факторів.</p>	<p>Y₂₄ - звіт про використання прибутку; Y₂₅ - деталізація результатів; Y₂₆ - графіки; Y₂₇ - звіти. Y₃ - аналіз проекту: Y₃₂ - фінансові показники; Y₃₃ - ефективність інвестицій; Y₃₄ - аналіз чутливості; Y₃₅ - аналіз беззбитковості; Y₃₆ - Монте – Карло. Y₄ - актуалізація. Y₅ - управління змінами проекту.</p>

Література

1. Гальчинський, А. С. Інновації. Стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
2. Макаришева, Т. С. Реальні інновації машинобудівної галузі / Т. С. Макаришева, Є. А. Єрьомкін // Наука та інновації. – 2010. – Т.6. - № 10. – С. 55–66.
3. Бушуева, Н. С. Модели и методы проактивного управления программами организационного развития : монография / Н. С. Бушуева; Укр. асоц. упр. проектами. – К. : Наук. світ, 2007. – 200 с.
4. Тесля, Ю. М. Системна організація управлінських взаємодій як інструмент підвищення ефективності реалізації складних проектів / Ю. М. Тесля, І. І. Оберемок, О. Г. Тімінський // Вісник Черкаського державного технологічного університету. – 2008. – № 2. – С. 100–105.
5. Сахно, Є. Ю. Системні аспекти управління інноваційно-інвестиційними проектами стратегічного розвитку підприємства : монографія / Є. Ю. Сахно, М. С. Дорош, А. В. Ребенок. – Чернівці : ЧДІЕУ, 2008. – 260 с.
6. Сахно, Є. Ю. Оцінка ефективності впроваджуваного проекту / Є. Ю. Сахно, Е. П. Сідін, К. Є. Сахно // Чернівцівський науковий часопис. Серія 1 : Економіка і управління. – 2014. – № 1 (5). – С. 123–128

МЕНЕДЖМЕНТ

7. Павлов, О. А. Оперативные алгоритмы принятия решений в иерархической системе Саати, основанные на замещении критериев / О. А. Павлов, К. І. Ліщук // Вісник НТУУ "КПІ". Інформатика, управління та обчислювальна техніка. – 2008. – № 48. – С. 78–81.

References

1. Halchynskyi, A. S., Heiets, V. M. (2002). Innovatsii. Stratehiia ukrainskykh reform [Innovation. Strategy of Ukrainian reforms]. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
2. Makarysheva, T. S., Yeromkin, Ye. A. (2010). Realni innovatsii mashynobudivnoi haluzi [The real innovation of engineering industry]. Nauka ta innovatsii – Science and Innovation, Vol. 6, №10, pp.55–66 [in Ukrainian].
3. Bushuieva, N. S. (2007). Modeli i metody proaktivnogo upravleniia programami organizatsionnogo rozvitiia [Models and methods of proactive management of organizational development programs]. Ukrainian Project Management Association. Kyiv: Science World [in Russian].
4. Teslia, Yu. M., Oberemok, I. I., Timinskyi, O. H. (2008). Systemna orhanizatsiia upravlinskykh vzaiemodii yak instrument pidvyshchennia efektyvnosti realizatsii skladnykh proektiv [System organization of administrative interactions as a tool to improve the efficiency of the implementation of complex projects]. Visnyk Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu - Bulletin of Cherkasy State Technological University, № 2, pp. 100-105 [in Ukrainian].
5. Sakhno, Ye.Yu., Dorosh, M. S., Rebenok, A. V. (2008). Systemni aspekty upravlinnia innovatsiino-investytsiynymy proektamy stratehichnoho rozvytku pidpriemstva [System aspects of management of innovation and investment projects of the strategic development of the enterprise]. Chernihiv: ChDIEU - Chernihiv National University of Technology [in Ukrainian].
6. Sakhno, Ye.Yu., Sidin, E. P., Sakhno, K. Ye. (2014). Otsinka efektyvnosti vprovadzhuvanoho proektu [Evaluating the effectiveness of the implemented projects]. Chernihivskyi naukovyi chasopys. Seriya 1 : Ekonomika i upravlinnia – Chernihiv scientific journal. Series 1: Economics and Management, № 1 (5), pp. 123–128 [in Ukrainian].
7. Pavlov, O. A., Lishchuk, K. I. (2008). Operativnyie algoritmy priniatiia resheniy v iyerarkhicheskoi sisteme Saati, osnovannyye na zameshchenii kriteriiev [Operational decision-making algorithms in a hierarchical structure of Saaty, based on the substitution criteria]. Visnyk NTUU "KPI". Informatyka, upravlinnia ta obchysluvalna tekhnika – Bulletin of NTUU "KPI". Informatics, Management and Computer Science, № 48, pp. 78-81 [in Russian].

Надійшла 12.10.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Сахно, Є. Ю. Створення системи управління інноваційно - інвестиційними проектами на виробництві / Є. Ю. Сахно // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 261–265.

МЕНЕДЖМЕНТ

UDC 658. 016.8

O. I. Harafonova, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor**SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING
STRATEGIC POSITION ENTERPRISE**

Abstract. In this article examined peculiarities of strategic management, the main approaches to identifying strategies of managing changes and their classification. Thoroughly defined and described technologies of choosing the strategies of managing changes, and defined conceptual approaches to the mechanism of implementation of changes at enterprise.

Keywords: strategy; strategic position; strategic management; strategies of managing changes; strategic potential; functional subsystems businesses; strategy of change.

O. I. Гарафонова, д. е. н., доцент**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СТРАТЕГІЧНОЇ
ПОЗИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА**

Анотація. В статті розглянуто особливості стратегічного управління, основні підходи щодо визначення стратегій управління змінами та класифікації стратегій управління змінами. Ґрунтовно визначено та описано технологію вибору стратегій управління змінами, а також автором визначено концептуальні підходи щодо механізму здійснення змін на підприємстві.

Ключові слова: стратегія; стратегічна позиція; стратегічне управління; стратегії управління змінами; стратегічний потенціал; функціональні підсистеми підприємства; стратегія управління змінами.

O. И. Гарафонова, д. э. н., доцент**НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ
ПОЗИЦИИ ПРЕДПРИЯТИЯ**

Аннотация. В статье рассмотрены особенности стратегического управления, основные подходы относительно определения стратегий управления изменениями и классификации стратегий управления изменениями. Основательно определено и описана технология выбора стратегии управления изменениями, а также автором определены концептуальные подходы относительно механизма осуществления изменений на предприятии.

Ключевые слова: стратегия; стратегическая позиция; стратегическое управление; стратегии управления изменениями; стратегический потенциал; функциональные подсистемы предприятия; стратегия управления изменениями.

Urgency of the research. Nonstabilized economic situation in Ukraine causes necessity for various companies in constant improvement and development of their activities to ensure their long-term business operation. Strategic management allows to prepare for future changes based on the company's internal potential and opportunities of external environment.

Target setting. To ensure the long-term existence and development, businesspersons and their organizations should realize the necessity of comparing trends of the external and internal environment to attain advanced goals.

The research objective. The concept of strategic management is based on a combination of systematic, integrated and situational approaches for the development of short-term and long-term plans.

МЕНЕДЖМЕНТ

Actual scientific researches and issues analysis. A number of researchers investigated the issue of strategic management, namely Dovgan L. E., Karakay Y. V., Artemenko L. P., Kravchenko T. A., Vihanskiy O. S., Naumova A. I., Shershneva Z. E., Bay S. I., Ignatieva I. A. etc. But the problem of defining strategies of change making at industrial enterprises, however, remains unsolved.

The statement of basic materials. Development of strategy of changes implementation involves finding best possible ways to achieve assigned goals using opportunities of external environment and internal potential, and its further realization in the system of long-term plans of the organization. Development strategies are aimed at a qualitative change in the activity parameters of the organization and creating of competitive advantage [1].

Stage I. Preliminary study. There is the creation of a common information space that would fully reflect the status and nature of the enterprise. Collection and systematization of data about internal and external environment of the enterprise, analyses of sectoral features of economic activity, legal and regulatory framework that regulate the activities of the business entity.

The aim of accumulation the internal information is a complete and objective understanding of execution the obligations and current payments, that are necessary for normal financial operation; getting the idea of possibilities of the enterprise to ensure regular and continuous funding. The purpose of accumulation of external information is holding the research of external environment at enterprises in the following areas: markets condition, government regulation of the economy, tax policy of the government.

Stage II. Substantiation of expediency of change making. The main function of this phase is to conduct a cause-effect analysis of occurrence of a critical situation, to determine the type and depth, based on the analysis to be able to assess the necessity for changes implementation. Informational space, which was formed in the previous stage, allows making comprehensive business analysis and identifying the need for changes implementation at the company.

Analysis of perspectives in development of operational sub-sector of the organization is based on identification of current problems in operation, determination of the value of its further development potential and allows making conclusions about significance of the sub-sector as a whole and the need to resump solvency of individual organizations.

Structural-logic scheme of determination of the need for change implementation is shown in fig. 1.

The internal environment of the enterprise is a set of built-in elements that determine the ability and the degree of enterprise's integration into the external environment. The internal environment can be considered as in a static state, highlighting the composition of elements and culture, and in the dynamics by studying the processes occurring under the influence of several factors.

During the organization of the enterprise management system it is usually divided into a number of functional subsystems.

The composition of these subsystems is determined by area features of the enterprise, form of property, size, nature of business activity. Depending on these and some other factors functional subsystems can be based on different principles: objective, functional, problem, subject-functional. If the objective approach is used then selected subsystems relevant to the management of individual resources: material and technical maintenance, finance, human resources, administration, sales of finished products.

The structure of the enterprise management system is shown in the following fig. 2 [2].

Conclusions. The effectiveness of implementation strategies of all levels depend on the efficiency of their development. In developing of the strategy there are a number of risks associated with unjustified prognosticated indicators (sales volumes, inflation, changes in demand parameters, etc.).

However, apart from the risks related to the volatility of external factors, there are problems with biased planning, such as inefficient estimates of own financial resources or managing potential, unsuspecting limits of production capacity or distribution network.

МЕНЕДЖМЕНТ

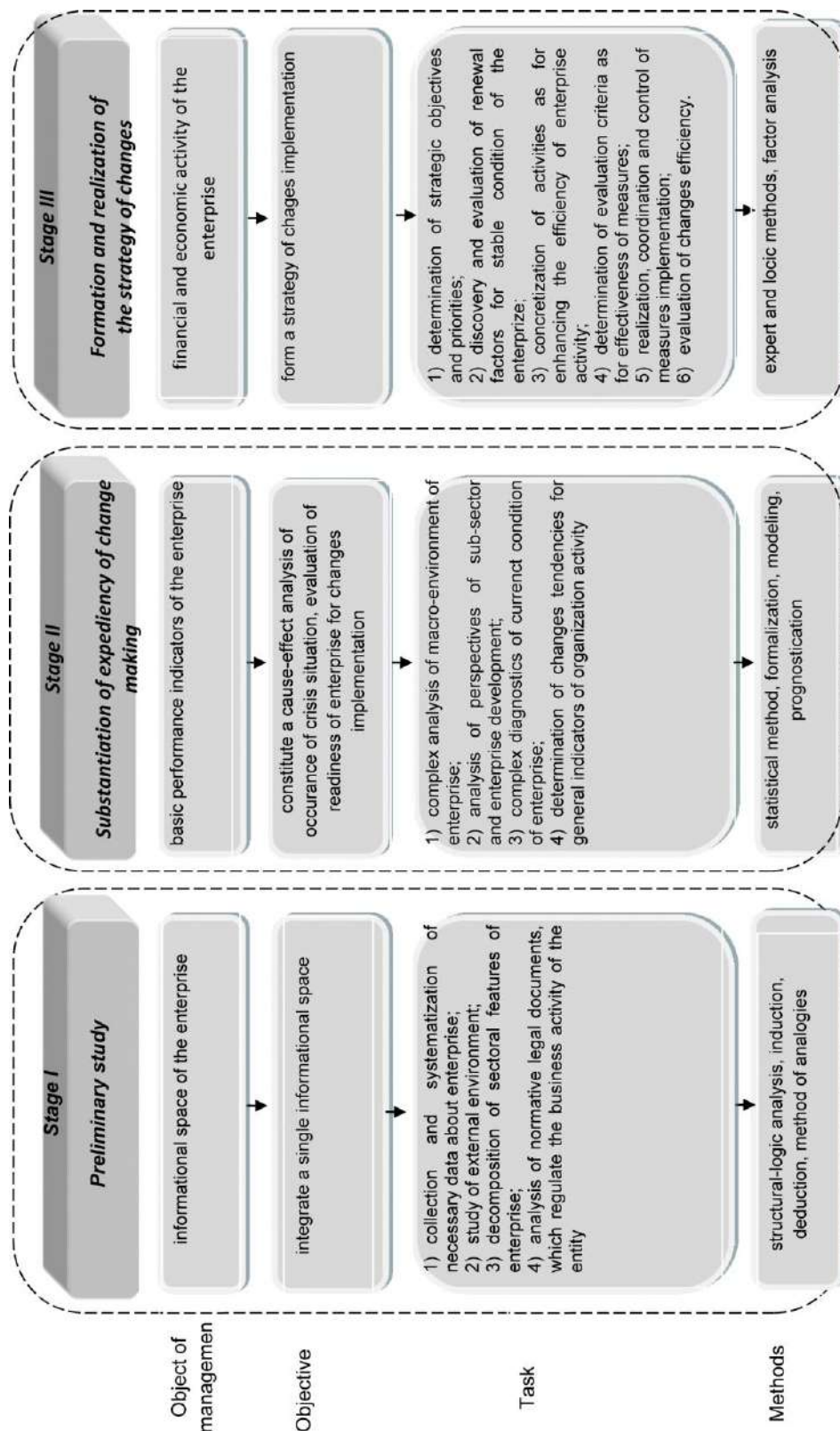

Fig. 1. Basic stages of development of the strategy of change making at enterprise [1]

МЕНЕДЖМЕНТ

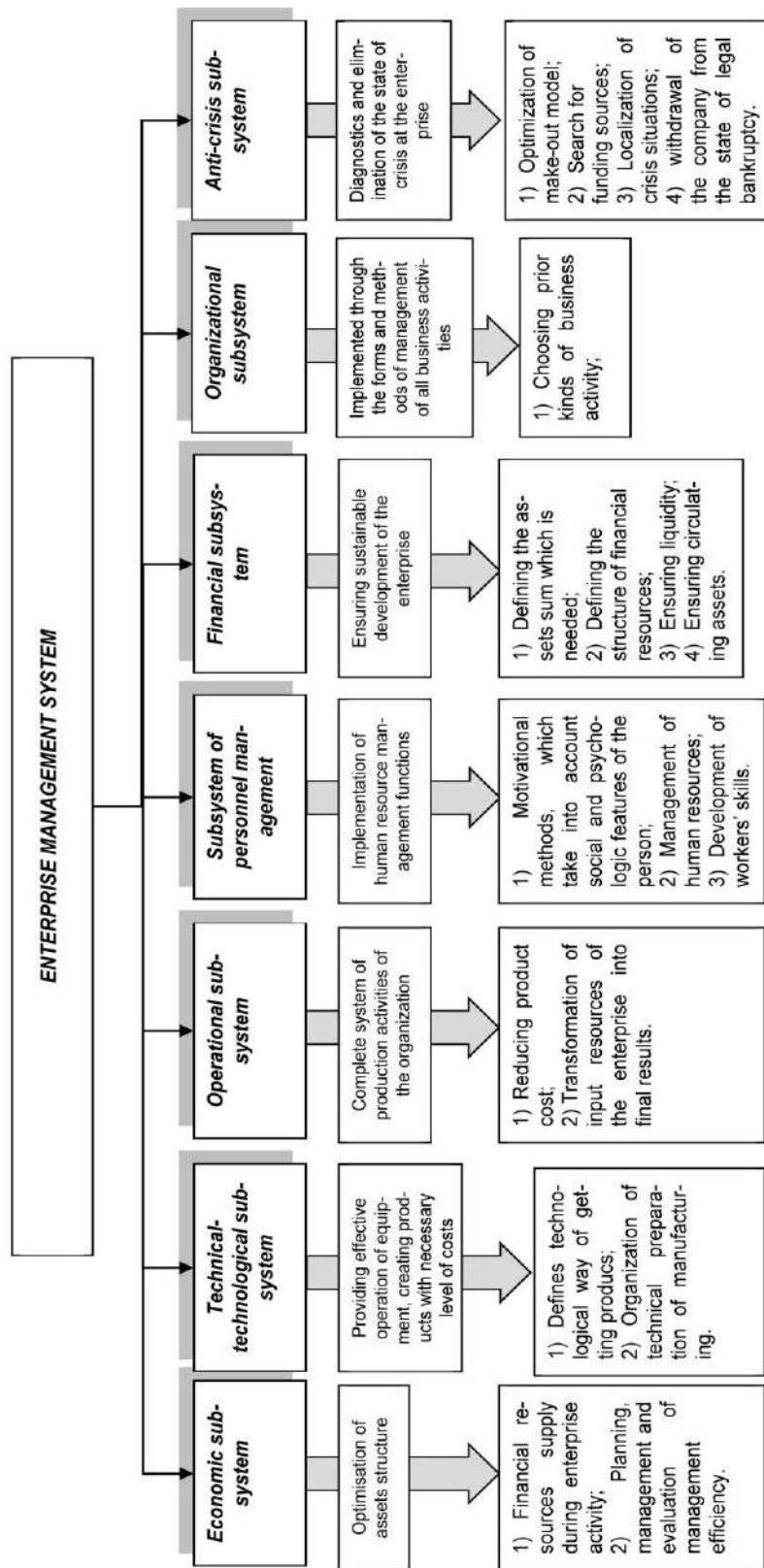

Fig.2. Objectives and tasks for diagnostics of management subsystems of the enterprise [2]

МЕНЕДЖМЕНТ

Література

1. Гарафонова, О. І. Управління змінами: теорія, методологія та практика: монографія / О. І. Гарафонова. – К. : КНЕУ, 2014. – 364 с.
2. Гарафонова, О. І. Методика розробки та вибору стратегії здійснення змін на підприємстві / О. І. Гарафонова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 3. – Том 3 (212). – С. 87–91.
3. Шершньова, З. Є. Стратегічне управління: підручник / З. Є. Шершньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.
4. Виханский, О. С. Менеджмент : учебник / О. С. Виханский, А. И. Наумов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономика, 2006. – 670 с.
5. Довгань, Л. Є. Стратегічне управління : навчальний посібник / Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Л. П. Артеменко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
6. Мищенко, А. П. Стратегическое управление : учебное пособие / А. П. Мищенко. – Днепропетровск : Издательство ДУЭП, 2003. – 261 с.

References

1. Harafonova, O. I. (2014). Upravlinnia zminamy: teoriia, metodolohiia ta praktyka [Change Management: Theory, Methodology and Practice]. Kyiv : KNUVD, p. 364 [in Ukrainian].
2. Harafonova, O. I. (2014). Metodyka rozrobky ta vyboru stratehii zdiisnennia zmin na pidpriemstvi [Method development and strategy selection effect change at the enterprise]. Bulletin of Khmelnytsky National University. A series of "Economics" № 3, Vol. 3 (212), P. 87–91 [in Ukrainian].
3. Shershneva, S. E. (2004). Stratehichne upravlinnia [Strategic Management]. Kyiv : KNEU, p. 699 [in Ukrainian].
4. Vihansky, O. S., (2006). Naumov A. Y. Menedzhment [Management].: Ekonomyst, p. 670 [in Ukrainian].
5. Dovgan, L. E., Karakay, V., Artemenko, L. P. (2009). Stratehichne upravlinnia [Strategic Management]. Kyiv : Center of educational literature, p. 440 [in Ukrainian].
6. Mishchenko, A. P. (2003). Stratehycheskoie upravleniie [Strategic Management]. Dnepropetrovsk : Publishing, p. 261 [in Russian].

Надійшла 20.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Harafonova, O. I. Scientific and methodological approaches to assessing strategic position enterprise / O. I. Harafonova // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 266-270.

МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 65.016.7(477)

А. О. Мельник, д. е. н., доцент

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто сутність ефективності адаптації підприємства, визначені її види та критерії оцінки. Автором виділені ефекти адаптації та умови їх прояву на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: адаптація підприємств; ефективність адаптації; ефект адаптації; ефективність діяльності підприємств.

А. А. Мельник, д. э. н., доцент

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ АДАПТАЦИИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. Рассмотрено сущность эффективности адаптации предприятия, определены её виды и критерии оценки. Автором выделены эффекты адаптации и условия их возникновения на отечественных предприятиях.

Ключевые слова: адаптация предприятий; эффективность адаптации; эффект адаптации; эффективность деятельности предприятия.

А. О. Melnyk, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF EFFECTIVE ADAPTATION OF DOMESTIC ENTERPRISES**

Abstract. The essence of enterprise adaptation efficiency is defined by its views and evaluation criteria. The author highlighted the effects of adaptation and the conditions of its demonstration in domestic enterprises.

Keywords: adaptation of enterprises; adaptation effectiveness; adaptation effect; enterprise efficiency.

Актуальність теми дослідження. Складна соціально-економічна ситуація в Україні для підприємств обумовлює використання нових підходів до управління, формування ефективного адаптивного механізму оперування стратегічними інструментами управління для забезпечення стійкості позицій у конкурентному середовищі. В останнє десятиліття теоретики і практики приділяють багато уваги проблемі успішної взаємодії підприємства із зовнішнім оточенням. Так з'явився в економічній науці новий напрямок в управлінні господарськими суб'єктами – адаптація підприємств. Цей новий напрямок організації та управління підприємством спрямований на їх внутрішню перебудову, що дозволяє підвищити ефективність діяльності відповідно до сучасних вимог ринку та науково-технічного прогресу.

Постановка проблеми. Перешкодою для досягнення найбільшого ефекту від застосування цього сучасного напрямку в управлінні є його недостатня теоретична розробка. Тому необхідно більш ґрунтовно дослідити теоретичну сутність і практичні аспекти оцінювання ефективності адаптації підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичними дослідженнями адаптації підприємств займалися такі відомі вчені, як Р. Л. Акофф, І. Ансофф, П. Дойль, К. Кернс, Т. Сааті, вітчизняні дослідники – Т. В. Ландина, М. М. Будник. Р. Л. Акофф розглядав природу адаптації та виділив два типи адаптивних реакцій. І. Ансофф розробив метод адаптивного пошуку, який

МЕНЕДЖМЕНТ

описує можливі стратегії підприємства в умовах ринку [1, с. 51]. П. Дойль, К. Кернс та Т. Сааті визначають адаптацію як властивість відкритої системи (підприємство розглядається як «відкрита система»). Т. В. Ландина вперше у сучасній вітчизняній економічній науці розробила класифікацію проблем адаптації та адаптаційні механізми організаційно-виробничих систем [2]. М. М. Будник в своїх наукових роботах обґрунтувала поняття, які найбільшою мірою відбивають сутність процесу адаптації підприємств: середовище адаптації, чутливість до змін, здатність до адаптації, потенціал адаптації, період адаптації (адаптаційний синдром), поведінкова адаптація, гнучкість (адаптивність) структур підприємства, система адаптації, адаптація [3]. Але на сьогоднішній день проблеми ефективності адаптаційних заходів не розглядаються науковцями, які займаються дослідженнями явища адаптації.

Постановка завдання. Результати адаптації підприємства повинні оцінюватись за рядом визначених критеріїв, які б засвідчували ефективність діяльності підприємства та користь застосування адаптаційних заходів. Тому необхідно більш ґрунтовно розглянути сутність ефективності адаптації підприємств та її види.

Виклад основного матеріалу. Ефективність – це характеристика процесів і впливів управлінської діяльності, яка відображає ступінь досягнення визначених цілей. Крім того, ефективність проявляється у таких аспектах, як:

- досягненні визначеного конкретного результату діяльності підприємства;
- відповідності отриманого результату запланованому;
- функціональній різноманітності управління та прийняття альтернативних управлінських рішень;
- можливості обрахунку відповідності управлінських дій умовам функціонування;
- вірогідності досягнення цільових завдань управління підприємством;
- співставленні реальних ефектів і нормативних або планових.

У наукових економічних працях з проблем оцінки ефективності діяльності підприємства, сформувалась теоретична концепція ефективності, яка включає і зарубіжні наукові доробки з цього питання. Основні положення даної концепції включають:

- поняття «ефективність» застосовується для оцінки досягнутих підприємством результатів;
- основним показником економічної ефективності є прибуток підприємства;
- оцінка показників ефективності здійснюється шляхом співставлення досягнутого значення з базовим чи науково обґрунтованими нормативами.

На вітчизняних підприємствах поширені ситуації, коли підприємства працюють рентабельно, а через дефіцит оборотних коштів можуть стати неплатоспроможними і, як наслідок, банкрутами. Також бувають ситуації, що по сучасному оснащенні підприємства мають збиткові результати діяльності. Тому критерії ефективності мають бути комплексними, що дозволить враховувати їх взаємовплив.

Ефективність може розглядатись як відношення: визначених цілей до потреб підприємства; результату діяльності до визначених цілей; результату діяльності до затрат необхідних для його досягнення.

Багатоаспектність прояву ефективності вимагає від нас визначення концептуальних підходів щодо трактування сутності ефективності реалізації економічного механізму адаптації підприємства до кризових умов.

Вирізняють декілька концепцій ефективності управління, а саме: цільова, системна, «балансу інтересів». Аналізуючи зазначені концепції трактування ефективності управління, спробуємо визначити найбільш відповідну щодо визначення ефективності реалізації економічного механізму адаптації до кризових умов.

Цільова концепція передбачає, що діяльність підприємства спрямована на досягнення заздалегідь визначених цілей, а ефективність управління характеризує ступінь їх досягнення. Варто зазначити, що у кризових умовах цілі підприємства можуть змінюватись, а визначити ефективності управління в таких умовах буде неможливо.

Концепція «балансу інтересів» передбачає спрямованість діяльності на задоволення очікувань, сподівань, потреб контактних груп підприємства, а ефективність характеризує ступінь до-

МЕНЕДЖМЕНТ

сягнення балансу їх інтересів з інтересами підприємства. Визначення ефективності управління передбачає вимірювання ступеня задоволення потреб контактних груп в процесі діяльності підприємства. Дана концепція не може бути використана при визначенні ефективності реалізації економічного механізму адаптації до кризових умов, оскільки в кризових умовах всі дії повинні бути спрямовані на подолання негативних впливів зовнішнього середовища, а не на співставлення інтересів контактних груп.

Системна концепція передбачає, що на діяльності підприємства впливають внутрішні і зовнішні чинники, а ефективність характеризується ступенем пристосування (адаптації) підприємства до умов зовнішнього середовища.

Оскільки формування і реалізація економічного механізму адаптації спрямовані на нормалізацію роботи підприємства в складних кризових умовах, найбільш прийнятною для визначення ефективності є системна концепція.

Для визначення ефективності можуть використовуватись такі підходи:

- розрахунок синтетичних показників ефективності (коефіцієнти оперативності, надійності, оптимальності та інші);
- шляхом порівняння реальних результатів з плановими, нормативними чи ідеальними;
- шляхом проведення експертного опитування.

Функціонування підприємства в кризових умовах, як правило, передбачає збиткову та не ефективну діяльність, порушення комерційних та виробничих циклів на підприємстві. Досліджуваний нами механізм спрямований на попередження збиткової діяльності чи її мінімізацію, отже передбачає отримання певного ефекту.

«Ефект» в перекладі з латинської це – результат. Ефект застосування економічного механізму адаптації до кризових умов передбачає визначення результату в наслідок зміни стану підприємства, в наслідок дії зовнішніх і внутрішніх чинників. У даному випадку внутрішніми чинниками буде реорганізація роботи підприємства при застосуванні економічного механізму адаптації. Вплив на роботу підприємства, на нашу думку, може бути нейтральним або позитивним, у виняткових випадках негативним. Джерелом зовнішніх чинників є кризові умови функціонування, характер впливу цих чинників може бути негативним або нейтральним, у виняткових випадках позитивним. За своїм призначенням економічний механізм адаптації до кризових умов спрямований на ліквідації та нейтралізацію негативних впливів кризових умов функціонування на роботу підприємства.

Результатами реалізації економічного механізму адаптації до кризових умов є, на нашу думку, ефект адаптації.

Ефект адаптації – це результат отриманий на підприємстві в процесі реалізації економічного механізму адаптації, який оцінюється об'єктивним економічним станом підприємства і рівнем досягнення суб'єктивних очікувань керівництва (власників) підприємства.

Якісний характер ефекту визначається значенням розрахованого показника ефективності; при позитивному значенні ефект має місце і свідчить про доцільність і відповідність економічного механізму адаптації кризовим умовам; нульове значення вказує на відповідність економічного механізму адаптації кризовим умовам та на значний обсяг втрачених можливостей підприємства; від'ємне значення ефекту вказує втрачені можливості підприємства та невчасне і недоцільне застосування адаптаційних заходів.

Розрахунок ефекту адаптації, на нашу думку, може здійснюватись шляхом співставлення прогнозних збитків при виявленні негативного впливу кризових умов на діяльність підприємства з реальними, які все ж мали місце після реалізації економічного механізму адаптації, результатами. Якщо прогнозні обсяги збитків є меншими ніж реальні збитки в кризових умовах, ефект адаптаційних заходів є від'ємним, за інших умов ефект адаптації може бути позитивним і передбачає перевищення прогнозних збитків над реальними та нейтральним за умов відповідності прогнозних збитків реальним. Нейтральний ефект адаптації вказує на те, що адаптаційні заходи невдало використані і підприємство втратило адаптаційні можливості на даному етапі функціонування.

МЕНЕДЖМЕНТ

На нашу думку, ефект адаптації має місце на підприємстві не лише в умовах прибуткової діяльності, але й при збитку, який є меншим ніж прогнозований при виявленні впливу на діяльність підприємства кризових умов.

Адаптаційні можливості підприємства – це потенціал підприємства, що може бути використаний для ліквідації, подолання чи нейтралізації негативних впливів кризових умов функціонування на його діяльність. У практиці підприємств адаптаційні можливості можуть визначатись обсягом резервного капіталу (фінансові), недовантаженість основних фондів – обсяг збільшення виробництва (виробничі), обсяг незадоволеного попиту продукцією підприємства на ринку (ринкові).

$$AM = VM + PM + FM,$$

VM – виробничі можливості передбачають використання всіх основних фондів підприємства з максимальною віддачею, при визначенні даного показника визначаємо обсяг виробництва, який забезпечить довантаженість ОФ до повної виробничої потужності, даний показник має місце за умов неповної завантаженості основних фондів підприємства (тис. грн);

FM – фінансові можливості, це грошові кошти які підприємство має у своєму розпорядженні, завдяки раціональному розміщенню, використанню та залученню фінансових ресурсів у діяльності підприємства, пропонуємо визначати їх як обсяг резервного фонду підприємства чи спеціально створеного адаптаційного фонду (тис. грн).

PM – ринкові можливості формуються шляхом підвищенні обсягів реалізації продукції і послуг чи рівня доходів підприємства від реалізації продукції. Ринкові можливості можуть мати місце у двох випадках при розширенні ринків збуту чи кон'юнктурних змінах (підвищенні) відпускних цін на продукцію. У першому випадку визначаються як обсяг незадоволеного попиту продукцією підприємства на ринку, а у другому випадку як обсяг зростання доходів в наслідок підвищення відпускних цін (тис. грн).

На підприємстві можуть мати місце різні види адаптаційних ефектів. Їх визначення можливе лише шляхом суб'єктивної оцінки керівництва результатів впровадження економічного механізму адаптації до кризових умов.

За характером отриманих результатів виділяємо:

- економічні адаптаційні ефекти, проявляються у проміжних і кінцевих результатах діяльності підприємства (зростанні продуктивності праці, зниженні собівартості, нарощуванні обсягів виробництва, підвищенні рівня конкурентоспроможності продукції, збільшенні прибутку);
- соціальні адаптаційні ефекти, виявляються у покращенні умов праці, застосуванні прогресивних форм морального та особистісного стимулювання працівників, вирішенні соціальних проблем, задоволенні потреб суспільства (збільшення кількості робочих місць, розширенні сфер діяльності, підвищенні добробуту працівників, забезпечення охорони здоров'я та соціального захисту працівників).

За сферами застосування економічного механізму адаптації:

- фінансові адаптаційні ефекти, виявляються у підвищенні платоспроможності, ліквідності підприємства, освоєнню нових фінансових видів діяльності, збільшенні прибутку;
- виробничі адаптаційні ефекти, проявляються у покращенні виробничого процесу, оновленні обладнання, застосуванні новітніх технологій, які у сукупності призводять у подальшому до зменшення загально виробничих витрат, нарощування обсягів виробництва, диверсифікації виробництва;
- управлінські адаптаційні ефекти, проявляються у вчасному реагуванні на зміни зовнішнього середовища застосовуючи адаптаційні заходи, формуванні потенціалу підприємства, гнучкій організаційні та виробничій структурах підприємства, наявності висококваліфікованого персоналу, формуванні корпоративної культури і духу на підприємстві;
- ринкові адаптаційні ефекти, проявляються у розширенні ринків збуту та сировини, збільшенні обсягів реалізації продукції, підвищенні рівня конкурентоспроможності продукції.

За способами оцінювання:

МЕНЕДЖМЕНТ

- реальні адаптаційні ефекти, виявляються у фактичному скороченні загально виробничих витрат підприємства та збільшенні доходів;
- розрахункові адаптаційні ефекти, отримуються шляхом розрахунку визначених показників ефективної діяльності підприємства (продуктивність праці, трудомісткість, матеріаломісткість, енергомісткість, рентабельність, платоспроможність, ліквідність);
- умовні адаптаційні ефекти, виявляються у покращенні діяльності підприємства, яку не можливо розрахувати але їх наявність є очевидною (згуртованість колективу, трудова самовіддача працівників, формування ділового іміджу і репутації, формування корпоративного духу);

За масштабами поширення ефективності:

- первісні адаптаційні ефекти, проявляються одразу в процесі реалізації механізму адаптації, заходами, що передбачають миттєву і одноразову, місцеву дію. Такі ефекти проявляються лише за місцем дії адаптаційних заходів і не розповсюджуються на інші сфери підприємства, оскільки є специфічними;

- мультиплікаційні адаптаційні ефекти, виникають в наслідок застосування універсальних адаптаційних заходів, їх дія може розповсюджуватись на інші сфери підприємства і множитись у сукупності застосованих адаптаційних заходів;

У відповідності до мети визначення ефективності:

- абсолютні адаптаційні ефекти, характеризують загальну чи питому величину економічного ефекту за результатами реалізації економічного механізму адаптації до кризових умов;

- порівняльні адаптаційні ефекти, визначаються шляхом прогнозування результатів реалізації економічного механізму адаптації до кризових умов альтернативними засобами, при цьому критерієм ефективності є можливість досягнення адаптаційних цілей з меншими витратами.

В залежності від часового чинника:

- довгостроковий адаптаційний ефект, проявляється у виживанні підприємства і можливості здійснювати свою діяльність незалежно від зміни умов функціонування;

- середньостроковий адаптаційний ефект, проявляється у спроможності організації розвиватись і підтримувати належний рівень конкурентоспроможності;

- короткостроковий адаптаційний ефект, визначається можливістю подолання існуючих негативних впливів зовнішнього середовища

У залежності від результатів можна виділити три види ефекту адаптації:

- доцільний ефект адаптації вказує на приріст економічних доходів у результаті застосування заходів адаптації на підприємстві;

- нейтральний ефект адаптації свідчить про не погіршення результатів діяльності підприємства в умовах, що потребували адаптації;

- втрачений ефект адаптації вказує на несвоєчасне чи недоцільне застосування адаптаційних заходів на підприємстві.

Відсутність адаптаційних ефектів за результатами реалізації економічного механізму адаптації на підприємстві може свідчити про виникнення помилок у процесі адаптації, які проявляються у такому:

- неправильному трактуванні загроз кризових умов для нормального функціонування підприємства;

- нечітких, нереальних визначених адаптаційних цілях;

- відсутності ефективної системи мотивації реалізації адаптаційних заходів;

- формальному сприйнятті функцій управління щодо реалізації економічного механізму адаптації до кризових умов;

- відсутності системи оцінки результатів;

- «ручному управлінні», відсутності сучасних методів, стилів і форм управління підприємством;

МЕНЕДЖМЕНТ

– неготовності відповідальних осіб за впровадження адаптаційного механізму діяти нестандартно, швидко, приймати ризик і відповідальність при виборі адаптаційних заходів на себе.

Висновки. Адаптація підприємств у мінливих умовах вітчизняної економіки відіграє важливу роль у діяльності підприємств і безпосередньо впливає на її ефективність. Застосування адаптаційних заходів вітчизняними підприємствами може сприяти підвищенню рівня ефективності їх діяльності. На разі, додаткового дослідження потребують кількісні і якісні критерії адаптації та їх ефективності у діяльності підприємств.

Література

1. Ансофф, И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
2. Будник, М. М. Адаптація промислових підприємств до ринкових умов господарювання: дис...к. е. н: 08.06.01 / М. М. Будник, Харк. держ. екон. у-т. – Х., 2002. – 199 с.
3. Ландіна, Т. В. Організаційно-економічні механізми адаптації підприємства до умов ринку / Т. В. Ландіна. – К. : Наукова думка, 1994. – 283 с
4. Козаченко, А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
5. Ячменьова, В. М. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність» / В. М. Ячменьова, З. О. Османова // Проблеми економіки та управління : зб. наук. праць. – 2010. – № 684. – С. 346–353.
6. Крисько, Ж. Л. Адаптація підприємства до зовнішнього середовища через механізм реструктуризації / Ж. Л. Крисько // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 38–42.

References

1. Ansoff, I. Strategicheskoe management / I. Ansoff. - MA: Economics, 1989. – 519 s.
2. Budnik, M. Adaptation of industrial enterprises to market economy: Dis. candidate. economy. Sciences: 08.06.01. - Kharkiv, 2002. – 199
3. Landina, T. Organizational-economic mechanisms of adaptation of enterprises to market conditions. K. : Naukova Dumka, 1994. – 283 p
4. Kozachenko, A., Ponomarev, V., Lyashenko, A. Economic safety of the enterprise: essence and mechanism Provision: Monohrafyyayu - K. : Libre, 2003. – 280 p.
5. Yachmeneva, V. The essence of the concepts of "adaptation" and "adaptability" [Electronic resource] / V. Yachmeneva, Z. Osmanov // Proceedings of the National University "Lviv Polytechnic". - 2010. - № 684. – P. 346–353.
6. Krysko, J. enterprise adaptation to the environment through the mechanism of restructuring / Jeanne Krysko // Economic Journal. - 2009.- № 2. - S. 38–42. - (problems of micro- and macroeconomics Ukraine).

Надійшла 15.09.2016

Бібліографічний опис для цитування:

Мельник, А. О. Теоретико-методологічні аспекти ефективності адаптації вітчизняних підприємств / А. О. Мельник // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 271-276.

МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 37.016:172:33

А. І. Сікалюк, к. пед. н.,
В. А. Пермінова, к. пед. н.,
С. В. Литвин, к. пед. н., доцент

ЭТИКА СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ МАЙБУТНЬОГО УПРАВЛІНЦЯ

Анотація. У статті обґрунтовано сутність та структуру соціально-етичних цінностей як особистісних якостей майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Доведено, що соціально-етичні цінності є невід'ємною складовою професійної підготовки студентів-менеджерів. Залежно від типу управлінської сфери визначено кілька типів поведінки менеджера. Досліджено стилі та методи управління. Акцентується увага на менеджменті, який одночасно орієнтований на розвиток як економічних, так і моральних людських відносин.

Ключові слова: соціально-етичні цінності; майбутній менеджер економічної сфери; особистісні якості; професійна підготовка; соціально-виховний процес.

А. И. Сикалюк, к. пед. н.,
В. А. Перминова, к. пед. н.,
С. В. Литвин, к. пед. н., доцент

ЭТИКА СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА: СОЦИАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ БУДУЩЕГО УПРАВЛЕНЦА

Аннотация. В статье обоснована сущность и структура социально-этических ценностей как личностных качеств будущих специалистов экономических специальностей. Доказано, что социально-этические ценности являются неотъемлемой составляющей профессиональной подготовки студентов-менеджеров. В зависимости от типа управленческой сферы определены несколько типов поведения менеджера. Исследованы стили и методы управления. Акцентируется внимание на менеджменте, который одновременно ориентирован на развитие как экономических, так и моральных человеческих отношений.

Ключевые слова: социально-этические ценности; будущий менеджер экономической сферы; личностные качества; профессиональная подготовка; социально-воспитательный процесс.

A. I. Sikaliuk, Candidate of Pedagogical Sciences,
V. A. Perminova, Candidate of Pedagogical Sciences,
S. V. Lytvyn, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

MANAGERIAL ETHICS: SOCIO-ETHICAL VALUES OF FUTURE MANAGERS

Abstract. The essence and structure of socio-ethical values, as personal qualities of future professionals of economic specialties, have been grounded in the article. It has been proved that socio-ethical values are an integral component of students-managers' vocational training. Several types of the manager's behavior have been identified, depending on the type of management areas. The styles and methods of management have been examined. It has been focused attention on the management, which is oriented on the development of both economic and moral human relationships.

Keywords: socio-ethical values; future manager of economic sphere; personal qualities; vocational training; socio-educational process.

МЕНЕДЖМЕНТ

Актуальність теми дослідження. Проблема зміни основних норм і цінностей на початку XXI століття є результатом прискорення та глобалізації всіх життєвих процесів у сучасному суспільстві в постсоціалістичний період, що призвело до переорієнтації молоді на інші (західні, релігійні, вузько релігійні) цінності, а це, у свою чергу, веде до формування у випускників вищої школи ціннісних орієнтацій відповідного типу.

За умов соціально-економічної нестабільності, падіння життєвого рівня населення зростає роль відповідної соціально-етичної парадигми сучасного менеджера економічної сфери, як представника професії соціально-економічного спрямування, та прищеплення норм і принципів у процесі професійної підготовки майбутніх працівників управлінського поля, здатних реалізувати себе у сфері соціальної й управлінсько-економічної діяльності, яка є одночасно і предметно-практичною, і носить чисто соціальний характер, оскільки пов'язана з задоволенням потреб суспільства.

Отже, менеджер - це носій професійної культури в економічній сфері, який має володіти не тільки професійними якостями, а й моральними якостями особистості.

Постановка проблеми. Одним із основних шляхів ефективного розв'язання завдань підготовки фахівців економічного профілю освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» є їх переорієнтація на поєднання якісно нового змісту та форм у соціально-виховному процесі. Зокрема, це стосується розвитку соціально-етичних якостей особистості відповідно до професійних якостей майбутнього фахівця економічної сфери: маркетолога, аудитора, економіста, бухгалтера, менеджера економічної сфери, банківського співробітника тощо. У зв'язку зі специфікою діяльності менеджера економічної сфери, який працює в системі «людина-людина», основною спеціальністю даного дослідження нами було обрано менеджмент. Всі професійні функції менеджера економічної сфери (цілепокладання, прогнозування, організація, мотивування, прийняття рішень, контроль, корекція, комунікація) прямо чи опосередковано перегукуються з соціально-етичними цінностями. Це, у свою чергу, посилює на практиці комплексність впливу спеціаліста на інших людей, на їх взаємодію та позитивні результати прояву професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування соціально-етичних цінностей в теоретичному аспекті посідає чільне місце у науковому доробку зарубіжних та вітчизняних учених. Зокрема, визначено теоретичні засади соціально-етичних цінностей у працях М. Гавриленко, А.Прокоф'єва, Т.Щириці та ін.; зв'язок ідеї формування професіоналізму на засадах соціально-етичних цінностей простежується в працях Ю. Акимової, І. Зязюна, А. Капської та ін.; загальнолюдський зміст моральності як комплексне відображення етики в психолого-педагогічному аспекті розкривається в дослідженнях М. Боришевського, Я. Гнатюка, П. Підкасистого та ін., а також у педагогічних концепціях зарубіжних авторів — П. Бабочкина, Е. Гуськової, К.-Х.Дікоппа, А. Маслоу та ін.; роль різних видів діяльності у формуванні ціннісних орієнтацій особистості розглядається в працях В. Андрієвської, О. Грінвальд, В. Лісовського, С. Савченка та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Поняття «соціально-етичні цінності» через свою багатоаспектність на сьогодні у педагогіці не сформульовано і не знайшло свого місця у позанавчальній роботі, що і зумовлює появу у виховній діяльності сучасної вищої школи низки суперечностей між: потребами суспільства в підвищенні рівня соціально-етичної культури фахівців економічних спеціальностей та недостатнім використанням педагогічного потенціалу у формуванні соціально-етичних цінностей у вищій школі; необхідністю отримання знань студентами економічних спеціальностей про соціально-етичні цінності та відсутністю механізмів впливу на їх формування у зв'язку з недостатнім науково-методичним забезпеченням організації соціально-виховної роботи зі студентами означеної спеціальності за даним напрямком.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування сутності та структури соціально-етичних цінностей як особистісних якостей майбутніх фахівців економічних спеціальностей, зокрема менеджерів-економістів.

Виклад основного матеріалу. Цінність сучасної освіти полягає не лише в оволодінні знаннями й уміннями, а також і в побудові більш досконалого внутрішнього світу, позитивних тенденцій у ньому, в результаті чого у студента формується стійка система цінностей. Адже становлення майбутнього професіонала потребує залучення всієї системи професійної підготовки.

МЕНЕДЖМЕНТ

Без сумніву, кожна управлінська задача людини, яка обіймає посаду менеджера економічної сфери, потребує реалізації конкретних вимог, які не можуть бути виконаними відразу та в одній ситуації. Проте реальні умови вищих навчальних закладів економічного профілю дозволяють скоординувати соціально-виховний процес так, щоб означені вище моральні (соціально-етичні) цінності стали домінуючими в професійній підготовці працівників управлінської сфери. Оскільки державне управління та соціально-економічне управління належать до видів економічної діяльності, то ми погоджуємося з думкою М. Чапки про те, що «менеджмент — це управління соціально-економічними процесами підприємницької структури. Економічною умовою менеджменту є ринкова модель господарювання, яка базується на індустріальній організації виробництва чи комерції» [3, с. 48]. При цьому «основною ланкою менеджменту є особистість людини, її психологічні характеристики, які залишаються незмінними і мають універсальне значення» [3, с. 50].

Враховуючи той факт, що управлінські соціально-етичні цінності — це відображення системи етичних знань і практичних рекомендацій, які регулюють діяльність індивіда в професійному співтоваристві та спрямовані на отримання найбільшої ефективності від економічної діяльності, то ми вважаємо, що ці дві складові - професіоналізація студентів і формування в них соціально-етичних цінностей є достатньо багатограним освітньо-виховним процесом у вищій школі.

Як відомо, на сучасному етапі розвитку суспільства найбільш ефективним є таке управління, яке спрямоване на підвищення ролі людського фактору. Це можна пояснити тим, що людський фактор у сфері управління забезпечує розвиток кожного працівника, задоволення його особистих інтересів, розвиває ініціативу, творчі здібності кожного члена колективу. Без сумніву, такий менеджмент має моральні засади, оскільки вони одночасно орієнтовані на розвиток економічних і моральних людських відносин. Якщо сьогодні в центрі уваги менеджменту є людина, її особиста гідність, максимальне використання її потенціалу, то такий менеджмент є сучасним і етично коректним.

Впровадження в науку менеджменту викликало до життя нові підходи до людини праці, розвитку індивідуальності тощо. Все це в сукупності потребує реалізації комплексу соціально-етичних цінностей, хоча аналіз різних професійних кодексів етики доводить, що в першу чергу, вони вносять у професію вимір соціальної відповідальності, а також орієнтують професійну діяльність на загальне благо. Як доводить А. Прокоф'єв [1], орієнтація на загальне благо є основною характеристикою професійної етики.

Як свідчить практика, у сучасному розумінні суб'єкт управління — це менеджер, керівник, управляючий, наділений повноваженнями у сфері прийняття рішень. Звичайно, для успіху в діяльності важливими є і капітал, і товар, і кваліфікація працівників, і хороша реклама, але без хорошого менеджера успіху фірма не досягне [2]. І в першу чергу, він має бути морально орієнтованим, багато знати про людей, з якими він працює, щоб успішно ними управляти.

Залежно від типу управлінської сфери можна визначити кілька типів поведінки менеджера:

- перший тип характеризується тим, що приймає цінності та норми поведінки тієї організації, до якої він прийшов (відданий і дисциплінований);
- другий тип характеризується тим, що він не приймає цінностей організації, але прагне вести себе відповідно до норм поведінки, усталених в організації (приспосованець);
- третій тип-людина приймає цінності організації, але не приймає чинні в ній норми поведінки (проблемний);
- четвертий тип характеризується тим, що людина не приймає ні норм поведінки, ні цінностей організації, постійно вступає в суперечності (бунтівник).

І при всіх складнощах стосовно людського фактору суб'єктом управління виступає менеджер — професійний керуючий, який має спеціальну підготовку з питань підприємницької діяльності в економіці, праві, соціальній психології, менеджменті; володіє навичками роботи з персоналом, враховує людський фактор при вирішенні управлінських задач; скеровує роботу колективу на досягнення ефективного функціонування організації, фірми, установи і несе відповідальність за ефективність діяльності на своїй ділянці роботи [5; 6]. Тому можна сказати, що в таких ситуаціях він завжди виступає організатором, лідером і повинен мобілізувати не просто до хорошої праці, а

МЕНЕДЖМЕНТ

в першу чергу - до досягнення поставлених цілей. При цьому йому необхідно шукати свій стиль роботи, взаємодії з персоналом.

Практика свідчить, що організація не може функціонувати без менеджера, оскільки він забезпечує виконання організацією її основного призначення; проектує та налагоджує взаємодію між окремими операціями й діями; розробляє стратегію поведінки організації в оточенні; несе відповідальність за результати діяльності організації; офіційно представляє організацію на різних заходах. Це спонукає підприємців і управлінські кадри оволодівати низкою моральних якостей: професіоналізм, компетентність, інформованість, уміння завойовувати довір'я, відкритість, чесність, почуття людської гідності [4].

На нашу думку, означені етичні якості є досить багатоаспектними та потребують певного уточнення щодо особистісних соціально-етичних якостей, що відображається загалом у характеристичній стилі управлінця: лідер, управлінець без довіри до інших, морально-авторитарний, морально-демократичний [3].

Кожен із управлінських стилів потребує від менеджерів конкретних дій і прояву конкретних якостей, які відображають зміст його соціально-етичних цінностей. Це свідчить, що на практиці реалізуються різні методи управління. Практика дозволяє назвати чотири методи управління: 1) вкрай морально-авторитарний, 2) відносно морально-авторитарний, 3) консультативний морально-демократичний, 4) морально-довірчий. Кожен із названих методів управління може бути спрямований або на роботу, або на людину.

В управлінській сфері в усіх групах методів домінують етичні обов'язки керівника [5], в яких різною мірою відображаються соціально-етичні цінності, які або є в керівника, або поступово формуються в процесі практичної діяльності. Це, зокрема:

- керівники мають бути зразком моральної поведінки та жити згідно з моральними цінностями;
- керівники-лідери відповідають за перспективи організації, якою вони керують;
- керівники повинні постійно інформувати підлеглих про свої наміри;
- керівники є відповідальними за злагоджену роботу колективу, повинні довіряти йому, стимулювати за прийнятті рішення;
- керівники відповідають за створення обстановки, яка сприяє заохоченню розвитку особистості.

Причому управлінець, який прагне працювати ефективно та розраховує використати потенціал своїх підлеглих, повинен бути різносторонньою особистістю. Він повинен уміти логічно мислити, вирішувати проблеми, з мінімальними затратами ризикувати, не лише приймати рішення, але й брати на себе відповідальність за їх виконання. Має володіти такими моральними якостями, як справедливість і чесність, доброзичливо ставитись до колег, проявляти готовність до співробітництва з ними, вміти протистояти тиску та розширювати свій світогляд, володіти технологією спілкування з різними людьми. Означені дані позиції є основою в подальших пошуках науково-методичного підґрунтя для формування у майбутніх менеджерів економічної сфери певного блоку професійних і особистісних соціально-моральних цінностей.

Висновки. Отже, майбутній менеджер завдяки соціально-етичній поведінці може виступати в кількох ролях: *як носій національних норм і професійної культури*, що засвоює цінності та принципи комунікації в сфері людської й освітньої життєдіяльності, опановує технології професійної діяльності; *як транслятор інформації* завдяки професійно-етичній діяльності передає іншим інформацію, цінності й норми життєдіяльності, а також відтворює зразки та форми в процесі професійної діяльності; *як споживач соціально-етичних цінностей*, який використовує соціально-етичну культуру як інструмент у своїй професійній управлінській діяльності, оперує адекватними за змістом знаннями в професійних процесах із різними людьми і в різних ситуаціях; *як творець соціально-етичних цінностей*, що активно інтерпретує їх соціальні й етичні смисли, спираючись на надбаний особистісний і професійний досвід та систему ціннісних орієнтацій, а також трансформує нові образи й форми комунікативної культури завдяки реалізації професійної комунікації в процесі творчої діяльності [4].

За останні роки значно виріс освітній рівень тих, хто працює, тому менеджери економічної сфери, як керівники, мають усвідомлювати, що їхня посада сама по собі не гарантує успіху та

МЕНЕДЖМЕНТ

незаперечного виконання розпоряджень. Приймати рішення менеджер може лише після набуття певного соціального й професійного досвіду. При цьому він поступово має оволодівати наполегливістю, раціональністю, груповою роботою, акуратністю та точністю вимог, чесністю, справедливістю, прагненням до налагодження контактів, готовністю до можливих заперечень; позитивним ставленням до змагання, орієнтацією на досягнення визначеної мети, готовністю до постійних змін, умінням вести перемовини, створювати сприятливі взаємовідносини тощо.

Таким чином, сьогодні соціально-етичні цінності фахівців економічної сфери, зокрема менеджерів економічної сфери, опосередковуються етичними знаннями та соціальними критеріями, оскільки повноцінна соціально-етична поведінка неможлива поза системою загальнолюдських цінностей і принципів.

Література

1. Прокофьев, А. В. Справедливость и ответственность : социально-этические проблемы в философии морали / А. В. Прокофьев. - Тула : ТГПУ, 2006. - 277 с.
2. Уткин, Э. А. Этика бизнеса / Э. А. Уткин. - М : Зерцало, 2000. - 256 с.
3. Чапка, М. Психологические основы подготовки менеджеров / М. Чапка. - К. : МАУП, 2005. - 188 с.
4. Щекин, Г. В. Практическая психология менеджмента / Г. В. Щекин. - К. : Украина, 1994. - 399 с.
5. Zaleznik, A. Managers and leaders: are they different? / A. Zaleznik // Harvard Business Review. - 2007. - May-June. - P. 67-78.
6. Zaleznik, A. The managerial mystique : restoring leadership in business / A. Zaleznik. - New York : Harper and Row, 2009. - 307 p.

References

1. Prokofiev, A. V. (2006). Spravedlivost i otvetstvennost: sotsialno-eticheskie problemy v filosofii morali [Justice and responsibility: a socio-ethical problems of moral philosophy]. Tula : TGPU [in Russian].
2. Utkin, E. A. (2000). Etika biznesa [Business ethics]. Moskow: Zertsalo [in Russian].
3. Chapka, M. (2005). Psyholohichni zasady pidhotovky menedzheriv [Psychological foundations of management training]. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
4. Schokin, G. V. (1994). Prakticheskaia psiholohiya menedzhmenta [Practical psychology of management]. Kyiv : Ukraina [in Russian].
5. Zaleznik, A. (2007). Managers and leaders: are they different? Harvard Business Review, May-Ju 6.e, 67-78 [in English].
6. Zaleznik, A. (2009). The managerial mystique: restoring leadership in business. New York : Harper and Row [in English].

Надійшла 15.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Сікалюк, А. І. Етика сучасного менеджменту: соціально-етичні цінності майбутнього управління / А. І. Сікалюк, В. А. Пермінова, С. В. Литвин // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 277- 281.

РЕФЕРАТИ

ABSTRACTS

УДК 336.22

Абакуменко, О. В. Фіскальні інструменти у комплексних механізмах енергетичного та екологічного регулювання: стислий огляд / О. В. Абакуменко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 9-14.

Анотація. У статті досліджено еволюцію місця і ролі фіскальних інструментів у складі комплексних механізмів енергетичного та екологічного регулювання. Проаналізовано методологічні підходи до оцінки їх впливу на таргетовані групи стейкхолдерів та суспільний добробут. Бібліогр.: 27 назв.

Ключові слова: фіскальні інструменти; комплексні механізми регулювання; оцінка впливу; мікс інструментів політики; енергетичні та екологічні податки.

УДК 338.43:332.1(100)

Васильців, Т. Г. Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки / Т. Г. Васильців, В. В. Бойко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 15-21.

Анотація. У статті обґрунтовано доцільність використання світового досвіду стимулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки України. Визначено ключові безпекові пріоритети Спільної аграрної політики країн-членів ЄС. Опрацьовано світовий досвід подолання диспропорцій просторово-регіонального розвитку. Аргументовано можливості адаптивного застосування світових механізмів та інструментів розвитку сільських територій в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки. Іл.: 1. Табл.: 1. Бібліогр.: 9 назв.

Ключові слова: світовий досвід; економічна безпека; сільські території; ризик; державна політика.

УДК 332.056

Вдовенко, Н. М. Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів / Н. М. Вдовенко, Л. М. Сокол // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 22-28.

Анотація. У статті розглянуто основні макроекономічні показники розвитку аграрного сектору економіки. Наведено результати державного прогнозу економічного та соціального розвитку України. Проаналізовано динаміку обсягів виробництва валової продукції і валової доданої вартості у сільському господарстві, стан і тенденції розвитку галузей рослинництва та тваринництва, динаміку обсягів виробництва харчових продуктів, структуру експорту-імпорту агропродовольчої продукції, використання матеріально-технічних ресурсів для аграрного сектору. Розглянуто перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах трансформаційних процесів. Табл.: 5. Бібліогр.: 8 назв.

Ключові слова: аграрний сектор економіки; сільське господарство; валовий внутрішній продукт; валова додана вартість; експорт; імпорт; матеріально-технічні ресурси.

UDC 336.22

Abakumenko, O. V. Fiscal instruments in complex mechanisms of energy and environmental regulation: brief overview / O. V. Abakumenko // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 9-14.

Abstract. Proposed research aggregates evolution of fiscal instruments' nature and role in context of complex mechanisms of energy and environmental regulation. Methodological approaches for their impact assessment on targeted stakeholder groups and societal welfare are analyzed. Refs: 27 titles.

Keywords: fiscal instruments; complex regulatory mechanisms; impact assessment; policy instrument mix; energy and environmental taxes.

UDC 338.43:332.1(100)

Vasylytsiv, T. G. International practices of rural development in context of state economic security policy / T. G. Vasylytsiv, V. V. Boiko // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 15-21.

Abstract. The article proves the expediency of using international experience of the promotion of socio-economic development of rural areas in the context of the implementation of Ukraine's state economic security policy. The key security priorities of the Common Agricultural Policy of the European Union member countries are determined too. The international practices of overcoming the imbalances of regional development are examined by the author. The author gives reason to the possibilities of adaptive application of world mechanisms and instruments of rural development in national economic conditions in the context of implementation of the state economic security policy. Figs.: 1. Tabl.: 1. Refs: 9 titles.

Keywords: international experience; economic security; rural areas; risk; state policy.

UDC 332.056

Vdovenko, N. M. Assessment of the insurance company with Laplace transform / N. M. Vdovenko, L. M. Sokol // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 22-28.

Abstract. Abstract. The article describes the main macroeconomic indicators of development of agricultural sector of the economy. The results of the state prediction of economic and social development of Ukraine are considered. The dynamics of GDP, GVA in agriculture, current state of crop and livestock production, dynamics of food production, and the structure of export-import of agricultural products, the using of material and technical resources for agricultural production are analyzed. The perspectives of agricultural production development are considered. Tabl.: 5. Refs: 8 titles.

Keywords: agricultural sector; agriculture; gross domestic product; gross value added; export; import; material and technical resources.

УДК 338.2(477)

Шкарлет, С. М. Механізм управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці / С. М. Шкарлет, В. Г. Маргасова, О. С. Сакун // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 29-37.

Анотація. Стаття присвячена проблемі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Визначено необхідність та послідовність механізму формування та управління системою стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Розроблена методика функціонування механізму управління системою стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Іл.: 6. Табл.: 1. Бібліогр.: 9 назв.

Ключові слова: стійкість економіки; загрози економічній безпеці; економічна безпека.

УДК 519.68:368.914

Романенко, Є. О. Структурні питання використання управління проектами і програмами в системі недержавного пенсійного забезпечення / Є. О. Романенко, Р. П. Кайдашев, Т. В. Шевкун // Науковий вісник Полісся. - 2016. - № 3 (7). - С. 38-44.

Анотація. В статті розглянуто можливість використання системи управління проектами у новій прикладній галузі – системі недержавного пенсійного забезпечення, зроблено класифікацію проектів у цій сфері. Дано визначення алгоритму та розроблено класифікатор проектів у галузі недержавного пенсійного забезпечення. Проаналізовано чинники, які впливають на реалізацію проектів у даній прикладній сфері, та на основі аналізу дано визначення підходу до реалізації проектів у галузі недержавного пенсійного забезпечення. Бібліогр.: 11 назв.

Ключові слова: управління проектами, пенсійна реформа, система недержавного пенсійного забезпечення, класифікатор проектів.

УДК 336.02(477)

Приходько, О. М. Розвиток державної податкової політики України / О. М. Приходько // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 45-48.

Анотація. У статті автором розглянуто історичний аспект розвитку податкової політики та можливості модернізації її інституту в Україні. Автор аналізує основні функції та мету оподаткування в залежності від конкретної історичної епохи. Проаналізовано історичні етапи становлення та еволюції податкової системи, виокремлено основні фактори, що сприяли розвитку цієї системи. Табл.: 1. Бібліогр.: 5 назв.

Ключові слова: Державний бюджет; податкова політика; фінансовий сектор.

УДК 338.439.02(477)

Зеленська, О. О. Економічна раціональність як критерій забезпечення безпеки страхового ринку / О. О. Зеленська, С. М. Зеленський, Н. О. Алешугіна, // Науковий вісник Полісся. - 2016. - № 3 (7). - С. 49-54.

Анотація. Проаналізовано відносно ефективність державної підтримки вітчизняної аграрної сфери з урахуванням усіх прямих та опосередкованих її механізмів з використанням методики Організації економічної співпраці і розвитку. Іл.: 1. Табл.: 3. Бібліогр.: 1 назв.

Ключові слова: державна підтримка

UDC 338.2(477)

Shkarlet, S. N. The management mechanism in the system of strategic providing of the economic sustainability to the economic security threats / S. N. Shkarlet, O. V. Marhasova, O. S. Sakun // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 29-37.

Abstract. The article is devoted to the problem of the strategic providing of the economic sustainability to the economic security threats. The necessity and sequence of mechanism of forming and management of the strategic providing of stability of economy to the economic security threats are defined. The methodology of functioning of the management mechanism of the strategic providing of the economic sustainability to the economic security threats is worked out. Figs.: 6. Tabl.: 1. Refs: 9 titles.

Keywords: economic sustainability; economic security threats; economic security.

UDC 519.68:368.914

Romanenko, Y. A. The structural issues of using project and program management within the system of non-state pension provision / Y. A. Romanenko, R. P. Kaidashev, T. V. Shevkun // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 38-44.

Abstract. This paper considers the possibility of using the project management system in a new practical area – the system of non-state pension provision -- and develops a classification of projects in this area. It also defines an algorithm and develops a classifier of projects in the field of non-state pension provision. In addition, it analyzes the factors affecting the implementation of projects in this practical area and, based on this analysis, defines an approach to the implementation of projects in the field of non-state pension provision. Refs: 11 titles.

Keywords: project management; pension reform; the system of non-state pension provision; projects classifier

UDC 336.02(477)

Pryhodko, O. M. Development of state tax policy of Ukraine / O. M. Pryhodko // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 45-48.

Abstract. The author considers in this article the historical aspect of state tax policy and the possibility of upgrading its institution in Ukraine. The author analyzes the main functions and purpose of taxation depending on the particular historical era. The historical stages of formation and evolution of the tax system have been also analyzed, the main factors that contributed to the development of this system have been determined. Tabl.: 1. Refs: 5 titles.

Keywords: The state budget; tax policy; financial sector.

UDC 338.439.02(477)

Zelenska, O. O. Efficiency estimate of the state support mechanism for Ukrainian agricultural sector / O. O. Zelenska, S. M. Zelenskyi, N. O. Aleshugina // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 49-54.

Abstract. The relative effectiveness of state support for domestic agriculture with all its direct and indirect mechanisms using the technique of Organization for Economic Cooperation and Development has been analyzed. Figs.: 1. Tabl.: 3. Refs: 1 titles.

Keywords: state support for agricultural producers;

агровиробника; оцінка підтримки виробника; оцінка підтримки споживача; оцінка загальної підтримки.

УДК 339.52

Євдоченко, О. О. Міжнародні організації у формуванні торговельної інтеграції / О. О. Євдоченко, О. А. Ткаченко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 55-59.

Анотація. У статті узагальнено чинники, які суттєво вплинули на виникнення та еволюцію міжнародних організацій, наведено класифікацію останніх. Досліджено роль міжнародних організацій у процесах торговельної інтеграції країн з різним рівнем розвитку. Іл.: 1. Бібліогр.: 6 назв.

Ключові слова: торговельна інтеграція; міжнародні інститути; кооперація; глобальне управління; економічний потенціал; ринок.

УДК 378.1

Станкевич, І. В. Організаційно-економічні напрямки розвитку українських освітніх організацій в контексті вимог європейського простору вищої освіти / І. В. Станкевич // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 60-75.

Анотація. В статті досліджено сучасний стан та тенденції функціонування освітніх організацій України. Автором визначено низку проблем, що властиві сучасному ринку освітніх послуг країни. В ході узагальнення національних тенденцій та європейських вимог у сфері вищої освіти, обґрунтовано основні організаційно-економічні напрямки подальшого розвитку освітніх організацій України, такі як: мобільність, диверсифікація та якість вищої освіти. Діяльність освітніх організацій у зазначених напрямках дозволить забезпечити досягнення базових цілей та пріоритетів перспективного розвитку сфери вищої освіти країни в контексті вимог Європейського освітнього простору. Іл.: 8. Табл.: 1. Бібліогр.: 25 назв.

Ключові слова: освітні організації; Європейський простір вищої освіти; організаційно-економічні напрямки; диверсифікація; мобільність; якість.

УДК 339.137.2:639.3:339.923

Шепелев, С. С. Підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства через призму впливу зростаючого глобального ринку / С. С. Шепелев // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 76-83.

Анотація. У статті розкрито сучасні напрями підвищення конкурентоспроможності рибного господарства з урахуванням особливостей у формуванні попиту та пропозиції на товарну рибу та морепродукти. Доведено важливість рибного господарства для місцевих та глобальних продовольчих систем та необхідність забезпечення здорового харчування, відмічено позитивний ефект у питанні зменшення волатильності цін завдяки посиленню контролю над виробництвом риби та рибної продукції, стабілізації її постачання. Табл.: 1. Бібліогр.: 10 назв.

Ключові слова: конкурентоспроможність; волатильність цін; глобальний ринок; попит; пропозиція; товарна риба; морепродукти; рибне господарство.

producer support estimate; consumer support estimate; total support estimate.

UDC 339.52

Yevdochenko, O. O. International organizations in the trade integration / O. O. Yevdochenko, O. A. Tkachenko // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3(7). - P. 55-59.

Abstract. In this article the factors that significantly influenced on the creation and evolution of the international organizations are summarized, the classification of the international organizations is given. The role of international organizations in the process of trade integration of countries with different levels of development is identified. Figs.: 1. Refs: 6 titles.

Keywords: trade integration; international institutions; cooperation; global governance; economic potential; market.

UDC 378.1

Stankevych, I. V. Organizational and economic trends of Ukrainian educational organizations in the context of the requirements of the european higher education area / I. V. Stankevych // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 60-75.

Abstract. The paper investigated the current state and the trends of the functioning of educational organizations of Ukraine. The author identifies a number of problems inherent in the country's modern market of educational services. During synthesis of the national trends and European requirements in the field of higher education, grounded basic organizational and economic directions of the further development of educational organizations of Ukraine, such as mobility, diversification and quality of higher education. The activities of educational organizations in these areas will ensure the achievement of the basic goals and long-term development priorities of the higher education sector of the country in the context of the European educational space requirements. Figs.: 8. Tabl.: 1. Refs: 25 titles.

Keywords: educational organizations, the European Higher Education Area, organizational and economic trends, diversification, mobility, quality.

UDC 339.137.2:639.3:339.923

Shepelev, S. S. The competitiveness of the fisheries through the prism of the impact of the growing global market / S. S. Shepelev // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 76-83.

Abstract. In the article the modern ways of increasing the competitiveness of Fisheries allowing for the formation of supply and demand for commodity fish and seafood. Importance of Fisheries for local and global food systems and the need to ensure a healthy diet observed a positive effect on the issue of reducing the volatility of prices by strengthening control over the production of fish and stabilize its supply. Tabl.: 1. Refs: 10 titles.

Keywords: competitiveness; price volatility; global market demand, supply; market fish; seafood; fisheries.

УДК 338.22.01

Гонта, С. В. Категоріальний простір дослідження структурної трансформації національної економіки / С. В. Гонта // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 84-92.

Анотація. У межах статті ідентифіковано основні категорії у сфері дослідження структурних трансформацій національної економіки, серед яких виділено такі: «структурні зміни», «структурні зрушення», «трансформація», «структурна трансформація», «структурний розвиток», «структурний потенціал», «структурна криза». Значна увага приділена визначенню сутності категорій «структурні зрушення», «трансформація», «структурна криза». У статті окреслені категорії через врахування їх сутності та ідентифікації природи, опису їх основних характерних рис, були об'єднані в єдиний категоріальний простір дослідження явища структурної трансформації національної економіки та ідентифіковано базові взаємозв'язки між ними. Іл.: 2. Бібліогр.: 14 назв.

Ключові слова: структура; структурне зрушення; структурна зміна; трансформація; структурна трансформація; структурний розвиток; структурний потенціал; структурна криза.

УДК 338.439:631.147

Штирхун, Х. І. Соціальне підприємництво у розвитку органічного виробництва в Україні / Х. І. Штирхун // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 93-97.

Анотація. Проаналізовано різні наукові підходи до визначення поняття "соціальне підприємництво". Визначено роль соціального підприємництва в області органічного сільського господарства. Визначено можливості для розвитку соціального підприємництва в Україні. Наведено складові успішного розвитку органічного сільського господарства на основі соціального підприємництва в Україні. Проілюстровано міжнародний та вітчизняний приклади успішних соціальних підприємств. Запропоновано проєкт соціального підприємства у сфері органічного виробництва. Табл.: 1. Бібліогр.: 7 назв.

Ключові слова: соціальне підприємництво; органічне сільське господарство; органічне виробництво; продукція.

УДК 338.48

Стрілковскі, В. Економіка туризму: проблеми формування брендів регіону / В. Стрілковскі, Н. П. Тарханова // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 98-105.

Анотація. Туризм, як галузь економіки отримав широкий розвиток. До найбільш перспективним видам туризму відносять культурний туризм. Однак, економічний ефект від туризму високий в разі здійснення продуманої політики просування і цілеспрямованого формування позитивного образу. У даній статті розглядається бренд Південного Уралу. Дослідження проводилося з використанням методу фокус груп. Результати дослідження показали, що візуальні ідентифікатори територія не поєднуються з ідентичністю і не зрозумілі аудиторії. Недооцінка ролі графічного дизайну при створенні стилю, привела до того, що він сприймається не як атрибут реального бренду, а як декоративний елемент. У цих умовах

UDC 338.22.01

Gonta, S. V. Categorial space of research of structural transformation of national economics / S. V. Gonta // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 84-92.

Abstract. Main categories in sphere of investigation of structural transformations of national economics were studied in the article, among which the following were defined: «structural changes», «transformation», «structural transformation», «structural development», «structural potential», «structural crisis». Interrelation between the mentioned definitions was clarified. Much attention was paid to defining the essence of the categories such as «structural changes», «transformation», «structural crisis». The defined categories taking into account their essence and nature identification, description of their main characteristics, were combined in uniform category in space of the event investigation of structural transformation of the national economics, the basic interrelations were identified. Figs.: 2. Refs: 14 titles.

Keywords: structure; structural change; transformation; structural transformation; structural development; structural potential; structural crisis.

UDC 338.439:631.147

Shtyrkhun, Kh. I. Social entrepreneurship in the development of organic production in Ukraine / Kh. I. Shtyrkhun // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 93-97.

Abstract. Different approaches to the definition of "social entrepreneurship" are analyzed. The role of social entrepreneurship in the field of organic agriculture is determined. There are several opportunities for the development of the social entrepreneurship in Ukraine are found out. The components of successful development of organic agriculture on the basis of social entrepreneurship in Ukraine are listed. It is illustrated the international and domestic examples of the successful social enterprises. The project of the social enterprise in the sphere of organic production is offered. Tabl.: 1. Refs: 7 titles.

Keywords: social entrepreneurship; organic agriculture; organic production; product.

UDC 338.48

Strielkowski, W. Tourism economics: formation of regional brands / W. Strielkowski, N. P. Tarkhanova // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 98-105.

Abstract. Tourism is a sector of economy with a widespread development. One of the most promising types of tourism is cultural tourism. However, the economic impact of tourism is positive when driven by the well-designed policy of promotion and formation of a positive image. This paper discusses the tourism brand of the Southern Ural. We conducted a study using the method of the focus groups. Our results showed that the visual identifiers of the territory cannot be combined with the identity and cannot be grasped by the audience. Underestimating the role of the graphic design for creating the style leads to the fact that it is not perceived as a real brand attribute or as a decorative element. When this is the case, the efficiency of the developed brand can be very low. The brand does not reflect the ways for improving the competitiveness of the region and its development strategy. In

ефективність розробленого бренду низька. Він не відображає шляхів підвищення конкурентоспроможності регіону та стратегії його розвитку. В даному випадку в наявності невідповідність платформи бренду і реальної ситуації.

При розробці нового логотипу необхідно врахувати, що він повинен бути «відображенням» реальної ситуації, тих переваг, якими володіє регіон і тих потреб, які важливі ключовий цільовій групі. Необхідні дослідження щодо унікальних конкурентних переваг Південного Уралу і найскладніше питання - це довгострокове планування. Табл.: 4. Бібліогр.: 23 назв.

Ключові слова: бренд; логотип; брендинг територій; фокус група; візуальні атрибути; конкурентоспроможність регіону; Урал.

УДК 336.22: 352

Бойко, С. В. Фіскальний потенціал місцевих податків і зборів : кластерний аналіз регіонів України / С. В. Бойко // Науковий вісник Полісся. – 2016. - № 3 (7). – С. 106-111.

Анотація. У статті обґрунтована необхідність дослідження місцевих податків із застосуванням технологій економіко-математичного та статистичного інструментарію, а саме кластерного аналізу. Проаналізовані розміри надходжень місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів у розрізі регіонів України. Проведено кластерне ранжування на основі відносних показників (температура приросту надходжень місцевих податків та зборів, частка місцевих податків і зборів у фінансуванні видатків та податкових надходженнях, розмір місцевих податків на одну особу в регіоні). Регіони України об'єднано у чотири кластери, визначені особливості кожного кластера. Іл.: 1. Табл.: 2. Бібліогр.: 10 назв.

Ключові слова: місцеві податки і збори; місцеві бюджети; регіони України; кластерний аналіз.

УДК 338.46(477.51)

Рябова, Т. А. Стан та перспективи розвитку ринку послуг Чернігівської області / Т. А. Рябова, І. Б. Рябов // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 112-116.

Анотація. Розглянуто основні проблеми розвитку ринку послуг Чернігівської області. Виявлено перелік факторів, які сприяють стрімкому розвитку сфери послуг регіону. Табл.: 3. Бібліогр.: 6 назв.

Ключові слова: послуга; сфера послуг; ринок послуг; невиробнича сфера.

УДК 640.4:330.123.6:332.1

Сидорук, С. В. Специфіка формування бренду готельних послуг регіону / С. В. Сидорук // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 117-123.

Анотація. Розроблено концепцію бренду готельних послуг в регіоні, яка враховує інтереси цільових груп споживачів, визначає можливість формування бренду, забезпечення стабільних надходжень грошових коштів до бюджету регіону, підтримку високого рівня інфраструктурного забезпечення. Досліджено інструменти формування бренду готельних послуг в регіоні як одного із показників розвитку регіональному ринку готельних послуг, проаналізувати цільові групи споживачів готельних послуг. Іл.: 3. Табл.: 2. Бібліогр.: 10 назв.

Ключові слова: бренд; готельні послуги; регіон;

this case, there is a clear discrepancy between the actual situation and the brand platform.

If one has to develop the new logo, special attention should be attributed to making it the "reflection" of the real situation, representing the advantages yielded by the region and the needs that are important for the key target group. Further research is needed to determine the competitive advantages of the Southern Ural in the context of the long-term planning. Tabl.: 4. Refs: 23 titles.

Keywords: Brand; logo; territories branding; focus group; visual attributes; region's competitiveness; Ural.

UDC 336.22: 352

Boiko, S. V. Fiscal potential of local taxes and fees: cluster analysis of Ukrainian regions/ S. V. Boiko // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 106-111.

Abstract. In the article is determined necessary of for the research of local taxes and charges with the use cluster analysis techniques. A cluster ranging and regions of Ukraine are grouped into four clusters, defined the characteristics of each cluster. Figs.: 1. Tabl.: 2. Refs: 10 titles.

Keywords: local taxes; local budgets; the regions of Ukraine; cluster analys.

UDC 338.46(477.51)

Riabova, T. A. State and prospects of the market for services Chernihiv region / T. A. Riabova, I. B. Riabov // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 112-116.

Abstract. The basic problems of development of the market of services of Chernihiv region. A number of factors that contribute to the rapid development of the service sector in the region. Tabl.: 3. Refs: 6 titles.

Keywords: service; service industry; market services; non-productive sphere.

UDC 640.4:330.123.6:332.1

Sydooruk, S. V. Specifics of forming brand of hotel services in the region / S. V. Sydooruk // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 117-123.

Abstract. The concept of the brand of hotel services in the region, which takes into account the interests of target consumer groups, determines the possibility of the formation of the brand, providing stable cash receipts to the budget of the region, maintaining a high level of infrastructure provision. Explore instruments forming brand of hotel services in the region as one of the indicators of the regional market of hotel services, analyze the target groups of consumers of hotel services. Figs.: 3. Tabl.: 2. Refs: 10 titles.

Keywords: brand; hotel services; region; customer; conception; transit travelers; businessman

споживач; концепція; турист; транзитник; бізнесмен.

УДК 005.952:338.43.01:330.341.01

Наумова, Л. М. Розвиток інноваційних підприємств аграрного виробництва в сучасній системі економіки України / Л. М. Наумова, О. В. Митяй, О. М. Галицький // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 124-129.

Анотація. Стаття присвячена визначенню причин інноваційної ділової відмови в підтримці стійкого економічного зростання власних підприємств. Обґрунтовано історичні тенденції і світовий досвід інноваційного розвитку великого капіталу. Визначені чинники, які перешкоджають життєздатному діловому зростанню із-за нововведення. Показано, що поточні стратегії великого іноземного перевороту компаній не погоджені з цілями їх зростання. Практичні рекомендації для виживання невеликого і середнього бізнесу в термінах поточної економічної системи України були сформульовані. Бібліогр.: 10 назв.

Ключові слова: нововведення; сільськогосподарське виробництво; сільськогосподарський сектор економіки; поточна система.

УДК 330.341.1:378

Чубукова, О. Ю. Складові інноваційної економіки – освіта, технологічні уклади, когнітивні технології / О. Ю. Чубукова, Н. В. Ралле // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 130-133.

Анотація. В статті розглядаються три джерела і три складові частини формування та розвитку інноваційної економіки. Пропонуються заходи підвищення рівня конкурентоспроможності національних вищих учбових закладів, переходу на нові технологічні уклади, впровадження когнітивних методів управління. Табл.: 1. Бібліогр.: 9 назв.

Ключові слова: інноваційна економіка; «трикутник знань»; технологічний уклад; когнітивні технології.

УДК 334.722:330.341.1(477)

Романенко, Є. О. Стійке економічне зростання малого та середнього підприємництва в Україні на основі інноваційного розвитку багатогалузевої економіки / Є. О. Романенко, І. В. Чаплай // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 134-139.

Анотація. На основі узагальнення основних підходів до застосування якісних та кількісних критеріїв для визначення суб'єктів малого та середнього бізнесу в регіональних господарських системах, розглянуто та запропоновано низку специфічних, соціально-економічних напрямів забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Обґрунтовано фактори, що впливають на формування та функціонування малого та середнього бізнесу в Україні. Бібліогр.: 11 назв.

Ключові слова: малий та середній бізнес; економічний потенціал; суб'єкти підприємництва; валовий внутрішній продукт.

УДК 369.3(477)

Товстиженко, О. В. Особливості реформування системи соціального страхування на випадок безробіття / О. В. Товстиженко, Т. В. Міхєєнко, К. Ю. Сіренко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 140-145.

Анотація. Наведено динаміку основних показників

UDC 005.952:338.43.01:330.341.01

Naymova, L. N. Development of the innovative enterprises of the agrarian production in the current economic system of Ukraine / L. N. Naymova, O. V. Mityay, A. N. Galitsky // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 124-129.

Abstract. The article is devoted to defining the causes of innovative business failure in supporting stable economic growth of its own enterprises. Historical trends and world experience of big business innovative development have been revealed. Factors that impede effective sustainable business growth due to innovation have been defined. It is shown that the current strategies of large foreign companies' takeover are not consistent with the objectives of their growth. Practical recommendations for the survival of small-scale and average business in terms of current economic system of Ukraine have been formulated. Refs: 10 titles.

Keywords: innovations; agricultural production; agricultural sector of economics; the current system.

UDC 330.341.1:378

Chubukova, O. Yu. Components of innovative economy - education, technological way, cognitive technologies / O. Yu. Chubukova, N. V. Rallie // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 130-133.

Abstract. The article deals with three sources and three components of the formation and development of innovative economy. It is proposed the measures to enhance the competitiveness of the national higher education, to make the transition to the new technological structure, to implement the methods of cognitive management. Tabl.: 1. Refs: 9 titles.

Keywords: innovative economy; «knowledge triangle»; technological way; cognitive technologies.

UDC 334.722:330.341.1(477)

Romanenko, Y. A. Sustainable economic growth of the small and medium businesses in Ukraine on the basis of innovation development of diversified economy / Y. A. Romanenko, I. V. Chaplay // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 134-139.

Abstract. On the basis of summarizing of the main approaches to the use of qualitative and quantitative criteria for the determination of the subjects of small and medium-sized enterprises in the regional economic systems a number of specific, socio-economic areas of innovation development of the small and medium-sized businesses in Ukraine is considered and suggested. Factors affecting on the formation and operation of the small and medium-sized businesses in Ukraine are justified. Refs: 11 titles.

Keywords: small and medium business; economic potential; business entities; gross domestic product.

UDC 369.3(477)

Tovstyzhenko, E. V. Features reform of social insurance against unemployment / E. V. Tovstyzhenko, T. V. Mikhayenko, K. Y. Sirenko // Scientific Bulletin Polissia. - 2016. - Vol. 3 (7). - P. 140-145.

Abstract. An dynamics of the main indicators of the labor market in Ukraine and identified the negative trends that

ринку праці в Україні та визначено негативні тенденції, що стримували розвиток вітчизняної економіки та ринку праці зокрема, доведено, що система соціального страхування на випадок безробіття потребує реформування, впровадження нових шляхів та методів, котрі дозволять працювати службі зайнятості більш результативно. Табл.: 1. Бібліогр.: 7 назв.

Ключові слова: безробіття, соціальний захист, зайнятість, ринок праці.

УДК 331.101.38:331.2

Тибінка, Г. І. Ефективні інструменти регулювання оплати праці зарубіжних країн та їх використання в Україні / Г. І. Тибінка // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 146-149.

Анотація. У статті здійснено порівняльно-оціночний аналіз сучасного стану регулювання оплати праці в ринкових системах зарубіжних країн, досліджено основні тенденції регулювання оплати праці в Україні, виокремлено основні проблеми регулювання оплати праці. Бібліогр.: 4 назв.

Ключові слова: заробітна плата; державне регулювання; законодавчі акти; тарифна оплата праці.

УДК 005.935:368.03

Шкарлет, С. М. Особливості створення служби контролінгу у страхових компаніях / С. М. Шкарлет, М. В. Дубина, М. В. Тунік // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 150-161.

Анотація. У статті досліджено особливості створення служби контролінгу у страхових компаніях. Зокрема, визначені та описані основних причин запровадження системи страхового контролінгу, проаналізовано переваги та недоліки створення служби контролінгу у межах діяльності страхової компанії. Також метою систематизації можливих варіантів створення зазначеної служби було виділено мінімум 6 моделей формування відділу страхового контролінгу, які були ідентифіковані за допомогою застосування матричного підходу до визначення таких моделей, який полягає синтезі таких ознак: територіальне функціонування страхової компанії, структура основних, реальних власників страхової компанії. Теоретичний базис дослідження створення системи контролінгу у межах діяльності страхової компанії був поглиблений вивченням можливих способів побудови внутрішньої структури самого відділу контролінгу. Іл.: 2. Табл.: 1. Бібліогр.: 8 назв.

Ключові слова: контролінг; страховий контролінг; страхова компанія; матричний метод; управління; структура.

УДК 657.421.1:636.3

Вдовенко, Н. М. Зміни у глобальних тенденціях формування біологічних активів та сільськогосподарської продукції / Н. М. Вдовенко, Л. В. Богач // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 162-167.

Анотація. У статті розглянуто методичні і практичні проблеми бухгалтерського обліку в тваринництві, пов'язані з застосуванням Методичних рекомендацій з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств і П (С)БО 30 «Біологічні активи». Досліджено стан організації первинного обліку

hindered the development of the national economy and the labor market in particular, proved that the system of social insurance against unemployment needs reform, new ways and methods that will work employment service more effectively.. Табл.: 1. Refs: 7 titles.

Keywords: unemployment, social security, employment, labor market.

UDC 331.101.38:331.2

Tybinka, G. I. Effective tools for regulation of remuneration of foreign countries and their use in Ukraine / G. I. Tybinka // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 146-149.

Abstract. In the article the comparatively-evaluation analysis of the modern state of adjusting of payment of labour is carried out in the market systems of foreign countries, the basic tendencies of adjusting of payment of labour are investigational in Ukraine, the basic problems of adjusting to payment of labour are distinguished. Refs: 4 titles.

Keywords: salary; government control; legislative acts; tariff payment of labour.

UDC 005.935:368.03

Shkarlet, S. N. Creation features of the controlling service in the insurance company / S. N. Shkarlet, M. V. Dubyna, M. V. Tunyk // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 150-161.

Abstract. In the article the features of the controlling service in the insurance companies were investigated. In particular, the main reasons for introducing a system of insurance of controlling were defined and described, the advantages and disadvantages of creating the controlling service in the framework of the activities of the insurance company were analyzed. Also, in order to systematize the possible options for the specified service minimum 6 models of the formation of the Insurance controlling were allocated, that have been identified through the use of a matrix approach to the definition of such models, which consists of a synthesis of the following features: territorial functioning of the insurance company, structure of the main, real owners of the insurance company. The theoretical basis of the research for the creation of the system of controlling in the framework of the insurance companies was deepened by studying of the possible ways of constructing the internal structure of the controlling department. Figs.: 2. Табл.: 1. Refs: 8 titles.

Keywords: controlling; insurance controlling; the insurance company; matrix method; management; structure.

UDC 657.421.1:636.3

Vdovenko, N. M. The changes in global tendencies of bio resources and agricultural goods formation / N. M. Vdovenko, L. V. Bohach // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 162-167.

Annotation In the article the methodological and practical problems of accounting in the field of animal related action Methodological recommendations on planning, accounting and calculation of production costs of agricultural enterprises and the introduction of P (S)BO 30 «Biological assets». The state of primary registration transactions in respect of biological assets, their transformation in the livestock industry. Табл.: 2. Refs: 6 titles.

операцій стосовно біологічних активів, їх перетворень у вівчарстві. Табл.: 2. Бібліогр.: 6 назв.

Ключові слова: біологічні активи; тваринництво; сільськогосподарська продукція; справедлива вартість; вівчарство.

УДК 658.8:658.14

Гришова, І. Ю. Капіталізація бренду як інструмент максимізації ринкової вартості бізнесу / І. Ю. Гришова, О. Б. Наумов, Т. С. Шабатура // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 168-175.

Анотація. Розглянуто бренд як ключову детермінанту формування конкурентних переваг та джерело нарощення фінансових потоків. Окреслено роль бренду в нематеріальних активах підприємства та створенні нематеріальних цінностей для цільової аудиторії. Ідентифіковані структурні складники бренду. Обґрунтована модель впливу капіталізації бренду на максимізацію ринкової вартості бізнесу, синергія взаємодії складових елементів якої створює нематеріальні цінності та забезпечує одержання соціально-економічного ефекту, окреслює вектори руху фінансових потоків та їх здатність нарощувати обсяги у перспективі. Іл.: 1. Табл.: 2. Бібліогр.: 12 назв.

Ключові слова: бренд; нематеріальні цінності; капіталізація бренду; ринкова вартість бізнесу.

УДК 657.6: 336: 06

Царенко, О. В. Методичні засади системного дослідження процесу державного фінансового аудиту бюджетних установ і організацій / О. В. Царенко, Н. В. Кармазіна // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 176-180.

Анотація. У статті розглянуто необхідність проведення державного фінансового аудиту та обґрунтовано процедуру проведення державного аудиту бюджетних установ і організацій. Досліджено основні етапи його проведення та опрацьовано ключові проблеми, з якими стикаються державні аудитори при втіленні фінансового аудиту(контролю) на практиці. Бібліогр.: 8 назв.

Ключові слова: державний фінансовий аудит; контроль; програма аудиту; аудит ефективності; бюджетні установи.

УДК 005.21:658

Гоголь, Т. А. Стратегічне управління діяльністю підприємства у контексті концепції сталого розвитку / Т. А. Гоголь, К. В. Гнедіна // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 181-189.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних та методико-організаційних положень стратегічного управління діяльністю підприємства у сучасних економічних умовах. Досліджено сутність понять «стратегічне планування» та «стратегічне управління», виокремлено основні етапи формування та реалізації стратегії розвитку суб'єкта господарювання з метою забезпечення його сталого розвитку. Обґрунтовано необхідність застосування сценарного підходу та врахування при формуванні стратегії розвитку підприємства економічних, екологічних та соціальних аспектів його діяльності. Іл.: 1. Табл.: 4. Бібліогр.: 12 назв.

Ключові слова: стратегія; стратегічне планування; стратегічне управління; стратегічний

Keywords: biological assets; livestock; agricultural products; the fair value; sheep.

UDC 658.8:658.14

Hryshova, I. Yu. Brand capitalization as a tool to maximize business value / I. Yu. Hryshova, O. B. Naumov, T. S. Shabatura // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 168-175.

Abstract. A brand as a key determinant of the formation of competitive advantage and a source of increasing financial flows is covered in the article. The role of the brand in the intangible assets of the enterprise and the creation of intangible values for the target audience is defined. The structural components of the brand are identified and the model of the impact of the brand capitalization on maximizing the market value of a business is justified. The synergy of interaction of the constituent elements of it creates intangible values, and provides a socio-economic effect, determines the motion vectors of financial flows and their ability to increase the volume in the future. Figs.: 1. Tabl.: 2. Refs: 12 titles.

Keywords: brand; intangible assets; brand capitalization; market value of a business.

UDC 657.6: 336: 06

Tsarenko, O. V. Methodical techniques of system research of the state financial audit process of budgetary establishments and organizations / O. V. Tsarenko, N. V. Karmazina // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 176-180.

Abstract. The article deals with the need for public financial audit and the procedure for state audit of public institutions and organizations is substantiated. Its basic conducting stages are studied and the key problems the government auditors face while performing the financial audit (control) are analysed. Refs: 8 titles.

Keywords: state financial audit; control; program of audit; audit of efficiency; budgetary establishments.

UDC 005.21:658

Gogol, T. A. Strategic management of enterprise activity in the context of sustainable development concept / T. A. Gogol, K. V. Hnedina // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 181-189.

Abstract. The article is devoted to theoretical, methodical and organizational regulations of strategic management of the enterprise activity under current economic conditions. The essence of such categories as 'strategic planning' and 'strategic management' has been investigated, the main stages of formation and implementation of a strategy of the business entity development, in order to ensure its sustainable performance, have been defined. The necessity of applying of scenario approach and consideration of economical, ecological and social aspects of activity in the process of formation of development strategy of the enterprise is proved. Figs.: 1. Tabl.: 4. Refs: 12 titles.

Keywords: strategy; strategic planning; strategic management; strategic analysis; SWOT-analysis; sustainable

аналіз; SWOT-аналіз; сталий розвиток.

УДК 658.018

Гончар, О. І. Управління потенціалом підприємства із врахуванням життєвих стадій бізнесу / О. І. Гончар // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 190-196.

Анотація. Узагальнено існуючі підходи щодо структуризації потенціалу підприємства. Вказано на неточності та недоліки. Згрупована базова структура елементів потенціалу, як комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів. Зроблено висновок про те, що побудова ієрархічної моделі структури економічного потенціалу суб'єкта господарювання можлива за умов наявності визначених функціональних взаємозв'язків між складовими.

Акцентовано увагу на виробничо-функціональних зв'язках між елементами економічного потенціалу, які формуються на кожному підприємстві індивідуально залежно від особливостей діяльності та галузевої приналежності.

Зважаючи на неможливість ототожнення виробничого і ресурсного рівнів потенціалу (оскільки не усі доступні підприємству ресурси залучаються у діяльність) та, враховуючи принцип емерджентності формування потенціалу (який обумовлює збільшення результату від інтеграційного використання ресурсів порівняно із сумою їх результативності) обґрунтовано підхід до ідентифікації його елементів. Вказано на необхідність досліджувати структуру потенціалу не на трьох, а на чотирьох рівнях та із врахуванням особливостей формування потенціалу підприємства у сучасних ринкових умовах. При цьому, обґрунтовуються рівні: ресурсний, виробничий, господарський та інституціональний.

За результатами проведеного аналізу доведено, що потенціал підприємства у сучасних умовах є важливою і динамічною характеристикою підприємства в цілому. Він відображає стан підприємства відносно вимог зовнішнього та можливостей внутрішнього середовища і на основі щільності зв'язку його елементів визначається величина ринкових можливостей суб'єкта господарювання. Ефективне використання і нарощення потенціалу вирішує, з однієї сторони, питання задоволення споживчих потреб, утримання стійких позицій на ринку і одержання стабільних економічних вигод та розвиток внутрішніх здатностей підприємства, з іншої сторони.

Доведено необхідність врахування життєвих стадій бізнесу при обґрунтуванні рішень щодо управління потенціалом підприємств. Іл.: 2. Бібліогр.: 5назв.

Ключові слова: потенціал підприємства; структура; елементи; управлінські рішення; удосконалення; розвиток.

УДК [338.3:005]:004

Волот, О. І. Модель взаємодії ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами / О. І. Волот // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 197-200.

Анотація. Запропоновано методичне підґрунтя щодо побудови та використання моделі взаємодії ІКТ-процесів в системі управління промисловими підприємствами, спрямованої на підвищення обґрунтованості управлінських рішень та ефективності діяльності підприємства. Іл.: 1. Бібліогр.: 4 назв.

development.

UDC 658.018

Gonchar, O. I. Anagement potential of the company with regard flock business life / O. I. Gonchar // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 190-196.

Abstract. The existing approaches concerning enterprise potential structuring were summarized, and their advantages and disadvantages were identified. Basic structure of building elements as a set of interrelated and interacting elements was grouped. A conclusion is made that

It is concluded that the construction of hierarchical structure of the enterprise potential model is possible provided the availability of certain functional relationships between components.

The attention is focused on the production and functional relationships between the elements of economic potential, which are formed at each enterprise individually, depending on the characteristics of activity and industry sector.

Considering the impossibility of identifying the production and resource potential levels (since not all the available resources of the enterprise involved in the activity) and, given the principle of capacity building emergence (which causes an increase in the result of the integration of resources compared to the amount of their effectiveness) reasonable approach to its elements identification is substantiated. It is pointed out that the structure of the capacity should be investigated not in three, but in four levels and taking into account the characteristics of the formation of the enterprise potential in current market conditions. At the same time, resource, industrial, economic and institutional levels are justified.

According to the results of the analysis it is proved that the enterprise potential under current conditions is an important and dynamic characteristic of an enterprise as a whole. It reflects the state of the enterprise with respect to the requirements of the external and internal environment and opportunities on the basis of the density of its communication elements determined the value of the enterprise market opportunities. Effective use and capacity building on the one hand, solves the question of satisfying consumer needs, maintenance of stable position on the market and obtaining stable economic benefits and development of internal enterprise capabilities, on the other hand.

The necessity of taking into account the business stages in justifying decisions on enterprise potential management is substantiated. Figs.: 2. 1. Refs: 5 titles.

Keywords: enterprise potential structure; elements; administrative decisions; improvement; development.

UDC [338.3:005]:004

Volot, O. I. Model of interaction ICT-processes in the management of industrial enterprises / O. I. Volot // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 197-200.

Abstract. Has been proposed a methodological framework to build and use models of interaction processes of ICT in the management of industry enterprises, aimed at improving the validity of administrative decisions and the effectiveness of the company. Figs.: 1. Refs: 4 titles.

Ключові слова: модель; інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ); управлінські рішення; ІКТ-процеси.

УДК 65.01

Зайцева, О. І. Еволюція концепції управління стратегічною адаптацією підприємства / О. І. Зайцева, В. О. Бетіна // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 201-206.

Анотація. В статті досліджено еволюцію концепції управління стратегічною адаптацією підприємства з використанням міждисциплінарної методології, визначено передумови і науково обґрунтовано доцільність впровадження концепції в практику господарювання сучасних підприємств. Табл.: 2. Бібліогр.: 13 назв.

Ключові слова: управління стратегічною адаптацією підприємства; міждисциплінарна методологія.

УДК 658.15:338.43

Куліш, Д. В. Розвиток методичних підходів бюджетування в агропромислових підприємствах / Д. В. Куліш // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 207-216.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретико-методичних основ процесу розробки системи бюджетування аграрних підприємств України, як одного з механізмів ефективного управління фінансовими ресурсами. Запропоновані авторські розробки щодо етапів процесу бюджетування, структури комплексної системи бюджетування сільськогосподарського підприємства, описаний модельний базис методологічного підходу до розробки комплексної системи бюджетування на підприємствах АПК України, описані основні бізнес-процеси при бюджетному процесі.

Результати проведеного дослідження можуть бути застосовані на агропромислових підприємствах України при впровадженні і застосуванні бюджетування своєї діяльності. Іл.: 3. Табл.: 2. Бібліогр.: 11 назв.

Ключові слова: бюджет; бюджетування; комплексна система; бізнес-процес; сільськогосподарське підприємство.

УДК 336.02:338.46

Тропіна, В. Б. Реформування системи фінансової підтримки сфери культури в Україні / В. Б. Тропіна // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 217-223.

Анотація. У статті досліджено проблемні аспекти фінансування сфери культури в Україні. Проаналізовано сучасний стан бюджетного фінансування цієї галузі та визначено напрями реформування існуючої моделі фінансового забезпечення розвитку української культури, основним з яких визначено налагодження партнерської співпраці держави з комерційними і громадськими установами і організаціями. Іл.: 1. Бібліогр.: 12 назв.

Ключові слова: сфера культури; державна політика у сфері культури; фінансові інструменти підтримки культури; бюджетне фінансування розвитку культури; благодійна діяльність.

Keywords: model; information and communication technologies (ICT); management solutions; ICT-processes.

UDC 65.01

Zaitseva, O. I. Business process reengineering in the context of enterprise restructuring / O. I. Zaitseva, V. O. Betina // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 201-206.

Abstract. The paper concerns the evolution of the strategic enterprise adaptation concept using an interdisciplinary methodology. The prerequisites of it are defined and the feasibility of the concept in the practice of modern enterprises management is scientifically substantiated in the article. Tabl.: 2. Refs: 13 titles.

Keywords: strategic enterprise adaptation management; interdisciplinary methodology.

UDC 658.15:338.43

Kulich, D. V. Development of methodological approaches of budgeting at agroindustrial companies / D. V. Kulish // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 207-216.

Abstract. The article is devoted to research of theoretical and methodological foundations of development process of budgeting system for agricultural enterprises in Ukraine, as one of the mechanisms for effective management of financial resources. The proposed authoring stages of the budgeting process, the structure of an integrated budgeting system of agricultural enterprise, described the model basis of the methodological approach to the development of an integrated system of budgeting at the enterprises of agroindustrial complex of Ukraine, described the main business processes in the budgetary process.

The results of the research can be applied to the agro-industrial enterprises of Ukraine during implementation and application of the budgeting of its activities. Figs.: 3. Tabl.: 2. Refs: 11 titles.

Keywords: budget; budgeting complex system; business process; agro-industrial company.

UDC 336.02:338.46

Tropina, V. B. Reforming the system of financial support to the cultural sphere in Ukraine / V. B. Tropina // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 217-223.

Abstract. The article examines the problematic aspects of the financing of the sphere of cultural in Ukraine. The modern state budgetary financing of this sector is analyzed and directions of reforming the existing model of financial provision of development of Ukrainian culture are determined. The partnership of the state with commercial and public institutions and organizations is defined as the main direction. Figs.: 1. Refs: 12 titles.

Keywords: sphere of culture; state policy in the sphere of culture; financial instruments to support of culture; government funding of cultural development; charity activities.

УДК [519.868:368(477)]

Виговська, В. В. Імітаційне моделювання рівня безпеки страхового ринку України / В. В. Виговська, В. Г. Маргасова, Т. В. Клименко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 224-234.

Анотація. В даній статті проведено теоретичне дослідження наявних підходів до визначення рівня безпеки страхового ринку, запропоновано прикладний інструментарій оцінки факторів впливу на безпеку страхового ринку цілеорієнтованого на ідентифікацію джерел загроз та визначення перспектив подальшого розвитку. Розкрито логіку реалізації когнітивного підходу до моделювання безпеки страхового ринку. Також за результатами когнітивного моделювання було обґрунтовано концепти забезпечення безпеки страхового ринку, а також причинно-наслідкові зв'язки між ними. Іл.: 4. Табл.: 3. Бібліогр.: 9 назв.

Ключові слова: страховий ринок; безпека страхового ринку; імітаційне моделювання; когнітивне моделювання; сценарний підхід.

УДК 336.76

Петраков, О. І. Фінансові інструменти: сутність та класифікація / Я. В. Петраков // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 235-241.

Анотація. У статті проведено дослідження економічної сутності категорії «фінансові інструменти» на основі вивчення точок зору українських учених і нормативно-правових документів. Запропоновано розширити класифікацію фінансових інструментів в розрізі похідних цінних паперів структурованими продуктами і кредитними деривативами, в розрізі фінансових зобов'язань - піринговим кредитуванням. Іл.: 2.. Бібліогр.: 21 назв.

Ключові слова: фінансові інструменти; фінансовий ринок; фінансові активи; посередники; деривативи; цінні папери.

УДК 369.04:519.863

Юрченко, М. Є. Вплив перестрахування на ймовірність банкрутства страхової компанії / М. Є. Юрченко, Н. А. Марченко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 242-246.

Анотація. У теорії і практиці страхування однією з найбільш складних процедур прийняття Business Intelligence рішень (BI-рішень) є перестрахування, тобто операція між двома страховими компаніями, при якій одна з них передає, а інша приймає частину ризику в обмін на виплату страхової премії. Оскільки в задачах перестрахування прийняті рішення неминуче пов'язані з ризиком, то і постановка відповідних завдань повинна полягати в тому, щоб зводити цей ризик до мінімуму. Тому загальний підхід до їх розробки на основі теорії ризику та теорії прийняття рішень, повинен включати деякі ймовірні оцінки параметрів оптимізації. У представленій статті на підставі методів стохастичного моделювання розроблена методика оцінки ризиків перестрахування. Застосовані критерії оптимізації за рівнем чистого прибутку при обмеженнях на ймовірність збанкрутіння. Отримано рішення, що визначає параметри оптимальної стратегії. Бібліогр.: 5 назв.

Ключові слова: страхові ризики; перестрахування; стохастичні моделі; андеррайтинг.

UDC 519.868:368(477)

Vyhovska, V. V. The simulation modeling of the safety level of the insurance market in Ukraine / V. V. Vyhovska, V. G. Marhasova, T. V. Klymenko // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 224-234.

Abstract. In this paper, a theoretical study of existing approaches to determining the safety level of the insurance market has been analysed, it is proposed that application toolkit evaluation factors influence the insurance market security goal-oriented to the identification of sources of threats and determining the prospects for further development. The implementation logic of the cognitive approach to the modelling of the insurance market security has been revealed. As a result of cognitive modelling the concepts of insurance market security, as well as the causal relationship between them were justified. Figs.: 4. Tabl.: 3. Refs: 9 titles.

Keywords: insurance market; insurance market safety; simulation modelling; cognitive modelling; scenario approach.

UDC 336.76

Petrakov, I. V. Financial instruments: nature and classification / I. V. Petrakov // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 235-241.

Abstract. The paper aggregates the research results of the economic substance of the category "financial instruments" on the basis of the study perspectives of Ukrainian scientists and legal documents. It is proposed to extend the classification of financial instruments in the context of derivatives with structured products and credit derivatives, in the context of financial liabilities – with peer- to- peer lending. Figs.: 1. Refs: 21 titles.

Keywords: financial instruments; financial market; financial assets; intermediaries; derivatives; securities

UDC 369.04:519.863

Iurchenko, M. Ye. Effect of reinsurance on the probability of insurance company bankruptcy / M. Ye. Iurchenko, N. A. Marchenko, // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 242-246.

Abstract. In insurance theory and practice reinsurance is one of the most complex Business Intelligence decision-making procedures (BI-solutions), that is, operation between two insurance companies, in which one of them transmits and the other receives a part of the risk in exchange for insurance premium payment. Since the objectives of reinsurance decisions inevitably involve risk, so the formulation of relevant tasks should be to reduce this risk to a minimum. Therefore, a common approach to their development on the basis of risk theory and decision theory should include some probability assessment of parameter optimization. In the present article, based on stochastic modelling techniques the technique of reinsurance risk assessment is developed. An optimization criterion on the level of net profit under constraints on the probability of ruin is applied. The solution, which determines the parameters of the optimal strategy. Refs: 5 titles.

Keywords: insurance risks; reinsurance; stochastic modelling; underwriting.

УДК 368.9.06

Петрушка, О. В. Світовий досвід фінансового забезпечення охорони здоров'я: уроки для України / О. В. Петрушка // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 247-252.

Анотація. У статті наведено характеристики систем медичного страхування різних країн світу в залежності від форми їх фінансування. На основі порівнянь доведено, що на практиці не існує універсальної моделі фінансового забезпечення системи охорони здоров'я, тому реформування даної галузі, в тому числі і в Україні, слід проводити із врахуванням ряду соціально-економічних, політичних та географічних чинників. Бібліогр.: 5 назв.

Ключові слова: медичне страхування; моделі фінансового забезпечення охорони здоров'я; світовий досвід.

УДК 336.13:336.64

Шулюк, Б. С. Фінансовий інструментарій розвитку державно-приватного партнерства / Б. С. Шулюк // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 253-260.

Анотація. Висвітлено сутність, призначення та основні види фінансового інструментарію розвитку партнерських відносин держави і бізнесу. Досліджено світову практику використання фінансового інструментарію в діяльності державно-приватного партнерства. Проаналізовано сучасний стан та проблеми реалізації згаданих інструментів в Україні. Акцентовано увагу на необхідності державної фінансової підтримки впровадження інфраструктурних проектів, що дасть змогу забезпечити економічне зростання, добробут населення та досягнення інших стратегічних цілей розвитку країни. Іл.: 3. Бібліогр.: 10 назв.

Ключові слова: фінансовий інструментарій; державно-приватне партнерство; інфраструктурні проекти; державна фінансова підтримка.

УДК 004.338

Сахно, Є. Ю. Створення системи управління інноваційно - інвестиційними проектами на виробництві / Є. Ю. Сахно // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 261-265.

Анотація. У статті розглянуто підходи щодо створення системи управління інноваційно-інвестиційними проектами на промисловому виробництві. Визначено вхідні та вихідні параметри та ієрархію системи управління. Іл.: 1. Табл.: 1. Бібліогр.: 7 назв.

Ключові слова: проект, система управління проектами, процеси управління.

УДК 658. 016.8

Гарафонов, О. І. Науково-методичні підходи до оцінки стратегічної позиції підприємства / О. І. Гарафонов // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 266-270.

Анотація. В статті розглянуто особливості стратегічного управління, основні підходи щодо визначення стратегій управління змінами та класифікації стратегій управління змінами. Ґрунтовно визначено та описано технологію вибору стратегії управління змінами, а також автором визначено концептуальні підходи щодо механізму здійснення змін на підприємстві. Іл.: 2. Бібліогр.: 6 назв.

UDC 368.9.06

Petrushka, O. V. The simulation modeling of the safety level of the insurance market in Ukraine / O. V. Petrushka // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 247-252.

Abstract. The article presents the characteristics of health insurance systems of different countries depending on the form of their financing. Based on comparisons it was proved that in practice there is no universal model of financial support of health care system, so the reform of this industry, including Ukrainian one, should be carried out taking into account a number of social, economic, political and geographical factors. Refs: 5 titles.

Keywords: health insurance; models of financial support of health care; international experience.

UDC 336.13:336.64

Shuliuk, B. S. Financial instruments of public and private partnership development / B. S. Shuliuk // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 253-260.

Abstract. The nature, purpose and main types of financial instruments of development of partnership relations between the government and business is explained. World practice of using financial instruments in public and private partnership is investigated. The current state and problems of implementation of above mentioned instruments in Ukraine are analyzed. The need for government financial support for implementation of infrastructure projects is emphasized. It will help to ensure economic growth, welfare of population and achievement of other strategic targets of development of the country. Figs.: 3. Refs: 10 titles.

Keywords: financial instruments; public and private partnership; infrastructure projects; government financial support.

UDC 004.338

Sakhno, Ye. Yu. The establishment of a system of management of innovative - investment projects on production / Ye. Yu. Sakhno // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 261-265.

Abstract. The article considers the approaches to creation of system of management of innovative and investment projects on production. Input and output parameters are determined and the hierarchy of the control system. Figs.: 1. Tabl.: 1. Refs: 7 titles.

Keywords: project; the project management system; management processes.

UDC 658. 016.8

Harafonova, O. I. Scientific and methodological approaches to assessing strategic position enterprise / O. I. Harafonova // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 266-270.

Abstract. In this article examined peculiarities of strategic management, the main approaches to identifying strategies of managing changes and their classification. Thoroughly defined and described technologies of choosing the strategies of managing changes, and defined conceptual approaches to the mechanism of implementation of changes at enterprise. Figs.: 2. Refs: 6 titles.

Ключові слова: стратегія; стратегічна позиція; стратегічне управління; стратегії управління змінами; стратегічний потенціал; функціональні підсистеми підприємства; стратегія управління змінами.

УДК 65.016.7(477)

Мельник, А. О. Теоретико-методологічні аспекти ефективності адаптації вітчизняних підприємств / А. О. Мельник // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 271-276.

Анотація. Розглянуто сутність ефективності адаптації підприємства, визначені її види та критерії оцінки. Автором виділені ефекти адаптації та умови їх прояву на вітчизняних підприємствах. Бібліогр.: 6 назв.

Ключові слова: адаптація підприємств; ефективність адаптації; ефект адаптації; ефективність діяльності підприємств.

УДК 37.016:172:33

Сікалюк, А. І. Етика сучасного менеджменту: соціально-етичні цінності майбутнього управління / А. І. Сікалюк, В. А. Пермінова, С. В. Литвин // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 277-281.

Анотація. У статті обґрунтовано сутність та структуру соціально-етичних цінностей як особистісних якостей майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Доведено, що соціально-етичні цінності є невід'ємною складовою професійної підготовки студентів-менеджерів. Залежно від типу управлінської сфери визначено кілька типів поведінки менеджера. Досліджено стилі та методи управління. Акцентується увага на менеджменті, який одночасно орієнтований на розвиток як економічних, так і моральних людських відносин. Бібліогр.: 6 назв.

Ключові слова: соціально-етичні цінності; майбутній менеджер економічної сфери; особистісні якості; професійна підготовка; соціально-виховний процес.

Keywords: strategy; strategic position; strategic management; strategies of managing changes; strategic potential; functional subsystems businesses; strategy of change.

UDC 65.016.7(477)

Melnyk, A. O. Theoretical and methodological aspects of effective adaptation of domestic enterprises / A. O. Melnyk // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 271-276.

Abstract. The essence of enterprise adaptation efficiency is defined by its views and evaluation criteria. The author highlighted the effects of adaptation and the conditions of its demonstration in domestic enterprises. Refs: 6 titles.

Keywords: adaptation of enterprises; adaptation effectiveness; adaptation effect; enterprise efficiency.

UDC 37.016:172:33

Sikaliuk, A. I. Managerial ethics: socio-ethical values of future managers / A. I. Sikaliuk, V. A. Perminova, S. V. Lytvyn // Scientific Bulletin Polissia. – 2016. – Vol. 3 (7). – P. 277-281.

Abstract. The essence and structure of socio-ethical values, as personal qualities of future professionals of economic specialties, have been grounded in the article. It has been proved that socio-ethical values are an integral component of students-managers' vocational training. Several types of the manager's behavior have been identified, depending on the type of management areas. The styles and methods of management have been examined. It has been focused attention on the management, which is oriented on the development of both economic and moral human relationships. Refs: 6 titles.

Keywords: socio-ethical values; future manager of economic sphere; personal qualities; vocational training; socio-educational process.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Абакуменко
Ольга Вікторівна** доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів підприємств і установ Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-9977-633X>;
Researcher ID: I-2653-2014
- Алешугіна
Наталія Олександрівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0003-3042-8529>;
Researcher ID: M 7470-2016
- Бетіна
Вікторія Олегівна** аспірант кафедри менеджменту та маркетингу Херсонського національного технічного університету;
<https://orcid.org/0000-0003-0131-0927>
- Богач
Лариса Володимирівна** кандидат економічних наук, старший викладач кафедри глобальної економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України;
<https://orcid.org/0000-0002-7631-7616>
- Бойко
Віталій Володимирович** кандидат економічних наук, доцент кафедри інформаційних технологій Львівського національного аграрного університету; докторант Національного інституту стратегічних досліджень;
<https://orcid.org/0000-0003-3968-1651>
- Бойко
Світлана Василівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Білоцерківський інститут економіки та управління;
<http://orcid.org/0000-0002-1333-0397>
- Васильців
Тарас Григорович** доктор економічних наук, професор, заступник директора Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в м. Львові; завідувач кафедри фінансів, кредиту та страхування Львівського торговельно-економічного університету;
<https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>
- Вдовенко
Наталія Михайлівна** доктор економічних наук, професор, завідувач, професор кафедри глобальної економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України;
<https://orcid.org/0000-0003-0849-057X>
- Виговська
Валентина Вікторівна** кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0001-8632-9656>;
Researcher ID: D-5034-2015
- Волот
Олена Ігорівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-5726-8070>
- Галицький
Олександр Миколайович** кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії і економіки підприємства Одеського державного аграрного університету;
<http://orcid.org/0000-0001-9549-7627>
- Гарафонова
Ольга Іванівна** доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана;
<http://orcid.org/0000-0002-4740-7057>;
SPIN-код: 6091-0184

-
-
- Гнедіна Катерина Володимирівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0001-9471-0932>;
Researcher ID: F-1707-2014
- Гоголь Тетяна Анатоліївна** доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-0885-6271>;
Researcher ID F-6030-2016
- Гонта Сергій Володимирович** аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-7136-8270>;
Researcher ID: N-7912-2016;
SPIN-код: 8223-0523
- Гончар Ольга Іванівна** доктор економічних наук, доцент, професор кафедри маркетингу товарознавства Хмельницького національного університету;
[http:// orcid.org/0000-0003-3917-7586](http://orcid.org/0000-0003-3917-7586)
- Гришова Інна Юріївна** доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту Законодавства Верховної Ради України;
<http://orcid.org/0000-0001-6276-7619>
- Дубина Максим Вікторович** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, докторант Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-5305-7815>;
Researcher ID: F-3291-2014;
SPIN-код: 1183-5775
- Євдоченко Олена Олександрівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної торгівлі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана;
<http://orcid.org/0000-0002-2021-4116>
- Зайцева Олена Іванівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та маркетингу Херсонського національного технічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-7250-6292>
- Зеленська Олена Олександрівна** кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-1000-2427>;
Researcher ID: H-1694-2014
- Зеленський Сергій Миколайович** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0003-2846-4600>;
Researcher ID: H-2012-2016
- Кайдашев Роман Петрович** кандидат технічних наук, доцент кафедри адміністративного права Інституту права Міжрегіональної академії управління персоналом;
<http://orcid.org/0000-0001-6153-3466>;
Researcher ID: J-8742-2016
- Кармазіна Наталія Вячеславівна** доктор економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування Академії Муніципального Управління м. Київ;
- Клименко Тетяна Вікторівна** кандидат економічних наук, доцент кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного
-
-

-
-
- технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-5852-6350>;
Researcher ID: D-3192-2015;
SPIN-код: 6569-0608
- Куліш
Дамір Валерійович** магістр кафедри фінансів, аспірант Запорізького національного університету;
orcid.org/0000-0003-2224-1078;
Researcher ID: J-7303-2016
- Литвин
Світлана Володимирівна** кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-0530-1822>
- Маргасова
Вікторія Геннадіївна** доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0001-8582-2158>;
Researcher ID: D-3198-2015;
SPIN-код: 5608-9668
- Марченко
Наталія Андріївна** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, страхування та банківської справи Чернігівського національного технологічного університету;
Researcher ID: H-1811-2016
- Мельник
Альона Олексіївна** доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри бізнес-економіки Київського національного університету технологій та дизайну;
<http://orcid.org/0000-0002-4051-3033>
- Митяй
Оксана Василівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
<http://orcid.org/0000-0002-5331-2513>
- Міхєєнко
Тетяна Василівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів підприємств і установ Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0003-4546-2690>;
Researcher ID: F-9102-2016
- Наумов
Олександр Борисович** доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту Херсонського національного технічного університету;
<http://orcid.org/0000-0003-4808-0241>
- Наумова
Лариса Миколаївна** доктор економічних наук, професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності Херсонського національного технічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-1869-1976>
- Пермінова Владислава
Анатоліївна** кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-5082-6308>;
Researcher ID: F-9592-2016
- Петраков
Ярослав Валерійович** кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування і аудиту Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0001-9123-0642>;
Researcher ID: E-5928-2013
- Петрушка
Олена Володимирівна** кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного

-
-
- університету;
<http://orcid.org/0000-0002-2065-8825>;
Researcher ID: J-9752-2016;
SPIN-код: 4612-9182
- Приходько
Ольга Миколаївна** кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та землеустрою, Класичний
приватний університет;
<http://orcid.org/0000-0002-0135-7998>
- Ралле
Наталія Вікторівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної
кібернетики та маркетингу Київського національного університету
технологій та дизайну;
<http://orcid.org/0000-0001-9602-352X>
- Романенко
Євген Олександрович** доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри
публічного адміністрування Міжрегіональної академії управління
персоналом; Президент Всеукраїнської асамблеї докторів наук з
державного управління, Академік Міжнародної Кадрової Академії,
Академік Української Технологічної Академії, Почесний доктор
Національного Інституту Економічних Досліджень;
<http://orcid.org/0000-0003-2285-0543>;
Researcher ID: J-8833-2016
- Рябов
Ігор Будимимрович** кандидат економічних наук, старший викладач кафедри маркетингу,
PR-технологій та логістики Чернігівського національного
технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-7912-932X>
- Рябова
Тетяна Анатоліївна** кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, PR-
технологій та логістики, Чернігівського національного
технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0001-6333-3118>
- Сакун
Олександра Сергіївна** кандидат економічних наук, докторант кафедри бухгалтерської
обліку, оподаткування та аудиту, Чернігівського національного
технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0001-9947-0210>;
SPIN-код: 1834-7371
- Сахно
Євгеній Юрійович** доктор технічних наук, професор кафедри публічного управління та
менеджменту організацій Чернігівського національного технологічного
університету;
<http://orcid.org/0000-0002-9789-7242>
- Сидорук
Світлана Володимирівна** кандидат економічних наук, старший викладач кафедри
менеджменту та маркетингу Луцького національного технічного
університету;
<http://orcid.org/0000-0002-7403-6909>;
Researcher ID: 2-610-139;
SPIN-код: 2 631 306
- Сікалюк
Анжела Іванівна** кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов
професійного спрямування Чернігівського національного
технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0002-6681-271X>;
Researcher ID: F-4349-2016
- Сіренко
Крістіна Юрїївна** кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів
підприємств і установ Чернігівського національного технологічного
університету;
<http://orcid.org/0000-0003-2705-0924>
- Сокол** кандидат економічних наук, асистент кафедри глобальної

Леся Михайлівна	економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України; https://orcid.org/0000-0002-7631-7616
Станкевич Ірина Володимирівна	кандидат економічних наук, доцент, в. о. завідувач кафедри менеджменту та маркетингу Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова; http://orcid.org/0000-0003-3937-9145
Стрілковські Вадим	доктор економічних наук, професор кафедри державного і муніципального управління, директор Празького інституту підвищення кваліфікації (Чехія), науковий співробітник Кембріджського Університету (Великобританія), редактор і член редакційної ради наукових журналів Economics and Sociology (SCOPUS, WoS), Marketing and Management of Innovations (WoS), Journal of International Studies (SCOPUS), Terra Economicus (WoS), Journal of Business Economics and Management (SCOPUS, WoS); http://orcid.org/0000-0001-6113-3841
Тарханова Наталья Петрівна	кандидат географічних наук, доцент кафедри соціально-культурний сервіс і туризм Південно-Уральського державного університету (науково-дослідний університет); http://orcid.org/0000-0001-6113-3841
Тибінка Галина Ігорівна	кандидат економічних наук, в.о. доцента кафедри менеджменту ім. проф. Є. Храпливого Львівського національного аграрного університету; http://orcid.org/0000-0002-1212-8541
Ткаченко Ольга Анатоліївна	магістр з міжнародної економіки, аспірант кафедри міжнародної торгівлі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана; http://orcid.org/0000-0002-0801-4832
Товстиженко Олена В'ячеславівна	кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів підприємств і установ Чернігівського національного технологічного університету; http://orcid.org/0000-0002-7575-0485 ; Researcher ID: H-1803-2016
Тропіна Валентина Борисівна	доктор економічних наук, професор кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету; http://orcid.org/0000-0003-4148-3873
Тунік Марина Володимирівна	кандидат економічних наук, начальник першого міського відділення ЧОД АТ Райффайзен Банк Аваль; http://orcid.org/0000-0003-2241-5015
Царенко Оксана Вячеславівна	доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування Академії Муніципального Управління м. Київ;
Чаплай Ірина Віталіївна	аспірант кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету, старший викладач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної академії управління персоналом, учений секретар Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління; http://orcid.org/0000-0003-4927-0610 ; Researcher ID: J-8853-2016
Чубукова Ольга Юрївна	доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики та маркетингу Київського національного університету технологій та дизайну; http://orcid.org/0000-0002-7125-0635
Шабатура Тетяна Сергіївна	кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Одеського державного аграрного університету;

-
-
- Шепелєв
Сергій Сергійович** [http:// orcid.org/0000-0002-7107-0167](http://orcid.org/0000-0002-7107-0167)
здобувач, аспірант кафедри глобальної економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України;
[http://orcid.org/ 0000-0003-4947-9529](http://orcid.org/0000-0003-4947-9529)
- Шкарлет
Сергій Миколайович** доктор економічних наук, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки, ректор Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/0000-0003-2062-3662>
- Шевкун
Тетяна Вікторівна** директор Національної Асоціації недержавних пенсійних фондів України та Адміністраторів недержавних пенсійних фондів;
<http://orcid.org/0000-0002-3252-5448>;
Researcher ID: J-8843-2016
- Штирхун
Христина Ігорівна** аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету; науковий співробітник Інституту доктора Ян-Урбан Сандала (Норвегія);
<http://orcid.org/0000-0001-7614-2572>;
Researcher ID: F-4333-2016;
SPIN-код: 8269-1540
- Шулюк
Богдана Степанівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільський національний економічний університет;
<http://orcid.org/0000-0001-8692-1983>;
Researcher ID: L-3435-2016;
SPIN-код: 7037-9027
- Юрченко
Марина Євгенівна** кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформаційних систем в економіці Чернігівського національного технологічного університету;
<http://orcid.org/000-002-4264-4977>

AUTHORS DATA

- Abakumenko
Olha Viktorivna** Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Financial Activity of Business Entities and State Institutions at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-9977-633X>;
Researcher ID: I-2653-2014
- Alieshuhina
Nataliia Oleksandrivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Tourism at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0003-3042-8529>;
Researcher ID M 7470-2016;
<http://orcid.org/0000-0003-3042-8529>;
Researcher ID: M 7470-2016
- Betina
Viktoria Olehivna** Post-graduate student at the Department of Management and Marketing at Kherson National Technical University;
<https://orcid.org/0000-0003-0131-0927>
- Bohach
Larisa Volodymyrivna** Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Global Economy at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
<https://orcid.org/0000-0002-7631-7616>
- Boiko
Vitalii Volodymyrovych** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Information Technology at Lviv National Agrarian University; doctoral candidate at the National Institute for Strategic Studies;
<https://orcid.org/0000-0003-3968-1651>

-
-
- Boiko
Svitlana Vasylivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Banking and Finance at Belotserkovsky Institute of Economics and Management;
<http://orcid.org/0000-0002-1333-0397>
- Vasylytsiv
Taras Grygorovych** Doctor of Economic Sciences, Professor, Deputy Director of the Regional Branch of the National Institute for Strategic Studies in Lviv; Head of the Department of Finance, Credit and Insurance at Lviv University of Trade and Economics;
<https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>
- Vdovenko
Nataliia Mykhailivna** Doctor of Economic Sciences, Head, Professor at the Department of Global Economy at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
<https://orcid.org/0000-0003-0849-057X>
- Vyhovska
Valentyna Viktorivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0001-8632-9656>;
Researcher ID: D-5034-2015
- Volot
Olena Ihorivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Accounting, Taxation and Audit at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-5726-8070>
- Halytskyi
Oleksandr Mykolaiovych** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory and Economy of the Enterprise at the Odessa State Agrarian University;
<http://orcid.org/0000-0001-9549-7627>
- Harafonova
Olha Ivanivna** Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Management at Vadym Hetman Kyiv National Economic University;
<http://orcid.org/0000-0002-4740-7057>;
SPIN-code 6091-0184
- Hnedina
Kateryna Volodymyrivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Accounting, Taxation and Audit at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0001-9471-0932>;
Researcher ID: F-1707-2014
- Gogol
Tetiana Anatoliivna** Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Accounting, Taxation and Audit at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-0885-6271>;
Researcher ID: F-6030-2016
- Honta
Serhiy Volodymyrovych** Post-graduate student at the Department of Finance, Banking and Insurance at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-7136-8270>;
Researcher ID: N-7912-2016;
SPIN-code 8223-0523
- Gonchar
Olga Ivanivna** Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Marketing and Merchandising at Khmelnytsky National University;
<http://orcid.org/0000-0003-3917-7586>
- Hryshova
Inna Yuriivna** Doctor of Economic Sciences, Professor, Leading Researcher at Legislation Institute of The Verkhovna Rada of Ukraine;
<http://orcid.org/0000-0001-6276-7619>

-
-
- Dubyna
Maksym Viktorovych** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance, Doctoral Candidate at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-5305-7815>;
Researcher ID: F-3291-2014;
SPIN-code 1183-5775
- Yevdochenko
Olena Oleksandrivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of International Trade at Vadym Hetman Kyiv National Economic University;
<http://orcid.org/0000-0002-2021-4116>
- Zaitseva
Olena Ivanivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Management and Marketing at Kherson National Technical University;
<http://orcid.org/0000-0002-7250-6292>
- Zelenska
Olena Oleksandrivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance, Doctoral Candidate at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-1000-2427>;
Researcher ID: H-1694-2014
- Zelenskyi
Serhii Mykolaiovych** Candidate of Economic Sciences, Associate, Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance, Doctoral Candidate at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0003-2846-4600>;
Researcher ID: H-2012-2016
- Kaidashev
Roman.Petrovych** Candidate of Economic Sciences, Associate, Professor at the Department of Administrative Law at Law Institute of the Interregional Academy of Personnel Management;
<http://orcid.org/0000-0001-6153-3466>;
Researcher ID: J-8742-2016
- Karmazina
Nataliia Viacheslavivna** Doctor of Economic Sciences, Associate Professor at the Academy of Accounting and Taxation at Municipal Management Academy, Kyiv, Ukraine
- Klymenko
Tetiana Viktorivna** Candidate of Economic Sciences, Associate, Professor at the Department of Accounting, Taxation and Audit at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-5852-6350>;
Researcher ID: D-3192-2015;
SPIN-code 6569-0608
- Kulish
Damir Valeriiovych** Master of Finance, Postgraduate Student at Zaporizhzhya National University;
orcid.org/0000-0003-2224-1078;
Researcher ID: J-7303-2016
- Lytvyn
Svitlana Volodymyrivna** Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages of Professional Direction at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-0530-1822>
- Marhasova
Viktoriya Hennadiivna** Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Accounting, Taxation and Audit at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0001-8582-2158>;
Researcher ID: D-3198-2015;
SPIN-code 5608-9668
- Marchenko** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the
-
-

-
-
- Nataliia Andriivna** Department of Finance, Banking and Insurance at Chernihiv National University of Technology;
Researcher ID: H-1811-2016
- Melnyk Alona Oleksiivna** Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of Department of Business Economics at Kyiv National University of Technology and Design;
<http://orcid.org/0000-0002-4051-3033>
- Mityay Oksana Vasylivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Finance, Accounting and Economic Security at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University;
<http://orcid.org/0000-0002-5331-2513>
- Mikheienko Tetiana Vasylivna** Candidate of Economic Sciences, Associate, Professor at the Department of Financial Activity of Management Subjects and Public Institutions at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0003-4546-2690>;
Researcher ID: F-9102-2016
- Naumova Larysa Mykolaivna** Doctor of Economic Sciences, Professor at the Department of Foreign Economic Activity at Kherson National Technical University;
<http://orcid.org/0000-0002-1869-1976>
- Naumov Oleksandr Borysovych** Doctor of Economic Sciences, Professor at the Department of Management at Kherson National Technical University;
<http://orcid.org/0000-0003-4808-0241>
- Petrakov Yaroslav Valeriiovych** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor Accounting, Taxation and Audit at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0001-9123-0642>;
Researcher ID: E-5928-2013
- Perminova Vladyslava Anatoliivna** Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Foreign Languages of Professional Direction at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-5082-6308>;
Researcher ID F-9592-2016
- Petrushka Olena Volodymyrivna** Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Finance S. I. Yuriy Ternopil National Economic University;
<http://orcid.org/0000-0002-2065-8825>;
Researcher ID: J-9752-2016;
SPIN-code: 4612-9182
- Pryhodko Olha Mykolaivna** Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor at Department of Public Administration and Land Management, Classic Private University;
<http://orcid.org/0000-0002-0135-7998>
- Rallie Nataliia Viktorivna** Candidate of Economic Sciences, Associate, Professor at the Department of Economic Cybernetics and Marketing at Kyiv National University of Technology and Design;
<http://orcid.org/0000-0001-9602-352X>
- Romanenko Yevhen Aleksandrovych** Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Public Administration at Interregional Academy of Personnel Management; President of the Assembly of Ukrainian Doctors of Sciences in Public Administration, academician of the International Personnel Academy, academician of the Ukrainian Technological Academy, Honorary Doctor of the National Institute of Economic Research;
<http://orcid.org/0000-0003-2285-0543>;
Researcher ID: J-8833-2016
-
-

-
-
- Riabova
Tetiana Anatoliivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Marketing, PR-technologies and Logistics at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0001-6333-3118>
- Riabov
Ihor Budymyrovych** Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Marketing, PR-technologies and Logistics at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-7912-932X>
- Sakun
Oleksandra Serheevna** Candidate of Economic Sciences, doctoral student at the Department of Accounting, Taxation and Audit at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0001-9947-0210>;
SPIN-code 1834-7371
- Sakhno
Yevhenii Yuriiovych** Doctor of Technical Sciences, Professor at the Department of Public Administration and Management of Organizations at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-9789-7242>
- Sikaliuk
Anzhela Ivanivna** Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Foreign Languages of Professional Direction at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-6681-271X>;
Researcher ID: F-4349-2016
- Sirenko
Kristina Yuriivna** Candidate of Economic Sciences, Lecturer at the Department of Financial Activity of Management Subjects and Public Institutions at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0003-2705-0924>
- Sydooruk
Svitlana Volodymyrivna** Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Management and Marketing at Lutsk National Technical University;
<http://orcid.org/0000-0002-7403-6909>;
Researcher ID: 2-610-139;
SPIN-code: 2 631 306
- Sokol
Lesia Mykhailivna** Candidate of Economic Sciences, Assistant Professor at the Department of Global Economy at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
<https://orcid.org/0000-0002-7631-7616>
- Stankevych
Iryna Volodymyrivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Management and Marketing at Odessa National A. S. Popov Academy of Telecommunications;
<http://orcid.org/0000-0003-3937-9145>
- Strielkovski
Vadym** Doctor Economic Sciences, Professor at the Department of State and Municipal Government, Director of Prague Institute of Advanced Studies (Czech Republic), the University of Cambridge researcher (United Kingdom), Editor and Member of Editorial Board of Scientific journals: Economics and Sociology (SCOPUS, WoS), Marketing and Management of Innovations (WoS), Journal of International Studies (SCOPUS), Terra Economicus (WoS), Journal of Business Economics and Management (SCOPUS, WoS);
<http://orcid.org/0000-0001-6113-3841>
- Tarkhanova
Natalia Petrivna** Candidate of Geographic Sciences, Associate Professor at the Department of Tourism and Socio-Cultural Service of the South Ural State University (Research University);
<http://orcid.org/0000-0001-6113-3841>
- Tybinka** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the prof. Y.
-
-

-
-
- Halyna Ihorivna** Khraplyvyy Department of Management at Lviv National Agrarian University;
<http://orcid.org/0000-0002-1212-8541>
- Tkachenko
Olha Anatoliivna** Master of International Economics, post-graduate student of International Trade Department at Vadym Hetman Kyiv National Economic University;
<http://orcid.org/0000-0002-0801-4832>
- Tovstyzhenko
Olena Viacheslavivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Financial Activity of Management Subjects and Public Institutions at Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0002-7575-0485>;
Researcher ID: H-1803-2016
- Tropina
Valentyna Borysivna** Doctor of Economic Sciences, Professor at the Department of Finance at Kyiv National University of Trade and Economics;
<http://orcid.org/0000-0003-4148-3873>
- Tunyk
Maryna Volodymyrivna** Candidate of Economic Sciences, Head of the First Municipal Department at Public Joint-Stock Company Raiffeisen Bank Aval;
<http://orcid.org/0000-0003-2241-5015>
- Tsarenko
Oksana Viacheslavivna** Doctor of Economic Sciences, Professor at the Academy of Accounting and Taxation at Municipal Management Academy, Kyiv, Ukraine
- Chaplay
Iryna Vitaliivna** Post-Graduate student at the Department of Marketing and Advertising at Kyiv National University of Trade and Economics, Senior Lecturer at the Department of Public Administration at Interregional Academy of Personnel Management, the Scientific Secretary of the All-Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration;
<http://orcid.org/0000-0003-4927-0610>;
Researcher ID: J-8853-2016
- Chubukova
Olha Yuriivna** Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economic Cybernetics and Marketing at Kyiv National University of Technology and Design;
<http://orcid.org/0000-0002-7125-0635>
- Shabaturova
Tetiana Seriiivna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Accounting and Audit at Odessa State Agrarian University;
<http://orcid.org/0000-0002-7107-0167>
- Shepeliev
Serhii Serhiiovych** Degree-seeking student, Post-graduate student at the Department of Global Economy at National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
<http://orcid.org/0000-0003-4947-9529>
- Shkarlet
Serhii Mykolaiovych** Doctor of Economic Sciences, Professor at the Department of Theoretical and Applied Economics, Vice-Chancellor of Chernihiv National University of Technology;
<http://orcid.org/0000-0003-2062-3662>
- Shevkun
Tetiana Viktorivna** Director of National Association of Non-Government Pension Funds of Ukraine and administrators of private pension funds;
<http://orcid.org/0000-0002-3252-5448>;
Researcher ID: J-8843-2016
- Shtyrkhun
Khrystyna Ihorivna** Post-graduate student at the Department of Finance, Banking and Insurance at Chernihiv National University of Technology; research scholar at Dr. Jan-U Sandal Institute (Norway)
<http://orcid.org/0000-0001-7614-2572>;
Researcher ID: F-4333-2016;
-
-

Shuliuk
Bohdana Stepanivna

SPIN-code: 8269-1540

Candidate of Economic Sciences, Associate, Professor at the Department of Finance at Ternopil S. I. Yuriy National Economic University;
<http://orcid.org/0000-0001-8692-1983>;
Researcher ID: L-3435-2016;
SPIN- code: 7037-9027

Iurchenko
Maryna Yevhenivna

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor at the Department of Information Systems in Economics at Chernihiv National University of Technology;
[http://orcid.org/ 000-002-4264-4977](http://orcid.org/000-002-4264-4977)

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАННЯ РУКОПISУ ДО ЖУРНАЛУ

1. Мова написання рукопису статті: українська, англійська, російська. У разі подання статті українською або російською мовами **обов'язкове надання перекладу статті англійською мовою** (відповідно до п. 2.9. Наказу "Про затвердження порядку формування переліку наукових фахових видань України" від 17.10.2012 р. № 1111).

2. Рукопис статті подається до редакції у формі:

– файлу рукопису надсилається на електронну адресу редакції nauk_visn@ukr.net у форматі "**Автор - Назва статті**". Рекомендується також надання копій сторінок у форматі **Adobe PDF** (або інших форматів за попередньої згоди редакції).

3. Рукопис статті супроводжується:

– **зовнішньою рецензією** із зазначенням наукового ступеня рецензента, вченого звання, посади, місця роботи (без скорочень), завіреною печаткою;

– **англомовним перекладом статті** завіреним фахівцем з англійської мови (бюро перекладів або викладачами англійської мови);

– **відомостями про автора (авторів)** (завантажити шаблон ви можете на сайті «Наукового вісника Полісся» у розділі «Правила оформлення та подання рукопису»);

4. Рукопис статті не має містити заборонених до друку матеріалів, оскільки журнал є відкритим джерелом інформації. За зміст статті та інформаційне наповнення несе відповідальність автор (автори) статті та експерти.

5. Форма подання статті:

– обсяг рукопису – 12-24 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків), включаючи рисунки та таблиці;

– кількість співавторів – не більше трьох.

– стаття повинна бути підготовлена за допомогою редактора **Word for Windows®** або сумісного редактора;

– рукопис повинен мати наскрізну нумерацію сторінок із вільним розміщенням нумерації в листі;

– **формат аркуша** – А4 (210×297), орієнтація сторінки – «**книжна**»; поля: **ліворуч** – 2,5 см; **праворуч** – 2,5 см;

зверху – 2,5 см; **знизу** – 3 см; **переплетіння** – 0 см; **інтервал між рядками** – 1,5 пт.; інтервал між абзацами «**до**», «**після**» – 0 пт; відступи «**праворуч**», «**ліворуч**» – 0 пт; відступ першої строчки – 1,27 см;

– рисунки, фотографії, графіки слід **вставляти** в текст статті як **об'єкт**. Положення об'єкта – «**в тексті**»;

– рисунки, створені у вбудованому у WinWord редакторі рисунків, слід подавати як згруповані об'єкти.

– рисунки та таблиці не повинні розривати речення в абзаці, тобто вони мають бути розташовані після того абзацу, в якому на них робиться перше посилання в тексті.

6. Фізичні величини повинні подаватися в одиницях системи СІ.

7. Текст рукопису має бути побудований за загальноприйнятою схемою українською (або мовою статті) та англійською мовами:

- **індекс УДК** у верхньому лівому кутку листа (Times New Roman, 14 пт.) та англійською мовою (**UDC**);

- **ініціали та прізвища авторів** у верхньому правому кутку листа українською (або мовою статті) та англійською мовою (Times New Roman, 14 пт.). Порядок подання: **ім'я, по-батькові, прізвище**;

- **науковий ступінь, вчене звання** українською (або мовою статті) та англійською мовою (Times New Roman, 14 пт.). У статті **не потрібно** вказувати назву факультету або кафедри, де працює автор (або автори);

- **порожній рядок** (Times New Roman, 14 пт.);

- **назва статті** - великими літерами, по центру українською (або мовою статті) та англійською мовою (Times New Roman, 14 пт., **жирний**). Назва статті подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень, крапка в кінці назви не ставиться;

- **порожній рядок** (Times New Roman, 14 пт.);

- **анотація структурована** (1500-2000 знаків) українською (або мовою статті) та англійською мовами (Times New Roman, 12 пт., *курсив*); **анотацію не потрібно розміщувати на окремому листі**. Анотація повинна містити стисле формулювання змісту статті, не повторювати назву статті. Загальна структура анотації повинна містити:

- актуальність теми дослідження (**Urgency of the research**);

- постановка проблеми (**Target setting**);

- аналіз останніх досліджень і публікацій (**Actual scientific researches and issues analysis**);

- виділення недосліджених частин загальної проблеми (**Uninvestigated parts of general matters defining**);

- постановка завдання (**The research objective**);

- викладення основного матеріалу (**стисло**) (**The statement of basic materials**);

- висновки відповідно до статті (**Conclusions**).

- **порожній рядок** (Times New Roman, 14 пт.);

- **ключові слова** (3-10 слів) українською (або регіональною мовою) та англійською мовами (Times New Roman, 12 пт., *курсив*);

– **актуальність теми дослідження** (Times New Roman, 14 пт.);

– **постановка проблеми** (Times New Roman, 14 пт.);

– **аналіз останніх досліджень та публікацій** (Times New Roman, 14 пт.);

– **виділення недосліджених частин загальної проблеми** (Times New Roman, 14 пт.);

– **постановка завдання** (Times New Roman, 14 пт.);

– **виклад основного матеріалу** (можливий розподіл на підрозділи) (Times New Roman, 14 пт.);

– **висновки** відповідно до статті (Times New Roman, 14 пт.);

– **порожній рядок** (Times New Roman, 14 пт.);

– **література** (Times New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру), обсяг до 10 джерел, детальна інформація щодо оформлення – п. 7;

– **references** (Times New Roman, 12 пт., **жирний**, по центру), обсяг до 10 джерел, детальна інформація щодо оформлення – п. 8.

-
-
- **надійшла** стаття до редакції у нижньому правому кутку листа (Times New Roman, 12 пт.) у форматі (ДД.ММ.РРРР);
 - **бібліографічний опис для цитування** у нижньому лівому кутку листа (Times New Roman, 12 пт.).

7. Літературні джерела, що цитуються, повинні бути пронумеровані відповідно до порядку звертання до них у тексті. Посилання на джерело подається у квадратних дужках, наприклад: «... відомо з [4]. ...» або «... розглянуто у [4, С. 203] ...». Список літератури наводиться наприкінці статті відповідно до порядку звернення по тексту на мові оригіналу та згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

8. Список літератури англійською мовою повинен бути оформлений за міжнародним бібліографічним стандартом АРА (<http://www.bibme.org/citation-guide/apa/>). Якщо наукова праця написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими літерами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою у дужках.

9. Автор (автори) може бути ознайомлений з коректурою статті. Зміна верстки автором, за виключенням виправлення помилок, не допускається. Виправлену та підписану коректуру слід повернути до редакції протягом двох днів після її отримання.

10. Рішення про можливість публікації статті приймає редколегія.

11. Робота, що не відповідає вищезазначеним вимогам, буде повернена секретарем редколегії.

Адреса редакції:	14033, м. Чернігів, вул. Стрілецька, 1, к. 103
Відповідальний за випуск:	Мороз Наталія Вікторівна
Телефон:	(04622) 5-69-81
E-mail:	nauk_visn@ukr.net

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

УДК 338.43:332.1(100)

UDC 332.1(100):338.2

Т. Г. Васильців, д. е. н., професор,
В. В. Бойко, к. е. н., доцент

T. G. Vasylytsiv, Doctor of Economic
Sciences, Professor
V. V. Boiko, Candidate of Economic
Sciences, Associate Professor

**СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

**INTERNATIONAL PRACTICES
OF RURAL DEVELOPMENT IN CONTEXT
OF STATE ECONOMIC
SECURITY POLICY**

Актуальність теми дослідження. Важливість вивчення міжнародного досвіду розвитку сільських районів в контексті застосовуваних принципів державної політики економічної безпеки визначається надмірним регіональними відмінностями в Україні.

Постановка проблеми. Доцільним є вивчення кращих міжнародних напрацювань в галузі розвитку сільських територій, з метою аргументації можливостей реалізації та адаптивного використання в національному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці таких вчених, як В. Бечко, А. Ключник, О. Прокопчук, А. Селищев, Т. Сокольська, Д. Соломонко, Ю. Улянич, В. Чемерис та інші мали справу з міжнародним досвідом розвитку сільських територій.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Науковцями ще недостатньо опрацьовані питання аргументації можливостей реалізації пріоритетних областей міжнародного досвіду розвитку сільських територій в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки.

Постановка завдання. Стаття покликана структурувати кращі практики міжнародного досвіду розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки і обґрунтування його адаптивного використання у вітчизняних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. У статті обґрунтовується доцільність використання міжнародного досвіду сприяння соціально-економічному розвитку сільських районів в контексті реалізації державної політики економічної безпеки України. Диференційований характеристика державних категорій підтримки аграрного сектора був зроблений в роботі по термінології СОТ. Визначаються ключові пріоритети безпеки Спільної сільськогосподарської політики країн-членів ЄС. Автором розглядається подолання диспропорцій регіонального розвитку у міжнародній практиці та розкривається закордонний досвід страхування ризиків в сільськогосподарському секторі.

Висновки. Адаптивне використання міжнародного досвіду розвитку сільських районів може звести до мінімуму потенційні ризики управління, беруться до уваги можливі прорахунки державної політики, підвищення раціонального обґрунтування вибору стратегії економічної безпеки, прогнозування значення показників його функціональних компонентів, заснованих на прецеденті передової міжнародної практики.

Ключові слова: світовий досвід; економічна безпека; сільські території; ризик; державна політика.

Urgency of the research. The importance of studying the international experience of rural areas development in the context of applied principles of the state economic security policy is determined by excessive regional disparities in Ukraine.

Target setting. It is reasonable to study thoroughly international best practices in the field of rural areas development in order to give reasons for the possibilities of its implementation and adaptive use in domestic context.

Actual scientific researches and issues analysis. The scientific works of such scholars as V. Bechko, A. Kliuchnyk, O. Prokopchuk, A. Selyshchev, T. Sokolska, D. Solomonko, Yu. Ulyanych, V. Chemeris and others deal with the international experience of rural areas development.

Uninvestigated parts of general matters defining. The scientists have not yet sufficiently developed the argumentation of the implementation opportunities of the priority areas of the international experience of rural areas development in the context of implementation of the state economic security policy.

The research objective. The article aims to structure the best practices of international experience of rural areas development in the context of state economic security policy and justification of its adaptive use in domestic economic conditions.

The statement of basic materials. The article proves the expediency of using international experience of the promotion of socio-economic development of rural areas in the context of the implementation of Ukraine's state economic security policy. A differentiated characteristic of the state support categories of the agrarian sector was made in the paper according to the WTO terminology. The key security priorities of the Common Agricultural Policy of the EU member countries are determined too. The international practices of overcoming the imbalances of regional development are examined by the author. The author has studied foreign risk insurance experience in the agricultural sector. World best practices of the minimization of information uncertainty level of management decision-making in an environment of rural development through the use of the agricultural advisory services tools are examined by the author.

Conclusions. Adaptive use of the international experience of rural areas development can minimize the potential risks of management, take into account possible blunders of government policy, enhance rational justification for the choice of strategy of economic security, predict the value of the indicators of its functional components, based on the precedent of best international practices.

Keywords: international experience; economic security; rural areas; risk; state policy.

Актуальність теми дослідження. Важливість вивчення світового досвіду розвитку сільських територій в контексті реалізації прикладних засад державної політики забезпечення економічної безпеки обумовлюється ...

Постановка проблеми. Доцільним є змістовне вивчення напрацювань передового світового досвіду в сегменті розвитку сільських територій з...

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню світового досвіду розвитку сільських територій присвячені наукові праці таких учених як В. Бечко, А. Ключник, О. Прокопчук, А. Селищев, Т. Сокольська, Д. Соломонко, Ю. Улянич, В. Чемерис та інші. Науковцями досліджено теоретико-прикладні аспекти провадження європейського досвіду...

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Науковцями ще недостатньо опрацьованими залишаються питання аргументації можливостей імплементації пріоритетних напрямів світового досвіду розвитку сільських територій в контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки...

Постановка завдання. Метою статті є структуризація передових практик світового досвіду розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки та обґрунтування його адаптивного використання у вітчизняних умовах господарювання...

Виклад основного матеріалу. Ресурсний потенціал економічно розвинених держав дозволяє, поряд із протидією зовнішнім викликам, ефективно протистояти дестабілізуючим впливам внутрішніх загроз, що пов'язані із стагнацією соціально-економічного...

Висновок. Імплементація пріоритетних досягнень світового досвіду державної політики економічної безпеки засобами активізації розвитку сільських територій реструктуризує традиційні методологічні підходи до формалізації системи...

Література

1. Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe [Electronic recourse] / Edited by Leibniz Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe IAMO, 2009. – Volume 49. – Mode of access: <http://econpapers.repec.org/bookchap/zbwiamost/49.htm>.
2. Перспективи розвитку сільського господарства після вступу України до СОТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zoda.gov.ua/article/1963/perspektivi-rozvitku-sil'skogo-gospodarstva-pislya-vstupu-ukrajini-do-sot.html>.
3. Organization for economic cooperation and development [Electronic recourse]. – Mode of access: <http://www.oecd.org/about/>.
4. Ключник, А. В. Формування та розвиток економічного потенціалу сільських територій України: монографія / А. В. Ключник. – Миколаїв : Дизайн та поліграфія, 2011. – 468 с.
5. Селищев, А. С. Китайская экономика в XXI веке / А. С. Селищев, Н. А. Селищев. – СПб, 2004. – 240 с.
6. Прокопчук, О. Т. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу / О. Т. Прокопчук, Ю. В. Улянич, В. П. Бечко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 3 (153). – С. 46–53.
7. Сокольська, Т. В. Інформаційно-консультаційне забезпечення сільськогосподарського виробництва / Т. В. Сокольська // Збірник наукових праць УНУС, 2011. – Вип. 76, Ч. 2. Економіка. – С. 174–179.
8. Чемерис, В. А. Розвиток регіональної системи сільськогосподарського дорадництва в контексті реалізації конкурентних переваг галузей тваринництва / В. А. Чемерис, Д. О. Соломонко // Збірник наукових праць ВНАУ : економічні науки, 2012. – № 1 (56), Том 4. – С. 61–67.
9. Сільськогосподарське дорадництво у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dorada.org.ua/na-dopomogu-doradniku/sil'skogospodarske-doradnitstvo-u-sviti.html>.

References

1. Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe (2009) / Edited by Leibniz Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe IAMO, Volume 49. Retrieved from: <http://econpapers.repec.org/bookchap/zbwiamost/49.htm>.
2. *Perspektyvy rozvytku sil'skoho hospodarstva pislya vstupu Ukrainy do SOT [Prospects for agriculture after Ukraine's accession to WTO]*. Retrieved from: <http://www.zoda.gov.ua/article/1963/perspektivi-rozvitku-sil'skogo-gospodarstva-pislya-vstupu-ukrajini-do-sot.html>.
3. Organization for economic cooperation and development. Retrieved from :<http://www.oecd.org/about/>.
4. Klyuchnyk, A. V. (2011). *Formuvannia ta rozvytok ekonomichnoho potentsialu sil'skykh terytorii Ukrainy [Formation and development of the economic potential of rural Ukraine]*. Mykolaiv: Dyzain ta polihrafiia, p. 468 [in Ukrainian].
5. Selyshchev, A. S., Selyshchev, N. A. (2004). *Kytaiskaia ekonomyka v XXI veke [China's economy in the twenty-first century]*. SPb, p. 240 [in Russian].
6. Prokopchuk, O. T., Ulianych, Yu. V., Bechko, V. P. (2014). *Osoblyvosti strakhuvannia ahrarnykh ryzykiv u krainakh svitu [Features of insurance of agricultural risks in the world]*. Aktualni problemy ekonomiky, № 3 (153). - P. 46–53 [in Ukrainian].
7. Sokolska, T. V. (2011). *Informatsiino-konsultatsiine zabezpechennia sil'skohospodarskoho vyrobnytstva svitu [Information and consultancy to ensure agricultural production]*. Zbirnyk naukovykh pras UNUS, Vyp. 76, - P. 174–179 [in Ukrainian].
8. Chemerys, V. A., Solomonko, D. O. (2012). *Rozvytok rehionalnoi systemy sil'skohospodarskoho doradnytstva v konteksti realizatsii konkurentnykh perevah haluzei tvarynnytstva [The development of regional agricultural extension system in the context of competitive advantage livestock industries]*. Zbirnyk naukovykh prats VNAU : ekonomichni nauky, № 1 (56), - P. 61-67 [in Ukrainian].
9. *Sil'skohospodarske doradnytstvo u sviti [Agricultural extension in the world]*. Retrieved from: <http://www.dorada.org.ua/na-dopomogu-doradniku/sil'skogospodarske-doradnitstvo-u-sviti.html>.

Надійшла 15.09.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Васильців, Т. Г. Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки / Т. Г. Васильців, В. В. Бойко // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 15–21.

Науковий вісник Полісся

Науковий економічний журнал

Випуск 3(7)

Научный вестник Полесья

Научный экономический журнал

Выпуск 3(7)

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів статей.

За достовірність викладених фактів та коректний переклад статей іншими мовами відповідальність несе автор.

Головний редактор	Л. І. Гонта
Відповідальний редактор	Л. О. Коваленко
Технічний редактор	Н. В. Мороз
Комп'ютерна верстка	Н. В. Мороз
Дизайн обкладинки	І. М. Мекшун
Технічні редактори з питань комп'ютерного забезпечення	С. В. Злобін, І. М. Мекшун
Мовне редагування	З. Б. Абдулова
Друкар	Н. А. Тестова

Набір комп'ютерний. Підписано до друку 31.10.2016. Здано до друку 02.11.2016
Формат 60x84/16. Папір офсетний №1. Друк цифровий.
Умов. друк. арк. 23,08. Обл.-вид. арк. 35,8.
Наклад 100 прим. Зам. № 16177.016.062.

Чернігівський національний технологічний університет
14027, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 4802 від 01.12.2014 р.

Scientific bulletin of Polissia

Scientific journal on Economics

Issue 3(7)

Pressed in an author's edition from the authors' original layouts.

Editorial Board is not always agreed with the authors' views.
An author is responsible for the given facts' authenticity.

Chief Editor	O. I. Honta
Responsible Editor	L. O. Kovalenko
Technical editor	N. V. Moroz
Computer typing	N. V. Moroz
Cover design	I. M. Mekshun
Technical editor and Computer Support	S. V. Zlobin, I. M. Mekshun
Language editing	Z. B. Abdulova
Printing	N. A. Testova

Computer typing. Signed to the press 31.10.2016. Sent to the press 02.11.2016
Format 60x84/16. Offset paper № 1. Conventional pressed paper 35,8
Edition 100 copies.

Chernihiv National University of Technology
14027, Chernihiv, Shevchenka Str., 95

State Registration Certificate of Printing Mass Medium
Series ДК № 4802 from 01.12.2014